

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.
Downloaded from Psifiko Apothetirio Dimosias Istorikis
on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias Istorikis
All rights reserved. No other uses permitted. Terms and conditions apply.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psihiako Apothetinio Dimosias Istorikis V

Restrictions apply.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:42 UTC from Psihiko-epithetirio Dimosias Istorikis
Επιθετιριο Ιστορικη Διπλωματικη Υπηρεσια

Restrictions apply.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:13 UTC from Psihiko Apothetio Dimosias Istorikis V

- Restrictions apply.

19 0

ΘΕΟΣ ΕΝ ΤΗ ΦΥΣΕΙ

Βιβλ. εισαγωγή
ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ἀριθ. 5089

ΚΑΜΙΛΟΥ ΦΛΑΜΜΑΡΙΩΝΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝ ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ

ΥΠΟ

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ Ι. ΖΑΡΚΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Θ. ΠΑΠΗΛΛΕΞΑΝΔΡΗ

*Οπισθεν τῶν Ἀγ. Θεοδώρων, ἀριθ. 6.

1878

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetrio Dimosias Istorikis V
Ελληνική Δημοκρατία

Restrictions apply.

ΤΟΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΣ

Τίς εἶνε ἡ πρώτη αἰτία τῶν ὄντων καὶ φαινομένων, εἶνε τὸ μέγιστον ἐρώτημα, ὅπερ προβάλλει εἰς ἑαυτὸν ὁ ἀνθρώπινος λόγος, ἀφ' οὗ ἤρχισε νὰ φιλοσοφῇ. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὁ Καρτέσιος, ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Κάντιος καὶ ἄλλοι, οἱ τὰ πρῶτα φερόμενοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας, ἀπεφήναντο ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως πνευματικοῦ ὄντος διακοσμοῦντος καὶ κυβερνῶντος τὸ σύμπαν· ἀλλ' οὐχ ἤττον ὁμοῦς ἀνεφάνησαν καὶ ἕτεροι, οὐχὶ εὐκαταφρόνητοι ἄνδρες, οἵτινες, ἐναντία δοξάζοντες, ἐζήτησαν νὰ ἀναγάγωσι τὰ πάντα εἰς τὴν ὕλην καὶ τὰς ἐν αὐτῇ δυνάμεις, καὶ διὰ τῶν δυνάμεων τούτων νὰ ἐξηγήσωσιν πάντα τὰ φαινόμενα τῆς κινήσεως καὶ ζωῆς. Τὰς θεωρίας τῶν ἀνδρῶν τούτων, αἵτινες μάλιστα ἐφάνησαν λαβοῦσαι

ἰσχυρότερον κῦρος κατὰ τὴν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς
 χρόνοις ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῶν φυσικῶν
 ἐπιστημῶν, πολεμεῖ ὁ διακεκριμένος καὶ πολυ-
 μαθὴς Γαλάτης Φλαμμαρίων ἐν τῷ πονήματι
 αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ «Ὁ Θεὸς ἐν τῇ Φύσει». Ἐν
 τῷ σπουδαίῳ καὶ ὑψηλῷ τούτῳ ἔργῳ, διὰ βα-
 θείας ἐρεῦνης τῆς φύσεως καὶ δι' ἐπαγωγῆς καὶ
 χαριέσσης παραστάσεως τῶν θελκτικῶν καὶ με-
 γαλοπρεπῶν σκηνῶν καὶ τῶν θαυμασιῶν αὐτῆς,
 δεικνύει ὁ ἔξοχος συγγραφεὺς ψηλαφητὴν τὴν
 ἐν παντὶ δημιουργήματι, καὶ τῷ ἐλαχίστῳ, πα-
 ρουσίαν καὶ παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, κατα-
 κτώμενος διὰ τῆς πειστικῆς αὐτοῦ εὐγλωττίας
 τὸν τε νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἀναγνώστου.
 Λαμβάνων δὲ τὰ ὄπλα του ἐξ αὐτῶν τῶν
 φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ δι' ἀκαταμαχῆτων λό-
 γων καθιστῶν ἐναργέστατον ὅτι ἡ δύναμις
 δὲν εἶνε προσὸν καὶ ἰδιότης τῆς ὕλης, ὅπως δι-
 σχυρίζονται οἱ καθ' ἡμᾶς σημαιοφόροι τοῦ ὕλι-
 σμοῦ καὶ τῆς ἀθείας, ἀλλὰ κυρίαρχος αὐτῆς,
 ἀποδεικνύει εἰς πάντα, βουλόμενον νὰ μὴ ἀσπάζ-
 ζηται ἀνεξελέγκτως καὶ ἀκρίτως τὰ ὑπ' ἄλλων
 θεσπιζόμενα, ὅτι ἡ ὕλη εἶνε νεκρὰ, ἀδρανὴς καὶ
 ἄνους, καὶ εἶνε ἀδύνατον λογικῶς νὰ ἐξηγηθῇ ἢ
 ἐν τῷ κόσμῳ κίνησις καὶ ζωὴ, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ
 καθορωμένη τάξις καὶ ἁρμονία ἄνευ τῆς πί-

σεως εἰς ὑπαρξιν πνευματικοῦ ὄντος ὡς ὑπερ-
 τάτου τοῦ παντός Κυβερνήτου. Ἐπεχείρησα δὲ
 τὴν μετάφρασιν τοῦ βιβλίου, ἐκ τῆς ἐνδεκάτης
 αὐτοῦ ἐκδόσεως, μεταγλωττισθέντος ἤδη πρό-
 κινων ἐτῶν καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν, οὐ μόνον
 προτραπέισα ὑπὸ λογίων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ πι-
 σεύουσα ὅτι τοῦτο οὐχὶ ὀλίγον δυνατὰ νὰ συν-
 τελέσῃ εἰς ἀκριβῆ καὶ καθαρὰν γνῶσιν τῆς ἐν
 Εὐρώπῃ γινομένης ἐπιστημονικῆς κινήσεως πρὸς
 διευκρίνησιν τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν ζητημά-
 των, καὶ ἀναστείλῃ ὅπως δῆποτε, ἐν τῇ πρώτῃ
 αὐτοῦ ὁρμῇ, τὸν βῆματι ἀλαζονικῶ καὶ ἐπηρ-
 μένῃ ὁφρῦί εἰσελαύνοντα ὕλισμὸν εἰς τὴν χῶ-
 ραν, ἐν ἣ ἡ λατρεία τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἰ-
 δεώδους, ὁ μετὰ τῆς θρησκείας ἀρρήκτως συν-
 δεόμενος βίος καθ' ἀπάσας αὐτοῦ τὰς σχέσεις, ἡ
 αἰείποτε ζέουσα καὶ ἐνεργὸς πίστις εἰς τὸν Θεὸν
 τῶν πατέρων, παρήγαγον ἀριστουργήματα ἀ-
 παραμίλλου καὶ οὐρανίας τέχνης καὶ φιλοσοφίας
 θείας καὶ ὑψηλῆς, ἔστησαν δὲ τρόπαια ἀξιοθαυ-
 μάσου ἀνδρείας καὶ φιλοπατρίας κατὰ τοὺς δια-
 φόρους ὑπὲρ πίσεως καὶ πατρίδος ἀγῶνας, ἔντε
 τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις χρόνοις. Ἄν ἐν τῇ
 μεταφράσει διεφυλάχθῃ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις
 τῶν λόγων καὶ τῶν νοημάτων τοῦ συγγραφέως,
 περὶ τούτου ἂς κρίνωσιν οἱ ἐπαῖοντες, ἔχοντες

ς.

ἡμῖν συγγνώμην, ἂν περιεπέσαμεν εἰς λεκτικόν τι ἢ πραγματικὸν ἀμάρτημα, καὶ ἐν τῇ ζητήσει τῶν ἐπιστημονικῶν ὄρων ἢ τῆς κυριολεξίας δὲν ἐπετύχομεν πάντοτε τοῦ ἀκριβοῦς ἢ ὀρθοῦ. Τὸ καθ' ἡμᾶς, μετ' ἐπιμελείας ἀνεδιφήσαμεν πρὸς τοῦτο πάντα σχεδὸν τὰ ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντα σχετικὰ πρὸς τὰ ἀνά χειρας συγγράμματα, ἐκ παντὸς δὲ τρόπου ἐσπουδάσαμεν ὅπως μὴ τις ξενίζουσα φράσις λάθῃ παραρρυσθεῖσα εἰς τὴν μετάφρασιν.

Ἐν Ἀθήναις μῆνός Νοεμβρίου 1877.

ΑΙΚΑΤΕΝΙΝΗ Ι. ΖΑΡΚΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ παρὸν σύγγραμμα σκοπὸν ἔχει νὰ παράσχη ἀφήγησιν τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῶν περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσεως ἐξηκριβωμένων γνώσεων. Ἡ διασάφησις τῶν τελευταίων αποτελεσμάτων, εἰς ἃ ἔφθασε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν τῇ περὶ δημιουργίας μελέτῃ, εἶνε καθ' ἡμᾶς ἡ ἀληθῆς βάσις, ἐφ' ἧς σήμερον δύναται νὰ θεμελιωθῇ πᾶσα φιλοσοφικὴ καὶ ὁρησκευτικὴ πεποιθήσις. Ἐν ὀνόματι τῶν λογικῶν νόμων, οὕτω λαμπρῶς κυρωθέντων ὑπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς προόδου, καὶ δυνάμει τῶν βεβαιωτάτων ἀρχῶν, τῶν συνιστωσῶν τὴν λογικὴν καὶ τὴν μέθοδον, φαίνεται ἡμῖν ὅτι τοῦ λοιποῦ διὰ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ὀφείλομεν νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας.

Ἄν ἔχομεν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔλθωμεν εἰς λύσιν τοῦ μεγίστου τῶν προβλημάτων, ἂν ἔχομεν τὴν ἄσθεσον διψκν νὰ ἀποκτήσωμεν πίστιν, ἐφ' ἧς τὸ ἡμέτερον πνεῦμα δύναται νὰ ἀναπαυθῇ, εὐρίσκον τροφὴν ἐν αὐτῇ, ἂν διακχιόμεθα ὑπὸ τοῦ δικαίου ζήλου νὰ μεταδώ-

σωμεν καὶ τοῖς ἄλλοις, οἵτινες ἔτι ζητοῦσιν τὴν παρηγορίαν, ἣν καὶ ἡμεῖς εὗρομεν, μόνον—δὲν φοβούμεθα νὰ τὸ εἴπωμεν—μόνον ἐν τῇ πειραματικῇ ἐπιστάμῃ ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν τὸν τρόπον τοῦ εἰδέναι, μόνον δι' αὐτῆς ὀφείλομεν νὰ βαδίσωμεν. Ὁ πυρρωνισμὸς, ἡ καθολικὴ δυσπιστία ὑπάρχει ἐν τῷ βῆθει τῆς ἡμετέρας ψυχῆς· ὁ ἔταστικὸς αὐτῆς ὀφθαλμὸς, ὃν οὐδέποτε ἀποπλάνησάς τις διαφρύνει, ἀγρυπνεῖ ἐν τοῖς ἡμετέροις διαλογισμοῖς. Ἄς μὴ νομίζωμεν κακὸν τὸ τοιοῦτον, ἀς μὴ μεμψώμεθα τὸν Θεὸν ὅτι δὲν ἀπεκάλυψεν ἡμῖν τὰ πάντα δημιουργῶν ἡμῶν, καὶ ὅτι ἔδωκεν ἡμῖν τὸ δίκαιον τῆς συζητήσεως. Ὁ χαρακτήρ οὗτος τοῦ ἡμετέρου ὄντος ἔχει καλῶς καθ' ἑαυτὸν ἀποτελεῖ τὸν κυριώτατον ὅρον τῆς ἡμετέρας προσόδου. Ἄλλ' ἂν ἡ ἀμφιβολία εἴνε ἀγρυπνος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συνειδήσει, ἡ ἀνάγκη ὅμως τῆς πίστεως ἐγγενεῖται μετὰ δυνάμεως ἐν ἡμῖν. Δυνάμεθα νὰ ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ κατεχόμεθα καὶ ἀγόμεθα ὑπὸ τῆς ἀκορέστου ὀρέξεως τοῦ εἰδέναι. Ἐχομεν χρεῖαν πίστεως· τὰ πνεύματα, τὰ καυχώμενα ὅτι δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν, εἴνε τὰ μάλιστα εὐεπίφορα πρὸς τὴν δεισιδαιμονίαν ἢ τὴν χλιδαρὰν καὶ ἀδρανῆ ἀδιαφορίαν.

Ὁ ἄνθρωπος φέρει ἐν τῇ ἑαυτοῦ φύσει τοιαύτην ἀδυσώπητον ἀνάγκην νὰ ἀποκτήσῃ στερεὰν πεποιθήσιν, καὶ μάλιστα περὶ ὑπάρξεως ὄντος διακοσμητοῦ καὶ κυβερνήτου τοῦ κόσμου, ὥστε, ἂν δὲν ἀνταπύεται εἰς πίστιν τινὰ, βιάζεται νὰ ἀποδείξῃ εἰς ἑαυτὸν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει, καὶ ζητεῖ τὴν ἡρεμίαν τῆς ψυ-

χῆς ἐν τῇ ἀθείᾳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ μηδενοῦς. Οὕτως ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ προκειμένου ζητήματος δὲν ἔχομεν πλέον νὰ μάθωμεν τί εἶνε ἡ μορφή τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ χαρακτηρὴ τῆς μεσαιέτας, ἡ ἐνέργεια τῆς χάριτος, οὐδὲ νὰ συζητήσωμεν περὶ τῆς ἀξίας τῶν θεολογικῶν συλλογισμῶν. Τὸ κύριον ζήτημα εἶνε νὰ μάθωμεν ἂν ὁ Θεὸς ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει. Χρεῖα λοιπὸν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι καθόλου ἢ μὲν ἀρνησις ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν ἐμπείρων τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, ἢ δὲ κατὰρχαίς ἔχει ὑπερμάχους μάλιστα ἀνδρὰς ξένους τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως.

Προσεκτικὸς παρατηρητὴς δύναται ἐν τῷ παρόντι νὰ ἐνίδη ἐν τῇ τάξει τῶν ἐπιστημόνων ἰσχυρούσας δύο τάξεις ἐκ διαμέτρου ἐναντίας ἀλλήλαις. Ἐνθεν μὲν χημικοὺς τῆς φύσεως, ἀσχολουμένους εἰς τὸ νὰ λαμβάνωσι καὶ λειανώσιν ἐν τῷ ἑαυτῶν ἐργαστηρίῳ τὸ ὑλικὸν τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ὅπως ἐξ αὐτοῦ ἐξγάγωσι τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ἄκρον ἄωτον, καὶ κηρύσσοντας ὅτι οὐδενὸς ἐμφανίζεται Θεὸς ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἐργασίαις· ἐτέρωθεν δὲ θεολόγους τινὰς, συγκεκυφῶτας ἐν μέσῳ κεκονισμένων χειρογράφων γοθικῶν βιβλιοθηκῶν, ἀναδιφῶντας, ἀνελίσσοντας, ἐρωτῶντας, μεταγλωττίζοντας, συλλέγοντας, παραπέμποντας καὶ μνημονεύοντας ἀδικαίπτως πάλαιά χωρία, καὶ ἀποφαινομένους, ὡς ἄγγελοι αὐτόπται γενόμενοι τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐν τῷ ἀριστερῷ ὀφθαλμῷ κόρης μέχρι τῆς ἐν τῷ δεξιῷ τοῦ αἰωνίου Πατρὸς ὑπάρχει διάστημα τριακοντακιγλίων λευγῶν, ἐνὸς ἐκκτομυρίων πηγῶν ἐκλάστης,

ἔχοντος τοῦ πήχεως μήκος τεσσάρων χειρῶν καὶ ἡμισείας. Πιστεύομεν ὅτι ἀμφοτέρω τὰ μέρη ὁρμῶνται εὐλικρινῶς ἐκ τοῦ ἐνθέρμου πόθου νὰ γνωρίσωσι τὴν ἀλήθειαν. Οἱ πρῶτοι νομίζουσιν ὅτι ἐκπροσωποῦσι τὴν φιλοσοφίαν τῆς εἰκοστῆς ἑκατονταετηρίδος, οἱ δευτέτεροι φυλάττουσι μετ' εὐλαθείας τὴν τῆς δεκάτης πέμπτης. Οἱ μὲν διέρχονται διὰ τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ τὸν βλέπωσιν, ὡς ὁ ἀερονάυτης διὰ τοῦ κυανοῦ Οὐρανοῦ· οἱ δὲ ὀρῶσι διὰ πρίσματος, ὅπερ διαθλαῖ τὸ φῶς καὶ χρωματίζει τὴν εἰκόνα. Ὁ ἐλεύθερος παρατηρητῆς, ὁ ζητῶν νὰ ἐξηγήσῃ τὰς ἐναντίας αὐτῶν τάσεις, ἀπορεῖ βλέπων αὐτοὺς ἰσχυρογνωμόνως ἐμμένοντας ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῶν συστήματι, καὶ συλλογίζεται καθ' ἑαυτὸν, ἂν εἶνε πάντη ἀδύνατον νὰ ἐρωτήσῃ ἀπ' εὐθείας τὸ εὐρὺ σύμπαν καὶ ἴδῃ τὸν Θεὸν ἐν τῇ φύσει.

Ἡμεῖς, οἵτινες δὲν ἀνῆκομεν εἰς οὐδεμίαν αἵρεσιν, ἐλευθέρως προεβάλομεν ἡμῖν αὐτοῖς τὸ αὐτὸ πρόβλημα. Ἐνώπιον τοῦ θεάματος τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς φωτοβούσης φύσεως, ὑπὸ τὴν λάμπην τοῦ ἡλίου, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῶν ἐξωργισμένων θαλασσῶν ἢ τῶν διακυῶν πηγῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν φθινοπωρινῶν λειμώνων ἢ τῶν ἀλσῶν τοῦ ἀπριλίου, καὶ ἐν τῇ σιγῇ τῶν ἀστεροεσῶν νυκτῶν, ἐζητήσαμεν τὸν Θεόν. Ἡ φύσις ἐρμηνευομένη διὰ τῆς ἐπιστήμης ἔδειξεν ἡμῖν αὐτὸν ἐν ἰδιάζοντι χαρακτηρῇ. Ἐν ταύτῃ καθορᾷ τις αὐτὸν ὡς τὴν ἐσωτάτην παντὸς πράγματος δύναμιν.

Ἐν τῇ φύσει ἐθεωρήσαμεν τὰς ἐναρμονίους σχέσεις, τὰς συνιστώσας τὴν πραγματικὴν ὠριότητα τοῦ κό-

σμου, καὶ ἐν τῷ κάλλει τῶν πραγμάτων εὐρομεν τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐκδήλωσιν τοῦ Θείου Νοῦ. Οὐδεμίαν ἀνθρώπινη ποίησις ἐφάνη ἡμῖν ἱκανὴ νὰ παραβληθῆ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς φύσεως, καὶ ὁ Αἰώνιος Λόγος ὠμίλησεν ἡμῖν μετὰ μείζονος εὐγλωττίας καὶ ἐν τοῖς μετριωτάτοις ἔργοις τῆς φύσεως, ἢ ὁ ἄνθρωπος ἐν τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις αὐτοῦ ἔσμασιν.

Οἰαθήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἀφορμὴ τῶν μελετῶν τοῦ παρόντος ἔργου, δὲν ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἀρέσωσιν εἰς πάντας, διότι ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, οὓς αὐταὶ δὲν θὰ ἐξεγείρωσιν ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἄλλοι δὲ πάλιν, ὧν πόρρω ἀπέχουσι τοῦ νὰ πληρώσωσι τοὺς πόθους.

Ψέγουσιν ἐπὶ ἀδιανοήτῳ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα, καὶ εἶνε ἄξιος τῆς μομφῆς ταύτης. Καὶ ὄντως, ποῦ αἱ καρδίαι ἀπάλλουσαι ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς ἀληθείας; Ἐν τίνι ψυχῇ ἔτι βασιλεύει ἡ πίστις; Οὐ μόνον ἡ χριστιανικὴ, ἀλλὰ καὶ πᾶσα εἰλικρινὴς πίστις ἐν οἰωδῆποτε πράγματι; Ποῦ οἱ χρόνοι, καθ' οὓς αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ἀποθεοῦμεναι ἐτύγχανον καθολικῆς λατρείας; καθ' οὓς ὁ ἄνθρωπος θεωρῶν καὶ θαυμάζων προσηγόρευσε μετὰ ζέοντος αἰσθήματος τὴν αἰώνιαν δύναμιν, τὴν ἐκδηλουμένην ἐν τῇ δημιουργίᾳ; Ποῦ οἱ χρόνοι, καθ' οὓς οἱ ἄνθρωποι ἔχον τὸ αἶμά των ὑπὲρ ἀρχῆς τινος, καθ' οὓς ὁ δημοκρατικὸς ἔφερεν ἐν τῇ κεφαλῇ ιδέαν, οὐχὶ σπουδαρχίαν; Ποῦ οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ἡ μεγалоноια λαοῦ τινος, γεγλυμμένη ἐν τῷ ναῶ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων, ἢ ἐν τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ τῆς Ῥώμης, ἐδέετο γονυκλινῆς, προηνῆς κατὰ γῆς, ἀκίνη-

τος ἐν τῷ περιβάλλοντι αὐτὴν λιθίνῳ ἱματίῳ; Ποῦ ᾔχετο φυγαδευθεῖσα ἡ ἀρετὴ τῆς φιλοπατρίας τῶν ἡμετέρων πατέρων, ἀναπεταννύοντων τὰς πύλας τοῦ Πικνηίου εἰς τὴν τέφραν τῶν ἡρώων τῆς διανοίας, καὶ ῥιπτόντων ἐν τῷ σκότει τῆς λήθης τὴν ψευδῆ δόξαν τῆς ἀργίας καὶ τοῦ ξίφους; "Ὄχι μὴ αἰσχυνώμεθα νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ἀφοῦ ἔχομεν τὴν ἀδυναμίαν νὰ ὑπομένωμεν τοιαύτην κατὰπτωσιν. Συνεχόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, δὲν ἔχομεν φιλοδοξίαν ἢ χάριν προσωπικοῦ συμφέροντος. Πλούτη ἔχοντα ἀμφίβολον τὴν πηγὴν, δάφνηι ἐξαρπαγεῖσαι μᾶλλον ἢ ληφθεῖσαι, γλυκεῖα ῥαστώνη καὶ ἡσυχία, ἄκρα ὀλιγωρία τῶν ἀρχῶν δὲν εἶνε σήμερον ὁ ἡμέτερος κλῆρος; Ἀποκεχωρηκότες ζῶσι καὶ μακρὰν τοῦ ἐπιφανοῦς κόσμου οἱ μὴ συγκατανεύοντες νὰ κλίνωσι τὸ μέτωπον ἐνώπιον τῆς ὑπακρισίας. Ἐργάζονται ἐν τῇ ἐρημίᾳ, ἀνερευνῶσι τὰς ἀβύσσους τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ σιγῇ τῆς μελέτης, καὶ ἂν διαμένωσιν ἰσχυροὶ, τοῦτο, ἐπεὶ δὲν προσβάλλονται ὑπὸ ἀτροφίας ἐκ τῆς συναφείας αὐτῶν πρὸς τὰς σκιὰς. Ἐν ἀληθείᾳ, μετ' ἄλγους βλέπει τις ὅτι, ἐν ᾧ ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ πᾶσαν προτέρην ὑπερακοντίσασα πρόοδος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἡ διαδοχικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς φύσεως κυριαρχία, εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀνεβίβασαν τὸ ἡμέτερον πνεῦμα, ἀφ' ἑτέρου ἀφῆκαν τὴν καρδίαν ἡμῶν νὰ καταπέση πτώσιν οὕτω βραθεῖν. Εἶνε λυπηρὸν αἰσθημα, ὅτι, ἐν ᾧ ἡ διάνοια ἀποδεικνύει ἀείποτε σφαιρότερον τὴν δύναμίν της, ἐξ ἑτέρου τὸ αἰσθημα ἀποσβέννυται καὶ ἡ ἐσωτάτη ζωὴ τῆς

ψυχῆς παραμελεῖται ὁσημέραι, ὑποχωροῦσα εἰς τὰς ἀπικιτήσεις τῆς σαρκός.

Τὸ αἴτιον τῆς κοινωνικῆς ἡμῶν καταστάσεως (καταστάσεως ἐφημέρου, διότι ἡ ἱστορία δὲν δύναται νὰ διαψεύδῃ ἐκυτὴν) κεῖται ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τῆς πίστεως. Ταύτην ἐγκατελίπομεν καὶ κητερονήσαμεν, διότι ἡ δεισιδαιμονία ὑπέσκαψε τὰ θεμέλια τῆς θρησκείας. Πρέπει νὰ εἶνέ τις τυφλός, ἢ ἕνεκα συμφέροντος νὰ ἀπικτῆ ἐκυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, (καὶ πολλοὶ φεῦ! πάσχουσι τοῦτο), ὅστις δὲν βλέπει ἢ δὲν ἐξηγεῖ τὴν παροῦσαν κατάστασιν πολλῶν περωτισμένων πνευμάτων. Ἐπειδὴ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀληθοῦς ἀπεκαλύφθη ἐναργέστερον εἰς τὰς ἡμετέρας ψυχάς, αὐταὶ τείνουσι πρὸς καθαρωτέραν λατρείαν· ἐπειδὴ τὸ αἶσθημα τοῦ δικαίου ἐστερεώθη ἐν ἡμῖν, ἀποδοκιμάζομεν σήμερον τὰ καθεστῶτα βαρβαρικῶν χρόνων, ἅτινα, ὡς ὁ πόλεμος, ἤξιοντο ἄλλοτε τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρώπων· ἐπειδὴ ἡ δίκαια ἠλευθερώθη τῶν δεσμῶν, οἵτινες ἐκράτουν αὐτὴν πρὸς τῆ γῆ, δὲν παραδέχεται ἐκουσα πᾶσαν ἀπόπειραν, σκοποῦσαν νὰ τὴν φέρῃ πάλιν εἰς δουλείαν. Ἐν τούτῳ ἀνεπιτηρήτως ὑπάρχει πρόοδος, ἀλλ' ἐν τῇ ἀβεβαιότητι, ἐν ἣ ἔτι διατελοῦμεν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ περιηχοῦντος ἡμᾶς ταράχου, οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων, βλέποντες ὅτι τὰ εὐγενέστατα αὐτῶν αἰσθήματα καὶ αἱ εὐγενέστατα αὐτῶν ὄρμηκι προσκρούουσιν ἔτι μεγάλως πρὸς τὴν ἀδράνειαν τοῦ παρελθόντος, ἀποχωροῦσιν εἰς τὴν σιγὴν, ἃν ἔχωσι τὸν τρόπον καὶ τὴν

δύναμιν, ἢ περσύνονται ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ βεβήματος πρὸς τὴν ἰσχυρὰν ἔλξιν τῆς τύχης.

Ἐν τοῖς κρίσιμοις καιροῖς ἀνταγωνίζονται ἡ πάλῃ, πάλῃ διαλείπεται, περὶ τῶν αἰώνιων προβλημάτων, ὧν ἡ μορφή ποικίλλει συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ χρόνου, καὶ περιβάλλεται ἐναλλάξ ἴδιον χαρακτῆρα. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πείρας, οἱ ὑλιστικὰ καλῶς κατενόησαν νὰ στηριχθῶσιν ἐπὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, καὶ νὰ φαίνωνται ποριζόμενοι τὸ ἑαυτῶν σύστημα ἐκ τῆς θετικῆς ἐπιστήμης. Οἱ πνευματικῶν πιστεύουσι τὸν ἀντικείμενον καθόλου ὅτι δύναται νὰ μετεωρίζωνται ὑπερᾶνω τῆς σφαίρας τῆς πείρας, καὶ νὰ ἄρχωσιν ἔτι καὶ νῦν ἐν τοῖς ὕψει τοῦ καθαρῶν λόγου. Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, ὁ πνευματικισμὸς ὀφείλει σήμερον, ὅπως λάβῃ τὴν νίκην, νὰ ἀντιπαραταχθῇ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους διὰ τῶν αὐτῶν ὄπλων. Οὐδὲν ἔχει νὰ ἀπολέσῃ ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του, συγκραταβαίνων εἰς τὸ στάδιον, καὶ οὐδὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ, δοκιμάζων τὰς δυνάμεις του πρὸς τὴν πειραματικὴν ἐπιστήμην. Ἡ συναφθησομένη πάλῃ, αἰπλάνῃ, πρὸς ἃς θὰ ἀγωνισθῇ, πολὺ ἀπέχουσι τοῦ νὰ ἀποβῶσιν ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν ἀλήθειαν. Τὸν ἀντικείμενον, ταῦτα εἶνε ὠφελιμότερα εἰς τὴν ἀκριβεστέρην ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων, εἰς τὴν αὐστηροτέραν βάσανον, καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν νίκης ἀσφαλεστέρας. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶνε παντάπασι ὑλιστικὴ, οὐδὲ δύναται νὰ ὑπηρετήσῃ τῇ πλάνῃ. Τίνα λόγον ἔχει ὁ πνευματικισμὸς, τίνα ἢ καθαρὰ θρησκευτικὰ ὥστε νὰ τὴν

φοβηθῶσι; Δύο ἀλήθειαι δὲν εἶνε πολέμιοι πρὸς ἀλήθειαν. Ἄν ὁ Θεὸς ὑπάρχει, ἡ ὑπάρξις αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ διαμφισβητηθῇ, οὐδὲ νὰ πολεμηθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης. Ἐχομεν τὸν ἀντικείμενον πληρεστάτην πεποίθησιν ὅτι ἡ ἀκριβὴς γνώσις τῆς κατασκευῆς τοῦ σύμπαντος, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ νοῦ, εἶνε ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ μόνη μέθοδος, ἡ δυναμένη νὰ διαφωτίσῃ ἡμῶν τὸ πρόβλημα, ἡ δυναμένη νὰ διδάξῃ ἡμᾶς, ἂν μόνῃ ἡ ὕλη βασιλεύει ἐν τῷ σύμπαντι, ἢ ἂν ὀφείλομεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἐν τῇ φύσει δύναμιν διοργανωτικὴν, σχέδιον καὶ σκοπὸν ἐν τοῖς οὐσιν.

ὑπὸ τοιαύτην τοῦλάχιστον μορφήν ἡ συζήτησις παρεστάθη εἰς τὸ ἀνήσυχον ἡμῶν πνεῦμα καὶ ἐπεβλήθη εἰς τὴν ἡμετέραν ἐργασίαν. Ἐχομεν δὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἀπόπειρα τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς πειραματικῆς μεθόδου, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, διότι συμφωνεῖ πρὸς τὰς χαρακτηρίζουσας αὐτὸν τάσεις. Θὰ εἶνε εἰς ἡμᾶς ἀρκετὸν, ἂν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ παρόντος βιβλίου δυναθῇ νὰ ρίψῃ μίαν ἀκτίνα εἰς τὰ ἀμφιβάλλοντα πνεύματα, καὶ ἐν κῦψαν ἐν σιγῇ εἰς τὰς μελέτας ἡμῶν μέτωπόν τι ἀνωψωθῇ μετὰ τῆς συνειδήσεως τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας.

Ἄν καθόλου οἱ Γάλλοι ἰδεολόγοι δὲν μετεχειρίσθησαν τὴν ἐπιστημονικὴν μέθοδον ἐν τοῖς προβλήμασι τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως, ἀνεπλήρωσαν τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἄλλοι σοφοὶ πραγματευθέντες τὰ ὑποκείμενα τῶν ἡμετέρων γνώσεων κατὰ τὰς ἀπαι-

τήσεις τῶν γενικῶν σχέσεων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐμφανιζομένων καὶ τῶν δυνάμεων, αἵτινες συνιστῶσι τὴν ζωσαν αὐτοῦ ἐνότητά. Μεταξὺ τούτων εὐχαρίστως μνημονεύομεν τὰ διάφορα ἔργα τοῦ K. A. Laugel, ἐξ ὧν πολλάκις ὠφελήθημεν ἐν τῷδε τῷ πονήματι. Τὰ προβλήματα τῆς φύσεως καὶ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς δὲν φέρουσιν ἀληθῶς εἰς τὸ πρῶτον τῶν προβλημάτων, καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν ἐνεργουσῶν δυνάμεων ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ σύμπαντος δὲν εἶνε ἐξέτασις τῶν διαφορῶν τρόπων τῆς οὐσιώδους καὶ ἀρχικῆς δυνάμεως; Αἱ ἔρευναι, αἱ σκοπὸν προτιθέμεναι τὴν μελέτην τῆς φύσεως, δύνανται νὰ ὑπηρετήσωσι τῇ φιλοσοφίᾳ ἀσφαλέςτερον ἐνίοτε ἢ αἱ πραγματεῖαι καὶ οἱ διθύραμβοι τῆς μεταφυσικῆς.

Τὰ συγγράμματα τῶν K. K. Moleschott καὶ Büchner παρέχουσιν ἡμῖν ἐξ ἑαυτῶν τὰς πρώτας ἀφορμὰς τῆς ἰδίαις αὐτῶν ἀνασκευῆς. Ἡ κυκλοφορία τῆς ζωῆς, τοῦ πρώτου τῶν εἰρημένων καθηγητῶν, δεικνύει ἡμῖν ἐν τῇ ζωῇ δύναμιν ἀνεξάρτητον, μεταδοτὴν, ἰθύνουσαν τὰς ἀτόμους κατὰ τοὺς ὀρισμένους νόμους καὶ κατὰ τὸν τύπον τῶν εἰδῶν. Ἡ ἐξέτασις τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης ἐμπεδοῦ ἐτέρωθεν τὴν κυριαρχίαν τῆς δυνάμεως καὶ τὴν ἀδράνειαν τῆς ὕλης.

Ἐπειδὴ αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῆς γνώσεως εἶνε ἡ δύναμις καὶ ὁ χῶρος, καὶ ἡ πρώτη φιλοσοφία εἶνε ἡ ἐπιστήμη τῶν πρώτων ἀρχῶν, τὸ παρὸν ἔργον ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς μελέτη τῆς πρώτης φιλοσοφίας, ἀνδὲν ἐκρίνομεν καλὸν νὰ περιορισθῶμεν εἰς συζήτη-

εἶν καθαρῶς ἐπιστημονικὴν. Ἐν τούτῳ κεῖται τῷ ὄντι ὁ κύριος σκοπὸς, ὅστις, ἀληθῶς εἰπεῖν, παρέχει πλείονα θέλητρα καὶ ἐν πάσῃ τῇ φαινομένῃ ζηρότητι τοῦ ἔργου. Ἐνομίσασμεν ὅτι ὁ λυσιτελέστατος τρόπος εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς συγχρόνου ἀρνήσεως εἶνε νὰ σρέψῃ τις* ἐναντίον αὐτῆς τὸν ἐπιστημονικὸν ὕλισμὸν, μεταχειριζόμενος τὰ ἴδια αὐτοῦ ὄπλα. Ἡ συζήτησις ἄρα αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν ἐπιστήμην πρὸ τοῦ νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Τὴν ἰδεολογίαν, τὴν μεταφυσικὴν, τὴν θεολογίαν καὶ αὐτὴν τὴν ψυχολογίαν ἀπεμακρύνσαμεν, ὅσον ἦτο ἡμῖν δυνατὸν. Αἱ σκέψεις ἡμῶν δὲν γίνονται ἐπὶ τῶν λέξεων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων. Αἱ μεγάλα ἀλήθειαι τῆς ἀστρονομίας, τῆς φυσικῆς καὶ χημείας, καὶ τῆς φυσιολογίας προσῆλθον ἀφ' ἑαυτῶν γενναῖοι ὑπέμαχοι τῆς οὐσιώδους πραγματικότητος τοῦ κόσμου.

Ὅσον δύσκολος καὶ ἀν φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἐπιστημονικὴ ἀναίρεσις τοῦ συγχρόνου ὕλισμοῦ, ἡ ἡμετέρα θέσις εἶνε ἀρκούντως καλὴ εὐθύς ἀφ' οὗ κατέλθωμεν εἰς τὸν αὐτὸν τοῦ ἀγῶνος πρὸς τοὺς ἀντιπάλους τόπον. Ἐν τῷ εἰρηνικωτάτῳ τούτῳ πολέμῳ εἴμεθα βέβαιοι ἐκ τῶν προτέρων περὶ τῆς νίκης. Ἀρκεῖ ἀληθῶς μόνον, ἐπειδὴ ὁ ἡμέτερος πολέμιος εὐρίσκειται ἐν ψευδεῖ θέσει, νὰ δείξωμεν τὴν ψευδῆ ταύτην θέσιν, καὶ νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἰσοροπίαν. Ἡ μέθοδος εἶνε ἀπλῆ καὶ ἀσφαλὴς καὶ τοσοῦτον ἐπιτυχής, ὥστε τὴν ἀποκαλύπτωμεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς* πᾶς μηχανικὸς γινώσκει ὅτι ἕκαστον πρᾶγμα,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
Restrictions apply.

ἀπολέσαν τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος, καταπίπτει ζη-
τοῦν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἦ εἰκὼν αὕτη θὰ παρα-
στῇ ἐνώπιον ἡμῶν μετ' ὀλίγον. Ἐπικριταί τινες δι-
σχυρίσθησαν ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μεθόδῳ παρολισθαίνει
ἐνίοτε μειδίαμα τι, εἰρωνεία τις. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴ-
μεθα ἡμεῖς δικασταὶ ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὅτε
ἀκόμη ἢ κατηγορίᾳ θὰ ἦτο βάσιμος, τὸ ἀμάρτημα
δὲν θὰ ἔκειτο ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ μόνον ἐν τοῖς πράγμα-
σιν, ὧν τὸ γελοῖον ἐνίοτε ἐπικρατεῖ τοῦ σπουδαίου ἕ-
νεκα τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων, οἵτινες πολλάκις ἀπο-
πλανῶνται εἰς συμπεράσματα λίαν ἀλλόκοτα.

Ἐν ᾧ ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς μορφῆς, ὀφείλομεν νὰ πα-
ρακαλέσωμεν τὸν ἀναγνώστην νὰ πιστεύσῃ ὅτι, ἂν
ἐνίοτε συμβαίνει νὰ προσφέρωμεθα αὐστηρῶς πρὸς τοῦ-
τον ἢ ἐκεῖνον τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων, οὐδὲ τοῦτο
τὸ ἀμάρτημα πρέπει πλειότερον νὰ ἀποδοθῇ ἡμῖν,
διότι δὲν καταφεύγομεν εἰς τὰ ἄκρα ταῦτα, ἢ ὅταν
(ὑπερ συχνάκις συμβαίνει) οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν ἰσχυρο-
γνωμόνως ἀρνῶνται νὰ ὁμολογήσωσι τὴν ἑαυτῶν ἥτ-
ταν. Τότε εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἐπενέγκωμεν σκλη-
ροτέραν τὴν πληγὴν καὶ βιάσωμεν αὐτοὺς νὰ ὁμολο-
γήσωσιν, διὰ τοῦ ἀκκαταμαχήτου δικαίου τοῦ ἰσχυρο-
τέρου, ὅτι ἐν τῷ περὶ ἀρχῶν πολέμῳ εἶνε τῷ ὄντι ἀ-
σθενέστατοι! Δὲν εἶνε δὲ χρεῖα νὰ προσθέσωμεν ὅτι
τὰς ἀρχὰς ταύτας προσβάλλομεν, οὐδέποτε δὲ τοὺς
ὑπερμαχοῦντας αὐτῶν. Πᾶσα προσωπικὴ προσβολή,
ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ζητήματος, εἶνε ἔξω τοῦ
πεδίου τῆς μάχης. Ἐπειτα δὲν νομίζομεν ὅτι οἱ ἀντί-

πκλοι ἀκολουθοῦσι τὸν ἀπόλυτον ὕλισμόν τῶν εὐτελῶν συμπερόντων καὶ τῶν ἐγώιστικῶν παθῶν, οὐδὲ ἔχομεν ἕτερον σκοπὸν ἢ νὰ ἐξετάσωμεν τὰς θεωρίας.

Θὰ διαιρέσωμεν τὴν ὅλην ἐξέτασιν εἰς πέντε μέρη, καὶ μέλλομεν ἐν ἐκάστῳ νὰ ἀποδείξωμεν ἀληθῆ τὴν πρότασιν τὴν ἐκ διαμέτρου ἐναντίαν πρὸς τὴν ὑποστηριζομένην ὑπὸ τῶν κορυφαίων ὑπεραπολογητῶν τῆς ἀθείας. Οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ μέρει θὰ προσπαθήσωμεν νὰ καταστήσωμεν ἐναργές, διὰ τε τῆς παρατηρήσεως τῶν οὐρανίων κινήσεων καὶ τῆς ἐν τῷ ἀνοργάνῳ ἐπὶ τῆς γῆς κόσμου, ὅτι ἡ δύναμις δὲν εἶνε προσὸν τῆς ὕλης, ἀλλὰ τοῦναντίον κυρίαρχος αὐτῆς καὶ τὸ κινοῦν αὐτὴν αἴτιον. Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ θὰ βεβαιώσωμεν διὰ τῆς φυσιολογικῆς μελέτης τῶν ὄντων ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶνε τυχαία ιδιότης τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὴν μορίων, ἀλλ' ἰδίαις τις δυνάμεις, κυβερνώσα τὰς ἀτόμους κατὰ τοὺς τύπους τῶν εἰδῶν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μελέτη τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς προόδου τῶν εἰδῶν ἐνισχύει τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν. Ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ θὰ παρατηρήσωμεν, διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν μεταξὺ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς διανοίας σχέσεων, ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνυπάρχει ἕτερόν τι τῆς ὕλης, καὶ ὅτι αἰ νοητικαὶ δυνάμεις εἶνε διάφοροι τῶν χημικῶν συγγενειῶν ἢ προσωπικότης τῆς ψυχῆς θὰ ὑποστηρίξῃ τὸν χημικτῆρα καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς. Τὸ τέταρτον θὰ δείξῃ σχέδιον ἐν τῇ φύσει, σκοπὸν καθολικὸν καὶ μερικὸν, σύστημα νουεγῶν συνδυασμῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ὁ ἀπροκατάληπτος ὀφθαλμὸς δὲν δύναται, ὀρθῶς ἀν-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
Restrictions apply.

τιλαμβανόμενος τῶν τελικῶν αἰτίων, νὰ μὴ θυμυζῆ τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν καὶ τὸν νοῦν τὸν προνοοῦντα καὶ διακοσμοῦντα τὸ σύμπαν. Τέλος τὸ πέμπτον βιβλίον, κέντρον εἰς ὃ ἀπολήγουσι πάντα τὰ ἀνωτέρω, θὰ φέρῃ ἡμᾶς ἐν ἐπιστημονικῇ θέσει ἀξιολογώτατη, ἐπιτρεπούση ἡμῖν νὰ κρίνωμεν συγχρόνως καὶ τὸ μυστηριώδες μεγαλεῖον τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, καὶ τὴν φανεράν τύφλωσιν τῶν συγκλειόντων τοὺς ἀφθαλμούς καὶ ζητούντων νὰ πιστεύσωσιν ὅτι Θεὸς δὲν ὑπάρχει.

Ἡ ἀληθὴς ἐπιγραφή τοῦ ἀνά χειρας βιβλίου θὰ ἦτο «Ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τῆς φύσεως». Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ἀφ' οὗ ἐγένετο γνωστὸν ὅτι τὸ ἔργον ἐκτυποῦται, μετεβάλωμεν ἐπανελημμένως τὸν τίτλον, ὄντα καθαρῶς ἐπιστημονικὸν (Περὶ τῆς ἐν τῷ σύμπαντι Δυνάμεως), καὶ ὀριστικῶς ἐτηρήσαμεν ὃν νῦν φέρει. Ἀναντιρρήτως ὁ τίτλος δὲν εἶνέ τι οὐσιώδες, οὐδὲ εἶνε ἀξίον, ὥστε ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐξηγητῆται μετὰ τσαύτης ἀκριθείας περὶ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι νομίζομεν ὠφέλιμον νὰ δηλώσωμεν παρὰ τὸ ὅτι ὁ θέλων νὰ ἐνίδη ἐν ταῖς πέντε λέξεσι, ταῖς γεγραμμέναις ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου τοῦδε τοῦ βιβλίου, τὴν ἐκφρασιν πανθειστικῆς διδασκαλίας, θὰ ἠπατάτο τὴν ἐσχάτην ἀπάτην. Ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει οὔτε πανθεισμός οὔτε δόγμα. Ὁ ἡμέτερος σκοπὸς εἶνε νὰ γράψωμεν θετικὴν φιλοσοφίαν τῶν ἐπιστημῶν, περιλαμβανούσαν ἐν ἐκυστῇ ἀγασκευῇ τοῦ συγχρόνου ὑλισμοῦ οὐχὶ θεολογικήν. Εἶνε ἔσως λίαν ἀσύνητος τόλμη τὸ βλίνειν ὁδὸν ἀστίβῃ μετὰ τῶν δύο ἄκρων, ἐχόντων

ὑπὲρ ἑκυτῶν τὸ κῦρος τοσούτων καὶ τηλικούτων ψήφων. Ἀλλ' ὅταν αἰσθανώμεθα ἑκυτοὺς ἀγομένους καὶ ἐνισχυομένους ὑπὸ ἰδιαιτέρας πεποιθήσεως καὶ ὑπὸ διακκοῦς ἔρωτος νέας ὄψεως τῆς ἀληθείας, δυνάμεθα τότε νὰ ἀντιστῶμεν εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τοῦτο κέλευσμα; Εἰς τὸν ἀκριβῆ παρατηρητὴν κεῖται νὰ ἐξετάσῃ τὸ ἡμέτερον ἔργον, καὶ νὰ, ἀποφκνθῆ, ἂν πλάνη τις μᾶς πᾶσῦρει καὶ κρύπτεται ἀφ' ἡμῶν ὑπὸ τὸ θελκτικὸν σχῆμα τῆς ἀληθείας. Δὲν δυνάμεθα ὁμως νὰ μὴ ὁμολογήσωμεν ὅτι, καθ' ἣν ἡμέραν ἀνέγνωμεν ἐν τῷ **Auguste Comte** ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἔθηκεν εἰς ἀργίαν τὸν Πάτερᾶ τῆς Φύσεως, καὶ «προέπεμψε τὸν Θεὸν μέχρι τῶν ὁρίων της, εὐχαριστοῦσα αὐτῷ διὰ τὰς προσωρινὰς ὑπηρεσίας του», ἠσθάνθημεν ἑαυτοὺς τρωθέντας ὀλίγον ὑπὸ τῆς κενοδοξίας τοῦ θεοῦ **Comte** καὶ ἐχαρίσθημεν τῇ ἡδονῇ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ἐπιστημονικὴν βλάβην τοιαύτης ἀποφάνσεως. Ἀποδείξαμεν τότε ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀθεΐα εἶνε πλάνη. Αἱ ἐνεστῶσαι γνώσεις ἡμῶν περὶ φύσεως καὶ ζωῆς παρέστησαν ἡμῖν τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ ὑπὸ χαρακτῆρα, οὐτινος τὴν ἀξίαν δὲν δύναται νὰ πρκαγνωρίσῃ ἡ ἀθεΐα. Εἰς τοὺς ἡμετέρους ορθόκλυτους ὁ ἀπλῶς ἀρνούμενος τὸν Θεὸν ἢ ὁ ὀρίζων τὸ ἄγνωστον τοῦτο καὶ ἀνάγων εἰς αὐτὸ, πᾶσιν περιπεπλεγμένην ἐξήγησιν, φαίνονται ἀμφότεροι ὄντα ἀφελῆ, ὧν ἡ πλάνη εἶναι ὁμοία.

Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν μέθοδον τῶν ἀντινομιῶν. Ἄς χωρήσωμεν λοιπὸν ἐπὶ τὴν καρδίαν τῆς ἡμετέρας ὑποθέσεως, κηρύσσοντες

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

κδ'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ὅτι ἐκ παντός τρόπου ἐζητήσαμεν νὰ εἰπωμεν μετὰ τῆς εἰλικρινεστάτης ἐλευθερίας ὅ,τι ἐνομίσαμεν ἀλήθειαν. Εἴθε αἱ μελέται αὐταὶ νὰ βοηθήσωσιν, ἐν τῇ κατὰ τὰς ἀτραποὺς τῆς γνώσεως πορείᾳ, τὰ πνεύματα ἐκεῖνα, ἅτινα μετὰ σπουδαιότητος θεωροῦσι τὴν ἐπιτηγῆς αὐτῶν διάβασιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος.

»
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΖΑΡΚΟΥ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifitiko Apothetirio Dimosias I
Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγόρας

Restrictions apply.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ
ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ ΥΛΗΣ

Numeri sequuntur Mundum.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΠΑΤΗΡΙΑΚΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias I
Restrictions apply.

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Σαγούρα

I

ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Ἡ ἐπιστήμη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.—Ἡ δύναμις καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς.—Τὰ ὅριά της καὶ ἡ τάσις, ἣν ἔχει εἰς τὸ νὰ τὰ ὑπερβῇ.—Αἱ ἐπιστήμη ἐλέγχονται ἀσθενεῖς ἐν τῷ περὶ Θεοῦ ὀρισμῷ.—Ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς θείας ὑπάρξεως λαμβανόμεναι ἐκ τοῦ ἀμεταθίτου τῶν νόμων καὶ τῆς ἐσωτάτης συναφείας μεταξὺ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης.—Φαντασιώδεις θεωρίαι τῶν τε ἡμολογούντων καὶ ἀρνούμενων.—Πλάναι τῶν ὑπὲρ τῆς ἀθείας συλλογισμῶν.—Τὸ ὅλον ζήτημα συγκεφαλαιεῖται εἰς τὸν ὀρισμὸν τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης.

‘Ο κίβων καθ’ ὃν ζῶμεν θὰ εἶνε ἐν τῷ μέλλοντι γε-
 γραμμένος διὰ χαρακτῆρων ἀνεξελείπτων ἐν ταῖς σε-
 λίτι τῆς Ἱστορίας. Ἀπὸ τῶν ἀπωτάτω χρόνων τοῦ ἀρ-
 χαίου πολιτισμοῦ, οὐδεμία ἐποχὴ, ὡς ἡ ἡμετέρα, εἶδε
 τὴν λαμπρὰν τχύτην ἐξέγερσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύ-
 ματος, ἐκδηλοῦντος ταύτοχρόνως τὴν ἰσχὺν καὶ τὰ
 δίκαιά του. Ὁ κόσμος δὲν εἶνε πλέον ἢ κοιλάς ἐκεῖνη
 τοῦ μεσαιῶνος, ὅπου ἡ ψυχὴ ἤρχετο νὰ κλαύσῃ τὸ προ-
 πατορικὸν ἀμάρτημα καὶ, ἀποχωροῦσα εἰς τὴν ἐρημίαν
 καὶ τὴν προσευχὴν, νὰ πιστεύῃ ὅτι κερδίζει θέσιν ἐν τῷ
 παρκαδείσῳ κατὰ τὸν νόμον τῶν σέκλων καὶ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
 Restrictions apply.

τῆ σποδῶ. Ἡ ἐνέργεια τῆς διανοίας δὲν εἶνε πλέον ἢ μικρὰ καὶ σκοτεινὴ καὶ ἀτελεύτητος συζήτησις ἀγόνου μεταφυσικῆς, ἐπωκοδομημένης ἐπὶ τοῦ ἄκρου βελόνης καὶ στηριζομένης ἐπὶ σχολαστικῶν λεπτολογιῶν, εἰς ἃς μεγάλῃ πνεύματῃ τυφλῶς παρεδίδοντο, καταδαπκνῶντες εἰς ἀνωφελεῖς μελέτας τὸ πολύτιμον τοῦ βίου, χωρὶς νὰ αἰσθάνωνται τὴν ἐκ τούτου προσγινομένην ἀπώλειαν ἑαυτῶν τε καὶ πολλῶν ἐπερχομένων γενεῶν. Ἐκεῖ ὅπου τὰ μοναστήρια ἐνέκλειον ἐντὸς τῶν τειχῶν τῶν καλογήρους καὶ ἀναλόγια, ἀκούονται σήμερον ἀντηχοῦντες οἱ βραεῖς πελέκεις τῆς βιομηχανίας, συνθροσόμενος ὁ σίδηρος καὶ συρίζων ὁ ἀτμός τῶν ἀκφυεγομένων μηχανῶν. Ἄν τὰ ἰδρύματα τῶν μοναχῶν ἐπλήρωσαν τὸν προορισμὸν τῶν κατὰ τοὺς αἰῶνας τῶν βαρβαρικῶν εἰσβολῶν, τὸ τέλος αὐτῶν ἐσήμανεν, ὅπως παντὸς ἔργου φθικτοῦ. Ἡ γόνιμος ἀσχολία τοῦ χειρῶν καὶ γεωπόνου ἀνεκκίνησε τὸ ἤδη παρηκμαχός. Ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῆς Σαρβῶνης ὅπου, κατανηλίσκοντο ἀπέραντοι συζητήσεις περὶ τῶν ἑξ ἡμερῶν τῆς δημιουργίας, τῶν φλογῶν τῆς πεντηκοστῆς, τοῦ θαύματος τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τοῦ τύπου τῆς χριστιανικῆς χάριτος, τοῦ Ὁμοουσίου, τῆς μερικῆς καὶ πλήρους ἀφέσεως καὶ μυρίων ἄλλων τοιούτων δυσερμηνεύτων πραγμάτων, βλέπει τις σήμερον τὸ ἐργαστήριον τοῦ χημικοῦ, ἔνθα εὐπειθῶς ζυγίζονται καὶ μετροῦνται τὰ στοιχεῖα τῆς ὕλης· τὴν τράπεζαν τοῦ ἀνατόμου, ἐφ' ἧς ἀποκαλύπτεται ὁ μηχανισμὸς τοῦ σώματος καὶ αἰ ἐνέργεια τῆς ζωῆς· τὸ μικροσκόπιον τοῦ βοτανικοῦ, ὅπερ

ἐξετάζει τὰ πρῶτα σφαιλλόμενα βήματα τοῦ αἰνίγματος τῆς ζωῆς· τὸ τηλεσκόπιον τοῦ ἀστρονόμου τὸ δεικνύον μακρὰν διὰ τῶν διαφανῶν οὐρανῶν τὰς φεβραῆς κινήσεις τῶν ἀπειρομεγέθων ἡλίων, ρυθμιζόμενης διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου τοῦ κανονίζοντος τὴν πτώσιν ὀπώρας· τὸν ἄμβωνα τῆς πειραματικῆς ἐπιστήμης, περὶ ὃν συνωθούμενος τείνει προσεκτικὸν οὐς ὁ πολὺς ὄχλος.

Ἡ γῆ ἠλλάξε μορφήν. Περιέπλευσαν αὐτὴν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον, τὴν κατεμέτρησαν, οὐδὲ φέρει αὐτὴν πλέον ἐπὶ τῆς παλάμης τοῦ Κάρουλος ὁ μέγας. Ὁ διαθήτης τοῦ γεωμέτρου ἀντικατέστησε τὸ αὐτοκρατορικὸν σκῆπτρον. Οἱ ὠκεανοὶ διαπλέονται πανταχόθεν ὑπὸ ἰστιοφόρων καὶ ταχυκινήτων σκαφῶν, ὧν ὁ ἕλιξ διασχίζει τὰ κύματα. Αἱ ἡπειροὶ διελευνόνται ὑπὸ τοῦ πυριφλεγοῦς δράκοντος τῆς ἀτμομηχανῆς καὶ διὰ τῶν συμβολικῶν σημείων τοῦ τηλεγράφου διαλεγόμεθα ἐν σιγῇ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς πέρατος ἕως τοῦ ἄλλου. Ὁ ἀτμὸς δίδει καινοφανῆ ζωὴν εἰς ἀνκριθμήτους κινήσεις καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς μετρεῖ οὕτως εἰπεῖν ἐν ἀκαρεῖ τοὺς πλμους ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. "Ὅχι, οὐδέποτε ἡ ἀνθρωπότης παρέστη εἰς ὅμοιον θέαμα. Οὐδέποτε ἤσθάνθη τὰ σπλάγχνα αὐτῆς πληρούμενα ὑπὸ τσαύτης δυνάμεως καὶ ζωῆς, ὡς σήμερον. Οὐδέποτε ἡ καρδιά της ἐξηκόντισε μετὰ τσαύτης ἰσχύος τὴν φλόγα καὶ τὴν θερμότητα μέχρι καὶ τοῦ ἐσχάτου τῶν ἀρτηριῶν. Οὐδέποτε τὸ βλέμμα της ἐφωτίσθη ὑπὸ παρομοίας ἀκτίνος· ὅσην ἴσως καὶ ἂν εἶνε ἡ ἀνχμένουσα ἡμᾶς πρόοδος, οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν αἰωνίως θὰ εἶνε ἡναγκασ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

σμένοι να ἀναγνωρίσωσιν ὅτι ἡ ἐπιστήμη ὀφείλει εἰς τὴν ἡμετέραν ἐποχὴν τὸν ἀναβολέα τοῦ ἐκυτῆς Πηγάσου, καὶ ὅσον καὶ ἂν μεγαλυθῶσιν ἐκεῖνοι καὶ ἴδωσι τὸν Ἥλιον μετεωριζόμενον εἰς τὸ Ζενίθ, ἡ ἡμέρα των δὲν θέλει λάμψει ἄνευ τῆς ἡμετέρας Ἡοῦς.

Ἄλλ' ὅ,τι ἀποτελεῖ ἐν τῇ νῦν ἐπιστήμῃ τὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ ἰσχὺν, ἅς μάθωμεν τοῦτο καλῶς, εἶνε ὅτι ἔχει ὑποκείμενα μελέτης στοιχεῖα ἀκριβῶς ὀρισμένα, καὶ οὐχὶ πλέον ιδέας ἀφρηημένας καὶ φαντασιώδεις. Διότι: ὡς χημεία ἄπταται τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους τῶν σωμάτων, ἐξετάζει τοὺς συνδικασμοὺς αὐτῶν καὶ ὀρίζει τὰς συγγενείας των·—ὡς φυσικὴ ἀνζητεῖ τὰς ιδιότητας αὐτῶν προκτῆρει τὰς σχέσεις των καὶ τοὺς γενικοὺς νόμους, οἵτινες τὰς διέπουσιν·—ὡς βοτανικὴ ἀρχεται τῆς μελέτης τῶν πρώτων ὄρων τῆς ζωῆς·—ὡς ζωολογικὴ ἀκολουθεῖ τὰς μορφὰς τῆς ὑπάρξεως καὶ καταγράφει τὰς λειτουργίας τὰς ἰδιαζούσας εἰς τὰ ὄργανα, τὰς ἀρχὰς τῆς κυκλοφορίας τῆς ὕλης ἐν τοῖς ζώοις, τῆς διατηρήσεως αὐτῶν καὶ τῆς μεταμορφώσεώς των·—ὡς ἀνθρωπολογικὴ ἐπιβεβαιοῖ τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ φυσιολογικοὺς νόμους ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ καὶ ὀρίζει τὸ ἔργον τῶν διαφορῶν συστημάτων, ἕτινα τὸ ἀπικρῖζουσιν·—ὡς ἀστρονομία περιγράφει τὴν πορὰν τῶν Οὐρανίων σωμάτων καὶ πορίζεται τὴν γνώσιν τῶν νόμων τῶν κυβερνώντων τὸ σύμπαν·—ὡς μαθηματικὴ διατυποῖ τούτους τοὺς νόμους καὶ ἀνάγει αὐτοὺς εἰς τὴν ἐνότητα των ἐν τοῖς οὖσιν ἀριθμητικῶν ἀνιλογιῶν. Αὕτη ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις ἐκάστου ὑπα-

κειμένου τῶν ἐαυτῆς μελετῶν, ἀποτελεῖ ὡς εἴπωμεν τὴν ἀξίαν καὶ ὑπεροχὴν τῆς· ἰδοὺ διατὶ εἶνε μεγάλη. Ἄλλὰ δι' αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ ὑποβάλλεται εἰς αὐστηρὰς ὑποχρεώσεις. Ἄν δὲ, λησμονοῦσκα τὸ ἐκ τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς καθῆκον, ἀπομακρύνεται τοῦ κυρίου αὐτῆς ἔργου καὶ περιίπταται εἰς κόσμους φαντασιώδεις, ἀποβάλλει συγχρόνως καὶ τὸν χαρακτηρὰ καὶ τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεώς τῆς.

Ἄλλ' οὕτως εἰσάγουσκα εἰς τὴν ἑαυτῆς χώραν ἀποδεικτικὸν τρόπον ἀπάγοντα τοῦ σκοποῦ καὶ προορισμοῦ τῆς, ἀποβάλλει τὴν ἰδίαν αὐτῆς φύσιν καὶ δὲν εἶνε πλέον ἀξίῳ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπιστήμης. Τοιαύτη δὲ ἀποβαίνουσκα ἀπεκδέχεται τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα, καὶ δὲν ὁμιλεῖ πλέον ἐκείνη, ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς ἀγορεύουσιν οἱ σοφοὶ (ὅπερ δὲν εἶνε πάντοτε τὸ αὐτό). Οἰοιδήποτε δὲ καὶ ἂν εἶνε οἱ σοφοὶ οὗτοι, δὲν εἶνε πλέον οἱ ἑρμηνεῖς τῆς ἐπιστήμης ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐκπηδῶσι τῆς σφαίρας τῆς.

Καὶ ὁμῶς τοιαύτη εἶνε ἡ θέσις τῶν ἀπολογητῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς ὑλισμοῦ· ποιοῦνται χρῆσιν τῆς ἀστρονομίας, τῆς χημείας, τῆς φυσικῆς, τῆς φυσιολογίας, εἰς προβλήματα, ἅτινα αὐταὶ οὔτε δύνανται οὔτε θέλουσι νὰ λύσωσι καὶ οὐ μόνον ἀναγκάζουσι τὰς ἐπιστήμας ταύτας νὰ ἀποκρίνωνται εἰς ἐρωτήσεις ἀλλοτρίας τῆς δικαιοδοσίας των, ἀλλὰ καὶ τὰς βλασκάνιζουσιν ὡς τοὺς ἀθλίους δούλους, ὅπως ὁμολογήσωσι παρὰ τὴν θέλησίν των ψευδῆ, περὶ ὧν οὐδὲ καὶ ἐσκέφθησαν. Ἀντὶ νὰ εἶνε οἱ βλασκανισταὶ τῆς διδομένης μαρτυρίας, εἶνε μᾶλλον τοῦ

προσώπου. Οὐδὲ ἔχουσιν εἰς χεῖράς των τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ τὸ εἶδωλόν της.

Θὰ ἀποδείξωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς, ὅτι οἱ σοφοὶ οὗτοι εὐρίσκονται ὅλως ἐκτὸς τῆς ἐπιστήμης, ὅτι ἀπατῶνται καὶ ἀπικτῶσιν, ὅτι οἱ συλλογισμοὶ των, τὰ συμπεράσματά των εἶνε ἄτοπα, καὶ ὅτι διασύρουσι τὴν ἐπιστήμην ἐν τῷ ἐμμανεῖ πρὸς αὐτὴν ἔρωτι, καὶ θὰ τὴν ἠφάνιζον καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, ἀνδὲν ἐδείκνυσον ὅτι ἀντ' αὐτῆς κατέχουσι μόνον τὴν σκιάν της.

Τὸ κινεῖν ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ διακωλυρηθῶμεν κατὰ τῶν συμβόλων τῆς πλάνου αὐτῶν σημαίας, εἶνε διότι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐποχῇ αἰσθάνονται ἢ τοῦλάχιστον προαισθάνονται σύμπαντες τὸ ἔργον καὶ τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης, κατανοοῦσιν ὅτι ἐξω αὐτῆς σωτηρίᾳ δὲν ὑπάρχει καὶ ὅτι ἡ ἀνθρωπότης, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον κλυδωνισθεῖσα ἐν τῷ ὠκεανῷ τῆς ἀμαθείας, δὲν ἔχει ἄλλον λιμέναν νὰ ἐλπίζῃ, ἢ τὴν στερεὰν γῆν τῆς ἐπιστήμης. Οὕτως ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ὀρέγει πρὸς αὐτὴν τὰς χεῖρας μετὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος. Ἀπὸ μιᾶς ἤδη ἐκταναετηρίδος ἔσχε τασχύτας ἀποδείξεις τῆς δυνάμεώς της, ὥστε μετ' εὐγνωμοσύνης εἶνε διατεθειμένη νὰ ἀποδεχθῇ ὅλους αὐτῆς τοὺς λόγους ὅλας τὰς διδασκαλίας. Ἐν τούτῳ δὲ κεῖται ἐφήμερος παγίς ἐπιζήμιος εἰς τοὺς πνευματιστάς. Διότι, πολλοὶ ἐκ τῶν καλλιεργούντων τὴν ἐπιστήμην καθιστάντες ἑαυτοὺς ἐκπροσώπους ἢ διερμηνεῖς ταύτης, διδάσκουσι ψευδεῖς ἢ ὀλεθρίους διδασκαλίας, ἄλλοι δὲ, σχολιὰν ἔχοντες καὶ ἀβέβαιον τὴν διάνοιαν, ἀντλοῦσι τὰς συμπερούσας

έκυτοῖς γνώσεις καὶ μετὰ τῶν γνώσεων τούτων συμ-
 πίνουσι φθοροποιὸν δηλητήριον ἱκανὸν νὰ καταστρέψῃ
 ἐν έκυτοῖς μέρος τοῦ ἐκ τῆς γνώσεως εὐεργετήματός.
 Ἰδοὺ διὰ τί εἶνε χρεῖα νὰ ἐμποδίσωμεν πλάνην οὕτως
 οἰκτρὰν, ἣτις κινδυνεύει νὰ ἀποβῆ καθολικὴ. Ἰδοὺ
 διὰ τί εἶνε ἀναγκαιότατον νὰ διαμφοισθητήσωμεν τὰ
 δόγματα ταῦτα καὶ νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἀντὶ νὰ ἀπορ-
 ρέωσιν ἐκ τῆς ἐπιστήμης, μεθ' ὅσησδήποτε πεποιθή-
 σεως καὶ ἂν τὸ δυσχυρίζωνται, εἶνε μᾶλλον ἀκατέρ-
 γαστα πράϊόντα δογματικῶν σκέψεων, ἅτινα περιστρέ-
 φόμενα αἰωνίως ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κύκλου, φαίνονται μὲν
 ὅτι πηγάζουσιν ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν ἔλαβον ἐκ τοῦ
 λαμπροῦ τούτου Ἡλίου, ἢ ἀμυδρὰν τινα καὶ ἄγονον
 ἀκτῖνα, ἐκτραπεῖσκαν τῆς εὐθυωρίας.

Ἐπάρχουσι σπουδαῖά τινα ζητήματα, ἅτινα κατὰ
 τὸν ἀνθρώπινον βίον, εἰς τὰς ὥρας τῆς μοναξίαις καὶ
 τῆς σιγῆς, παρίστανται εἰς τὸν λογισμὸν ὡς ἐρωτή-
 ματα παρενοχλοῦντα καὶ μυστηριώδη. Ταῦτα δὲ εἶνε
 τὸ περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς πρόβλημα, τὸ περὶ
 τοῦ ἡμετέρου προορισμοῦ ἐν τῷ μέλλοντι, τὸ περὶ τῆς
 ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν
 κόσμον.

Τὰ σπουδαῖα καὶ σοβαρὰ ταῦτα ζητήματα κατα-
 κυριεύουσιν ἡμῶν διὰ τοῦ μεγαλείου των, διότι αἰσθα-
 νόμεθα ὅτι μᾶς ἐνδιαιφέρουσι, καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀγνοίᾳ,
 δὲν δυνάμεθα μετὰ λόγου νὰ ἀπκλαχθῶμεν φόβου
 τινὸς τοῦ ἀγνώστου. Ὅπως ἔγραφεν ὁ Πασχάλλ, ἐν ἐκ
 τῶν ζητημάτων τούτων τὸ περὶ ἀθανασίαις τῆς ψυχῆς,

εἶνε οὕτω σπουδαῖον, ὥστε πρέπει νὰ ἀπώλεσέ τις πᾶν αἴσθημα ἐάν μένη ἀδίαφορος εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τί εἶνε. Ἡ αὐτὴ παρατήρησις δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὸ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. "Ὅταν σκεπτόμεθα περὶ τῶν ἀληθειῶν τούτων, ἢ μόνον περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ὑπάρξεώς των, παρίστανται ἡμῖν ἐν οὕτω φοβερᾷ μορφῇ, ὥστε ἐρωτῶμεν ἐκυτοὺς πῶς ὄντα λογικὰ, ἄνθρωποι, δύνανται νὰ ζήσωσιν ὅλον τὸν βίον ἀπασχολούμενοι εἰς ἐφήμερα ζητήματα, χωρὶς νὰ ἐξέρχωνται τῆς ἀπαθείας των ὑπὸ τῶν ἀδυσωπῆτων τούτων ἐρωτημάτων. "Ἄν εἶνε ἀληθές, ὅπως νομίζομεν ὅτι παρετηρήσαμεν ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ὅλως ἀδίαφοροι, οἵτινες οὐδέποτε ἠσθάνθησαν τὸ μεγαλεῖον τῶν προβλημάτων τούτων, αἰσθάνομεθα δι' αὐτοὺς ἀληθές αἴσθημα οἴκτου. "Ἄν δέ τινες, προάγοντες τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην εἰς βαθμὸν μᾶλλον κτηνώδη, ἐκ προκίρσεως ἀπαξιῶσι νὰ ὑψώσωσι τὸ πνεῦμα των πρὸς τὰ σπουδαῖα ταῦτα προβλήματα, καὶ προτιμῶσι τὰς γλυκείας ἀπολαύσεις τοῦ φυσικοῦ βίου, τούτους, ὡς τὸ ὁμολογήσωμεν παρρησίᾳ, ἐγκαταλείπομεν ἄνευ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως εἰς τὴν ῥαστώνην των, θεωροῦντες αὐτοὺς ἐκτὸς τῆς πνευματικῆς σφαίρας. Οἱ φιλοσοφοῦντες φυλάττουσι τὰ ἔργα τῆς μελέτης των χάριν ἐκείνων οἵτινες, περὶ πλείονος ποιούνται τὰς πνευματικὰς θεωρίας.

Τὸ πρόβλημα τὸ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ εἶνε τὸ πρῶτον μεταξὺ πάντων. Δι' ὃ κατ' αὐτοῦ ἔστρεψαν οἱ ὑλισταὶ τὰς πρώτας καὶ ἰσχυροτάτας πολεμικὰς μα-

χανός των, πρὸς ἃς ἔχομεν νὰ πολεμήσωμεν. Ζητοῦσι
 νὰ ἀποδείξωσι διὰ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ὅτι Θεὸς
 δὲν ὑπάρχει, καὶ ὅτι ἡ ὑπέθεσις αὕτη εἶνε ἀποπλά-
 νησίς τις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Μέγας ἀριθμὸς
 σπουδaziών ἀνθρώπων, πιστεύοντες εἰς τὴν ἀξίαν τῶν
 λεγομένων τούτων ἐπιστημονικῶν συλλογισμῶν, περιε-
 στοίχισαν ἀλληλοδιαδόχως τοὺς νεωτερίζοντας τού-
 τους φιλοσόφους, καὶ αἱ τάξεις τῶν ὑλιστῶν ὑπερβαλ-
 λόντως ἐπυκνώθησαν, πρῶτον μὲν ἐν Γερμανίᾳ, κατόπιν
 ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ αὐτῇ ἀκόμη τῇ
 Ἰταλίᾳ. Ἀλλὰ, δὲν φοβούμεθα νὰ τὸ εἴπωμεν, πάντες
 οὗτοι διδάσκαλοι ἢ μαθηταί, στηριζόμενοι εἰς τὰς
 ἀποδείξεις τῆς πειραματικῆς ἐπιστήμης, ὅπως συμ-
 περάνωσιν τι ὑπὲρ τῆς μὴ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, περιπί-
 πτουσιν εἰς τὴν μεγίστην ἀνακλουσίαν. Σκοποῦμεν
 νὰ ἐλέγξωμεν αὐτοὺς διὰ τὴν πλάνην των ταύτην, καὶ
 θὰ δικαιοῦσωμεν τὴν ἡμετέραν κατηγορίαν, ἂν καὶ
 ἐκεῖνοι, καθ' ὧν ἀπευθύνεσται, δύνανται ἄλλως νὰ εἶνε
 ἄνδρες ἔξοχοι καὶ σεβαστοί. Ἐν ὀνόματι μάλιστα τῆς
 πειραματικῆς ἐπιστήμης θέλομεν πολεμήσει αὐτούς.
 Πρακτρέχοντες πᾶσαν θεωρητικὴν ἐπιστήμην, ἀντι-
 τασσόμεθα καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ αὐτῷ πεδίῳ, ἐν ᾧ καὶ οἱ
 ἀντίπαλοι. Δὲν φρονοῦμεν μετὰ τοῦ Δημοκρίτου ὅτι ὁ
 κάλλιστος τρόπος τοῦ σχολάζειν τελεσφόρως περὶ τὴν
 φιλοσοφίαν, εἶνε νὰ ἐξορύξωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ
 νὰ ἀποσύγωμεν τὰς τέρψεις καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ ἐξω-
 τερικοῦ κόσμου· τούναντίον, μένομεν σταθερῶς ἐν τῇ
 σφίρει τῆς πρακτηρήσεως καὶ τῆς πείρας. Οὕτω δὲ,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
 Restrictions apply.

ἀποφκινόμεθα ὅτι ἡ ἐπιστήμη πρῶτον μὲν δὲν ἀσχο-
λεῖται ἀμέσως εἰς τὸ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ζή-
τημα, ἔπειτα δὲ, ὅταν ἐφαρμόζη τὰς θεωρίας της ἐπὶ
τοῦ προβλήματος τούτου, αὐταὶ οὐ μόνον δὲν ἀρνοῦν-
ται, ἀλλὰ τὸν κεντρίον ἐπιβεβαιοῦσι τὸν νοῦν καὶ τὴν
σοφίαν τῶν διεπόντων τὴν φύσιν νόμων.

Ἐψόμενοι πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς
μελέτης τῆς φύσεως, εὐρισκόμεθα ἐν ἴσῃ ἀπυστάσει
καὶ ἀπὸ τῶν δύο ἄκρων· καὶ ἀπὸ τῶν ἀρνούμενων καὶ
ἀπὸ τῶν τολμώντων πάνυ οἰκείως νὰ ὀρίζωσι τὴν πρῶ-
την αἰτίαν, ὡς ἂν εἶχεν αὕτη τοὺς παραλάβει συμ-
βούλους. Θέλομεν πολεμήσει διὰ τῶν αὐτῶν ὄπλων
δύο ἀντικειμένους δυνάμεις. Τὸν ὕλισμὸν καὶ τὴν θρη-
σκευτικὴν πλάνην. Νομίζομεν ὅτι εἶνε ἐπίσης ψευδὲς
καὶ ἐπίσης ἐπικίνδυνον τὸ νὰ πιστεύῃ τις εἰς παιδα-
ριώδη τινὰ Θεὸν, ἢ νὰ ἀρνηῖται πᾶσαν ἀρχικὴν αἰτίαν.

Ματαίως θέλουσιν ἀνθυποβάλλει ὅτι δὲν δυνάμεθα
νὰ βεβαιώσωμεν τὴν ὑπαρξίν ὄντος ἀγνώστου. Ἄς φυ-
λαχθῶμεν τοιαύτας ἀποφάνσεις. "Ὅχι, δὲν κατανοοῦμεν
τὸν Θεόν, ἀλλ' εἰξεύρομεν ὅτι ὑπάρχει. Δὲν κατανοοῦ-
μεν τὸ φῶς, ἀλλ' εἰξεύρομεν ὅτι ἀκτινοβολεῖ οὐρανό-
θεν. Δὲν κατανοοῦμεν τὴν ζωὴν, ἀλλ' εἰξεύρομεν ὅτι
ἐξελπλώνει τὴν λαμπρότητά της ἐφ' ὅλου τοῦ κόσμου.

«Εἶμι πολὺ μακρὰν νὰ πιστεύσω, ἔλεγεν ὁ Goethe εἰς
τὸν Eckermann, ὅτι ἔχω περὶ Θεοῦ ἀκριβῆ τινα γνῶσιν.
Αἱ γνῶμαι μου, ὁποῖας τὰς ἐξέφρασα ἢ ἔγραψα, συγκε-
φραζοῦνται ἅπασαι εἰς τοῦτο. Ὁ Θεὸς εἶναι "Ὁν ἀκα-
τανόητον καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει περὶ αὐτοῦ ἢ αἰ-

σθημά τι ἀόριστον ἔννοιάν τινα προσεγγίζουσιν. Ἐπειτα εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους οὕτω βηθέως εἰσχωρεῖ τὸ Θεῖον, ὥστε ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν· λυπούμεθα καὶ χαίρομεν κατὰ τοὺς αἰωνίους νόμους, εἰς οὓς ὑποκείμεθα, καὶ ἐνεργοῦντες καὶ πάσχοντες· ὀλίγον ἐνδιαφέρει ἂν ἀναγνωρίζομεν αὐτούς. Τὸ παιδίον γεύεται τοῦ γλυκῆς μακτος, χωρὶς νὰ φροντίζῃ νὰ μάθῃ τίς τὸ παρεσκεύασε, καὶ τὸ στρουθίον ἐγγίζει διὰ τοῦ ῥάμφους του τὸ κεράσιον, χωρὶς νὰ συλλογίζηται πῶς ἐβλάστησε. Τί γνωρίζομεν περὶ Θεοῦ, καὶ τί σημαίνει τελευταῖον ἢ περιωρισμένη γνῶσις, ἣν ἔχομεν περὶ τοῦ ὑπερτάτου τούτου ὄντος; Καὶ ὅταν ἀκόμη παραστήσω αὐτὸν, ὡς οἱ Τοῦρκοι, δι' ἑκατοστύς ὀνομάτων, θὰ μένω αἰωνίως κατωτέρω τῆς ἀληθείας· τόσον τὰ προσόντα αὐτοῦ εἶνε ἀναρίθμητα... Ὅπως δὲ τὸ ἀνώτατον τοῦτο ὄν, ὅπερ ὀνομάζομεν Θεόν, ἀποκαλύπτεται οὐ μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς σπλάγγχοις φύσεως πλουσίαις καὶ ἰσχυραῖς, οὕτω καὶ εἰς τὰ μεγάλα συμβεβηκότα τοῦ κόσμου, ἢ ἰδέα, ἣν σχηματίζομεν περὶ αὐτοῦ, κατὰ τὰς ἀνθρωπίνας ιδιότητας, εἶνε ἐναργῶς ἀσήμαντος.»

Ἡ ἰδέα, ἣν οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἐσηματίσταν περὶ Θεοῦ, ὑπῆρξε καθ' ὅλους τοὺς χρόνους, ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης, κατὰ μικρὸν κατακτηθείσης ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅπως πᾶσα ἀνθρωπίνη γνῶσις, οὕτω καὶ ἡ ἰδέα αὕτη μεταβάλλεται καὶ κατ' ἀνάγκην προοδεύει. Ὅτι καὶ ἂν δυσχυρίζονται, πᾶσα γνῶσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος χρεωστὴ νὰ βελτίξη συμ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

φάνως μετὰ τῆς καθολικῆς προόδου, κινδυνεύουσα ἄλλως νὰ ἀπολειφθῆ ὀπίσω. Τοῦ ὅλου συστήματος ἐν κινήσει δικτελοῦντος, πᾶν σημεῖον αὐτοῦ, ἐπιμένον νὰ μένη εὐχέλμων, ἤθελε βεβαίως ὀπισθοχωρήσει. Δὲν συγχωρεῖται λοιπὸν νὰ ἀποφθίνεσσι τις σήμερον δαγματικῶς ὅτι τοιαύτη ἢ τοιαύτη ἰδέα εἶνε τελεία καὶ νὰ φυλάττη τὸ Statu quo τοῦ ἀναμνησθέντος. Εἴτε λοιπὸν μετέχει τις τῆς προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἴτε μὴ, ὀφείλει ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει νὰ συμπροκακοποιηθῆ ὀλοσχερῶς· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἀπολείπεται ὀπίσω. Καὶ τοῦτο ἄς ἐννοήσῃ ἕκαστος καλῶς.

Ἐπεὶ τὸ εἰπωμεν παρησιᾶ ἐν τῇ πειραματικῇ ἐπιστήμῃ, ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ τεθῆ ἐκ τῶν προτέρων, ὅπως οὐδὲ ὁ προσωρισμὸς καὶ ὁ σκοπὸς, ὃν νομίζομεν ὅτι διορθῶμεν ἐν τοῖς ἔργοις τῆς φύσεως. Αἱ ἐκ τῶν προτέρων διδασκαλίαι διήνυσαν τὸν χρόνον αὐτῶν καὶ δὲν τὰς χρειαζόμεθα πλέον. Συνομολογοῦντες μετὰ τῶν ὑλιστῶν, ἐρωτῶμεν, ἐκείνοι, οἵτινες ἤρχισαν ἀπὸ Θεοῦ καὶ ὄχι ἀπὸ τῆς φύσεως, ἐξήγησάν ποτε τὰς ιδιότητας τῆς ὕλης ἢ τοὺς νόμους δι' ὧν κυβερνᾶται ὁ κόσμος; Ἡδυνήθησαν νὰ εἰπώσιν, ἂν ὁ Ἥλιος ἐκινεῖτο ἢ ἴστατο; Ἄν ἡ γῆ ἦτο σφαῖρα ἢ ἐπίπεδον; ποῖον ἦτο τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ; κτλ. Οὐχί, διότι τοῦτο θὰ ἦτο ἀδύνατον. Νὰ ἀρχίζῃ τις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ ἀναζητήσει καὶ ἐξετάσει τῆς δημιουργίας, εἶνε μέθοδος ἣτις δὲν ἔχει οὔτε λόγον οὔτε σκοπὸν. Ἡ οἰκτρὰ αὕτη μέθοδος τοῦ νὰ μελετᾷ τις οὕτω τὴν φύσιν καὶ νὰ πο-

ρίζεται φιλοσοφικά συμπεράσματα, νομίζων ὅτι δύναται δι' ἀπλῆς θεωρίας νὰ οἰκοδομηθῆσιν τὰ σύμπαν καὶ νὰ ἰδρῦσιν φυσικὰς ἀληθείας εὐτυχῶς ἔχει ἐκ πολλοῦ ἀπολέσει πᾶσαν πίστιν. Εἰς τὴν ἐναντίαν μέθοδον αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι χρεωστοῦσι τὴν μεγάλην πρόδοον καὶ τὰ εὐτυχῆ ἀποτελέσματα τῶν ἡμετέρων χρόνων.

Ἀλλὰ κατὰ τὰς πειραματικὰς ἐπιστῆμας, ἀντὶ τῆς εἰρημίνης ὑποθέσεως, ἀντικαθιστῶμεν τὰ πορίσματα τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐξετάσεως. Εἶνε λοιπὸν λογικὸν νὰ κλείσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ ἀρνηθῶμεν τὸν νοῦν, τὴν σοφίαν, τὴν ἁρμονίαν, ἅτινα ἀποκαλύπτονται ἐξ αὐτῆς τῆς παρατηρήσεως; Εἶνε λογικὸν νὰ ἀπορρίψωμεν πᾶν φιλοσοφικὸν συμπέρασμα καὶ νὰ μείνωμεν ἐν τῷ μέσῳ ἐκ φόβου μήπως ἐπιτύχωμεν τοῦ σκοποῦ; Εἶνε φρόνιμον νὰ διαλλκχθῶμεν μετὰ τῶν συγχρόνων πυρρῶνιστῶν, οἵτινες, ἀμβλυωποῦντες πρὸς τὴν ἐνἀργειαν, ἀποβάλλουσι πᾶν συμπέρασμα; Δὲν τὸ πιστεύομεν. Κατὰ τὴν μέθοδον αὐτῶν τῶν ἰδίων ἀποδεχόμεθα καὶ τὴν ἀρνησίν των καὶ τὴν ἀνακκολουθίαν των.

Πρέπει, πρὸ πάσης συζητήσεως, καλῶς νὰ θέσωμεν τὰ διάφορα ζητήματα, ἵνα ἀποφύγωμεν πᾶσαν παρανόησιν. Ἐλπίζομεν ὅτι αἱ ἔμπροσθεν γνῶμαι ἀρκουσι νὰ ἐπιβεβαιώσωσι ἀκριβῶς τὴν ἡμετέραν. Πολεμοῦμεν πρῆρησιν τὸν ὕλισμὸν οὐχὶ διὰ τῶν θρησκευτικῶν ὕπλων, οὔτε διὰ τῶν ἀποδείξεων σχολαστικῆς φρασεολογίας, οὔτε διὰ τοῦ κύρους τῆς παραδόσεως, ἀλλὰ διὰ τῶν συλλογισμῶν, οὓς γεννᾷ καὶ ἐνισχύει ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρία τοῦ σύμπαντος.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
Restrictions apply.

Καὶ πρῶτον ἐν κερχλαίῳ ὡς ἐξετάσωμεν τὴν γενικὴν μέθοδον τῆς συγχρόνου ἀθείας.

Ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει μεγίστην συγγένειαν πρὸς τὴν τοῦ βιβλίου d' Holbach ἢν οὗτος μετεχειρίσθη περὶ τὰ τέλη τῆς τελευταίας ἐκκτονταετηρίδος, ἕνα ἰδρύση τὸ πολυθρύλητον αὐτοῦ Σύστημα τῆς Φύσεως, ἔργον ὑλισμοῦ χυδαίου, ὅπερ ὁ Goethe καθ' ὑπερβολὴν κατηγόρει καὶ ἐμνημόνευεν ὡς «ἀληθὲς προῖόν μωροῦ καὶ ληροῦντος γήρατος.» Ἡ νεωτέρη μέθοδος, οὕσα βεβιασῶς ἐπιστημονικωτέρη, ἀποφαίνεται ὅτι αἱ κυβερνώσαι τὸν κόσμον δυνάμεις δὲν τὸν κυβερνοῦσιν ὅτι δὲν κυριαρχοῦσι τῆς ὕλης, ἀλλ' ὑπέικουσι εἰς αὐτήν, καὶ ὅτι ἡ ὕλη (ἀδρανὴς, τυφλὴ, καὶ ἄνευ συνειδήσεως) κινουσα ἐκυτὴν ὑπακούει εἰς τοὺς νόμους οὓς ἄλλως ἀδυνατεῖ νὰ ἐννοήσῃ.

Κατὰ ταῦτα, οἱ ὑλισταὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διατείνονται ὅτι ἡ ὕλη ὑπάρχει ἀπ' αἰῶνος καὶ ἔχει αἰωνίους ιδιότητας καὶ προσόντα, καὶ ὅτι αἱ ιδιότητες αὗται εἰδοποιοῦσαι τὴν ὕλην, ἀρκοῦσι μετ' αὐτῆς νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ὑπαρξίν, τὴν κατάστασιν καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ κόσμου.

Οὕτω δὲ καθιστῶντες ὑλικόν τινά Θεὸν ἀντὶ πνευματικοῦ, διδάσκουσιν ὅτι ἡ ὕλη διέπει τὸν κόσμον, καὶ ὅτι αἱ φυσικαὶ, αἱ χημικαὶ καὶ αἱ μηχανικαὶ δυνάμεις εἶνε μόνον ιδιότητες.

Ὅπως ἀνσχευάσωμεν τὸ σύστημα τοῦτο, πρέπει ἀκριβῶς νὰ ἀντιπάλωμεν τὸ ἐναντίον, νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ὑπάρχει Θεὸς πνευματικὸς, διέπων τὴν δημιουργίαν, καὶ ὄχι ἀκατανόητος Θεὸς ἐξ ὕλης νὰ ἀποδείξωμεν

ὅτι ἡ ὕλη δὲν εἶνε κυρία τῆς δυνάμεως, ἀλλ᾽, τού-
ναντιον, δούλη αὐτῆς, νὰ καταστήσωμεν φανερόν ὅτι
ἡ κυβέρνησις τοῦ κόσμου, δὲν ἀνήκει εἰς τὰς τυφλάς
ἀτόμους, αἵτινες τὴν συγκροτοῦσιν, ἀλλ' εἰς τὰς δυνά-
μεις, ὧν ἡ ἐνέργεια εἶνε ἔκφρασις τῶν ὑπερτάτων νό-
μων. Κυρίως εἰς τὴν θεμελιώδη ταύτην ἀπόδειξιν
συγκεφαλαιουῦται τὸ πρόβλημα, ὅπερ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ
ἐξαχθῆ λαμπρῶς ἐκ τῶν μελετῶν, αἵτινες εἶνε τὸ ὑπο-
κείμενον τῆς ἡμετέρας ἐργασίας.

Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν στηρίζοντα εἰς ἐπι-
στημονικὰ γεγονότα, ὅπως θεμελιώσωσι τὴν πλάνην
των, πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ στηριχθῶμεν εἰς τὰ αὐτά,
ἵνα τοὺς πολεμήσωμεν.

Ἴνα ἀληθῶς εἰπώμεν, καὶ ὅτε ἀκόμη ἀπεδεικνύετο
ὅτι τὸ σύμπαν εἶνε μόνον ὕλική τις μηχανή, ἥς αἱ
δυνάμεις δὲν ὑπέικουσιν εἰς πρῶτον κινεῖν, ἀλλ' ἀνά-
γονται πάντοτε εἰς τὴν ὕλην καὶ προσέρχονται πάντοτε
ἐξ αὐτῆς ὡς σύστημα διηγενοῦς κινήσεως, ἡ ἔννοια τοῦ
Θεοῦ δὲν ἤθελεν ἀπολεσθῆ ἕνεκα τούτου. Ἄλλ' ἀπὸ
τῆς ἀρχῆς τῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείτου καὶ
Δημοκρίτου, τὸ μηχανικὸν σύστημα τοῦ κόσμου ὑπῆρξε
γενικῶς ἡ καταφυγὴ καὶ ἡ ἀπολογία τῶν ἀθέων, ἐνῶ
τὸ δυναμικὸν σύστημα ὑπῆρξε τὸ στήριγμα τῶν πνευ-
ματιστῶν. Ἀποδεχόμεθα κατ' ἀρχὴν τὴν δυναμικὴν
γένεσιν τοῦ κόσμου καὶ πολεμοῦμεν τὸ ἀτελὲς σύστημα
μηχανισμοῦ ἀνευ δημιουργοῦ. Ὁ μὲν «μηχανισμός,»
ὡς ἀληθῶς λέγει ὁ K. Caro¹ ἐξηγεῖ τὰ πάντα διὰ

¹ Φιλοσοφία τοῦ Goethe, κισ. VI.

συνδικασμοῦ καὶ ἀθροίσεως ἀτόμων πρωτογενῶν καὶ ἀει-
νίων. Ὅλα δὲ αἱ ποικιλίαι τῶν φαινομένων, ἡ γένε-
σις, ἡ ζωὴ, ὁ θάνατος οὐδὲν ἄλλο εἶνε, κατ' αὐτόν, ἢ
τὸ μηχανικὸν ἀποτέλεσμα συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως,
καὶ ἡ ἐκδήλωσις τοῦ συστήματος τῶν ἀτόμων, αἵτινες
συντίθενται ἢ ἀποσυντίθενται. Ἡ δὲ «δυναμικὴ» ἀνάγει
πάντα τὰ φαινόμενα καὶ πάντα τὰ ὄντα εἰς τὴν ἔν-
νοιαν τῆς δυνάμεως καὶ ὁ κόσμος εἶνε ἔκφρασις εἴτε
δυνάμεων ἐκκνίτων καὶ ἐναρμονίων πρὸς ἀλλήλας, εἴτε
μιᾶς καὶ μόνης, ἧς ἡ διηλεκτικὴ μεταμορφώσις γεννᾷ τὴν
ποικιλίαν τῶν ὄντων.

Δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι, εἰ καὶ ἡ δευτέρα ἐξή-
γησις τῶν ὄντων εἶνε μέχρι τινὸς ἀνεξάρτητος τῆς
πρώτης ἢ μεταφυσικῆς ἐξηγήσεως, ἡ Ἱστορία μωρτυ-
ρεῖ τὸ γαθερόν τοῦτο γεγονός, ὅτι ὑπάρχει φυσικὴ σχέ-
σις:—ἐξ ἑνὸς μέρους μεταξὺ τῆς μηχανικῆς ἐρμηνείας
τοῦ κόσμου καὶ τῆς ὑποθέσεως ἧτις ἀφαιρεῖ τὸν Θεόν·
—ἀφ' ἑτέρου μεταξὺ τῆς δυναμικῆς θεωρίας τοῦ κό-
σμου καὶ τῆς ὑποθέσεως, ἧτις τὸν ἀποδέχεται. Ἡ μη-
χανικὴ θεωρία ἐγκαθιστῶσα τὴν καθαρὰν μαθηματι-
κὴν ἀνάγκην εἰς τὰς ἐνεργείας καὶ ἀντενεργείας τὰς
ἀποτελούσας τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου, εἶνε ἀτελής, διότι
ἀφαιρεῖ τὴν ἔνοιαν τῆς πρώτης αἰτίας καὶ διχλύει εἰς
ἀτμὸν τὸν ἠθικὸν κόσμον. Ἡ δὲ θεωρία δυνάμεως μιᾶς,
παγκοσμίου, πάντοτε ἐν ἐνεργείᾳ, γεννᾷ τὴν ποικι-
λίαν τῶν ὄντων διὰ τῶν μεταμορφώσεών της καὶ ἀνα-
φέρει τὴν μυστηριώδη ταύτην καθολικότητα εἰς ἀρχι-
κὴν δύναμιν.

Δύνακτί τις λοιπὸν ἀπλῶς νὰ μεμφθῆ τὴν γενικὴν μέθοδον τῶν ἐναντίων ὅτι προέρχεται ἐκ γραμματικοῦ ἀμικρήματος· ἐκ τοῦ ὅτι δηλ. ἀποδίδουσιν εἰς τὴν ὕλην πλεονέκτημα ἀνῆκον μόνον εἰς τὴν δύναμιν καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ δύναμις οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐπίθετον ἰδιότητος, ἐνῶ αὕτη ἔχει τὰ αὐτὰ καὶ ἡ ὕλη δίκαια τοῦ οὐσιαστικοῦ.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη ὁμοίως ἐν κεφαλαίῳ, ὅποια εἶνε αἱ μεγάλα πλάκη, αἵτινες συμπαρακολουθοῦσι τὴν μέθοδον ταύτην καὶ τὴν ὑποστηρίζουσι καὶ ἔστινας θὰ συναντήσωμεν ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα τῶν ἡμετέρων συζητήσεων.

Ἡ πρώτη πλάκη, εἰς ἣν περιέπεσαν οἱ ὕλισται, εἶνε ὅτι φαντάζονται ὅτι, ἵνα ὑπάρχη Θεὸς, πρέπει νὰ ἔχη θέλησιν ἰδιότροπον καὶ οὐχὶ σταθερὰν καὶ ἀναλλοιώτον ἐν τῇ ἐκυτῆς τελειότητι· π.χ. ὁ OErsted, ὁ σοφὸς ἐρευνητὴς τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ὀρθότατα ἐξέφρασε τὰς σχέσεις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν φύσιν, εἰπὼν ὅτι «Ὁ κόσμος κυβερνᾶται ὑπ' αἰωνίου σοφίας, ἥτις μᾶς φανερώνει τὰ ἀποτελέσματά της ἐν τοῖς ἀμεταβλήτοις νόμοις τῆς φύσεως.» Ὁ κύριος Büchner ἀντιτάσσει εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τὴν ἐξῆς εὐπρόσωπον ἀντίρρησησιν. «Οὐδεὶς ἤθελε δυνηθῆ νὰ ἐννοήσῃ, λέγει οὗτος, πῶς αἰώνιος σοφία, ἥτις κυβερνᾷ, συμφωνεῖ μετὰ ἀναλλοιώτων νόμων. Ἡ οἱ νόμοι τῆς φύσεως κυβερνῶσιν ἢ ἡ αἰώνιος σοφία· ἐκεῖνοι παρὰ ταύτην, ἤθελον ἐν ἐκάστη στιγμῇ συγκρούεσθαι πρὸς ἀλλήλας. Ἄν ἡ αἰώνιος σοφία ἐκθέρνα, οἱ νόμοι τῆς φύσεως θὰ ἦσαν πε-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
Restrictions apply.

ριττοί, ἂν, τούναντίον, οἱ ἀμετάβλητοι νόμοι τῆς φύσεως κυβερνώσιν, ἀποκλείουσι πᾶσαν θείαν παρέμβασιν» — «Ἄν προσωπικότης τις κυβερνᾷ τὴν ὕλην πρὸς τινα σκοπὸν, λέγει ὁ Moleshott, τότε ὁ νόμος τῆς ἀναγκαιότητος ἀφκνίζεται ἐκ τῆς φύσεως. Καὶ ἕκαστον φκινόμενον γίνεταί παίγνιον τῆς τύχης καὶ ἀχαλινώτου τινὸς ἀνθαιρεσίας (!).»

Πρέπει τις ὄντως νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ σπουδαία αὕτη ἀντίρρηση εἶνε ἀρκούντως παράδοξος. Ἡ ἰδιόρρυθμος αὕτη λογικὴ σκλεύει ἐκ θεμελίων. Φαίνεται ἡμῖν, τούναντίον, ὅτι ἡ σοφία, ἥτις παρκτηρεῖται ἐν τοῖς νόμοις τῆς φύσεως, ἐκδήλοῖ τοῦλάχιστον τὸν νοῦν τῆς πρώτης αἰτίας, εἰς ἣν οἱ νόμοι οὗτοι ὀφείλουσι τὴν ὑπαρξίν των, καὶ ὅτι οἱ νόμοι οὗτοι εἶνε ἀκριβῶς ἡ ἀνκλλοίωτος ἔκφρασις τοῦ αἰωνίου τούτου νοῦ. Δὲν εἶνε γελοῖον νὰ ἀξιοῖ τις ὅτι ἡ αἰτία αὕτη ὀφείλει νὰ πύση ὑπάρχουσα διὰ τὸν λόγον ὅτι εὐρίσκεται ἐν ἐσωτάτῃ συναφείᾳ μετὰ τῶν νόμων τούτων; Ἄν τις π.χ. ἀκούσῃ ἔξοχον κιθαρῳδὸν, οὕτω δεξιῶς κρούοντα τὴν λύραν, ὥστε νὰ νομίζῃ ἀκούων ὅτι ἡ ἀρμονία, ἥτις ἐξέρχεται τῶν τρεμουσῶν χορδῶν, συνταυτίζεται μετὰ τῆς ποιήσεως τῆς ψυχῆς του· πρέπει λοιπὸν νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ψυχὴ αὕτη δὲν ὑπάρχει, διότι, ἵνα ἀποδεχθῇ τὴν ὑπαρξίν της, ἔπρεπεν αὕτη ἐνίοτε νὰ μὴ συμφωνῇ πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀρμονίας; Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ συλλογίζεσθαι εἶνε προδήλως οὕτω ψευδής, ὥστε οἱ μεταχειριζόμενοι αὐτὸν ὁμολογοῦσι τοῦτο σιωπηλῶς. Οὕτως, ὁ Büchner, ὁμιλῶν περὶ θχυμάτων, ἀναφέρει ὅτι,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istos
Restrictions apply.

ὁ ἀγγλικὸς κληρὸς εἶχε ζητήσῃ παρὰ τῆς κυβερνήσεως τὴν διάταξιν γενικῆς τινοῦ νηστείας καὶ προσευχῆς ἐπὶ μίαν ἡμέραν πρὸς ἀποσόβησιν τῆς χολέρας, ἐπαινεῖ δὲ τὸν λόρδον Παλμερσῶνα, ὡς ἀπαντήσαντα ὅτι ἡ ἐξάπλωσις τῆς χολέρας εἶχε τὴν ἀρχὴν εἰς φυσικὰς αἰτίας, γνωστὰς ἐν μέρει, καὶ ἠδύνατο κάλλιον νὰ περιορισθῇ διὰ τῶν ὑγειονομικῶν προφυλάξεων ἢ διὰ τῶν προσευχῶν. Ὁρθῶς! Ὁ συγγραφεὺς προσεπιφέρει ἔτι ὀρθότερον. «Ἡ ἀπόκρισις αὕτη, λέγει, ἐπήνεγκεν αὐτῷ κατηγορίαν ἀθείας· ὁ κληρὸς διεκήρυξεν ὅτι ἦτο θανάσιμον ἀμάρτημα νὰ μὴ θέλῃ τις νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια ἠδύνατο ἐν παντὶ χρόνῳ νὰ παραβιάσῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Ὅποιον παρὰδοξὸν ἰδέαν ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι περὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν πλάσθέντος Θεοῦ, νομίζοντες ὅτι ὑπέρτακτος νομοθέτης θὰ ἐκämpτετο ὑπὸ τῶν προσευχῶν καὶ τῶν δακρύων, ὥστε νὰ μετατρέψῃ τὴν ἀμετάβλητον τάξιν, ἣν ἐδημιούργησε, παραβῆ τούς ἰδίους αὐτοῦ νόμους καὶ καταστρέψῃ διὰ τῆς χειρὸς του τὴν ἐνέργειαν τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως!» — «Πᾶν θεῶμα, λέγει ὡσαύτως ὁ Cotta, ἂν ὑπῆρχε, θὰ ἀπεδείκνυεν ὅτι ἡ δημιουργία δὲν εἶνε ἀξία τοῦ σεβασμοῦ, ὃν ἔχομεν πρὸς αὐτήν, καὶ ὁ μυσικισμὸς ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῆς ἀτελείας τῆς δημιουργίας τὴν ἀτέλειαν τοῦ Δημιουργοῦ.»

Κατὰ ταῦτα οἱ ἑτεροδοξοῦντες φαίνονται αἰφνης στρέφοντες κατ' ἑαυτῶν τὰ ἰδιά των ὄπλα, διότι ἐξ ἑνὸς μὲν δὲν θέλουσι νὰ ἀποδεχθῶσι ὅτι ὁ αἰώνιος λόγον δύναται νὰ συμφωνῇ πρὸς νόμους ἀμεταβλήτους,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
Restrictions apply.

ἐξ ἄλλου δὲ σκέπτονται μεθ' ἡμῶν ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἀμετακινήτου ἢ τοῦλάχιστον τῆς τάξεως συμφωνεῖ πρὸς τὴν ιδεώδη τελειότητα ὄντος ἀγνώστου, ὅπερ ὀνομάζομεν Θεόν, μᾶλλον, ἢ ἡ ἰδέα τῆς μεταβολῆς ἢ τοῦ αὐθιαιότου, ἢν τινες ζητοῦσιν νὰ ἀποδώσωσιν εἰς αὐτόν.

Δευτέρῃ πλάνῃ καθολικῇ, οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀπαισίᾳ τῆς προηγουμένης, καὶ ἀπατῶσα ὁμοίως τοὺς ἀντιλέγοντας, εἶνε τὸ πιστεύειν ὅτι, ἵνα ὑπάρχη Θεός, πρέπει νὰ εἶνε ἔξω τοῦ κόσμου. Οὐδαμῶς ἐννοοῦμεν τὸν λόγον τῆς ἀναγκαιότητος ταύτης. Καὶ πρῶτον, τίς ἐννοια εἶνε αὕτη ἀρχῆς ὑπερτάτης ἔξω τοῦ κόσμου; Ποῦ ὀρίζετε τὸν κόσμον ὥστε νὰ συλλάβετε τὴν ἐννοιαν ταύτην; Ὁ κόσμος, δηλ. ὁ χῶρος, ἐν ᾧ κινουῦνται οἱ ἀστέρες καὶ αἱ γαῖαι, δὲν εἶνε ἀπειρος ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδίας του φύσεως; Ὅπου δὴποτε καὶ ἂν φαντάζεσθε ὄριον ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ, μήπως πέραν τοῦ ὀρίου τούτου δὲν ἄρχεται πάλιν ὁ αὐτὸς χῶρος; Εἶνε δυνατὸν νὰ θέσῃ τις πέρας εἰς τὸ διάστημα; Ποῦ λοιπὸν φαντάζονται τὸν Θεὸν τοῦτον ἔξω τοῦ κόσμου; Μήπως ἐννοοῦσιν ἔξω τῆς ὕλης; Ἀλλὰ τίς εἶνε ἡ ὕλη αὕτη; — σωροὶ μορίων καὶ ἀτόμων ἀκαταλήπτων. Εἶνε λοιπὸν ἀδύνατον νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς τοιαύτη τις θέσις. Ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐκτὸς τοῦ κόσμου, ἀλλ' εἶνε ἐντὸς αὐτοῦ, εἶνε τὸ ὑποστήριγμα τούτου καὶ ἡ ζωὴ. Ἄν δὲν ἐφοβοῦμεθα νὰ κατηγορηθῶμεν ἐπὶ πανθεισμῷ, ἠθέλομεν εἶπει ὅτι εἶνε «ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου.» Τὸ σύμπαν ζῆ διὰ τοῦ Θεοῦ, καθὼς τὸ σῶμα ὑπακούει εἰς

τὴν ψυχὴν. Μάτην οἱ θεολόγοι πιστεύουσιν ὅτι ὁ χῶρος δὲν δύνηται νὰ εἶνε ἄπειρος· μάτην οἱ ὑλισταὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὑπάρχει Θεὸς ἔξω τοῦ κόσμου· διατεινόμεθα ὅτι ὁ Θεός, ἄπειρος ὢν, εἶνε ἐν τῷ κόσμῳ, ἐν ἐκάστη ἀτόμῳ τοῦ σύμπαντος. Προσκυνοῦμεν τὸν Θεὸν ἐν τῇ φύσει.

Καὶ ὅμως οἱ ἐναντίοι πολεμοῦσιν ἀπεγνωσμένως τὸ φάσμα των. «Δὲν πρέπει νὰ ὑπολάβῃ τις τὴν κυβερνήσιν τοῦ σύμπαντος ὡς διατάξιν κανονισθεῖσαν ὑπὸ πνεύματος ἔξω τοῦ κόσμου, λέγει ὁ Strauss, ἀλλ' ὡς λόγον διήκοντα διὰ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ δυνάμεων, καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν σχέσεων.» Καὶ ἡμεῖς μὲν, τὸν Λόγον τοῦτον ὀνομάζομεν Θεόν, οἱ δὲ καθ' ἡμᾶς ἄθεοι, μεταχειρίζονται τὴν φράσιν ταύτην, ἵνα ἀποφανθῶσιν ὅτι Θεὸς μὴ ὢν ἔξω τοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει. «Τὸ πᾶν λέγει ὁ H. Tuttle, ἀπὸ τῆς σίφλης (ὡς συγχωρηθῆ ἢ ἔκφρασις), ἣτις ὀρχεῖται ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἥλιου, μέχρι τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἣτις ἀπορρέει ἐκ τῶν μελοδῶν ὄγκων τοῦ ἐγκεφάλου, ὑπακούει εἰς ὠρισμένους ἀρχάς. Θεὸς ἄρα δὲν ὑπάρχει.» — Θεὸς ἄρα ὑπάρχει, συμπεραίνομεν ἡμεῖς. — Εἶνε ἕκαστος ἐλεύθερος νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τοῦ ὄρατου κόσμου, λέγει ὁ Büchner, καὶ νὰ ἀναζητήσῃ ἐκτὸς αὐτοῦ λόγον, ὅστις κυβερνᾷ, ἀπόλυτον δύναμιν, ψυχὴν τοῦ κόσμου, Θεὸν προσωπικόν.» κτλ. Ἄλλὰ τίς σᾶς εἶπε τοῦτο; «Οὐδαμοῦ οὐδέποτε, λέγει ὁ αὐτὸς σοφός, καὶ ἐν ταῖς πρῶτω ἀποστάσεσιν, ὡς ἀνεκάλυψεν τὸ τηλεσκόπιον, ἠδυνήθησαν νὰ περατηρήσωσιν ἔργον ἀποτελοῦν ἐξᾶ-

ρῆσιν, ἐπιδεχόμενον τὴν ἀνγκαιότητα δυνάμεως ἀπολύτου, ἐνεργούσης ἐκτὸς τῶν πραγμάτων.» Ἄλλὰ καὶ πάλιν τίς σᾶς εἶπε τοῦτο; «Ἡ δύναμις δὲν εἶνε Θεός, ὅστις βλαστάνει, λέγει ὁ Moleshott, δὲν εἶνε οὐσίαν ὄντων ἀποκεχωρισμένων τῆς ἀρχικῆς ὕλης.» Οὐδεὶς θὰ ἔχη τὴν ὄρασιν οὕτως ἀμβλεῖσιν, λέγει ἀλλοχοῦ, ὥστε νὰ μὴ βλέπη ὅτι ἐν τοῖς ἔργοις τῆς φύσεως αἱ δυνάμεις δὲν εἶνε συνημμένοι μετὰ ὑλικῆς ὑποστάσεως. Δύναμις, ἥτις θὰ ἐπλανᾶτο ἐλευθέρω ὑπερῶν τῆς ὕλης, θὰ ἦτο ἰδέα καθ' ὁλοκληρίαν κενή.

Ἀνκμφισθόλως ὑπάρχουσιν ἀκόμη πλανώμενοι ἱππότασι, οἵτινες πολεμοῦσι περὶ τῶν πλαιῶν πύργων τοῦ Ῥήνου καὶ οἵτινες γενναίως μάχονται πρὸς ἀνεμομύλους, ὅπως οἱ Ἡρώες τοῦ Κερβάντου. Διότι τέλος, τίς εἶνε ὁ σημερινὸς φιλόσοφος, ὅστις διδάσκει Θεὸν ἢ δυνάμεις ἐξω τῆς φύσεως; — Ἐν τῷ Θεῷ βλέπομεν αὐτοδύναμον οὐσίαν ὑποστηρίζουσαν τὸν κόσμον καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν ἐλαχίστων αὐτοῦ μορίων, ἐξ οὗ συνάγεται, ὅτι ὁ κόσμος εἶνε οὕτως εἰπεῖν βεβηπητησμένος ἐν τῷ Θεῷ, καὶ πληρούμενος ὑπ' αὐτοῦ.

Οὕτως, ἡ πρώτη ὀρυχθεῖσα τάφος ὑπὸ τῶν ἐναντίων πρὸς ἐκπολιόρησιν τῶν πνευματιστῶν ἐπληρώθη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων· ἡ δὲ δευτέρα οὐδὲ κἄν ἤχη ἐναντίον τῆς ἀκροπόλεως, καὶ οἱ γερμανοὶ στρατιωτὰί μας μάχονται μόνον πρὸς ἄνεμον.

Τρίτη τις πλάνη οὐσιώδης, καὶ ἀσυγχώρητος εἰς σφραγὸς γέροντας, εἶνε πὸ νὰ φαντάζωνται ὅτι ἔχουσι τὸ δικίωμα νὰ διισχυρίζωνται ἄνευ ἀποδείξεων, βυκα-

λιζόμενοι ὑπὸ τῆς ἀφελοῦς πεποιθήσεως ὅτι χρεω-
στεῖ τις νὰ πιστεύῃ εἰς ἀπλοῦς λόγους. Ἀποφάσσο-
νται ὡς ἂν εἶχον παρασταθῆ εἰς τὸ συμβούλιον τῆς
δημιουργίας, ἢ ὡς ἂν αὐτοὶ ἐδημιούργησαν τὸν κό-
σμον.

Ἴδού δείγματά τινα τῶν τοιούτων συλλογισμῶν,
ὧν τὸ ἀνκαίρητον μετὰ τοσούτης ἀλτζονείας δια-
κηρύττουσιν. Οἱ δὲ καὶ ὀλίγον ἐπαίοντες περὶ τῆς ἐπι-
στήμης ἄς λάβωσι τὸν κόπον νὰ ἀνελύσωσι τοὺς ἐξῆς
αὐτῶν δυσχυρισμούς.

«Ἡ δύναμις λέγει ὁ Molashcott, δὲν εἶνε Θεός,
μεταδίδων κίνησιν, δὲν εἶνε ὃν κεχωρισμένον τῆς ὑλι-
κῆς ὑποστάσεως τῶν ὄντων (θέλετε νὰ εἴπετε κεχωρι-
σμένον ἢ διάφορον;) ἀλλ' ἰδιότης ἀχώριστος τῆς ὕλης,
μεθ' ἧς ἀπ' αἰῶνος εἶνε συμπεφυκυῖα. Δύναμις, ἥτις
δὲν θὰ ἦτο συνημμένη μετὰ τῆς ὕλης, θὰ ἦτο ἰδέα
τις ἄλογος. Τὸ ἄζωτον, τὸ ἀνθρακικόν, τὸ ὑδρογόνον,
τὸ ὄξυγόνον, τὸ θεῖον καὶ τὸ φωσφόρον ἔχουσιν ἰδιότη-
τας, συμπεφυκυίας μεθ' ἑαυτῶν ἀπ' αἰῶνος... Ἡ ὕλη
ἄρα κυβερνᾷ τὸν ἄνθρωπον.»

Ἐκχάστη τῶν εἰρημένων κατὰ φύσιν ἢ ἀποφάσεων
εἶνε λῆψις τῆς ἀρχῆς (petitio principii). Τὸ πᾶν κεῖ-
ται ἐν τῇ ἐνόησιν, ἣν ἀπονέμουσιν εἰς τοὺς ἀμφισβη-
τουμένους ὄρους, περὶ ὧν ἐνταῦθα γίνεται μνεῖα· συγ-
κεφαλαιοῦνται δὲ εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ δύναμις εἶνε
ἰδιότης τῆς ὕλης. Ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ κεῖται, τὸ ζή-
τημα. Οἱ ὑπερήφανοι οὗτοι μαχηταί, οἱ ἀξιούντες ὅτι
ἐκπροσωποῦσι τὴν ἐπιστήμην καὶ ὁμιλοῦσιν ἐξ ἰνόμα-

τός της, οὐδ' ἀξιοῦσι κἄν νὰ ἀκολουθήσωσι τὴν ἐπιστημονικὴν μέθοδον, ἥτις συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ δισχυρίζεταιί τις ἄνευ ἀποδείξεων. Ἐχουσιν ἐπὶ τῆς σημασίας των γεγραμμένων στερεοτύπων· καὶ διὰ χρυσῶν χαρακτηριστῶν τὸ λαμπρὸν ἀξίωμα. « Πᾶσα πρότασις, μὴ ἀποδεικνυομένη πειραματικῶς, εἶνε ἀξία πάσης καταφρονήσεως, » ἀλλὰ λησμονοῦσιν τοῦτο εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τοῦ λόγου των. Εἶνε ἱεροκήρυκες νέου συστήματος: Ποίει ὅ,τι λέγω καὶ ὄχι ὅ,τι ποιῶ. Διατεινόμεθα ἀληθῶς ὅτι οἱ βεβαιοῦντες ὅτι ἡ δύναμις δὲν δίδει τὴν κίνησιν εἰς τὴν ὕλην, λαμβάνουσι τὴν ἰδέαν ταύτην ἐκ τῆς φαντασίας των καὶ ὄχι ἐκ τῆς ἐπιστήμης.

Ἄς ἀκούσωμεν ἄλλας τινὰς γενικὰς αὐτῶν ἀποφάνσεις. « Ἡ ὕλη, λέγει ὁ Dubois-Reymond, δὲν εἶνε ὄχημα, εἰς ὃ δύναται τις νὰ προσθέσῃ ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ δυνάμεις, ὡς τοὺς ἵππους. Αἱ ιδιότητες εἶνε ἀπ' αἰῶνος ἀναπαλλοτρίωται, ἀμετάβλητοι. »

Περὶ δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ ὁ Moleschott ἐκφράζεται οὕτως. « Ὅσα καθαρώτερον ἐννοοῦμεν ὅτι ἐργαζόμεθα πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος διὰ συνετῆς(;) συμμιξεως ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἀμμωνιακοῦ καὶ ἀλάτων, γηθονικοῦ ὀξέους καὶ ὕδατος, τοσοῦτω μᾶλλον κηθίσταται εὐγενῆς ἡ πάλῃ καὶ ἡ ἐργασία, » κτλ. Καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν πατρίδι. « Ἡ ἰδέα, λέγει ἡ ἱατρικὴ ἐπιθεώρησις, εἶνε συνένωσις ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ μυρμηκικοῦ ὀξέος ἢ σκέψις πηγάζει ἐκ τοῦ φωσφοροῦ ἢ ἀρετῆ, ἡ ἀφωσίωσις καὶ τὸ θάρρος εἶνε ρεύματα, τοῦ ἡλεκτρισμοῦ. » κτλ.

Τίς σᾶς εἶπε τοῦτο, κύριοι συντάχται; Οἱ ἀνκνησ-
σται ὑμῶν πρέπει νὰ πιστεύσωσιν ὅτι βεβαίως οἱ ὑμέ-
τεροι διδάσκαλοι σᾶς ἐδίδαξαν τοιούτους χριστολογίας.
Ἄλλὰ δὲν λέγετε τίποτε. Ἐπιστημονικῶς οἱ συλλο-
γισμοὶ οὗτοι εἶνε ἴσοι καὶ τὸ μηδέν. Ἀληθῶς δὲν ἤξεύρει
τίς τί μᾶλλον νὰ θυμαίῃ τὴν τόλμην τῶν παρα-
δοξολόγων τούτων ἢ τὴν ἀφέλειαν τῶν ἀξιώσεων των.

Ὁ Νεύτων ἔλεγε· «Φαίνεται μοι. . . Ὁ Κέπλερ
ἔλεγε· «Σὰς ὑποβάλλω τὰς ὑποθέσεις ταύτας. . . Οἱ
κύριοι οὗτοι λέγουσι. Διαβεβαιῶ, ἀγροῦμαι, τοῦτο ἔχει
οὔτω, τοῦτο δὲν ὑφίσταται, ἡ ἐπιστήμη ἐκρίνεται, ἡ
ἐπιστήμη ἀποφαίνεται, ἡ ἐπιστήμη καταδικάζει, ἐν
πᾶσι ὅμως τοῖς ὑπ' αὐτῶν λεγομένοις, οὐδὲ σκιαὶ καὶ
ἐπιστημονικοῦ ἐπιχειρήματος ὑπάρχει.

Τοιούτη μέθοδος δύναται νὰ ἔχη φαινομένην μόνον
ἀξίαν· ἀλλ' οὐδέποτε θὰ ἀπονεύμῃ τις αὐτῇ μετριο-
προσύνην ἢ ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν.

Ἔχετε τὴν τόλμην νὰ ἀποδίδετε εἰς τὴν ἐπιστή-
μην τὸν βρῦν ὄγκον τῶν αἰρέσεων σας. Ἄν ἡ ἐπι-
στήμη σᾶς ἤκουε, κύριοι, — ἀλλὰ πρέπει νὰ σᾶς ἀκούη,
διότι εἴσθε τέχνη της — ἂν ἡ ἐπιστήμη σᾶς ἤκουε, κύ-
ριοι, θὰ ὑπεμειδίξαι βεβαίως διὰ τὴν πλάνην σας.

Ἡ ἐπιστήμη βεβαιῶ, λέγετε, ἡ ἐπιστήμη ἀρεῖ-
ται, ἡ ἐπιστήμη καλεῖται, ἡ ἐπιστήμη ἐμποδίζει. . . .
ἐμβάλλετε εἰς τὰ χεῖλη τῆς πτωχῆς ταύτης ἐπιστή-
μης μεγάλους λόγους, ὑποθέτετε μεγίστην οἴησιν εἰς
τὴν καρδίαν της.

Ὅχι, κύριοι, τὸ ἤξεύρετε καλῶς (μεταξὺ μας) περὶ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

τούτων ἢ ἐπιστήμη δὲν ἰσχυρίζεσθε οὐδὲν, δὲν ἀρνεῖσθε οὐδὲν, ἢ ἐπιστήμη ἐρευνᾷ!

Σκέφθητε λοιπὸν ὅτι αἱ φράσεις σας ἀπατῶσι τοὺς ἀμυθεῖς, καὶ δύνανται νὰ φέρωσιν εἰς τὴν πλάνην πάντας, ὅτις δὲν ἔχει τὴν εὐκολίαν νὰ κάμῃ τὰς ἰδίους μὲ ὑμᾶς μελέτας, καὶ συλλογίσθητε ὅτι, ὅταν τις προβάλλει ὡς διηρημενὸς τῆς ἐπιστήμης, χρεωστεῖ ὡς τοιοῦτος νὰ μὴ τὴν περῶδῃ, ἀλλὰ νὰ μένη πιστὸς καὶ μετριοφρων ἐρμηνευτῆς τῆς τῆς ἢ μετριοφροσύνης εἶνε ἢ πρώτη ἀρετή.

Ἄν ἀπὸ τοῦ ζητήματος καθόλου τοῦ περὶ δυνάμεως, μεταβῶμεν εἰς τὸ ζήτημα τὸ περὶ τῆς ψυχῆς καὶ ζωῆς τοῦ τε ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι καὶ ἐν τούτῳ, αἱ ἀντίπαλοι δὲν διαστᾶζουσι νὰ ἰσχυρισθῶσι, χωρὶς πλειόνων ἀποδείξεων, ὅτι ἡ προσωπικότης τοῦ ζῶντος καὶ δικνουμένου ὄντος δὲν ὑπάρχει, ὅτι τὸ πνεῦμα, ὡς καὶ ἡ ζωὴ, εἶνε μόνον φυσικὸν προϊόν θηροῖσματος ἀτόμων, καὶ ὅτι ἡ ὕλη κυβερνᾷ τὸν ἀνθρώπον ἀπαραλλάκτως, ὅπως κατ' αὐτοὺς κυβερνᾷ τοὺς ἀστέρους καὶ τοὺς κρυστάλλους. Τὸ παραδοξότερον εἶνε τὸ νὰ φησίζωνται ὅτι διαφωτίζουσι τὸ ζήτημα διὰ τῶν σκοτεινῶν αὐτῶν ἐξηγήσεων. «Τὸ πνεῦμα λέγει ὁ διδάκτωρ Hermann Scheffler,¹ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ δύναμις ὕλης γεννωμένη ἀμέσως ἐκ τῆς νευρικῆς ἐνεργείας.» Ἄλλὰ πόθεν ἔρχεσθε ἡ νευρικὴ αὕτη ἐνεργεῖα;—Ἐκ τοῦ αἰθέρος(;) κινουμένου ἐν τοῖς νεύροις. Ὡστε αἱ ἐνεργεῖαι τοῦ πνεύματος εἶνε τὸ ἄμεσον προϊόν

¹ Körper und Geist, etc.

τῆς κινήσεως τοῦ αἵθερος ἐν τοῖς νεύροις.—Εἰς τοῦτο πρέπει νὰ προσθέσωμεν μεταβολήν τινὰ μηχανικὴν, φυσικὴν ἢ χημικὴν, τῆς ἀβαροῦς ὑποστάσεως τῶν νεύρων καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων τῶν σωματίων. . . — Νομίζω ὅτι τὸ ζήτημα ἀρκούντως διελευκάνθη.

«Ἡ ζωὴ λέγει ὁ Virchow, εἶνε ἰδιαιτέρα τις μορφή τοῦ μηχανισμοῦ.» — «Ὁ ἄνθρωπος εἶνε γέννημα τῆς ὕλης, λέγει ὁ Büchner, οὔτε εἶνε, ὅπως τὸν εἰκονίζουσιν οἱ ἠθικολόγοι, οὐδὲ ἀνήκει εἰς αὐτὸν μόνον ἡ διανοητικὴ δύναμις.» — «ὑπάρχει ἐν ἅπασιν τοῖς νεύροις ἠλεκτρικὸν τι ρεῦμα, λέγει ὁ Dubois-Reymond, καὶ ἡ σκέψις δὲν εἶνε ἡ κίνησις τῆς ὕλης.» — Αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, λέγει ὁ Vogt, εἶνε ἐνέργεια τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίης.¹ — «Ἡ φύλακτις, ἡ συνειδήσις, λέγει ὁ Moleschott, εἶνε συνάκισθημα τῶν ὑλικῶν κινήσεων, πηγάζον ἐκ τῶν νεύρων ὡς ἠλεκτρικὸν τι ρεῦμα διερχόμενον διὰ τοῦ ἐγκεφάλου.»

Θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν νὰ σημειώσωμεν κατωτέρω διθύραμβον τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἐπὶ τοῦ φωσφόρου τοῦ ἐγκεφάλου, ἐπὶ τῶν ἀπίων, τῶν φασήλων καὶ τῶν φακῶν. Πρὸς τὸ παρὸν περιοριζόμεθα εἰς τὰ ὄντως διδκτικὰ ταῦτα περὶ αὐτὰ.

Ἄλλ' ἂν θαυμάσωμεν τὸ θεμελιῶδες συμπέρασμα. «Κατὰ τοῦτο οἱ σοφοὶ ὀρίζουσι τὴν δύναμιν ὡς ἀπλήρη τινὰ ιδιότητα τῆς ὕλης. Τί εἶνε τὸ φιλοσοφικὸν καὶ γενικὸν πόρισμα, τῆς φυσικῆς ταύτης καὶ ἀπλήρης ἅμα ἐννοίας; Ὅτι ἐκεῖνοι, οἵτινες ὀμιλοῦσι περὶ δημιουργοῦ

¹ Physiologische Briefe.

τινος δυνάμειος, ἥτις ἐποίησε τὸν κόσμον ἐξ ἐκυτῆς ἢ ἐκ τοῦ μηδενός, ἀγνοοῦσι τὴν πρώτην καὶ τὴν ἀπλουστάτην ἀρχὴν τῆς μελέτης τῆς φύσεως, ἐρειδομένης ἐπὶ τῆς θεωρίας καὶ τῆς πείρας.

Καὶ προσθέτουσι, «τίς εἶνε ὁ καὶ μικρὰν γινῶσιν ἔχων τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὅστις θὰ ἠδύνητο νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι ὁ κόσμος δὲν κυβερνᾶται, ὡς συνήθως λέγουσιν, ἀλλ' ὅτι αἱ κινήσεις τῆς ὕλης ὑπέικουσιν εἰς ἀπόλυτον τινὰ ἀνάγκην καὶ σύμφυτον τῇ ὕλει;»

Οὕτω, κατὰ τὸν ἀξιωματικὸν τοῦτον τρόπον, καθ' ὃν Γερμανοὶ τινες, ἀφελῶς ἔρχονται νὰ μᾶς εἴπωσιν, ἀπὸ τῆς πρώτης σελίδος, ἐν φράσεσιν ἐχούσαις σκιὰν μόνον ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ὅτι ἀντὶ παντός δὲν ἀποδέχονται οὔτε Θεόν, οὔτε ψυχὴν, ὀφείλει πᾶς τις, κατ' αὐτοὺς, ἢ νὰ πύσῃ ἐπιστημονικῶς ἐρευνῶν, ἢ νὰ πύσῃ πιστεύων εἰς Θεόν. Ἄν τοῦλάχιστον ἐφρόντιζον νὰ ἐφαρμόσωσιν εἰς τὴν μέθοδόν των, τοὺς κανόνες τοῦ συλλογισμοῦ, ἀν' ἐξ ἀρχῆς ἐλάμβανον πρόνοιαν νὰ θεμελιώσωσιν ἀναντιρρήτους προτάσεις καὶ πορισθῶσιν ἐξ αὐτῶν συμπεράσματα λογικὰ, θὰ ἠδύνατό τις νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ εἰς τοὺς συλλογισμούς των καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐν αὐτοῖς ῥητορικὴν τινὰ ἀξίαν. Ἀλλὰ παρατηρήσατε πῶς συγχροτοῦσι τοὺς ἐκυτῶν συλλογισμούς.

Μεῖζων. Ἡ δύναμις εἶνε ιδιότης τῆς ὕλης.

Ἐλάσσων. Ἄλλὰ μὴν ιδιότης τῆς ὕλης δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνωτέρα, δημιουργικὴ, ἢ μορφωτικὴ ταύτης τῆς ὕλης.

Συμπέρασμα. Ἡ ἔννοια ἄρα τοῦ Θεοῦ, εἶνε ἄλογος. Θετοῦσιν οὕτως ὡς ἀποδεικνυμένον αὐτὸ τὸ ζητούμενον. Καὶ τοὶ πολεμοῦντες τὴν μέθοδον τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁμοιάζουσι πολὺ πρὸς ἐκείνους, ὅτινες εἶνα ἀποδείξωσιν τοῖς Ῥομαίοις τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ, ἤρχιζον οὕτως:

Ὁ Ἰησοῦς εἶνε Θεός, — καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς μήπως ἀποδειχθείσης προτάσεως ὠκοδόμουν τοὺς συλλογισμούς των.

Ἄλλ' ἀποδίδομεν μεγάλην τιμὴν εἰς τοὺς συγγραφεῖς τούτους ἐρχομύζοντες εἰς τὰς προτάσεις των τοὺς κανόνες τῆς λογικῆς, οὓς φαίνονται οὐδέποτε διανοηθέντες νὰ ἀκολουθήσωσι.

Ἡδυνάμεθα νὰ δώσωμεν εἰς τὰς ἀξιώσεις των μορφήν ἀπλουστεράν.

Ἡγουμένη. Εὐρίσκονται παντοῦ ἠνωμένοι ἡ ὕλη καὶ ἡ δύναμις.

Συμπέρασμα. Ἡ δύναμις ἄρα εἶνε ιδιότης τῆς ὕλης.

Ἰδοῦ, νέον εἶδος ἐνθυμήματος, τὸ δὲ συμπέρασμα εἶνε λίαν ἐναργές, καὶ πῶς ὄχι; Ἄλλ' οὕτω συλλογίζονται οἱ Κ.Κ. Γερμανοὶ καὶ οἱ ἐν τῇ νεωτέρᾳ Γαλλίᾳ ὀξυδερκεῖς αὐτῶν μιμηταί, οἱ ἐρχονται τῆς θετικότητος.

Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ συλλογισμὸς αὐτῶν σφάλλεται ἐκ βάθρων ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ οὐδὲ μομφῆς κὰν εἶνε ἄξιος. Ἐχει τί παιδαριῶδες.

Εἶνε ἐπυχθές νὰ τὸ γράψῃ τις, ἀλλ' ἀληθῶς εἰς τὸ παιδαριῶδες τοῦτο, ἢ, ἔνχ εἶπη τις ὀρθότερον, εἰς τὴν

διαστροφὴν τῶν λογικῶν δυνάμεων ἀπολήγει ἡ φοβερὰ ὀρμὴ τοῦ συγχρόνου ὕλισμοῦ. Ἐνταῦθα ἡ οὐδαμοῦ ἀρμόζει τὸ τοῦ μισανθρώπου ἐκείνου, ὅστις, μετατρέπων ὀλίγον τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἔλεγεν ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶνε ζῶον λογικόν.—ἀλλὰ συλλογιστικόν (l'homme n'est pas un animal raisonnable, — mais raisonneur.)

Ἡ ὀληρὴ ἀρχὴ τῆς μεγάλης τυχῆς φιλονεικίας ὅλον τὸ θεμέλιον τοῦ ἑτερογενοῦς τούτου οἰκοδομήματος, οὔτινος ἡ ἐπικειμένη πτώσις θὰ ἠδύνατο νὰ συνθραύσῃ πολλῶν κεφαλὰς ὑπὸ τὰ ἐρείπια του, ὅλη ἡ δύναμις τοῦ συστήματος τούτου, ὅπερ ἀξιοῖ νὰ ἀρξῆ τοῦ κόσμου ἐν τῷ μέλλοντι, ὅλη αὐτοῦ ἡ ἀξία καὶ ὅλη ἡ ἰσχὺς στηρίζεται εἰς τὴν ἀνυθίρετον καὶ φαντασιώδη ἀπόφραξιν καὶ ὅπως ἀναπόδεικτον ὅτι ἡ δύναμις εἶνε ἰδιότις τῆς ὕλης.

Οὕτω λοιπὸν προσποιούμενοι ὅτι ἀκολουθοῦσιν ἀσθηρῶς τὰς ἐπιστημονικὰς ἀποδείξεις, καὶ στηρίζονται εἰς ὁμολογουμένως ἀληθεῖς, τασσόμενοι ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐπιστήμης, καὶ μιμούμενοι τοὺς τύπους αὐτῆς καὶ τὰ σχήματά, καὶ καλυπτόμενοι ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῆς, κηρύττουσι οἱ ῥήτορες τῆς ἀθείας καὶ τοῦ μηδενὸς τὰ ὠραῖα καὶ συγκινητικὰ αὐτῶν δόγματα.

Ἄλλ' ἡ Ἐπιστήμη δὲν φέρεται προσωπεῖον. Ὅμιλεῖ ἐν ἀποκεκαλυμμένῳ προσώπῳ, δὲν καταφεύγει εἰς ἀπατηλὰ στρατηγήματα καὶ σοφίσματα λεπτολόγια, ἀλλὰ γαλήνιος, ἀγνή, σεμνοπρεπής, ἀποφάνεται μεθ' ἀπλότητος καὶ μετριότητος, ὡς ἔχουσα συνείδησιν τῆς ἰδίας

ἀξίως, οὐδὲ ζητεῖ νὰ ἐπιβληθῆ, οὐδὲ φέρει εἰς μέσον πράγματα, περὶ ὧν δὲν εἶνε βεβία, καὶ ἀντὶ νὰ ὁμολογήῃ ἢ νὰ ἀρνηταὶ ἐρευνᾷ, ἀκολουθοῦσα ἐπιμόνως τὸ ἔργον τῆς.

Ἐκ τῶν εἰρημένων κατνοεῖται ἤδη, ἀναμφιβόλως ἡ μέθοδος τῆς συγχρόνου ἀθείας. Δὲν εἶνε παντάπασι τὸ γνήσιον προῖόν ἐπιστημονικῆς μελέτης, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ παρεμβαθῆ ὡς τοιοῦτον. Πλανῶνται βεβίως ἐνταῦθα οἱ φιλόσοφοι οὗτοι, διότι πολλοὶ τούτων εἰξεύρομεν ὅτι ἔχουσιν στερεὰς πεποιθήσεις· ποθοῦντες νὰ συζεύξωσι τὰς θεωρίας των μετὰ τῆς ἐπιστήμης, ἐνόμισαν ἐν τῇ φαντασίᾳ των πραγματοποιηθεῖσαν τὴν περὰ τυπον τούτην ἔνωσιν. Αἱ θεωρίαι αὗται δὲν ἔχουσιν ὑπὲρ αὐτῶν οὐδὲ μίαν τῶν μεγίστων ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων· ἀδιόφορον· περὶ στανταὶ ὡς τὸ ἀποτέλεσμα συμπάσης τῆς νεωτέρης ἐπιστημονικῆς ἐργασίας· διακρυλοῦσι μάλιστα τοῦτο διὰ τιοῦτων λέξεων, ὡς ἐξαπατῶσι τοὺς ἀμαθεῖς καὶ τὴν κόψην νεότητα, πείθουσαι αὐτοὺς ὅτι αἱ ἐπιστήμηαι προοδεύουσιν, κατάρθωσαν τέλος νὰ ἀνακαλύψωσιν ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε ψυχὴ οὔτε Θεός. Ἀκούων δέ τις αὐτῶν θὰ ἐνόμιζεν ὅτι εἶνε οἱ διερμηνεῖς τῆς ἐπιστήμης, καὶ ὅτι παρ' αὐτοὺς οὐδὲν ὑπάρχει. Οἱ μεγάλοι τῆς ἀρχαιότητος ἄνδρες, οἱ τοῦ μεσαιῶνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων δὲν εἶνε πλέον ἢ φαντάσματα, καὶ ὁλόκληρος ἡ φιλοσοφία ὀφείλει νὰ ἀφανισθῆ πρὸ τῆς ἐπιστημονικῆς δῆθεν ταύτης ἀθείας.

Ἄλλ' οἱ πολλοὶ δὲν πρέπει νὰ παρασύρωνται ὑπὸ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

3

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Iστο
Restrictions apply.

παιδιᾶς λόγων, ὁμοιαζούσης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς κωμωδίαν. Ἄλλ' ὀφείλουσι νὰ σκέπτονται καὶ νὰ συλλογίζωνται οἱ ἴδιοι περὶ τῶν αἰτίων, ὅπως προσκλήσονται τὴν βεβχιότητα ὅτι ἡ ἐπιστήμη, ἐρωτωμένη ἀνευ προκατελλημμένης δικαιοσύνης, δὲν ἀνέχεται τὰ δογματικὰ συμπεράσματα, ἅτινα ἐπιβάλλουσιν αὐτῇ.

Ἐγγύτερον ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος ὁ τεθεὶς δι' ἀδρῶν ἀναλωμάτων ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ὑλισμοῦ, ἀποβαίνει γηραιὸν σκωλυκόβρωτον στέλεχος δένδρου, ἐν δὲ τῷ βᾶθει αὐτοῦ οἱ θεράποντες τοῦ συστήματος δὲν εἶνε περισσότερον βέβαιοι περὶ τῆς στερεότητος τοῦ πυρῶνισμοῦ των, ἢ ὅσον οἱ φαλακροὶ μαθηταὶ τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τοῦ Ἐπικούρου. Ὅσον καὶ ἂν θέλωσι νὰ μᾶς πείσωσι, τὸ σύστημα τῶν ὀλόκληρον εἶνε ὑπόθεσις μόνον, ἔτι κενωτέρη καὶ μᾶλλον ἀστήρικτος πλείστων ἐπιστημονικῶν μυθιστορημάτων.

Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι ἀποφάνοσται ὅτι πᾶσα ὑπόθεσις πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ τῆς ἐπιστήμης, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῆς ἀποκλείσεως αὐτῆς ταύτης.

Καὶ ὄντως, τίμη δικαίω, ποιούσι τὴν δύναμιν ἰδιότητα τῆς ὕλης; Τίμη δικαίω δικτείνονται ὅτι ἡ δύναμις ὑποτάσσεται εἰς τὴν ὕλην, ὅτι ὑπακούει ταπεινῶς εἰς τὰς ἰδιοτροπίαις αὐτῆς, καὶ ὅτι εἶνε δούλη εὐπειθεστάτη πῶν ἀδρανῶν νεκρῶν, ἀσυνειδήτων καὶ τυφλῶν στοιχείων;—Ἡμῖν φαίνεται ὅτι ἔχομεν δίκαιον πολλῶ μείζον καὶ ἐν εὐγέστερον νὰ διευχρισθῶμεν τὸ

ἐναντίον καὶ νὰ ἀνατρέψωμεν οὕτω ἐκ βάθρων τὸ περιφρηνές αὐτῶν οἰκοδόμημα.

Ἄς περᾶνωμεν λοιπὸν τὸν περὶ τοῦ προβλήματος τούτου λόγον, ὀρίζοντες ὅτι τὸ ζήτημα κείτκι ἐν τούτῳ: Ἡ δύναμις ὑποτάσσεται εἰς τὴν ὕλην, ἢ μᾶλλον ἢ ὕλη εἰς τὴν δύναμιν;

Πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν ἀμφότερα καὶ νὰ ἐκλέξωμεν ἢ ἕνα ὀμιλήσωμεν ἀκριθέστερον, πρόκειται νὰ παρατηρήσωμεν τὴν φύσιν καὶ νὰ ἀποφκνθῶμεν μετὰ τὴν παρατήρησιν.

Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀξιότιμοι ὑπέρυκχοι τῆς ὕλης, ἐπιθεσιαυῶσιν ἐντόνω; τὸ πρῶτον, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀμφισβητοῦμεν αὐτὸ πρῶτον, διςχυριζόμενοι τὸ ἐναντίον.

Ἐν τῇ προμετωπίδι λοιπὸν τοῦ παρόντος ἔργου ἐγγραφομεν τὴν ἐρώτησιν Ἡ δύναμις ὑπόκειται εἰς τὴν ὕλην, ἢ τὸ ἐναντίον, ἢ δύναμις κινεῖ τὴν ὕλην; τοῦτο εἶνε τὸ δίλημμα, ὅπερ πρέπει νὰ κριθῇ ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

Ἡ θέξι καθόλου τοῦ σύμπκντος πκρέχει ἡμῖν πρῶτην ἀπόδειξιν τῆς ὑπεροχῆς τῆς δυνάμεως καὶ τῆς πλάνης τῶν ὕλιστῶν. Ἀπὸ τῆς ὕλης ὑψούμεθα πρὸς τὰς δυνάμεις, αἵτινες τὴν διέπουσιν, ἀπὸ τῶν δυνάμεων πρὸς τοὺς νόμους, οἵτινες τὰς ἰθύνουσι καὶ ἀπὸ τῶν νόμων πρὸς τὸν μυστηριώδη αὐτῶν δημιουργόν. Ἡ ἄρμονία πληροῖ τὸν κόσμον διὰ τῶν συμφωνιῶν αὐτῆς, ἀλλ' ἡ ἀκοή ἀνθρωπίσκων τινῶν ἀρνεῖται ν' ἀκούσῃ. Ὁ οὐράνιος μηχανισμός διαγράφει ἐν τῷ κενῷ τὰς τε-

ξοειδεῖς τροχιακὰ τῶν ἀστέρων, ὁ δὲ ὀφθαλμὸς παρσι-
 σίτου τινὸς τῶν σφαιρῶν τούτων, παρραγνώριζει τὸ με-
 γαλεῖον τῆς κατασκευῆς του. Τὸ φῶς, ἢ θερμότης, ὁ
 ἠλεκτρισμός, γέφυραι ἀόρατοι ἐρρίμένει ἀπὸ μιᾶς σφί-
 ρας εἰς ἄλλην, περιφέρουσι διὰ τοῦ ἀπείρου, τὴν κίνη-
 σιν, τὴν ἐνέργειαν, τὴν ζωὴν, τὴν λαμπρότητα καὶ
 τὸ κάλλος, καὶ ἀσθενῆ πλάσματτα, μόλις γεννηθέντα
 ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πτωγῆς τινος σφίρας, προτιμῶσι
 νὰ τρέμωσιν ὑπὸ ῥίγους ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἢ νὰ ὁμολογή-
 σωσι τὴν ἀκτινοβολοῦσαν ἐν τοῖς οὐρανοῖς δόξαν. Εἶνε
 τοῦτο μανία ἢ μωρία; Εἶνε οἴησις ἢ ἀμάθεια; τίς
 ἄρα γε εἶνε ἡ ἀρχὴ καὶ τίς ὁ σκοπὸς τοιαύτης παρρα-
 δόξου ἀποπληνῆσεως; Διὰ τί, ἐνῶ ἡ ζωικὴ δύναμις
 φαιδρά καὶ ζωογόνος πάλλει ἀπὸ τοῦ πατρὸς Ἡλίου
 μέχρι τῆς χρυσαλίδος ἥτις γεννᾶται καὶ ἀποθνήσκει
 τὴν αὐτὴν πρωΐαν, ἀπὸ τῆς προκιωνίου δρυὸς τῶν δα-
 σῶν μας μέχρι τοῦ ἴου τοῦ ἔκρου;—διὰ τί, ἐνῶ ἡ ζωὴ
 ἀπαστρέπτουσα καὶ λαμπρὰ χρυσώνει τὰς συλλογὰς
 τοῦ Ἰουλίου, θωπεύει τοὺς χρυσοὺς βοτρυχοὺς τῆς σφι-
 γώσης νεότητος, σκιρτᾷ εἰς τὰ παρθενικὰ στήθη τῆς
 μελλονύμφου;—διὰ τί νὰ ἀρνηταί τις τὴν καλλονὴν,
 διὰ τί νὰ διαστρέφῃ τὴν ἀγαθότητα, διὰ τί νὰ παρρα-
 γνωρίξῃ τὴν δικαιοσύνην, διὰ τί νὰ δηλητηριάξῃ τὰς αἰω-
 νίους ἀρετὰς, αἵτινες ὑποστηρίζουσι τὸ οἰκοδόμημα τοῦ
 κόσμου, καὶ νὰ φυγαδεύῃ πενθίμως τὸ ἄσπιλον φῶς,
 τὸ κατερχόμενον ἐξ Οὐρανοῦ;

Πρὶν εἰσδύσωμεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας,
 τῆς οὕτω πλουσίας καὶ τασούτον ἐνδιαφερούσης ζωῆς,

ὀφείλομεν πρῶτον νὰ ἐπιθεωρήσωμεν τὸ ὑλικόνσκια γράμμα τοῦ σύμπαντος καὶ νὰ ἀρχίσωμεν ἀποδεικνύοντες τὴν ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ αὐτῷ τοῦ σκιαγραφήματος. Θέλομεν διακίρῃσει τὴν πρῶτην ἐπιθεώρησιν εἰς δύο μέρη, *Τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν*, ἵνα ἀποδείξωμεν πρῶτον, διὰ τῶν ἀστρονομικῶν νόμων, ἔπειτα δὲ διὰ τῶν γηίνων, ὅτι ἐν ἐκάστῳ μορίῳ τῆς δημιουργίας ἡ ὕλη ὑπῆρξε πάντοτε δούλη εὐπειθῆς, αἰωνίως ὑπέκουσα εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεως, ἥτις τὴν κυβερνᾷ. Ἡ διακίρῃσις αὕτη δὲν πρέπει οὐδὲ πρὸς στιγμὴν νὰ μᾶς ἀναμνήσῃ τὴν ἀρχαίαν σύγκρουσιν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς· γινώσκομεν πάντες ὅτι ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα δύο ὅροι μὴ δινάμενοι νὰ συγκριθῶσι. Διότι ἀπολύτως, Ὁ οὐρανὸς εἶνε τὸ πᾶν, ἡ δὲ Γῆ εἶνε μηδέν. Ἡ Γῆ εἶνε ἄτομος, ἀόρατος, ἀφανὴς ἐν τῷ βᾶθει τοῦ ἀπείρου. Ὁ Οὐρανὸς τὴν περιβάλλει, τὴν περιτυλίσσει, ὦν ἄνευ ὀρίων ἀποτελεῖ μέρος τῶν οὐρανίων οἰκητηρίων, ἄνευ ἐξακίρῃσεως, ἄνευ προνομίου ἰδιαιτέρου. Συμπαραβάλλοντες τὰς δύο ταύτας ἐκφράσεις, *Τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν*, δηλαδὴ τὰς "Ἄλπεις καὶ τὸν μικρὸν χάλιχα· τὸν Ὠκεανὸν καὶ στειγῶνα ὕδατος, τὴν Σαχάρην καὶ κόκκον ἄμμου, εἶνε ὡς ἂν συγκρίνωμεν τὸ ἐλάχιστον μέρος ὄλου πρὸς αὐτὸ τὸ ὄλον.

Πρέπει λοιπὸν νὰ μὴ δώσωμεν ἐρμηνεῖαν φιλολογικὴν εἰς τὴν διακίρῃσιν ἡμῶν· αὕτη δὲν ἔχει ἄλλον λόγον ἢ τὴν σαφήνειαν τοῦ ὑποκειμένου. Ὡς πρὸς ἡμᾶς κατοίκους τῆς Γῆς, τὸ ἄστρον τοῦτο ἔχει ἀξίαν, ὅπως καὶ εἰς τὸν μικρὸν σκώληκα τὸ κλωνίον, ἐφ' οὗ γεννᾷ-

τι, ἔχει ἀξίαν, καίτοι ἀσημότερον ὅν παρεκκλιόμενον πρὸς τὴν ὅλην πεδιδόχ.

Ἡ ἔκτασις τῶν ἡμετέρων παρεκτηρήσεων διακρίνεται φυσικῶς εἰς δύο μέρη· τὸ ἀνῆκον εἰς τὸν ἡμέτερον κόσμον, καὶ τὸ μὴ ἀνῆκον· θέλομεν λοιπὸν ἀποδείξει ὅτι πέραν τοῦ ἡμετέρου κόσμου, ὡσπερ καὶ ἐν αὐτῷ, ἡ ὕλη ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων εἶνε ἀδρανής, τυφλὴ, νεκρὰ συνισταμένη ἐκ στοιχείων, μὴ δυναμένων νὰ κινῶνται ἀπ' ἐκυτῶν μηδὲ φερόντων ἐν ἐκυτοῖς τὸ αἴτιον τῆς κινήσεώς των, καὶ ὅτι ἐν ταῖς ἀοράτοις ὁδοῖς τοῦ ἀπείρου, ὅπως καὶ ἐν τοῖς ὄχετοῖς τῶν χυμῶν ἢ τοῦ αἵματος, ὅ,τι συνκροῖζει τὰς ἀτόμους, ὅ,τι διευθύνει τὰ μόρια, ὅ,τι ρυθμίζει τὰς κόσμους, εἶνε Δύναμις, ἀποκαλύπτουσα συγχράνως τὸ σχέδιον, τὴν θέλησιν, τὴν διάνοιαν, τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ δημιουργήσαντος αὐτήν.

II

Ο ΟΥΡΑΝΟΣ

Αἱ ἀρμονίαι τοῦ ἀστεροέντος κόσμου.—Οἱ νόμοι τοῦ Κεπλέρου.—
Καθολικὴ ἔλξις.—Διάταξις τῶν τροχιῶν καὶ τῶν κινήσεων.—Ἡ
δύναμις κινεῖ τὴν ὕλην.—Νοῦς τῶν ἀστρονομικῶν νόμων ἕροι
τῆς νομιμότητος τοῦ σύμπαντος.—Δύναμις, τάξις, σοφία.—
Ἀρνήσεις τῶν ἀθέων, ἀλλόκοτοι μομφαὶ κατὰ τοῦ διοργανω-
τοῦ· παράδοξοι ἀντιρρήσεις κατὰ τοῦ μηχανικοῦ.—Εἶνε ἀλη-
θές ὅτι οὐδεμίαν νοῦ ἐκδήλωσις ὑπάρχει ἐν τῇ συστάσει τῆς φύ-
σεως;—Ἀποκρίσεις εἰς τοὺς ἐπιτιμητὰς τοῦ Θεοῦ.

Ἡ θέξις τῆς γῆνινης φύσεως παρέχει, ἀνκντιρρήτως,
ἴδικ θέληγητρα εἰς τὴν πεφωτισμένην δίκνοικν, ἀνκκ-
λύπτουσαν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν ὄντων τὴν ἀδιχλει-
πτον κίνησιν τῶν ἀτόμων, ἐξ ὧν ταῦτα συνίστανται,
καὶ τὴν διηνηεκῆ μεταβολὴν τὴν γινομένην ἐν ἐκχστω.
Ἦντως εἶνε ἄξιχι θχυμκσμοῦ κί τῆς ζωῆς ἐκδήλωσεις
ἐπὶ τῆς γῆνινης ἐπιφκνείκς· οἶον ἡ ἡλικκῆ θερμότης,
ἡ τηροῦσα ξευστόν τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν θκ-
λασσῶν, ἡ ἀνκθιβχζουσα τοὺς χυμοὺς μέχρι τῶν κο-
ρυφῶν τῶν δένδρων, ἡ πχλλουσα τὴν κκρδίκν τῶν ἀε-
τῶν καὶ τῶν περιτερῶν. Τὸ φῶς, τὸ διχχέον τὴν χλόην
εἰς τοὺς λειμῶνας, τὸ τρέφον τὰ φυτὰ δι' ἀύλου πναῆς,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias I
Restrictions apply.

τὸ πλημμυροῦν τὴν ἀτμόσφαιραν διὰ τῶν θχυμασιῶν ἐναερίων καλλωνῶν του. Ὁ ἤχος, ὁ δονῶν τὰ φυλλώματα, ὁ ἄδων εἰς πὰ πέρατα τῶν δασῶν, ὁ θορυβῶν εἰς τὰς ὄχθας τῶν θαλασσῶν· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἡ ἀρμονία τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ἡ συνενούσα ἅπαν τῆς ζωῆς τὸ σύστημα διὰ τῆς ἀδελφότητος τῶν αὐτῶν νόμων. Ὅσον ἄρα ζωηρὸς εἶνε ὁ θαυμασμὸς, ὁ γεννώμενος ἐκ τῆς μακρυαυγῆς τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆτινης ἐπιφανείας, τοσοῦτος καὶ ἔτι μείζων ἀποδοκίμει ὁ ἐκ τῶν ἀπείρων ἐκείνων κόσμων, οἵτινες ἀκτινοβολοῦσιν ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν κατὰ τὰς σιωπηλὰς νύκτας.

Οἱ ἀπομεμακρυσμένοι οὔτοι κόσμοι, οἱ ἀλωρούμενοι, ὡς ὁ ἡμέτερος, ἐν τῷ αἰθέρι διὰ τῆς δυνάμεως τῶν αὐτῶν νόμων καὶ ἐνεργειῶν, εἶνε, ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος, ἔδρα κινήσεως καὶ ζωῆς. Ἦδυνάμεθα νὰ προσαγάγωμεν τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα τῆς παγκοσμίου ζωῆς ὡς εὐγλωττον μαρτύριον τῆς δικαιοσύνης, τῆς σοφίας καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀνωμένου Ἀρχῆς, ἣτις ἠθέλησεν ἔτι ἀπὸ τοῦ λυκαυγοῦς τῆς δημιουργίας νὰ ἴδῃ ἀντανκλωμένην τὴν λάμψιν τῆς ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τῆς δημιουργηθείσης φύσεως. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἐκ ταύτης τῆς ὀψεως νὰ ἀναπτύξωμεν τὸ πικρόμα τῆς Οὐρανίου μεγαλειότητος ἐνταῦθα. Θέλομεν μόνον νὰ φέρωμεν τοὺς ἀρνούμενους τὸν δημιουργὸν Νοῦν πρὸ τοῦ θεάτρου τῶν νόμων τῶν διεπόντων τοὺς κόσμους. Ἄν δὲ συγκατανεύοντες νὰ ἀνοίξωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸ τοῦ θεάτρου τούτου, διαμένωσιν ὅμως ἀρνούμενοι, ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἀπόκρισις, ἦν δυνάμεθα νὰ ἀπευθύνωμεν

εἰς τὴν ἀκατανόητον αὐτῶν ἄρνησιν, εἶνε νὰ ἀμφι-
 βάλλωμεν καὶ ἡμεῖς περὶ τῆς νοητικῆς αὐτῶν δυνά-
 μεως. Διότι, εὐλικρινῶς ὁμιλοῦντες, ἀποφαινόμεθα ὅτι
 ἡ διάνοια τοῦ Δημιουργοῦ φαίνεται ἡμῖν ἀπείρως βε-
 βαιοτέρη καὶ μᾶλλον ἀνεμφισβήτητος ἢ ἡ τῶν ἀθέων,
 ξένων τε καὶ Γάλλων. Καὶ ἐπειδὴ ἡ πειραματικὴ μέ-
 θοδος, συνίσταται εἰς τὸ νὰ κρίνη τις μετὰ τὸν ἀκριβῆ
 ἔλεγχον τῶν πραγμάτων, ἡμέτερον χρέος εἶνε νὰ ἐξε-
 τάσωμεν τὰ ἀστρονομικὰ γεγονότα, περὶ ὧν ὁμιλοῦμεν.
 Ἐπειτα δὲ τὴν ἐρμηνεῖαν, ἣν οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι
 ἀρέσκονται νὰ ποιῶνται. Ἄν ἡ ἐρμηνεία τῶν εἶνε ἀπο-
 χρῶσα, ἀπὸ τοῦδε κηρυττόμεθα ὀπαδοὶ τῶν. Ἄν τοῦ-
 ναντίον ἐλέγχεται ἄφρων, ὀφείλομεν, χάριν τῆς ἀλη-
 θείας καὶ τοῦ δικαίου, νὰ τοῖς ἀφαιρέσωμεν τὸ προ-
 σωπεῖον καὶ νὰ τοὺς ἀφήσωμεν εἰς τὸν κατάγελων
 τῶν θεατῶν.

Ἄς λησμονήσωμεν λοιπὸν πρὸς ὄραν τὸν μικροσκο-
 πικὸν πλανήτην, ἐφ' οὗ ἡ εἰμαρμένη ὄρισε νὰ διαμεί-
 νωμεν ἐπ' ὀλίγον, καὶ τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἄς ὑψωθῆ πρὸς
 τὸ κενὸν καὶ ἄς ἴδῃ κύκλῳ φερόμενον πρὸ αὐτοῦ τὸν
 ἀπέραντον μηχανισμόν, κόσμους ἐπὶ κόσμοις, συστή-
 ματα ἐπὶ συστήμασιν, ἐν τῇ ἀτελευτήτῳ τούτων δια-
 δοχῇ. Ἄς ἀκούσωμεν μετὰ τοῦ Πυθαγόρου τὰς ἁρμο-
 νίας τῆς φύσεως ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ ταχεύαις περι-
 στροφαῖς τῶν σφαιρῶν, καὶ ἄς παρατηρήσωμεν τὰς κι-
 νήσεις ταύτας τὰς οὕτω φοβερὰς ἄμα καὶ ἡσύχους, αἰ-
 τινες φέρουσι τὰς οὐρανίους γαίας ἐν τῇ ἐναερίῳ καὶ
 ἀοράτῳ αὐτῶν τροχιᾷ. Παρατηροῦμεν ὅτι ὁ παγκό-

σμιος υπέρτατος νόμος τῆς βεβρύτητος διαρρυθμίζει τοὺς κόσμους τούτους. Πέριξ τοῦ ἡμετέρου Ἡλίου κέντρον φωτοβόλου, ἠλεκτρικοῦ, θερμογόνου, ἐστίαις τοῦ πλανητικοῦ συστήματος, εἰς ὃ καὶ ἡ γῆ ἀνήκει, περιτρέφονται εὐπειθεῖς οἱ πλανῆται. Καταπληκτικώταται ἐργασίαι τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος διετύπωσαν τὸν νόμον τοῦτον. Δικαιεῖται δὲ εἰς τρία θεμελιώδη μέρη, γνωστὰ εἰς τὴν ἀστρονομίαν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν οἱ νόμοι τοῦ Κεπ. 1^{ου}ρου, ἀστρονόμου φιλοπόνου, ὅτις τοὺς ἀνεκάλυψε διὰ τε τῆς ὑπομονῆς αὐτοῦ καὶ εὐφυΐας, καὶ ὅστις ἐβαστάσεν ἐπὶ ἐπτακαίδεκα ἔτη ἐπιμόνου ἐργασίας τὰς περὶ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τοῦ Τυχο-Βραχέ, πρὶν διακρίνη ὑπὸ τὴν ὕλην τὴν κινουμένην αὐτὴν δύναιεν.

1^{ον} Πᾶς πλανήτης διαγράφει περὶ τὸν Ἡλίον τροχὸν ἑλλειψοειδῆ, τὴν μίαν τῶν ἐστιῶν τῆς ὁποίας κατέχει πάντοτε τοῦ Ἡλίου τὸ κέντρον.

2^{ον} Τὰ τρίγωνα τὰ διαγραφόμενα ὑπὸ τῆς ἐπόχου λεγομένης ἀκτίνος¹ οἰουδήποτε πλανήτου, περὶ τὴν ἐστίαν ἐν ἣ ὁ Ἡλιος, εἶνε ἀνάλογα πρὸς τὸν χρόνον τὸν περὶ τὸν κέντρον ἐν τῇ διαγραφῇ αὐτῶν.

3^{ον} Τὰ τετράγωνα τῶν χρόνων τῶν περὶ τὸν Ἡλίον περιφορῶν τῶν πλανητῶν εἶνε ἀνάλογα πρὸς τοὺς κύβους τῶν μεγάλων ἀξόνων τῶν τροχιῶν αὐτῶν.

Ἐκ τοῦ συστήματος τῶν νόμων τούτων ἐξάγεται ἡ μεγάλη ἀρχή, ἣν ὁ Νεύτων διετύπωσε πρῶτος ἐν τῷ

¹ Ὁνομάζουσιν ἐποχὴν ἀκτίναν πλανήτου γραμμὴν τινα, ἣν ἐπινοήσιν ὡς συνδέουσιν τὸν πλανήτην μετὰ τοῦ Ἡλίου..

ἀθικνᾶτω αὐτοῦ πανήματι τῷ ἐπιγραφρομένῳ « Ἀρχίη. Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ διδάσκει, ὡς εὐστόχως παρετήρησαν ὁ Herschel, ὅτι αἱ οὐράνιοι κινήσεις εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξῆς νόμου, ὅτι « δύο μόρια ὕλης ἐκλύουσιν ἄλληλα κατ' εὐθὺν μὲν λόγον τῆς μάζης ἢ πηλικότητος αὐτῶν, κατ' ἀντίστροχον δὲ τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως. » Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁρμώμενοί, ἐξηγεῖ τίνι τρόπῳ ἡ ἔλξις ἢ μεταξὺ τῶν μεγάλων σφαιρικῶν ὄγκων, ἐξ ὧν σύγκειται τὸ ἡμέτερον σύστημα, κκοννίζεται διὰ νόμου, οὔτινος ἡ ἔκφρασις εἶνε ἀκριβῶς ὁμοία, τίνι τρόπῳ αἱ ἐλειψοειδεῖς κινήσεις τῶν πλανητῶν περὶ τὸν Ἥλιον, καὶ τῶν δορυφόρων περὶ τοὺς ἐκυτῶν πλανήτας, ὅπως τὰς ὥρισεν ὁ Κέπλερος, ἐξήχοντι ὡς ἀναγκαστικὰ ἀποτελέσματα τοῦ αὐτοῦ νόμου, καὶ τίνι τρόπῳ αἱ τροχιακὶ αὐταὶ ἀκόμη τῶν κομητῶν εἶνε μόνον ἰδιαιτέραι πρριστάσεις τῶν πλανητικῶν κινήσεων. Μεταβαίνων ὕστερον εἰς δυσχερεῖς ἐφαρμογὰς δεικνύει τίνι τρόπῳ αἱ οὔτω περίπλοκοι ἀνωμαλίαι τῆς κινήσεως τῆς Σελήνης προέρχονται ἐκ τῆς παρέλξεως τοῦ Ἥλιου, τίνι τρόπῳ αἱ πακλιβήροιαι γεννῶνται ἐκ τοῦ ἀνωμάλου τῆς ὑπὸ τῶν ἄστρων τούτων ἔλξεως τῆς Γῆς καὶ τοῦ ὠκεανοῦ, ὅστις τὴν περιβάλλει. Δεικνύει ἐν τέλει τίνι τρόπῳ ἡ προχώρησις τῶν Ἰσημερινῶν εἶνε ἀναγκαστικὸν ὠσαύτως ἀπέτέλεσμα τοῦ αὐτοῦ νόμου.

Ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν νόμων τούτων κεῖται ἡ ἀρμονία τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Εἰς τοὺς νόμους τούτους ὁφείλουσιν οἱ κόσμοι τοὺς ἐνικυτούς αὐτῶν τὰς

ἄρκος, καὶ τὰς ἡμέρας· ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσι τὸ φῶς καὶ τὴν θερμότητά διαχεόμενα κατὰ βαθμοὺς διαφόρους ἐκ τῆς ἀκτινοβολοῦ ἐστίας των· ἐξ αὐτῶν κατέρχεται ἡ λαμπρότης τῆς ζωῆς, μορφῆς καὶ κοσμήματος τῶν οὐρανίων σωμάτων. Ὑπὸ τῆς ἀνυποστάτου ἐνεργείας τῶν κολοσσιαίων αὐτῶν δυνάμεων, οἱ κόσμοι οὗτοι φέρονται ἐν τῷ ἀγκυρῆ μετὰ ταχύτητος ἀστραπῆς καὶ διατρέχουσι ἐκατοντάδας χιλιάδων λευγῶν καθ' ἡμέραν ἐν ἀδιαλείπτῳ καὶ ἀενάῳ κινήσει, ἀκολουθοῦντες εὐλαβῶς τὴν ἀσφαλῆ ὁδὸν, τὴν ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν δυνάμεων κεχαρχυμένην. Ἄν μὲς ἦτο συγκεχωρημένον νὰ ἀπαλλαχθῶμεν πρὸς στιγμὴν, τοῦ κράτους τῶν φανομένων, ὑφ' ὧν νομίζομεν ἑαυτοὺς ἀκινήτους ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κόσμου, ἂν ἠδυνάμεθα ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, νὰ περιλάβωμεν τὸ σύνολον τῶν κινήσεων, δι' ὧν ἐμψυχοῦνται ἅπασαι αὐταὶ αἱ σφαῖραι, ἠθέλομεν παραδόξως ἀπορήσει ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τῶν κινήσεων τούτων. Εἰς τοὺς τεθχυμένους ἡμῶν ὀφθαλμοὺς ἀπειρομεγέθεις σφαῖραι, περιδινόμεναι ἐν τάχει περιέκυτὰς, θὰ ἐρχίνοντο ἐξικοντιζόμεναι ὀρητικώτατα εἰς τὰς ἐρήμους τοῦ κενοῦ, ὡς γυγαντώδεις μύδροι, οὓς ἀπειρος δύναμις ἐξάπέστειλεν εἰς τὸ ἀπειρον. Ἐκπληττόμεθα ἐπὶ τῇ ταχυκινήτῳ ἀμχξοστοιχίᾳ, ἣτις κυλίσται ἐπὶ τῶν σιδηρῶν ὁδῶν, ἐκμηδενίζουσα τὸ διάστημα, καὶ φαίνεται οὕτως εἰπεῖν φερομένη ὑπὸ ἐναερίων πυριφλεγῶν δρακόντων· ἀλλ' αἱ οὐράνιοι σφαῖραι, ὀγκωδέστεραι τῆς Γῆς, περιφέρονται μετὰ ταχύτητος ὑπερβαλλούσης τὴν τῆς ἀτμομηχανῆς, ὅσον αὕτη τὴν πο-

ρείαν χελώνης. Ἡ Γῆ, ἐφ' ἧς εἵμεθα, π.χ. κινεῖται ἐν τῷ χώρῳ μετὰ ταχύτητος 650,000 λευγῶν ἐκάστην ἡμέραν. Περὶ τοὺς κόσμους τούτους θὰ ἐβλέπομεν δορυφόρους κυλινδρουμένους κύκλω, ἐν διαφόροις ἀποστάσεσιν, ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῶν αὐτῶν νόμων φερομένους καὶ κυβερνωμένους. Καὶ πάντες οἱ αἰωρούμενοι οὗτοι κόσμοι, ἔχοντες ἐναλλάξ τοὺς πόλους αὐτῶν πρὸς τὴν θερμότητά καὶ τὸ φῶς, στρεφόμενοι περὶ τὸν ἴδιον ἄξονα καὶ προσάγοντες ἐκάστην πρωΐαν τὰ διάφορα μέρη τῆς ἐπιφανείας των εἰς τὸν ἄσπασμόν τοῦ ἄστρου βασιλέως, ἀντλοῦντες ἐξ αὐτοῦ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν κινήσεων των τὴν ἀδιάλειπτον ἀνακαίνισιν τῆς νεότητος αὐτῶν καὶ καλλονῆς, ἀνανεοῦντες τὴν γονιμότητά των διὰ τῆς διαδοχῆς τῶν ἀνοιξέων, τῶν θερῶν, τῶν φθινοπόρων καὶ τῶν χειμῶνων· στέφοντες τὰ ὄρη των μὲ δάση, ἔνθα ὁ ἄνεμος σπνάζει, κοσμοῦντες τὰ θαλερὰ αὐτῶν τοπία μὲ κάτοπτρα γαληνίων λιμνῶν, περιβαλλόμενοι ἐνίοτε τὸν χροῦν τῆς ἀτμοσφαιρας αὐτῶν, ἢ περικυκλούμενοι ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ὀργῆς των μὲ ἠχηροὺς κερκυνοὺς καὶ τρικυμίας· ἀναπτύσσοντες ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ των τὴν ἄπειρον ἔκτασιν τῶν ὑδάτων τοῦ Ὠκεανοῦ, ἄτινα ὡσαύτως ἀνακταράσσονται ὑπὸ τῆς ἔλξεως τῶν κόσμων ὡς ἀναπνέοντα γῆθη, φωφίζοντες τὰ λυκαυγῆ αὐτῶν δι' ἀκτίνων ἀποχιρευτισμοῦ, ἃς ὁ ἥλιος ἐκπέμπει ἀπὸ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ βλέμματος, βρέμοντες ἐν τοῖς πόλοις ὑπὸ τοὺς ἠλεκτρικοὺς παλμούς, ἀφ' ὧν ἐκπηδᾷ τὸ βόρειον σέλας, γεννῶντες, λιχνίζοντες καὶ τρέφοντες τὴν πληθὺν τῶν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

δόντων, τῶν συνιζόντων καὶ ἀναγκινιζόντων τὴν βασιλείαν τῆς ζωῆς, ἀπὸ τῶν φυτῶν, λειψάνων τοῦ παρελθόντος, ἕως τοῦ ἀνθρώπου, θεωροῦ τοῦ μέλλοντος... ἅπαντες οἱ κόσμοι οὗτοι, ἅπασαι αἱ χῶραι αὐτῆς τοῦ ἀπείρου, ἅπασαι αἱ πολιτεῖαι αὐταὶ τῆς ζωῆς, θὰ μᾶς ἐρχίνοντο ὡς πλοῖα ὑπὸ πυξίδος κυβερνώμενα, καὶ φέροντα διὰ μέσου τοῦ Οὐρανόθεν Ὁρανοῦ κοινωνίας, αἵτινες δὲν ἔχουσι νὰ φοβηθῶσιν οὔτε σκοπέλους, οὔτε ἀμάθειαν τοῦ κυβερνήτου, οὔτε ἔλλειψιν γαιανθράκων, οὔτε λιμούς, οὔτε τρικυμίας. Ἀστέρες, ἥλιοι, πλανήμενοι κόσμοι, πυριφλεγεῖς κομῆται, περὶ δόξαν συστήματα, μυστηριώδη ἄστρα, ἅπαντα θὰ ἀνεκλήρυστον τὴν ἀρμονίαν, ἅπαντα θὰ ἦσαν οἱ κατῆγοροι τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες κατὰδικάζουσι τὴν δύναμιν ὡς τυφλὴν ἰδιότητα τῆς ὕλης. Καὶ ὅτε, ἀκολουθοῦντες τὰς ἀριθμητικὰς σχέσεις, τὰς συνδεούσας ὅλους τούτους τοὺς κόσμους μετὰ τοῦ Ἥλιου, ὡς καρδίας πηλομένης ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄντος, ἠθέλομεν προσωποποιῆσαι τὸ πλανητικὸν σύστημα ἐν αὐτῷ τῷ Ἥλιῳ, ἐστὶ ἀπειρομεγέθει, ἥτις ἔλκει τὰ πάντα ἐν τῇ λαμπρότητι καὶ ἰσχυρᾷ αὐτῆς προσωπικότητι· τότε ἠθέλομεν θαυμάσαι τὸν ἥλιον τοῦτον καὶ τὸ σύστημα τοῦτο ἐν ταῖς πορείαις αὐτοῦ ταῖς διὰ τοῦ ἀπείρου κενοῦ, καὶ παραχρῆμα, γινώσκοντες ὅτι ὅλοι οἱ ἀστέρες οὗτοι εἶνε ἰσάριθμοι ἥλιοι, περιστοιχιζόμενοι, ὡς ὁ ἡμέτερος, ὑπὸ οἰκογενείας, ἥτις ἀναπνέει περὶ αὐτοὺς τὴν ζωὴν καὶ τὸ φῶς, ἠθέλομεν παρατηρήσει ὅτι ἅπαντες οἱ ἀστέρες περιφέρονται ἕκαστοι διὰ δικόρων κινήσεων, καὶ

ὅτι, ἀντὶ τὰ εἶνε ἀκίνητοι ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ, δια-
 τρέχουσι τὰ διαστήματα μετὰ καταπληκτικῆς ταχύ-
 τητος, φοβερωτέρως τῆς ἀνωτέρω μνημονευθήσης. Τότε
 τὸ σύμπαν ὁλόκληρον θὰ ἀνέλκωπε πρὸ τῶν ὀρθοκλ-
 μῶν ἡμῶν ἐν τῷ ἀληθεῖ αὐτοῦ φωτὶ, καὶ αἱ διέπονται
 αὐτὸ δυνάμεις θὰ διεκέρυττον μετ' ἀμηχάνου ὅσης
 εὐγλωττίας τὴν ἀΐξιν, τὴν ἀποστολὴν, τὴν ὑπερο-
 χὴν καὶ τὴν ἰσχὺν των. Ἐνώπιον τῶν ἀπεριγράπτων
 τούτων, δυνάμεθα μάλιστα νὰ εἴπωμεν ἀκατανόη-
 των, κινήσεων, αἵτινες, φέρουσιν εἰς ἀχανεῖς ἐρήμους
 τὰ ἀνακρίθητα τεύτα δισεκατομμύρια τῶν ἡλίων,
 ἐνώπιον τῆς ἀπειρίας τεύτης τῶν ἀστέρων, ἐνώπιον τῶν
 ὀδῶν τούτων, τῶν ἀμετρήτων τούτων τροχιῶν, ἅς ἀκ-
 λουθοῦσιν οὕτως εὐπειθῶς, ὡς ὁ δείκτης ὥρολογίου, ὡς
 τὸ πῖπτον μῆλον, ἢ ὁ τροχὸς τοῦ μύλου ἀκολουθοῦσι
 τὴν βεβήθητά των· ἐνώπιον τῆς ὑπακοῆς τῶν Οὐρα-
 νίων σωμάτων εἰς νόμους, οὓς ἡ μηχανικὴ καὶ οἱ κα-
 νόνες τῆς ἀναλύσεως δύνανται νὰ προδικαγράψωσι, καὶ
 ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου τούτου ὅρου τῆς μονιμότητος
 καὶ τῆς διαρκείας τοῦ κόσμου τίς εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις
 θὰ ἀρνηθῆ ὅτι ἡ δύναμις δὲν ἰθύνει τὴν ὕλην, ὅτι δὲν
 κυβερνεῖ τεύτην ὡς κυρίρχος, ὅτι δὲν τὴν διέπει, ἀκ-
 λουθοῦσα τὸν σύμφυτον νόμον ἢ τὸν ἐπιβαλλόμενον εἰς
 αὐτὴν τὴν ἰδίαν δυνάμιν; Τίς εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις θὰ
 θελήσῃ νὰ καθυποτάξῃ τὴν δυνάμιν εἰς τὴν τυφλὴν
 σύτασιν τῆς ὕλης, νὰ διαθεβικιώσῃ, κατὰ τὸ ἐναντιοδρο-
 μοῦν παράδειγμα τῶν περιπατητικῶν, ὅτι εἶνε μόνον
 ἰδιότης κεκρυμμένη, καὶ νὰ τὴν ἀναχάγῃ εἰς τὴν τά-

ξιν τῶν δούλων, ἐνῶ ἐπιβάλλεται διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς δικαίου ὡς ἀπόλυτος κυρίαρχος; Μὴ γένοιτο! Τί ἤθελε συμβῆ, ἂν πρὸς στιγμὴν ἔπαυεν ἐνεργοῦσα; ἂν ἀπέθετο τὸ σκῆπτρόν της; καὶ μόνῃ ἢ ἔννοια τῆς ὑποθέσεως ταύτης διαλύει τὴν ἁρμονίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν κκτκρημνίζει εἰς χάος ἄμορφον, ἄξιον ἀποτελέσματος ἀποπειρας οὕτω παράφρονος.

Οἱ νόμοι οὗτοι ἀπεδείχθησαν παγκόσμιοι, διακηρύττοντες τὴν ἐνότητά τῶν κόσμων καὶ ἀποδεικνύοντες ὅτι ἡ αὐτὴ σκέψις εἶνε ἡ κανονίσασα τὰ ὕδατα τοῦ ἡμετέρου Ὠκεανοῦ καὶ τὰς περιστροφὰς τῶν διπλῶν ἀστέρων ἐν τῇ βῆθει τῶν Οὐρανῶν. Οἱ διπλοὶ καὶ τριπλοὶ καὶ τετραπλοὶ οὗτοι ἥλιοι στρέφονται ὁμοῦ περὶ τὸ κοινὸν αὐτοῖς κέντρον τῆς βαρύτητος καὶ ὑπικούουσιν εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους, τοὺς διέποντας τὸ πλανητικὸν ἡμῖν σύστημα.

Οὐδὲν ἐπιτηδειότερον νὰ δώσῃ τινὰ ἔννοιαν τῆς κλίμακος, ἐφ' ἧς οἱ Οὐρανοὶ ἐκτίσθησαν, ὅσον τὰ λαμπρὰ ταῦτα συστήματα, λέγει ὁ sir John Herschel ὅταν βλέπωμεν τὰ ὑπερμεγέθη ταῦτα σώματα ἠνωμένα κατὰ ζεύγη καὶ διαγράφοντα δυνάμει τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος, τῆς διηκούσης εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἡμετέρου συστήματος, τὰς ὑπερμεγέθεις ταύτας τροχιάς, ἃς ἔχουσι χρεῖαν αἰῶνων ὅπως διατρέξωσιν, ἀποδεχόμεθα συγχρόνως ὅτι ἔχουσιν ἐν τῇ δημιουργίᾳ σκοπὸν τινὰ ὅστις μᾶς λαμβάνει, καὶ ὅτι ἐρθάσμεν εἰς τοὺς χρόνους, ἐν οἷς ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀδυναμίαν της, καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι καὶ

ἡ ἰσχυροτάτη φαντασία δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ περὶ τοῦ κόσμου ἔννοιαν προσεγγίζουσαν εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ πράγματος·

Οἱ ἀστρονόμοι, οἵτινες μετὰ ταπεινοφροσύνης ἀνέρονται ἐπὶ τὴν ἀγνωστον ἀρχὴν, δὲν δύνανται νὰ μὴ ἀποδώσωσιν εἰς τὰς χειρας ὄντος πανσόφου τὴν καθολικὴν ταύτην ἔλξιν, δι' ἧς σύμπας ὁ κόσμος κυβερνᾶται. «Ἡ ἀρχὴ τῆς βεβήτητος, ἦτοι τῆς ἔλξεως, ἔλεγεν ὁ ἀξιοπενθής διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου τῆς Τουλόσσης¹ περιλαμβάνει ἐν ἐκυτῇ τοὺς μεγάλους νόμους τοὺς κυβερνῶντας τὰς κινήσεις τῶν Οὐρανίων σωμάτων, καὶ κατὰ μίαν τῶν ἀξιοσημειώτων ἐκείνων συμπτώσεων, αἵτινες εἶνε τὸ ἀσφαλέςατον τεκμήριον τῆς ἀληθείας, ἀντὶ νὰ φοβῆται τὰς φαινομένας ἐξαίρεσεις, ἤγουν τὰς ἔνεκκ παρέλξεων διαταρᾶξεις τῶν κωνοικῶν κινήσεων τῶν σωμάτων τούτων, πορίζεται τὸν κιντῖον, καὶ ἐκ τούτων τῶν ἐξαίρεσεων προφανεστάτας ἐπιεβαιώσεις τοῦ κύρους αὐτῆς. Οὕτως ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐξηγεῖ τὴν προχώρησιν τῶν Ἰσημερινῶν, συνδιαζομένων τῶν τῆς φυξικέντρου δυνάμεως, τῆς γεννωμένης ἐκ τῆς περιστροφῆς τῆς Γῆς, μετὰ τῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ἔλξεως τοῦ περὶ τὸν ἰσημερινὸν ἐξογκώματος αὐτῆς. Ομοίως ἡ ἀρχὴ τῆς βεβήτητος ἐξηγεῖ καὶ τοῦ ἀξωνος τῆς Γῆς τὴν λεγομένην ταλάντωσιν (nutation) ἐκ τῆς ὑπὸ τῆς Σελήνης ἔλξεως τοῦ αὐτοῦ τῆς Γῆς ἐξογκώματος. Ἐτι ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐξηγεῖ ἐκ τῶν

¹ Petit. Πραγματεῖα περὶ ἀστρονομίας XXIV καὶ τελευταῖον μᾶθημα.

ἔλξεων τῶν πλανητῶν τὴν τε ἀμφιταλάντευσιν τῆς ἐκλειπτικῆς, καὶ τὴν μετακίνησιν τοῦ Ἡλιακοῦ ἀπογαίου, καὶ τὴν ἐπιβράδυνσιν τοῦ Διός, ὅταν ὁ Κρόνος ἐπιταχύνῃ τὴν κίνησίν του, καὶ τὸ ἀνάπλιν, τὴν ἐπιβράδυνσιν τοῦ Κρόνου, ὅταν ἡ τοῦ Διός κίνησις ἐπιταχύνηται κτλ. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τέλος καθιστᾷ δῆλον, πῶς ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡλίου πᾶρελις τῆς Σελήνης νῦν μὲν ἐπιταχύνει τὴν μέσην κίνησιν αὐτῆς ἐπαισθητῶς, κατὰ πάντα αἰῶνα, εἶτα δὲ μέλλει πάλιν νὰ τὴν ἐπιβραδύνῃ· πῶς προσέτι ἡ τῶν δεσμῶν τῆς Σελήνης γραμμὴ ὀπισθοχωροῦσα ἀποπερατώνει τὴν περίοδον τῶν μετακινήσεων αὐτῆς εἰς 18 ἔτη· πῶς τέλος καὶ τὸ περίγαιον τῆς Σελήνης κατ' εὐθὺ χωροῦν ἀποπερατώνει εἰς μικρὸν ἢ ἤττον τῶν 9 ἐτῶν τὴν ἐχυτοῦ περίοδον¹. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἡ σημειώδης αὕτη ἀρχὴ οὐ μόνον ἐπαρκεῖ εἰς ἐξήγησιν πάντων τῶν γνωστῶν φαινομένων, ἀλλὰ παρέχει πολλάκις καὶ τὸ δυνατόν τοῦ νὰ ἀνακαλύπτωνται ἀποτελέσματα, ὅποια ἡ παρατήρησις δὲν εἶχεν ἀνακεκλυμένα· δύναται δηλαδὴ νὰ προσδιορίζῃ ἐκ τῶν προτέρων διὰ τῆς μαθηματικῆς ἀναλύσεως, ὅποια τις ἡ σύνταξις τοῦ παντός καὶ νὰ παρέχῃ τοῖς

¹ Εἶνε περιεργον ὅτι ὁ Clairaut, εὐρίσκων δι' ὑπολογισμῶν περίοδον ὁκτώ καὶ δέκα ἐτῶν ἀντὶ ἐννέα, ἀπεφάνθη ὅτι ἀνεπαρκῆ: ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ κατ' ἀντιπεπονηθέντα λόγον πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ἀποστάσεως ἐνεργοῦσα ἔλιξις· καὶ ἀκριβῶς ὁ φυσικὸς, Buffon βέβαιος ὦν ὅτι ἡ φύσις δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ δύο διαφόρους νόμους ἐπίμενε παρακινῶν τὸν γεωμέτρην νὰ ἐπιθεωρήσῃ τοὺς ἑαυτοῦ ὑπολογισμούς. Μετὰ νῆαν ἐξέτασιν ὁ Clairaut, ἀνεγνώρισεν ἀληθῶς ὅτι ἡ πρώτη αὐτοῦ ἀπόφανσις· προήρχετο ἐκ πλάνης. Εἶχεν ἀμελήσει ἐν τῇ ἀριθμητικῇ σειρᾷ, ὅρους, οὓς δὲν ἔπρεπε νὰ περιέχῃ.

παρατηρηταῖς σημεῖά τινα εὐρετήρια, δι' ὧν καὶ μόνων νὰ εὐρίσκωσι τὰ ἐκ τῶν προτέρων διὰ τῆς ἀναλύσεως προσδιορισθέντα καὶ οἷς χρῶνται οἱ γεωμέτραι, ὀνομάζοντες αὐτὰ σταθερά. Τὰ πάντα λοιπὸν ἐν τῷ κόσμῳ βξίνουσιν ἐν θαυμασίῳ ὀργανισμῷ ἀπλότητος, ἐπειδὴ καὶ αἱ μάλιστα κατὰ τὸ φαινόμενον ἀνώμαλοι κινήσεις, εἶνε ἀποτέλεσμα συνδικσμοῦ ἀρχικῶν ὠθήσεων καὶ δυνάμεως ἐνεργούσης ἐπὶ ἕκαστον τῶν μορίων τῆς ὕλης· μόνης δυνάμεως ἐπομένως, περὶ ἣν, οὕτως εἶπειν, ὁ Δημιουργὸς διηνεκῶς ἀσχολεῖται. Ἄλλ' ὁμοίως, ὅποῖς ἀποκάλυψις ἰσχύος εἶνε ἡ ἀτελεύτητος αὕτη παραγωγή δυνάμεων, ὧν ἡ ὑπέρξις δὲν εἶνε οὐσιωδῶς σύμφυτος πρὸς τὴν τῆς ὕλης! Ὡ! πόσον πρέπει νὰ εἶνε προνοητικὴ ἡ αἰώνιος χεὶρ, ἡ γινώσκουσα, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, νὰ ἀνακινίζη τοιαύτας δυνάμεις μέχρι καὶ ἐν ταῖς λεπτοτάταις ἀτόμοις τῶν ἀναριθμητῶν ἀστέρων τοῦ ἀπείρου! Δὲν εἶνε κχιρὸς, κλινόντες τὴν κεφαλὴν πρὸ τοσαύτης μεγχλειότητος, νὰ εἴπωμεν μετὰ τοῦ προφητῆν κχκτος. Οἱ Οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ;

Ἀπὸ τοῦ Νεύτωνος καὶ τοῦ Κεπλέρου, εἰξέυρομεν ὅτι τὸ σύμπαν εἶνε ἀπειρον σύστημα δυνάμεων, οὕτινος ἅπαντα τὰ στοιχεῖα δὲν πχύνονται δρῶντα καὶ ἀντιδρῶντα ἐν τῇ ἀπειρίᾳ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου δι' ἐνεργείας ἀδιαλείπτου. Αὕτη εἶνε ἡ μεγάλη ἀλήθεια, ἣν ἡ ἀστρονομία, ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία ἀποκχλύπτουσιν ἡμῖν εἰς τὰ ἐξάίσια θαύματα τῆς δημιουργίας.

Τοιοῦτον εἶνε τὸ ὑπερφυές θέαμα τοῦ κόσμου· τοιοῦ-

τοι εἶνε οἱ νόμοι οἱ συνιστῶντες τὴν ἁρμονίαν αὐταῦ. Διὰ ποίας λοιπὸν ἀπιστίας γλώσσης ἢ συλλογισμοῦ οἱ ὑλισταὶ μεθερμηνεύουσι τὰ πράγματα ταῦτα ὑπὲρ ἐκυτῶν, καὶ καταπτῶσιν εἰς τὸ νὰ ἀρνῶνται τὸν διὰ πάντων διήκοντα Θεῖον νοῦν; Ἴδού οἱ διὰ μεγάλων χιτρακτῆρων ἐγγεγραμμένοι συλλογισμοί, ἐν κατηγήσει ὑλισμοῦ, ἧς ἡ ἐπιστημονικὴ χροιά ἐπηνήργησεν ἐπὶ μέγα πλῆθος ἀνθρώπων, ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ *Δύναμις καὶ Ὑλῆ*.

« Ἀπαντα τὰ Οὐράνια σώματα, μεγάλα ἢ μικρά, υπείκουσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως, ἄνευ ἐξαιρέσεως καὶ ἄνευ παρεκτροπῆς εἰς τὸν σύμφιτον τοῦτον νόμον πάσῃ ὕλῃ καὶ παντὶ μορίῳ τῆς ὕλης, ὅπως ἐκ πείρας μανθάνομεν ἀπὸ πάσαν στιγμῆν. Μετ' ἀκριβείας καὶ βεβηχίότητος μαθηματικῆς ἅπασαι αἱ κινήσεις αὐταὶ ἀναγνωρίζονται, ὀρίζονται, προαγγέλλονται. » Καὶ οἱ μὲν πνευματικῶν ἐνορῶσιν ἐν αὐτοῖς θεῖον νοῦν, αἰώνιον ἐπιβάλλοντα εἰς τὴν δημιουργίαν ἀμεταθέτους νόμους, οἵτινες ἀναγκαινίζουσιν αὐτήν. Οἱ δὲ ὑλισταὶ εὐρίσκουσι, τούναντίον, ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ, εἶνε μόνον ἀπλῆ παιδιὰ. « Ἀνὺπῆρχον Οὐράνια σώματα ἰδιότροπα ἢ ἀνυπότακτα, ἀνὸ μέγας διευθύνων αὐτὰ νόμος δὲν ἦτο κυρίαρχος, τὸ πρᾶγμα θὰ διέφερε. « Εἶνε εὐκόλον λέγει ὁ **Büchner**, νὰ ἀνγκάγη τις τὴν γένεσιν, τὸν ἀστερισμὸν (:) καὶ τὴν κίνησιν τῶν σφαιρῶν εἰς μεθόδους ἀπλουστάτας δι' αὐτῆς ταύτης τῆς ὕλης καθισταμένας. Ἡ ὑπόθεσις δυνάμειος δημιουργοῦ προσωπικῆς εἶνε ἀπαράδεκτος. »

Δικτί; Τοῦτο οὐδέποτε ἠδυνήθησαν νὰ γνωρίσωσιν.

Οἱ πνευματισταὶ θαυμάζουσι τὴν μεγαλοπρεπῆ εὐ-
ρυθμίαν τῶν Οὐρανίων κινήσεων, τὴν τάξιν, καὶ τὴν
ἐν αὐτοῖς ἐπικρατοῦσαν ἁρμονίαν. Οἱ εὐπιστοὶ! Οὔτε
τάξις οὔτε ἁρμονία ὑπάρχει εἰς τὸ σύμπαν. Τούναν-
τίον, ἢ ἀνωμαλία, τὸ τυχαῖον, ἢ ἀταξία, ἀπο-
κλείουσι τὴν ὑπόθεσιν προσωπικῆς ἐνεργείας, καὶ
διευθυνομένης κατὰ νόμους ἔστω καὶ ἀνθρωπίνης δια-
νοίας.»

Οὕτω, μετὰ τριάκοντα ἐτῶν ἐργασίαν ὁ Κοπέρνικος
ἐξέδωκε τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ «Οὐράνιοι περιστροφά.»
μετὰ εἴκοσιν ἐτῶν ἐρέυνας ὁ Γαλιλαῖος ἀνεῦρε τὴν
ἀρχὴν τοῦ ἐκκεντροῦ· μετὰ δεκαετῆ πολύμοχθον ἐργα-
σίαν ὁ Κέπλερος κατώρθωσε νὰ διατυπώσῃ τοὺς νόμους
του· ὁ Νεύτων ὀγδοηκοντούτης ἔλεγεν ὅτι δὲν εἶχεν
ἀκόμη δυναθῆναι νὰ ἐννοήσῃ τὸν μηχανισμόν τοῦ Οὐρα-
νοῦ. Καὶ ἰδοὺ προσέρχονται ἡμῖν οἱ ὑλιστοὶ διδάσκον-
τες ὅτι οἱ ὑπερφυσικοὶ οὗτοι νόμοι, οὗς δαμιόνια πνεύ-
ματα μόλις κατώρθωσαν νὰ ἀνεύρωσι καὶ διατυπώ-
σωσι, δὲν ἀποκλύπτουσι ἐν τῇ εἰς τὴν ὕλην ἐπι-
βαλλούσῃ αὐτοὺς αἰτίαι οὐδὲ καὶν διάνοιαν ἴσην τῇ
ἀνθρωπίνῃ! Καὶ ὁ K. Renan γράφει τὴν φράσιν ταύ-
την. «Ἔμοι γε κριτῇ δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ δημιουρ-
γίᾳ διάνοια μείζων τῆς ἀνθρωπίνης.» Καὶ ἔπειτα τολ-
μῶσι νὰ ζητῶσιν *assulor* εἰς πράγματα τυχαῖα, ἅτινα
δὲν εἶνε τοιαῦτα ὅποια νὰ καταδείξωσιν ἁρμονίαν
διανοίας ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ κόσμου! Τί ἀπαι-
τεῖτε λοιπὸν ὅπως εὐχαριστηθῆτε ὑμεῖς οἱ ἐπικρίνον-
τες τὸν Θεόν;

Ἰδοῦ' πρῶτον ἔπρεπε νὰ μὴ ὑπάρχη χῶρος (:) ἢ ὁ χῶρος οὗτος νὰ εἶνε ὀλιγώτερον εὐρύς, διότι ὄντως ὑπάρχει τόπος πολὺς ἐν τῷ ἀπείρῳ. «Ἄν δημιουργὸς δύναιμι, λέγει ὁ Büchner, εἶχε τὸ διαφέρον νὰ δημιουργήσῃ κόσμους καὶ οἰκητήρια χάριν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων, ὑπολείπεται ἡμῖν νὰ μάθωμεν εἰς τί χρησιμεύει τὸ ἀχνῆς αὐτὸ διάστημα, ἔρημον, κενόν, ἀνωφελές; ἐν ᾧ πλέουσιν οἱ Ἥλιοι καὶ αἱ σφαιρῆρι. Διὰ τί οἱ ἄλλοι πλανῆται τοῦ ἡλιακοῦ ἡμῶν συστήματος δὲν κατεσκευάσθησαν κατοικήσιμοι τῷ ἀνθρώπῳ;» Ἀπαιτεῖτε ἀληθῶς πράγμα λίαν ἀπλοῦν. Οὕτως, ἀρέσκει τῇ φαντασίᾳ τῶν κυρίων τούτων νὰ ἀποφινῶνται ὅτι ὁ χῶρος εἶνε ἀνωφελής, καὶ νὰ θέλωσιν ὥστε ὅλα αἱ σφαιρῆρι νὰ συγκοινωνῶσιν πρὸς ἀλλήλας. Ἦδη ὁ γελοιογράφος Granville εἶχε τὴν κῆν γνῶμην. Τῷ ὄντι ἐν τινι τῶν θελητικῶν αὐτοῦ σκιαγραφημάτων ἀπεικονίζει τοὺς κατοίκους τοῦ Διὸς πορευομένους διὰ μετεώρου γεφύρας εἰς περίπατον ἐπὶ τὸν Κρόνον, καπνίζοντες τὰ βασιλικά αὐτῶν σιγάρτα. Καὶ αὐτὸς ὁ δακτύλιος τοῦ Κρόνου οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀνδρόν τι εἰς ὃ οἱ Κρονῆται ἔρχονται τὴν ἐσπέραν ὅπως ἀναπνεύσωσι τὸν δροσερὸν ἀέρα. Ἄν οὗτος εἶνε ὁ περιπόθητος κόσμος, οὗτινος τὸ πρῶτον ἐπακολούθημα θὰ ἦτο νὰ καταστήσῃ ἀκίνητον τὸ σύστημα τοῦ παντός, οἱ ἐφευρευταὶ θὰ ἐποίουν ὀρθότερον νὰ συμβουλευθῶσι μᾶλλον τὴν σχολὴν τῶν γεφυροποιῶν ἢ τὴν φιλοσοφίαν. Αὕτη οὐδεμίαν χῶραν ἔχει ἐνταῦθα. «Ἄν ὑπῆρχε Θεός, προσθέτουσιν, εἰς τί θὰ ἐχρησίμευον αἱ ἀνωμα-

λίχι καὶ αἱ ἄπειροι δυσανκλογίχι τοῦ μεγέθους, τῆς ἀποστάσεως τῶν πλανητῶν τοῦ ἡλιακοῦ ἡμῶν συστήματος; Πρὸς τί ἢ πικτελής αὕτη ἔλλειψις πάσης τάξεως, πάσης συμμετρίας, πάσης καλλονῆς; »

Πρέπει τις νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι θὰ ἦτο πολὺ ἀπειτητικός νὰ θαυμάζῃ μὲν τὰς ἐξωγραφημένους σκηνογραφίας τοῦ ἀνθρωπίνου θεάτρου, νὰ ἀρνῆται δὲ τὴν ὀρασιότητα καὶ τὴν συμμετρίαν τῶν ἔργων τῆς φύσεως. Νομίζομεν ὅτι τὸ πρῶτον ἤδη μέμφονται εἰς τοῦτο τὴν φύσιν. Παρὰ τοῦτο οὐδὲν ἕτερον προσφέρουσι ἡμῖν ἢ ἀρνήσεις. "Ἀρνησιν Θεοῦ, ἀρνησιν ψυχῆς, ἀρνησιν νοῦ καὶ τῶν ἀνωτάτων αὐτοῦ δυνάμεων, ἀρνήσεις πάντοτε ἀρνήσεις. Ἴδού ὅ,τι κυρίως αὐτοῖς ἀνῆκει· οὐδὲν πλέον. Ἡ νομιζομένη ἐπιστημονικὴ αὐτῶν συνείδησις δὲν εἶνε ἢ πηγίς.

Οἱ εὐφρεῖς ἡμῶν ἀντίπαλοι περιπίπτουσι κατὰ μικρὸν εἰς ἀξιώσεις παιδικῶδεις. Εἰς τις τούτων παρατηρεῖ ὅτι τὸ φῶς τὸ διακνύτον 77,000 λεύγας ἐντὸς δευτερολέπτου δὲν τρέχει ἀρκούντως, καὶ καταγινώσκει γλισχρότητα τοῦ Δημιουργοῦ, μὴ θελήσαντος νὰ τὸ παροτρύνῃ ὀλίγω περισσότερον. "Ἄλλος πάλιν εὐρίσκει ὅτι καὶ ἡ Σελήνη ὡσαύτως, δὲν στρέφεται μεθ' ἑαυτῆς ταχύτητος. «Ἡ Σελήνη, λέγει ὁ Ἀμερικανὸς Hudson Tuttle, στρέφεται μόνον ἅπαξ περὶ ἑαυτὴν ἐν ᾧ κινεῖται περὶ τὴν γῆν, ὥστε δεικνύει ἡμῖν πάντοτε τὸ αὐτὸ μέρος τῆς ἐπιφανείας τῆς. Δικαιοῦμεθα νὰ ζητήσωμεν τὸν λόγον τούτου, διότι ἂν ὑπῆρχε σκοπὸς τις βεβαίως ἤθελε παρατηρηθῆ.» Ὁ Δημιουργ-

γός ἐφάνη τῷ ὄντι ἀμελής, μὴ ἀποκαλύψας εἰς τοὺς κυρίους τούτους τὸν τρόπον τῶν ἑαυτοῦ ἐνεργειῶν. Εἶδέ ποτέ τις παρόμοιον τι. Νὰ καταλίπη αὐτοὺς ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ τοῦ σκοποῦ, ὃν προέθετο, ποιήσας νὰ στρέφηται οὕτω βραδέως ἢ καλὴ μας αὕτη μικρὰ Σελήνη!

Ὅντως δὲν ὄφειλεν ὁ Θεὸς νὰ φροντίσῃ περισσό-
τερον περὶ τῆς διδασκαλίας ἡμῶν; ἀρά γε ἔπρεπεν
οὕτω νὰ προσενεχθῇ πρὸς ἡμᾶς! «Διὰ τί, ἐρωτῶμεν
ἀκόμη,¹ διὰ τί ἡ δημιουργικὴ δύναμις δὲν ἐνεχάραξε
πυρίνοις γράμμυσι (γερμυνικοῖς βεβαίως) τὸ ὄνομά
της ἐν ταῖς Οὐρανοῖς; Διὰ τί δὲν διέταξε τὰ συστή-
ματτα τῶν Οὐρανίων σωμάτων νὰ μᾶς ἐξαγγείλωσι
τὸν σκοπὸν καὶ τὸ σχέδιόν της ἐναργέστερον;» Τί
μωρὰ θεότης!

Ἀληθῶς, κύριοι, εἴθε ἀξιολύμωστοι, καὶ ὁ τρό-
πος τῶν συλλογισμῶν σας ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν ἐπι-
στήμην σας, ὅπερ δὲν εἶνε μικρὸν νὰ εἴπῃ τις. Κρῖμα
ὅτι δὲν ἐδημιουργήσατε ὑμεῖς τὸ σύμπαν! πῶς ἠθέλατε
διηρθῶσαι πάντα ταῦτα τὰ ἀτοπήματα! Ἄλλ' εἰξεύ-
ρετε καλῶς τὴν ὕλην καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῆς, ὥστε
νὰ δισχυρίζεσθε ὅτι κάλλιστα δύναται νὰ ἀντικατα-
ταστήσῃ τὸ Θεῖον. Σᾶς ἐξηγεῖ λοιπὸν αὕτη ἱκανῶς τὸ
τοῦ σύμπαντος; Τί ἀποκρίνεσθε;— «Ἀνχιφιθόλως δὲν
μᾶς ἐδόθη ἀκόμη νὰ γνωρίσωμεν ἀκριβῶς διατί ἡ ὕλη
ἔλαθε τὴν δεῖνα κίνησιν ἐν τῷ δεῖνι καιρῷ, ἀλλ' ἡ
ἐπιστήμη δὲν εἶπεν ἀκόμη τὸν τελευταῖον αὐτῆς λό-

¹ Kraft und Stoff, VIII.

γον, καὶ δὲν εἶνε ἀδύνατον μίαν ἡμέραν νὰ κίμη γνω-
στὸν τὸν χρόνον τῆς γενέσεως τῶν σφαιρῶν.» Τοιοῦ-
τον τὸ ἀξιοματικὸν ἀπόφθεγμα τῶν κυρίων τούτων.
Ὁμολογοῦσιν ἀκόμη μικράν τινα ἄγνοιαν. Τί θὰ γείνη,
ὅταν πιστεύσωσιν ὅτι ἔμαχον τὰ πάντα; Ὡ ἐπιστήμη!
τοιοῦτοι εἶνε οἱ κερποὶ τοῦ δένδρου σου;

Ἐνταῦθα εἶνε καιρὸς νὰ ὁμολογήσωμεν μετ' αὐτοῦ
τοῦ Γερμανοῦ Büchner, ὅτι «ὅπερ συνήθως καλοῦσι βα-
θύνοισιν γερμανικὴν, εἶνε μᾶλλον σύγχησις ἐννοιῶν ἢ
ἀληθῶς βαθύνοισι. Ὅ,τι οἱ Γερμανοὶ ὀνομάζουσι φιλο-
σοφίαν, προσθέτει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, δὲν εἶνε ἢ παι-
δικῶδης μανία νὰ πικίζωσι πρὸς τὰς λέξεις καὶ ἐν-
νοίας, καὶ νομίζουσι ὅτι δυνάμει ταύτης δύνανται νὰ
υπερορῶσιν πάντα τὰ ἄλλα ἔθνη.»

Δὲν ὑπάρχει οὔτε σοφία, οὔτε διάνοια, οὔτε τάξις,
οὔτε ἀρμονία ἐν τῷ σύμπαντι! Εἶνε σπουδαία τοιαύτη
κατηγορία; Συγχορεῖται, νομίζομεν, ν' ἀμφιβάλλητις.

Κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώμβριον τοῦ 1604 λαμπρὸς
τις ἀστὴρ ἀνεφάνη αἴφνης ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ὀφι-
οῦχου. Οἱ ἀστρονόμοι ἐποίησαν μέγαν θόρυβον, διότι
τοιαύτη ἐμφάνισις ἐφάνετο ξένη εἰς τὴν Οὐράνιον ἀρ-
μονίαν. Δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη τοὺς προσωρινοὺς ἀστέ-
ρας, ἦλθεν τυχαίως; τυφλὴ τύχη τὸν ἐγέννησε, τοι-
αῦτα ἦσαν τὰ ζητήματα, ἅτινα προσέβαλλεν ὁ Κέπλερος,
ὅτε παρενέπεσε μικρὸν τι συμβάν. . . αἰθὲς, λέγει, ἐν
τῷ μέσῳ τῶν μελετῶν μου, μ' ἐκάλεσαν ἵνα δειπνή-
σω. Ἡ νέα μου σύζυγος παρέθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης
σκαλάτταν. — Φρονεῖς, τῇ εἶπον, ὅτι ἂν ἀπὸ τῆς δημι-

ουργίαις σκευή ἐκ κατσιτέρου, φύλλα θρίδκκος, λόγκαι ἄλκτος, σκγόνες ἐλαίου καὶ ὄξους, καὶ τεμάχια ὠῶν, ἐκυμάνοντο ἐν τῷ χώρῳ, πάντα ἀναμιξ καὶ ἄνευ τάζεως, ἡ τύχη ἠδύνατο νὰ τὰ συμπλησιάσῃ σήμερον, ἵνα παρασκευάσῃ σκλάττην; — "Ὅχι βεβαίως τόσον κκλήν, ἀπεκρίθη ἡ ὠράια μου σύζυγος, οὐδὲ τόσον κκλῶς παρεσκευασμένην ὅσον αὕτη.»

Οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἴδῃ τὸν νέον ἀστέρα ὡς προῖον τύχης, καὶ σήμερον εἰξεύρομεν ὅτι οὐδὲν ἔχει ἡ τύχη ἐν ταῖς Θυρανίαις κινήσεσιν. Ὁ Κέπλερος ἔζησεν ἐν ἀληθεὶ λατρεία τῆς ἀρμονίας τοῦ κόσμου. Ἦθελεν ὑπολάβει παραλογισμόν τὴν περὶ ταύτης ἀμφιβολίαν. Οἱ ἰδρυταὶ τῆς ἀστρονομίας συμφωνοῦσιν εἰς τὴν λατρείαν ταύτην. Ὁ Κοπέρνικος, ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Tycho-Brahé, ὁ Νεύτων ἀπορρίνονται ὁμοφώνως τῷ Κεπλέρῳ τὴν αὐτὴν γνώμην.¹

Δὲν εἶνε οἱ ἀστρονόμοι οἱ κκτηγοροῦντες τὸν Θεὸν δι' ἔλλειψιν τάζεως.

Ἦ κόσμοι μεγαλοπρεπεῖς! Ἄστερες, Ἥλιοι τοῦ ἀπείρου, καὶ σεῖς, γκίαι κκτωκειμέναι, αἵτινες φέρεσθε περὶ τὰ φωτοβόλα ταῦτα κέντρα, πύσατε τὰς ἀρμονικὰς ὑμῶν κινήσεις, ἀναστείλατε τὴν πορείαν σας. Ἡ ζῶῃ ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ τοῦ μετώπου σας, ἡ δικάνοια ἐν-

¹ "Ὅσω μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος παρεισδύεται εἰς τὰ μυστήρια τῆς φύσεως, τοσούτῳ μᾶλλον ἀνακαλύπτει ἐν αὐτῇ τὴν καθολικότητα τῶν αἰωνίων νόμων. «Si stellae fixae, λέγει ὁ Νεύτων (Phil. nat. Principia math. Schol. gen) sint centra similium systematum, haec omnia simili consilio constructa suberunt unius dominio.» Cf. Ὁμοίως ὁ Κεπλέρως, Harmonices Mundi.

νικεῖ ὑπὸ τὰς σκηνάς σας, καὶ τὰ πεδίς σας, ὡς τὰ
 τῆς γῆς, δέχονται ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων ἡλίων, οὔτι-
 νες τὰ φωτίζουσιν τὴν ζωογόνον πηγὴν τῆς ὑπάρξεως.
 Φέρεσθε ἐν τῷ ἀπείρῳ ὑπὸ τῆς ἰδίης χειρὸς τῆς ὑπο-
 βχστικζούσης καὶ τὴν ἡμετέραν σφκίρην διὰ τοῦ ὑπερ-
 τάτου ἐκείνου νόμου, οὔτινος ἐνώπιον κλίνουσα ἡ με-
 γκλοφυῖα λατρεύει τὴν πρώτην ἀρχήν. Ἐντεῦθεν, πα-
 ρκλουθοῦμεν τὰς κινήσεις σας, ὑπερβαίνοντες τὰ ἀνυ-
 πολόγιστα διαστήματα, ἅτινα σὰς ἀποχωρίζουσι με-
 κρὰν ἀλλήλων ἐν τῷ ἀχρνεῖ χώρῳ, καὶ παρκτηροῦμεν
 ὅτι καὶ κινήσεις αὐτὰ ὡς καὶ ἡ τοῦ ἡμετέρου πλκνή-
 του, ῥυθμίζονται ὑπὸ τῶν τριῶν γεωμετρικῶν νόμων
 οἷς ἡ μεγαλοφυῖα τοῦ Κεπλέρου ἠδυνήθη νὰ διατυ-
 πώσῃ. Ἐκ τοῦ βάρους τῶν Οὐρανίων ἀβύσσων μὰς
 διδάσκετε ὅτι τάξις τις ὑπερτάτη καὶ παγκόσμιος κυ-
 βερνεῖ τὰ σύμπαν. Διηγεῖσθε δόξαν Θεοῦ διὰ φράσεων
 πολὺ μεγαλοπρεπεστέρων ἢ οἱ ἀστέρες τοῦ προφητά-
 νκτος· ἔχετε γεγραμμένον ἐν τοῖς Οὐρανοῖς τὸ μυστη-
 ριῶδες ὄνομα τοῦ ἀγνώστου ὄντος, ὅπερ οὐδὲν πλά-
 σμα δύναται πως νὰ ἐννοήσῃ. Ἄστρα φροβερῶν κινή-
 σεων, γιγχντώδεις ἐστὶναι τῆς παγκοσμίου ζωῆς, λαμ-
 πρότητες τοῦ Οὐρανοῦ! κύπτετε ὡς παιδίς ὑπὸ τὴν
 θεῖαν θέλησιν, καὶ αἱ ἐντέριοι ὑμῶν κοιτίδες αἰωροῦν-
 ται ἐν ἀσφαλείᾳ ὑπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Ὑψίστου. Ἀκο-
 λουθεῖτε ταπεινῶς τὴν ἐκάστη ὑμῶν ὀρισθεῖσαν ὁδὸν,
 ὡς Οὐράνιοι περιηγηταί, καὶ ἀπὸ τῶν ἀπωτάτω αἰώ-
 νων, ἀπὸ ἀναριθμῆτων γενεῶν ὅθεν ἄλλοτε ἐξήλθετε
 τοῦ ἀρχαίου γένους, ἀποκκλύπτετε τὴν προνοοῦσαν σο-

φίαν τοῦ διέποντος ὑμᾶς νόμου.... Ἄφρονες! ὄγκοι
 ἄδρανες! σφικταί τυφλά! ἀθροίσματα τοῦ σκότους!
 τί πράττετε; Παύσατε! πύσατε τὴν αἰώνιον ὑμῶν
 μαρτυρίαν, ἐπίσχετε τὸν κολοσσιαῖον σπρόβιλον τῶν
 πολλαπλῶν πκρειῶν σας. Προσκυνήσατε τὴν δύναμιν
 ἣτις σας ἔλκει. Τί σημαίνει ἡ δουλικὴ αὐτὴ ὑποταγή,
 Τέχνα τῆς ὕλης; μήπως ἡ ὕλη δὲν εἶνε ἡ κυρίαρχος
 τοῦ διαστήματος; μήπως ὑπάρχουσι νόμοι νουνεχεῖς;
 μήπως ὑπάρχουσι δυνάμεις; Ὁχι, οὐδέποτε. Εἶθε θύ-
 ματα οἰκτροτάτης πλάνης, ἄσρα τοῦ ἀπείρου! Εἶθε
 παίγνιον γελοιωδεστάτης χιμικίας. Ἀκούσατε ἐν τῷ
 βᾶθει τῶν εὐρειῶν ἐρήμων τοῦ ἀπείρου, κοιμᾶται ἐν τῇ
 σκοτίᾳ μικρὰ τις σφικταῖ ἀγνωστος. Ἐχετε παρατη-
 ρήσει ποτὲ μεταξὺ τῶν μυριάδων ἀστέρων, οἵτινες λευ-
 κίνουσι τὸν Γαλαξίαν μικρὸν τινα ἀστὴρ τοῦ ἐσχά-
 του μεγέθους; Ὁ μικρὸς οὗτος ἀστὴρ εἶνε Ἡλιος, ὡς
 σεῖς, καὶ περὶ αὐτὸν στρέφονται μικροσκοπικοὶ κόσμοι,
 οὕτω μικροὶ, ὥστε θὰ ἐκυλίοντο ὡς σφαιρίδια ἐπὶ
 τῆς ἐπιφανείας ἐνὸς τῶν ἰδικῶν σας. Λοιπὸν, ἐπὶ ἐνὸς
 τῶν μικροσκοπικωτάτων τῶν μικροσκοπικῶν τούτων
 κοσμιδίων, ὑπάρχει φυλὴ τις ὄντων λογικῶν, ἐν δὲ τῇ
 φυλῇ ταύτῃ στρατόπεδον φιλοσόφων, οἵτινες ἔρχονται
 σαφῶς νὰ κηρύξωσιν, ὡ μεγαλοπρέπεια τῶν Οὐρανῶν!
 ὅτι ὁ Θεὸς σου δὲν ὑπάρχει. Ἠγέρθησαν οἱ υπερήφανοι
 οὗτοι πυγμαῖοι, ὑψώθησαν ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν
 αὐτῶν, νομίζοντες ὅτι θὰ σας ἴδωσιν ὀλίγον πλησιέστε-
 ρον, σας ἔκκαμν νεῦμα νὰ σταματήσετε, ἔπειτα εἴ-
 πον εἰς τὸν κόσμον, ὅτι τοὺς ἠκούσατε καὶ ὅτι σύμ-

πασα ἡ φύσις εἶνε μὲ τὴν γνώμην των. Κομπάζουσι
 μεγαλορρημονοῦντες ὅτι εἶνε οἱ μόνοι διερμηνεῖς τῆς
 ἀπείρου φύσεως. "Αν τις πιστεύσῃ εἰς τὰς ἐλπίδας
 των, αὐτοῖς ἀνήκει τοῦ λοιποῦ τὸ σκῆπτρον τῆς δια-
 νοίας, καὶ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας εὐρί-
 σκεται εἰς τὰς χεῖρας των. Εἶνε σθερῶς πεπεισμένοι
 οὐ μόνον περὶ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ μάλιστα περὶ τοῦ
 ὠφελίμου των ἀνακαλύψεών των καὶ τῆς εὐεργετικῆς
 ἐπιδράσεως ταύτης ἐπὶ τὴν ἀληθῆ πρόοδον τῆς μι-
 κρᾶς ταύτης ἀνθρωπότητος. "Επειτα, διδάσκουσι τὰ
 μέλη τῆς ἀνθρωπότητος ταύτης, ὅτι πάντες οἱ μὴ κοι-
 νωνοῦντες τῆς γνώμης αὐτῶν, ἀντιφάσκουσι πρὸς τὴν
 ἐπιστήμην τῆς φύσεως, καὶ ὅτι τὸ κάλλιστον ὄνομα
 δι' οὗ δύναται τις νὰ προσαγορεύσῃ τοὺς ὀπισθοδρομι-
 κοὺς τούτους, εἶνε τὸ τοῦ ἀμαθοῦς καὶ ἰσχυρογνώμο-
 νος. Εὐλαβήθητε λοιπὸν τὴν οὕτω δυσμενῆ κρίσιν των
 κυρίων τούτων, ὧ πυριλαμπῆ "Αστρα! Προσποιήθητε
 ὅτι διακρίνετε τὸν ἀδιόρατον ἡμῶν "Ἡλιον, τὴν γήϊνην
 ἡμῶν ἄτομον, τὸ λογικὸν ζωῦφιόν μας· καὶ συμφωνοῦν-
 τες μετὰ τῆς σπουδαίας ταύτης ἀποφάνσεως, σταμα-
 τήσατε τὸν μηχανισμόν τοῦ σύμπαντος, ἀνασεύλατε
 συγχρόνως τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν ἀρμονίαν, ἀντικαταστή-
 σατε ἀντὶ τῆς κινήσεως τὴν ἡρεμίαν, ἀντὶ τοῦ φωτὸς
 τὸ σκότος, ἀντὶ τῆς ζωῆς τὸν θάνατον. "Επειτα, ὅταν
 πᾶσα πνευματικὴ δύναμις καταστραφῆ, πᾶσα διάνοια
 ὀστρακισθῆ ἀπὸ τῆς φύσεως, πᾶς νόμος ἀφαιρεθῆ,
 πᾶσα δύναμις μαρυνθῆ, τὸ σύμπαν θὰ διαλυθῆ εἰς κό-
 νιν, θὰ καταπίπτετε εἰς κωνιορτὸν ἐν τῇ ἀτελευτήτῳ

νηκτι, καὶ ἂν ἡ γῆνη ἄτομος ὑπάρχη ἀκόμῃ, οἱ κύ-
ριοι φιλόσοφοι, ἐπιζήσαντες τελευταῖοι, θὰ μείνω-
σιν εὐχρησθημένοι. Δὲν θὰ ὑπάρχη πλέον νοῦς ἐν τῇ
φύσει.

III

II ΓΗ

Νόμος χημικῶν συνδιασμῶν.—'Αναλογία ὠρισμένη.—Περὶ τοῦ ἀπείρου μικροῦ καὶ περὶ τῶν ἀτόμων.—Κυκλοφορία τῶν μορίων ὑπὸ τῶν φυσικοχημικῶν δυνάμεων.—'Η Γεωμετρία καὶ ἡ 'Αλγεβρα ἐν τοῖς ἀνοργάνοις.—Αἰσθητικὴ τῶν ἐπιστημῶν.—'Οτι ὁ ἀριθμὸς ῥυθμίζει τὰ πάντα.—'Αρμονία τῶν χρωμάτων.—'Αξία τοῦ νόμου, ἰλλάσσω ἀξία τῆς ὕλης, ἡ ἀδράνεια αὐτῆς.—'Η πρώτη ἐξέγερσις τῆς ὀργανικῆς δυνάμεως ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ.

Αἱ ὑπὲρ τῆς ἀξίως τῆς δυνάμεως ἀποδείξεις, ὡς πορίζομεθα ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἀστερόεντος κόσμου, καὶ τοῦ ἐν τῷ Οὐρανίῳ μηχανισμοῦ ἐνυπάρχοντος νοῦ, δύνανται ὡσαύτως νὰ πορισθῶσιν καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν γηίνων σωμάτων. Ἐκεῖ μὲν, ἐγένετο ὕμνος τοῦ ἀπείρου μεγάλου· ἐνταῦθα δὲ ὁ λόγος θὰ εἶνε περὶ τοῦ ἀπείρου μικροῦ. Ἡ δύναμις κανονίζει τὰς κινήσεις τῶν ἀτόμων ἐπίσης καλῶς ὅπως καὶ τὰς τροχιάς τῶν αἰθερίων σφαιρῶν. Ἀλλάσσει ὑποκείμενον, ἀλλάσσει ὄνομα ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις ταξινόμησις· ἀλλ' εἶνε ἡ αὐτὴ δύναμις. Εἶνε ἡ καθολικὴ ἔλξις. Καλοῦσιν αὐτὴν συνολὴν ὅταν ἀθροίζῃ τὰς συστατικὰς ἀτόμους τῶν μο-

ρίων, καὶ βεβρύτητα, ὅταν περιστρέφῃ τὰ ἄστρα περὶ τὸ κοινὸν αὐτῶν κέντρον. Ἄλλ' αἱ ἀνθρώπινοι προσηγορίαι δὲν καθιστῶσι διάφορον τὸ φυσικὸν γεγονός.

Τὰ συστατικὰ μόρια τῶν ὑποστάσεων σχηματίζονται δι' ἐνώσεως γεωμετρικῆς ἀτόμων ληφθειῶν ἐκ τῶν σωμάτων ἅτινα ἢ χημεία ὀνομάζει ἀπλᾶ. Ἐκστὸν μόριον εἶνε δεῦγμα συμμετρίας καὶ περιστᾶ γεωμετρικὸν τύπον. Οὕτω, π. χ. τὸ μόριον τοῦ μονενύδρου θεϊκοῦ ὀξέος, εἶνε τρεπὸν γεωμετρικῶς κωνικὸν ὀκτάεδρον βάσεως τετραγώνου, συγκείμενον ἐξ 7 ἀτόμων SH^2O^4 . Τὰ ἀπλᾶ σώματα, ὅπως ἀποτελέσωσι τὰ σύνθετα σώματα, συνδυάζονται μόνον κατ' ἀριθμητικὰς ἀναλογίας, ὀρισμέναις καὶ ἀμεταβλήτους. Εἰζεύρομεν ὅτι σημαίνουν διὰ τοῦ ὀνόματος ἰσοδύναμα, τοὺς ἀριθμούς, τοὺς δηλοῦντας τὰς σχέσεις τῶν σταθμικῶν ποσοτήτων τῶν διαφόρων σωμάτων, τῶν δυναμένων νὰ εἰσέλθωσιν εἴτε αὐτὰ εἴτε τὰ πολλαπλᾶ αὐτῶν εἰς χημικοὺς συνδιασμούς, καὶ νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἄλληλα, ὅπως σχηματίσωσι χημικῶς ἀνάλογα σύνθετα. Ἐκατὸν μέρη ὀξυγόνου κατὰ βάρους συνδυάζονται π.χ. μετὰ 12,50 ὕδρογόνου, ὅπως σχηματίσωσι τὸ ὕδωρ· διότι τὸ ὕδωρ συντίθεται πάντοτε κατὰ ταύτην τὴν ἀναλογίαν· καὶ θὰ ἦτο ὅλως ἀδύνατον νὰ προσθήσῃ τις εἰς τὸν συνδιασμόν τὸν συνιστῶντα ἓνα μόριον ὕδατος μέρος πλείοτερον ὕδρογόνου ἢ ὀξυγόνου. Τὸ παραγόμενον διὰ τῆς μετὰ φλογὸς καύσεως σώματός τινος ὕδωρ εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν πηγῶν καὶ τῶν ποταμῶν. Ὅμοίως 100 μέρη ὀξυγόνου συνδυάζον

ται μετὰ 350 σιδήρου, ὅπως σχηματισθῆ τὸ πρωτοξείδιον τοῦ σιδήρου. Οὗτοι εἶνε κανόνες ἀπαράβατοι, εἰς οὓς ἡ ὕλη ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ· ἡ φύσις ἀποστρέφεται τὸ τυχαῖον, ὅπως ἐλέγετο ἄλλοτε ὅτι ἀποστρέφεται τὸ κενόν. Καὶ οὐ μόνον τὰ ἰσοδύναμα ταῦτα, πικρέχουσι ἀριθμητικῶς πάντας τοὺς συνδυασμοὺς τῶν σωμάτων μετὰ τοῦ ὕδρονου, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεταξὺ τῶν σωμάτων τούτων, ὡς, ἐν τῷ παραδείγματι ἡμῶν, ὅτι ἂν ὁ σίδηρος συνδυάζεται μετὰ τοῦ ὕδρονου, θὰ συνδυάζεται πάντοτε ὑπὸ τὴν ἀναλογίαν τῶν 350 (ἰσοδυνάμων σιδήρου) μετὰ 12,50 (ἰσοδυνάμων ὕδρονου) Πρὸς δὲ τούτοις, πάντες οὗτοι οἱ συνδυασμοὶ ἐκτελοῦνται κατὰ γεωμετρικοὺς κανόνας, καὶ ἡ κρυστάλλωσις τῶν σωμάτων δύναται πάντοτε νὰ ἀναχθῆ εἰς ἓνα τῶν θεμελιωδῶν τούτων τύπων· τὸν κύβον, τὰ δύο εὐθέα πρίσματα, τὸ ρεμβοειδές, καὶ τὰ δύο πλάγια πρίσματα.

Ὅπως ἐξηγήσωσιν, οὐ μόνον τοὺς συνδυασμοὺς, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς πολλαπλᾶς κινήσεις, αἵτινες συμβαίνουσιν ἐν ταῖς ἀτελευτήτοις μεταμορφώσεσι τῆς ὕλης, ἐν τοῖς φαινομένοις τῆς συστολῆς καὶ διαστολῆς, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῶν δικφόρων ἰδιοτήτων τῶν σωμάτων, παραδέχονται ὅτι αἱ ἄτομοι δὲν ἐφάπτονται ἀλλήλων, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς πυκνοτάτοις καὶ στερεωτάτοις σώμασι, ὅτι εἶνε διακεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὅτι ἔνεκα τῆς μικρότητός των, τὰ διαλείμματα ἄτινα τὰς διαχωρίζουσιν εἶνε ἀνάλογα πρὸς τὰ διαχωρίζοντα τὰ Οὐράνια σώματα· καὶ τέλος, ὅπως

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5. ⁵

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

ρίων, καὶ βεβρύτητα, ὅταν περιστρέφῃ τὰ ἄστρα περὶ τὸ κοινὸν αὐτῶν κέντρον. Ἄλλ' αἱ ἀνθρώπιναι προσηγορίαι δὲν καθιστῶσι διάφορον τὸ φυσικὸν γεγονός.

Τὰ συστατικὰ μόρια τῶν ὑποστάσεων σχηματίζονται δι' ἐνώσεως γεωμετρικῆς ἀτόμων ληφθεισῶν ἐκ τῶν σωμάτων ἅτινα ἢ χημεία ὀνομάζει ἀπλᾶ. Ἐκαστον μῦριον εἶνε δεῖγμα συμμετρίας καὶ περὶστᾶ γεωμετρικὸν τύπον. Οὕτω, π. χ. τὸ μῦριον τοῦ μονενύδρου θεϊκοῦ ὀξέος, εἶνε τερεδὸν γεωμετρικῶς κωνοικὸν ὀκτάεδρον βάσεως τετραγώνου, συγκείμενον ἐξ 7 ἀτόμων SH^2O^4 . Τὰ ἀπλᾶ σώματα, ὅπως ἀποτελέσωσι τὰ σύνθετα σώματα, συνδυάζονται μόνον κατ' ἀριθμητικὰς ἀναλογίας, ὠρισμένως καὶ ἀμεταβλήτους. Εἰξεύρομεν ὅτι σημαίνουσι διὰ τοῦ ὀνόματος ἰσοδύναμα, τοὺς ἀριθμοὺς, τοὺς δηλοῦντας τὰς σχέσεις τῶν σταθμικῶν ποσοτήτων τῶν διαφόρων σωμάτων, τῶν δυναμένων νὰ εἰσέλθωσιν εἴτε αὐτὰ εἴτε τὰ πολλαπλᾶ αὐτῶν εἰς χημικοὺς συνδιασμοὺς, καὶ νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἄλληλα, ὅπως σχηματίσωσι χημικῶς ἀνάλογα σύνθετα. Ἐκατὸν μέρη ὀξυγόνου κατὰ βᾶρος συνδυάζονται π.χ. μετὰ 12,50 ὑδρογόνου, ὅπως σχηματίσωσι τὸ ὕδωρ· διότι τὸ ὕδωρ συντίθεται πάντοτε κατὰ ταύτην τὴν ἀναλογίαν· καὶ θὰ ἦτο ὅλως ἀδύνατον νὰ προσθέσῃ τις εἰς τὸν συνδιασμὸν τὸν συνιστῶντα ἓνα μῦριον ὕδατος μέρος πλείοτερον ὑδρογόνου ἢ ὀξυγόνου. Τὸ παραγόμενον διὰ τῆς μετὰ φλογὸς καύσεως σώματός τινος ὕδωρ εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν πηγῶν καὶ τῶν ποταμῶν. Ὁμοίως 100 μέρη ὀξυγόνου συνδυάζον-

ται μετὰ 350 σιδήρου, ὅπως σχηματισθῆ τὸ πρωτο-
 ζείδιον τοῦ σιδήρου. Οὗτοι εἶνε κανόνες ἀπκράβατοι,
 εἰς οὓς ἡ ὕλη ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ· ἡ φύσις ἀποστρέφε-
 ται τὸ τυχαῖον, ὅπως ἐλέγετο ἄλλοτε ὅτι ἀποστρέ-
 φεται τὸ κενόν. Καὶ οὐ μόνον τὰ ἰσοδύναμα ταῦτα,
 πκρέχουσι ἀριθμητικῶς πάντας τοὺς συνδυασμοὺς τῶν
 σωμάτων μετὰ τοῦ ὀξυγόνου, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεταξὺ
 τῶν σωμάτων τούτων, ὥστε, ἐν τῷ παραδείγματι ἡμῶν,
 ὅτι ἂν ὁ σίδηρος συνδυάζεται μετὰ τοῦ ὕδρογόνου, θὰ
 συνδυάζεται πάντοτε ὑπὸ τὴν ἀναλογίαν τῶν 350 (ἰσο-
 δυνάμων σιδήρου) μετὰ 12,50 (ἰσοδυνάμων ὕδρογόνου)
 Πρὸς δὲ τούτοις, πάντες οὗτοι οἱ συνδυασμοὶ ἐκτελοῦν-
 ται κατὰ γεωμετρικοὺς κανόνες, καὶ ἡ κρυστάλλωσις
 τῶν σωμάτων δύνχται πάντοτε νὰ ἀναχθῆ εἰς ἓνα
 τῶν θεμελιωδῶν τούτων τύπων· τὸν κύβον, τὰ δύο εὐ-
 θέα πρίσματα, τὸ ρεμβοειδές, καὶ τὰ δύο πλάγια πρί-
 σματα.

Ὅπως ἐξηγήσωσιν, οὐ μόνον τοὺς συνδυασμοὺς,
 ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς πολλαπλᾶς κινήσεις, αἵτινες
 συμβαίνουσιν ἐν ταῖς ἀτελευτήτοις μεταμορφώσεσι τῆς
 ὕλης, ἐν τοῖς φαινομένοις τῆς συστολῆς καὶ διαστολῆς,
 ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῶν διχόρων ἰδιοτήτων τῶν σω-
 μμάτων, παρδέχονται ὅτι αἱ ἄτομοι δὲν ἐφάπτονται
 ἀλλήλων, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς πυκνοτάτοις καὶ στερεω-
 τάτοις σώμασι, ὅτι εἶνε διακεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλή-
 λων, καὶ ὅτι ἕνεκα τῆς μικρότητός των, τὰ διαλείμ-
 ματα ἅτινα τὰς διαχωρίζουσιν εἶνε ἀνάλογα πρὸς τὰ
 διαχωρίζοντα τὰ Οὐράνια σώματα· καὶ τέλος, ὅπως

τὰ οὐράνια σώματα κινουῦνται, τοῦτο περὶ ἐκεῖνο, χωρὶς ἕνεκα τούτου γὰρ πύωσιν ὄντα ἠνωμένα διὰ στερεωτάτων δεσμῶν, οὕτω καὶ αἱ ἄτομοι δονοῦνται περὶ τὴν οἰκείαν αὐτῶν θέσιν, χωρὶς γὰρ ἀπομακρύνονται τῶν τεθειμένων ἀσταῖς ὀρίων ὑπὸ τῆς συνοχῆς ἢ τῆς συγγενείας τῶν μορίων. Δὲν ὑπάρχει οὐσιωδῶς οὐδ' ἢ ἐλαχίστη διαφορά μετὰ τοῦ κόσμου τῶν ἀστέρων καὶ τοῦ κόσμου τῶν ἀτόμων. Μεγεθύνετε τὸ κρῦταλλον τοῦτο, τὸ μόριον τοῦτο, φαντάσθητε αὐτὸ μεγεθυόμενον ἕως οὗ φθάσῃ τὸν ὄγκον τοῦ πλανητικοῦ συστήματος, μιᾶς κοσμικῆς φωτονεφέλης. Θὰ ἔχετε ἀληθὲς σύστημα μετὰ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ καὶ κινήσεων. Τοῦναντίον, φαντάσθητε ὅτι τὸ πλανητικὸν σύστημα συστέλλεται, οὕτως εἰπεῖν, ὅτι ὅλα αἱ ἀποστάσεις περισπίνονται καὶ πάντα τὰ συνιστῶντα αὐτὸ σώματα σμικρύνονται καὶ περιορίζεται τέλος εἰς τὴν ἑκτακτικὴν χημικὴν συμφορῆματος· ἐφθάσαμεν εἰς τὸν μικρόκοσμον. Ἐπιθεῖτε, τὰ μέτρα, αἱ ἐκφράσεις τὸ ἀπείρω μὲγα καὶ τὸ ἀπείρω μικρὸν ἀναφέρονται πρὸς ἡμᾶς, καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν φύσιν, διότι ἀνάγομεν τὰ πάντα ἐφ' ἡμᾶς ὡς εἰς ὄρον συγκρίσεως. Ἡ ἔννοια τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ, εἶνε σχετικαὶ μόνον. Ἡ φύσις ἀγνοεῖ τὸν τοιαῦτον τοῦ ὄραν τῶν τρόπον.

Τὰ φαινόμενα τῆς θερμότητος, τοῦ φωτός, τοῦ ἤχου, τοῦ μαγνητισμοῦ, ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς τοιαύτης κινήσεως τῶν ἀτόμων. Διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐξωτερικῶν τούτων δυνάμεων, τὰ μόρια συμπυκνοῦνται ἢ ἀραιοῦνται καὶ ρυθμίζουσι τὰς κινήσεις των, ὅπως βλέπει τις

ἐν τῷ χώρῳ τοὺς κόσμους ἐπιτρυφύοντες τὴν πορείαν των ἐν τῷ περιηλίῳ καὶ βραδύοντες ταύτην κατὰ τὸ ἀφῆλιον αὐτῶν. Ὄταν κρούωμεν ἠχητικὸν σῶμα, τὰ μόρια αὐτοῦ κινουῦνται ἐρρυθμῶς, ἀκολουθοῦντα τὸ εἶδος τῆς ἐαυτῶν ἀρμονίας. Αἱ ἄτομοι ἄρα εἶνε ἀκκτανόητως μικροί. Ὑπελόγισεν ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ἀτόμων τῶν περιεχομένων ἐντὸς μικροῦ κύβου ὀργανικῆς ὕλης, ἰσομεγέθους πρὸς κεφαλήν βελόνης, θὰ ἀνῆρχετο εἰς τὸν ἀκκτανόητον ἀριθμὸν τῶν ὀκτῶ ἐξκισσεκτομμυρίων (8 παρκαλουθουμένου ὑπὸ ἐνὸς καὶ εἴκοσι 0). Ἄν ὑποθέσωμεν, λέγει ὁ Gaudin, ὅτι θέλει τις νὰ ἀριθμῆσῃ τὰς ἀτόμους ταύτας, λαμβάνων μίαν μυριάδα καθ' ἑκάστον δευτερόλεπτον, ἤθελε δικινύσει διακοσίαις πεντήκοντα χιλιάδας ἐτῶν, ὅπως συντελέσῃ τὴν ἀρίθμησιν ταύτην.

Δὲν ἐξετάζομεν ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἡ ὑπόστασις τῶν σωμάτων εἶνε μικρὸς τις κόσμος, κόσμος ἀναλυτικὸς, ἐν τοῖς σπλάγχμοις τοῦ ὁποίου τὸ ἀπείρως μικρὸν κκνονίζεται διὰ νόμων ὁμοίως αὐστηρῶν, ὅπως καὶ οἱ τοῦ ἀπείρως μεγάλου τοῦ ἀστερόεντος κόσμου. Ὄταν εἰξεύρη τις ὅτι εἰς δάκτυλος κύβου τριπόλεως, ἐμπεριέχει τεσσαράκκοντα χιλιάδας ἐκκτομμυρίων ὀρυκτὰ γαλιόνεια, ὅταν εἰξεύρη ὅτι ἐν τῇ τάξει τῶν ἐγγυρματογενῶν τὸ μικροσκοπιον συγχωρεῖ νὰ διακρίνωμεν ζώφια, ὧν ἡ διάμετρος δὲν ὑπερβαίνει ἐν χιλιστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου, καὶ ὅτι τὰ μικρὰ ταῦτα ὄντα, ἅτινα κινουῦνται ἐν τῷ ὕδατι μετ' εὐστροφίας, ἔχουσι κινητήρια ὄργανα, συγκείμενα ἐκ μυῶνων καὶ νεύρων, ἔτι τρέφονται καὶ κέκτην-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosis
 Διημεροῦς Ἱστορικῆς Βιβλιοθηκῆς Λαγοῦρας
 Restrictions apply.

τακι θρεπτικά ἀγγεῖα, ὅτι εἶνε ἐνεργὰ, ζητοῦσι καταδιώκουσι τὴν λείαν των, πολεμοῦσι πρὸς αὐτήν, καὶ φέρονται ἐνίοτε διὰ τῶν ἀθύσσων σταγόνας ὕδατος μετὰ ταχύτητος καὶ δυνάμεως σχετικῶς μείζονος τοῦ τροχίσματος τοῦ ἵππου, ὅταν προσθέσῃ εἰς τὴν παρὰ τήρησιν ταύτην ὅτι τὰ ζῶντα ταῦτα ἔχουσιν ὄργανα αἰσθητικότητος, δὲν εἶνε δύσκολον νὰ πιστεῦσῃ ὅτι τὰ μέρη τοῦ λευκαδίου καὶ τοῦ πήγματος, ἅτινα τὰ συγκροτοῦσιν, εἶνε φαντασιώδους λεπτότητος, καὶ ὅτι αἱ ἄτομοι, ἐξ ὧν τὰ μέρη ταῦτα σύγκεινται, ἀνήκουσιν ἄνευ μεταφορᾶς εἰς τὴν ἡμετέραν περὶ τοῦ ἀπίεως μικροῦ ἔννοιαν.

Αἱ ἄτομοι ἄρα αὗται δὲν μεταβάλλονται· εἶνε ἀμετάβλητοι καὶ ἀμετακίνητοι. Τὰ μέρη τῶν συνθέτων σωμάτων, εἰς ὧν τὸν σχηματισμὸν συνέρχονται γεωμετρικῶς, δὲν μεταβάλλονται περισσότερον, καὶ τοὶ ἀδιαλείπτως μεταβαίνοντα ἀπὸ τούτου τοῦ ὄντος εἰς ἄλλο. Διὰ τῆς ἀδιαλείπτου μεταβολῆς τῆς ἐνεργουμένης εἰς ἅπαντα τὰ ὄντα τῆς φύσεως, τῆς τὰ πάντα συνεχούσης ἐν κοινῇ τινι ὑποστάσει, διὰ τῆς διηνεκοῦς κοινωνίας τῶν ὄντων, τῆς ἀτμοσφαιρῆς μετὰ τῶν φυτῶν καὶ πάντων τῶν ἀναπνεόντων σωμάτων, τῶν φυτῶν μετὰ τοῦ ζώου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὕδατος μετ' ὄλων τῶν ὀργανικῶν ὄντων, διὰ τῆς τροφῆς καὶ τῆς ἀφομοιώσεως ταύτης τῆς δικαιοκρίτουσιν τὴν ἄλυσιν τῶν ἐν τῇ ζωῇ ὑπαρχόντων, τὰ μέρη εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται ἀδιαλείπτως ἐκ τῶν σωμάτων, ἀλλάσσουν ἐν πάσῃ στιγμή κύριον, ἀλλὰ

διασώζουσι πάντοτε τὴν ἰδίαν αὐτῶν φύσιν. Συνομολογοῦμεν μετὰ τῶν ἀντιπάλων ὅτι τὸ μῦριον τοῦ σιδήρου οὐδαμῶς μεταβάλλεται, εἴτε ὡς σῶμα ἐν τῷ ἀερολίθῳ διατρέχει τὸ ἄπειρον, εἴτε ἀντηγεῖ ἐν ταῖς σιδηραῖς ὁδοῖς ὑπὸ τοὺς τροχοὺς τῆς ἀμαξοστοιχίας, εἴτε σπινθηροβολεῖ ὡς σφαιρίδιον αἵματος ἐν τοῖς κροτάφοις τοῦ ποιητοῦ. Ὅ,τι λοιπὸν καὶ ἂν εἶνε τὸ ἐφήμερον οἰκητήριον τῶν μορίων, ταῦτα φυλάττουσι τὴν φύσιν αὐτῶν πάντοτε καὶ τὴν ἰδιότητά των. Αἱ ἄτομοι εἶνε ἐκ τῶν ἀπείρων μικρῶν, πάντοτε κεχωρισμέναι ἀλλήλων, καὶ πάντοτε συνελκόμεναι ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀοράτου δυνάμεως, τῆς κροτούσης τὰς σφαίρας ἐν ταῖς αὐτῶν τροχιαῖς. Σύμπασα ἡ ὕλη, ὀργανική τε καὶ ἀνόργανος (διότι εἶνε τὸ αὐτὸ), ὑπικούει πρῶτον εἰς τὴν δύναμιν ταύτην. Τὰ ἐλάχιστα μέρη εἶνε ὡς τὰ ἄστρα ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ· ταῦτα ἔλκονται ὑπ' ἐκείνων καὶ ἀπωθοῦνται ὑπὸ τῶν ἀμοιβαίων αὐτῶν κινήσεων. Ὑπὸ τὸ κάλυμμα λοιπὸν τῆς βερείας καὶ σπερεᾶς ταύτης ὕλης, πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν δύναμιν, ἣ αὕτη ὑποτάσσεται, τὴν διευθύνουσαν τὰ μάταλλα, τὴν σταθμίζουσαν τὰ στοιχεῖα, τὴν διατάσσουσαν τοὺς συνδυασμοὺς, τὴν ὀρίζουσαν ἀπολύτως, τὴν κυβερνῶσαν κυριαρχικῶς τὴν ὕλην, ἀναγκάζουσαν ταύτην νὰ ὑπέικη ὡς δούλη πειθήνιος εἰς ἀρχικοὺς νόμους, οἵτινες ἐξασφαλίζουσι τὴν μονιμότητα τοῦ κόσμου.

Αἱ καταστάσεις τῆς ὕλης εἶνε κεκαυονισμέναι διὰ νόμων. Δὲν ἐθαυμάστατέ ποτε τοὺς ἰδιάζοντας τύπους

τῆς κρυσταλλώσεως; Δὲν παρατηρήσατέ ποτε διὰ τοῦ μικροσκοπίου τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐκ χιόνος ἀστέρων; τὰ κρυσταλλώδη μόρια τοῦ πάγου; Ἐν τῷ ἀοράτῳ τούτῳ κόσμῳ ὡσπερ καὶ ἐν τῷ ὄρατῳ, ἐκάστη κίνησις, ἐκάστη συγκοινωνία ἐκτελεῖται ὑπὸ νόμου. Πάντοτε ἡ αὐτὴ γωνία, πάντοτε αἱ αὐταὶ γωνίαι, πάντοτε αἱ αὐταὶ διχοχαί. Οὐδέποτε οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι ἐξετελέσθησαν μετὰ τσακύτης εὐπειθείας καὶ ἀκριβείας. Οὐδεὶς οὐδέποτε γεωμέτρης ἔπλασε μορφὰς οὕτω τελείας, ὡς αἱ φυσικῶς περιβλλόμενα καὶ ὑπὸ τοῦ εὐτελεστάτου μορίου, ὡς καὶ οὐδὲν ῥόδιον οὐδ' ἐν ταῖς κομποτάχτις βυτικαῖς, ἐξομοιοῦται πρὸς τὰ σχῆμα τοῦ φυτοῦ ἀσάρου. Δὲν ὀμιλοῦμεν μόνον περὶ τῶν φυσικῶν τούτων καταστάσεων. Εἰξεύρομεν π.χ. ὅτι τὸ ρευστὸν τῶν σωμάτων ὀφείλεται εἰς τὴν θερμότητα, καὶ ὅτι ὁ ἀτμὸς τῶν ὑδάτων, τῶν σχηματιζόντων τὰ νέφη, καθὼς καὶ τὰ κύματα τῆς βαθείας θαλάσσης, θὰ ἀνηκεν εἰς τὰ στερεὰ, δηλ. εἰς τοὺς πάγους, ἂν πᾶσα θερμότης ἐξέλειπεν ἀπὸ τῆς γῆς. Ἄλλ' ὀμιλοῦμεν μάλιστα περὶ τῶν χημικῶν αὐτῆς καταστάσεων. Ἐνταῦθα ὁ νόμος κυριαρχεῖ ἀπολύτως. Ἀπχορευέται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν νὰ δημιουργήσῃ διὰ νόμων αὐθαίρετων, ἢ ἰδιοῤῥύθμων, ἢ νὰ μεταβάλῃ τι τῆς συνθέσεως τῶν σωμάτων. Οὐδὲν γεννᾶται, οὐδὲν ἀποθνήσκει. Ἡ μορφή μόνον καταστρέφεται, ἢ ὑπόκειται εἰς ἀθάνατος. Ἐπλάσθημεν ἐκ τῆς σποδοῦ τῶν προγόνων ἡμῶν. Αἱ αὐταὶ ἄτομοι, τὰ αὐτὰ μόρια διαμένουσι πάντοτε. Οὐδὲν δημιουργεῖται, οὐδὲν ἀπόλλυται. Κηρίων

ἐξ ὀλοκλήρου καὲν δὲν εἶνε ὄρχτὸν εἰς τοὺς κοινούς ὀφθαλμοὺς, καὶ ὅμως ὑπάρχει ἀκόμη ὀλόκληρον, καὶ ἂν τις ἀθροίσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ πυρὸς κατανκλωθεῖσαν ὑπόστασιν, τὸ κατασκευάζει πάλιν εἰς τὸ πρότερον αὐτοῦ βάρους. Αἱ ἄτομοι περιοδεύουσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς σώματος εἰς τὸ ἄλλο, ὀδηγούμενοι ὑπὸ φυσικῶν δυνάμεων. Τὸ τυχεῖον εἶνε ἀποκεκλεισμένον τῶν συνδυασμῶν αὐτῶν καὶ συζεύξεων. Καὶ ἂν ἐν τῇ διηνεκεῖ ταύτῃ μεταβολῇ τῶν στοιχείων, τῶν συνιστώντων πᾶν σῶμα, ἡ φύσις διχμῆναι ὄρχικα καὶ ἀκτινοβόλος ἐν τῷ ἑαυτῆς μεγάλειῳ, ἡ ἐθνικὴ αὐτῆ δύνχμις τῆς γῆς, ὀφείλεται εἰς μόνην τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν νόμων, οὔτινες ἀκαταπαύστως κανονίζουσι τὰς πορείας καὶ τὰ κατχλύματα τῶν ἀτόμων ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμόν. Ἄν ὁ στρατιωτικὸς ὀρχνισμὸς τῆς Γαλλίας ὀφείλεται εἰς νουνεχὲς συμβούλιον, φαίνεται ἡμῖν ὅτι ὁ χημικὸς ὀρχνισμὸς τῶν ὄντων, ἄλλως ἢ οὔτος ἐνδιαφέρων ἡμῶς, μακρτερεῖ ὑπὲρ σχεδίου τινὸς καὶ δημιουργικῆς διανοίας.

Τὸ ἔργον ὅμως, ὅπερ ὁ νόμος τελεῖ ἐν τῷ σύμπαντι, ὀρχκίζεται εἰς τὴν χώραν τῶν μύθων ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς Ἀπαντήσεως εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Liebig. Κατ' αὐτὸν ἀδίκως ὁ μέγας χημικὸς ἀνακηρύττει ὅτι «ὁ νόμος κατασκευάζει τὰ πάντα»¹ Ὁ νόμος θὰ ἦτο μόνον γενικὴ τις ἰδέα, ἐνδεδυμένη αἰσθητικούς χαρακτῆρας ἐκ τοῦ ὅτι δὲν εὐρίσκει τις τὸν νόμον ἢ κατόπιν πειραμάτων, προκύπτει ὅτι πράγματι

¹ Chemische Briefe σ. 32.

δὲν ὑπάρχει! «Ἐφ' ὅσον θὰ πιστεύωσιν ὅτι ὁ νόμος εἶνε ὁ κατὰσκευάζων τὸν κόσμον, τολμῶσι νὰ γράψωσιν, ἀντὶ νὰ εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα καὶ λαμβάνη παρ' αὐτοῦ τὸ φῶς, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα θὰ ὑπνώττη ἐν τῷ σκότει καὶ θὰ ἀντιπάττωσι τὴν ιδέαν εἰς τὴν πείραν.»

Ὅπως ἐξορίστη τις τὸν νοῦν ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἰδίως τὸν γεωμετρικόν, πρέπει νὰ ἀρνηθῆ μὲν τὸ ἔργον, ὅπερ ἐνκρητέστατα ὁ ἀριθμὸς τελεῖ, ἰσχυρογνωμόνως δὲ νὰ διατείνεται ὅτι δὲν ἀκούει τὴν ἀφθόνως διακεχυμένην ἀρμονίαν ἐν τοῖς δημιουργηθεῖσιν ἔργοις. Ἡ ἀρμονία δὲν εἶνε μόνον ἢ μουσικὴ φρασεολογία, ἢ σημειοποιημένη ἐν τοῖς πενταγράμμοις καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων ὀργάνων παίζομένη· δὲν συνίσταται μόνον ἐκ τῶν δικαίως θαυμαζομένων ἀριστουργημάτων, ἅτινα ἐν ὄρα ἐμπνεύσεως ἐγεννήθησαν ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ Mozart καὶ Beethoven. Ἡ ἀρμονία πληροῖ τὸ σύμπαν διὰ τῶν ἐκυτῆς συμφωνιῶν. Καὶ πρῶτον, αὐτὴ ἡ κυρίως μουσικὴ, συνίσταται ἐξ ἀριθμῶν. Ἐκαστος ἦχος εἶνε σειρὰ πηλμῶν ὀρισμένων τὸν ἀριθμὸν, καὶ αἱ ἀρμονικαὶ σχέσεις τῶν ἤχων οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ σχέσεις ἀριθμητικαί. Ἡ κλίμαξ (la gamme) εἶνε σειρὰ χαρακτηριστῶν ἀριθμητικῶν· οἱ τόνοι ὅ τε ἐλάττων καὶ μείζων, ἐγένοντο ὁμοίως ὑπὸ ἀριθμητικῶν χαρακτηριστῶν, καὶ αὐταὶ αἱ συμφωνίαι εἶνε συνδυασμοὶ ἀλγεβρικοί. Ἐπειτα, ὡς ἂν ὁ ἀριθμὸς μόνος ὄφειλε πάντοτε νὰ βασιλεύη, πᾶς συνθέτης μουσικὸς χρεώσεται ὁμοίως νὰ ὑποβληθῆ εἰς κανόνας χάριν τοῦ ῥυθμοῦ. Αἱ θεμελιώδεις αὐταὶ παρατηρήσεις, αἱ πηγάζου-

σαι ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ἤχου, ἀρμολόγουν οὐχὶ ὀλιγώτερον εἰς τὰ περὶ τοῦ φωτός. Ὅπως ὁ ἤχος γεννᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἤχητικῶν δονήσεων, οὕτω καὶ ὁ χρωματισμὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δονήσεων τοῦ φωτός. Ὁ χρωματισμὸς ὠραίου τινὸς τοπίου εἶνε εἶδος τι μουσικῆς. Ἡ χλόη τῶν λειμῶνων σχηματίζεται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ, ὅπως καὶ ἡ βᾶσις τῆς μελωδίας· ὁ ἀνοίγων κάλυξ τοῦ ῥόδου εἶνε τὸ κέντρον σφαίρας φωτεινῶν πηλμῶν, οἵτινες σχηματίζουν τὴν φαινομένην ἀπόχρωσιν, καὶ ἡ ἀηδὼν, ἡ ψάλλουσα τοὺς γλυκεῖς αὐτῆς φθόγγους, ἐκπέμπει εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοὺς ἤχητικούς πηλμούς τοὺς χαρκατηρίζοντας τὴν φωνήν της. Πᾶσα κίνησις εἶνε ἀριθμὸς, καὶ πᾶς ἀριθμὸς ἀρμονία.

Βεβαίως, ἐν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων, ὑπάρχει μέρος ἀνήκον εἰς τοὺς φυσιολογικούς νόμους τοῦ ἡμετέρου ὄργανισμοῦ. Οἱ αἰσθητοὶ εἰς τὴν ἡμετέραν ἀκοὴν ἤχου ἄρχονται ἐκ δονήσεων ἡρέμων καὶ τελευτῶσιν εἰς δονήσεις ὀξείας· ἀπὸ 16 εἰς 36850¹ τὸ δευτερόλεπτον. Τὰ χρώματα τὰ ὄρατὰ εἰς τὸν ἡμέτερον ὀφθαλμόν, ἄρχονται ὁμοίως ἐκ δονήσεων ἡρέμων καὶ τελευτῶσιν εἰς δονήσεις ταχείας· ἀπὸ 458,000,000,000,000, εἰς 727,000,000,000,000² τὸ δευ-

¹ Κατὰ τὸν Despretz. Τὰ πειράματα τοῦ Savart εὐρίσκουσιν τοὺς μὲν βαρεῖς ἤχους εἰς 8 διπλάς δονήσεις ἀνὰ πᾶν δευτερόλεπτον, τοὺς δὲ ὀξεῖς εἰς 24000.

² Ἐνταῦθα λαμβάνομεν ὡς ὄρια τὸν ἀριθμὸν τῶν κυμάνσεων τοῦ ἄκρου ἐρυθροῦ καὶ τοῦ ἄκρου ἰόχρου. Πέραν τοῦ ἰόχρου ὁ ὀφθαλμὸς δὲν δύναται πλέον νὰ ἀντιληφθῇ τοῦ φωτός, καὶ περ εἶτι ὑπάρχοντες.

τερόλεπτον. Ἄλλ' ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ συμπερά-
νωμεν ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα τυχαία σχέσις μεταξὺ τοῦ
ὄργανισμοῦ ἡμῶν καὶ τῶν ἐξωτερικῶν κινήσεων. Οἱ
χρωματισμοὶ καὶ οἱ ἤχοι, οἱ ὄντες ἀνωτέρω καὶ κατω-
τέρω τῶν ὀρίων τοῦ ἡμετέρου ὄργανισμοῦ, ὑπόκεινται
ὁμοίως εἰς ἀριθμητικούς κανόνες. Ὑπάρχουσιν ἤχοι
οὓς ἢ ἀκοῇ ἡμῶν ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ, καὶ ὑπάρ-
χουσι χρώματα, ἅτινα ὁ ἡμέτερος ὀφθαλμὸς δὲν δύ-
ναται νὰ ἴδῃ. Καὶ ἐντὸς δὲ τῶν ὀρίων τῆς ἀντιλήψεως
ἡμῶν, ἡ σχέσις ἢ ἐνυπάρχουσα μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν
ἡμετέρων αἰσθήσεων πηγάζει, καθ' ἡμᾶς τοῦλάχιστον,
ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἀριθμὸς, ὁ παγκόσμιος οὗτος δεσμὸς, δὲν
εἶνε ἄσχετος πρὸς τὴν διάπλασιν τοῦ ἡμετέρου ὄργα-
νισμοῦ.

Καὶ αὐτὴ ἡ μορφή, ἐν ταῖς μεγίσταις αὐτῆς ποι-
κιλίαις, ἀνήκει εἰς τὸν ἀριθμὸν, διότι πᾶν σχῆμα ὀρί-
ζεται ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ. Ἡ ἔμφυτος αἰσθησις τοῦ κα-
λοῦ ἢ ἐνοικοῦσα ἐν ἡμῖν ἀνιχνεύει τοὺς καθαρωτάτους
τύπους. Ὁ κύκλος μᾶς τέρπει διὰ τῆς χαριέσσης αὐ-
τοῦ καμπυλότητος. Ἡ γεωμετρία, ἐν τοῖς ἡμετέροις
κατασκευασμασι, δὲν πλανᾶται εἰς ἀθεραϊτοὺς ὁδοὺς.
Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ στηρίζεται, ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτῆς,
ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ ἡμέτερω πνεύματι αἰσθητικοῦ τύπου,
εἰ καὶ συμβαίνει πολλαχίς (ὡς π.χ. ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς
χρόνοις) νὰ σερῆται παντὸς ῥυθμοῦ. Ποθοῦμεν τὴν συμ-
μετρίαν ἕως καὶ αὐτῶν τῶν συμβολικῶν μορφῶν τῆς
θρησκευτικῆς προκδόσεως. Ἐνίοτε παρκαρφοῦμεν αὐ-
τὴν εἰς φαινομένην ἀταξίαν. Ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν, ὅστις

ἀποκρίνεται ταχέως, βλέπων τὰ πλήθη διασπαυρούμενα ὅπως τύχη, διατίθεται εὐαρέστως ὑπὸ τῶν ῥυθμικῶν κινήσεων τοῦ χοροῦ.

Ὁ ἰδιόζων εἰς τὰ μέταλλα χαρκατήρ, ἢ συμμετρία, ἀποβαίνει ὀλιγώτερον αὐστηρὰ ἐν τοῖς ἐνοργάνοις. τὰ φυτὰ μορφοῦνται κατὰ τὸν ἰδεώδη αὐτῶν τύπον, ἀλλ' ἀφίνουσιν ἐλευθερίαν εἰς τὰς δυνάμεις, αἵτινες τὰ σχηματίζουσιν· αὐξάνουσι κατὰ δύο ἀντιθέτους διευθύνσεις· τὸ φύλλωμα τῶν ἐξκπλοῦται κυκλικῶς περὶ τὸ στέλεχος ἐν ἀριθμῷ ἰδίῳ εἰς ἑκαστον· οὐδὲ τὰ ἄνθη αὐτῶν ἀπομακρύνονται τῆς ἀριθμητικῆς τάξεως. Ὁ ἀριθμὸς ὅπως καὶ τὰ σχήματα ὑπόκειται βάσις τῶν φυτικῶν ταξινομήσεων. Τὰ ζῶα ἐκδηλοῦντα ἑκαστον τὸν τύπον τοῦ ἰδίου εἶδους, ἀπονέμουσι τελευταῖον τι μέρος εἰς τὴν συμμετρίαν καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶνε κατασκευασμένος ἐκ δύο συμμετρικῶν ἡμίσεων εἰς ἓν συνηρμοσμένων. Καὶ ὑπεράνω ὅλων τῶν ἰδιαιτέρων τούτων τύπων, ἡ ἐνότης τοῦ σχεδίου καθίσταται εἰς ἄκρον φανερά. Διότι καὶ ἐν τοῖς διαφορωτάτοις εἶδουσιν εὐρίσκομεν ἀνκλογίκε χαρκατηρικωτάτας. Οὐδὲν ὁμοιάζει ὀλιγώτερον πρὸς τὴν χεῖρα ἢ ἡ ὀπλή τοῦ ἵππου. Καὶ ὅμως ἀνατάμετε τὴν ὀπλὴν ταύτην καὶ θάεϋρητε ἐν τύπῳ ἀτελεῖ χεῖρα ἔχουσαν συνημμένους δακτύλους.

Οὕτως ἡ τάξις, μάλιστα ἡ ἀριθμητικὴ, ἐπικρατεῖ ἐπὶ τῆς γῆς ὅπως καὶ ἐν Οὐρανοῖς. Ἄς μὴ στοχαζώμεθα ὅτι αἱ φυσικαὶ ἀρμονίαι, ὡς μὴ σημειούμεναι ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς, εἶνε καὶ διὰ τοῦτο ἁμορ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

φος θροῦς ἀποτελεῶν ἐξάχρεσιν. Ὁ ἀὴρ ὁ συρίζων ἐν τοῖς κέδροις καὶ ταῖς ἐλάταις, ὁ φλοῦσθος τῶν κυμάτων ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἡ ὑπόκωφος μελωδία τῶν ἐντόμων ἐν ταῖς βοτάναις, οἱ ἀπειροὶ ἤχοι, οἱ πληροῦντες τὴν φύσιν, εἶνε ἡχητικοὶ πηλμοὶ ἀνήκοντες ὅπως οἱ εἰρημένοι εἰς τὸν ἀριθμὸν.

Καὶ τὰ ἔχοντα δὲ ἐλαχίστην ἀξίαν κατ' ἐπιφάνειαν εἶνε ἀποτέλεσμα νόμων τινῶν ὅπως καὶ τὰ σπουδαϊότατα τῶν συμβαινόντων. Τίτι δικαίω οἱ ἀρνούμενοι τὸ πνεῦμα ἀποφαίνονται ὅτι ἡ ὕλη εἶνε τὸ πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ; Τί δύναται μόνη ἡ ὕλη; Τί θέλει γείνει ἀτομὸς τις ὄξυγόνου ἢ ἀνθρακος, ἂν ὑποθέσετε αὐτὴν ἐκτὸς νόμου; Εἰς ποῖον ἀμορφον χάος θὰ περιέλθῃ ἡ φύσις, ἂν μηδενίσετε τὴν ὑποσηρίζουσαν αὐτὴν δύναμιν; Ἄς φαντασθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι ὁ ἀριθμὸς δὲν ὑπάρχει. Καὶ μόνη ἡ ἔννοια τούτου καταστρέφει εὐθὺς τὰς μνημονευθείσας ἀρμονίας. Ἐρωτῶμεν λοιπὸν, δύναται ἡ μαθηματικὴ δύναμις νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ὕλην; Ἄν δισχυρίζεσθε τοῦτο ἀπομένει νὰ μᾶς εἴπετε, εἰς τίνα ὕλην; Εἰς τὸ ὄξυγόνον, εἰς τὸ ἄζωτον, εἰς τὸν σίδηρον, εἰς τὸν λευκὰργίλλον; Ἄλλ' οὐχί, διότι ὁ νόμος εἶνε ἀνώτερος πάντων τῶν σωμάτων τούτων, καὶ οὗτος εἶνε ὁ συνάπτων ὁ συζευγνύων, ὁ διαλύων, ὁ διαχωρίζων αὐτὰ, διότι οὗτος εἶνε ὁ κυβερνῶν. Τί σᾶς ἀπομένει λοιπὸν νὰ μᾶς εἴπετε;

Μήπως εἰς τὴν ὕλην ἀνήκει ὁ ἤχος, τὸ φῶς, ὁ μαθηματισμός; Ἐκ τῆς πείρας μακθάνετε τὸ ἐναντίον, ὅτι ταῦτα εἶνε τοσοῦτοι τρόποι κινήσεων. Τί λοιπὸν εἶνε

τὸ διατάσσον τὸν τοιοῦτον τρόπον τῆς κινήσεως ἐν τῷ ἤχῳ καὶ τὸν τοιοῦτον ἐν τῷ φωτί; Τί εἶνε τὸ κινουὺν τὰς δυνάμεις ταύτας; Φανερώς αὐταὶ αὐταὶ αἱ δυνάμεις, ἢ ἀνωτέρα δύναμις ἣτις περιλαμβάνει ἀπάσας. Ἡ ὕλη οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἐν πᾶσι τούτοις ἢ κινήτικόν τι.

Εἶνε λοιπὸν ἀμφισβητήητον ὅτι ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει ἡ μὲν ὕλη εἶνε ἡ δούλη, ἡ δὲ δύναμις ἡ κυρίαρχος.

Καὶ ὅμως τοῦτο ἀμφισβητοῦσιν οἱ ὑπέρημαχοι τῆς ὕλης· ἠδυνήθημεν ἤδη νὰ ἐκτιμῆσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν συλλογισμῶν αὐτῶν ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει· ἐν τοῖς ἐξῆς θὰ ἀκούσωμεν τὰς ὑγιεῖς αὐτῶν διδασκαλίας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐξηγοῦσι τὴν ἐνόργανον φύσιν.

Ὅταν καίωμεν μετὰ προσοχῆς φυτὸν τι, εὐκόλως δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τεφροειδές τι σκελετόν, φυλάττον τὸ σχῆμα τοῦ ἀρχικοῦ στελέχους. Εἶνε ἡ ἀνόργανος οὐσία, ἣτις συνίστα αὐτὸ καὶ ἣτις προέρχεται ἐκ τοῦ ἐδάφους. Ἀλλ' ὀλόκληρον τὸ φυτὸν περιλαμβάνει πρὸς τούτοις σώματα τινὰ, ὑπὸ τῆς ἰδίης αὐτοῦ φύσεως ὠρισμένα· π. χ. ὁ σῖτος περιέχει ἀζωτοῦχον κόλλαν, φωσφορικὰ, ἢ ἄμπελος τίτανον, τὸ τέιον μυχγακνήσιον, τὸ γεώμηλον κάλιον, ὁ καπνὸς νίτρον κτλ. Εἰς ἕκαστον φυτὸν ἀρμόζουσιν ἴδια στοιχεῖα μετκαλλικὰ, τοῦτο δὲ ἐπίστανται νὰ τὰ ἐκλέγη ἀφ' ἑαυτοῦ. Ὁ ἔμπειρος γεωπῶνος καλλιεργεῖ τοὺς κερποὺς τοὺς ἀρμόζοντας εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους, ἢ ἐκλέγει τὰς νομὰς αὐτοῦ κατὰ τὰς συλλογὰς ἃς θέλει νὰ κάμη.

Πρὸ τοῦ τοιοῦτου γεγονότος οἱ θεωρητικοὶ οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος διακύνουσι τὸ ἡμῶσι μόνον τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐξήγησιν. Ἡ ῥίζα τοῦ φυτοῦ, ἀπορρόφᾷ, λέγουσι, κατὰ τοὺς σταθεροὺς νόμους τῆς συγγενείας, τὰ ἀνόργανα τοιχεῖα ἅτινα τὴν περικυκλοῦσιν ἐν τῇ γῆ. Καὶ ὡς ἂν ἐφοβοῦντο μήπως δὲν ἐννοήσῃ τις ἀκριβῶς τὸ ἔργον, ὅπερ δικαίως ἀποδίδουσιν εἰς τὴν ἐκλεκτικὴν ταύτην συγγένειαν, προσθέτουσιν (ἴδ. Moleschott) ὅτι τὸ φυτὸν πικρασκευάζει τὴν κυρίαν μάζαν τοῦ σώματός του. Νομίζετε ἴσως ὅτι ταῦτα ἀποφινόμενοι ἀποδίδουσιν εἰς τὴν δύναμιν τὸ ἀνῆκον αὐτῇ κράτος; Δὲν ἔχει οὕτως, ἀλλὰ τὰ πάντα ἀνάγουσιν εἰς τὴν ὕλην. Ἡ ἐξάτμησις ἢ συγχωροῦσα εἰς τὰς ῥίζας τῶν φυτῶν νὰ ἀπορροφῶτι τὰ συστατικὰ μόρια τῆς φυτικῆς γῆς, λέγουσιν, καὶ ἢ συγγένεια τῶν ρευστῶν ἢ ἐνεργοῦσα διὰ τῶν κυψελωδῶν διαφραγμάτων ἅτινα τὰ διαχωρίζουσιν, αὐταὶ εἶνε αἱ κυρίαρχοι ιδιότητες τῆς ὕλης, ἣτις προάγει τὴν αὐξήσιν.

Ἴδου πτωχὴ τις ῥίζα ἣτις βλαστάνει ἐπὶ κορυφῆς ὄρους. Ἔχει ἀνάγκην σκότους, σιγῆς, ὀλίγης τινὸς τροφῆς, ἀπ' ἧς εἶνε κεχωρισμένη ὑπὸ στερεῶν σωμάτων. Πικρατηρήσατε τὴν ἡρεμον ἔκφορασιν τῶν ἀορίστων ἀλλ' ἰσχυρῶν αὐτῆς ἐπιθυμιῶν ζῆτεῖ, περιστρέφεται, προχωρεῖ, ἐπικνέρεται εἰς τὰ βήματα τῆς, περιέρχεται τοὺς βράχους, ἀναρριχᾶται, κατέρχεται, ὁρμᾷ μετ' ἀπληστίως πρὸς σημεῖον πρὸς ὃ ὁρμῆσφτόν τι ὄθει αὐτὴν, ἀναπίπτει ἐνίοτε ἀποσκεπηκυῖα, ἀλλὰ παραχρῆμα ἀναρριπιζομένη ὑπὸ νέας δυνάμεως, ἀνα-

πρέπει πᾶν κώλυμα καὶ τέλος φθάνει εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Τότε προσκολλητὶ ἐκεῖ, ἐμφύετχι, ἐξαγγέλλει τὰ δίκαια τῆς κατακτήσεώς της, καὶ τὸ ἄγονον δένδρον τὸ ῥιγοῦν ἄλλοτε ἐν ψύχει μαρμαροῦ, ἀναλαμβάνει περὶ ἑαυτὴν τὴν φυσικὴν ἰσχύον του, καὶ ἀνυψοῖ εἰς τὸν Ἥλιον τοὺς πλουσίους αὐτοῦ κλάδους. Τοῦ μᾶτις νὰ μὴν ὁμολογήσῃ ἐνταῦθα τὴν ἔτι σαφέστερον ἢ ἐν τῇ κρυφαλλώσει τῶν μετᾶλλων ἐκδηλουμένην ὑπαρξιν «φυτικῆς πνεύματος» ἰδιαιτέρας ὀργανικῆς δυνάμεως; Τὸ καθ' ἡμᾶς ὁμολογοῦμεν τοῦτο ἄνευ ἐπιφυλάξεως· ἐν τῇ ἀποκλύψει τῶν ὀρμηφύτων τούτων τάσεων προσκυνοῦμεν τὸ αὐτοδύναμον ὄν, τὴν ἐσωτάτην δύναμιν, ἣτις δημιουργεῖ τὰ φυτὰ, καὶ θυμιάζομεν τὴν ὕλην κατακατακλιζομένην νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτήν. Σῆς εὐρίσκομεν ἀνακλούθους ἀποδίδοντας εἰς τὴν ὕλην τὴν ἐκλεκτικὴν ταύτην συγγένειαν (ὡς ἂν ἡ ὕλη ἠδύνατο νὰ ἐκλέγῃ.) Ἡμεῖς δὲ ἀνάγωμεν ταύτην εἰς τὸ φυτικὸν ὄν, ὅπερ πλανώμενον ἐν ποικιλωτάταις περιπετείαις, μαντεύει πανταχοῦ τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς τὴν ὑπαρξιν τοῦ εἶδους του στοιχεῖα.

Ἔσπερ οἱ διδασκαλοὶ, οἱ νομίζοντες ὅτι ἐπαγγέλεσθε τὴν ἐπιστήμην παραλογιζόμενοι, ἀφήσατε νὰ ἐλέγξω καὶ οἰκτεῖρω ὑμᾶς, ὡς μὴ δυναθέντας νὰ ἴδετε, μὴ δυναθέντας νὰ αἰσθανθῆτε τὰς σκηναὶς τῆς φύσεως. Ἡ θῆξ πόλεων ἀξιοθυμίας, ἐνθα ἡ χάρις καὶ τὸ κάλλος πικρῶσιν ἐν παντοίαις μορφαῖς· ἡ κίνησις τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἀναθάλλουσαν γλῶσσαν τῶν λειμώνων καὶ τῶν ὄσων· τὸ ἀκτινοβολοῦν φέγγος τοῦ φωτός, εἰς τὸ

ὠχρὸν κυανοῦν τοῦ Οὐρανοῦ χρῶμα τὸ καλυπτόμενον ἐνικχοῦ ὑπὸ νιφάδων χρυσῶν, εἰς τὰ ἤρεμα σκιαγραφήματα τῶν δένδρων, εἰς τὸ τηλαυγὲς κάτοπτρον τῆς λίμνης ἐφ' ἧς κατοπτρίζεται ὁ Οὐρανός· ἡ γλυκεῖα θερμότης τοῦ ἕαρος ἦν ἀποπνέει ἡ χλιασθεῖσα ἀτμόσφαιρα· τὰ ἄγρια ἀρώματα καὶ αἱ εὐωδία τῶν ἀνθέων, πᾶσαι αἱ καλλοναί, πᾶσαι αἱ θωπεῖαι, πᾶσαι αἱ τρυφερότητες τῆς φύσεως ἔμειναν ἄγνωστα εἰς τὴν ἀδρανῆ ὑπαρξίν σας. Ἄλλ' ἡ θεὰ τῆς γῆνης ταύτης φύσεως παρέχει ἐν τούτοις μέγιστα θέληγητρα, καὶ φέρει ἐνίοτε ἀπροσδοκίτους ἀποκαλύψεις. Ἐνθυμοῦμι καὶ ὁμολογῶ, εἰ καὶ δύνασθε νὰ γελάσετε ἐπὶ τῇ εὐκισθησίᾳ μου ταύτῃ, ἐνθυμοῦμι, λέγω, ὅτι διήλθον ἡδίστας ὥρας θυμαζῶν κατὰ μόναν σκιαγραφικὰ τινα τοπίαν. Δὲν ὀνομαζῶ ἐκεῖνο περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁμιλῶ, διότι ὁ δυνάμενος νὰ ἴδῃ ὀφθαλμὸς δύνηται νὰ τὸ εὕρῃ εἰς πλεῖστα μέρη. Ὁ Ἥλιος ἀκόμη δὲν εἶχε δύσει, ἀλλὰ κρυπτόμενος ὑπὸ τῶν νεφῶν ἐφώτιζε τὰ ὕψη τοῦ αἰθέρος, χρωματίζων διὰ τῶν ὠραιοτάτων καὶ ἐκλεκτοτάτων αὐτοῦ ἀποχρώσεων τὰς πεπυκνομένας χρυσᾶς νεφέλας, αἵτινες ἐπλανῶντο ἠρέμα ὑποκάτω τῶν ἀργυροειδῶν θυσάνων. Ἄνεμος, πνέων ὑψηλὰ καὶ ἀνεπίσθητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἐλίκνιζε τὰ πολύχροα ταῦτα ἀθροίσματα, ἐνθα οἱ χρωματισμοὶ μαγικῆς πυξίδος ζωγράφου, ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ μέχρι τοῦ ῥοδοχρόου, συνήρχοντο ἀρμονικῶς ἐν τῇ ἑαυτῶν ἀντιθέσει ὡς διάφοροι συμφωνίαι οὐρανοῦ χοροῦ. Ἐπὶ τῶν ποδῶν μου ἔτρεμε τὸ ὕδωρ εὐρείας καὶ δικυγοῦς λίμνης, ἥτις ἐφαί-

νετο ἀνερχομένη μέχρι τοῦ ὀρίζοντος. Βαθεῖα σιγή ἐπεκράτει ἐν τῇ σκηνῇ ταύτῃ. Ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ὕδατος τούτου, ἔν τινι ἀποστάσει, ἔβλεπέ τις δέσμας ἀτάκτους δένδρων καὶ θάμνων ἀντανακλωμένων ἐπὶ τοῦ ἀκινήτου κατόπτρου εἰς γιγαντώδη μεγέθη. Τὸ ὕδωρ ἀντικατόπτριζεν ἐξίσου τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀντιτάσσον εἰς τὰ φῶτα τοῦ ὕψους τὰς κάτωθεν σκιάς.

Ἦτο εἰκὼν ἀξίη τοπίων ἀρίστων ζωγράφων, ὧν θαυμάζομεν τὰ ἔργα ἐπὶ τῶν πινάκων τοῦ Claude Lorraine καὶ τοῦ Poussin, ἀλλ' ἡ ἀπκράμιλλος ἐκείνης ἀπλότης ἦτο πολὺ ὑπεράνω πάσης φαντασίας. Ἐνίοτε ἡ γενικὴ σιγή διεκόπτετο ὑπὸ τοῦ ἀπομεικχυμένου κώδωνος τῶν ἀγγελῶν, ἃς ὁ βοσκὸς ἤλκυεν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀδόντων πτηνῶν τοῦ δάσους. Ὑπῆρχεν ἐν τῷ συνόλω τούτῳ τοιαύτη καλλονή, μὲ ὄλον τὸ κάλυμμα ὅπερ ἔφερε· τοιαύτη εὐγλωττία, μὲ ὄλην τὴν σιγὴν, τοιαύτη ζωὴ μὲ ὄλην τὴν φαινομένην ἀκινήσιν· ὑπῆρχε λάμψις οὕτω θελκτικὴ καὶ μεγαλοπρεπής, ὥστε ἡσθάνθην τὴν παγκόσμιον ταύτην ζωὴν εἰσερχομένην εἰς ἐμχυτὸν ὅπως τὸν ἀέρα ἢν εἰσέπνεον, καὶ διερχομένην δι' ὄλων τῶν πόρων. Μοὶ ἔλεγεν αὕτη ὅτι τὰ δένδρα ζῶσι καὶ τὰ φυτὰ ἀναπνεύουσι καὶ ὄνειροπολοῦσι. Μοὶ ἔλεγεν ὅτι ἐν τῷ ἀέρι καὶ τῷ φωτὶ, ἡ φύσις αὕτη ἦν νομίζομεν ἄψυχον, αὐξάνεται καὶ ἀνψύεται πρὸς τὴν ἀόριστον ἐπίφασιν καὶ τὴν πρώτην ἀποκάλυψιν τοῦ ὄντος. Ἐθεώρουν καλῶς, δι' ὄμματος χημικοῦ τὴν ἀκκτάπαυστον καὶ ταχεῖαν διαδοχὴν τῶν τὰ σώματα ταῦτα συγχροτουσῶν ἀτόμων,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5. 6

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Iστο
Restrictions apply.

ἀπὸ τοῦ κάρφους τῆς βοτάνης μέχρι τοῦ νέφους. Εἰ-
 ξευρα ὅτι ἄπειρος καὶ ἄκκμπτός τις κίνησις συστρέφει
 ἐν τῇ ἐχυτῆς κυκλοφορίᾳ τὰ ἀπλᾶ μέρια, συνάπτουσα
 ταῦτα κατὰ σειρὰν ἐν τῇ δικδοχῇ τῶν σωμάτων. Ἄλλ'
 ἐν τῷ βάλθει τῆς κινήσεως τχύτης, ἡσθάνομην τὴν δύ-
 ναμιν, ἥτις τὴν εἶλεκεν ἐν τῷ βάλθει τῶν φαινομένων
 τούτων ἐθαύμαζον τὸν διθύροτα τὰ δημιουργήματα
 νόμον. Κατεχόμενος μάλιστα ὑπὸ τῆς ἰσχύος τῶν νό-
 μων τούτων, οἵτινες ἐπιχέουσι τὸ κάλλος εἰς τὸ διά-
 στημα διὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας μεθ' ἧς ἡ χεὶρ τοῦ θε-
 ριστοῦ ῥίπτει τὸν σπόρον εἰς τὸν γόνιμον ἀγρόν· βυ-
 θέως συγκεκινημένος ὑπὸ τῆς στιγμιαίας ταύτης συγ-
 κωνωνίας τοῦ ἐμοῦ ὄντος μετὰ τῆς ἀσυνειδήτου ζωῆς
 τῆς φύσεως, ἡσθάνθητιν ὅτι ὁ θαυμασμός μου εἶχε κα-
 ταντήσει εἰς εἶδος ἐκστάσεως καὶ ὅτι αἱ ἐναέριοι εἰκό-
 νες τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου Οὐρανοῦ ἀντανεκλῶντο εἰς
 τὴν ψυχὴν μου ὅπως καὶ εἰς τὸ ἀνκίσθητον κάτοπτρον
 τῆς λίμνης. Κατὰ τὰς ἀνεκδιηγήτους καὶ δραπέτιδας
 ταύτας στιγμὰς τοῦ θαυμασμοῦ ἢ τοῦ θεοῦ κάλλους
 ἔννοιαι μοὶ ἀποκαλύπτεται μετὰ πλείονος φωτός καὶ
 μετὰ κατὰ κυριεύει μετὰ μεζζονος ἰσχύος. Τὰς ἀποκαλύ-
 ψεις ταύτας, δὲν δύναμαι οὔτε νὰ ἐκφράσω οὔτε νὰ
 ὀρίσω ἐν ἐμχυτῶ, ὅταν παρέλθωσιν. Αἰσθάνομαι ἐμχυ-
 τὸν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀνάγκης νὰ ἀναγνωρίσω ἀρ-
 χὴν ἐν τῇ καλλονῇ τχύτη, ἀρχὴν ἣν ἀδυνατῶ νὰ
 ὀνομάσω, ἀλλ' ἥτις μοὶ ἀποκαλύπτεται διὰ τῶν χα-
 ρακτηρῶν αὐτοῦ τοῦ κάλλους, τῆς ἀγαθότητος, τῆς
 στοργῆς, τῆς ἀγάπης, καὶ συγχρόνως διὰ τῶν χαρα-

κτῆρων αὐτῆς τῆς δυνάμεως, τῆς μεγαλειότητος καὶ τῆς κυριότητος. Καὶ τότε τὸ θεῖον, δὲν εἰσέρχεται πλέον εἰς τὴν ψυχὴν μου διὰ τοῦ λογικοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς καρδίας. Νὰ ὁμολογήσω ὅτι πολλὰκις κατελήφθην ὑπὸ βραχυτάτης συγκινήσεως; Ὁχι, διότι κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἀνακλήτων ἀντιπάλων, πᾶσα ἐκδήλωσις συγκινήσεως δὲν πηγάζει ἀλλαχόθεν, ἀλλ' ἢ ἐκ τῆς διαφόρου συστολῆς τῆς ὑλικῆς καρδίας, ἢ ἐκ τῆς ἐκκρίσεως τῶν δακρυρρόων ἀδένων, μᾶλλον ἢ ἥττον εὐαίσθητων, κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν· ὁμοίως καὶ πᾶσα τοπογραφικὴ κκλλονῆ, ὧν ἀπόψεις τινὰς ἐμνημόνευσα, εἶνε τυφλὸν καὶ ἀσυνείδητον ἀποτέλεσμα ὑλικῶν συνδυασμῶν γενομένων ὑπὸ τῆς χημικῆς καὶ φυσικῆς συγγενείας τῶν σωμάτων!...

«Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος, ὁ ἄπειρος, ὁ τὰ πάντα εἰδὼς καὶ τὰ πάντα δυνάμενος, διήλθε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, ἀνεφώνει ὁ Λινναῖος, μετὰ τὰς ἀξιοληψιαστάτους αὐτοῦ ἐργασίας ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Φυτῶν. Δὲν εἶδον αὐτὸν κατὰ πρόσωπον, ἀλλ' ἢ λάμπει αὐτοῦ, κατὰκυριεύσασα τῆς ψυχῆς μου, ἔριψεν αὐτὴν εἰς τὴν νάρκην τοῦ θυμασμοῦ. Ἠκολούθησα τὰ ἴχνη τῶν βημάτων του ἐν τοῖς ἔργοις τῆς δημιουργίας· καὶ ἐν ἅπασιν τούτοις, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐλαχίστοις, τοῖς μάλιστα ἀδιοράτοις, ὅποια δύναμις! ὅποια σοφία! ὅποια ἀπερίγραπτος τελειότης! Περετῆρησα τίνι τρόπῳ τὰ ἔμψυχα ὄντα ἀποτελοῦσιν ἄλλωσιν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὰ φυτῶν, τὰ φυτὰ αὐτὰ μετὰ τῶν μετᾶλλων, ἅτινα εὐρίσκοντι ἐν τοῖς σπλάγγχοις τῆς σφαίρας, ἐνῶ ἢ

σφικίρα αὕτη φέρεται ἐν τάξει ἀμεταβλήτῳ περὶ τὸν Ἥλιον, εἰς ὃν χρεωστέτῃ τὴν ζωὴν. Τέλος εἶδον τὸν Ἥλιον καὶ πάντας τοὺς ἄλλους ἀστέρας, ὀλόκληρον τὸ σύστημα τῶν ἀστερισμῶν, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ ἀνερρίθμητον ἐν τῇ αὐτοῦ ἀπειρίᾳ, κινούμενον ἐν τῷ ἀχανεῖ χώρῳ, αἰωρούμενον ἐν τῷ κενῷ ὑπὸ πρώτου ἀκκτανοήτου κινουόντος, τοῦ ὄντος τῶν ὄντων, τῆς Ἀρχῆς τῶν ἀρχῶν, τοῦ Κυβερνῶντος καὶ Συγκρατοῦντος τὸ σύμπαν, τοῦ Κυρίου καὶ Δημιουργοῦ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ. . .

« Πάντα τὰ δημιουργηθέντα φέρουσιν τὸν χαρακτῆρα τῆς σοφίης καὶ τῆς θείας δυνάμεως, ἐν ᾧ συγχρόνως εἶνε ὁ θησαυρὸς καὶ ἡ τροφή τῆς ἡμετέρας εὐτυχίας. Ἡ ὠφέλεια ἣν παρέχουσι μαρτυρεῖ τὴν ἀγχθότητα τοῦ δημιουργήσαντος αὐτὰ, τὸ κάλλος αὐτῶν ἀποδεικνύει τὸν νοῦν, ἐν ᾧ ἡ ἀρμονία, ἡ συντήρησις, αἱ ἀκριβεῖς αὐτῶν ἀναλογίαι, καὶ ἡ ἀτελεύτητος γονιμότης τὴν δύναμιν τοῦ μεγάλου τούτου Θεοῦ!

« Θέλετε νὰ ὀνομάσετε τοῦτο Πρόνοιαν; Ἀληθῶς τοῦτο εἶνε τὸ ὄνομά του, καὶ μόνον ἡ σοφία αὐτοῦ ἐξηγεῖ τὸν κόσμον. Εἶνε λοιπὸν δίκαιον νὰ πισεύωμεν ὅτι ὑπάρχει εἰς Θεὸς, ἀπειρος, αἰώνιος, ὑπ' οὐδενὸς γεννηθεὶς, ὑπ' οὐδενὸς δημιουργηθεὶς, οὐ ἄνευ οὐδὲν δύναται νὰ ὑπάρχη· καὶ οὗτος ἐποίησε καὶ διεκόσμησε τὸ παγκόσμιον τοῦτο ἔργον. Λαμβάνει τοὺς ἡμετέρους ὀφθαλμοὺς καὶ ὅμως πληροῖ αὐτοὺς διὰ τοῦ φωτός του· μόνῃ ἢ διάνοιᾳ ἀντιλαμβάνεται αὐτοῦ· ἐν τῷ ἀδύτῳ αὐτῆς ἰερῷ κατοικεῖ ἀπακεχυμένη ἡ μεγαλειότης αὐτῆς. »

Οἱ ἀντίπλοιοι δὲν ἐννοοῦσι τὴν ἀνύψωσιν ταύτην τῆς ψυχῆς· ὅπως αἰσθανθῆ τις τὴν ποίησιν τῶν πραγμάτων, πρέπει πρῶτον αὐτὸς νὰ κατέχη ταύτην ἐν ἑαυτῷ· πρέπει ἢ ψυχὴ του ν' ἀρχίσῃ νὰ πάλλῃ. Τὸ πνεῦμα, τὸ ταπεινῶς συνεσκαλμένον ἐν τῷ ἔργῳ τῶν χημικῶν προϊόντων, δὲν εἶνε ἄξιον τῶν τοιούτων ἡδονῶν.

Καὶ ἐπειδὴ τυγχάνομεν ἐνταῦθα ὀμιλοῦντες περὶ τοῦ καλοῦ τῆς ἀψύχου φύσεως, ἃς σημειώσωμεν ἐν παρῶδῳ παρὰδειγμα τοῦ τρόπου τῶν ἡμετέρων χημικῶν, τῶν σπουδαζόντων νὰ ἐπεκτείνωσι ἐπὶ πάντα τὴν αὐστηρότητα τῶν συλλογισμῶν των. Ἄς συγκαταβῶμεν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς ιδεώδους εἰς τὴν πραγματικὴν κῶτητα αὐτῶν τὴν οὐχὶ ἀληθῆ.

Ὁ Κ. Moleschott εἶνε βεβχίως ὁ ἀπόστολος τῆς φυσικοχημικῆς πραγματικότητος, μάλιστα πραγματικότητος πᾶν μέτρον ὑπερβαλλούσης. Παρατηρήσατε τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον παριστᾷ τὰ τῆς φύσεως. Ἄγαπᾷτε βεβχίως τὴν καθαρὰν λαμπρότητα τῶν ἀνθέων, τὰς γλυκεῖας παραλλαγὰς τῶν χρωμάτων αὐτῶν, τὰ ἡδίστα αὐτῶν ἀρώματα. Φεῦ! Οὐδ' αὖτως ὑποπτεύετε τὴν θέσιν σας, ὅταν κύπτῃτε πρὸς ῥόδον τοὺς λεπτοφυεῖς ὑμῶν ῥόθωνας. Ἀκούσατε τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ χημικοῦ. «Ὅταν εἰσπνέωμεν τὸ μυροδόλον ἄρωμα τῶν ἀνθῶνων μας, εἰσπνέομεν ἀληθεῖς οὐσίας φυτικῶν ἐκκρίσεων. Ἀναμφιβόλως οὐδὲν δίκαιον ἔχομεν νὰ ἀπορῶμεν πῶς οἱ κολεόπτεροι καὶ ζῶα ἀνωτέρως τάξεως ἐσθίουσι ἀποχωρήματα (sic) καὶ περιττώματα, οὔτε πῶς ἄπας ὁ φυτικὸς κόσμος ζῆ διὰ τῆς κόπρου τῶν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

ζώων, ἀφοῦ γευόμεθα μεθ' ἡδονῆς οὐσίας, αἵτινες εἶνε ἀποσυντεθειμέναι ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς ζωῆς τῶν φυτῶν, καὶ αἵτινες ἔχουσι ἀρχὴν ἀνάλογον πρὸς... κλπ.

Βεβαίως οὐδ' αὖτως ὑποπτεύετε τοιοῦτόν τι.

Οὕτω φέρει τὰ ἄνθη καὶ τοὺς ἀγαπῶντας ἢ ἀγαπώσας αὐτὰ εἰς δυσχερῆ θέσιν· διότι τέλος πάντων¹...

Ἴνα δὲ ἐπκνέλωμεν εἰς τὸ προκείμενον διὰ κεραλκιδώδους συνοψίσεως τῆς ἐνεργείας τοῦ νόμου ἐπὶ τῆς ἐπιφανεῖς τῆς Γῆς, ἃς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἡ διηνεκῆς αὕτη ἐνέργεια ἀποτελεῖ τὸν ὅρον τῆς μονιμότητος τοῦ κόσμου, καὶ τῆς καλλονῆς αὐτοῦ. Εἶδομεν ὅτι, τὸ πᾶν εἶνε ἀρμονία. Ὅτε τὰ σώματα δονοῦνται, ἡ χορδὴ τρέμει ἐν τῷ τόζῳ, ὁ κώδων ἤχει ὑπὸ τοῦ κρούσαντος, τὰ μόρια ἐρρυθμῶς κινοῦνται, ὅπως αἱ σφαῖραι ἐν τῷ χώρῳ. Ἡ ἀρμονία τῶν σφαιρῶν δὲν εἶνε λόγος κενός.

Ἡ αἰτία ταύτης εἶνε δύναμις, καὶ εἶνε ἡ αὐτὴ

¹ Ἡ φυσικοχημικὴ αὕτη δὲν χωρεῖ πως πορρωτέρω τοῦ δέοντος, ἀφομοιοῦσα οὕτω τελείως τὰς φυτικὰς λειτουργίας πρὸς τὰς ζωϊκὰς; Τὰ ἀγὰ κ ρ ί ν α καὶ τὰ μικρὰ ἰα δὲν εἶνε βεβαίως ἀπαράλλακτα, πρὸς τὰ χαριέντα ζῶα τῶν παρ' ἡμῖν σφαιρώνων· οὐδὲ τὸ ἄρωμα τῶν γαροφάλλων ἀποπνέει ἀκριβῶς ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐξ ἧς καὶ ἡ οὐχὶ ἀσαφῆς ὁσμὴ ἔκ τῶν βερῶν πύθων ἀναδιδόμενη κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐν τοῖς λιθοστρώτοις τῶν Παρισίων. Ἡ Χημεία, δὲν ἐννοεῖ «ψευδεῖς εὐσχημοσύνας» ἢ ἡμετέρα ἐπιθυμία ἥτις νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ὅτι εἰς κεφάλαιον περὶ πέψως ὁ Moleschott διαφωνεῖ πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Liebig... ἀλλὰ προκείμενον τοῦ λόγου περὶ ἀνθῶν, δὲν νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ ποιήσωμεν ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον τὴν σύγκρισιν μεταξὺ τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ἵνα φθάσωμεν ἐκεῖ.

Ἐπειτα παρεκθαίνομεν τῆς ὑποθέσεως προσάγοντες τοὺς ἡμετέρους ἀντιπάλους ἐν ξενιζούσῃ μορφῇ, δι' ἣ καὶ τελειωθῶμεν ἐνταῦθα.

δύναμις εἴτε ὀνομάζεται συνοχή ὅτε συναθροίζει τὰ μέρη, εἴτε ὀνομάζεται βαρύτης ὅτε συνέλκει τὰ οὐράνια σώματα, δύναμις ἀρχική, στοιχειώδης, ζωογονοῦσα πᾶσαν ὑπαρξίν, καὶ ἄλλοτε μὲν ὀρίζουσα ἀπλῆν συνάρειαν τῶν μορίων, ἄλλοτε δὲ ὑπάγουσα αὐτὰ εἰς ὠρισμένους διευθύνσεις, κατὰ τὰς περιστάσεις, ἐν αἷς ταῦτα εὐρίσκονται. Ἡ δύναμις αὕτη δύναται νὰ ὀνομασθῇ φυσικοχημική. Μετ' ὀλίγον θὰ ἀποδείξωμεν τὴν ὑπαρξίν δυνάμειος διαφόρου, κινούσης κύκλω τὴν ὕλην ἐν τοῖς ἐμψύχοις.

Τὸ ζῶον διακρίνεται ἀπὸ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ὀρυκτῶν διὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἀπὸ τῆς ἀτελεστάτης τάξεως, τῆς τῶν ζωοφύτων, μέχρι τῆς τελειοτάτης, τῆς τοῦ ἀνθρώπου, τὸ νευρικὸν σύστημα εἶνε τὸ τεκμήριον τοῦ ζωϊκοῦ ὄντος, καὶ ἄρχει ἐν τοῖς αὐτοῖς φαινομένοις. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου λαμβάνομεν πᾶσαν αἴσθησιν. Τοῦτο καθιστᾷ δυνατὰς τὰς ἐκουσίους κινήσεις, τοῦτο εἶνε τὸ ὄργανον, δι' οὗ φανεροῦται ἡ διάνοια. Ἀποκόψατε τὰ νεῦρα, καὶ εὐθὺς καταστρέφετε τὴν αἴσθησιν· κόψατε τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα καὶ τὸ τηλεγράφημα οὐδαμῶς θέλει μεταβιβασθῆ.

Ὅταν τὸ ὀπτικὸν νεῦρον εἶνε παραλελυμένον, καὶ ἂν ὁ ὀφθαλμὸς εἶνε ἀβλαβῆς, τὸ ζῶον καθίσταται τυφλόν. Αἱ εἰκόνες ἐξακολουθοῦσι νὰ ἀπινδαλμκτίζωνται ἐν τῷ βᾶθει τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀλλ' ἡ αἴσθησις δὲν ὑπάρχει πλέον. Τὸ οὗς δύναται νὰ εἶνε ὑγιέστατον· κατεσκευάσθη ὑπὸ τῆς φύσεως ὅπως συνάγῃ τοὺς ἤχη-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istos
 ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΑΥΟΡΑΣ
 Restrictions apply.

τικούς πηλμούς, και ὁμοίως οἱ ἤχροι τότε μόνον ἐνεργούσιν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀκουστικὸν νεῦρον ἀντιλαμβάνομενον αὐτῶν και διαβιβάζον εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὁ δὲ ἐγκέφαλος διατελεῖ ὑγιῆς, ὅπως τοὺς ἀντιληφθῆ. Ὁ ἐγκέφαλος και τὰ νεῦρα εἶνε τὰ ὄργανα τῆς αἰσθανομένης και δικνουμένης δυνάμεως.

Ἄνευρίσκομεν εἰς τὰ φυτὰ, και ἰδίως εἰς τινὰ εἶδη αὐτῶν, ὅσον εἰς τὸ εὐσύσταλλον, εἰς τὴν διώνην, εἰς τὴν δεσμοδίαν, τοιαύτην τινὰ λανθάνουσαν και πρὸς τὸ ἡμέτερον νευρικὸν σύστημα ἀνάλογον ἐνεργεῖαν. Οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀνεμφισβήτητον εἶνε ὅτι ἡ δύναιμις ἡ φυσικοχημική, ἡ φυτική, ἡ ζωική, ἡ διάνοια, δὲν εἶνε μία και μόνη ὑλικὴ δύναιμις. Ἄς μᾶς ἐξηγήσωσι λοιπὸν τίνι τρόπῳ μέρϊόν τι λαμβάνει ζωὴν δικδοχικῶς ὑπὸ οὕτω διαφόρων δυνάμεων. Πῶς συμβαίνει ὥστε ἡ ἄτομος τοῦ σιδήρου, ἡτις νῦν ἀποτελεῖ, φερ' εἴπωμεν, μέρος ἀνθρώπου, ζῶου, ἢ φυτοῦ, νὰ συνίσταται ὀλίγον πρότερον τὴν σκωρίαν ἀρχαίου ἀγάλματος. Ἄν συγχρόνως εἶνε ὕλη και δύναιμις, και ἂν ἡ δύναιμις εἶνε μία μόνη, πῶς συμβαίνει, ὥστε νὰ παράγῃ φαινόμενα οὕτω διάφορα;

Ἐπερὶ τῆς ὕλης, ὑπάρχει ἀρχὴ αὐλος ἀπολύτως δικφορος, *Πνεῦμα ζωογονεῖ τὴν ὕλην, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βιργιλίου.*

Ἄπέναντι τῆς κατὰ κανόνος ὀργανώσεως τῶν ἐπὶ τῆς Γῆς ὄντων, δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅ, τι και ἕκαστὸν ἔτη πρότερον ἀπεκρίνοντο εἰς τὸ Σύστημα τῆς φύσεως. Ἡ ὕλη εἶνε ἀδρανὴς ἀνίκανος νὰ ὑπα-

ταχθῆ εἰς ἓν ὅλον κωνονικόν. Ἔχει ιδιότητάς τινας, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὴν ἐπιτηδεῖαν νὰ ὑπακούῃ εἰς νόμους. Πῶς ἄρα, δύναμις τυφλὴ δύναται νὰ ἔχη σχέδιον καὶ νὰ σπεύδῃ πρὸς σκοπὸν τινά; Πῶς, ἐστερημένη νοῦ δύναται νὰ περᾶγῃ ὄντα νοητικά; Πῶς δύναται νὰ κυβερνᾷ διὰ νόμων σοφωτάτων, αὐτὴ ἄμοιρος οὖσα σοφίας; Πῶς τᾶξιν μεγελοπρεπῆς δύναται νὰ βραβεύῃ κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη, ἂν αὐτὴ ἀγνοεῖ τὴν τᾶξιν; πῶς τέλος φανερὰ ὠφέλεια θὰ παρατηρεῖτο ἐν ἅπασιν τοῖς ἔργοις αὐτῆς, ἂν αὕτη δὲν ἔχει σκοπὸν τινά;

Ἐνταῦθα ἀναφύονται τασχῦτα ζητήματα πρὸς ἃ ἀποπειρῶνται οἱ ὑλισταὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων νὰ ἀποκριθῶσιν λεπτομερῶς ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον τῶν συζητήσεών των.¹

¹ Καίτοι ἰσχυρίζομενοι ὅτι ἡ δύναμις κυβερνᾷ τὴν ὕλην, δὲν ἀεῖοῦμεν ὅμως καὶ διὰ τοῦτο, ὅπως τινὲς τῶν μεταφυσικῶν, ὅτι μόνη ἡ δύναμις, οὐδεμία δὲ ὕλη ὑπάρχει. Νομίζομεν τὴν ὑπερβολὴν ταύτην ὁμοίως ψευδῆ, ὡς καὶ τὴν τῶν ὑλιστῶν. Ἄς ἀκούσωμεν πρὸς στιγμὴν ἀπόδειξιν μεταφυσικὴν, ἀρνούμενην τὴν ὑπαρξίν τῶν σωμάτων καὶ τοῦ χώρου.* Ἐάν τις ὑποβῆσθαι ὅτι ὁ χώρος, ὅπως καὶ ἡ δύναμις, ἀρμόζουσιν εἰς τὰ πράγματα τῆς πείρας καὶ εἶνε ἀχώριστα τούτων στοιχεῖα, τότε, ἐπισημὰ αἱ ιδιότητες τοῦ πρώτου εἶνε ἀκριβῶς ἀντίθετοι πρὸς τὰς τῆς δευτέρας, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἁπολογεῖ, ὅτι τὰ ἀντιφάσκοντα δύναται νὰ συνυπάρχωσιν ἐν τῷ αὐτῷ πλάνη, ἥτις εἶνε ὁ τύπος τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ παραλογισμοῦ. Ἄλλ' ἂν, τούναντίον, ἀποδεχθῆ τις ὅτι ἡ δύναμις μόνη ἔχει ἀπολυτὸν καὶ οὐσιώδη ὑπαρξίν, ὁ δὲ χώρος οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ψυχολογικὴ ἐνέργεια, ἥτις, ἵνα μόνον φανερωθῆ εἰς τὸ ὅμμα τῆς συνειδήσεως, ἀπαιτεῖ ἔργου φυσιολογικοῦ καὶ φυσιο-

* Magy, περὶ ἐπιστήμης καὶ περὶ φύσεως.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istitou
 Restrictions apply.

Συγκεφαλαιούμεντες τὸ ζήτημα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμετέρας ἀναίρεσεως ἐν τῷ περὶ τοῦ ἀνοργάνου κόσμου,

κοῦς, παραχρῆμα ἡ ἀντίθεσις αἴρεται. Ὡστε ἡ ἡμετέρα ἀπόκρισις εἰς τὴν ἐρώτησιν, τίς εἶνε ἡ ὄντολογικὴ σημασία τῆς ἐνοίας τοῦ χώρου; ἥτις φαίνεται οὕτω παράδοξος κατὰ πρῶτον, εἶνε κατὰ βάθος ἡ μόνη ἀληθῶς λογικὴ, διότι δὲν ἤθελον δυνηθῆναι τὴν ἀπορρίψωσι, χωρὶς οὕτως εἰπεῖν νὰ ἀπορρίψωσιν αὐτὴν τὴν λογικὴν.

Ἄλλὰ, θὰ ἀνθυποβάλωσιν, ἡ ἀπόκρισις αὕτη σαφῶς ἀντιφάσκει πρὸς τὴν πείραν, διότι συνάγει τὸ ἄπειρον εἰς ἄπλου ψυχολογικὸν φαινόμενον, ἐν ᾧ ἡ ὄρασις καὶ ἡ ἀφή, περὶ ὅλων τῶν σωμάτων, ὡς ἀντιλαμβάνονται, διαβεβαιούσιν ὅτι ὑπάρχει χωρὸς ἴδιος εἰς ἕκαστον, καὶ φανερῶς ἐκτὸς τῆς ψυχῆς. Δὲν εὐρίσκονται ἐν χώρῳ πάντα τὰ εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν ὑποπίπτοντα; Τὸ σῶμα τοῦτο, μεθ' οὗ ἡ ψυχὴ μου εἶνε ἠνωμένη· ἡ τράπεζα αὕτη, πρὸ τῆς ὀπίας κάθημαι, ἡ οἰκία αὕτη, ἡ Γῆ αὕτη, ὁ Ἥλιος οὗτος, ὅστις μὴ φωτίζει, τέλος ἅπαν τὸ σύμπαν; Πλάνη οὕτω σταθερὰ καὶ οὕτω καθολικὴ εἶνε δυνατὴ καὶ μάλιστα νοητὴ;

Ἡ ἀντίρρησης αὕτη ὑποθέτει ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ζητούμενον, ἀποκρίνεται ὁ φιλόσοφος. Ἀληθῶς, τί μᾶς διδάσκει ἡ ὄρασις καὶ ἡ ἀφή περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς πραγματικότητος τῆς ἐκτάσεως τῶν σωμάτων; Ὅτι ἡ ἐκτασις εἶνε ἰδιότης τοῦ σώματος ἐν τῇ πείρᾳ; Οὐδαμῶς· διότι ἅπαξ γενομένης τῆς ἀντιλήψεως σώματος τινος, δυνάμεθα πάντοτε νὰ ἐρωτήσωμεν, ἂν ἡ εἰκὼν τῆς ἐκτάσεως, ἡ συνοδεύουσα αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν, δὲν θὰ ἦτο ἄπλου φαινόμενον.

Ἐνταῦθα συμβαίνει, ὅτι καὶ ἐν τισὶ τῶν ἀστρονομικῶν φαινομένων, οἷον ἐν τῇ τῆς κινήσεως τοῦ Ἥλιου, ἕπερ εὐκόλως δύναται τις νὰ ἐξηγήσῃ διὰ τε τῆς περιστροφῆς τῆς σφαίρας καὶ διὰ τῆς τοῦ Ἥλιου· περὶ δὲ αὐτῆς τῆς πείρας, ἥτις κατὰ γράμμα εἶνε οὐδετέρα ἐν τῷ ζήτηματι, λέγομεν ὅτι ἡ ὑποτιθεμένη διαφωνία πρὸς τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν προέρχεται οὐχὲ ἐξ αὐτῶν τῶν γεγονότων, ἀτινα ἐπικαλοῦνται, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐθαιρέτου ἐνοίας, ἣν ἀποδίδουσιν αὐτῇ.

Τὰ συστατικὰ τῆς ὕλης στοιχεῖα εἶνε, κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, ἄνευ ἐκτάσεως καὶ καθαρῶς δυναμικά.

λέγομεν, ὅτι ἐν τῷ Οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς Γῆς ἡ δύναμις εἶπε ἡ κινουσα τὴν ὑλὴν, ὅτι ἡ ἀρμονία ἀποτελεῖ-

Αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ αἵτινες ἤγαγον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἀληθοῦς θεωρίαν τῆς ἐκτάσεως τῶν σωμάτων, προσφέρουσιν ἡμῖν ὡσαύτως ἐξηγήσιν τῆς κενῆς ἐκτάσεως, δηλ. τοῦ χώρου. Ἡ ἐκτασις τῶν σωμάτων, εἶνε ἔπλοῦν φαινόμενον συνοδεῦον τὴν φυσικὴν ἀντίδρασιν τῆς δυνάμεως ἐκείνης τῆς ὑπεροργάνου, ἣν ὀνομάζουσι ψυχὴν, κατὰ τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων, αἵτινες συνιστῶσι τὰ ἀνόργανα σώματα, ἐνεργείας, ἣς λαμβάνει εἰδησὴν ἡ ψυχὴ διὰ τῶν ὀργανικῶν τοῦ ἡμετέρου σώματος δυνάμεων. Ἄλλ' ἂν αἱ ὀργανικαὶ δυνάμεις αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα γεννῶσιν ἐν ἡμῖν τὸ φαινόμενον τοῦ χώρου, ὅταν ἐνεργῶσιν ὡς μεσάζουσαι μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως, αὐταὶ αὐταὶ αἱ δυνάμεις διὰ τῆς ἀδικλείπτου κούτων ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἐνεργείας, μεθ' ἧς ἐκάστη τούτων εἶνε σφιγκτότατα συνημμένη, δύνανται νὰ μὴ ἐπιφέρωσιν ἀνάλογον φαινόμενον, οὔτινος θὰ ἦτο δύσκολον ἐκ τῶν προτέρων νὰ ὀρίσῃ τις τοὺς εἰδικούς χαρακτῆρας, ἀλλ' ὕπερ ἀναγκαίως ὀφείλει νὰ ὑπάρχη μεταξὺ τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων; Ἄλλὰ μὴν, ἀκριδῶς αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει, καὶ τούτου ἀδικλείπτως λαμβάνομεν γινῶσιν διὰ τῆς συνειδήσεως. Ἡ ἐνδελεχῆς ἀντίδρασις τῆς ψυχῆς πρὸς τὰς ὀργανικὰς δυνάμεις, γεννᾷ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν φαινόμενον συγγενὲς τῇ τῶν σωμάτων ἐκτάσει. Τοῦτο δὲ εἶνε τὸ τοῦ κενοῦ ἢ τοῦ καθαροῦ χώρου φαινόμενον, ἐν ᾧ θέτομεν φυσικῶς πάντα τὰ σώματα.

Ἡ ἐν τῷ χώρῳ ἄρα κινήσις, ὅπως καὶ πᾶν ἄλλο αἰσθητὸν φαινόμενον, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ ὄρατὸν σημεῖον ἀοράτων ἐνεργειῶν καὶ μεταβολῶν οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀνεπαισθήτων εἰς τὰ ἡμέτερα ὄργανα, κατὰ τὸν τρόπον τῆς συνυπάρξεως τῶν δυνάμεων.

Ἄλλὰ, ἐξ ὧλων τῶν λύσεων τοῦ προβλήματος, ἡ μᾶλλον ἀξιοσημειώτος εἶνε ἀναμφιβόλως ἡ τοῦ Καντίου. Ὁ μέγας οὗτος φιλόσοφος, ὅστις τοσοῦτον εἶχε σκεφθῆ ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν ὅρων τῆς ἡμετέρας διανοήσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἔννοια τοῦ χώρου ἐφάνη κούτῃ δικαίως ἐκ τῶν πρωτίστων, ἐμάντευσε πρῶτος ὅτι ὁ χώρος θὲν ἠδύνατο νὰ ἦνέ τι ξένον πρὸς ἡμᾶς, ὅπως φαντάζοντα αὐτὸ οἱ φυσικοὶ, οὔτε τὰξις συνυπάρξεως τῶν πραγμάτων, ὅπως ἰσχυρίζετο ὁ Δειδόντιος, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπλοῦς τρόπος τοῦ διανοουμένου

τακι ἐκ τοῦ Ἀριθμοῦ, καὶ ὅτι ὁ Ἀριθμὸς ἔχει πάντοτε συμπρακτολογοῦντα τὸν χαρακτηῖρα τῆς δικαιοσύνης.

Ὅντος. «Ἡ γεωμετρία, λέγει, εἶνε ἐπιστήμη, ἣτις ὀρίζει τὰς ιδιότητας τοῦ χώρου συνθετικῶς καὶ οὐδὲν ἤττον ἐκ τῶν προτέρων. Τίς ἄρα ὀφείλει νὰ ἦνε ἡ παράστασις τοῦ χώρου, ὅπως εἶνε δυνατὴ ὡς πρὸς αὐτὴν τοιαύτη γνῶσις; Ἀρχικὴ Ἐποπτεία.»

Ὁ χώρος κατὰ τὸν Κάντιον καὶ καθ' ἡμᾶς, συμπεραίνει ὁ συγγραφεὺς, εἶνε λοιπὸν οὐσιωδῶς ψυχολογικὸν πάθημα.

Ἐνθεν μὲν, κατὰ τὸν ὀντολογικὸν νόμον τῆς γνῶσεως, πᾶσαι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἔννοιαι ἀνάγονται εἰς τὰς ἐννοίας τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ χώρου, ἀληθῶς μόνως ἀρχικὰς καὶ ἀνεπιδέκτους ὑπαγωγῆς. Ἐνθεν δὲ, μετὰ τὴν βαθεῖαν ἐξέτασιν δι' ἡ; ἐβασανίσκαμεν τὰς δύο ταύτας ἐννοίας, ἡ ἔννοια τῆς δυνάμεως παριστᾷ τὸ οὐσιωδὸς στοιχεῖον τῶν ἔντων, ἡ δὲ τοῦ χώρου, τρόπον τῆς ἡμετέρας φύσεως καθαρῶς ὑποκειμενικόν.

Ὅτως ὀμιλοῦσιν ἀκόμη οἱ ὑπέριμαχοι τῆς καθαρῶς ὑποκειμενικῆς ἐμπνεύσεως.

Περὶ τούτου δύναται τις νὰ κάμῃ περιέργον παρατήρησιν, ἣτις θὰ ἦτο ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ὑπερβολικὴν πως ταύτην θεωρίαν. Ἄν ὀπλ. ὁ χώρος δὲν ὑπάρχει, τὰ σώματα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κατέχωσι θέσιν, ὅπως τοῦτο διδάσκειται ἐν τῇ φυσικῇ. Τούτῳ ἀκολουθεῖ ἀπλῶς ὅτι δὲν κατέχομεν θέσιν καὶ ὅτι δὲν εἴμεθα οὐδέποτε οὐδαμοῦ!

Τὸ πρῶτον ἂς εἶνε πρὸς γνῶσιν τῶν οἰκοδομούντων θέατρα' τοῦ δευτέρου δύναται νὰ κάμῃσι χρῆσιν οἱ κακοποιοί, ἂν τοῖς ἀρέσκη. . . ἐν ταῖς μεταφυσικαῖς αὐτῶν ἀπολογίαις.

Τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα ὀμοιάζουσι πολὺ πρὸς τὰ τῶν συγχρόνων φρασεολόγων ἐκείνων οἵτινες ἀνανεοῦσι τὰς ἐκ τῶν λέξεων ἐριδίας, νομιζόντες, ὅτι συζητοῦσι περὶ τῶν πραγμάτων. Οἶον, τῶν ἐπαναλομβανόντων μετὰ τοῦ Broussais ὅτι Θεὸς καὶ ψυχὴ δὲν ὑπάρχουσι, διότι ἡ ἀνθρωπίνη γλῶσσα παριστᾷ αὐτοὺς ἐνίοτε δι' ἀρνητικῶν λέξεων! Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον θὰ ἦτο ὡσαύτως δικαίον νὰ λέγωσιν ὅτι οὐδὲ ὕλη ὑπάρχει, διότι ἀποδίδουσι αὐτῇ ιδιότητας ἀνεξερευνητοῦς, ἡ δὲ λέξις αὐτὴ εἶνε ἀρνητικὴ! Ἀληθῶς, τοῦτο εἶνε λογομαχία.

Ἄλλ' οὐδαμοῦ ἡ δημιουργικὴ διάνοια ἀποκαλύπτεται
οὕτω μετὰ φανερᾶς ἐνεργείας, ὅσον ἐν τῷ ὀργανισμῷ
τῆς ζωῆς καὶ ἐν τῇ ὑπάρξει τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦτο θὰ
ἀποδείξωμεν ἐν τοῖς ἐπομένοις βιβλίοις.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

BIBAIION ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΖΩΗ

Ἔστι δὲ ἡ ψυχὴ
τοῦ ζῶντος σώματος αἰτία καὶ ἀρχή.

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Π. ΚΟΝ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istos
Restrictions apply.

I

ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΗΣ ΥΛΗΣ

Διηγετική· περιφορά τῶν ἀτόμων διὰ τῶν ὀργανισμῶν· καθολικὴ ἀδελφότης τῶν ζωϊκῶν ὄντων· ἀδιάρρηκτο, κοινωνία μεταξὺ τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.—Ζωὴ ὁρατὴ καὶ ζωὴ ἀόρατος.—Ὁ ἀήρ, ἡ ἀναπνοή, ἡ διατροφή, ἡ κατάλυσις.—Τὸ σῶμα μεταβάλλεται ἀδικλείπτως.—Ἡ ἰσορροπία τῶν ζωϊκῶν λειτουργιῶν ἀποδεικνύει κυβερνωσὰς δυνάμεις.—Ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ πτώματος ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε δύναμις, ἡ δύναμις δ' αὕτη δὲν εἶνε χιμαίρα.—Ὁ μικρὰνθρωπος.—Ἀποτελέσματα τῆς ὀργανικῆς χημείας.—Ὅτι ἡ χημεία αὕτη δὲν δημιουργεῖ οὔτε ὄντα ζωϊκά οὔτε ὄργανα.—Ἡ ὕλη κυκλοφορεῖ.—Ἡ δύναμις κυβερνεῖ.

Ἡ δύναμις ἡ κυβερνωσα τὰ ἄστρα, ἡ ἀναπτύσσουσα τὴν λαμπρότητα τῶν θησαυρῶν αὐτῆς ἐν τῇ ἀπειρίᾳ τῶν Οὐρανῶν, ἡ δύναμις ἡ ὀρίζουσα τὴν κατασκευὴν τῶν μετάλλων καὶ τῶν φυτῶν ἐπὶ τῆς Γῆς, ἡ τάξις ἡ διαχέουσα τὴν ἁρμονίαν ἐπὶ τοῦ κόσμου, θέλουσιν ἀποκαλυφθῆ εἰς ἡμᾶς ἤδη ὑπὸ διάφορον ὄψιν, ἧς ἡ ἀπόδειξις δὲν θὰ εἶνε ἥττον ἀκαταμάχητος ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς, ἥτις προϊσταται τῶν τυχῶν τοῦ κόσμου. Ἐν ᾧ τὸ ὄξυ βλέμμα τοῦ τηλεσκοπίου διέρχεται διὰ τῶν ἀπείρων κενῶν, τὸ ἀναλυτικὸν ὄμμα

τοῦ μικροσκοπίου ἐπισκέπτεται τὰς μικροῦ λόγου ἀξίαις κατοικίαις τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γηίνης ἐπιφανείας. Ἐνταῦθα ὁ λόγος δὲν θὰ εἶνε μόνον περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τοῦ φοβεροῦ χαρακτηῆρος τῆς δυνάμεως· ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τοῦ ἐντέχνου, τῆς ὠραιότητος τοῦ σχεδίου, τῆς λεπτότητος τῆς ἐκτελέσεως, καὶ πρὸ πάντων περὶ τῆς ὑπερῶνθρωπου σοφίαις, ἥτις καθυπέταξε τὴν ὕλην καὶ καθυπέβαλεν αὐτὴν ὑπὸ νόμον θελήσεως πανισχύρου.

Ὅταν διορθῶμεν τὸ θέημα τοῦ κόσμου διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς ἐπιστήμης, ἡ φύσις ὀλόκληρος φαίνεται ἡμῖν ὡς σύστημα ἀπειροδυναμίου ἐνεργείας ἐν τοῖς σπλάγχθοις τοῦ ὁποίου συνέρχονται ἢ μεταμορφοῦνται αἱ φοβεραὶ δυνάμεις τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας. Τὰ ἐφήμερα φαινόμενα, ἅτινα παρίστανται ὡς κεχωρισμένα εἰς τὰ ὅμματα τῶν πολλῶν, ὡς πρὸς ἡμᾶς συμπλέκονται εἰς ἓν καὶ μόνον δίκτυον, οὐ τινος δύνამις ἔτι μυστηριωδεστέρα κρατεῖ τὸν μίτον. Ἐνότης μεγίστη περιβάλλει τὸν κόσμον. Οὐδὲν στοιχεῖον εἶνε ἀπομονωμένον, οὔτε νῦν οὔτε ἐν τῇ Ἱστορίᾳ. Τὸ φῶς καὶ ἡ θερμότης εἶνε ἀδελφά. Καὶ ποτὲ μὲν φαίνονται ἠνωμένα ὁμοῦ ἐν ἐνώσει ἀπραγνωρίστῳ, ποτὲ δὲ ἀφκνίζονται ἐναλλάξ. Ἡ συγγένεια, ὁ μηχανητισμὸς, συζεύγνυνται ἐν τοῖς μυστηρίοις τοῦ κόσμου τῶν ὀρυκτῶν. Ὁ ἀνήσυχος δάκτυλος τοῦ μηχανήτου ζητεῖ τὸν πόλον. Τὸ ἀπλησον φυτὸν ὑψοῦται μετὰ πάθους πρὸς τὸ φῶς. Ἡ Γῆ στρέφει τὸ ἐωθινὸν αὐτῆς μέτωπον πρὸς τὸν Ἥλιον. Τὸ λυκόφως ἐξαπλώνει τὸν ἐκυτοῦ μανδύον ἐπὶ τῆς ἐσπέρας. Τὰ χλιαρὰ ἀρώματα τῶν κοιλάδων θερ-

μαίνουσι τοὺς παγωμένους πόδας τῆς νυκτός. Εἰς τὴν προσέγγισιν τῆς Ἡοῦς, ὁ ἀσπασμὸς τῆς δρόσου ἀφίνει τὰ ἔγνη αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἡμιανοιχθέντος κάλυκος τῶν ἀνθέων. Καθολικῆ τις κίνησις ἄγει τὰ τε ἄτομα καὶ τοὺς κόσμους. Μυρίκι κυμάνσεις δικστυροῦνται ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ, μυρίκι ποικιλίαι δυνάμεων συνδύζονται πρὸς ἀλλήλους.

Ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ, πρωΐᾳ καὶ ἑσπέρᾳ, ἐν πάσῃ ὥρᾳ, ἡ αὐτὴ κίνησις ἀνεπαίσθητος ἅμα καὶ φοβερά, ἦν ὁ μὲν ὀφθαλμὸς δὲν δύναται νὰ ἀντιληφθῇ, οἱ δὲ ἀριθμητικοὶ χαρακτῆρες καὶ οἱ πολυπλοκώτατοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ περιγράψωσι,¹ ἡ ἀπαρμείωτος αὕτη κίνησις τελεῖται ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ κόσμου. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς κινήσεως ταύτης εἶνε ἡ Ζωή.

Ἐξω τοῦ ἀποτελέσματος τούτου, ὁ κόσμος προσφέρει μέτρον τι γόητρον εἰς τὴν περίεργον φαντασίαν. Μόνον διὰ τοῦ θεάματος ἢ τῶν συνκισθημάτων τῆς

1 Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ τὰς ἐν ἐκάστῃ ἡμέρᾳ ἐνεργούσας δυνάμεις ἐν τῇ φύσει, θὰ κατεπλήσιστο ὑπὸ θάμβους. Καὶ ἵνα ἀναφέρωμεν ἐν μόνον εὐνόητον παράδειγμα, λέγομεν ὅτι, οἱ ἀτμοὶ τοῦ ὕδατος οἱ ἀνεπαίσθητος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀνερχόμενοι, ὕψος σχηματίζουσι τὰ νέφη, καὶ τὰ νέφη ταῦτα ἄτινα διακλύονται εἰς βροχὴν, ἵνα πάλιν ἀνυψωθῶσιν, δὲν θὰ παρῆγον ἰκανὴν ἐννοίαν τοῦ ἀπείρου μεγέθους τῶν ἐνεργουσῶν τούτων δυνάμεων. Διότι, ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι καθ' ἑτοῦ πίπτει ἐφ' ἑλίου τοῦ ἐδάφους στίβας ὕδατος ἔχοντος ὕψος 4 μέτρου καὶ ὅτι τὸ κατὰ μέσον ὄρον ὕψος τῶν νεφῶν εἶνε τρισχιλίων μέτρων, θὰ ἦτο χρεῖα, ὕψος ἑκτελεσθῆ ἡ αὐτὴ ἐργασία, ἀβροίσματος ἑκατὸν πεντήκοντα δισεκατομμυρίων ἵππων ἐργαζομένων ἐπὶ τὰ ὄρας καθ' ἡμέραν. Ἡ Γ' ὁλόκληρη, δὲν θὰ ἐπῆρκει εἰς τὴν διατροφήν αὐτῶν.

ζωῆς τὸ ἐν ἡμῖν διανοούμενον πνεῦμα προσκαλλᾶται εἰς τὴν φύσιν. "Ἄν ἡ κατὰ τὰς σιωπηλὰς νύκτας ἀλόρυθος τοῦ Οὐρανοῦ θέα διαχέει ἐν ἡμῖν ἀπερίγραπτον μελαγχολίαν· ἂν ἡ θεωρία τῶν ἀχανῶν ἐρήμων τῶν ἐλεγχομένων ὑπὸ θερμοῦ Ἡλίου, καθιστᾷ ἡμᾶς ψυχροὺς πρὸς αὐτάς· ἂν ἡ μελέτη τῶν χημικῶν συνδυασμῶν τῶν θυμακστοτάτων, οἵτινες ἐκτελοῦνται ἐντὸς ἀγγείου κερρατοειδοῦς, μᾶς συγκινεῖ ὀλιγώτερον τῆς θέας μικροῦ πτηνοῦ ἐν τῇ φωλεᾷ του ἢ καὶ τοῦ ἡσύχως φουμένου παρὰ τοὺς πόδας δένδρου· τοῦτο προσέρχεται διότι τὰ θεάματα ταῦτα δὲν ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν ἄμεσόν τινα ζωὴν. Ἡ ἡμετέρα ψυχὴ εἶνε μάλιστα εὐπρόσιτος πρὸς τὰς ἐντυπώσεις τὰς προσερχομένας ἐξ ἄλλων ζωικῶν ὄντων, καὶ ἐκ τούτων πάλιν τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν παρεμφερέστερα εἶνε καὶ τὰ μᾶλλον συγκινοῦντα ἡμᾶς. Προσηφιλῆς τις φωνὴ εὐρίσκει ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἢ ὡς βεβαιότεραν καὶ μᾶλλον πᾶλλουσαν ἢ ἡ βροντὴ τοῦ κερανοῦ. "Ἐν βλέμμα τῶν ὀφθαλμῶν της εἰσέρχεται βαθύτερον ἐν ἡμῖν ἢ αἱ ἀκτῖνες τοῦ Ἡλίου. "Ἐν μειδίᾳ τῶν χειλέων της μᾶς ἔλκει μετὰ θελγήτρου μᾶλλον ἀπροσμαχῆτου ἢ ἡ μεγαλοπρεπεστάτη τοπογραφία. "Ἐπὶ τῶν ὤμων, ἐπὶ τῶν βραχιόνων, ἐν τῇ κόμῃ αὐτῆς, οἱ ἀδάμαντες, οἱ μαργαρίται, οἱ λίθοι, οἱ σμάραγθοι καὶ οἱ σάπφειροι, ἀποβάλλουσι τὴν ἑαυτῶν λάμψιν καὶ κατέρχονται εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀπλῶν λίθων. "Ἐνταῦθα μάλιστα ἡ ζωὴ ἐμφανίζεται ἡμῖν ἐν τῇ γήινῃ αὐτῆς ἀποκλύψει τῇ μάλιστα ὠραία καὶ ἐξαίρετῃ· διότι

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias-Istoriki
Restrictions apply.

ἡ ζωὴ εἶνε ἀληθῶς ἡ μεγίστη ἔλξις τῆς φύσεως.

Ἄλλ' ὀχαρκατῆρ, ὁ προσβάλλων ζωηρότερον τὸν παρκατηρητῆν ἐν τῷ συνόλω τῆς γήινης ζωῆς, εἶνε ὀγενικὸς νόμος ὁ ἀρχων ἐν τῇ παγκοσμίῳ ζωῇ. Ἐκ πρώτης ὕψεως, ὅλα τὰ διάφορα ὄντα ἐμφανίζονται ἡμῖν κεχωρισμένα ἀλλήλων. Ἡ ἐλάχιστη ἡ περιστέφουσα τὰς ἀλπειοῦς κορυφὰς φαίνεται ὅτι οὐδὲν κοινὸν ἔχει μετὰ τοῦ λαγωοῦ τοῦ τρέγοντος ἐν τῇ κοιλάδι. Τὸ ῥόδον τῶν κήπων ἡμῶν ἀγνοεῖ τὸν λέοντα τῆς ἐρήμου. Ὁ Ἄστος καὶ ὁ Γυψ τῶν ὑψηλῶν ὀροπεδίων τῆς κεντρικῆς Ἀσίας δὲν ἐγεύθησαν τῆς ὀπώρας τῶν ἡμετέρων παραδείσων. Ὁ σῖτος καὶ τὸ κλῆμα δὲν φαίνονται προσκολλώμενα εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἰχθύων. Καὶ ἂν περιορισθῶμεν εἰς διαίρέσεις ὀλιγώτερον ἀποτόμους δὲν φαίνεται ὅτι ὑπάρχει ἄμεσος σχέσις μετὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς τῶν φυτῶν ἢ τῆς χλόης, ἣτις ἐπιστρωννύει τοὺς λειμῶνας καὶ τὰ δάση. Καὶ ὅμως πράγματι ἡ ζωὴ ὅλων τῶν ὄντων, ἄτινα πληροῦσι τὴν γῆν, ἀνθρώπων, ζώων, φυτῶν, εἶνε μία μόνη ζωὴ, ἐν μόνον σύστημα οὔτινος ἐν μὲν τῷ μέσῳ κεῖται ὁ ἀήρ, τὸ δὲ ἔδραφος εἶνε ἡ βῆσις αὐτοῦ καὶ ἡ παγκόσμιος αὐτῆ ζωὴ, δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ διηλεκτῆς συναλλαγὴ τῆς ὕλης. Πάντα ταῦτα τὰ ὄντα εἶνε κατεσκευασμένα ἐκ τῶν αὐτῶν μορίων, ἄτινα μεταβαίνουσι διαδοχικῶς ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλα, ὥστε οὐδενὸς ὄντος τὸ σῶμα ἀνήκει κυρίως εἰς αὐτό. Διὰ τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς ὀρέψεως ἀπορροφῶμεν καθ' ἡμέραν ποσὸν τροφῆς. Διὰ τῆς πέψεως, τῶν ἀποκρίσεων καὶ ἐκκρίσεων, ἀπα-

βάλλομεν τὸ αὐτὸ ποσόν. Οὕτω δὲ τὸ σῶμα ἡμῶν, ἀνακκινίζεται καὶ μετὰ τινα καιρὸν δὲν ἀπομένει πλέον οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον γραμμάριον ἐκ τοῦ ὑλικοῦ σώματος, ὅπερ εἶχομεν πρότερον, ἐξ ὀλοκληρίας ἀνακκινισθέντος. Διὰ τῆς συναλλαγῆς ταύτης διατηρεῖται ἡ ζωή. Ἐνῶ δὲ ἡ ἀνακκίνισις αὕτη ἐνεργεῖται ἐν ἐκαστῶ ἡμῶν, ἐνεργεῖται ὁμοίως καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν ζώων καὶ ἐν ἐκαστῶ τῶν φυτῶν. Τὰ ἐκτομύρια λοιπὸν καὶ δισεκτομύρια τῶν ὄντων, ἅτινα ζῶσιν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς σφαίρας, διατελοῦσι κατὰ ταῦτα ἐν ἀμοιβαίᾳ συναλλαγῇ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὀργανισμῶν. Καὶ αὕτη μὲν ἡ ἄτομος τοῦ ὀξυγόνου ἦν εἰσπνέεισ νῦν, ἀπεπνεύσθη χθὲς ἴσως ὑπὸ τινος δένδρου τῶν δικσῶν. Ἐκεῖνη δὲ πάλιν ἡ τοῦ ὑδρογόνου, ἣτις ὑγραίνει τὸν ἐπισκοποῦντα ὀρθοκλινὸν κομψευομένου τινός, πληνωμένου ἐν ταῖς ἀγυιαῖς, ἴσως πρὸ τινος χρόνου ἔβρεχε τὰ χεῖλη τῆς παρθενικωτάτης τῶν παρθένων τῆς σεμνοτύφου Ἀλβίωνος. Ἄλλη δὲ πάλιν ἄτομος ἣτις νῦν καίει ἐν τῷ ἐμῷ πνεύμονι, ἔκκειεν ἴσως ἐν τῷ λύχνῳ, ὃν ὁ Νεύτων μετεχειρίσθη εἰς τὰ ὀπτικά αὐτοῦ πειράματα καὶ ἴσως τὸ φωσφόρον, ὅπερ ἀπετέλει τὰς πολυτιμοτάτας ἴνας τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ Νεύτωνος, κεῖται νῦν ὑπὸ τὸ ὄστρακον ὄστρέου ἢ ἐπὶ τινος τῶν μυριάδων τῶν μικροσκοπικῶν ζωῶν ἅτινα πληροῦσι τὴν φωσφορολαμπῆ θάλασσαν. Ἡ ἄτομος τοῦ ἀνθρακος ἢ ἐξερχομένη ἐν τῷ πικρῶντι ἐκ τῆς καύσεως τοῦ ὑμετέρου σιγάρου, ἐξῆλθεν ἴσως πρὸ τινων ἐτῶν, ἐκ τοῦ τάφου τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, ὅστις ἀναπαύε-

ται, ὡς εἰξεύρετε, ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Ἀθάνης. Ἡ γῆνιν ζωὴ ὀλόκληρος δὲν εἶνε ἡ μεγάλη τις συναλλαγὴ ὕλης. Φυσικῶς οὐδὲν ἡμῖν ἀνήκει κυρίως. Μόνον τὸ νοητικὸν ἡμῶν ὃν εἶνε ἡμέτερον, εἶνε ἡμεῖς αὐτοί. Τοῦτο μόνον ποιεῖ ἡμᾶς ἀληθῶς ἀναλλοιώτους, ἡ δὲ οὐσία ἡ συνιστῶσα τὸν ἐγκέφαλον ἡμῶν, τὰ νεῦρα, τὰ ὀστά, τὰ μέλη, τὴν σάρκα ἡμῶν, δὲν μένει ἐν ἡμῖν· ἔρχεται, ἀπέρχεται, διέρχεται ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὄντος εἰς τὸ ἄλλο. Κυρίως καὶ ἄνευ μεταφορᾶς, τὰ φυτὰ εἶνε αἰρίζαι ἡμῶν, δι' αὐτῶν ἀντλοῦμεν ἐν τοῖς ἀγροῖς τὸ λεύκωμα τοῦ αἵματος καὶ τὴν φωσφορικὴν τίτανον τῶν ὀστέων ἡμῶν. Τὸ ὀξυγόνον, ὅπερ ἡ ἀναπνοὴ αὐτῶν ἀποστέλλει ἡμῖν, δίδει εἰς ἡμᾶς τὴν δύναμιν καὶ τὴν καλλονὴν, καὶ ἀμοιβαίως τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὅπερ ἡ ἡμετέρα ἀναπνοὴ πέμπει εἰς τὸν ἀέρα, κοσμεῖ διὰ τῆς χλόης τοὺς λόφους καὶ τὰς κοιλάδας.

Ὅταν κατέχη τις τὸ βαθὺ αἶσθημα τῆς παγκοσμίου ταύτης συναλλαγῆς τῆς ὕλης, ἥτις καθιστᾷ ἀδελφὰ, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὀργανικῆς συνθέσεως, τὸ πτηνὸν μετὰ τοῦ δένδρου, τὸν ἰχθὺν μετὰ τῆς παραλίας, τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ λέοντος, θεωρεῖ τὴν φύσιν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς μεγάλης ἐνότητος ἥτις ἄρχει τῆς πορείας τῶν πραγμάτων. Εὐρίσκει δὲ οὕτως αὐτὴν ἐντελῶς μεταμορφωμένην. Καὶ μετὰ μείζονος τότε ἐνδιαφέροντος φαντάζεται τὸ καθολικὸν σύστημα τῆς γῆνιν ζωῆς. Ὁ Α. Οὐμβόλδος ἀπετύπωσεν ἡμῖν ἐν σκιαγραφίᾳ διὰ μεγάλων χαρακτήρων τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ συστήματος τούτου, ὅπερ δύναται δικαίως γὰ γεννήσῃ εἰδι-

κλς θεωρίας περὶ τῆς ζωῆς. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐξετάζη τὴν φύσιν διὰ τῆς διερευνητικῆς αὐτοῦ περιεργίας, λέγει¹, ἢ ἀναμετρή ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ τὰς εὐρείας δικστάσεις τῆς ὀργανικῆς δημιουργίης, ἐκ πασῶν τῶν συγκινήσεων ἃς αἰσθάνεται, ἢ ἰσχυροτάτη καὶ ἢ βαθυτάτη εἶνε τὸ αἶσθημα ὅπερ ἐμπνέει εἰς αὐτὸν ἢ ἐφ' ὅλης τῆς ὑψηλοῦ δικκεχυμένη πληθώρα τῆς ζωῆς. Πανταχοῦ καὶ μέχρι τῶν κτεψυγμένων πόλων, ὁ ἀὴρ ἀντηγεῖ ὑπὸ τοῦ κελαδῆματός τῶν πτηνῶν καὶ τοῦ βόμβου τῶν ἐντόμων. Ἡ ζωὴ πνέει οὐ μόνον ἐν τοῖς κκτωτάτοις τρώμασι τοῦ ἀέρος ὅπου πυκνοὶ ἀτμοὶ κυμίνονται, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐν ταῖς αἰθρίαις καὶ αἰθερίαις χώραις. Ὅταν τις ἀναβαίνει τὰς ῥάχεις τῶν Κορδιλλιερώων τῆς Περούβικς, ἢ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ὄχθης τῆς λίμνης Γενούης, τὴν κορυφὴν τοῦ Λευκοῦ Ὄρους, εὕρισκει ἐν ταῖς ἐρημίαις ταύταις ἔμψυχα ὄντα. Ἰδομεν ἐπὶ τοῦ Chimborazo εἰς ὕψος ὑπερβαῖνον κατὰ 2,600 περίπου μέτρα τὴν κορυφὴν τῆς Αἴτνης, χρυσολίδας καὶ ἄλλα δίπτερα ἔντομα. Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι πρρεσῦρθησαν ἐκεῖ ὑπὸ ἰσχυρῶν πνευμάτων ἀνέμου, καὶ ὅτι ἐπληθήθησαν ὡς ἀλλοδαπὰ εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ἔνθα ἢ σφοδρὰ ἐπιθυμίᾳ τοῦ μολθάνειν φέρει τὰ τρέμοντα βήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἢ παρούσις αὐτῶν ἀποδεικνύει πάντοτε, ὅτι ὡς μάλλον εὐκαμπτος ὁ ζωϊκὸς ὀργανισμὸς ἀντέχει καὶ πέραν τῶν ὀρίων ὅπου ἢ βλάστησις παύει. Ἰδομεν πολλάκις τὸν γίγχντα τῶν γυπῶν, τὸν κόνδορον, μετεωριζόμενον ὑπὲρ τὰς κερ-

¹ Tableaux de la nature liv IV.

λὰς ἡμῶν, ὑψηλότερον τῆς χιονώδους ἀκρωρείας τῶν Πυρηναίων, ὑπεριπτάμενον τῆς κορυφῆς τῆς Τενερίφης, ὑψηλότερας ὄλων τῶν κορυφῶν τῶν Ἰνδιῶν. Τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο πτηνὸν εἶχεν ἐλκυσθῆ ὑπὸ τῆς ἀδηφάγου αὐτοῦ ἀπληστίας πρὸς καταδίωξιν τῶν μετὰξομάλλων προβατοκαμήλων, αἵτινες ἠνωμέναι εἰς ἀγέλας, πλανῶνται ὡς δορκάδες ἀνὰ τὰς χιονοσκεπεῖς νομάς.»

Ἡ ζωὴ αὕτη, ἣν ὁ ὀφθαλμὸς πικρατῆρεϊ διακεχυμένην ἐφ' ὅλης τῆς ἀτμοσφίρας, εἶνε ἀμυδρὰ εἰκὼν τῆς ἐτι μάλλον συμπεπυκνωμένης, τῆς ἀποκλυπτομένης διὰ τοῦ μικροσκοπίου. Οἱ ἄνεμοι ἀνυψοῦσιν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἐξαιμιζομένων ὑδάτων πληθύν, ζωφρίων ἀοράτων, ἀκινήτων, καὶ πικρῶν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν πάντα τὰ φαινόμενα τοῦ θανάτου· τὰ ὄντα πῦτα κυμαίνονται αἰωρούμενα ἐν τῷ ἀέρι, ἕως ἢ δρόσος ἐπαναχάγη αὐτὰ εἰς τὴν τροφὴν γῆν, διαλύση τὸ κάλυμμα τὸ περικλεῖον τὸ σῶμα αὐτῶν καὶ μετὰδότη δυνάμει ἀναμφιβόλως τοῦ ὀξυγόνου ὅπερ τὸ ὕδωρ κατέχει πάντοτε, εἰς τὰ ὄργανά των νέον ἐρεθισμὸν. Νέφη μικροσκοπικῶν ὀργανισμῶν διέρχονται τὰς αἰθερίους ἐκτάσεις τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ μεταβιβάζουσι τὴν ζωὴν ἀπὸ μιᾶς ἡπείρου εἰς ἄλλην.

Δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν μετὰ τοῦ συγγραφέως τοῦ «Κόσμου», ὅτι πλὴν τῆς ὑπάρξεως τούτων, ἡ ἀτμόσφαιρα ἐμπεριέχει ἀκόμη ἀνεκρίθημετα σπέρματα μελλούσης ζωῆς, ὡς ἐντόμων καὶ ὡς φυτῶν, ἅτινα ὑποβασταζόμενα ὑπὸ στεφάνων τριχῶν ἢ πτίλων, ἀπέρχονται εἰς τὰς μακρὰς αὐτῶν κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀπο-

δημίξ. Ἡ γόνιμος κόνις ἦν σπείρουσι τὰ ἄρρενα ἀνθη εἰς τὰ εἶδη, ὅπου τὰ δύο γένη εἰσι κεχωρισμένα, φέρεται ἀφ' ἐκυτῆς διὰ τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν διπτέρων ἐντόμων, διὰ τῆς γῆς καὶ τῶν θαλασσῶν, μέχρι τῶν θηλέων φυτῶν, ἅτινα ζῶσιν ἐν τῇ ἐρμηίᾳ. Πανταχοῦ ὅπου ὁ παρατηρητῆς τῆς φύσεως ἀφήσῃ νὰ διεισδύσῃ τὸ βλέμμα αὐτοῦ, ἀπαντᾷ ἢ ζῶν τινὰ ἢ σπόρον ἑτοιμον νὰ τὴν λάβῃ.

Αἱ ὀργανικαὶ μορφαὶ διαπερῶσιν διὰ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς εἰς μέγιστα βῆθη παντοῦ ὅπου τὰ ὕδατα διακεχυμένα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας εἰσδύονται διὰ μέσου κοιλωμάτων εἴτε αὐτοφυῶν, εἴτε ὀρυχθέντων ὑπὸ ἀνθρωπίνης χειρός.

Δὲν δύναται τις νὰ ἀποφανθῇ μετὰ βεβαιότητος ποῖον εἶναι τὸ κέντρον ἐν ᾧ ἡ ζωὴ εἶνε διακεχυμένη μετὰ πλείονος ἀφθονίας. Διότι πληροὶ τὸν Ὀκεανὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης τῶν τροπικῶν μέχρι τῶν στερεῶν ἢ ἐπιπλεόντων πάγων τοῦ ἀνταρκτικοῦ πόλου. Ὁ ἀῆρ γέμει ἀοράτων σπερμάτων, καὶ τὸ ἔδαφος διορύσσεται ὑπὸ μυριάδων εἰδῶν ζῶων τε καὶ φυτῶν.

Τὰ φυτὰ τείνουσιν ἀκαταπαύστως ὅπως διαθέσωσιν εἰς ἀρμονικοὺς συνδυασμοὺς τὴν ἀκατέργαστον ὕλην τῆς γῆς. Ἔργον αὐτῶν ἔχουσι νὰ πρᾶσκειν ἄνω καὶ νὰ μιγνύωσι, διὰ τῆς ζωϊκῆς αὐτῶν δυνάμεως, τὰς οὐσίας αἵτινες μετὰ ἀνκριθμήτους μεταβολὰς θὰ ὑψωθῶσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν νευρικῶν ἰνῶν. Τὸ αὐτὸ βλέμμα, τὸ περιλαμβάνον τὸ φυτικὸν στῶμα ὅπερ καλύπτει τὴν γῆν, ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὴν πληθώραν τῆς ζωῆς

τῶν ζώων, τρεφομένων καὶ δικτηρουμένων ὑπὸ τῶν φυτῶν.

Διὰ τοῦ ἀέρος γίνονται αἱ ἀκατάπαυστοι καὶ παγκόσμιοι αὗται μεταβολαί, καὶ τὰ στοιχεῖα δὲν δύνανται νὰ διέλθωσι ἀπὸ τοῦ ἑνὸς σώματος εἰς τὸ ἄλλο χωρὶς νὰ διαπεράσωσι διὰ τοῦ μεγάλου τούτου διαμέσου. Ἡ πρότασις αὕτη εἶνε τοσοῦτον ἀκριβής, ὥστε οἱ φυσιολόγοι λέγουσιν ἀπὸ πολλοῦ ὅτι πᾶν ἐπὶ τῆς γῆς ζῶν εἶνε ἐξ ἀέρος ὀργανωμένον. Πῶς γίνεται ἡ ὀργάνωσις αὕτη; Ἀπὸ τοῦ Lavoisier ἤδη εἶνε γνωστὸν, ὅτι ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων εἶνε τι ἀνάλογον πρὸς τὴν καῦσιν δι' ἧς θερμαίνουμεθα καὶ φωτιζόμεθα. Ἄς ἐνδιετρίψωμεν ὀλίγον ἐν τούτῳ. Ἡ ἀναπνοὴ, ἔλεγε ὁ κ. Riche ἐν τινι τῶν ἐπιστημονικῶν ἐσπερίδων τῆς Σορβόννης, εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνώσεως τοῦ ἐν τῷ ἀέρι ὀξυγόνου μετὰ τοῦ ἀνθρακος καὶ τοῦ ὑδρογόνου τῶν σιτίων, ὅπως ἡ καῦσις εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἐνώσεως τοῦ αὐτοῦ ὀξυγόνου μετὰ τοῦ ἀνθρακος καὶ τοῦ ὑδρογόνου τοῦ κηροῦ, τοῦ ξύλου καὶ τῶν ἄλλων καυσίμων ὑλῶν. Ἄλλ' ἡ μὲν ἀναπνοὴ εἶνε φαινόμενον τῆς ζωτικῆς ἐνεργείας, ἡ δὲ κυρίως καῦσις φαινόμενον ἰσχυρᾶς θερμότητος. Ἀμφότεραι αἱ ἐνεργεαὶ αὗται ἔχουσιν ἀποτέλεσμα παραγωγὴν θερμότητος, διότι ἡ θερμότης, ἡ γεννωμένη ἐκ τῆς ἀναπνοῆς, εἶνε ἡ δικτηροῦσα τὸ ἡμέτερον σῶμα εἰς θερμοκρασίαν 37 βαθμῶν, ἀναγκάσκει πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς.

Ὁ Lavoisier, ὁ Liebig, πάλαι ἤδη ἀπέδειξαν ὅτι πᾶν ζῶον εἶνε ἐσπία, πᾶσα τροφὴ καῦσις. Ἄν ἡ ἀνα-

πνοή δὲν συνοδεύεται ὅπως ἡ καύσις ὑπὸ λάμψεων διαπύρων, προέρχεται διότι εἶνε καύσις ὀλιγώτερον ἐνεργός, καύσις βραδεῖα. Ὅσον βραδεῖα ὅμως καὶ ἂν εἶνε, πάντοτε ἀνκλογεῖ πρὸς ἰκανῶς ἰσχυρὰν δόσιν ἀνθρακός. Εἰς ἄνθρωπος κκίει 10 ἕως 12 γραμμ. ἀνθρακός ἀνά πᾶσαν ὥραν, 250 γραμμ. κκθ' ἡμέραν περίπου, ἔτι δὲ κκί ποσότητᾶ τινὰ ὑδρογόνου.

Ἡ καύσις καὶ ἡ ἀναπνοή φθείρουσι τὴν ἀτμόσφαιραν κατανάλισκουσι τὸ κυρίως ὑγιεινὸν στοιχεῖον, τὸ ὀξυγό-
νον, καὶ ἀναπληροῦσι αὐτὸ διὰ πνιγηροῦ τινος ἀερίου, τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος· καὶ ἄλλαί αἰτίαι μεταδίδουσι διαρκῶς τὸ φθαρτικὸν τοῦτο προϊόν εἰς τὰ στρώματα τοῦ ἀέρος ἐν οἷς ζῶμεν. Πειράματα γενόμενα ἐπὶ τῶν ἀτμῶν τοῦ ὕδατος τῶν συμπετυκνωμένων ἐπὶ τῶν παρθεύρων τῶν ἐν Χριστίοις θεάτρων, δεικνύουσιν ἕνωσιν ἐξικρέτως πνιγηρὰν καὶ φθαρτικὴν τῆς ζωῆς.

Ἡ ἀνθρωπότης ἀναπέμπει, εἰς τὸν ἀέρα κκθ' ἑκα-
στον ἔτος 160 δισεκατομμύρια κυβικὰ μέτρα ὀξυγόνου ἀναπληροῦσα αὐτὸ δι' ἴσου ποσοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ἡ ἀναπνοή τῶν ζῶων τετραπλασιάζει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ὁ γαιάνθρωξ μόνον ὅστις ἐξορύσσεται ἐκ τῆς γῆς χορηγεῖ περίπου 100 δισεκατομμύρια κυβικὰ μέτρα ἀνθρακικὸν ὀξυ, καὶ αἰ ἄλλαί καυστικαὶ ὕλκαι αὐξάνουσιν ἐπὶ πολὺ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον. Αἱ ἀποσυνθέσεις ἐπυξάνουσιν αὐτὸν ἔτι μᾶλλον· καὶ ὅμως τὸ ἀέριον τοῦτο εὐρίσκαται μόνον ἐν τῇ λίαν ἐλαχίστῃ ἀνκλογίᾳ τῶν 4 ἕως 5 λιτρῶν πρὸς 100 ἑκατόλιτρα. Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξυ εἶνε εὐδιάλυτον ἐν τῷ ὕδατι. Ἡ βροχὴ ἀνα-

λύει τὸ ἀέριον τοῦτο διερχομένη διὰ τοῦ ἀέρος καὶ παρασύρει αὐτὸ εἰς τοὺς ῥύακας, κατόπιν εἰς τοὺς ποταμούς καὶ τέλος εἰς τὰς θαλάσσας. Ἐκεῖ τὸ ἀνθρακικὸν τοῦτο ἀέριον ἐνοῦται μετὰ τῆς τιτάνου. Ἐκ τῆς ἀνθρακικῆς τιτάνου γεννῶνται τιτανώδεις χάλικες, μάγμαρα, ἀλάβαστρα, ὄνυχες κτλ.

Τὰ φυτὰ τελοῦσιν ἐν ἀπειρομεγέθει κλίμακι λειτουργίαν ὅπως ἀλλοίαν τῆς ἀναπνοῆς τῶν ζώων, λειτουργίαν πάνυ οὐσιώδη καὶ ἀναγκαιοστάτην εἰς τὴν συντήρησιν τῆς ἁρμονίας τῆς φύσεως, διότι οὐ μόνον ταῦτα προσλαμβάνουσι τὸ ὑδρογόνον ἐκ τοῦ ἀποσυντιθεμένου ὕδατος, ἀπορροφῶσι τὸ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἀλλὰ πρὸς τούτοις, ἐνεργεῖα τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ἐξάγουσιν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἀνθρακα καὶ ἀπομονοῦσι τὸ ὀξυγόνον. (Φύλλον νεύμφου δίδει ἐν διασθήματι 10 ὥρων ποσότητα ὀξυγόνου δεκαπεντάκις μεγαλητέραν τοῦ βάρους αὐτοῦ.)

Ἄποίας μεταβολᾶς τὰ φυτὰ ἐπιφέρουσιν εἰς τὸν ἀνθρακα, τὸ ὑδρογόνον, τὸ ἄζωτον, ἀφ' ὧν ἐκαθάρισαν τὸν ἀέρα; Σχηματίζουν εἰς αὐτῶν μυρία διάφορα προϊόντα. Ἡ φύσις, ἐνοῦσα πέντε μόρια ἀνθρακος καὶ τέσσαρα ὑδρογόνου, σχηματίζει ἐπὶ τοῦ λειμωνίου καὶ τῆς ἐλάτης δύο οὐσίας, αἵτινες, καίτοι πάντη διαφέρουσαι κατὰ τὴν ὄσμην, ἔχουσιν ὅμως τὴν αὐτὴν σύνθεσιν. Ἡ φύσις προσθέτει συνεχῶς ὀξυγόνον εἰς τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα. Οὕτω συνάπτει δώδεκα μόρια ἀνθρακος καὶ δέκα μόρια ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου καὶ κατασκευάζει κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῇ, ἢ τὰ στοιχεῖα

τοῦ ξύλου, ἢ τὰ τοῦ γεωμήλου. Ἄλλοτε ἡ ἐργασία αὐτῆς εἶνε ἔτι μᾶλλον περίπλοκος, συνενοῖ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἀνθρακκα, ὑδρογόνον, ὀξυγόνον, ἄζωτον· ἐκ τούτων δὲ προκύπτουσι τότε διχοφορώτατα προϊόντα, οἷον ἐξάιρετοι τροφῆι ὡς ὁ σῖτος καὶ δηλητήρια δραστικώτατα ὡς ἡ στρυχνίνη.

Δύναται τις νὰ ἐξηγήσῃ π.χ. πῶς προσθεμένου ἐνός ἰσοδυνάμου ὕδατος εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν οὐσίαν τοῦ ξύλου τῆς κυτταρίνης ($C^{12}H^{10}O^{10}$), ἡ φύσις σχηματίζει σάκχαρι ($C^{12}H^{11}O^{11}$);

Ἡ φύσις ἐν σιγῇ πρᾶξει τὰς ἀξιοθαυμάστους αὐτῆς συνθέσεις ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς ζωῆς.

Τὰ φυτὰ εἶνε μέγιστον βιομηχανικὸν ἐργαστήριον. Ὑπὸ τὴν ἡλιακὴν ἐνέργειαν ἅπαν τὸ σύνολον τῶν τροχῶν βιάλλεται εἰς κίνησιν. Ὅπως ὁ μηχανικὸς προσφέρει τροφήν εἰς τὴν ἀτμομηχανὴν αὐτοῦ, ἡ φύσις ἀνακκινίζει τὸν ἀνθρακκα καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀέρος, καὶ τὰ στοιχεῖα τῶντα εἶνε τὰ μεταβαλλόμενα εἰς ξύλον ἢ εἰς ἄμυλον, εἰς σάκχαρι ἢ εἰς δηλητήριο, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν εὐχυμὸν σάρκα τῶν ὀπωρῶν, τὸ λεπτὸν ἄρωμα τῶν ἀνθέων, τὰ τρίχαπτα τῶν φύλλων, τὸ σκυτῶδες ὕψοςμα τῶν ξύλων. Τὰ ζῶα τρέφονται ἀπὸ τῶν φυτῶν ἀεροποιούσι πάλιν τὸ σπεροποιηθὲν τοῦτο ἀέριον, καὶ φέρουσιν αὐτὸ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ἔνθα ἐπαναλαμβάνει τὸν κύκλον τοῦτον τῆς μεταμορφώσεως, ὃν ὁ ἀῆρ, τὸ πρῶτον τοῦτο ὄργανον τῆς ζωῆς. δὲν ἀφένει ποτὲ νὰ διακοπῇ.

Ἡ σύγκρισις τῆς τῶν ζώων καύσεως τῆς ἐν τῇ ἀνα-

πνοῆ πρὸς τὴν τῶν κχυσίμων ὑλῶν τῶν ἐν τῇ καμίνῳ, ὑποστηριχθεῖσα κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Liebig¹, εἶνε ἀκριβῆς, πλὴν ἂν δὲν φαντασθῆ τις ὑλικὴν τινα εἰκόνα ἀναμιμνήσκουσιν τὸ πῦρ τῆς συσκευῆς ταύτης. Ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα τοῦ ζώου, ὀλόκληρον καίεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, γινώσκωμεν δὲ ὅτι ἡ κάμινος δὲν καίεται ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συσκευῇ κχυσίμοι ὕλκι καὶ περικάλυμμα ἅπαν καίεται συγχρόνως. Δικαιότερον ἄρα εἶνε νὰ λάβῃ τις τὸν κηρὸν ἢ τὸν λύχνον ὡς ὄρον παρὰβολῆς.

Ἡ θερμότης εἶνε τὸ μέτρον τῆς ζωῆς. Ὁ Καρτέσιος εἶχε προλάβει τὴν πεῖραν γράφων τὴν μεγάλην σημασίαν ἔχουσαν ταύτην σκέψιν. «Δὲν πρέπει νὰ ἐννοῶμεν ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις μηχανισμοῖς οὐδεμίαν ἄλλην ψυχὴν φυτικὴν ἢ αἰσθητικὴν, ἢ ἄλλην τινα ἀρχὴν κινήσεως καὶ ζωῆς, ἀλλ' ἢ τὸ αἷμα καὶ τὰ πνεύματα αὐτοῦ, κινούμενα διὰ τῆς θερμότητος τοῦ πυρός, τοῦ κκίοντος ἀδιαλείπτως ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ οὐδαμῶς διαφέροντος τοῦ ἐν τοῖς ἀψύχοις σώμασι πυρός.» (Γινώσκωμεν ὅτι ὁ Καρτέσιος ὅπως καὶ ὁ Πλάτων ἐθεώρει τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὡς ἀνακεχωρηκυῖαν εἰς τὸ ἄδυτον εὐτῆς ἐν τῷ βῆθει ἡμῶν σῦτῶν καὶ οἷον ἀντίθετον πρὸς τὴν ὕλην. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὀργανικὴ λειτουργίη ἐξήρητο ἐξ ὀλοκληρίαις ἐκ τοῦ σώματος· ἡ σκέψις μόνη ἔμενε προσὸν τοῦ πνεύματος.

Τοιοῦτόν τι εἶνε ἐν κεφαλαίῳ τὸ ἔργον ὕπερ ὃ ἀῆρ τελεῖ ἐν τῇ φύσει· τοιαῦτα εἶνε τὰ φυτὰ, φυσικοὶ καὶ χημικοὶ ἐπιτήδαιοι, οὔτινες ἐτοιμάζουσιν ἡμῖν συγχρό-

¹ Liebig, Chemische Briefe, 400.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

ως, τὴν τροφήν, τὴν ἀναπνοήν, τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν καύσιμον ὕλην καὶ τὰ ὕλικά σοιχεῖα τῆς γήινης ἡμῶν ὑπάρξεως. Οὕτως, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ προσωπικοῦ ἡμῶν αἰσθηματος πρὸς τὴν φύσιν, ἃς συμπεράνμεν μετὰ τοῦ ῥήτορος τῆς Σορβόννης, τοῦ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθέντος, ὅτι τοῦ λοιποῦ, ὅταν θὰ βλέπωμεν ἐν τοῖς κήποις ἡμῶν ἀναβλαστάνουσιν τὴν χλόην, δὲν θὰ θαυμάζωμεν μόνον τὸν ἀνθηρὸν χρωματισμὸν τοῦ φαιδροῦ τούτου τάπητος τῶν λειμῶνων καὶ τὴν χάριν τῶν ἀνθέων δι' ὧν ποιικίλλεται, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀναβιβάζωμεν ὑψηλότερον τοὺς στοχασμοὺς ἡμῶν, θὰ σκεπτόμεθα ὅτι ἐν ἐκάστῳ βλαστήματι τῆς χλόης, ἣν πατοῦμεν, ὑπάρχει σιωπηλὸς τις εὐεργέτης· διότι, ἂν ἡμεῖς ἐξ ἐνόδου συντελοῦμεν εἰς καθωραϊσμὸν αὐτῆς, προσφέροντες ταύτῃ τὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ, οὐδ' ἂν ἤθελε μακρυνθῆ, ἐκεῖνη ἐξ ἄλλου παρέχει ἡμῖν εὐμενῶς πᾶν ὅ,τι ἀναγκαῖοι εἰς τὴν ὕλικὴν ἡμῶν ζώην· θὰ σκεπτόμεθα ὅτι ἡ ἀρμονία αὕτη εἶνε ὑπερτάτη τελειότης, διότι ἂν χῶράι τινες κατὰ τὴν διάρκειαν μακρῶν μηνῶν, εἶνε βεβυθισμέναι ἐν τῇ δριμύτητι τοῦ χειμῶνος, οἱ ἄνεμοι συνάπτουσιν ἀδιάλειπτον κοινωνίαν μετὰ τῶν δυσμοίρων τούτων χωρῶν καὶ τῶν ἡμετέρων, κομίζοντες εἰς τὰ δάση ἡμῶν καὶ τὰς πεδιάδας, τὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ, ὅπερ γεννᾶται ἐκ τῆς ἀναπνοῆς τοῦ Λάπωνος καὶ τοῦ Ἑσκιμῶ, καὶ ἐπαναφέροντες εἰς τὸν κάτοικον τοῦτον τοῦ πόλου τὸ ὄξυγόνον ἃ ἀναδίδουσιν αἱ μυριάδες τῶν στομάτων τῶν ἡμετέρων φυτῶν.

Ἄν παρακολουθήσωμεν τὴν κατὰ βαθμὸν ἀνύψωσιν,

τῆς ὕλης, παρατηροῦμεν μετὰ τῶν φυσιολόγων καθόλου καὶ ἰδίᾳ μετὰ τοῦ Molleschott, τὴν ἐξῆς τάξιν ἐν τῇ συνκλαγγῇ τῆς ὕλης. « Ἡ ἀμωμονία, τὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ, τὸ ὕδωρ καὶ τινὰ ἄλλα, ταῦτα πάντα εἶνε δι' ὧν τὸ φυτὸν κατασκευάζει τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ σῶμα, λέγει εὐστόχως ὁ τελευταῖος οὗτος· ἡ λευκωματίνη καὶ ἡ δεξτρίνη σχηματίζονται ἐκ τῶν ἀπλῶν τούτων συνδυασμῶν διὰ συνεχοῦς ἀπωλείας τοῦ ὄξυγονου. Αἱ δύο αὗται οὐσίαι διαλύονται εἰς τὸν χυμὸν τοῦ φυτοῦ, ὅπερ ἕνεκα τούτου καθίσταται ἱκανὸν νὰ τὰς φέρῃ εἰς τὰ μᾶλλον διεσῶτα αὐτοῦ μέρη, διὰ τοῦ σελέχου, τῶν φύλλων καὶ τῶν καρπῶν. Ἐκ τῆς λευκωματίνης γεννῶνται ἄλλα σώματα λευκωματώδη, ἡ φασηλίνη, ἡ κόλλα, καὶ ἡ σύμπηκτος φυτικὴ λευκωματίνη· αἱ δύο τελευταῖαι αὗται οὐσίαι κατατίθενται ἐν ἀδιαλύτῳ καταστάσει εἰς τὸν σπέρρον. Ἡ λευκωματίνη, τὸ σάκχαρι καὶ τὸ λίπος εἶνε ὀργανικαὶ ὕλαι χρησιμεύουσαι εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ζώου. Τὸ αἷμα τοῦ ζώου εἶνε διάλυσις λευκωματίνης, λίπους, σακχάρους καὶ ἀλάτων. Ἀπορρόφησις ὄξυγονου ἣτις γίνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἰσχυρὰ, μεταβάλλει τὴν λευκωματίνην εἰς μυτίνην, εἰς οὐσίαν ἀποκαταστασίμου, εἰς χονδρίνην εἰς ὀσίνην καὶ εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ δέρματος καὶ τῶν τριχῶν. Αἱ οὐσίαι αὗται μετὰ τοῦ λίπους, τῶν ἀλάτων καὶ τοῦ ὕδατος, σχηματίζουν τὸ σύνολον τοῦ ζωικοῦ σώματος. — Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τῆς συνεχοῦς ἀνασυνθέσεως, καὶ αὐτὴ ἡ κατὰ λύσις εἶνε φαινόμενον ἀδιαλείπτου ἀναπτύξεως.

Ἐν τῷ φυτῷ τὸ λεύκωμα, τὸ σάκχαρι καὶ τὸ λίπος

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias

Restrictions apply.

ἀποσυντίθενται εἰς ἀλκχλοειδῆ, εἰς ὄξεα, εἰς ὕλας χρωματιστικάς, εἰς πτητικὸν ἔλαιον, εἰς ῥητίνην, εἰς ἄζωτον, εἰς ἀνθρακικὸν ὄξύ καὶ εἰς ὕδωρ. Ἐν τῷ ζῳῷ αἱ αὐταὶ οὐσίαι διαλύονται εἰς λευκίνην, συροσίνην, κρεκτίνην, κρεατινίνην, ὑποξυθίνην, οὐρικὸν ὄξύ, μυρμηκικὸν ὄξύ, ὄξυλικὸν ὄξύ, ἀμμωνίαν, ἀνθρακικὸν ὄξύ καὶ εἰς ὕδωρ.»

Οὕτω, δι' αὐτῆς τῆς ζωῆς, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα ἐπανάρχονται εἰς τὴν πηγὴν αὐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον ἡ κατ'ἀλυσις εἶνε ἀκόμη ἀνάπτυξις οὐχὶ ὀλιγώτερον κανονικὴ τῆς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ζωῆς γενομένης. Ἡ ὕλη μόνον διολισθητικὴ εἰς διαφόρους βαθμίδας ἕως φθίστη εἰς παντελεῖ ἀποσύνθεσιν. Ἡ σῆψις δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ βραδεῖα καῦσις τῶν ὀργανικῶν ὕλων, ἥτις γίνεται ἐκτὸς τοῦ ζῶντος σώματος. Ἐξακολουθεῖ εἶδος τι ἀναπνοῆς καὶ μετὰ θάνατον· καὶ ἐκάστη ἄτομος ἐπανάρχεται εἰς τὸν σχηματισμὸν ἢ τὴν συντήρησιν ἄλλων σωμάτων.

Τοιοῦτον εἶνε τὸ χημικὸν σκιαγράφημα τῆς συναλλαγῆς τῆς ζωῆς ἐν τοῖς ἐνοργάνοις σώμασι τῶν ζῶων καὶ τῶν φυτῶν. Ἄς ἐλθῶμεν ἤδη εἰς τὴν κυρίαν ἡμῶν ὑπόθεσιν, τὴν περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν ζῶων. Εἰς τὰς νέας ταύτας παρατηρήσεις, ὅπως καὶ εἰς τὰς προλαβούσας, συμφωνοῦμεν μετὰ τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων. Ἄλλ' ἅς ἀναμείνωμεν τὰ συμπεράσματα. Καὶ κατὰ τὸν συγγραφέα τῆς *Κυκλοφορίας τῆς ζωῆς*, ὅστις ὀρμάται ἐκ τῶν νεωτέρων ἔργων τῶν γερμανῶν φυσιολόγων, ἡ καθολικὴ μέθοδος τῆς κατα-

λύσεως ἐν τῷ ζώῳ, ἢ, ἴνα εἴπωμεν σαφέστερον, τὰ κύρια φαινόμενα τῆς συναλλαγῆς τῶν ὑλῶν τῆς συστάσεως τῆς ζωῆς, εἶνε τὰ ἐξῆς. Πρόκειται ἰδιαίτε-
 ρως ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὅπερ ἔτι
 μᾶλλον διαφέρει ἡμῖν.¹

Γνωστὸν εἶνε ἤδη, ὅτι ἡ ἱστορία τῆς ἀναπτύξεως τῶν
 τροφῶν καὶ τῶν ἐκκριμάτων ἀφοῦ ἐχρησίμευσαν εἰς
 τὴν ἀφομοίωσιν, εἶνε τὸ κύριον ἔργον τῆς φυσιολογίας
 τῆς περὶ τῆς συναλλαγῆς τῶν ὑλῶν. Ἡ πέψις καὶ ὁ
 σχηματισμὸς τῶν ἰστῶν περιλαμβάνονται μεταξὺ δύο
 ὁρίων· τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν καὶ τῶν συστατικῶν με-
 ρῶν τῶν ἐκκρίσεων.

Οὕτω πάντῃ τὰ ἀνατομικὰ στοιχεῖα τοῦ σώματος,
 ἀποσυντίθενται, ὅπως ἀνακαινίζονται πάλιν ἀδιαλεί-
 πτως. Τὸ ὄξυγόνον ὅπερ εἰσπνέομεν διέρχεται διὰ τοῦ
 στόματος εἰς τὴν τρυχεῖαν ἀρτηρίαν· αὕτη διαιρεῖται
 εἰς δύο σωληνας, οἵτινες πάλιν διαιροῦνται εἰς ἀπειρους
 διακλαδώσεις ἀποστενουμένως βαθμῆδόν, καὶ ἀπολή-
 γουτιν εἰς σωληνάρια ἀδιέξοδα, καλούμενα βρογχικὰ
 κυστίδια, συγκοινωνοῦντα πρὸς ἄλληλα μόνον διὰ μέ-
 σου τῶν κλωνίων τοῦ ἀεροφόρου σωληνος ὅστις τὰ φέ-
 ρει. Ἐκ τοῦ σωληνος τούτου τὸ ὄξυγόνον διέρχεται εἰς
 τὰ πνευμονικὰ κυστίδια, ἀπ' αὐτῶν μεταβαίνει εἰς τὸ
 αἷμα διὰ μέσου τοῦ διπλοῦ τοιχώματος τῶν κυστι-
 δίων καὶ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, ἔπειτα μετὰ τοῦ
 αἵματος εἰσέρχεται εἰς τὴν καρδίαν. Κατόπιν ἡ καρδίη
 ἐξακοντίζει τὸ αἷμα ἀναζωογονηθὲν ὑπὸ τοῦ ὄξυγόνου

¹ Kreislauf des Lebens, Brief. XII.

εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, διὰ τῶν ἀρτηριῶν τῆς μεγάλης κυκλοφορίας τῆς διηκούσης διὰ παντός τοῦ σώματος. Τέλος τὸ ὄξυγονον διεισδύεται εἰς τοὺς ἴσους διὰ τῶν διαφραγμάτων τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, εἰς ἃ ἀπολήγουσιν αἱ ἀρτηρίαι.

Συγχρόνως, τελεῖται ἀντίθετον φαινόμενον. Τὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ, τὸ ἀπολυόμενον ἐκ τοῦ αἵματος καὶ ὁ εἰσπνεόμενος ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ συναλλάσσονται κατὰ τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς συναλλαγῆς τῶν ἀερίων ἐν τοῖς κοιλώμασι τῶν πνευμόνων, τῶν βρόγχων, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀεροφόρου ἀγωγοῦ. Ἐπειτα αἱ κινήσεις τῆς ἀναπνοῆς διασέλλουσαι τὸ στῆθος, ἐκβάλλουσι εἰς τὴν ἀέρος πλήρη ἀνθρακικοῦ ὄξεος ὕστερον μετὰ μικρὰν ἀνάπνουαν εἰσπνοὴ διαδέχεται ταύτην τὴν ἐκπνοήν, τὸ στῆθος εὐρύνεται, καὶ ἀήρ μεστὸς ὄξυγονου ἀντικαθιστᾷ τὸν ἐκβληθέντα ἀέρα ἀπολέσαντα ἤδη μέρος τοῦ ἰδίου ὄξυγονου, καὶ τὸ φαινόμενον ἐπαναλαμβάνεται ἐκ νέου.

Δύναται τις νὰ θεωρήσῃ τοὺς πνεύμονας ὡς Τράπεζαν. Τὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ παραδίδεται εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς τροφή εἰς τὰ φυτά. Τὸ ὄξυγονον συναλλάσσεται πρὸς τὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ. Τὸ αἷμα ἐνούμενον μετὰ τοῦ ὄξυγονου ῥέει ἐκ τῶν πνευμόνων πρὸς τὴν ἀριστερὰν κοιλότητα τῆς καρδίας καὶ ἐκεῖθεν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος. Τότε ἀρχεται ἡ καθολικὴ καῦσις, ἥτις ἐνταῦθα μὲν ὡς θρέψις, ἐκεῖ ὡς κατὰλυσις κινεῖ εἰς ἐνέργειαν τὰς ἀρχικὰς λει-
ταυογίαι

Δύναται τις νὰ μετρήσῃ τὴν ἔντασιν τῆς συναλλαγῆς τῶν ὑλῶν, ἣτις ἐνεργεῖται ἐν ἀνθρώπῳ τινί, διὰ τῆς ποσότητος τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τῆς ὑδατῶδους ἐκκρίσεως καὶ τοῦ ὑδατος, ἅτινα ἀποκρίνει ἐντὸς δεδομένου χρόνου. Ἡ ταχύτης τῆς συναλλαγῆς τῶν ὑλῶν εἶνε τὸ μέτρον τῆς ζωῆς. Ἡ ἰσχυροτάτη ἔντασις τῆς συναλλαγῆς ταύτης ὑπάρχει ἐν τῇ περιόδῳ τῆς ζωῆς τῆς ἀπὸ τοῦ τριακοστοῦ μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους.

Οἱ πνεύμονες καὶ οἱ νεφροὶ δὲν εἶνε τὰ μόνα ὄργανα ἅτινα ἀποκρίνουσι τὰ προϊόντα τῆς καταλύσεως· πρέπει νὰ προσθέσωμεν εἰς αὐτὰ τὸ δέρμα καὶ τὸ ἀπευθυσμένον. Αἱ πίπτουσαι τρίχες, ἡ ἐπιδερμὶς ἣτις ἀπολεπίζεται ἔσω καὶ ἔξω τοῦ σώματος, οἱ ὄνυχες οὓς κόπτομεν, πολλαπλασιάζουσι τὰ μόρια τῆς ἀποκρίσεως τῶν ἀζωτικῶν στοιχείων.

Ἡ ἀποκριτικὴ ἐνέργεια τῶν πνευμόνων καὶ τῶν νεφρῶν ἀνέρχεται εἰς τὸ δέκατον πέμπτον τοῦ ὀλικοῦ βάρους τῶν ἐκκρίσεων καὶ ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴν τῶν ἐντέρων.

Ὅσῳ μείζων εἶνε ἡ ἐνέργεια, τοσοῦτον ἡ κατάλυσις εἶνε ταχεῖα. Οἱ εἰς δικφόρους κινήσεις ἀσχολοῦντες τὸ ἑαυτῶν σῶμα ἀποκρίνουσι διὰ τοῦ δέρματος, ἐντὸς 9 ὥρῶν, τοσοῦτον ἀνθρακικὸν ὀξὺ ὅσον ἀποκρίνουσιν ἐν ἡρεμίᾳ διατελοῦντες ἐντὸς 24 ὥρῶν. Εἰς ἵππος τροχάζων, ἀποκρίνει 117 περισσότερον ἢ βεβίων ἡσύχως. Ταχυδρόμος ἄγγλος διανύσας ἐντὸς 100 ὥρῶν ὁδὸν, ἣν ἐν συνήθει πορεῖα θὰ ἐβιάδιζεν ἐντὸς 500, ἐκ

τοῦ κόπου τούτου ἀπέβαλε 14 κιλογράμμων βάρους ἐκ τοῦ ἐκυτοῦ σώματος.

Ἡ πνευματικὴ ἐργασία προξενεῖ παραπλησίαν καὶ ἔτι μείζονα τῆς τοῦ σώματος κόπωσιν. Ἡ ἔκφρασις θερμοκέφαλος, ἧς γίνεται χρῆσις περὶ τοιούτων ἀνθρώπων, εἶνε ὀρθή. Ἐπικύξησις ἐργασίας τοῦ πνεύματος φέρει αὐξήσιν ὀρέξεως, ὅπως ἤθελε φέρει σφοδρὰ κινήσις τῶν μυόνων. Ἡ ὄρεξις δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ σύμπτωσις ἐνδείξις τοῦ αἵματος καὶ τῶν ἰστών, ἧς λαμβάνομεν εἰδήσιν διὰ τῆς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως. Ἡ διανοητικὴ ἐργασία, ὅπως καὶ ἡ ἐργασία τοῦ σώματος, αὐξάνει τὴν ἀπόκρισιν διὰ τοῦ δέρματος, τῶν πνευμόνων καὶ τῶν νεφρῶν.

Τὸ αἷμα καταλείπει σταθερῶς τὰ ἴδια συστατικὰ αὐτοῦ μέρη εἰς τὰ ὄργανα τοῦ σώματος. Ἡ ἐνεργητικὴ δύναμις τῶν ἰστών ἀποσυνθέτει τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ εἰς ὕδωρ· τέλος αἱ ἀποκριτέαι ὑλαι ἔρχονται πάντοτε διὰ τοῦ ρεύματος τῆς κυκλοφορίας εἰς τοὺς πνεύμονας, τοὺς νεφροὺς, τὸ δέρμα καὶ τὸ ἀπευθυσμένον, ὅθεν ἀποχωροῦσι. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν οἱ ἰστοὶ καὶ τὸ αἷμα ἀποβάλλουσι διὰ τῆς τακτικῆς πορείας τῆς ζωῆς οὐσίας, αἵτινες ἀναπληροῦνται διὰ τῶν τροφῶν.

Ἡ συνάλλαξις αὕτη τῶν ὑλῶν γίνεται μετ' ἀξιωματικῆς ταχύτητος. Κατὰ μέσον ὄρον ἡ ζωὴ τῶν ἐν ἀσυνετοῖς ἐγκαρτερούντων διαρκεῖ δύο ἑβδομάδας. Καὶ καθόλου τὰ σπονδυλωτά, καθ' ἕνα χρόνον ἀποθνήσκουσιν ἐξ ἀσυνετοῦ, εὐρίσκονται ἀποβιβάλλοντα τὰ τέσσαρα

δέκατα τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῶν βάρους. Κατὰ τὴν διὰ τῶν τροφῶν γινομένην ἀναπλήρωσιν τῆς ἀπωλείας ταύτης τὸ σῶμα τοῦ ἐφήβου διαφυλάττει τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ βῆρος. Εἰς τοὺς ποιουμένους προσήκουσαν χρῆσιν τροφῆς καὶ ποτοῦ ἢ συναλλαγῆ τῆς ὑλῆς γίνεται ταχύτερον ἢ εἰς τοὺς καταβεβλημένους ὑπὸ τῆς ἐγκρατείας. Ἐκ τινῶν γεγονότων ὁ Moleschott καὶ ἄλλοι φυσιολόγοι, ἐνόμισαν ὅτι δύνανται νὰ συμπεράνωσιν ὅτι τὸ σῶμα ἀνκακινίζεται κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐντὸς 20 ἕως 30 ἡμερῶν.

Πολλοί, ἀκολουθοῦντες κανονικὴν δίαιταν, παρητήρησαν ὅτι ἀπώλεσαν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας κατὰ μέσον ὄρον τὸ εἰκοστὸν δεύτερον τοῦ αὐτῶν βάρους.

Ἡ εἰσαγομένη τροφή καὶ τὸ εἰσπνεόμενον οἷον ἀναπληροῦσι τὴν ἀπώλειαν ταύτην. Διότι τὸ αἷμα δὲν προέρχεται μόνον ἐκ τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν, ἀλλ' ἐκ τε τῆς τροφῆς καὶ τῆς ἀναπνοῆς. Τοῦτο εἶνε ἔτι ἀληθέστερον τῶν ὀργανικῶν ἰσθῶν.

Ἄν τὸ σῶμα ἀπέβαλλεν ἐν ἐκάστῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὸν χειμῶνα ἀνὰ ἓν νέον δωδέκατον, ἐν δὲ τῷ θέρει ἀνὰ ἓν νέον δέκατον τέταρτον τοῦ ἑαυτοῦ βάρους, τὸ σῶμα ἐξ ὀλοκληρίας θὰ ἀνεκακινίετο ἐντὸς 12 ἢ 14 ἡμερῶν. Κατὰ τὰ συμπεράσματα τοῦ τελευταίου ἐρευνητοῦ, θὰ ἐχρειάζοντο 22 ἡμέραι.

Ὁ Liebig ἐλαττώνει τὴν ταχύτητα ταύτην τῆς συναλλαγῆς τῶν ὑλῶν ἐξ ἄλλης παρατηρήσεως. Δὲν ἀπατᾶται τις πολὺ ἀποδίδων εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν ὀρίμου ἡλικίας ποσότητα κατὰ μέσον ὄρον 24 λιτρῶν αἵματος. Τὸ οἷον

γόνον, ὅπερ, ἀπορροφῶμεν διὰ τῆς ἀναπνοῆς ἐντὸς 4 ἢ 5 ἡμερῶν, ἀρκεῖ νὰ μεταβάλῃ διὰ τῆς καύσεως ὅλον τὸν ἀνθρακκὸν καὶ τὸ ὑδρογόνον τῶν 24 τούτων λιτρῶν τοῦ αἵματος εἰς ἀνθρακικὸν ὄξυ καὶ εἰς ὕδωρ. Ἀλλὰ τὸ αἷμα ἐρήθου ἀνέρχεται περίπου εἰς τὸ πέμπτον τοῦ βάρους τοῦ ἔκλυτου σώματος. Ἄν λοιπὸν 5 ἡμέραι ἀρκοῦσιν εἰς τὸ νὰ κατανκλωθῇ τὸ αἷμα διὰ τῆς συναλλαγῆς τῶν ὑλῶν, δύναται τις ἐκ τούτου νὰ συμπεράνῃ ὅτι τὸ σῶμα ὀλοκληρὸν ἐξαλλάσσεται ἐντὸς 5 ἐπὶ 5, ἤτοι 25 ἡμερῶν. Ὁ Moleschott εὔρεν μετὰ τοῦ Marfels ὅτι σωματικὰ κεχρωματισμένα προβάτου εἰσκληζόμενα ἐν μεγάλῃ ποσότητι εἰς τὸ κυκλοφοροῦν αἷμα τῶν βατράχων, ἐντὸς 17 ἡμερῶν ἀφαιρῶνται ἐξ ὀλοκληροῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ συναλλαγὴ τῆς ὕλης ἐν τοῖς βατράχοις γίνεται μετὰ μείζονος βραδύτητος ἢ ἐν τοῖς θερμοαίμοις τῶν ζώων, φέρεται τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὰ αἱματικὰ σφαιρίδια τοῦ ἀνθρώπου ἀνακαινίζονται ἐξ ὀλοκληρῆς ἐν χρόνῳ ἐλάττοσι τῶν 17 ἡμερῶν.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς *Κυκλοφορίας τῆς ζωῆς*, ἀποφαινεταὶ λοιπὸν, ὅτι ἡ συμφωνία τῶν συμπερασμάτων ἅπερ συνήγαγον ὀρμηθέντες ἐκ τριῶν διαφόρων ἀρχῶν, εἶνε σαφὲς τεκμήριον τῆς ἀληθείας τῆς ὑποθέσεως, καθ' ἣν εἶνε χρειὰ 30 ἡμερῶν πρὸς παντελεῖαν ἀνασύνθεσιν τοῦ σώματος. Τὰ ἐπὶ τῆς ἡμέρας, ἅτινα ἡ πίστις τῶν πολλῶν ὠρίζε πρὸς τοῦτο θὰ ἦτο κολοσσαία ὑπερβολή. «Ὅσον ἀπίθκνος καὶ ἀνῆθελε φανεῖ ἐκ πρώτης ὄψεως, ἢ ταχύτης αὐτῆς, λέγει, αἱ παρατηρήσεις ὁμῶς κατὰ πάντα συμφωνοῦσιν. Κατὰ τὸν Stahl, οἱ κορυδαλοὶ ἀπα-

βιάλλουσιν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὸ λίπος ὅπερ τὴν νύκτα εἶχε γεννηθῆ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν κυψελῶν γίνεται ἐν τῷ αἵματι ἐντὸς ἑπτὰ ἢ οὐκὼ ὥρων, ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ χυλοῦ παρὰσκευαζομένων ὑλῶν. Ἐπειτα τίς δὲν εἰξεύρει, ὅτι ὀλίγαι μόνον ἡμέραι ἀρκοῦσιν εἰς τὸ νὰ καταστῇ τις ἀγνώριστος ἐκ τῆς ἀδυναμίας;

«Ἡ ταχύτης τῆς συναλλαγῆς τῶν ὑλῶν, ἣν ἀπασαι αἱ παρατηρήσεις αὐται ἀποδεικνύουσιν, εἶνε ἐκ τῶν μάλιστα δυναμένων νὰ μειώσωσι τὸ θάμβος ἡμῶν. Διδάσκουσιν ἡμῖν ὅτι ἔφηθος, ἔχων βάρους 128 λιτρῶν, ἀποβάλλει ἐντὸς 24 ὥρων σχεδὸν 3 λίτρας σιέλου, τοῦλάχιστον 2 $\frac{1}{2}$ λίτρας χολῆς καὶ πλέον τῶν 28 λιτρῶν γαστρικοῦ ὑγροῦ· ὥστε, ἂν τις καπνίζων ἔχει τὴν κακὴν συνήθειαν τοῦ πτύειν, δύναται νὰ ἀπολέσῃ ἐντὸς τῆς ἡμέρας τὸ ὀγδοηκοστὸν πέμπτον τοῦ ἑαυτοῦ βάρους. Ἐντὸς τῶν εἴκοσι τεσσάρων ὥρων, ῥέει ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώματι σχεδὸν τὸ τέταρτον τοῦ ἡμετέρου βάρους γαστρικοῦ ὑγροῦ, κυκλοφοροῦν ἐκ τοῦ αἵματος εἰς τὸν στόμαχον καὶ ἀπὸ τοῦ στομάχου εἰς τὸ αἶμα. Ἐκαστος ἀνθρώπος συναλλάττει τὴν ὕλην μετὰ ταχύτητος διαφόρου. Ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνὴ, τὸ παιδίον καὶ ὁ γέρον ἐκδηλοῦσι διάφορον πρὸς τοῦτο ἐπιτηδειότητα καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ συναλλάττει πλείονας τῆς γυναικός, ὁ δὲ ἔφηθος πλείονας τοῦ γέροντος καὶ τοῦ παιδίου. Οἱ σωματικῶς καὶ οἱ πνευματικῶς ἐργαζόμενοι μεταλλάττουσι τὴν σύνθεσιν τοῦ σώματος αὐτῶν ἐν χρόνῳ βραχυτέρῳ ἢ οἱ ἀργοὶ καὶ φιλήθονοι. Ὑπάρχουσιν ἀνθρώ-

ποι οἴτινες ζῶσι ταχέως· ἐν αὐτοῖς, ἡ ἐλπίς, τὸ πάθος, ἡ ἀπελπίς ἀθυμία. ἤτις μεταβάλλεται τάχιστα εἰς φαιδρὰν ἐμπιστοσύνην, βάλλουσι τὸ αἷμα εἰς σφοδρὰν κίνησιν. Ζῶσι ταχέως, διότι ταχέως τελεῖται ἐν τῷ σώματι αὐτῶν ἡ συναλλαγὴ τῶν ὑλῶν.

Ἄ' Ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἰσορροπία μεταξὺ τῆς ἀποκρίσεως καὶ τῆς αἰμακτώσεως, τὸ σῶμα δὲν παρέχει οὐδεμίαν ἀλλοίωσιν ἐν τῇ καθολικῇ αὐτοῦ προμηθείᾳ τῶν ὑλῶν. Ἡ ἰσορροπία αὕτη τηρεῖται ἐν τῇ συναλλαγῇ τῶν ὑλῶν τοῦ ἐφήβου. Ἐν δὲ τῇ τοῦ γέροντος κάταστρέφεται. Ἡ πέψις δὲν εἶνε οὕτως ἰσχυρὰ ὅπως εἰς τὸν ἄνδρα κατὰ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Ἡ ἀπορρόφησις τῶν τροφῶν καὶ τῶν ποτῶν κανονίζεται πολὺ ταχέως ἐν τῇ πέψει. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ὄξυγόνου καὶ ἡ κατάλυσις τῶν ἰσῶν, ἣτις εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τούτου, οὐδαμῶς διακόπτεται. Τούτοις ἀκολουθεῖ εὐθὺς ἐλάττωσις τοῦ θρεπτικοῦ χυμοῦ, ὅπερ δύναται τις νὰ γνωρίσῃ οὐ μόνον διὰ τῆς σταθμῆσεως, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐκ μόνης τῆς ὄψεως. Μέρη, ἅτινα περιέχουσιν, ὡς ὁ βολβὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ, πολὺ ὑγρὸν εἶνε ὀλιγώτερον πεπληρωμένα καὶ ὀλιγώτερον τεταμένα κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν. Ὁ κερατοειδὴς χιτῶν γίνεται ἥττον κυρτὸς καὶ διὰ τοῦτο ἡ μυωπία ἐλαττοῦται κατ' ἔτος, καὶ μάλιστα δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ ἐναντίον ἐλάττωμα. Τὰ ὅσθα τοῦ γέροντος ἀπώλεσαν ἐν μέρος τῆς αὐτῶν ἐλαστικότητος διότι ἔχουσιν ὀλιγώτερον ὕδωρ ἢ τὰ τῶν ἐφήβων. (Fremy).

«Εὐθὺς ὅταν ἐκλίπη ἡ ἰσορροπία μεταξὺ τῆς ἀνα-

συνθέσεως καὶ τῆς καταλύσεως, ἢ φθίσις τῶν ἰσθῶν, ἐπακολουθεῖ παρκαυτική. Ἡ κἄτω σιαγὼν ἐλαττοῦται κατὰ τὸ μέγεθος, ὅπερ ἀποδεικνύει ὁ τῶν γερόντων ὄξυς πώγων. Τὸ ὑπὸ τὸ δέρμα λίπος μειοῦται ἐπακισθητῶς, οὕτω, εἰς τὰς χεῖρας καὶ τὸ μέτωπον, ἢ ἐπίδερμεις, κχιισταμένη λίαν εὐρεῖται, ρυτιδοῦται. Οἱ μυῶνες ἰσχυαίνουσι καὶ ἀποβάλλουσι τὴν συσταλτικότητα αὐτῶν· οἱ γέροντες δὲν δύνανται πλέον νὰ ἀνορθῶσι τὴν σπονδυλικὴν στήλην, καὶ ἀφίνουσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν νὰ κλινή πρὸς τὰ ἔμπρός. Διὰ τοῦτο θαυμάζομεν ὡς σπάνιον τὸ εὐσταθές καὶ εὐθές βᾶδισμα τῶν ἰσχυρῶν γερόντων. Αἱ φωνητικαὶ χορδαὶ, κατακταντῶσι ξηρότεροι καὶ ἀποβάλλουσι τὴν ἐλαστικότητα καὶ εὐκαμψίαν αὐτῶν. Ἡ φωνὴ γίνεται βραγχαλέα καὶ κωφὴ, ἢ ὄξεια καὶ τραχεῖα. Μετὰ τὸ πεντηκοστὸν ἔτος, τὸ βᾶρος τοῦ ἐγκεφάλου ἐλαττοῦται ὡσαύτως (Peacock).

«Τὸ πᾶν συντελεῖ ἐν τοῖς πρεσβύταις, εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς δυσαναλογίας μεταξὺ τῆς αἰματώσεως καὶ τῆς καταλύσεως. Μετὰ τῆς ὕλης, ἐλαττοῦται καὶ ἡ δύναμις. Τὸ τέλος προσεγγίζει ἡσύχως. Ὁ θάνατος εἶνε ἐξάντλησις προερχομένη ἐκ τῆς ὕλικῆς μειώσεως.¹»

¹ Οὕτως ἀποφαίνεται ὁ Moleschott. Οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ υπερβῆ τὴν ξηρότητα τῆς περιγραφῆς ταύτης. Ἐς ἐπιτραπῆ ἡμῖν νὰ συγκρίνωμεν πρὸς ταύτην, τὴν τελευταίαν φράσιν ἁμοίου τινὸς κεφαλαίου, ἐτέρου φυσιολόγου γερμανοῦ, τοῦ Schleiden, καὶ ἐρωτήσωμεν πρὸς τίνα τούτων αἰσθάνεται τις ἰλκομένην τὴν ψυχὴν. «Ἡ ἐννοια ἦν ἔχομεν, λέγει οὗτος, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ἐν τῇ γεροντικῇ ἡλικίᾳ ἀποβαίνει ὅπως ἐναντία πρὸς ἐκείνην ἦν ἔχομεν ἐν τῇ νεότητι. Τὰ στοιχεῖα συσσωρεύονται ἐπὶ μᾶλλον καὶ

Αἱ ἀποφάνσεις αὐταὶ εἶνε ἀμφισβητήσιμοι. Δὲν ἀπεδείχθη ἀκόμη ὅτι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἀνακκινίζεται ἐξ ὀλοκληρίκως ἐν χρόνῳ ἐλάττων τοῦ μηνός. Τινὲς ἴσθι μάλιστα δὲν ἀνακκινίζονται ἢ πολὺ βραδέως, ἂν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἀνακκινίζονται πάντες. Ἀνεκάλυψαν ἐν πύτῃ ἡλικίᾳ ἐμβρυώδεις κυψέλαι, ἂν καὶ αὐταὶ εἶνε ὑρισμέναι νὰ ἀφκνίζονται ἐν αὐτῷ τῷ ἐμβρύῳ. Οἱ βῶλοι τῶν βλεφάρων οἱ ἐπκκολουθοῦντες τὰς μικρὰς φλογώσεις τοῦ ὀφθαλμοῦ δὲν ἀπορρόφῶνται ἐν γένει ἀφ' ἐκυτῶν ἢ ἐν τῷ διαστήματι ἐνός ἔτους. Οἱ ὄνυχες χρῆζουσι κατὰ μέσον ὄρον ἐξ μηνῶν, ὅπως ἀνακκινισθῶσιν ἐν ὑγιεῖ κατκσπάσει τοῦ σώματος αὐξάνονται σχεδὸν 2 χιλιοστὰ τοῦ μέτρου κατὰ μῆνα ὥστε ἂν τις π.χ. ἤθελε φυλάττει τὸν ὄνυχα τοῦ λιχνοῦ ἐντὸς κυλινδρικήσ θήκης ἐπὶ ἐξήκοντα ἔτη, ὅπως τοῦτο γίνεται πρὸς δικτήρησιν σπανίων τινῶν δένδρων, δὲν θὰ εἶχε καὶ μετὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἢ ὄνυχα 1 καὶ ἡμίσεως μέτρου. κτλ. Ἡδυνάμεθα λοιπὸν νὰ διαμφισβητήσωμεν τὰς εἴκοσι καὶ πέντε ἡμέρας τῆσ ἀνακκινίσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ ἀπακτῆσωμεν πρὸς τοῦτο μείζονά τινα χρόνον. Ἀλλ' εἷς μῆν

μᾶλλον ἐν τῷ σώματι, τὰ μαλακὰ καὶ εὐλύγιστα ὄργανα καθίστανται σκληρὰ, ἀποστεῦνται καὶ παύουσιν λειτουργοῦντα. Ἡ σποδὸς ἔλκει ἔτι μᾶλλον τὸ σῶμα πρὸς τὴν σποδὸν ἕως ἔτου ἢ ψυχῆ, κακμηκυῖα ἐκ τῆσ στενοχωρίας ταύτης, ἀπεκδυθῆ τὸ βαρὺ αὐτῆσ περιάλυμμα, καὶ ἐγκαταλίπη τὸ σῶμα, τὸ γεννηθὲν ἐκ τῆσ σποδοῦ, εἰς τὴν βραδεῖαν καῦσιν ἣν ὀνομάζομεν σψῖν. Ἡ ψυχῆ, μόνη, ἀθάνατος καὶ ἀφθαρτος, ἐλευθεροῦται ἀπὸ τῶν ὀλικῶν νόμων καὶ ὑψοῦται πρὸς τὸν Διακοσμητὴν τῆσ πνευματικῆσ ἐλευθερίας. »

ἢ ἐν ἔτος ὀλίγον ἡμῖν διαφέρει. Ὁ χρόνος οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὸ πρᾶγμα, λέγει ὁ γάλλος σατυριστής. Τούναντίον, ὅσον ἰσχυρότερα καὶ ταχύτερα εἶνε ἡ ἀνακαίνισις τοῦ σώματος, τοσούτω μᾶλλον ἢ πείρα ὠφελεῖ τὴν ἡμετέραν θεωρίαν.

Οἱ λάτρεις τῆς ὕλης συμπεραίνουνσι τὸν περιβόητον αὐτῶν ἰσχυρισμὸν ἐκ τῶν γεγονότων, ἅτινα ἐξεθέσαμεν. Διατείνονται ὅτι ἡ μὴ ὑπαρξίς τῆς ψυχῆς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν χημικῶν τούτων μεταμορφώσεων. Τὸ καθ' ἡμᾶς, τούναντίον (ὁποῖα παράδοξος ἀντίθεσις!), δυσχυρίζομεθα, ὅτι ἡ ὑπαρξίς τῆς ψυχῆς εἶνε τοῦ λοιποῦ ἀποδεδειγμένη ἐξ αὐτῶν τῶν μεταμορφώσεων. Ἀλλὰ πρὶν εἰσελθόμεν εἰς τὴν περὶ τούτου συζήτησιν, ἀρέσκει ἡμῖν νὰ ἀντιπάζωμεν πρῶτον ἀπλῆν τινὰ παρατήρησιν πρὸς τὴν οὕτως ὀριστικὴν ἀπόφασιν τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων, οἵτινες ἀποφαίνονται μετὰ τοσαύτης βεβαιότητος, ὡς ἀλήθειαν ἀναμφισβήτητον, ὅτι μόνα τὰ μόρια τῆς ὕλης ὑπάρχουσι, καὶ μόνα ταῦτα κατασκευάζουσι τὸ ζῶικόν ὄν, ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς τελείας ἡλικίας, καὶ ἀπὸ τῆς τελείας ἡλικίας μέχρι τοῦ θανάτου.

Ἐνθεν μὲν διίσχυρίζεσθε, ὅτι τὸ ζῶν σῶμα οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ σύνολον μορίων· ἐνθεν δὲ, λέγετε ὅτι τὸ σῶμα ἀνακινίζεται καθ' ἕκαστον μῆνα. Ἀλλ' ἡμῖν φαίνεται, ὅτι εἶνε δύσκολον νὰ συνδιαλλαχθῶσιν αἱ δύο αὗται προτάσεις. Πῶς ἐξηγεῖτε ὅτι τὸ σῶμα γηράσκει; τὸ ὑλικὸν αὐτὸ σῶμα, ὡς τοσαῦτα χημικὰ μόρια ὄν, οὐδέποτε ἔχει περισσότερον ἐνὸς μηνὸς ἡλικίαν. Ὁ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

ζωϊκός στρόβιλος, ὅπως ὀνομάζει αὐτὸν ὁ Cuvier, ὅστις ἀδιαλείπτως συμβαίνει ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἔτι τῆς σαρκὸς, τοῦ αἵματος, τῶν ὀστέων, τῶν τριχῶν, τοῦ προσώπου, ὀλοκλήρου τοῦ σώματος ἡμῶν εἶνε ὡς ἔνδυμα ὅπερ ἀνκακινίζεται ἐξ ἑαυτοῦ. Τὸ σῶμα τοῦ ἐξηκονταέτους καὶ ὀγδοηκονταέτους γέροντος ἔχει μόνον ἕνα μῆνα, ὅπως καὶ τὸ τοῦ παιδίου, τοῦ μόλις ἀρχομένου νὰ περιπατῇ. Τὰ σῶματα λοιπὸν εἶνε πάντοτε νέα, καὶ ἀναμφισβότως δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θυμώσωμεν τὸν σοφὸν ταῦτον νόμον τῆς φύσεως. Ὅμως εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι ἀπὸ τοῦ λίκνου μέχρι τοῦ τέφρου ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωποι πάσης ἡλικίας. Ὑμεῖς, κύριε Moleschott, ἔχετε, στοχάζομαι, πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἔτη. Ὑμεῖς, κύριε A. Comte, ἀριθμεῖτε ἴσως ἐβδομηκοντὰ ἐννέα χειμῶνας. Ὑμεῖς δὲ, κύριε Vogt, ἐγεννήθητε κατὰ τὸ σωτήριο ἔτος τοῦ 1817. Ἐκαστοὶ ἡμεῖς διαφόρου ἡλικίας. Ἐγὼ, νομίζω, ἔχω ἀλιγότερον τῶν εἴκοσι πενταετηρίδων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ὁ κύριος Schopenhauer θὰ ἔγη αὐτὰς ἐντὸς ὀλίγου. Ὡστε, ἂν εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὸ σῶμα ἡμῶν ἀνκακινίζεται καθ' ἕκαστον μῆνα, — ἢ ἂν ἀγαπᾷ τις κατ' ἔτος, — τί λοιπὸν γηράσκει ἐν ἡμῖν;

Ἐπικηλαυβάνομεν, δὲν γηράσκουσι βεβαίως τὰ συστατικὰ τοῦ σώματος μόρια, ἅτινα πρὸ ὀλίγου ἔτι χρόνου δὲν ἀνῆκον ἡμῖν, ἅτινα ἀπετέλουν μέρος τῆς ὀρνιθος, τῆς πέρδικος, τοῦ κόκκου τοῦ σίτου, τοῦ ἄλματος, τοῦ βοός, τῆς ὀρνιθος, τοῦ προβάτου, τοῦ οἴνου, τοῦ καφῆ, ἅτινα ἀπερρόσησάμεν καὶ ἅτινα ἄλλως, εἶνε

ἀνακλοίωτα, καὶ ἄψυχα. Λοιπὸν, ὑπάρχει ἐν ἡμῖν ἄλλο τι ἢ τὰ μόρια ταῦτα. Ὁ ὄργανισμὸς ἡμῶν ἐγήρασεν.

Ἄς ἐξακολουθήσωμεν, καὶ ἄς εἰσέλθωμεν ἤδη εἰς αὐτὸ τὸ ὑποκείμενον τῆς ἡμετέρας ἔριδος. Συγχωρήσατε ἡμῖν μόνον νὰ παρατηρήσωμεν κατ' ἀρχάς ὅτι ἐν πάσῃ στιγμῇ ἡ ἀσθένεια τοῦ ἡμετέρου συστήματος καταφάνεται ἐν τῇ βεβαιασμένῃ ἀνακολουθίᾳ τῶν ἡμετέρων ἐκφράσεων.

Ἦμεῖς αὐτοὶ ὀνομάζετε τὸ γῆρας ἔλλειψιν ἰσορροπίας μεταξὺ τῆς ἀνασυνθέσεως καὶ τῆς καταλύσεως. Ὀνομάζετε πλήρη καὶ κανονικὴν ζωὴν τὴν μεταξὺ τῶν λειτουργιῶν τοῦ σώματος ἰσορροπίαν. Ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἡ ἰσορροπία μεταξὺ τῆς αἱματώσεως καὶ τῆς ἀποκρίσεως, διδάσκετε, τὸ σῶμα δὲν παρέχει οὐδεμίαν μεταβολὴν ἐν τῇ καθόλου αὐτοῦ προμηθεΐᾳ τῆς ὕλης. Ἡ ἰσορροπία αὕτη τηρεῖται κατὰ τὴν ἐν τῷ ἐφήβῳ συναλλαγὴν τῆς ὕλης. Δύναται τις νὰ ζυγίσῃ τὸ σῶμα ἀνδρὸς τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἐτῶν, καὶ ἐκ διαδοχῆς καὶ ἐκ μακρῶν διαλειμμάτων, χωρὶς νὰ ἐξελεγχθῇ αὐξήσις ἢ ἐλάττωσις τοῦ βάρους, ὅπερ νὰ μὴ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ προηγηθείσης προσλήψεως ἢ καταναλώσεως. Κάλιστα. Ἄλλὰ τίς παρασκευάζει ταύτην τὴν ἰσορροπίαν, παρακκλῶ; Διατείνεσθε ὅτι οὐδεμία ἐσωτερικὴ δύναμις ὑπάρχει ἄρχουσα ἐν ἡμῖν, ἐν τῇ ἀδικοκλίπτῳ τχύτῃ τῶν μορίων ἀνακκινίσει. Ἄλλὰ τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς εἶνε μάταιος καὶ ἀστήρικτος. Ἡ καθαρῶς ὕλιστικὴ ὑπόθεσις τῆς ζωῆς, ἡ ἀφομοίωσις τῆς κυκλοφορίας τῶν μορίων πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ ἀτμοῦ,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istitou
Restrictions apply.

τοῦ ἐν τῷ ἀμφηκί ἢ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἰς τοὺς σωλῆ-
νας τοῦ Geissler, δὲν ἐξηγεῖ οὔτε τὴν γένεσιν, οὔτε
τὴν αὐξήσιν, οὔτε τὴν ζώην, οὔτε τὴν παρακμὴν,
οὔτε τὸ γῆρας οὔτε τὸν θάνατον.

Ὅπως ὑπάρχει ἰσορροπία, ὅπως ὑπάρχει ὄργανισμὸς
ἐν τῇ συναρμογῇ τῶν μορίων, πρέπει νὰ ὑπάρχει διεύθυ-
σις. Καὶ οὐδὲν μᾶλλον, τοῦ Cuvier ἢ τοῦ Geoffroy Saint
Hilaire, ἀρνεῖσθε τὴν διεύθυνσιν ταύτην. Ἄλλὰ, ἔνθα
ὑπάρχει διεύθυνσις, πρέπει νὰ ὑπάρχει διευθύνουσα δύ-
ναμις. Θὰ τολμήσετε νὰ ἰσχυρισθῆτε τὸ ἐναντίον; Ἡ
διευθύνουσα αὕτη δύναμις δὲν εἶνε σύμφυρμα ἰδιοτή-
των συγκεχυμένων, εἶνε μία, κυρίαρχος, ἀναγκασίς, καὶ
αὕτη ρυθμίζει τὸν στρόβιλον τῆς ζωῆς, ὅπως ἡ ἑλξίς
ρυθμίζει τὰς σφαίρας τῶν πλανητῶν.

Ἄν δὲν ὑπῆρχεν ἐν ἡμῖν διευθύνουσα δύναμις, πῶς
συμβαίνει ὥστε τὸ σῶμα νὰ σχηματίζεται καὶ μεγα-
θύνεται, κατὰ τὸν ὀργανικὸν τύπον ἀπὸ τῆς γεννή-
σεως μέχρι τῆς νεότητος; Διατί, πέραν τῶν εἴκοσιν
ἐτῶν, τὸ σῶμα τοῦτο, ὅπερ ἀπορρόφῃ τοσοῦτον ἀέρα
καὶ τροφήν ὅσον καὶ πρότερον, πκύει αὐξάνων; Τίς ὁ
διανέμων ἀρμονικῶς πάσας τὰς ἀφομοιωθείσας οὐσίας;
Μετὰ τὴν εἰς ὕψος αὐξήσιν, τίς ὁ ὀρίζων τὴν κατὰ πλά-
τος; Τίς ὁ παρέχων ἰσχὺν εἰς τὸν ὄριμον ἄνδρα, καὶ
τίς ἐπανορθοῖ τοὺς τροχοὺς τῆς ἐμφύχου μηχανῆς;

Ἄνευ δυνάμεώς τινος ὀργανικῆς, τυπικῆς, ζωϊκῆς
(ὀλίγον φροντίζομεν τῆς λέξεως) πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ
ἐξηγήσωσι τὴν κατασκευὴν σώματός τινος; Ὁ Scheffler
ἀπαντᾷ ἡμῖν διὰ τῶν γημικῶν καὶ φυσικῶν δυνάμεων.

«Ἐκῆστη τῶν δυνάμεων τούτων, λέγει, ἀσκει ἐπὶ τὰς ἄλλας ἐνέργειαν, δι' ἧς ἅπας ὁ ὀργανισμὸς, καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη, διαμορφοῦται πρὸς ἀνωτέραν τιὰ τάξιν. Αἱ εἰδικαὶ ἐνέργειαι τῶν κατὰ μέρος δυνάμεων συνέρχονται μετὰ ταῦτα εἰς ὄλικόν τι ἀποτέλεσμα καὶ ἀποτελοῦσιν ἀντίστασιν, ἣτις συναρμολογεῖ τὴν πολλαπλότητα τῶν μερῶν εἰς ἓν ἁρμονικὸν ὅλον, ἐνῶ ἰχνογραφεῖται ὁ θεμελιώδης τύπος πάσης μερικῆς ιδιότητος.» Ἴδου τῶ ὄντι φαεινοτάτη ἐρμηνεῖα. Ἀλλὰ πῶς πάντες οἱ θαυμάσιοι οὔτοι συνδυασμοὶ δύνανται νὰ παραχθῶσιν, ὅταν ὀργανωτικὴ τις ζωικὴ ἐνότης ἐλλείπῃ; Τίς ὁ κατασκευάζων τὸν ὀργανισμὸν τοῦτον; Πῶς αἱ ιδιότητες τῆς ὕλης δύνανται νὰ ἐργασθῶσιν ἐν σχεδίῳ, πρὸς ἔννοιαν, ἣν δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι; Πῶς ὁ ὀργανισμὸς εἰξεύρει οὕτω καλῶς νὰ ἐκλέγῃ τὰς τροφάς, αἵτινες χρησιμεύουσιν αὐτῶ; Τίς ὁ ὀρίζων τὴν ἀκριβῆ ἀναγέννησιν ἐκῆστου εἶδους; Εἶνε λοιπὸν εὐκολώτερον νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅλα τὰ τυχαῖα ταῦτα, παρατηροῦμεν μετὰ τοῦ K. Tissot, ἢ μᾶλλον νὰ ὑποθέσωμεν ἀρχὴν τινα ἀδιαλείπτως ἐνεργοῦσαν, ἔχουσαν ὀργανωτικὴν δύναμιν, καὶ ἀσκοῦσαν τὴν δύναμιν ταῦτην κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν εἰδικὸν τύπον; — «Ἐν τῶ ἀνθρώπῳ ἀποκρίνονται, κατὰ τε τὸ ὄλικόν αὐτοῦ περιεχόμενον καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν οὐσιῶν (Stoffwechsel), αἵτινες γίνονται ἐν αὐτῶ, ἡ χημικὴ λειτουργία ἔχει τὸ ἑαυτῆς μέρος· παράγει τὰ σωματικά ἄτινα δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἔρεισμα ἢ θεμέλιον παντὸς τοῦ οἰκοδομήματος. Ἡ ζωικὴ δύναμις

ἥτις προκύπτει ἐξ ὄλων τῶν συνδυασμῶν τούτων διαφο-
 γανοὶ αὐτό. Ἐκ τῆς ὀργανώσεως ταύτης προκύπτει ἡ
 νοητικὴ δύναμις.» Ἴδού τοσοῦτοι ἐλιγμοὶ χωρὶς νὰ φέ-
 ρωσιν εἰς μηδεμίαν ἐρμηνείαν.

Πολλοὶ ὑλισταὶ, ἐν οἷς μνημονεύομεν τὸν Mulder,
 μειδιῶσι πρὸς τὴν περὶ τῆς ζωικῆς δυνάμεως διδασκα-
 λίαν, καὶ παρομοιοῦσι τὴν δύναμιν ταύτην «πρὸς μά-
 χην συγκροτηθεῖσιν ὑπὸ μυριάδων μαχητῶν, ὡς ἂν
 μὴ ὑπῆρχεν ἐν ἐνεργείᾳ ἡ μία μόνη δύναμις, ἡ ποι-
 οῦσα νὰ βροντᾷ τὸ τηλεβόλον, ἡ ἐπισείουσα τὸ ξίφος,
 κλ. Τὸ σύνολον τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων, προσθέ-
 τει ὁ Mulder, δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα μιᾶς μόνης ду-
 νάμεως, δυνάμεως τῶν μαχῶν, ἀλλὰ τὸ ἄθροισμα ду-
 νάμεων καὶ ἀναριθμητῶν συνδυασμῶν, οἵτινες εἶνε ἐν
 ἐνεργείᾳ ἐν παρομοίᾳ συμβεβηκότι.» Συμπεραίνουσι
 λοιπὸν ἐκ τούτου ὅτι ἡ ζωικὴ δύναμις δὲν εἶνε ἀρχή,
 ἀλλὰ ἀποτέλεσμα.

Ἡ παρὰβολὴ δὲν εἶνε ἄνευ ἀκριβείας· ἀλλὰ πρὸς
 τούτοις, εἶνε καὶ πολύτιμος ὡς ὠφελοῦσα μᾶλλον ἡμᾶς,
 οἵτινες δὲν ἐκοπιάσαμεν πρὸς ἀνεκάλυψιν αὐτῆς, ἢ
 τοὺς ἐπινοήσαντας αὐτήν. Εἶνε ὄντως φανερόν, ὅτι τὸ
 ἀποτελοῦν τὴν δύναμιν στρατοῦ τινος καὶ τὸ νικῶν ἐν
 ταῖς μάχαις δὲν εἶνε μόνον ἡ μερικὴ ἐνέργεια ἐκά-
 στοῦ μαχητοῦ, ἀλλὰ μάλιστα ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀγῶ-
 νος, ἡ φρόνησις τοῦ ἀρχιστρατήγου, τὸ σχέδιον τῆς μά-
 χης, ἡ μεγίστη τάξις, ἥτις ἀπὸ τοῦ μετώπου τοῦ δια-
 κοσμητοῦ τῆς μάχης ἐξαεράπται ἐφ' ἕκαστον τῶν ἀρ-
 χηγῶν καὶ κατέρχεται κατὰ λόγους μέχρι τῶν στοα-

τιωτῶν, τῶν ὄντων ἀπλῶν ἀριθμῶν. Τίνα θὰ πείσω-
 σιν ὅτι δὲν ἦτο ὁ Ναπολέον ὁ νικῆσας τὴν μάχην ἐν
Austerlitz? Ἐρωτήσατε τὸν κ. Thiers (ὅστις τὸ γνω-
 ρίζει ἴσως κἀλλιον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος), ἂν αἱ
 μάχι ἐκεῖναι ἀς δὲν λησμονεῖ τις, ὅπως καὶ αἱ δι' ἴσου
 ἀριθμοῦ καὶ αἱ ἐξ ἀπροσδοκήτου ἐπιθέσεως ὑπὲρ αὐτοῦ
 κριθεῖσιν, δὲν ἐξαγγέλλουσιν ὑπὲρ τὴν προσωπικὴν
 ἀξίαν ἐκάστου πολεμιστοῦ τὴν ἐνδοξον ἀλλ' ἀτυχῆ με-
 γαλόνοιαν, ἥτις ἠδυνήθη ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ νὰ ῥίψῃ εἰς
 τὰ σκότη τοῦ τάφου μυριάδας ἀνδρῶν ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν
 δυνάμεων καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν.

"Ἄν εἶνε ἀναγκαστὸν στρατὸς νὰ κυβερνᾶται ὑπὸ ἀρ-
 χηγοῦ καὶ αὐστηρὰ πειθαρχίᾳ νὰ συγκρατῆ εἰς τὴν αὐ-
 τὴν ἐνότητα μυριάδας στρατιωτῶν, κατὰ μείζονα λό-
 γον, εἶνε ἀναγκαστὸν ὥστε μία δύναμις νὰ κυβερνᾶ τὴν
 ὕλην καὶ συνάγῃ εἰς τὴν ἀρμονικὴν ἐνότητα τοῦ σώ-
 ματος τὰς μυριάδας τῶν ἀτόμων, αἵτινες ἐκ διαδοχῆς
 συνιστῶσιν αὐτό. Διὰ μόνης τῆς δυνάμεως ταύτης τὸ
 σῶμα ὑπάρχει, ὅπως καὶ τὸ τάγμα εἶνέ τι, οὕτως εἰπεῖν
 ἀπρημέρον, ὑπάρχον δυνάμει τοῦ νόμου καὶ οὐχὶ τῆς
 ἀξίως ἐκάστου. Οἱ νεοσύλλεκτοι ἔρχονται, οἱ παλαιοὶ
 ἀπέρχονται καὶ ἐν διαστήματι ἐπτά ἐτῶν τὸ τάγμα
 ἀνακαινίζεται. Ἐν τῷ μεταξὺ, ὀλιγοχρόνιοι ἀδειοὶ
 ἀπουσίως καὶ ἔκτακτοι ἐγγραφεὶ φέρουσι νέαν μετὰρρύθ-
 μισιν εἰς τὰς συστατικὰς ἀτόμους τοῦ στρατοῦ (Συγγνώ-
 μην διὰ τὴν λέξιν). Ἐκαστος στρατιώτης, ἕκαστος ἀξιω-
 ματικὸς, δὲν εἶνε ἢ ἀριθμὸς, ἢ προσωπικότης αὐτῶν
 εἰς οὐδὲν λογίζεται· οἱ ἀξιωματικοὶ δύνανται νὰ πα-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
 Restrictions apply.

ραβληθῶσι πρὸς τὰ μηδενικά τοῦ δεκαδικοῦ συστήμα-
τος· ἵνα ἰμιλήσωμεν μετὰ πλείονος εὐτραπέλιος· εἶνε
ἀρχηγοὶ δεκάδων καὶ ἑκατοντάδων, ἀλλ' ἢ προσω-
πικότης αὐτῶν δὲν ἔχει μείζονα ἀξίαν τῆς τοῦ ἀψιμά-
χου. Καὶ αὐτοὶ οἱ συνταγματάρχαι ἀλλάσσονται χω-
ρὶς τὸ σύνταγμα νὰ παύσῃ διὰ τοῦτο ὑπάρχον ἐν τῇ
ἀρχικῇ αὐτοῦ μορφῇ. Οἱ στρατηγοὶ δύνανται ὁμοίως
νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς μεταλλαγὰς μὴ καθιστώσας εἰς
κίνδυνον τὴν ὑπαρξίν τῶν ἰλῶν καὶ μοιρῶν. Ἡ στρα-
τιωτικὴ ἱεραρχία εἶνε ἐνότης. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν δύ-
ναμιν αὐτῆς. Περὶ δὲ τῶν συστατικῶν μορίων τῆς ἐνό-
τητος ταύτης, οὐδεμίαν ἔχουσι γνῶσιν. Εἶνε ἀναμφι-
σβήθητον ὅτι συνταγματάρχης ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συν-
τάγματος αὐτοῦ, ἢ στρατηγὸς μὴ ἀπόμαχος ἔχουσι
πλείονα ἀξίαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ἢ ἀπλοῦς τις ἐπί-
λεκτος. Ὅμοίως καὶ ἄτομος ἐγκεφαλικῶν λίπους ἔχει
πλείονα ἀξίαν ἢ παρωνυχίς. Ἄλλ' ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ
στέλεχος ἢ τὸ σύναμμα τοῦ συνόλου δένδρου τινος, ἀνα-
πεπταμένους τοὺς κλάδους ἔχοντας, δὲν ἀποτελεῖ διὰ
τοῦτο καὶ ἅπαν τὸ δένδρον. Ἡ σύγκρισις λοιπὸν τῶν
ἡμετέρων ἀντιπάλων ἀρμόζει μᾶλλον εἰς τὴν ἡμετέ-
ραν ὑπόθεσιν ἢ εἰς τὴν ἐαυτῶν.

Τίς εἶνε ὁ σοφὸς ἐκεῖνος, τίς εἶνε ὁ εἰλικρινὴς ἐκεῖ-
νος παρατηρητῆς, ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι
τὸ σῶμα ἡμῶν δὲν εἶνε ὀργανισμὸς σχηματισθεὶς ὑπὸ
ἰδίας τινὸς δυνάμεως; Κατὰ τί διαφέρει τὸ πτώμα ζῶν-
τος σώματος; Ἀπὸ δύο ὤρων ἢ καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου
τούτου ἔπαυσε πάλλουςα. Ἴδου αὐτὸς ἐξηλωμένο;

ἐπὶ τῆς νεκρικῆς κλίνης. Ἡ ζωὴ ἀπέπτη χωρὶς μηδὲν τρῦμα, μηδεμίαν ταρχὴν νὰ φανερωθῇ ἐν τῷ ὄργανισμῷ αὐτοῦ. Ἡ κατάστασις αὐτοῦ κατὰφρονεῖ καὶ τὰς ἀκριβεστάτας αὐτοψίκας. Ἴνα χημικῶς ὁμιλήσωμεν, οὐδεμία διαφορὰ ὑπάρχει μετὰξὺ τοῦ σώματος τούτου καὶ τοῦ κατὰ τὴν πρῶϊαν. Τίς λοιπὸν ἡ διαφορὰ, ἐπαναλαμβάνω, πτώματος καὶ ζῶντος σώματος; Κατὰ τὴν θεωρίαν ὑμῶν οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ. Εἶνε ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ βάρος, τὸ αὐτὸ μέτρον, τὸ αὐτὸ σχῆμα. Εἶνε αἱ αὐταὶ ἄτομοι, τὰ αὐτὰ μόρια, αἱ αὐταὶ φυσικοχημικαὶ ιδιότητες. Ὑμεῖς αὐτοὶ διδάσκετε ὅτι αἱ ιδιότητες αὐταὶ εἶνε ἀπαρβαθμῶς ἀχώριστοι τῶν ἀτόμων. Εἶνε λοιπὸν ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ ἄτομον!

Ἄλλὰ δὲν αἰσθάνεσθε ὅτι τοιαύτη τις ἀκολουθία συλλογισμῶν εἶνε ἡ φανερὰ καταδίκη τοῦ ὑμετέρου συστήματος; Τὸ ἐν τῇ ζωῇ ὄν διαφέρει λίαν ἐπαισθητῶς τοῦ νεκροῦ. Τοῦτο εἶνε ἀληθῶς φαινόμενον κοινότατον ὅπερ δὲν θέλετε δυνηθῆναι νὰ ἀρνηθῆτε. Ὁμολογήσατε λοιπὸν ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἡ διδάσκουσα ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ τὸ σύνολον τῶν χημικῶν ιδιοτήτων τῶν ἀτόμων, κατὰπίπτει μέχρι βάθρων ἀπὸ τῆς κορυφῆς, διότι ἡ γένεσις καὶ ὁ θάνατος, τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα πάσης ὑπάρξεως, διαμκρτύρονται ἀκαταμαχῆτως κατὰ τῶν προτάσεων τῆς ὑποθέσεως ταύτης.

Εἶνε σχεδὸν ὑβριστικὸν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δίκαιοικν, ὅταν ἀναγκάζετα νὰ διαβεβαίωσῃ ὅτι τὸ ἐν τῇ ζωῇ σῶμα διαφέρει τοῦ πτώματος, καὶ ἡ ζωογόνος δύναμις δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ. Τὸ διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ ζωὴ εἶνέ τι,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiaiko Apothetirio Dimosias Istitou
 Restrictions apply.

εἶνε τὸ αὐτὸ ὡς ἂν τις ἰσχυρίζεσθαι ἐν σταθερῇ μεσημέρῳ ὅτι εἶνε ἡμέρα. Ἄλλ' ἡμέτερον, χρέος εἶνε χάριν τῶν πέραν τοῦ Ῥίνου ἀντιπάλων ἡμῶν, νὰ μὴ παραλίπωμεν μηδὲ μίαν κερκίαν.

Πρέπει ἐξ ἄπαντος ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ζωὴν δύναμις νὰ εἶνε ἰδιαιτέρως τις δύναμις, ἀφοῦ παρούσης μὲν αὐτῆς τὰ σωματικὰ μέρη δικνέονται ἁρμονικῶς εἰς ἐνότητα γόνιμον, ἀπούσης δὲ, τὰ αὐτὰ μέρη διαχωρίζονται, παραγνωρίζονται, διαμάχονται, καὶ ἐπιτρέπουσιν ταχέως καὶ τελείως νὰ δικλυθῇ ὁ ὄργανισμὸς οὗτος μεταπίπτων παραχρῆμα εἰς κόνην.

Πρέπει ἐξ ἄπαντος ἡ ζωὴ νὰ εἶνε ἰδιαιτέρως τις δύναμις, ἀφοῦ ἐν τῇ φύσει ὑπάρχουσι τὸ μὲν σῶμα μὴ ζῶντα, ἀνόργανα, τὸ δὲ ζῶντα, ἐνόργανα, ἀλλὰ τὰ τελευταῖα, καί τοι ἐκ τῶν αὐτῶν ὑλῶν συνιστάμενα ἐξ ὧν καὶ τὰ πρῶτα, διαφέρουσιν ὅμως ἐκείνων διὰ τῶν εἰδικῶν καὶ ἀξιοχυμαστῶν ἰδιοτήτων τῆς ζωῆς.

Πρέπει ἐξ ἄπαντος ἡ ζωὴ νὰ εἶνε δύναμις τις κυρίαρχος, ἀφοῦ τὸ ζῶν σῶμα, δὲν εἶνε ἡ συστροφή διαθετικῶν στοιχείων, καὶ ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη ἀδιέλειπτος μετὰλλαγῆ, καὶ ἡ μὲν ὕλη παρέρχεται, ἡ δὲ ζωὴ διαμένει.

Πρέπει ἄρα, νὰ παραδεχθῶμεν μετὰ τοῦ Βυρβῶνος, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ δύο εἶδη μορίων, τὰ ὄργανικὰ καὶ ἀνόργανα; Καὶ ὅτι τὰ μὲν πρῶτα ὄντα κυττάρια ζῶντα, αἰσθητικὰ καὶ εὐερέθιστα, διέρχονται ἀπὸ ζῶντος σῶματος εἰς ἕτερον. χωρὶς νὰ ἔρχονται εἰς κοινωνίαν μετὰ τῶν ἀνοργάνων σωματίων, τὰ

Ἐτελευταίᾳ δὲν εἰσέρχονται εἰς τὴν καθολικὴν σύνθεσιν τῆς ζωῆς ; Ἄλλ' ἡ ὀργανικὴ χημεία λαμπρῶς ἀπέδειξεν ὅτι τῆς ζώσης ὕλης τὰ στοιχεῖα εἶνε τὰ κῦτά καὶ τὰ τῶν ὀρυκτῶν ἢ ἀερῶν· οἷον τοῦ ὀξυγόνου, τοῦ ὑδρογόνου, τοῦ ἀζώτου, τοῦ ἀνθρακός, τοῦ σιδήρου, τῆς τιτάνου κτλ.

Νὰ εἴπωμεν μετὰ τοῦ βοτανικοῦ Dutrochet καὶ τοῦ ἀντῶρου Bichat, ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε ἐφήμερος ἐξαιρέσεις τῶν γενικῶν νόμων τῆς ὕλης, τυχαίαι τις διακοπὴ τῶν φυσικοχημικῶν νόμων, οἵτινες τελευτῶσι εἰς τὸ νὰ κηρμίνωσι τὸ ὄν καὶ κυβερνήσωσι τὴν ὕλην ; Ἄλλὰ δὲν πτοοῦμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τοῦτο πλάνην, ἐπειδὴ ἡ ζωὴ εἶνε ὁ ἀνώτατος καὶ λαμπρότατος σκοπὸς τῆς δημιουργίας, δικαιοκίχουμένη διὰ τῶν εἰδῶν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου.

Ἄλλ' ὅσα καὶ ἂν εἴπωσιν, ὅσα καὶ ἂν σκεφθῶσι, μᾶτην, οὐδέποτε θὰ κατορθώσωσιν ὥστε ἡ ζωὴ νὰ μὴ εἶνε ἀνωτέρα δύναμις τῆς στοιχειώδους συγγενείας τῆς ὕλης.

Ὅτι χαρακτηρίζει τὸ ζωϊκὸν ὄν, εἶνε ἡ ὀργανικὴ δύναμις, ἥτις συνάγει τὰ μόρια ταῦτα κατὰ τὰς ἰδιαζούσας μορφὰς τῶν ὄντων, κατὰ τὸν τύπον τῶν εἰδῶν. «Τὸ κυρίως ἀνήκον εἰς τὸν ἡμέτερον ὀργανισμόν, ἔλεγεν ὁ Βυρφὼν, δὲν εἶνε οἱ μυῶνες, αἱ ἀρτηρίαι, αἱ φλέβες· ἀλλ' αἱ ἐσωτερικαὶ δυνάμεις, αἵτινες οὐδαμῶς ἀκολουθοῦσι τοὺς νόμους μηχανικῆς κοινῆς, ἣν ἐφραντάσθημεν¹, καὶ εἰς ἣν θέλομεν νὰ ὑπάγωμεν τὸ πᾶν. Ἀντὶ

¹ Ὁ Βυρφὼν, ἅτε οὐχὶ μηχανικὸς ὢν, ἀπατᾶται ἐνταῦθα, διότι

νά ζητήσωσι νά γνωρίσωσι τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν ἐσπούδασαν νά ἀπομακρύνωσι καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἔννοιαν τῆς δυνάμεως, ἠθέλησαν νά ὀσφρακίσωσιν αὐτὰς ἐκ τῆς φιλοσοφίας. Ἄλλ' ὅμως ἀνεφάνησαν πάλιν καὶ μετὰ μείζονος ἢ ποτε λάμψεως.»

Ὁ Cuvier ἀποφκίνεται σαφέστερον, διότι παρετήρησεν ἀκριβέστερον, ὅτι ἡ ὕλη εἶνε ἀπλῶς «ὁ θεματοφύλαξ τῆς δυνάμεως, ἥτις θὰ ἀναγκάσῃ τὴν μέλλουσαν ὕλην νά βαδίσῃ τὴν αὐτὴν ὁδόν, καὶ ὅτι ἡ μορφή τῶν σωμάτων εἶνε οὐσιωδεστέρα τῆς ἀποτελούσης αὐτὰ ὕλης, διότι ἡ μὲν ὕλη αὕτη μεταβάλλεται ἡ δὲ μορφή διαμένει.»

Τὰ πειράματα τοῦ Flourens ἐναργῶς πρὸ πάντων ἀπέδειξαν τὸ μεταβλητὸν τῆς ὕλης κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν μονιμότητα τῆς δυνάμεως, ἥτις, ἔνθα ἀληθῶς εἴπωμεν, συνιστᾷ κυρίως τὸ ὄν. Ἐν ἐκ τῶν πειραμάτων τούτων συνίσταται εἰς τὸ νά καθυποβάλῃ τις ἐπὶ ἓνα μῆνα ζῶόν τι εἰς τὴν δίκαιταν τὴν δι' οὐσίαις ἐρυθροδάτου, ἥτις καθὼς εἰξεύρομεν χρωματίζει ἐρυθροῦν τὸ ἐν αὐτῇ βαφέν. Μετὰ τοιαύτην δίκαιταν ἑνὸς μηνὸς τὸ ζῶον ἔχει σκελετὸν ἐρυθροβαφές. Ἄν κατόπιν προσφέρωσιν τὴν συνήθη αὐτῷ τροφήν, τὰ ὅστᾳ αὐτοῦ καθίστανται λευκὰ ἀπὸ τοῦ κέντρου. Διότι ἡ ἀδιδάλειπτος ἀνακκίνισις τῶν ὀστέων ὡς καὶ τῆς σαρκὸς γίνεται ἐκ τῶν ἔσω εἰς τὰ ἔξω. Ἐν

σήμερον γινώσκουμεν ὅτι ἡ μηχανικὴ, καὶ ἡ χημεία, ἐκτελεῖ ἔργον ἀξιολόγον ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ σώματος. Ἄλλ' ἡ πλάνη αὕτη δὲν ἐμποδίζει ὥστε οἱ λόγοι τοῦ μεγάλου φυσικοῦ νά εἶνε ἀληθεῖς ὡς πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεως.

ἑτέρῳ πειράματι ἀπογυμνοῦσι τῆς σαρκὸς τὸ ὄστον, ὅπερ περιτυλίσσουσι διὰ δακτυλίου ἐκ σύρματος λευκοχρύσου. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ δακτύλιος, καλυπτόμενος ὑπὸ τῶν ἀλληλοδιαδόχως σχηματιζομένων τραυμάτων, τελευτῶν εὐρίσκεται ἐν τῷ ἔσω τοῦ ὄστου. Τὰ ὅστᾶ ἀνκκινίζονται ὁμοίως· αἱ σάρκες καὶ οἱ χόνδροι λαμβάνουσι ταχύτεραν ἀνκκίνισιν. Ἐς ὁμολογήσωμεν ἔτι μετὰ τοῦ Quatrefages, ὅτι «εἰς τὰ μυχαίτατα βάθη τοῦ ζωικοῦ ὄντος ὑπάρχουσιν δύο ἀντίθετα ρεύματα· τὸ μὲν, ἀφαιροῦν ἀδιαλείπτως μόριον πρὸς μόριόν τι τοῦ ὀργανισμοῦ, τὸ δὲ, ἐπανορθοῦν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς ζημίας, αἰτίνας, ἐπὶ πλεῖον αὐξηθεῖσι, ἤθελον ἐπενέγκῃ τὸν θάνατον.» Ἡ ὀργανικὴ δύναμις ἢ πλάττουσα τὸ ἡμέτερον σῶμα λαμβάνει ὑπὸ τὸ εὐμετάβλητον ἔνδυμα τῆς σαρκὸς. Ἄλλ' αἰσθάνεται τις αὐτὴν πάλλουςαν ἐν τῇ ζεούσῃ αὐτῆς ἀκμῇ. Αὕτη εἶνε ἡ πλάττουσα, αὕτη εἶνε ἡ ῥυθμίζουσα, αὕτη εἶνε ἡ κυβερνώσα. Ἴδετε τοὺς ἐκπροσώπους τούτους τῶν πρώτων βαθμίδων τῆς ζωολογικῆς κλίμακος, τὰ μαλακόστρακα ταῦτα, ἅτινα ὄσρακόν τι προφυλάττει κατὰ τῶν ἀνατροπῶν τοῦ γήνιου φλοιοῦ, τοὺς ὄφεις τούτους καὶ τοὺς σκώληκας, οἵτινες συγκεκομμένοι εἰς κομμάτια ἐξακολουθοῦσιν ὁμῶς νὰ ζῶσι. Συντρίψατε τὸν πόδα καραβίδος, ἀναφύεται πάλιν ὁμοιότητος· ἀποκόψατε τὸν τῆς σαλαμάνδρας, θὰ ἀνκκινισθῇ κατ' ὄλα αὐτοῦ τὰ μέρη. Ἀφαιρέσατε τὴν ὀδρὰν σαύρας, θὰ ἀναβλαστήσῃ. Διαιρέσατε σκώληκα εἰς πλεῖστα μέρη, ἕκαστον αὐτῶν θὰ ἀνασχηματίσῃ

ὅ,τι ἐλλείπει αὐτῷ· τὸ ἄνθος τοῦ κοραλίου ἀποχωρη-
σθὲν τῆς μητρὸς του, διέρχεται διὰ τῶν ὑδάτων, ὅπως
σχηματίζει νέον δένδρον. Ἄρα γε ἡ ὕλη εἶνε ἡ κατα-
σκευάζουσα τὰ τοιαῦτα; Ἄρα γε τὰ γεγονότα ταῦτα
δὲν ἀποκαλύπτουσι τὴν διηνεκῆ ἐνέργειαν πλαστικῆς
δυνάμεως, ἣτις διαπλάττει τὰ ὄντα, ἕκαστον κατὰ τὸ
οἰκεῖον εἶδος, καὶ ἣτις ἀναμφισβόλως εἰς τὴν ὑπαρξιν
αὐτῶν εἶνε οὐσιωδῶς ἀναγκαιότερα καὶ αὐτῶν τῶν
μορίων τῶν σωμάτων καὶ τῶν χημικῶν αὐτῶν ἰδιο-
τήτων;

Καὶ τί συμπεραίνεται ἐκ τῶν μεταμορφώσεων τῶν
ἐντόμων, μορφῶν ἐφημέρων, ὅσας μόνη ἡ δύναμις δια-
μένει κατὰ τὴν νάρκην καὶ τὴν ἀναβίωσιν; Ἡ χρυ-
σαλλίς, ἡ ἵπταμένη πρὸς τὸ φῶς δὲν εἶνε τὸ αὐτὸ ὂν,
ὅπερ ἐνεψύχου τὴν κάμπην καὶ τὴν σχαδόναν;

Κατὰ ταῦτα εἶνε φανερόν, ἀναμφισβήτητον, ὅτι δύ-
ναμις τις ἣτις δῆποτε (ὀλίγον διαφέρει ἡμῶν τὸ ὄνομα
ὅπερ ἀποδίδουν αὐτῇ) διοργανοῖ τὴν ὕλην, ἀκολουθοῦσα
τοὺς διαφοροὺς τύπους τῶν φυτικῶν καὶ ζωικῶν εἰδῶν.
Ἄλλ' οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι δὲν ἀποκνοῦσι νὰ ἰσχυ-
ρισθῶσιν ὅτι οὐδὲν ἀπολύτως ὑπάρχει καὶ ὅτι αἱ χη-
μικαὶ ἰδιότητες τῶν μορίων ἐπαρκοῦσι τὸ πᾶν νὰ ἐξη-
γήσωσι. Ἄτὸ σύνολον τῶν περιστάσεων, διατείνεται
ὁ Moleschott, ὁ τρόπος δὲ οὗ ἡ συγγένεια τῆς ὕλης
παράγει τὰς αὐτὰς μορφὰς, ἅς καὶ ἡ δύναμις τῆς μο-
νιμότητος, ἔλαβε παρὰ τοῦ Henle, κατὰ τὸ παρά-
δειγμα τοῦ Scelling, τὸ ὄνομα πλαστικῆς δυνάμεως. Ἡ
πλαστικὴ αὕτη δύναμις εἶνε κατὰ μίαν βαθμίδαν ἀνω-

τέρα τῆς ζωϊκῆς, διότι ἀποδέχεται τοσαύτας καταστάσεις ὕλης ὅσα ὑπάρχουσιν ὄργανα καὶ εἶδη. Ἄλλ' ἡ πλαστικὴ δύναμις τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, εἶνε ἐπίσης κενὴ ἐννοία, προσωποποιεῖ ὁμοίως παιδαριώδης, ὅπως ἡ ζωϊκὴ δύναμις ἡ μήτηρ αὐτῆς.»

Ὁ κ. Βιρχόβιος ὀνομάζει αὐτὴν «καθαρὰν πρόληψιν, ἥτις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῆ τὴν συγγένειαν αὐτῆς πρὸς τὴν εἰς τὸν διάβολον πίστιν καὶ τὴν εἰς τὴν ἀνελπίστησιν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου.»

Ὁ συγγραφεὺς τῆς *Μελέτης τῆς θετικῆς φιλοσοφίας* ἐπιμύων ἀναφωνεῖ: «Οὐδὲν ὑπάρχει πραγματικόν ἢ μόνον τὸ σῶμα.»

Ἡ ὑποτιθεμένη ζωϊκὴ δύναμις εἶνε χίμαιρα, ἀποφίνεται ὁ Bois-Raymond, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ. Ἄν οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι διατελοῦσιν ἰσχυρίζομενοι, ὅτι οἱ ὄργανισμοὶ ὑπηρετοῦσιν εἰς δυνάμεις μὴ εὐρισκομένας ἐκτὸς αὐτῶν, δὲν ἔχουσι πλέον ἢ νὰ ἰσχυρισθῶσι τὸ ἐξῆς. Μόριον ὕλης, εἰσερχόμενον εἰς τὸν στρόβιλον τῆς ζωῆς, λαμβάνει ἐπὶ τινι χρόνον νέας δυνάμεις· τὰς δυνάμεις ταύτας, τὸ μόριον ἀποβάλλει πάλιν ὅταν ὁ στρόβιλος τῆς ζωῆς, ἀθηδιάσας αὐτὸ, ἀπορρίψῃ μικρὰν διὰ παντός εἰς τὴν χώραν τῆς ἀψύχου φύσεως.»

Ὁ συλλογισμὸς οὗτός εἶνε ψευδῆς, καθ' ὅσον ἀρκεῖ νὰ παραδεχθῆ τις ὅτι μόριόν τι τῆς ὕλης, εἰσερχόμενον εἰς τὸν στρόβιλον τῆς ζωῆς, κινεῖται ἀκολουθοῦν τὸν τύπον τοῦ ὄντος εἰς ὃ στιγμιαίως ἀνήκει. Ἴνα ὑποσηρίξωσι τὸν ὕλισμὸν κῦτῶν, ἀνγκυλίζονται νὰ κλείωσι

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiaiko Apothetirio Dimosias Ist
 Restrictions apply.

τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὡς ἤδη εἴπομεν, πρὸς τὴν ἀναμφισβήτητον διαφορὰν τὴν διακρίνουσαν τὸ ζῶν σῶμα τοῦ πτώματος καὶ νὰ ἀποδέχωνται ὅτι οὐδεμία διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὑπάρχει. Δὲν δύναται τις νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀμφίβολον, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Bois-Raymond, τὸ ζήτημα τοῦ νὰ μάλῃ εἴη ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν φαινομένων τῆς νεκρᾶς φύσεως, μόνῃ τῆς ἀναγνωρίζομεν τὴν δυνατὴν ὑπαρξίν, καὶ τῶν τῆς ζωῆς, ὑπάρχει πρᾶγματικῶς. Διαφορὰ τοιαύτη δὲν ὑπάρχει. Καθ' ὅσον οὐδεμία νέα δύναμις προστίθεται εἰς τὰ ὑλικά μόρια τῶν ὀργανισμῶν, οὐδεμία δύναμις, ἥτις νὰ μὴ ᾔηεν ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἐκτὸς τῶν ὀργανισμῶν. Δὲν ὑπάρχουσιν ἄρα δυνάμεις ἄξιαι νὰ ὀνομασθῶσι ζωϊκαὶ δυνάμεις. Ἡ διάκρισις μεταξὺ τῆς ὑποτιθεμένης ὀργανικῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνοργάνου εἶνε ἐξ ὀλοκληρίας ἀθάλατος. Οἱ ἐπιμένοντες εἰς τὸ νὰ ὑποστηρίζωσιν αὐτὴν, οἱ κηρύττοντες τὴν αἵρεσιν τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως, ὑφ' οἵανδ' ἴποτε μορφήν, ὑφ' οἵανδ' ἴποτε ἀπατηλὸν σχῆμα καὶ ἂν προσέρχωνται, οὐδέποτε ὅμως ἠδυνήθησαν νὰ εἰσδύσωσι μέχρι τῶν ὀρίων τῆς ἐαυτῶν διανοίας.»

Σημειωτέον ἐν παρόδῳ τὸν δογματικὸν τρόπον ἢ μᾶλλον τὴν κούφην ἀλτζονείαν, μεθ' ἧς προσφέρονται πρὸς τοὺς μὴ ὁμοφρονοῦντας αὐτοῖς. Ἰσχυρίζονται ἄνευ ἀποδείξεων τὰς λίαν ἀμφισβητησίμους προτάσεις. «Αἱ ιδιότητες τοῦ ἀζώτου λέγουσιν, τοῦ ἀνθρακος, τοῦ ὑδρογόνου καὶ τοῦ ὀξυγόνου, τοῦ θείου καὶ τοῦ φωσφόρου ἐμμένουσιν ἐν αὐτοῖς αἰωνίως. Ἀποδείξατε τὸ ἐναντίον. Σιωπᾶτε; Ἐχετε ἄρα ἄδικον.» Καὶ ἐξσπλήρω-

σαν τὸ καθήκον των. Αἱ ιδιότητες τῆς ὕλης δὲν δύνανται νὰ μεταβληθῶσι, εἰσερχομένης εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων· εἶνε ἄρα ἐνσχυρὸς ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἰδικαιτέρως τινος δυνάμεως ἐν τῇ ζωῇ εἶνε ὄλως χιμικρικὴ!

Διακτείνονται τελευταῖον ὅτι ἡ δύνμις αὕτη δὲν ὑπάρχει, διότι, «δύνμις ἄνευ ὕλικῆς ὑποστάσεως εἶνε ἔννοια ἀφρημένη, ἀκατανόητος.»

Δὲν βλέπομεν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀποδεχθῶμεν ἢ ὅτι ἡ πλᾶστικὴ δύνμις δὲν ὑπάρχει, ἢ ὅτι ἡ δύνμις αὕτη εἶνε ἐκτὸς τῆς ὕλης. Οἱ ἑτεροδοξοῦντες ὑποπίπτουσιν ὡσάυτως εἰς τὴν αὐτὴν πλάνην, εἰς ἣν ὑπέπιπτον ἐν τῷ περὶ τοῦ Θεοῦ ζητήματι, ὅτε ἀπεφάνιντο ὅτι, ὅπως ἀποδεχθῶσι τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, πρέπει ἀναγκαίως νὰ τὴν ἐννοήσωσιν ἐκτὸς τοῦ κόσμου. Περιστρέφονται πάντοτε περὶ τὴν αὐτὴν ἀρχήν. Πλὴν τούτου, θὰ ἦτο ἡμῖν εὐκολον νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι αἱ ἀνθρώπινα γνώσεις συγκεφαλαιοῦνται ἐπὶ τέλει εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ χώρου. Ἡδυνάμεθα νὰ προσαγάγωμεν εἰς ἀπόδειξιν τὴν μαθηματικὴν, τὴν φυσικὴν, τὴν χημείαν, τὴν φυσικὴν ἱστορίαν ἐν τε τῇ ὀρυκτολογίᾳ, βοτανικῇ καὶ ζωολογίᾳ· τὴν περὶ ἀνθρώπου ἐπιστήμην, ψυχολογίαν, αἰσθητικὴν, ἠθικὴν, φυσικὴν, θεολογίαν, φιλοσοφίαν. Ἀπασαί αἱ ἐπιστήμαι αὗται θὰ συνήρχοντο εἰς τὸ αὐτὸ πρόβλημα τὸ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ χώρου. Ἄλλὰ δὲν εἶνε ἐνταῦθα ὁ ἀρμόδιος τόπος νὰ γράψωμεν λεξικόν. Ἰκανὸν δὲ ἔστω ἡμῖν νὰ ἐξετάσωμεν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ζωῆς τὸ δι-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istitou
 Restrictions apply.

πλοῦν τοῦτο ζήτημα καὶ νὰ δείξωμεν ὅτι καὶ νῦν ἡ δυνάμις εἶνε ὑπεράνω τοῦ χώρου.

Ὁ Bichat ὠρίζε τὴν ζωὴν σύνολον τῶν λειτουργιῶν, αἵτινες ἀνθίστανται κατὰ τοῦ θανάτου. Χωρὶς νὰ λάβωμεν παιδιαριωδῶς κατὰ λέξιν τὸν ὅρισμόν τοῦτον, τίς εἶνε ἡ πρώτη εἰκὼν, ἣν προσφέρει ἡμῖν ἡ ἐξέτασις τῆς συνθέσεως φυτοῦ τινος ἢ ζώου; Εἶνε ἡ συναρμογὴ τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν, αἵτινες συνιστῶσι τὸ ζωϊκὸν ὄν. Καὶ τί ἄλλο εἶνε ἡ συναρμογὴ αὕτη ἢ σύστημα δυνάμεων κινουσῶν τὴν ἔμψυχον μηχανήν; Ἡ ἔννοια λοιπὸν τῆς δυνάμεως εἶνε τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τούτοις ἂν ἐξορίσωμεν αὐτὴν, δὲν μένει ἀλλ' ἡ πτώμα.

Ἄν ἀπὸ τῆς περιγραφῆς τοῦ ὀργάνου τοῦ ἰδιάζοντος πρὸς τὴν ἐκυτοῦ λειτουργίαν καὶ ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῶν κατὰ μέρος δυνάμεων, εἰσέλθωμεν εἰς τὸ σύνολον τοῦ ὄντος καὶ τῆς δικτηρήσεως αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ὑπάρξεώς του, θὰ παρατηρήσωμεν μετὰ τοῦ Cuvier ὅτι «ἡ ζωὴ εἶνε διηνεκῆς στροβίλος, οὔτινος ἡ διεύθυνσις, ὅσον πολύπλοκος καὶ ἂν εἶνε, διαμένει σταθερὰ, ὡς καὶ τὸ εἶδος τῶν μορίων, αἵτινα παρασύρονται ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ μόρια.» Καὶ ἐνταῦθα δὲ, ἀναγνωρίζομεν τὴν παρουσίαν τῆς δυνάμεως, ἣτις ἐν μέσῳ τῶν ἀδιαλείπτων μεταβολῶν τῶν σωμάτων διατηρεῖ καὶ συγκρατεῖ τὴν ταυτότητα τῶν μορφῶν. Αὕτη δὲ ἡ ταυτότης εἶνε ὁ κυριώτερος χαρακτήρ τοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ ἄς παρατηρήσωμεν τοὺς λόγους τούτους τοῦ Cuvier. «Τὰ καθ' ἕκαστον μόριον διατελοῦσιν ἐν ἀδιαλείπτῳ κυκλοφορίᾳ, ἀλλὰ

τὸ εἶδος τῶν μορίων μένει τὸ αὐτό.» Ἡ διχομὴ αὕτη, ὀφείλεται εἰς τὴν δύναμιν.

Τί ἤθελε γείνει, π.χ., ἂν ἡ μορφή μόνη ἐφυλάττετο καὶ οὐδεμίᾳ διεύθυνσις αὐτοδύναμος δὲν προΐτατο κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν χημικῶν μορίων; Θὰ προέκυπτε πάραυτα τὸ μάλιστα ἑτερογενὲς σῶμα ὅπερ ἠδύνακτό τις νὰ φαντασθῆ, ἂν καὶ θὰ ἐφύλαττε τὴν τελειότητα τῆς ἑαυτοῦ μορφῆς. Φαντάσθητε π.χ. ὅτι τὸ στοιχεῖον, ὅπερ συνιστᾷ τὴν παρθενικὴν λευκότητα τῆς χροιάς ταύτης, τὸ ροδόχρουν τῶν χειλέων, τὴν λεπτότητα τοῦ στόματός, τὸ λεπτοφυὲς τῆς ῥινόσ, τὴν ἐκφραστικὴν ἀπόχρωσιν τῶν ὀφθαλμῶν, ἀντικατεστήθη αἴφνης ὑπὸ ἑτεροειδῶν μορίων, ὑπὸ τοῦ ἰωδίου, ὅπερ μελαίνειται ἐν τῷ φωτί, ὑπὸ τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος ὅπερ ἀνκλύεται ὑπὸ τοῦ Ἡλίου, ὑπὸ ἄλλοτὸς τινος ὅπερ διακλύεται ἐν τῇ ὑγρασίᾳ, κτλ. . . Ἡ ἀνθρωπότης θὰ εἶχε τότε βεβήκως ὄρατον πρόσωπον! Ἴδου ὅμως ποῦ φθάνουσιν οἱ ἀξιούντες ὅτι ἡ ζωικὴ δύναμις δὲν ὑπάρχει.

Ἀπὸ τοῦ ὄντος μεταβαίνοντες εἰς τὸ εἶδος, παρτηροῦμεν ἔτι τὴν ἀναγκαίαν ὑπερογὴν τῆς δυνάμεως. Ἄν ἕκαστος διαμένει ζῶν, προέρχεται ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ἐνοικιούσης δυνάμεως. Ἄν τὰ εἶδη τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν διαμένουσιν, τοῦτο συμβαίνει ἐκ τῆς ἀρχικῆς δυνάμεως, ἥτις μόνη δύναται νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ταυτότητα τοῦ εἴδους, μεταβιβαζομένη διὰ τῆς γεννήσεως καὶ ὑπάρχουσα, ἐν φανερῇ ἢ λαθανούσῃ καταστάσει, ἐν τῷ ὥσπερ τοῦ φυτοῦ ἢ τοῦ ζώου.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is.
Restrictions apply.

Πόθεν προέρχεται ὅτι ἡ μεγίστη αὐτῆ δρῦς ἀνεβλάστησε ἐκ βαλάνου, πεσούσης εἰς γῆν λιπκράν; Πόθεν προέρχεται, ὅτι ἐγεννήθη δρῦς πλησίον τοῦ κυάμου ἐξ οὗ ἐξῆλθεν ἡ φηγός, πλησίον τοῦ πευκομήλου ἐξ οὗ ἐξώρμησεν ἡ πεύκη, πλησίον τοῦ ἀμυγδαλου, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ὁποίου ἡ κραναία ἀναπτύσει τοὺς ἐρυθροὺς αὐτῆς κόκκους; πλησίον τοῦ σπόρου τοῦ σίτου ἢ τῆς βρώμης, ἐπὶ τῆς αὐτῆς γῆς, ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἡλίου καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς τῆς βροχῆς σαρόνας; ἐν ἐνὶ λόγῳ ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἀρχικὰς περιστάσεις; Πόθεν προέρχεται ὥστε οἱ ἐλέφαντες τῆς σήμερον νὰ εἶνε ἀπαραλλάκτως ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους οὓς μετεχειρίζετο ὁ Πύρρος πρὸ δισχιλίων ἐτῶν, καὶ ὅτι ὁ κόραξ τοῦ Νῶε ἦτο ἐνδεδυμένος τὴν αὐτὴν πένθιμον ἐσθῆτα πρὸς τὰς κρωζούσας ἀγέλας, αἵτινες διαγράφουσι τὸν οὐρανὸν ἡμῶν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον; Εἰ μὴ ἐκ τούτου, ὅτι τὸ ὀργανικὸν σπέρμα δὲν ὑπάρχει ἐν μόνῃ τῇ ἀνατομικῇ κατασκευῇ, ἀλλὰ μάλιστα ἐν ἰδίᾳ τινὶ δυνάμει, ἣτις διαφυλάττει τὸ ὄν χωρὶς ποτε νὰ ἀποπλανηθῇ τῆς ἐννοίας, δίδουσα κεφαλὴν προβάτου εἰς τὸν ἵππον, ἢ χηνῶν πόδας εἰς λαγυδέα!

Ἐπειδὴ ἰσχυρίζεσθε μετὰ τσαύτης σφοδρότητος ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἰδιαιτέρα δύναμις εἰς τὰ ζωϊκὰ ὄντα, καὶ ὅτι ἡ ζωὴ οὐδὲν ἄλλο εἶνε, ἢ σύγχρονον ἀποτελεσμα τῆς παρούσης τῶν μορίων, ἅτινα συνιστῶσι τὸ ζωϊκὸν ἢ φυτικὸν σῶμα, προσπαθήσατε καὶ νὰ ἀποδείξετε τὰς τολμηρὰς τυχῆς ἀξιώσεις διὰ μετρίοφρονίς τινος πειράματος. Κατασκευάσατε ἐν μόνον ζωϊ-

κόν ὄν, καὶ . . . θέλομεν συγχαρῆ ὑμῖν. Ἴδωμεν. Ἴδου βυύκαλις περιέχουσα ἀνθρακικὴν ἀμμωνίαν, χλωριούχον κάλιον, φωσφορικὸν νάτριον, τίτανον, μζγνησίαν, σίδηρον, θεικόν ὀξύ, πυρίτιον. Κατὰ τὴν ἰδίαν ὑμῶν ὁμολογίαν¹, τὸ ζωϊκὸν στοιχεῖον τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῶων, τέλειον περικλείεται ἐντὸς τῆς βουκάλειος ταύτης. Ἀλλὰ, κατασκευάσατε μικρὸν τι φυτὸν, μικρὸν τι ζῶον, ἢ μικρὸν τινα ἄνθρωπον, παρακαλοῦμεν.

Σκέπτεσθε! δὲν ἀποκρίνεσθε; Καὶ ὅμως εἶσθε ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ Gæthe. Δὲν ἐνθυμεῖσθε τὸ σκοτεινὸν ἐργαστήριον τοῦ Wagner, μεστὸν συμμίκτων, δυσμόρφωνσκευασιῶν, κλιβάνων καὶ ἀμβίκων χάριν φαντασιωδῶν πειραμάτων; Ἡ μνημονευθεῖσα βυύκαλις ἦτο ἤδη μεταξὺ τῶν χειρῶν του. Ἀναμνήσθητε, ἀκούσατε ὀλίγον τὴν θαυμωστὴν ἐκείνην σκηνήν. Εἶνε ὁ πανταχοῦ παρῶν Μεφιστοφελῆς ὁ καὶ ἐνταῦθα διαλεγόμενος πρὸς τὸν ἀλχημιστὴν.

WAGNER, ἐν τῷ κλιβάνῳ. α' Ὁ κώδων ἀντηχεῖ ἰσχυρῶς, διασεῖων τὰ ἐκ τῆς ἀσβόλης μέλανα τεῖχη· ἡ ἀβεβαιοῦτης προσδοκίης πράγματος οὕτω σπουδαίου δὲν δύναται νὰ παραταθῆ πλέον· ἤδη τὰ σκότῃ δικλύνονται· ἤδη ἐν τῷ βῆθει τῆς βουκάλειος πραγμάτι ἀκτινοβολεῖ² ὡς ἀνημμένος ἀνθραξ, οὐχί, ὡς λαμπρὸς λυχνίτης ἐξ οὗ βῆλλονται μυρίαι ἀκτῖνες φλογὸς ἐν τῷ

¹ Circulation de la vie, t. II, lettre XV

² Τὸ περικλείειν πνεύματα ἐντὸς ὑάλου ἦτο συνηθέτατον εἰς τὴν μαγειρίαν τοῦ μεσαιῶνος. Ὁ Παπας Benoît ὁ IX, ἐκράτει κλεισιμένα ἐπτὰ ἐντὸς σακχαροδόχης.

σκότει. Φῶς λευκὸν καὶ καθαρὸν ἀναρχίνεται! Ἄρκεῖ μόνον νὰ μὴ τὸ χάτω καὶ τώρα! Ἄ! Θεέ μου! ποῖον θόρυβον ἀκούω νῦν ἐν τῇ θύρᾳ!

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ, *εἰσερχόμενος*. Τί εἶνε λοιπὸν;

WAGNER, *μὲ ταπεινότεραν φωνήν*. Ἄνθρωπος δημιουργεῖται!... (*στρεφόμενος πρὸς τὴν ἐστίαν*). Ἴδού λάμπει! Τοῦ λοιποῦ δυνάμεθα ἀληθῶς νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ἂν ἐξ ἐκτὸν ὑλῶν καὶ διὰ τῆς μίξεως, —διότι τὸ πᾶν κεῖται ἐν τῇ μίξει, —δυνάμεθα νὰ σχηματίζωμεν εὐκόλως τὴν ἀνθρωπίνην ὕλην, ἐγκλείοντες αὐτὴν ἐντὸς ἀμβικροῦ, ἀποσπάζοντες, διυλίζοντες αὐτὴν προσηκόντως, τὸ ἔργον θὰ τελεσθῇ ἐν τῇ σιγῇ. (*στρεφόμενος ἐκ νέου πρὸς τὴν ἐστίαν*). Τὸ πρᾶγμα γίνεται ἤδη! ἡ μάζα κινεῖται σφρέσσερον, καὶ ἡ πεποίθησίς μου κρατῦνεται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Ἀποπειρώμεθα νὰ γνωρίσωμεν μετὰ λόγου, τί ἐκάλουν μυστήρια τῆς φύσεως· καὶ ὅ,τι ἄλλοτε αὕτη παρήγαγε ἐνόργανον, ἡμεῖς σήμερον τὸ ἀποκρυσταλλοῦμεν.

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ. Ἡ πείρα ἔρχεται μετὰ τῆς ἡλικίας· εἰς τὸν ζήσαντα μακρὸν βίον οὐδὲν νέον ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐγὼ τοῦλάχιστον ἐνθυμοῦμαι ὅτι κατὰ τὰς περιηγήσεις μου συνήντησα πλείστους ἀνθρώπους κεκρυσταλλωμένους.

WAGNER, *ὅστις δὲν ἔπαυσε ἐπωάζων τὴν βαύκαλιν διὰ τοῦ βλέμματός*. Ἴδού ὑψοῦται, λάμπει, μετ' ὀλίγον τὸ ἔργον εἶνε τετελεσμένον! Τὰ μεγάλα σχέδια φαίνονται κατ' ἀρχὰς ἀπονενοημένα· ἀλλὰ τοῦ λοιποῦ ἀπεφασίσχμεν νὰ υπερπηδῶμεν τὴν τύχην, καὶ

οὕτως ὁ νουνεχῆς θὰ κατορθώσῃ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ κατὰσκευάζῃ νουνεχέστατον ἐγκέφαλον. (θεωρῶν τὴν βαύκαλιν μετ' ἀγαλλιάσεως). Ἡ ὕκλος δονεῖται καὶ πάλ्लεται, μηχανετική τις δύναμις τὴν κινεῖ· ἰδοὺ τὰ κρῖσσεται, διαφωτίζεται, τὰ πράγματα χωροῦσι τὴν ἐκυτῶν ὁδόν. Ἐν τῇ κομφῆ ταύτῃ μορφῇ βλέπω χερσίντα ἀνθρωπίσκον χειρονομοῦντα. Τί θέλομεν περισσότερον; Ἔτι μεγαλητέρως ἀξιώσεις δύναται πλέον νὰ ἔχῃ ὁ κόσμος; Ἰδοὺ τὸ μυστήριον ἀποκαλυπτόμενον εἰς τὸ φῶς· τείνον τὸ οὖς· ὁ συριγμὸς οὗτος μεταβάλλεται εἰς φωνήν, ὁμιλεῖ!

ΑΝΘΡΩΠΗΣΚΟΣ ἐν τῇ βαυκάλει πρὸς τὸν Wagner. Καλημέρα, πατρίδιον, εἶνε λοιπὸν ἀληθές; Ἐλθέ, πείραξέ με τρυφερῶς εἰς τὰς ἀγκάλας σου, ἀλλὰ μὴ πολὺ ἰσχυρῶς μήπως διαβράχῃ ἢ βυύκαλις. Τοιαύτη εἶνε ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, τὸ φυσικὸν μὲν μόλις χωρεῖ ὀλόκληρος ὁ κόσμος, ἀλλὰ τὸ τεχνητὸν τούναντίον ἀπαιτεῖ χῶρον περιορισμένον. (Πρὸς τὸν Μεγιστοφελῆ). Καὶ σὺ εἶσαι ἐδῶ, κατεργάση! Κύρ ἐξάδελφε, ἡ ὄρα εἶνε καλὴ καὶ ὁμολογῶ σοι χάριν. Ἀγχαθὴ τύχη σὲ ἔφερον ἐνταῦθα. Ἀφοῦ εἶμι ἐν τῷ κόσμῳ, θέλω νὰ ἐνεργήσω, καὶ παρὰχρῆμα νὰ ἐτοιμασθῶ, πρὸς τοῦτο, εἶσαι δὲ ἀρκετὰ ἐπιτήδειος ὅπως μὲ ὀδηγήσης.

WAGNER. Μίαν λέξιν ἀκόμη! Μέχρι τοῦδε, ἡσθάνθησαν ἐκυτῶν πολλὰκις ἐν ἀμηχανία, ὅτε νέοι καὶ γέροντες προσήρχοντο ἐνοχλοῦντές με διὰ προβλημάτων οἴον, πῶς τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, ἄτινα οὕτω καλῶς συνέχοντα πρὸς ἄλληλα, ὥστε θὰ ἔλαγέ τις αὐτὰ ἀχώ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

ριστα αιώνιως, διαμάχονται ἀδιακόπως εἰς τρόπον δηλητηριάζοντα τὴν ὑπαρξίν των, καὶ κατόπιν. »

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ. Στῆθι! ἐπεθύμουν μᾶλλον νὰ ἐρωτήσω διατί ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἀρμύζουσι πρὸς ἀλλήλους οὕτω κακῶς· ἰδοὺ ἀγαπητέ μοι, πρόβλημα, ὅπερ δυσκόλως θέλεις δυνηθῆ νὰ διεξέλθῃς. Ἐν τούτῳ ἔχει τις πολλὰ νὰ πράξῃ· τοῦτο ἀκριβῶς ζητεῖ ὁ μικρὸς...»

Ἄλλὰ στρέψατε τὴν σελίδα τοῦ βιβλίου καὶ ἔλθετε εἰς τὴν πρώτην πράξιν. Ἐκεῖ ὁ Faust, ἐκεῖ ἡ παλαιὰ καὶ νέα ἐπιστήμη ὁμιλεῖ.

«Πῶς τὸ πᾶν κινεῖται ἐν τῷ παγκοσμίῳ ἔργῳ! Πῶς ἅπασαι αἱ ἐνέργειαι ἐργάζονται καὶ ζῶσιν αὗται ἐν ἐκείνις! Πῶς ἅπασαι αἱ οὐράνιοι δυνάμεις ἀναβαίνουν καὶ καταβαίνουν, καὶ μεταβιβάζουσιν ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα τὰς χρυσᾶς ὑδρίδας, καὶ ἐπὶ τῶν πτερύγων αὐτῶν, ὅθεν ἡ εὐλογία ἀποπνέει, ἐκ τῶν Οὐρανῶν εἰς τὴν γῆν ἀδιαλείπτως φερόμεναι, πληροῦσιν ἀρμονίας τὸ σύμπαν!

«Ὅποιον θέαμα! Ἄλλ' οἴμοι! οὐδὲν ἢ θέαμα. Πόθεν νὰ σὲ λάβω, ὦ ἄπειρος φύσις; Καὶ σὰ, ὦ μαστοί, πόθεν; ὦ σεῖς, πηγαὶ πάσης ζωῆς, ἐξ ὧν κρέμανται οἱ Οὐρανοὶ καὶ ἡ Γῆ! Πρὸς σὰς τὸ περιώδυνον στήθος στρέφεται· σεῖς καταρρέετε εἰς χεῖμάρρους, καταρδεύετε τὸν κόσμον, καὶ ἐγὼ πονῶ μάτην.»

Ναί, μάτην πονεῖτε ὅπως ἀντικαταστήσετε τὴν ἀνθρωποποιὸν τοῦ Δημιουργοῦ ἐργασίαν· μάτην γράφετε «ὅτι Παντοδύναμος δημιουργὸς δύνάμεις, εἶνε ἡ συγγένεια τῆς ζωῆς.» Ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῶν ὑμε-

τέρων γνώσεων, περί τῆς ὕλης καὶ τῶν λαμπρῶν αὐ-
τῆς ιδιοτήτων, δὲν δύνασθε ἀκόμη νὰ κατασκευάζετε
οὐδὲ ἓνα μύκητα.

Ἄλλ' ἀπαρνεῖσθε, ἢ ἀπολογεῖσθε, νομίζω. Ὅ,τι
ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν νὰ κατασκευάσωμεν, δύναται τοῦτο
ἡ φύσις, ἅτε δεξιωτέρη ἡμῶν οὐσα· (ὄντως χηρίσσα
μετριοφροσύνη, ἀλλὰ τότε τί γίνεται ἡ ὑμετέρη νοη-
μοσύνη, ὅταν ἐξ ἄλλου ὁμολογῆτε ὅτι Νοῦς δὲν ὑπάρ-
χει ἐν τῇ φύσει;) Ἄλλὰ χωροῦμεν. Ἐπειτα, προσε-
πιφέρετε τελευταῖον, ἂν ζωικά ὄντα ἀκόμη δὲν παρά-
γωμεν διὰ τῆς χημείας, παράγομεν ὅμως ὀργανικάς
ὑλὰς π.χ. τὸ χαρακτηριστικὸν ὄξυ τῆς οὐρίνης καὶ τὸ
αἰθέριον ἔλαιον τοῦ συνήπεως (θειοκυκνιούχον ἀλίλιον).
Τοῦτο μᾶς εὐχριστεῖ καθ' ὑπερβολήν. Ἄς λάθωμεν
λοιπὸν πρὸς εἰρημὴν μέρος εἰς τοὺς χειρισμοὺς τῶν ἐξό-
χων τούτων χημικῶν.

Εὐθύς περὶ τὰ τέλη τῆς τελευταίας ἐκκτονταετη-
ρίδος, ὅπως παρκτηρεῖ ὁ κ. Alfred Maury¹, ἐγένετο
γνωστὸν ὅτι αἱ ὕλαι, αἵτινες ἀναπτύσσονται ἐν τοῖς φυ-
τοῖς καὶ τοῖς ζώοις, αἵτινες ἐξάγονται ἐκ τῶν λει-
ψάνων αὐτῶν, ἐμπεριέχουσι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἄν-
θρακκ, ὀξυγόνον, ὕδρογόνον καὶ ἄζωτον. Ἐκ τούτου
ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ τέσσαρα ταῦτα σώματα εἶνε δη-
μιουργικαὶ ἀρχαί, τὰ στοιχεῖα πάσης ὀργανικῆς ὑπο-
στάσεως, στοιχεῖα συνηνωμένα μετ' ἄλλων πολλα-
πλῶν σωμάτων καὶ διαφόρων μεταλλικῶν ἀλάτων.

Τὸ πρῶτον τοῦτο ἀποτέλεσμα μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι, ἂν

¹ *Revue de deux mondes* du 4 Septembre 1865.

ἡ ζωὴ καὶ ἡ βλάστησις εἶνε χωρισταὶ δυνάμεις μὴ δυνάμενοι νὰ συγγέωνται πρὸς τὴν ἀπλήν κίνησιν, πρὸς τὴν συγγένειαν καὶ συνοχήν, δὲν δημιουργοῦσιν ὅμως οὐδὲν, ἂν πρότερον δὲν λάβωσι τὴν πρὸς τοῦτο ἀναγκαστικὴν ὕλην ἐκ τῶν περικυκλούντων αὐτὰς ὀρυκτῶν. Ὅντως, τὰ τέσσαρα ὀργανικὰ στοιχεῖα ὑπάρχουσιν ἄπικτα ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ. Ὁ ἀὴρ εἶνε μίγμα οἰζυγόνου καὶ ἀζώτου ἠνωμένου μετ' ὀλίγων τινῶν μορίων ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἤτοι ἀνθρακος ἠνωμένου μετὰ τοῦ οἰζυγόνου. Πλὴν τούτου, ἡ ἀτμόσφαιρα, κρατεῖ μετεώρους ἐν ἐκυτῇ ἀτμούς ὕδατος καὶ οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι τὸ ὕδωρ συνίσταται ἐξ οἰζυγόνου καὶ ὑδρογόνου. Αἱ ὀργανικαὶ λοιπὸν ὕληι δανείζονται ἐκ τῆς βευστῆς καὶ ἀνοργάνου ταύτης μάζης, ἣτις περιβάλλει τὴν ἡμετέραν σφαιρὰν καὶ διεισδύεται εἰς αὐτήν, τὰ συστατικὰ ἐκυτῶν στοιχεῖα. Τὰς δὲ ἄλλας οὐσίας τὰς οὕτως εἰπεῖν τυχαίως κειμέναις πλησίον τῶν στημόνων αὐτῶν ἔλκουσιν ἐκ τοῦ ἐδάφους· καὶ τὰ μὲν φυτὰ ἀντλοῦσι, τὰ δὲ ζῶα τρεφόμενα ἐκ τῶν φυτῶν ἀφομοιοῦσιν αὐτάς.

Ἡ χημεία εἶνε ἱκανὴ νὰ παρασκευάσῃ ἀμέσως τὰ ὀργανικὰ στοιχεῖα, ὅπερ ὁ K. Büchner διακηρύττει μετὰ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ. Οἱ χημικοὶ κατεσκευάσαν σάκχαρι σταφυλῆς καὶ πλείστα ὀργανικὰ ὀξέα. Κατεσκεύασαν, λέγει, διαφόρους ὀργανικὰς βάσεις ἀπαιτητῶν πρὸς τοὺς ἰατροὺς, αἵτινες κατεγίνωσκον αὐτῶν ἀδυναμίαν τοῦ κατεσκευάζειν ὀργανικὰ προϊόντα. Ὅσημέραι δὲ βλέπομεν αὐξανομένην τὴν ἐμπειρίαν τῶν χημικῶν εἰς τὸ νὰ παράγωσι συνδυα-

σμούς. Ὁ K. Berthelot, κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ ἐξ ἀνοργάνων σωμάτων, σώματα ἀποτελούμενα ἐκ συνδυασμοῦ ἀνθρακός καὶ ὑδρογόνου· καὶ ἡ ἀποκάλυψις αὕτη, ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ φαινομένῃ διαφωνίᾳ πρὸς τὴν ὀργανικὴν φύσιν, παρέχει ὀρμητήριον πρὸς τεχνητὴν σύνθεσιν τῶν ὀργανικῶν σωμάτων. Σήμερον κατασκευάζουσιν οἰνόπνευμα, καὶ πολύτιμα ἀρώματα ἐκ γαιάνθρακος. Ἐξάγουσιν κηρὸν ἐκ σχισολίθου· τὸ πρῶτον οὗ οὐδὲν, ἡ τευρίνη καὶ πλῆθος ἄλλων σωμάτων, ἀτινα ἄλλοτε ἐνόμιζον ὅτι μόνον ἐκ φυτικῶν ἢ ζωικῶν οὐσιῶν ἠδύναντο νὰ προέλθωσι, λαμβάνονται ἐξ ἀπλῶν ὑλῶν, ἅς χρηθεῖ ἡ ἀνόργανος φύσις. Οὕτως ἡ παλαιὰ διδασκαλία μεταξὺ τῆς ὀργανικῆς καὶ ἀνοργάνου φύσεως ἐκλείπει σήμερον ἀπὸ τῶν χειρισμῶν. Κατὰ τὰ 1828, ὁ Wæhler παράγων τὴν κατ' ἐξοχὴν ὀργανικὴν οὐσίαν διὰ τεχνητοῦ τρόπου, ἀνέτρεψε τὴν παλαιὰν θεωρίαν ἰσχυρίζομένην ὅτι οἱ ὀργανικοὶ συνδυασμοὶ δὲν δύνανται ἢ μόνον ἐξ ὀργανικῶν σωμάτων νὰ γεννηθῶσι. Κατὰ τὸ 1856, ὁ K. Berthelot κατασκεύασε μυρμηκικὸν οὐδὲν ἐξ ἀνοργάνων οὐσιῶν, δηλ. ἐξ ἀνθρακικοῦ ὀξειδίου καὶ ὕδατος, θερμίνων τὰς οὐσίας ταύτας μετὰ καυστικοῦ καλίου καὶ ἀνευ τῆς συνεργείας φυτοῦ ἢ ζώου. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα κατώρθωσαν νὰ λάβωσιν ἀμέσως ἐκ τῶν στοιχείων τούτων, τὴν σύνθεσιν τοῦ οἰνοπνεύματος. Ἠδυνήθησαν μάλιστα νὰ παραγάγωσι τὸ τεχνητὸν λίπος τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος καὶ τῆς γλυκερίνης, οὐσιῶν, ἀτινες δύνανται νὰ ληφθῶσι δι' ὁδοῦ καθαρῶς χημικῆς· τοῦτο εἶνε ἐν τῶν ἐξαισιωτάτων ἀποτελεσμάτων, ἀτινα

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

συνθετική χημεία παρήγαγε μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ἐκ τούτων ὁ συγγραφεὺς τῆς *Δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης* συμπεραίνει, ὅτι πρέπει νὰ ἐξορίσωμεν ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης τὴν ἔννοιαν ὀργανικῆς δυνάμεως παραγωγῆς τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, δι' αὐθαίρετου τρόπου καὶ ἀνεξαρτήτου τῶν γενικῶν νόμων τῆς φύσεως. Ἀποβάλλομεν καὶ ἡμεῖς τὸ αὐθαίρετον, ἀλλ' ἐπιφυλάττομεν τὴν δύναμιν. Προσθέτει ὅτι ἡ αὐστηρὰ αὕτη διασολή, ἣν ποιοῦνται μεταξὺ τοῦ ὀργανικοῦ καὶ τοῦ ἀνοργάνου κόσμου, δὲν εἶνε ἀλλ' ἡ αὐθαίρετος διακρίσις. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον, καίπερ ἔχον ἐναντίον πᾶν τὸ μετέχον ζωῆς ἐν τῇ γῆ, δὲν ἐμποδίζει ὅμως τὸν Carl Vogt, νὰ προσθήσῃ ὅτι «οἱ λέγοντες τὴν ζωϊκὴν δύναμιν μεταχειρίζονται περίφρασιν ὅπως ἀποκρύψωσι τὴν ἐκυτῶν ἀμάθειαν καὶ εὐρωσιν οὕτω διέξοδόν τινα ὡς συνειθίζουσι πολλάκις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ αἱ προμηθεῖς ἐκεῖνοι διάνοιχι, αἵτινες ἰλιγγιωσαὶ πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀνεκφυομένης δυσχερείας ζητοῦσι νὰ ἀποφύγωσι τὴν δι' ἀποδοχῆς φαντασιώδους θαύματος.»

Ἡ περὶ τῆς ζωϊκῆς λοιπὸν δυνάμεως διδασκαλία θὰ ἦτο σήμερον δίκην ἀπολεσθεῖσα. «Οὔτε αἱ προσπάθειαι τῶν μυστικίζόντων φυσικῶν, ὅπως ἐμψυχώσωσι τὴν σκιὰν ταύτην, οὔτε αἱ οἰμωγαὶ τῶν μεταφυσικῶν ἀποκρουόντων τὰς ἀξιώσεις καὶ τὴν ἐπιχειμένην εἰσβολὴν τοῦ φυσιολογικοῦ ὕλισμοῦ καὶ διαμφισβητούντων πρὸς αὐτὸν τὸ δίκαιον ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς ζητήμασι, οὔτε αἱ μεμονωμέναι φωναὶ, αἵτινες κατέστησαν περιφανῆ

τὰ ἔτι σκοτεινὰ ἀποτελέσματα τῆς φυσιολογίας, δύνανται νὰ σώσωσι τὴν ζωϊκὴν δύναμιν ἀπὸ τυχέος καὶ τελείου ὀλέθρου.»

Ὁ **Bunsen** καὶ ὁ **Playfair**, ἀπέδειξαν πρό τινων ἐτῶν, λέγει ἀκόμη ὁ συγγραφεὺς τῆς *Κυκλοφορίας τῆς ζωῆς* καὶ ὁ **Rieken** ἐκύρωσε τοῦτο πρό ὀλίγου, ὅτι δύναται νὰ γεννηθῆ ἐκ τοῦ κυανογόνου συνδυασμὸς ἀζώτου καὶ ὑδρογόνου, ἐξ ἀνοργάνων οὐσιῶν. Πλὴν τούτου γινώσκωμεν ὅτι τὸ ὑδρογόνον, καθ' ἂν χρόνον ἀποχωρίζεται τῶν συνδυασμῶν αὐτοῦ, δύναται ἐνούμενον μετὰ τοῦ ἀζώτου νὰ σχηματίσῃ τὴν ἀμμωνίαν. Ἐπι δέ, δύναται νὰ γείνη μετάβασις ἐκ τοῦ κυανογόνου εἰς τὴν ἀμμωνίαν· ἂν μόνον ἐκτεθῆ τὸ κυανογόνον διαλελυμένον ἐν ὕδατι εἰς τὸν ἄνεμον, φαίνονται ἀποχωριζόμενα ἐκ τοῦ ὑγροῦ σκικερὰ κροκίδες, σημεῖα ἀποσυνθέσεως, κατόπιν τῆς ὁποίας εὐρίσκονται ἀνθρακικὸν ὄξύ, πρωσσικὸν ὄξύ, ἀμμωνία, ὄξυλικὸν ἀμμωνίας διαλελυμένα ἐν τῷ ὑγρῷ. Τὸ ὄξυλικὸν ὄξύ εἶνε συνδυασμὸς ἀνθρακος καὶ ὄξυγονου ὅπερ, διὰ τὴν αὐτὴν ποσότητα τοῦ ἀνθρακος, δὲν ἐμπεριέχει ἢ τὰ τρία τέταρτα τοῦ βάρους τοῦ ὄξυγονου τοῦ ἀνθρακικοῦ ὄξεος. Τὸ ὄξυλικὸν ὄξύ εἶνε αἰτία τῆς ὄξεως γεύσεως τῆς ὄξυλίδος καὶ πολλῶν ἄλλων φυτῶν. Εἶνε ὀργανικόν τι ὄξύ ὅπερ, κατὰ τὰ ἄρτι εἰρημένα, δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν ἐξ ἀπλῶν σωμάτων καὶ ἄνευ βοήθειας ὀργανισμοῦ τινος. «Οὕτω γινώσκωμεν ἤδη τρεῖς οὐσίαις, φωνεῖ ὁ **Moleschott**· μίαν ὀργανικὴν βάσιν, τὴν ἀμμωνίαν, ἐν στοιχεῖον ὀργανικὸν ὄξυγονον, τὸ κυανογόνον,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

καὶ ἐν ὀργανικὸν ὄξύ, τὸ ὀξάλικόν ὄξύ, ἄτινα δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν ἐξ ἀπλῶν σωμάτων. Δὲν εἶνε ἡδὴ πολὺς χρόνος ἐξ οὗ ἐπιστεύετο ὅτι καὶ τὰ τρία ταῦτα ἠδύναντο νὰ παρασκευασθῶσι δι' ἀποσυνθέσεως ὀργανικῶν συνδυασμῶν, πολυπλοκωτέρων ἀλλὰ μὴ δυναμένων νὰ ληφθῶσι ἐξ ἀπλῶν στοιχείων. Ἐν τῇ ἀμμωνίᾳ ἔχομεν σύνθεσιν ἀζώτου καὶ ὑδρογόνου, μὴ προερχομένων ἐξ ὀργανικῶν σωμάτων. Τὸ αἰνιγμα τοῦτο, ὅπερ σφίγγε τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως προέβαλλεν ὡς φόβητρον, ἵνα κωλύσῃ τὴν ἐπιχείρησιν τεχνητῆς παρασκευῆς ὀργανικῶν συνδυασμῶν, ἔλυσεν ὁ Berthelot. Ἐρρίψε κάτω τὴν σφίγγα καὶ τοὺς λάτρεις αὐτῆς, ἀντικταστήσας αὐτοὺς διὰ πληθῆος ἐρευνητῶν, εἰς ὧν τὰς χεῖρας ἔδωκε τὸν μίτον τὸν χρησιμεύοντα εἰς τὸ νὰ ὑφάνωσι τὸν ἰστόν τῶν ἐκυτῶν ἀνκαλύψεων ἐκ νέου ἀναπλάττοντες ὅλα τὰ μέρη τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου.»

Θὰ προσθέσωμεν ὅτι λαμβάνεται σήμερον τὸ ὀξάλικόν ὄξύ διαβιβασζομένου συνδυασμοῦ θείου καὶ ἀνθρακος διὰ τριῶν καταστάσεων ἅς θὰ ὑποδείξωμεν μόνον· ὑπερχλωριούχου ἀνθρακος, χλωριούχου ἀνθρακος, καὶ χλωριοξάλικοῦ ὄξεος, καὶ ὅτι ὁ ἄμεσος συνδυασμὸς τοῦ ἀνθρακος καὶ τοῦ ὑδρογόνου δίδει τὴν σύνθεσιν τοῦ ὀξυλινίου¹.

Εὐκολώτερον ἀκόμη εἶνε νὰ παρασκευασθῇ τὸ μυρ-

¹ Berthelot, Chimie organique fondée sur la Synthèse et Leçons sur les méthodes générales.

μηκικόν ὄξυ διὰ μόνων τῶν ἀπλῶν σωματίων ὅπως ὁ καθηγητῆς τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας κατώρθωσε κινῶν ὑγρὸν κάλιον, ἐπὶ ἀερίου ὀξειδίου ἀνθρακος, ἐντὸς ὑκλίνης σφάιρας κεκλεισμένης, ἐπὶ τῆς λυχνίας ἐβδομήκοντα καὶ δύο ὥρας, ἐν θερμοκρασίᾳ 100° ¹.

Ἐπειτα ἡ φύσις λαμβάνει τὰς ὀργανικὰς οὐσίαις ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν ἐξ ὧν οἱ χημικοὶ δανείζονται αὐτὰς ἐν τοῖς πειράμασι τῶν ἐκυτῶν ἐργαστηρίων.

Ἀναμφιβόλως ἐπικροτοῦμεν καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν, (εἶνε ἀληθές ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον δύνακτί τις νὰ ἐπικροτήσῃ διὰ μιᾶς μόνης) εἰς τὰς θαυμασταίας ταύτας ἀποπειράς τῆς ἐπιστήμης οὐδὲ θὰ μεμψήθῃ τις ἡμᾶς, ὡς πικροβόλοντες κωλύμεθα εἰς τὴν πρόσδον τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀνθρώπος εἶνε ἐπὶ τῆς Γῆς, ὅπως διδαχθῆ νὰ κατάνοῃ τὴν φύσιν, καὶ κατὰσπῆ κύριος τῆς ὕλης. Τὸ «Γνωθὶ σαυτόν» τῶν ἀρχαίων ἐρμηνεύεται ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν διὰ τῆς μελέτης τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, καὶ διὰ τῆς γονίμου ταύτης μελέτης θὰ δυναθῶμεν ἀληθῶς νὰ γνωρίσωμεν ἐκυτούς.

Πιστεύομεν μετὰ τοῦ **M. Maury**, ὅτι τὸ διαφέρειον τοσοῦτων ἀνεκκαλύψεων εἶνε ἄξιον τῆς πρὸς κατάνοήσιν τούτων σπουδῆς. Τίς ἐπιστήμη δύναται νὰ αἰχμηλώσῃ ἡμᾶς μᾶλλον ἢ ἡ ἀποκαλύπτουσα ἡμῖν ἐκ

¹ Δύναται τις νὰ συμβουλευθῆ μετὰ διαφέροντος περὶ τῶν προσφάτων προόδων τῆς ὀργανικῆς χημείας τὰς λογοδοσίας τῶν συνεδριάσεων τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, μάλιστα τῶν τελευταίων ἐτῶν.

τίνος ὕλης συνιστάμεθα καὶ διὰ τίνος τρεφόμεθα, μετὰ τίνων οὐσιῶν εἴμεθα ἐν συναφείᾳ, ὅποια φυσικὰ ἀποτελέσματα γίνονται ἐν ἡμῖν ἢ ἐκτὸς ἡμῶν· τοῦ μεταβαίνουσι τὰ μέρη ταῦτα, ἅτινα ἀφομοιοῦμεν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, ἢ ἀδιαλείπτως ἀποβάλλομεν; Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ ἰδίων ὑποθέσεων καὶ συμπερόντων· ἀλλὰ περὶ προβλημάτων ἀποβλεπόντων εἰς ἅπαν τὸ φυσικὸν στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπότητος· πρόκειται περὶ τοῦ κόσμου τῶν ὄντων, εἰς ὃν ἀνήκομεν. Καταναλίσκομεν πολλὴν δυνάμειν καὶ πολλὴν ἐργασίαν, ὅπως διεισδύσωμεν εἰς τὸν λαβύρινθον ἀσημάντων διαφορῶν καὶ μικρῶν πραγμάτων, δὲν θέλομεν δὲ φροντίσει, ὅπως μάθωμεν ὅ,τι παρέχει ἡμῖν πολὺ μείζον διαφέρον, ὅπως μάθωμεν τί εἶνε ἡ θαυμασιὰ φύσις ἐν τοῖς σπλάγγνοις τῆς ὁποίας γεννώμεθα, ζῶμεν, ἀποθνήσκομεν, ἢ φύσις ἣτις ἡγείται ἡμῶν καὶ ἔπεται, ἢ δίδουσα εἰς πάσας τὰς γενεὰς αὐτὰς ταύτας τὰς ἀρχὰς τῶν ὑπάρχουσων!

Ἄλλὰ δὲν κοινωνοῦμεν διὰ τοῦτο καὶ τῶν αὐθαριῶτων συμπερασμάτων τῶν Κ.Κ. ὕλιστῶν, συμπερασμάτων, ἅτινα οἱ Κ.Κ. Berthelot, Pasteur, καὶ οἱ περὶ τὴν χημείαν ἔμπειροι ἀπορρίπτουσι πρῶτοι. Ἰσχυρίζονται ὅτι κρατοῦσι τῆς δυσχερεστάτης λέξεως τοῦ αἰνίγματος, ἀφ' οὗτο παρήγαγον τὸ τεχνητὸν ἀέριον ἐξ ἀπλῶν σωμάτων. Ὄταν μιγνύετε, λέγουσι, κυανιοῦχον κάλιον μετὰ θειοῦχου ἀμμωνίας, τὸ κάλιον συνδύζεται μετὰ τοῦ θειοῦχου ὀξέος καὶ τὸ κυανικὸν ὀξὺ μετὰ τῆς ἀμμωνίας. Ἡ τελευταία αὕτη σύνθεσις δὲν

εἶνε κυκνιοῦχον ἀμμωνίας ἀλλ' ἄλλο τι. "Ὅθεν θαυμάσατε τὸ συμπέρασμα. Διὰ τῆς λαμπρᾶς ταύτης ἀνακαλύψεως ὁ Liebig καὶ ὁ Wöhler διήνοιξαν εὐρείας ἀπόψεις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ ἀπέκτησαν αἰώνιον τιμὴν προσφερόντες πῶς παρὰ τὴν ἐαυτῶν θέλησιν, καὶ πῶς ἐν ἀγνοίᾳ, ἀπόδειξιν ὅτι τοῦ λοιποῦ ἡ φλόξ τῆς ζωῆς κατασθέννυται ὡς πρὸς ἡμᾶς, εἰς τὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς δυνάμεις." Ὅποια τιμὴ τῷ Liebig καὶ τῷ Wöhler, οὕτως ἀπελαυνομένοις πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ Ἀχέροντος! Οἱ πολέμιοι ἡμῶν ἀγαπῶσι τὸν ποταμὸν τοῦτον καὶ τὰς σκοτεινὰς αὐτοῦ ὄχθας. «Ἀναντιρρήτως, προσθέτουσι, ὁ χημικὸς ὁ ἀπηλλαγμένος προλήψεων, ὁ μὴ δουλεύων τῷ θρόνῳ καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ, πεπειθὸς ἀταράχως εἰς βεβαίαν νίκην, δύναται νὰ μειδιάσῃ ἐπὶ τῷ δειλαίῳ φιλοσόφῳ οὐ τινος ἡ σοφία δὲν ὑπερβαίνει τὰς περὶ τοῦ ὕδατος γνώσεις, καὶ ὅστις ἀξιοῖ νὰ ἐπιβάλῃ τὸ ὄριον τοῦτο εἰς τὴν δύναμιν τοῦ φυσιολόγου.» Ἄλλὰ τί θυσιαστήριον ἢ τίς θρόνος θὰ συγκατένευε νὰ ὀνομάσῃ λειτουργοὺς ἀνθρώπους οὕτω δεινοὺς περὶ τὴν λογικὴν; Ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη ἀνακεχωρηκυῖα ἐν τῷ ἀδύτῳ αὐτῆς ἐγκαταλείπει αὐτοὺς σημαίνοντας τὸ ἀνακλητικὸν περὶ τὸν νόον τῆς καὶ ἀσκουμένους εἰς γυμνάσια.

Τί ὀριστικὸν συμπέρασμα πορίζεται ἡ σχολὴ τῶν ὕλιστῶν ἐκ τῶν χημικῶν αὐτῆς ἐργασιῶν; ὅτι ἡ χημεία καὶ ἡ φυσικὴ προσφέρουσιν ἡμῖν τὰς φαινοτάτας ἀποδείξεις, ὅτι αἱ ἐγνωσμέναι δυνάμεις τῶν ἀνοργάνων οὐσιῶν τελοῦσι τὸ ἐαυτῶν ἔργον διὰ τοῦ αὐτοῦ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias
Restrictions apply.

τρόπου ἐν τῇ ζωῇ καὶ νεκρῇ φύσει. Ὅπως ἤναγκάσθησαν νὰ ἀποθεώσωσι τὴν ὕλην ἵνα ἀντικαταστήσωσι τὸν Θεόν, οὕτω φαίνονται ἐμφυχοῦντες ἄνευ τινὸς δισταγμοῦ τὴν ὕλην ἵνα ἐκθρονίσωσι τὴν ζωὴν. « Αἱ ἐπιστήμη, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς Δυνάμεως καὶ τῆς Ἰλῆς, ἠκολούθησαν καὶ ἀπέδειξαν τὴν ἐνέργειαν τῶν δυνάμεων τούτων ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἐνίοτε μέχρι καὶ τῶν λεπτοτάτων συνδυασμῶν. Εἶνε ἤδη ὑπὸ πάντων ὁμολογούμενον ὅτι ἡ φυσιολογία, ἡ ἡ ἐπιστήμη τῆς ζωῆς, δὲν δύναται πλέον νὰ ὑπάρχη ἄνευ τῆς χημείας καὶ τῆς φυσικῆς καὶ ὅτι οὐδεμίαν φυσιολογικὴ μέθοδος δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἄνευ τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν δυνάμεων. » — « Ἡ χημεία, λέγει ὁ Mialhe, ἔχει ἀνκμυριλέκτως μέρος εἰς τὴν δημιουργίαν, τὴν αὐξησιν καὶ ὑπάρξιν πάντων τῶν ἐν τῇ ζωῇ ὄντων, εἴτε ὡς ἀρχή, εἴτε ὡς ἀποτελέσμη. Αἱ λειτουργίαι τῆς ἀναπνοῆς, τῆς πέψεως, τῆς ἀφομοιώσεως καὶ τῆς ἐκκρίσεως γίνονται διὰ μόνης τῆς χημικῆς ὁδοῦ. Ἡ χημεία μόνη δύναται νὰ ἀποκαλύψῃ ἡμῖν τὰ μυστήρια τῶν ἀναγκασιστάτων τούτων ὀργανικῶν λειτουργιῶν. »

Τὸ ὄξυγόνον, τὸ ὑδρογόνον, ὁ ἀνθραξ, τὸ ἄζωτον, κηρύττουσι μετὰ κόμπου οἱ ἡμέτεροι ὑλισταί, εἰσέρχονται κατὰ διαφορωτάτους τρόπους εἰς τοὺς συνδυασμοὺς τῶν σωμάτων, ἐνοῦνται, διαχωρίζονται, ἐνεργοῦσι κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους, ὅπως καὶ ὅταν εὐρίσκωνται ἐκτὸς τῶν σωμάτων τούτων. Καὶ αὐτὰ τὰ σύνθετα σώματα ἐμφανίζουσι τοὺς αὐτοὺς χαρακτῆρας. Τὸ ὕδωρ, ἡ ἀσυγ-

κρίτως ἀρθρονώτερα τῶν ὀργανικῶν ὄντων οὐσίαι καὶ ἤς
 ἄνευ δὲν ὑπάρχει οὔτε ζωϊκὴ οὔτε φυτικὴ ζωὴ, εἰς-
 δύεται, ἀπκλύνει, δικλύει, ῥέει, πίπτει, ἀκολουθοῦσα
 τοὺς νόμους τῆς βικρύτητος· ἐξαιτμίζεται, καὶ σχη-
 ματίζεται ἀκριβῶς ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ ὅπως καὶ
 ἐκτός. Τὰς ἀνοργάνους οὐσίας, τὰ τιτανώδη ἄλαττα,
 ἅτινα τὸ ὕδωρ ἐμπεριέχει ἐν κατκυστάσει συνθέσεως,
 καταθέτει αὐτάς ἐν τοῖς τῶν ζώων ὀστοῖς ἢ τοῖς ἀγ-
 γείοις τῶν φυτῶν, ἐν οἷς αἱ οὐσίαι αὗται παράγουσι
 τὴν αὐτὴν στερεότητα ἣν καὶ ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει.
 Τὸ ὄξυγονόν τοῦ ἀέρος, ὅπερ ἐν τοῖς πνεύμοσιν ἔρχεται
 εἰς συναφὴν μετὰ τοῦ μελάγχρου φλεβικοῦ αἵματος με-
 ταδίδει αὐτῷ τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα, ὅπερ τὸ αἷμα λαμ-
 βάνει, κινούμενον ἐντὸς δοχείου ἐν συναφῇ μετὰ τοῦ
 ἀέρος. Ὁ ἐν τῷ αἵματι ἀνθραξ πάσχει ἐν τῇ συναφῇ
 ταύτῃ τὰς ἰδίους μεταλλαγὰς διὰ τῆς καύσεως (μετα-
 βαλλόμενος εἰς ἀνθρακικὸν ὄξύ) ἅς καὶ πικνταχοῦ ἀλ-
 λαχοῦ. Δύναται τις δικαίως νὰ πικραδύλη τὸν στόμα-
 χον πρὸς ἀμβικὰ ἐν ᾧ ἐρχόμενοι εἰς συναφὴν αἱ οὐσίαι
 ἀποσυντίθενται, συνδυάζονται κτλ. κατὰ τοὺς νό-
 μους τῆς χημικῆς συγγενείας. Δηλητήριον εἰσελ-
 θὸν εἰς τὸν στόμαχον δύναται νὰ ἐξουδετερωθῇ διὰ
 τοῦ αὐτοῦ τρόπου δι' οὗ καὶ ἐκτός. Οὐσίαι νοσηρὰ εἰ-
 σελθοῦσα ἐκεῖ ἐξουδετερώθη ἢ κατεστράφη διὰ τῶν
 χημικῶν φαρμάκων, ὅπως ἡ μέθοδος αὕτη ἤθελε γείνει
 καὶ ἐν οἰωδῆποτε ἄλλω δοχείῳ ἢ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ
 τοῦ ὀργάνου. Ἡ πέψις εἶνε ἀπλοῦν χημικὸν ἔργον.

Δύνανται ἔτι ἐπὶ μακρὸν νὰ δημηγορῶσι περὶ τού-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

των. «Αί παρατηρήσεις, λέγει ὁ Miahle, διδάσκουσιν ὅτι ὅλαι αἱ ὀργανικαὶ λειτουργίαι γίνονται διὰ τῶν χημικῶν μεθόδων· καὶ ὅτι ζωϊκὸν ὄν δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς χημικὸν ἐργαστήριον ἐν ᾧ τελοῦνται αἱ ἐργασίαι αἱ συνισῶσαι ἐν τῷ ἑαυτῶν συνόλῳ τὴν ζωὴν. Αἱ μηχανικαὶ μέθοδοι αἱ ὠρισμένοι ὑπὸ τῶν φυσικῶν νόμων τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ δὲν εἶνε ὀλιγώτερον σαφεῖς. Ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος γίνεται διὰ μηχανισμοῦ ὅσον οἶόν τε τελειοτάτου. Τὸ σύστημα τὸ παράγον αὐτὴν ὁμοιάζει καθ' ὅλοκληρίαν πρὸς τὰ μηχανικὰ ἔργα τὰ τελούμενα ὑπὸ χειρὸς ἀνθρωπίνης. Ἡ καρδία ἔχει βαλβίδας καὶ ἐπιστομίδας ὅπως καὶ ἡ δι' ἀτμοῦ μηχανή, ἡ δὲ κίνησις αὐτῶν γεννᾷ τόνον σαφῆ. Ὁ ἀήρ εἰσερχόμενος εἰς τοὺς πνεύμονας προσψαύει τῶν τοιχωμάτων τῶν βρόγχων καὶ γεννᾷ τὸ ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα. Ἡ εἰσπνοὴ καὶ ἡ ἐκπνοὴ εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα δυνάμεων καθαρῶς φυσικῶν. Ἡ ἀδιάλειπτος κίνησις τοῦ αἵματος ἀπὸ τῶν κάτωθεν μερῶν τοῦ σώματος εἰς τὴν καρδίαν, ἐναντίον πρὸς τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος δὲν δύναται νὰ γίνεται ἄλλως ἢ διὰ καθαρᾶς μηχανικῆςσκευασίας. Ὅμοίως διὰ μηχανικοῦ τρόπου ὁ ἐντερικὸς σωλὴν, διὰ σκωληκοειδοῦς τινος κινήσεως ἐκκενοῖ τὰ ὑποχωρήματα ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὡσαύτως διὰ μηχανικοῦ τρόπου γίνονται ὅλαι αἱ ἐνεργεῖαι τῶν μυῶνων καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα τελοῦσι τὰς κινήσεις τῆς μετακινήσεως. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ στηρίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν νόμων ἐφ' ὧν καὶ ὁ σκοτεινὸς θάλαμος, καὶ αἱ κυμάνσεις τοῦ ἤχου

διαβιβάζονται εἰς τὸ οὖς ὅπως καὶ εἰς πᾶν ἄλλο κοίλωμα.»—«Ἡ φυσιολογία ἔχει λοιπὸν κατὰ πάντα δίκαιον, συμπεραίνει ὁ Büchner ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ Schaller, προτιθεμένη σήμερα νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορὰ μετὰξὺ τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνοργάνου.»

Οὐδεμία διαφορὰ μετὰξὺ τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνοργάνου! Ἄλλὰ δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ πρῶτασις ψευδεστέρᾳ ταύτης. Αἱ μεταβολαί, αἵτινες γίνονται εἰς τὰ ζῶντα σώματα, ἀπέχουσι πολὺ τοῦ νὰ εἶνε ὅμοιαι πρὸς ἐκείνας, ἃς δύναται τις νὰ κάμῃ διὰ τῶν αὐτῶν ὑγρῶν ἐντὸς χημικοῦ ἀμβικῶς. Αἱ ὀργανωτικαὶ δυνάμεις, ὅπως λέγει ὁ Bichat, διαφεύγουσι τὸν ὑπολογισμὸν, ἐνεργοῦσαι διὰ τρόπον ἀνωμάλου καὶ ἀσαθοῦς. Αἱ φυσικοχημικαὶ δυνάμεις, τούναντίον, ἔχουσι τοὺς σταθεροὺς καὶ ὁμαλοὺς αὐτῶν νόμους. Ὁ συγγραφεὺς νεοφανοῦς βιβλίου, ἐπιγραφομένου· *Ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀθέων*, λίαν εὐστόχως καθιστᾷ φεινοτέραν τὴν ἀλήθειαν ταύτην διὰ τῶν ἐξῆς παραδειγμάτων. «Εἰσκλύσατε, λέγει, εἰς τὰς φλέβας ζώου τινὸς τὰ συστατικὰ τοῦ αἵματος στοιχεῖα, πλὴν τοῦ τὴν σύνθεσιν παράγοντος· ὅπερ δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν ὑμῶν· ἀντὶ νὰ μηκύνετε τὴν ζωὴν, προσπελάζετε αὐτὸ πρὸς τὸν θάνατον. Καὶ αὐτὸ τὸ ὀλίγον ἐντὸς τῆς φλεβῆς μετάναν αἷμα, ἐμβαλλόμενον ἐκ νέου διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνοίγματος, δι' οὗ ἐξῆλθεν, δύναται νὰ ἐπενέγκῃ μεγίστην διατάρχησιν. Θέσατε εἰς τὸν στόμαχον πτώματος, θρεπτικὰς οὐσίας· ἐρχόμενα εἰς συνκφήν μετὰ τῶν ἰσῶ

αί ούσίαι αὐτῆς, θὰ σπῶσι, ἐνῶ ἐν τῷ ζῶντι σώματι θὰ μεταποιῶντο εἰς αἷμα καὶ θὰ διατήρουν αὐτῶ τὴν ζῶν. Ἄν ἐρωτήσῃ τις τοὺς χημικοὺς, πῶς ἐν τῷ ὄργανισμῷ ἐνεργεῖ τὸ ὄπιον, ἢ κίνκ, τὸ κοῦσσον, τὸ θεῖον, τὸ ἰωδοῦχον κάλιον κλ; ποία εἶνε ἡ χημικὴ ἐνέργεια τῆς νικοτίνης, τοῦ πρωσσικοῦ ὀξέος, πίντων τῶν φυτικῶν δηλητηρίων, ἀτινα δὲν ἀφίνουσιν οὐδὲν ἔχνας; Δικτὶ ἡ ἰπεκκουάνα, τιθεμένη ἐν τῷ στομάχῳ συστέλλει ἀμέσως τοὺς πνευστηρίους μῦς κτλ. «Ἐνέργεια παρουσίας,» λέγουσιν οἱ φυσικοὶ, ἐνέργεια παρουσίας ἐπανκλκμβάνουσιν οἱ χημικοὶ καὶ νομίζουσιν οἱ σοβαροὶ διδάκτορες ὅτι ἀπεκρίθησαν! »

Εἶνε ἐκντίον τῆς ἀληθείας νὰ ἰσχυρίζεται τις ὅτι τὰ φυσιολογικὰ φαινόμενα δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι διὰ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας, ὅτι αἱ ἀντιδράσεις τελοῦνται ἐν τῷ ὄργανισμῷ ὅπως καὶ ἔξω αὐτοῦ. Ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις, διότι οἱ αὐτοὶ νόμοι προΐστανται τῶν φαινομένων αὐτῶν ἀλλὰ μέγα χάσμα διχωρίζει αὐτάς ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης τῶν ὀργανικῶν σωμάτων διότι ἄπειρος διαφορὰ ὑπάρχει μετὰ τῶν νόμων τούτων καὶ τῶν τῆς ζωῆς. Λέγων τις ὅτι ἡ φυσιολογία εἶνε ἡ φυσικὴ τῶν ζῶων, παρέχει οὕτως ἀτελῆ ἔννοιαν, ὡς ἂν ἔλεγεν ὅτι ἡ ἀστρονομία εἶνε ἡ φυσικὴ τῶν ἀστέρων. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Bichat ὁ διδάκτωρ Cerise προσθέτει. «Τὰ ζωικά φαινόμενα εἶνε πολύπλοκα, αἱ δὲ φυσικαὶ δυνάμεις, εἰ καὶ λαμβάνουσι εἰς ταῦτα δυσυπολόγιστον, ἀλλὰ ἀνεμφισβήτητον μέρος, ὑποτάσσονται εἰς τὸ κράτος δυνά-

μειως ἀνωτέρως, ἥτις τὰς διευθύνει ὡς δούλας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς.»

Οἱ Γάλλοι ἀνατόμοι, **Piorry, Malgaigne, Poggiale, Bouillaud**, εἶνε τῆς αὐτῆς γνώμης. «Ὑπεράνω πάσης ἐπιστήμης, λέγει ὁ τελευταῖος οὗτος, ὅπως ὑπεράνω πικνὸς νόμου αὐτῶν, ἡ ζωὴ ἄρχει, μεταβάλλει, ἐξουδετεροῖ, σμικρύνει ἢ αὐξάνει τὴν ἔντασιν τῶν φυσικοχημικῶν δυνάμεων.» Ὁ ἔξοχος παρ' ἡμῶν χημικὸς **Dumas**, ἀποφαινέται πού ὅτι· Ἐντὶ νὰ σμικρύνῃ τὴν ἀξίαν τῶν νόμων, εἰς οὓς ἡ νεκρὰ φύσις ὑπακούει, ἡ ἔντασις τῆς ζωῆς ἐλευθεροῦται, τὸν ἀντικείμενον, τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν νόμων, τούτων καὶ τὸ ἀίσθημα «τῆς μυτηριώδους καὶ θείας αὐτῆς οὐσίας» ἐξαγνίζεσθαι καὶ ἀναβιβάζεσθαι διὰ συντόμων μελετῶν ἐπὶ τῆς χημείας τῶν ὀργανικῶν σωμάτων.

Τὰ χημικὰ φαινόμενα, ἅτινα δύνανται νὰ γίνωσιν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ὀργανισμοῦ, δὲν πρέπει νὰ συγγέωνται πρὸς τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν φυσιολογίαν τοῦ ἡμετέρου ὄντος· ἄς γινώσκῃ δὲ τοῦτο πᾶς τις καλῶς. Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ταχυτότης τῶν δυνάμεων, αἵτινες συνεργοῦσι πρὸς σχηματισμὸν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ τῶν ἀνοργάνων, εἶνε τοῦ λοιποῦ γεγονότος ἀναμφισβήτητον. Ἀκολουθῶν τοὺς φυσικοὺς νόμους ὁ χημικὸς, πηράγει συνθέσεις ἀπείρων συνδυασμῶν, αἵτινες εὐρίσκονται ἐν τοῖς ἐνοργάνοις σώμασι, καὶ ἐτι γονιμώτερος αὐτῆς τῆς φύσεως, δύνανται κατὰ τὴν φωνησίαν του νὰ πηράγῃ ἑτέρους συνδυασμοὺς, οἵτινες δὲν εὐρίσκονται ἐν τοῖς ἀκόουσι τὴν γῆν, ὅσων ἴσως οὕτω

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

μέχρι τῆς κατοικίας ἄλλων κόσμων τὰς πράξεις τῆς ἑαυτοῦ ἐπιστήμης. Εἰξεύρει ὅτι ἡ ζύμωσις εἶνε μέθοδος γενικὴ παρενθέσεως, ἥτις προσδιορίζει οὐ μόνον τὰ φαινόμενα τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῆς γεννήσεως καὶ πασῶν τῶν ἐνεργειῶν τῆς ζωϊκότητος, ἀπὸ τοῦ βλαστάνοντος κόκκου τοῦ σίτου, ἀπὸ τοῦ ὀργάζοντος οἴνου μέχρι τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου ἢ τοῦ ζύθου καὶ μέχρι τῶν φαινομένων τῆς θρέψεως καὶ πέψεως. Ἡ ὀργανικὴ χημεία ἔχει τὰς αὐτὰς βάσεις ἅς καὶ ἡ περὶ τὰ μέταλλα χημεία. Οὐδεὶς καλλίτερον τοῦ Berthelot ἐκφράζει τὰς κατκτηήσεις τῆς περὶ τῶν σωμάτων ἐπιστήμης, οὐδεὶς ἐκφράζει καλλίτερον ἐπίσης τὰ ὅρια αὐτῆς εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ ἡμετέρου ὄντος. Ἄς ἀκούσωμεν τὴν ἀπόφασίν του. «Τὰ πάντα συνετέλεσα», λέγει¹, νὰ ἴδωμεν μετὰ πολλῶν ἄλλων τὸ μεταξὺ τῶν δύο χημειῶν ἀνυπέβλητον χάσμα. Ἵνα ἐξηγήσωσι τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἔλαβον εὐπρόσωπόν τινα λόγον ἐκ τῆς παρενθέσεως τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως, μόνης ἐπιτηδείας μέχρι τοῦδε εἰς τὸ νὰ συνθέτῃ ὀργανικὰς οὐσίας. Αὕτη, ἔλεγον, εἶνε μυστηριώδης δύναμις ὀρίζουσα ἀποκλειστικῶς τὰ χημικὰ φαινόμενα, τὰ παρατηρούμενα εἰς τὰ ζωϊκὰ ὄντα, ἐνεργοῦσα δυνάμει νόμων οὐσιωδῶς διαφόρων τῶν κωνιζόντων τὰς κινήσεις τῆς ὕλης, καθαρῶς ἀδρανοῦς καὶ ἡσύχου. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐρμηνεῖα δι' ἧς ὑπεραπελογοῦντο τῆς ἀτελείας τῆς ὀργανικῆς χημείας κηρύττοντες ταύτην, οὕτως εἶπεῖν, ἄνευ φαρμάκου. Ἄλλ'

¹ Chimie organique fondée sur la synthèse.

ὁμολογῶν τις οὕτω τὴν παντελεῖ ἡμῶν ἀδυναμίαν ἐν τῇ παραγωγῇ ὀργανικῶν ὑλῶν, συγχέει δύο τινά· τὸν σχηματισμὸν τῶν χημικῶν οὐσιῶν, οὗ τινος τὸ σύνολον συνιστᾷ τὰ ὀργανικὰ ὄντα, καὶ τὸν σχηματισμὸν αὐτῶν τῶν ὀργάνων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο πρόβλημα εἶνε ὅλως ἕτερον τῆς χημείας. Οὐδέποτε ὁ χημικός δὲν θὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι σχηματίζει ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ αὐτοῦ φύλλον, καρπὸν, μῦν, ἢ ὄργανόν τι. Ταῦτα εἶνε ζητήματα ἀναφερόμενα ἐκ τῆς φυσιολογίας. Εἰς ταύτην ἀνήκει καὶ συζητήση περὶ τῶν ὄρων, καὶ ἀποκαλύψῃ τοὺς νόμους τῆς ἀναπτύξεως πάντων τῶν ἐν τῇ ζωῇ ὄντων, ὧν ἄνευ οὐδὲν ὄργανον θὰ εἶχεν οὔτε λόγον ὑπάρξεως οὔτε ἀναγκαῖον μέσον πρὸς τὸν σχηματισμὸν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅ,τι ἡ χημεία δὲν δύναται ἐν τῇ διοργανώσει, δύναται καὶ ἐπιχειρήσῃ ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν οὐσιῶν τῶν ἐμπειροχομένων εἰς τὰ ζῶντα σώματα. Ἐν αὐτῇ ἡ κατασκευὴ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων διεκπεύγει τὰς ἐφαρμογὰς τῆς χημείας, αὕτη δύναται ὅμως καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι σχηματίζει τὰ ἄμεσα στοιχεῖα, δηλ. τὰς χημικὰς ὑλας, τὰς συνιστώσας τὰ ὄργανα, ἀνεξαρτήτως τῆς εἰδικῆς κατασκευῆς τῶν ἰνῶν καὶ τῶν κυψελῶν, ἃς αἱ ὑλαὶ αὐτὰ σχηματίζουσιν ἐν τοῖς ζώοις καὶ τοῖς φυτοῖς. Ὁ σχηματισμὸς μάλιστα οὗτος καὶ ἡ ἐξήγησις τῶν ἰσχυρῶν μεταμορφώσεων, ἃς ἡ ὕλη λαμβάνει ἐν τοῖς ζῶσι τῶν ὄντων, συνιστῶσι πεδῖον εὐρὺ καὶ ὠραῖον, καὶ ἡ χημικὴ σύνθεσις ὀφείλει καὶ ἀντιποιῆται αὐτοῦ ὀλοκλήρου.»

Ἡ ἀπόφρασις αὕτη, ἐν ἣ ὁ ἀντίπαλος ἡμῶν ἰσχυ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

ρίζονται ὅτι βλέπουσι τὸν ὀριστικὸν θρίκμβον τοῦ ὑλισμοῦ, προβάλλει εἰς τὴν πίστιν ἡμῶν δύο θεμελιώδεις ἀρχάς· πρῶτον, ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους τοὺς κανονίζοντας τὴν τάξιν τοῦ ἀνοργάνου κόσμου· δεύτερον, ὅτι ὁ σχηματισμὸς αὐτῶν τῶν ὀργάνων ἀνήκει εἰς δύναμιν, ἣτις δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς χημείας. Ἐπὶ τοῦ πρώτου ὁ πνευματισμὸς θρικμβεύει ἤδη, ὅπως εἶδομεν, ἐπειδὴ αἱ δυνάμεις αἱ διέπουσαι τὸν ἄψυχον κόσμον ἀποκαλύπτουσι τὴν ὑπαρξίν σοφοῦ ἀρχιτέκτονος. Ἐπὶ τοῦ δευτέρου θρικμβεύει ἔτι λαμπρότερον, διότι ἡ ὀργανικὴ χημεία ὁμολογεῖ τὴν ἐκτετῆς ἀσθένειαν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ ζωϊκοῦ ὄντος. Ὅπως εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ Laugel, ἡ χημεία αὕτη μελετᾷ καὶ συνθέτει μόνον τὰς ὑλὰς τῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ ἀσχολῆται περὶ αὐτὸ τὸ ἐν τῇ ζωῇ ὄν, μιγνύει τὰ χρώματα τῆς εἰκόνας, ἀλλ' εἶνε χρεῖς ἄλλης χειρὸς, ὅπως γείνη ἀρμοδίᾳ χρῆσις τῶν χρωμάτων καὶ παραχθῇ ἔργον, ἐν ᾧ τὰ χρώματα συγκεκάνουνται ἐν ἀρμονικῇ ἐνότητι.

Ἀφ' οὗ ἡ χημεία ἀφῆκε νὰ μαντεύσωσιν ὅτι ὑπάρχει ἀμβιβῆ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι, ἔνθα τὸ ὄζυ ζῆται τὴν βίαν, ἔνθα τὰ μέρη συναθροίζονται κατὰ τοὺς νόμους, οὓς ἐμνημονεύσαμεν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ· ἀφ' οὗ ἐποίησαν, ὥστε τὸ ζωϊκὸν ὄν νὰ εἶνε δοχεῖον ἀντιδράσεως, ἐν ᾧ αἱ χημικαὶ καὶ φυσικαὶ δυνάμεις συνάπτουσι διηλεκτὴ ἀγῶνα πρὸς ἀλλήλας ἐν στενοχώρῳ πεδίῳ, ἀφ' οὗ ἀπέδειξεν ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς γονι-

μυποϊήσεως, τῆς θρέψεως, αὐτὸς ὁ θάνατος δὲν εἶνε ἢ κοινὰ ζυμώσεις, δὲν θὰ εἰζεύρη τις πλέον, ποῦ ἐδρεύουσιν αἱ μυστηριωδέστεραι ἐκεῖναι δυνάμεις, αἱ καλούμεναι ζωή, ὀρμέμφυτον, συνείδησις. Παρκατιόντες θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ σπλάγγνα τοῦ σπουδαίου τούτου ὑποκειμένου· ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄς ὁμολογήσωμεν μετὰ τοῦ Laugel¹ ὅτι «ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ παρκαυρθῇ εἰς ἀμφιβολίας, εἰς ἀρνήσεις καταπληττούσας ἡμᾶς, ἀλλ' ὁμοίως ἔχει τὰ ἑαυτῆς μυστήρια, εἰς ἃ ὁ ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς δὲν δύναται νὰ ἐγκύψῃ. Ἀρκεῖται ὡσαύτως εἰς λέξεις, ὅποταν ἀδυνατῇ νὰ εἰσδύσῃ εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῶν φαινομένων. Περὶ τίνος ὀμιλεῖ πάντοτε ἡ χημεία; Περὶ συγγενείας· δὲν εἶνε αὕτη ὑποθετικὴ τις δύναμις, οὐσίᾳ ἐπίσης ὀλίγον καταληπτὴ ὅπως ἡ ζωὴ καὶ ἡ ψυχὴ; Ἡ χημεία παραπέμπει εἰς τὴν φυσιολογίαν τὴν ἔννοιαν τῆς ζωῆς, καὶ ἀφίσταται τῆς περὶ τούτου ἀσχολήσεως. Ἄλλ' ἡ ἔννοια περὶ ἣν περιστρέφεται ἡ χημεία ἔχει τι πραγματικώτερον. Ἡ ἔννοια αὕτη εἶνε πολλάκις ἀληπτος οὐ μόνον ἐν τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀποτελέσμασι. Δύναται τις π.χ. νὰ μελετήσῃ ἐπὶ μίαν στιγμὴν τοὺς νόμους τοὺς γνωστοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα νόμοι τοῦ Berthollet, χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ ὅτι εὐρίσκεται ἀπέναντι ἀκαταλήπτου μυστηρίου; Ἐν τῷ ἀπλῶ φαινομένῳ συνδυασμοῦ τινος, ἐν τῇ ἔλξει, ἥτις σύρει πρὸς ἀλλήλας τὰς ἀτόμους, αἷτινες ἔλκονται ἀμοιβαίως, συνενδύονται, χωριζόμεναι τῶν συνθέσεων ἐν αἷς εἶνε περιωρισμέναι, δὲν ὑπάρχει

¹ Science et Philosophie.

τούς ὄρους τοὺς δίδοντας ὑπάρξιν εἰς τὰ ὀργανικὰ σώματα.»

Ἐπειτα προσθέτετε, χωρὶς ὅμως νὰ παρατηρήσετε ὅτι οἱ λόγοι ὑμῶν ἐξακολουθοῦσι νὰ στρέφονται ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς. «Ὅταν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνθρακος, τοῦ ὑδρογόνου, τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀζώτου ἀπαξ ὀργανωθῶσι, αἱ προκύπτουσαι μορφαὶ ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ ἐμμένωσι ἐν τῇ καταστάσει αὐτῶν καὶ, ὅπως ἢ μέχρι τοῦδε προσκτιθεῖσα πείρα διδάσκει, διατηροῦνται δι' ἑκατοστῶν καὶ χιλιάδων ἐτῶν. Διὰ τῶν σπόρων τῶν καλλύκων καὶ τῶν ὠν αἱ αὐταὶ μορφαὶ ἀναφαίνονται ἐν ὀρισμένην διαδοχῇ.»

Ἐν ἄλλῃσι λέξεσι, δύο προτάσεις εἰσὶν ἀποδεδειγμέναι· ἡ πρώτη, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν γένεσιν εἰς τὴν ζωὴν ἢ κληρονομοῦντες τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως· ἡ δὲ δευτέρα, ὅτι ἡ ζωὴ διατηρεῖται, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ διαμείνῃ, νὰ μεταβιβάσῃ διὰ τρόπου ἰδίου εἰς αὐτήν.

Τοιαύτη εἶνε ἀληθῶς ἡ θέσις τοῦ προβλήματος· δυοῖν θάτερον· ἢ ὁ ἄνθρωπος εἶνε (ἢ θὰ εἶνε) ἰκνός νὰ κατασκευάζῃ τὴν ζωὴν ἢ δὲν θὰ εἶνε.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει, οἱ ὑμέτεροι ἰσχυρισμοὶ καταδικάσθησαν ἀνεκλήτως.

Ἐν τῇ πρώτῃ καταδικάζεσθε ὡς ἐξῆς. Ἐργαζόμενοι ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς ζωῆς, ὑποχρεοῦσθε νὰ ἐποκύπτετε εἰς τοὺς τεταγμένους νόμους, ἐφαρμόζοντες αὐτοὺς ταπεινῶς, φροντίζοντες ὅπως μὴ προσκρούετε αὐτοῖς ἐν μηδενί. Καὶ ἐντυχθα λοιπὸν δὲν θὰ εἴμεθα

ἡμεῖς αἵτιοι τῆς ζωῆς, ἀλλ' οἱ αἰώνιοι νόμοι, ὧν θὰ εἴμεθα οἱ προσωρινοὶ ἐντολοδόχοι.

Ἀκούω ὑμῶν βοώντων πρὸς τὸ σόφισμα καὶ κηρυττόντων ὅτι ὑπεκφεύγομεν, ἀπτόμενοι μόνον τοῦ ζητήματος. Συγγνώμην, κύριοι, παρατηρήσατε πρῶτον ὅτι ὁ φεύγων δίκην τινὰ δὲν πκύει διὰ τοῦτο γὰ εἶνε ὑμοίως κατηγορούμενος. Ἐπειτα παρατηρήσατε ὅτι δὲν μένομεν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῶν πραγμάτων ὁμιλοῦντες, οὕτως ἀλλ' ἐξετάζομεν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος.

Σκέφθητε ὀλίγον. Τὸ εἰξεύρετε καλῶς. Οὐδεὶς οὐδὲν δημιουργεῖ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐφαρμόζει μόνον τοὺς ἐπικρατοῦντας νόμους. Δημιουργεῖτε ὄξυγονον ὅταν διὰ τῆς θερμότητος ἀποσύνθετετε τὸ διττοξειδίου τῆς μηχανοσείας καὶ συλλέγετε τὰς ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως ἀνυψουμένας ἐν τῷ σωλῆνι φουσαλίδας τοῦ ὄξυγονου; Οὐχί' ἀλλὰ κλέπτετε μόνον ἢ, ἂν ἀγκυᾶτε καλλιτέρον, ζητεῖτε παρὰ τοῦ διττοξειδίου τῆς μηχανοσείας τὸ τρίτον τοῦ ἐν αὐτῇ περιεχομένου ὄξυγονου. Δημιουργεῖτε ἄζωτον ἀφαιροῦντες τὸ ὄξυγονον ἀπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος; Ἄλλ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς πράξεως δηλοῖ ὅτι γίνεται δ' ἀφαιρέσεως. Δημιουργεῖτε ὑδωρ ὅταν ἐνοῦντες ὑδρογονον μετὰ ὄξυγονου ἐν εὐδιαιμέτρῳ ποιῆτε τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ; Ποιεῖτε μόνον ἀπλοῦν συνδυασμὸν. Δημιουργεῖτε ἀνθρακκὸν ὅτε ἀποσυνθετετε τὴν ἀνθρακικὴν τίτανον ἀπὸ τοῦ γλωρυδρικοῦ ὀξέος; Δημιουργεῖτε τὰ ὀξάλικα, ὀξικά, γαλακτικὰ, τριγικά, δεψικά ὀξέα, ὅταν ἐξάγετε ταῦτα ἐκ τῶν φυτι-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
Restrictions apply.

ἄρα γέ τι δυνάμενον νὰ καταπλήξῃ τὸν νοῦν; Ὅσον μελετᾷ τις τὰς ἐπιστήμας ἐν τῇ μεταφυσικῇ αὐτῶν, τοσοῦτω μᾶλλον δύναται νὰ πεισθῇ ὅτι αὕτη δὲν εἶνε παντάπασιν ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ιδεϊστικωτάτην φιλοσοφίαν. Αἱ ἐπιστήμηαι διακριβοῦσι τὰς σχέσεις, λαμβάνουσι τὰ μέτρα, ἀνακαλύπτουσι τοὺς νόμους τοὺς κανονίζοντας τὸν κόσμον τῶν φαινομένων· ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει οὐδὲν φαινόμενον, ὅσον ἄσημον καὶ ἂν εἶνε, ὅπερ νὰ μὴ φέρῃ τχύτας ἐνώπιον δύο ἐννοιῶν ἀλλοτρίων πάσης πειραματικῆς μεθόδου. Πρῶτον, τῆς οὐσίας τῆς ὑποστάσεως τροποποιουμένης ὑπὸ τῶν φαινομένων· δευτέρου τῆς δυνάμεως τῆς προξενούσης τὴν τροποποίησιν τχύτην. Δὲν εἰξεύρομεν, δὲν βλέπομεν εἰμὴ τὸ ἔξωθεν τῶν φαινομένων, ἀλλὰ τὸ ὄντως ὄν, ἡ ἀληθὴς ὑπόστασις καὶ ἡ αἰτία διαφεύγουσιν ἡμᾶς. Εἶνε ἄξιον ὑψηλῆς φιλοσοφίας νὰ θεωρῇ ὅλας τὰς κατὰ μέρος δυνάμεις, ὧν αἱ ἐνέργειαι διηκριβώθησαν ὑπὸ τῶν διαφύρων ἐπιστημῶν, ὡς ἀποτελέσματα πρώτης δυνάμεως, αἰωνίου, ἀναγκαίης, πηγῆς πάσης κινήσεως καὶ κέντρου παντὸς ἔργου. Οὕτω δὲ ἐξεταζόμενα τὰ φαινόμενα, αὐτὰ τχύτα δὲν εἶνε πλέον ἢ μεταβαλλόμεναι μορφαὶ θείας ιδέας.»

Ἄλλ' ἡ ἐνότης, πρὸς τὴν τείνει ἡ χημεῖα, συγχωρεῖ ἡμῖν ἄρα γε νὰ υποθέσωμεν ὅτι νόμοι ἀπολύτως ὅμοιοι κυβερνοῦσι τὸν ὀργανικὸν καὶ τὸν ἀνόργανον κόσμον; Δυνάμεθα ἄρα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ κατορθώσωμέν ποτε οὐ μόνον νὰ παρασκευάσωμεν τεχνητῶς πάσας τὰς ὀργανικὰς ὕλας, ἀλλὰ καὶ νὰ παραγάγωμεν κατὰ τὴν

ἡμετέραν θέλησιν τοὺς ὄρους, δι' ὧν γίνεται ἡ βλάστησις ἢ ἡ ζωὴ; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην φυσιολόγος τις μεγάλου ἀξιώματος, ὁ Κ. Maury, ἀποκρίνεται, ὅπως καὶ ὁ Κ. Berthelot. «Δὲν δύναμι. Ἡ φυσιολογία καὶ ἡ χημεία διακρίνονται σήμερον πολὺ διαφόρως ἢ ἐν τῇ παρελθούσῃ ἐκατονταετηρίδι, ἡ ὀργανικὴ χημεία καὶ ἡ ὀρυκτολογικὴ χημεία. Οὐδαμοῦ οὐδὲ τὸ ἀπλούστατον φυτὸν, οὐδὲ τὸ ζῶον τὸ κατέχον τὴν κατωτάτην ἐν τῇ ζωολογικῇ τάξει βαθμίδα, ἐγεννήθησαν διὰ χημικῶν συνδυασμῶν. Οἰκνυδῆποτε πρόοδον καὶ ἂν κάμῃ ἡ ὀργανικὴ χημεία, θὰ σταματήσῃ πάντοτε διὰ τὴν ἀδυναμίαν αὐτῆς εἰς τὸ νὰ γεννήσῃ ζωϊκὴν δύναμιν, ἥτις εἶνε ἀνεξάρτητος ἀπ' αὐτῆς.»

Οὐχί, κύριοι, καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἀξιωματικῇ καὶ ἀλχημονικῇ ὑμῶν διαθεσβιώσει, δὲν δύνασθε νὰ δημιουργήσετε τὴν ζωὴν, ἀλλ' οὐδὲ καὶν δύνασθε νὰ εἰξεύρετε τί εἶνε ἡ ζωὴ καὶ ἀνγκυλάξεσθε νὰ ὁμολογήτε τὴν ἀγνοίαν ὑμῶν ἐν ᾧ χρόνῳ ἀντιτάσσετε εἰς ἐκυτοὺς τὰς ἀποδείξεις τῆς ἀδυναμίας ὑμῶν.

Μαχτιῶς ἀποκρίνεσθε διὰ ψευδῶν ὑπολογισμῶν ἢ ὑποθέσεων ἀυθαριέτων. «Ὅπως στηρίξωσι τὴν ὑπαρξίν ἰδέας τινὸς ζωϊκῆς δυνάμεως, λέγετε, ἐπικαλοῦνται πάντοτε τὴν ἡμετέραν ἀδυναμίαν τοῦ παράγειν φυτὰ καὶ ζῶα. Ἄλλ' ἂν ἠδυνάμεθα νὰ γίνωμεν κύριοι τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος, τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πίεσεως, ὡς καὶ τῶν σχέσεων τοῦ βάρους τῆς ὕλης, οὐ μόνον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ μετασυνθέσωμεν ὀργανικὰ σώματα, ἀλλὰ θὰ ἠδυνάμεθα καὶ νὰ πληρώσωμεν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
Restrictions apply.

κῶν ἢ ζωϊκῶν ὑλῶν διὰ τῶν δυνάμεων τῆς ὀξειδώσεως; "Ὁχι, μυριάκις ὄχι· ἐὰν μεταχειρίζομεθα ἐνίοτε τὴν λέξιν δημιουργεῖν, τοῦτο ποιοῦμεν ἕνεκα γλωσσικῆς καταχρήσεως. Καὶ ὅτε λοιπὸν ἠθέλετε κατορθώσαι νὰ κατασκευάσετε τεμάχιον σαρκὸς, οὐδὲ τότε βεβαίως ἠθέλετε δημιουργήσαι. Ἦθέλετε μόνον ἐνώσει τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸ στοιχεῖα κατὰ τοὺς ἀμετακινήτους κανόνας τῶν τεταγμένων νόμων ἐν τῇ διοργανώσει τῆς φύσεως. Καὶ ἂν ποτε οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν ἴδωσιν προκύπτον ἐν τῷ βῆθει τῶν σωλήνων αὐτῶν ζωϊκὸν ὄν μορφωθὲν ἐν τῷ χημικῷ κλιβάνῳ, προλέγομεν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦδε ὅτι θὰ ἀπατηθῶσιν οἰκτρὰν ἀπάτην, ἂν ἐκ τούτου συμπεράνωσιν ὅτι νόμοι θεοὶ δὲν ὑπάρχουσι, διότι δι' αὐτῶν τῶν νόμων θὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἀριστούργημα τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας.

Τέλος, ἂν οἱ εἰρημένοι συλλογισμοὶ δὲν ἤρκεσαν νὰ καταστήσωσι φανερὰν τὴν ἡμετέραν πλάνην, συγκαταβαίνομεν περαίνοντες τὸν περὶ τῆς κυκλοφορίας τῆς ὕλης λόγον, νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἡ φύσις μεταχειρίζεται ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ἐν τῇ ζωῇ ὄντων τὰς αὐτὰς μεθόδους ἅς καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι δηλ. μεταχειρίζεται ἀπλῶς διὰ τῆς χημείας ὕλης ἀνοργάνους. Ἀλλὰ, καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ ὑποθέσει δὲν δύνασθε νὰ ἀποφύγετε τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ γνωρίσετε τί ζητεῖ ὁ κατασκοπευτὴς νὰ κάμη ἢ ἐνεργήσῃ συμφῶνως πρὸς κανόνα τινά. Φύσις μεγαλόνοος ἢ λειτουργὸς τις τῆς μεγαλονοίας ταύτης, ἀντικαθιστᾷ τὸν χημικόν.

Τὸ ἔργον τῆς μεγαλοφυίας συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὸ

νά πορίζεται ἐξ ὀλίγων ἀρχῶν εὐδιατυπώτων τὰς ἀγχινοστάτας ἐφαρμογὰς καὶ τὰς μεγίστας ἀνακκλύψεις. Ὁ νοῦς λοιπὸν οὗτος, οὔτινος αἰ μάλιστα θαυμασμοῦ ἄξιαι διάνοιαι τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι ἢ συστολαὶ ἀπείρως μικραὶ, ἔφερον εἰς ἄκραν ἀπλότητα, ὡς οἶόν τε ἐνδεχομένην συμπάσας τὰς ἐργασίας τῆς φύσεως. Ὁ θεῖος νοῦς φαίνεται ἡμῖν ὡς συνειδήσις ἐνὸς μόνοῦ ἀπλοῦ νόμου περιλαμβάνοντος πᾶσαν τὴν ὑφήλιον, οὔτινος αἰ ἄπειροι ἐφαρμογαὶ γεννῶσι πλῆθος φαινομένων, ἅτινα συστηματοποιοῦνται κατ' ἀναλογίαν καὶ κανονίζονται κατὰ τοὺς αὐτοὺς δευτερεύοντας νόμους, τοὺς πηγάζοντας ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ νόμου. Ἀναμφιβόλως ὁ χημικὸς δὲν δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ ἀκόμη τὴν ζωὴν καὶ δὲν εἰξέυρει ἀκόμη νὰ σχηματίσῃ τὸ ἔμβρυον, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐργασίαις αὐτοῦ ἀναγκάζεται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν φύσιν, καὶ πῶς; διὰ τῆς διανοίας. Ὑπάρχει στοιχεῖον οὐ ἄνευ οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ· τοῦτο δὲ εἶνε ὁ νοῦς.

Ὁ ὑπέρτατος νοῦς ἐπιβάλλεται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ μελετῶντος τὴν φύσιν. Γίνεται καταφικνὴς ἐν ταῖς κανόσι τοῖς δυνακμένοις νὰ ὀρισθῶσιν ἐκ τῶν προτέρων, νὰ ὑπολογισθῶσιν, νὰ συνδυασθῶσιν, διότι ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς θαυμασίαν τινὰ ἄλυσιν καὶ εἶνε ἀμετάβλητοι ἐν ταῖς αὐταῖς περιστάσεσιν, ἅτε μετέχοντες τοῦ ἀμετακινήτου τοῦ αἰωνίου νοῦ.

Εἶνε λοιπὸν περισσῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ κυκλοφορία τῆς ὕλης δὲν γίνεται ἀλλ' ἢ διὰ τοῦ κανονισμοῦ δυνάμεως νοητικῆς.

Ἄλλὰ δι' οἷας δῆποτε ὁδοῦ καὶ ἂν διέλθωμεν, εἰς οἰοὺς δῆποτε ἐλιγμοὺς συγκατανεύσωμεν νὰ ἀκολουθήσωμεν ὑμᾶς, ἐπανερχόμεθα πάντοτε καὶ ἐν αὐτῷ ἔτι τῷ σχηματισμῷ τῆς φύσεως, εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν πάσης ὑπάρξεως· καὶ ἐνταῦθα τὸ πεδῖον ἀποβαίνει ἔτι εὐρύτερον καὶ εἰς τὸ ἄπειρον ἀναπεπταμένον. Αἱ ἀνθρώπιναι μέθοδοι δὲν στενοχωροῦσι πλέον τὸ βλέμμα. Ἐν τῷ πέρατι πάσης ὁδοῦ καταλήγομεν εἰς τὸ κεφαλαῖωδες σημεῖον· καὶ ἤδη πρόκειται ἡμῖν νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς ἐν τῇ Γῆ. Τὰ ἐν τῇ ζωῇ ὄντα ἐβλάστησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφίρας; ἐξῆλθον κατὰ τὸ κέλευσμα μαγικῆς ῥάβδου; Ἐξυπνίσθησαν αἴφνης ἐν τοῖς βάθεσι τῶν δασῶν, παρὰ τὴν ὄχθην τῶν ποταμῶν ἐντὸς τῶν ἡσυχῶν κοιλάδων; Τίς εἶνε ἡ χεὶρ ἢ ἐνεγκοῦσα ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ εἰς τοὺς κήπους τῆς Ἐδέμ, τὸν πρῶτον ἀνθρώπον; Τίς εἶνε ἡ χεὶρ, ἥτις ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ ἀπέλυσεν ἐλεύθερον τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἀδόντων πτηνῶν τῶν οὕτω λαμπρὰν στολὴν περιβεβλημένων; Εἶνε ἄρα γε αἱ φυσικοχημικαὶ δυνάμεις, αἵτινες διὰ γονίμου τινὸς διατάξεως ἔδωσαν γένεσιν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν ἡπείρων; Αἱ δυνάμεις αὗται ἀπέβησαν λοιπὸν στεῖρααι σήμερον; Οὐδαμοῦ ἀπκντῶμεν ὄντα μὴ γεννηθέντα ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς, ἢ ὧν ἡ γέννησις δὲν συνέχεται πρὸς τοὺς ἰσχύοντας περὶ τὴν γένεσιν νόμους. Πῶς τὰ εἶδη τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν ἐφάνησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς; Τοῦτο εἶνε τὸ πρόβλημα, ὅπερ νῦν θὰ κινήσῃ τὸ δικ-

φέρων ἡμῶν. Μετὰ τὸ θέαμα τῆς αἰθούσης, μετὰ τὰ προοίμια καὶ τὰς συνδιαλέξεις τῶν θεατῶν, ἃς ἀναβιβάσωμεν τὸ παραπέτασμα τὸ κρύπτον ἡμῖν τὴν ἀληθῆ σκηνὴν καὶ ἃς εἰσδύσωμεν εἰς τὸ θέατρον, οὕτινος ἡ φύσις εἶνε ἢ κινῶσα ἀοράτως τὴν μηχανήν. Ἄς προσπαθήσωμεν νὰ τὴν καταλάβωμεν καὶ ἃς ἐλπίσωμεν ὅτι δὲν εἶνε τοσοῦτον κρυφίνους, καὶ ὅτι πρὸς τούτοις δὲν ἔχει οὐδένα λόγον νὰ ἀποκρύψῃ τὸ ἔργον αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐπιπόνων ἡμῶν ἐρρυνῶν.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorik
Restrictions apply.

II

Η ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΟΝΤΩΝ

Ἡ δημιουργία κατὰ τοὺς ἀρχαίους ὑλιστὰς καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους.—Ἐπιστημονικὴ ἱστορία τῆς αὐτομάτου γενέσεως.— Πῶς ἡ ὑπόθεσις τῆς αὐτομάτου γενέσεως δὲν ἄπτεται τοῦ Θεοῦ.— Πλάνη καὶ κίνδυνος τῶν παρεμβαλλόντων τὸν Θεὸν εἰς τὰς ἐκφυγῶν συζητήσεις.— Ὅτι ἡ διαδοχικὴ ἐμφάνισις τῶν εἰδῶν δύναται νὰ ᾔησ ἀποτέλεσμα φυσικῶν δυνάμεων χωρὶς ἡ ἀθεΐα νὰ ὠφελῆται ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης.— Ἄν ἡ Βίβλος εἶνε ἀθεΐος ;—Τὰ φυτὰ.—Τὰ ζῶα.—Ὁ ἄνθρωπος.—Ἀρχαιότης τοῦ ἀνθρώπου.—Ὅτι οὔτε τῆς γεωλογίας, οὔτε τῆς ζωολογίας, οὔδὲ τῆς ἀρχαιολογίας τὰ γεγονότα παραβιάπτουσιν εἰς τι τὴν φυσικὴν θεολογίαν.

Κατὰ τὴν θερμότητα τῆς πρώτης ἀνοιξέως οἱ παντοειδεῖς ὄρνεις καὶ τὰ ποικίλα πτηνὰ ἐξώρμησαν ἐλεύθερα τοῦ γενεθλίου αὐτῶν ὡοῦ. Οὕτω βλέπομεν κατὰ τὰς ὠραίας ἡμέρας τοῦ ἔαρος τὸν τέττιγα ἐκπηδῶντα ἐκ τοῦ εὐθραύστου αὐτοῦ κελύφους, ἀπληστον ζωῆς καὶ τροφῆς. Τότε ἡ γῆ παρήγαγε τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος. Τὸ ἐν τῷ ἐδάφει κρυπτόμενον ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ ἀνκζυμωθέντα ἐξήνεγκον ἐν τόποις ἐπιτηδειοτάτοις τὴν βλάστησιν γονίμων σπερμάτων, ὧν αἱ ρίζαι βιβθέως εἰσέδδον εἰς τὴν γῆν. Ὅτε ὁ χρόνος ἔφερε τὴν ὥρη

μότητα αὐτῶν καὶ διέρρηξε τὸ περιβάλλον αὐτὰ κάλυμμα, ἔκαστον ἔμβριον, βερυθθὲν τὰ ὑγρά τῆς γῆς σπλάγχνα, ἐξῆλθεν αὐτῶν καὶ ἦλθεν εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸ φῶς. Ἡρὸς ταῦτα φέρονται οἱ πολυκόλποι τῆς γῆς πόροι καὶ ἐκρέουσι συνχόμενα εἰς τὰς ἡμικνοίκτους αὐτῶν φλέβας γαλακτώδη κύματα. Ὡσαύτως βλέπομεν τὰς μητέρας πληρουμένας μετὰ τὸν τοκετὸν εὐχύμου γάλακτος, διότι καὶ τροφὰ μεταβάλλόμενα εἰς θρεπτικούς χυμούς πληροῦσι τοὺς μαστοὺς αὐτῶν. Ἡ γῆ λοιπὸν τρέφει τὰ πρῶτα αὐτῆς τέκνα. Ἡ θερμότης ὑπῆρξεν ἡ ἐσθῆς αὐτῶν, τὸ δ' ἄφθονον μαλακὸν χόρτον ὑπῆρξεν ἡ κοιτίς των.

Ὅπως τὸ νεογνὸν πτηνὸν περιβάλλεται γεννώμενον πτερὰ καὶ μεταξῶδη πτίλα, οὕτω καὶ ἡ πρόσφατος γῆ περιέβαλλε τὴν νέαν αὐτῆς ἐπιφάνειαν μὲ μαλακὴν χλόην καὶ εὐλυγίστους θάμνους. Εὐθύς μετὰ ταῦτα ἐγέννησε πικνοδοκὰ ἔμψυχα ὄντα ἐν ἀναριθμήτοις συνδυσμοῖς καὶ πικιλίαις. Ἡ γῆ ἐγέννησε τοὺς κατοίκους αὐτῆς, διότι οὗτοι οὔτε ἐξ Οὐρανοῦ κατήλθον, οὔτε ἐκ σκοτεινῶν ἀβύσσων ἀνέβησαν. Δικαίᾳ λοιπὸν εὐγνωμοσύνη ἀπέδωκεν αὐτῇ τὴν ἐπωνυμίαν μητρός. Πᾶν ὅ,τι ἀναπνέει συνελήφθη ἐν τοῖς σπάλγχοις αὐτῆς· καὶ ἀφοῦ βλέπομεν ἔτι καὶ νῦν ζῶά τινα γεννώμενα ἐκ τοῦ βορβόρου αὐτῆς, ὅτε οἰδαίνουσα ἐκ τῆς βροχῆς ζυμοῦται ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, εἶνε παρὰ δόξαν ὅτι ὄντα ἰσχυρότερα καὶ πολὺπληθέστερα ἐξῆλθον ἐκ τῶν ἐγκατάων τῆς γῆς, ὅτε αὕτη καὶ ἡ ἀιθερία οὐσίᾳ ἔξεν ἔτι ὑπὸ τοῦ πυρός τῆς νεότητος;¹

¹ Λουκρητ. de Natura rerum, βιβλ. Ε'.

μεταγενέστερον αὐτοῦ, τὸν ἀντίον δὲ τὸ ὑπάρχον ἄνευ ἑτέρου ἔχει προτερότητα γεννήσεως. Περὶ τῆς ἀρχῆς δὲ τρυφῆς γίνεται ὁ λόγος. Ὡστε δύνανται τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ πρώτη γένεσις ὠρμήθη ἐκ τῆς γῆς, καὶ ὅτι ὑπῆρξε τὸ ἐπακολούθημα τῆς ιδιότητος, ἣν ἔχει αὕτη νὰ παράγῃ ἐξ ἑαυτῆς χωρὶς νὰ ἔχη χρεῖαν ὀργάνων καὶ ἀγγείων, ἅπερ ἡ φύσις ἐξεῦρε μετὰ τρυφῆς.»

Οἱ συλλογισμοὶ οὗτοι, οἵτινες ἐκπλήττουσιν ἡμᾶς σήμερον, δὲν εἶνε μόνον ἴδιοι τοῦ Πλουτάρχου, ἀλλ' ἅπαντες αἱ συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος συμφωνοῦσιν εἰς τοῦτο, καὶ οὐχὶ σπανίως βλέπει τις ἐνίοις αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον προάγοντας τὴν τόλμην, ὥστε νὰ παριστώσιν τὴν Ἀθηναίων πλήττουσαν διὰ τοῦ ποδὸς τὴν γῆν, ὅπως ἐξ αὐτῆς ἐξέλθωσι ζεύγη καὶ ἀγέλας ζώων. Ἡ διήγησις, ἣν ὁ Βιργίλιος ποιεῖται περὶ τοῦ Ἀριστέου ἐν τοῖς Γεωργικαῖς αὐτοῦ, δὲν εἶνε ποιητικὴ φαντασία, ἀλλ' ἔκφρασις τῆς καθολικῆς πίστεως, ὅτι αἱ μέλισσαι ἐγεννῶντο ἐκ σαρκὸς σπητυίας. Ὁ βοσκὸς Ἀριστέος εἶχεν ἀπολέσει τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ μελίτσας, δεηθεὶς δὲ, ἐδιδάχθη παρὰ τῆς θεῆς αὐτοῦ μητρὸς νὰ κατασκευάσῃ νέας κυψέλας θυσιάζων νεκρικοὺς τρυφῆς.

Hic vero (subitum ac dictu mirabile monstrum)
Aspicunt liquefacta boum qer viscera toto
Stridere apes utero, etc.

Τὴν ἀρχαιοτάτην τρυφὴν ἐριδὼν περὶ τῶν ἀμφιβόλων γεννήσεων ἀνήγαγεν ἐσχάτως ὁ Milne-Edwards εἰς τὴν μάλιστα ἐνδιαφέρουσαν μορφήν. Ἀφοῦ ἀπέδειξεν, ὅτι ἐν τοῖς ὄρυκτοῖς τὰ σώματα σχηματίζονται

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istor
Restrictions apply.

δι' ἀπλῆς προσκολλήσεως τῶν ἀτόμων, «Πᾶς τις γινώσκει, λέγει,¹ ὅτι ὅταν μέλλα νὰ κατασκευασθῇ δρυς, ἢ ἵππος, ἢ ὕλη ἢ κατασκευάζουσα τὴν δρυῖν, τὸν ἵππον, θὰ ἦτο ἀνίκανος νὰ πλάσῃ τὸ ζῶον, τὸ φυτὸν τοῦτο, ἂν δὲν ἐκινεῖτο πρὸς τοῦτο ὑπὸ σώματος ζῶντος ἤδη τοῦ αὐτοῦ εἶδους πρὸς τὸ γεννώμενον, ἢ φυτοῦ τῆς αὐτῆς φύσεως. Οὕτως εἰς τὴν δρυῖν ἢ εἰς τὸν ἵππον ἢ ἰδιαιτέρᾳ αὕτῃ ἰδιότητι ἢ καλουμένην ζωὴ μετακίδεται ἐναργῶς. Τὸ ἀρτιγενὲς ζῶον γεννᾶται ὡσαύτως ἐκ γεννήτορος ὁμοίου ἑαυτῷ. Ὑπάρχει λοιπὸν εἶδος τι διαδοχῆς, μεταβάσεως τῆς ζωικῆς δυνάμεως, μὴ διακοπτομένης ἐν τοῖς ἀτόμοις, ἀτινα ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν χρόνων ἄλυσιν ἐξ ὧν ἕκαστον εἶδος συγκροτεῖται. Ἴδου λοιπὸν θεμελιώδης καὶ οὐσιώδης διαφορά μετὰ τῶν ἀμόρφων σωμάτων καὶ τῶν ζωικῶν ὄντων. Ὅ,τι δὲ λέγομεν περὶ τῆς δρυὸς ἢ τοῦ ἵππου ἐφαρμόζεται εἰς ὅλα τὰ φυτὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ζῶα, ἃ βλέπομεν καθ' ἡμέραν. Ἀλλ' ὅμως τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γεννήσεως δὲν δύναται εὐκόλως νὰ βεβαιωθῇ πανταχοῦ· διέφυγε δὲ τὰς ὀλίγον ἀκριβεῖς παρατηρήσεις, καὶ μάλιστα δὲν κατενόηθη πολλάκις οὐδ' ὑπ' αὐτῶν τῶν δεξιωτάτων παρατηρητῶν. Οὕτως, ὅταν πτώμα ζώου οἴουδῆποτε καταλείπεται εἰς τὴν ἐπενέργειαν τοῦ ἀέρος, ἢ εἰς τὴν ὑγρασίαν ἐν ἀρμοδίᾳ θερμοκρασίᾳ, κατὰ τὸ θέρος π.χ., τὸ πτώμα τοῦτο πάσχει μεταβολὴν τινὰ ἰδιαιτέρᾳ ὀνομαζομένην σήψιν. Τότε βλέπει τις νὰ

¹ Cours de la faculté de sciences. Βλ. la Revue des Cours scientifiques τῆς 5 δεκεμβρίου 1863.

ἀναφαινώνται ἐν τῷ βάλθει τῆς οὐσίας ταύτης σκωληκοειδῆ σώματα, ἔχοντα πάσας τὰς εἰδικὰς τῶν ζώϊκῶν ὄντων ιδιότητας. Ταῦτα εἶνε ζῶα. Μυριάδες ζώϊκῶν ὄντων γεννῶνται ἐν τῷ πτώματι τούτῳ, ἐνῶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ζωῆς τὸ σῶμα τοῦ ζώου οὕτως ἐκτιθέμενον εἰς τὴν σῆψιν δὲν προσφέρει ὁμοίον τι. Ἡ γενετήριος σειρὰ φαίνεται λοιπὸν διακοπεῖσα τοῦλάχιστον ἐκ πρώτης ὄψεως. Δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἴδῃ τις ἐν ταῖς ἐξῆχαις δεξαμενάς πληρουμένας ὑετώδους ὑδατος νὰ κκλύπτωνται ταχέως ὑπὸ ἐντόμων, μαλακογρᾶκων τινῶν, καὶ ὡσαύτως ἐν τῇ γειτονίᾳ ὑγρῶν μερῶν πολλάκις τὴν γῆν γέμουσαν μικρῶν ἔρπετων. Ἐν τοῖς πλείστοις τούτων εἶνε δύσκολον κατὰ πρῶτον νὰ ἐξηγήσῃ τις φυσικῶς τὴν ἐμφάνισιν τῶν νέων τούτων ὄντων. Αἱ δυσκολίαι αὗται ἐφάνησαν τόσον σπουδαῖαι εἰς τοὺς φυσιοδίφας τῆς ἀρχιότητος, ὥστε ἐνόμισαν ἀναγκᾶν νὰ καταφύγωσιν εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ ὑπόθεσιν ἵνα ἐξηγήσωσι τὴν ἀρχὴν τῶν τοιούτων ὄντων. Ἐνόμισαν ἀναγκᾶν νὰ ἀποδεχθῶσιν, ὅτι ἡ φύσις δὲν ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἐν τῇ κατασκευῇ ἀνωτέρων ζῶων καὶ ἐν τῇ κατασκευῇ ἀσημάντων εἰδῶν, ὁἶον, ἐντόμων, μυιῶν, γαλῶν καὶ μάλιστα καὶ ἰχθύων τινῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς αὐτομάτου γενέσεως ἐθεωρεῖτο μέγα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων. Οἱ φυσιοδίφαι κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ οἱ φιλόσοφοι τυφλῶς ἠκολούθησαν τὰς γνώμας τῶν προγενεστέρων, ἐξ οὗ προέκυψεν, ὅτι ἐπὶ τέσσαρας καὶ δέκα ἑκατονταετηρίδας ἡ γνώμη αὕτη ἐπεκράτησεν ἐν τοῖς σχολείοις ἀνευ ἀντιφ-

ρήσεως. Ἀπεδέχοντο ὡς κελῶς ἀποδεδειγμένον, ὅτι τὰ ζῶα γεννῶνται κατὰ δύο τρόπους· ποτὲ μὲν κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀνοργάνων σωματίων, ποτὲ δὲ διὰ τῆς μεταδόσεως τῆς ζωικῆς δυνάμεως τῆς ἐνυπαρχούσης εἰς τὰ ζῶα, τὰ διαδοχικῶς συζευγνύμενα καὶ ὀφείλοντα εἰς τοὺς ἐαυτῶν γεννήτορας τὴν ὑπάρξιν, τὴν μορφήν καὶ τὸν τύπον αὐτῶν. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως (de la Renaissance) μεγάλῃ κινήσει ἐγένοντο εἰς τὰ πνεύματα. Κατὰ τὴν δεκάτην ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα συνέστη ἐν Φλωρεντίᾳ σύλλογος φυσικῶν, φυσιοδίφων καὶ ἰατρῶν, σκισπὸν ἔχων τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων, τῶν διὰ τῆς πειραματικῆς ὁδοῦ ἐξεταζομένων. Ὁ σύλλογος οὗτος ἔδωκεν ἐκυτῶ τὴν ἐκφρασικὴν ἐπωνυμίαν Ἀκκδημία τῆς πέτρας (del cimento). Ἐν δὲ μέλος τοῦ συλλόγου τούτου, ὁ Redi, ἠθέλησε νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὰς θετικὰς ἐρεῦνας τὴν οὕτω καθολικῶς ἀποδεδεγμένην θεωρίαν τῆς αὐτομάτου γενέσεως. ἠθέλησε νὰ μάθῃ, ἂν τὰ ἀρτιγενῆ ὄντα ἐμορφώθησαν δι' αὐτομάτου ὀργανισμοῦ τῆς νεκρῆς ὕλης, καὶ ἴδῃ, ἂν ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀρχαίων ἦτο ἡ τῆς ἀληθείας ἐκφρασις. Ἐκαμε λοιπὸν πειράματα ἐπὶ τῆς γεννήσεως τῶν σκωληκοειδῶν σωματίων, τῶν κοινῶς ὀνομαζομένων εἰδῶν, ἅτινα οὐδαμῶς ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν σκωλήκων, ἀλλ' εἶνε αἱ σχαδόνες τῶν ἐντόμων. Πάντες γινώσκουσιν, ὅτι εἰς τὰς ζωικὰς ὕλας ἐν σήψει διατελούσας, αἱ σχαδόνες αὐταὶ ἐμφανίζονται παραχρῆμα ἂν ἡ θερμοκρασία εἶνε ὀλίγον ὑψωμένη. Τοῦτο δὲ πρᾶτηρήσῃ καὶ ὁ ἐκ Φλωρεντίας φυσιοδίφης. Εἶδεν, ὅτι

μυϊαί τινες εἴλκοντο μακρόθεν ὑπὸ τῆς ὀσμῆς τῆς διαφθορείσης σαρκός, περιίπταντο κύκλω, ἐπεκάληθητο συνεχῶς, καὶ ὁμως δὲν ἐφάνοντο ἐσθίουσαι ἐκ ταύτης τῆς ὕλης. Ἐσκέφθη λοιπὸν ὅτι οἱ σκώληκες, οὐς ὑπέθετον γεννωμένους ἐκ μόνης τῆς ὕλης, ἠδύναντο νὰ εἶνε γεννήματα τῶν εἰρημένων μυϊῶν. Πλὴν τούτου, παρετήρησεν ὅτι οἱ νομιζόμενοι οὗτοι σκώληκες ἀναπτυσσόμενοι, ἔπαυον ἔχοντες τὴν αὐτὴν μορφήν, μετεβάλλοντο εἰς μυϊκός. Εἶνε λοιπὸν ἀληθῶς νέκι μυϊκι. Ἡ ἀλήθεια αὕτη δὲν ἦτο ἱκανὴ εἰς τὸν φυσιοδίφην τοῦτον. Ἐκαμε πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος σκωλήκων. Ἐλθε σάρκα, ἣν ἐτοποθέτησεν εἰς διάφορα ἀγγεῖα, εἷς τινὰ μὲν ἀφήσας εἰσοδὸν ἐλευθέρην, τὰ δὲ λοιπὰ καλύψας διὰ φύλλων χάρτου, ἔχοντος ὁπᾶς τσοῦτον λεπτάς, ὥστε νὰ μὴ εἰσέρχωνται μὲν δι' αὐτῶν μυϊκι, νὰ εἰσχωρῆ, ὁμως ὁ ἀήρ. Εἶδε τὰς μυϊκὰς ἐρχομένας ἐπὶ τὸν χάρτην καὶ ζητούσας νὰ εἰσέλθωσι διὰ τῶν ὁπῶν ἐν τῷ κεκλυμμένῳ δοχείῳ. Ἐν τούτῳ τῷ ἀγγεῖῳ οὐδὲ ἐν σκωληκοειδῆς σῶμα ὑπῆρξεν. Ἐν ἄλλῳ πειράματι ἐπέθηκεν ἐπίσης κάλυμμα πανίου, ὅπερ ὁμως ἠδύναντο ἤδη διὰ τινῶν ὁπῶν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν μυϊκὴν νὰ διεισδύσῃ ὀλίγον. Ὁ Redi εἶδεν ἐπὶ τῆς διαφθορείσης σαρκὸς ἀριθμὸν τινὰ ὠπῶν. »

Ἡ πηροσὶς ζωϊκῶν ὄντων εἴτε ἐντὸς τοῦ σώματος, εἴτε ἐν τοῖς σπλάγγνοις κερποῦ, εἴτε ἐν τοῖς ἥττον προσιτοῖς μέρεσι τοῦ πτώματος ζώου, ἀπεδόθη ὡσαύτως εἰς τὴν αὐτόματον γένεσιν. Ὑπέθετον ὅτι ἐν τοῖς ἐντοσθίοις ὀργανικαῖ ὕληι ἐν σήψει ἐδίδον γένεσιν εἰς

σκόληκας. Αἱ παρατηρήσεις τοῦ Vallisnieri καὶ πολλῶν ἄλλων φυσιολόγων τῶν χρόνων ἐκείνων ἐπὶ τῶν ὀπωρῶν καὶ τῶν κηλίδων ἐστήριζαν ἔτι μᾶλλον τὴν πίστιν ταύτην. Ἀνεγνώρισαν, ὅτι πάντα τὰ παράσιτα ταῦτα δὲν εἶνε ἄλλο τι ἄλλ' ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καταθέσεως τῶν ὑπὸ τῶν ἐντόμων τεχθέντων ὠῶν.

Τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἐγγυμακτικῶν, τῶν ζωῦφιων, ἅτινα φαίνονται σχηματιζόμενα ἐκ στοιχείων διαλυομένων ἐν τῷ ὕδατι. Ὁ Leuwenhoeck ἐξήγησεν ἡμέραν τινα διὰ τοῦ μικροσκοπίου ὕδωρ βρογχίης, πεσὼν ἐπὶ τοῦ παραθύρου καὶ διαμεῖναν ἐπὶ πολὺ ἐν συναφῇ μετὰ τοῦ ἀέρος. Τὸ ὕδωρ τοῦτο ἐφάνη κῦτῳ κατ' ἀρχὰς καθρόν, μετὰ τινος ὁμοῦς ἡμέρας ἐξετάσας ἐκ νέου αὐτὸ περετήρησεν ἄμετρον ἀριθμὸν μικρῶν ὄντων, εἰς ἄκρον λεπτεπιλέπτων, κινουμένων ζωηρῶς καὶ προσφερόντων χαρκακτῆρας ἀληθῶν ζώων. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἔλαμψε μέγαν κρότον, ἐπεθεβαιώθη δὲ καὶ ὑπὸ ἄλλων παρατηρητῶν. Ὁ Leuwenhoeck ἐβεβαίωσε, ὅτι, ὅταν ἐκθέτη τις ὕδωρ εἰς τὸν ἀέρα περιέχον χόρτον, χαρτίον, ὀργανικὰς ὕλας, γεννᾶται πλῆθος μικρῶν ὄντων, ἐχόντων ἐνεργῶς τὰ σημεῖα τῆς ζωικότητος. Ὅπως λοιπὸν ἐξηγήσωσι τὴν νέαν ταύτην πληθύν, ἔπρεπε ἢ νὰ ὑποθέσωσιν ὅτι τὰ ζῶφια ταῦτα προερχόμενα ἐκ προγενεστέρων ζώων, παρασύρονται ὑπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καὶ κατατίθενται ἐν καταστάσει σπέρματος, ἢ νὰ ἀποδεχθῶσι τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἀρχαίων, δηλαδή τὴν αὐτόμακτον γένεσιν. Ἡ πρώτη θεωρία ἐξήγητο ἐν γένει ἐκ τῶν ἀκριβεστάτων καὶ τελειοτάτων παρατηρητήσεων.

Ἐξ ἐκείνου δὲ τοῦ χρόνου, κατὰ τε τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα καὶ τὴν παροῦσαν, τὸ περὶ τῆς αὐτομάτου γενέσεως ἐπανελήφθη πολλάκις καὶ διεκόπη. — Ἐπανελήφθη μὲν ἔνεκα νέων ἀνακαλύψεων τοῦ μικροσκοπίου — διεκόπη δὲ, ὅτε ἡ παρατήρησις ἀπεδείκνυε τὴν ζωϊκὴν καὶ τὴν φυτικὴν ἀρχὴν τῶν ἐκκεκολλημένων σπερμάτων. Καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνοις μετὰ σφοδρότητος τὸ ζήτημα τοῦτο συζητεῖται ὑπὸ διαφόρων τῆς πείρας ἐρευνητῶν, ὧν προεξάρχουσιν οἱ K. K. Pouchet καὶ Pasteur, ὧν ὁ μὲν εἶνε ὑπὲρ, ὁ δὲ κατὰ. Ἡδὴ διεκόπη ἐκ νέου διὰ λόγον, ὅστις θέλει φανῆ μειρακιώδης εἰς τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν· διότι δηλαδὴ ἀμφοτέρω τὰ στρατόπεδα δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐνοήσωσιν ἄλληλα, μεμφόμενοι ἑκάτεροι ἑκατέρους μετ' ἑσθου δικαίου, ὡς εἰς κενὸν τοῦ λοιποῦ ἀποβάνοντος τοῦ ἀγῶνος.

Τὰ πειράματα, ἅτινα ἐγένοντο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὠθήσαντα εἰς τὰ ὀπίσω τὸ ζήτημα, χωρὶς νὰ λύσωσιν αὐτὸ, δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ πρότερον κατὰ τε τὸν τύπον καὶ τὰ ληφθέντα πορίσματα. Ἴδου ἐν κεφαλαίῳ ἐν τῶν πειραμάτων τούτων. « Ἄς εἰσαγάγωμεν εἰς κύβον ὑάλινον, ἔχοντα τοίχους λεπτοτάτους καὶ ὁμαλωτάτους, λέγει τις ἐκ τῶν ἀλλογενῶν, ὁ K. Joly, ὀλίγον ὕδωρ, ὀλίγον ἀέρα καὶ τινα τεμάχια φυτικοῦ κυψελώδους ἴστυ. Ἄς κλείσωμεν, τήκοντες διὰ τῆς φλογός το ἄκρον τοῦ κύβου, καὶ ἄς παρατηρήσωμεν τὸ συμβησόμενον. Πρῶτον θὰ ἴδωμεν σχηματιζόμενον σωρὸν ἐπιπέδων σφαιρῶν σωμα-

τίων, προερχομένων ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ φυτικού ἱστού, ὅστις ἤδη ἀρχεῖται φθειρόμενος. Κατὰ μικρὸν, ἐπὶ τῶν ἀνωμάλων ἄκρων τοῦ σωροῦ τούτου θὰ ἀποχωρισθῶσι μικρὰ ἐκφύματα διαφανέστατα, ἀλλ' ἔτι ἀκίνητα· ταῦτα εἶνε τὸ *bacterium terma* ἐν τῇ ὁδῷ τῆς μορφώσεως. Ἄς περιμένωμεν δύο ἢ τρεῖς ὥρας ἔτι καὶ τὰ ζῴα, ἐλεύθερα καθιστάμενα, θὰ κινηθῶσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ὡς εἰ ἐλάμβανον ἀπόπειραν ὑπάρξεως. Ἐπειτα θὰ ἐξορμήσωσι μετὰ ταχύτητος βέλου· εἰς τὸ βάθος τοῦ ὑγροῦ· ἕτερα θὰ ἔλθωσι νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τούτων καὶ παραχρῆμα τὸ πλῆθος αὐτῶν θὰ ἀποβῆ οὕτω μέγα, ὥστε δὲν θὰ δύνασθε πλέον νὰ ἀριθμῆτε αὐτά. Μετὰ ἐκκαίδεκα συνεχεῖς παρατηρήσεις οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν θὰ ἀρνηθῶσι βεβαίως νὰ ὑπακούωσι, θὰ ἀποκίμετε, ὅπως ἔπαθε τοῦτο ὁ *Mantsgazza*· ἀλλ' ὅπως οὗτος, οὕτω καὶ ὑμεῖς θέλετε καταθελχθῆ, καταλαμβάνοντες τὴν ζωὴν ἐν τῇ γενέσει αὐτῆς.»

Πόθεν προέρχονται τὰ ζῴα ταῦτα ὄντα, τὰ σχηματισθέντα καθ' ὅλα αὐτῶν τὰ μέρη ἐκ τῆς ὀργανικῆς ὕλης; Οἱ ἀντίπαλοι ἀποκρίνονται, ὅτι ὁ ἀῆρ γέμει μυριάδων μικροσκοπικῶν σπερμάτων αἰωρουμένων, ὅτι ταῦτα προέρχονται ἐκ τούτων. Χωρὶς νὰ τὸ ἀποδεικνύωσι ζητοῦσι ἀέρα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ *Montanvert*, βράζουσι τὰς ὀργανικὰς οὐσίας καὶ φαίνεται, ὅτι ἡ λεγομένη αὐτόματος γένεσις δὲν ὑφίσταται πλέον.

Εἰς ταῦτα συγκεφαλαιοῦται ἡ συζήτησις. Ἡμεῖς οὐδὲν μέρος λαμβάνοντες ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης νομίζομεν, ὅτι τοῦτο εἶνε γεγονός, περὶ

οὐ δὲν ἐσκέφθησαν ἀρκούντως, περὶ οὗ ἴσως οὐδαμῶς ἐσκέφθησαν καὶ ὅπερ φαίνεται ἡμῖν ἄξιον νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μικροσκοπικὴν ταύτην παράστασιν τοῦ θεάματος.

Ἡ ζωὴ εἶνε διακεχυμένη ἀνά πᾶσαν τὴν φύσιν· ἡ γῆ εἶνε δοχεῖον ἀνεπαρκές νὰ τὴν περιλάβῃ, ὑπερεκχεῖται δὲ πανταχόθεν ἐκείνη, καὶ μὴ ἀρκουμένη νὰ πληροῖ τὰ ὕδατα καὶ τὴν ἀνόργανον γῆν συνεσπειραμένη περὶ ἑαυτὴν, ζῆ ἐξ ἑαυτῆς, καλύπτει διὰ παρασίτων τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, ἐξαπλώνει ἀόρατα δάση ἐπὶ τῶν νώτων ἐλέφαντος, ἢ ἄγει ἀγνώστους ἀγέλας βοσκομένας ἐπὶ φύλλων δένδρου. Ἡ πολλαπλῆ ἄρα, ἡ ἀκατάληπτος, ἡ ἀναρίθμητος αὕτη ζωὴ πληροῖ ζωῦφιον πᾶν εἶδος ὄντων, πᾶν εἶδος ὑποστάσεως. Καὶ ὅταν ἀκόμη βλέπωμεν μίδας μεγεθυνομένας ἐν τῷ τυρῷ, σκώληκας ἀνισαμένους ἐκ πτώματος καὶ ἐγγυμκτικὰ ἐμφανιζόμενα ἐν ὑγρῷ τινι, δὲν εἶνε ταῦτα ζωῦφια προϋπάρξαντα ἐν σπέρματι ἢ ὑπὸ ἀλλοίαν κατωτέρων τινὰ μορφήν ἐν τῷ γάλακτι, ἐν τῷ ζωϊκῷ ὄντι, ἐν τῷ ὑγρῷ, πάσχοντα μεταμόρφωσίν τινα ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῶν καταστάσεων εἰς ἃς ἤδη εὐρίσκονται; Ἄρα γε εἰξεύρομεν πόσα εἶδη ζῶων καὶ φυτῶν ζῶσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώματι; Τὸ ὄν τῆς ταινίας εἶνε διεσπαρμένον ἀφθόνως εἰς τοὺς ἰσούς τοῦ χοίρου καὶ τοῦ προβάτου, εἶνε ταπεινὴ τις ἔλμινς καὶ ἐν τοῖς ἐντοσθίοις μόνον ἄρχεται ἀναπτύσσουσα τὰς πολυαρίθμους αὐτῆς ἀρθρώσεις· δύο ξενοδογεῖα προσφέρονται εἰς διατήρησίν της, τὰ ζῶα καὶ οἱ ἄνθρωποι. Εἰσπνέομεν αὐτὸ συγχρόνως

μετὰ τριτοῦτα, χοιρίου καὶ προβάτου, ὃ μετὰ προβατείου,

καὶ τοῦ λοιποῦ θὰ κατοικῆ ἄφροντις ἐν ἡμῖν, ὡς ὁ πρῶτος ἐνοικιαστὴς. Ἡ κωνοχρὶς καὶ ὁ ἀλευροφάγος συγκκτέρχεται εἰς τὸν ἡμέτερον στόμαχον, μετὰ τοῦ οἰκητηρίου αὐτῶν. Τὰ πλεῖστα τῶν ἡμετέρων περκασίτων εἰσὶν ἀβλαβῆ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀχαριστίᾳ των τινὰ προξενούσι τὸν θάνατον τοῦ εὐεργέτου αὐτῶν. Τίς δὲν ἠκολούθησε τὴν νεοσι γενομένην συζήτησιν περὶ τῶν τριχίνων; Ἀπὸ τῆς ἀνακκλύψεως τοῦ μικροσκοπίου πόσα περκασίτα δὲν εὐρέθησαν, — ἐν τῷ αἵματι ἡμῶν, — ἐν τῇ σαρκί, — ἐν τῷ στήθει, — ἐπὶ τῶν ὀδόντων, — ἐν τοῖς ὠτίοις, — ὑπὸ τὸν βολβόν τοῦ ὀφθαλμοῦ, — ὑπὸ τοὺς πλήρεις νεύρων ῥώθωνας τῆς ρίνος; Τρέφομεν σακροφάγα καὶ χορτοβόρα, ἔχομεν ἰχθῦς γλυκέων ὑδάτων περιστρεφομένους ἐντὸς τῶν ἡμετέρων φλεβῶν καὶ ἰχθῦς ἄλμυρῶν ὑδάτων κολυμβῶντας ἐν τῷ ὠκεανῷ τῶν ἀρτηριῶν. Εἰδός τι φυκῶν βλαστάνει ἐν τοῖς πνεύμοσι τῶν φθισιάντων. Αἱ βλένναι τῆς γλώσσης ἐν τῷ πυρετῷ συντίθενται ἐκ πληθύος ἐγγυτικῶν ζωῶν. Περιφκνής τις ἰατρός, ἡμέτερος φίλος, συνεχῶς περκατήρησεν νὰ ἐκρηγνύωνται αἰφνηθίως χιλιάδες φθειρῶν εἰς ἀσθενεῖς προσβληθέντας ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, (ἡ ἕκτακτος γεννητικὴ δύναμις τῶν ἀπτέρων τούτων ἐξήρκει ἴσως ὅπως ἐξηγήσῃ τὸν πολλαπλασιασμὸν αὐτόν). Οἱ κολεόπτεροι δὲν περιμένουσι τὸν ἡμέτερον θάνατον ὅπως ἀφίνωσι τὸν ὑπ' αὐτῶν οἰκούμενον κόσμον. Ἀδιόρατα ἔντομα εἰσέρχονται εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ μεταδίδονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Εὐρον ἐν τῷ οἰσοφάγῳ βοῦς ὀλοκλήρους οἰκογενεῖς βδέλλων, αἵτινες εἶχον κατ-

βροχισθεῖ ἀνχαμφιδόλως ἐν μικροσκοπικῇ καταστάσει καὶ ἐκλέξει τὸ ἐνδικίτημα τοῦτο. Ὁ στόμαχος ἵππου εἶνε ἡ νοσηρὰ ἀτμόσφαιρα τῆς ζωῆς τῶν οἰτρων. Πόσα εἶδη βιοῦσιν ἐν τοῖς ζωϊκοῖς σώμασι χωρὶς νὰ δύνανται νὰ λάβῃ εἶδησιν τούτου, πλὴν τοῦ κόσμου τῶν ἐξωτερικῶν παρασίτων, τῆς ψύλλας, τοῦ φθειρός, τοῦ κόρεως, τοῦ ἀκάρτου κτλ; Φιλόσοφος τις εἶπεν ὅτι τὰ μέρη σώματός τινος ἔχουσι προσωπικὴν ζωὴν, καὶ δὲν εἶνε πλέον σήμερον ἰτακὸν θράσος νὰ βλέπῃ τις ἐν τοῖς ἀνωτάτοις ζώοις κυψελῶδες οἰκοδόμημα κατοικούμενον ὑπὸ ἀνυπολογίστου πλήθους στοιχειωδῶν ζώων. Ἄν λοιπὸν ἔχει οὕτως, τὸ πᾶν εἶνε ζωὴ ἐν τῇ φύσει. Οὐ μόνον ὁ ἀήρ, ἀλλὰ καὶ τὰ ὕδατα, τὰ κυμαινόμενα σωματικά, τὰ ὀργανικά καὶ ἀνόργανα στοιχεία, γέμουσι ζωῆς ἀδιοράτου, εἰδῶν ὑποκειμένων εἰς τὰς τρεῖς φάσεις κοινὰς τῷ κόσμῳ τῶν ἐντόμων, καὶ ἐμφανιζομένων ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῶν μεταμορφώσεων τούτων, κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, τὴν θερμότητα, καὶ τὴν περιβάλλουσαν αὐτὰ ὑγρασίαν. Ὑπὸ τὴν ὄψιν ταύτην, θεωρουμένη ἡ αὐτόματος γένεσις, δὲν φέρει τὸ ἀληθὲς αὐτῆς ὄνομα· προσφέρει δὲ μόνον ἡμῖν ὄψιν τῆς παγκοσμίου ζωῆς, ἣτις κινεῖται ἐν ἐκαστῇ ἀτόμῳ τῆς ὕλης.—Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ θεωρεῖν τὸ ζήτημα, στηρίζεται τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον ἕκαστον εἶδος σταθερῶς ἐμανίζεται ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ οὐσίᾳ, ἣτις φαίνεται ἀνήκουστα αὐτῷ. Τὸ ἐγγυματικὸν τοῦ χόρτου δὲν εὐρίσκεται ἐν τῷ βεβρασμῶν πιτύρῳ καὶ ἡ ζώμη τοῦ αἴνου δὲν εἶνε ἰσχυρὰ τῆς οὐσίτου.

Authorized licensed use limited to: IN 2.21.09.

“Ὅπως καὶ ἂν ἔχη σὸ μυστήριον τὸ ὑπὸ τὸ φαινόμενον τῆς αὐτομάτου γενέσεως ἀπέχει πολὺ τοῦ νὰ ἔχη δικασοφθῆ. Ἐν ἡμέρα τινὶ βεβαίως καὶ ταχέως θὰ ἐπαναληφθῆ ἢ συζήτησις ἀπὸ τοῦ σημείου ὅπου ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ Lachésis. Ἄν καὶ ἐν ἡ σήμερον εὐρίσκειται καταστάσει, ἢ ὑπόθεσις τῆς δημιουργίας τῆς ζωῆς φυλάττει αὐτῆς τὴν ἀρχαίαν ἀνεξαρτησίαν, εἰς οὐδὲν παραβλαπτομένη οὔτε ὑπὸ τῶν ὄπλων τῆς Ἐτερογενείας οὔτε ὑπὸ τῶν τῆς Πανσπερμίας.

Ἡ πάλῃ ἔπαισε δι’ ἀπορίαν ὄπλων, ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἶνε ἀδύνατον νὰ γνωρίζῃ τις ἂν ὁ λεπτότατος ἀὴρ ὁ ἐπὶ τῶν χινοσκοπεῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων δὲν περιλαμβάνει σπέρματα. Εἶνε ὡσαύτως ἐπίσης ἀδύνατον νὰ γνωρίζῃ τις, ἂν τὰ σπέρματα ταῦτα δὲν ἀντέχουσιν ὑπερᾶνω τῆς θερμότητος τῶν ἐκατὸν βαθμῶν. Ἐφάνη ἡμῖν ἐνίοτε ὅτι οἱ ἐρευνηταὶ φοβούμενοι ἀποτυχίαν (φόβος φυσικώτατος ἄλλως), δὲν ἐφύλαττον τὴν αὐτὴν αὐστηρότητα, ἣν ἂν ἦσαν ζένοι ἢ ἀντίπαλοι πρὸς ἐκτουσίς. Ὅπως δὴποτε τὸ πρόβλημα ἔμεινεν ἐκ νέου ἄλυτον ὅπερ μᾶλλον ἐθαυμάσαμεν ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ, εἶνε ὅτι παρατηρήσαμεν ὅτι ἐκάτερα τῶν σκετοπέδων καὶ μάλιστα τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν, ἤθελον νὰ ἐναρῶσιν ἐν τούτῳ ζήτημα τῆς φυσικῆς θεολογίας, ἐν ᾧ τῇ θεολογίᾳ ταύτῃ, οὐδὲ διαφέρει τὸ παράπαν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν παρατηρήσεων. Ἴδου ἀπόφρασις, ἣτις θὰ καταπλήξῃ βεβαίως τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν. Ἄλλ’ ὅμως προχωρῶν εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς ὑποθέσεως, δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ μομφὴ τῆς ἀθείας ῥιφθεῖσα

κατὰ τῶν ὑποσηριζόντων τὴν αὐτόματον γένεσιν, δὲν εἶνε ἀξία ἐκείνων, οὔτινες κατὰ τὸ πρᾶξιμα τοῦ Pouchet, δὲν ἤρμηνευον θεολογικῶς τὰ περὶάματα ταῦτα· καὶ ὅτι οἱ ἐρμηνεύοντες θεολογικῶς ταῦτα, διατελοῦσιν ἐν οἰκτροῦ πλάνῃ συμπεραίνοντες κατὰ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.¹

Νὰ πιστεύῃ τις ὅτι τὰ ζωικά ὄντα, φυτὰ ἢ ζῶα δύνανται νὰ γεννηθῶσιν αὐτομάτως ἐκ συνδυασμοῦ τινῶν στοιχείων, τοῦτο εἶνε τοσοῦτον ἐναντίον τοῦ ἀλη-

¹ Εἶχον ἀδικον νὰ μεταθέσωσι οὕτω πως τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ζητήματος. Ὁ Pasteur μεσουρανοῦσης τῆς Σορβόννης προέβη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ ἐξενέγκῃ τὰς ἐξῆς κατηγορίας.

«Ὁποῖος θρίκμος τοῦ ὕλισμοῦ, ἐὰν ἤδυνάτο διακηρυζόμενος νὰ βεβαιώσῃ ὅτι στηρίζεται εἰς τὸ ἀποδεικνύμενον γεγονός τῆς ὕλης ὀργανουμένης ἀφ' ἑαυτῆς! Τῆς ὕλης, ἥτις ἔχει πᾶν ἐν ἑαυτῇ ὅλας τὰς γνωστὰς δυνάμεις! Ὡ! ἂν δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν αὐτῇ καὶ τὴν ἐτέραν ἐκείνην δύναμιν τὴν καλουμένην ζῶην, τὴν ζωὴν, τὴν οὕτω ποικίλην ἐν ταῖς ἑαυτῆς ἀποκαλύψεις! Τί φυσικώτερον τοῦ νὰ θεοποιήσωμεν τὴν ὕλην ταύτην; Εἰς τί ἀρὰ γε ὠφελεῖ νὰ ἀνατρέχωμεν εἰς ἔννοιαν ἀρχικῆς δημιουργίας, ἐνώπιον τοῦ μυστηρίου τῆς ὁποίας κλίνομεν γόνυ;» Ὁ Pouchet, θορυθηθεὶς ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ταύτῃ, ἀπήντησεν εὐλόγως; (βλ. le Mouvement scientifique en 1864 par M. M. Menault et Boillot). Νὰ φορέσῃ τις τὸ προσωπεῖον τῆς θρησκείας ὅπως καταβάλλῃ τοὺς ἀντιπάλους του, εἶνε ἀνήκουστον πρᾶγμα τῷ ἐπιστημονικῷ ἄμωβον· νὰ ἀποδώσῃ δὲ αὐτοῖς δοξασίας ἅς γινώσκει ὅτι ἐκεῖνοι δὲν ἔχουσι, εἶνε ἀνάξιον.» Ἐλέχθη ὅτι ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν ἀκολουθοῦσα τὴν τοιαύτην θεολογικὴν πλάνην, ἀπεδοκίμασε τὴν αὐτόματον γένεσιν. Πρὸς δὲ τούτοις φαίνεται, ὅτι πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν περίπου, ἠρώτησέ τις τὸν Κυβερνὸν σφραγιδοφύλακα τοῦ Πανεπιστημίου, ἂν ἐπίστευεν εἰς τὴν αὐτόματον γένεσιν.— Δὲν τὸ θέλει ὁ αὐτοκράτωρ! ἀπεκρίθη ὁ περιφανὴς φυσιοδίφης. Ὁ

Libertan d'Herbertum used use limited to: 172.21.0.5.

ἡμικνοϊκτων στομάτων αὐτῶν, διεχύθησαν ἡδέεα ἀρώματτα. Ἀργότερα τὰ θάλλοντα φυλλώματτα τῶν δασῶν ἐφαινδρύνθησαν ὑπὸ τοῦ κελυθώματος τῶν πτηνῶν καὶ οἱ ἀπειράριθμοι ξένοι τῶν πρώτων θαλασσῶν ηὐξήθησαν ἐν τῷ ὑγρῷ βασιλείῳ. Κατὰ μικρὸν καὶ διαδοχικῶς ἡ γῆ ἠνοίχθη εἰς τὰ θέληγτρα τῆς ζωῆς· ἐμψυχουμένη ὑπὸ τῆς αἰωνίου πνοῆς, εἶδε τὸ φῶς καὶ τὰ σκότῃ τῶν ὑπάρξεων διερχόμενα ἐπὶ τοῦ ἐκυτῆς μετώπου. Ἄς υποθέσωμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι ἡ ὀργανικὴ δύναμις, ἡ μεταδιδόμενη σήμερον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἀνεφάνη ὡς φυσικὴ ἀκολουθία καὶ ἀναπόφευκτος τῶν γονίμων κατὰστάσεων, ἐν αἷς εὕρισκετο ἡ γῆ ὅτε ἐσήμανεν ἡ ὥρα τῆς ζωῆς· ἃς υποθέσωμεν ὅτι αἱ πρῶται ὀργανικαὶ κυψέλαι ἔχουσαι διάφορον σύστημα σχηματίζουσιν πρωτογενεῖς τύπους διακεκριμένους, ἀπλοῦς ὅμως, πτωχοῦς ἀκατεργάστους, ἦσαν ἡ βᾶσις τῶν διαδοχικῶν μεταβολῶν· ἃς υποθέσωμεν τελευταίον ὅτι πάντα τὰ φυτικὰ καὶ ζωικὰ εἶδη συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἦσαν τὸ ἀποτέλεσμα βραδέων μεταμορφώσεων, γενομένων ὑπὸ τᾶς προηγουμένης κατὰστάσεως τῆς σφίρας· κατὰ τί ἡ θεωρία αὕτη ἀντικρίει τὴν ἀνάγκην ἀρχικοῦ Δημιουργοῦ καὶ Διοργανωτοῦ; Τίς ἔδωκε τοὺς νόμους τούτους εἰς τὸ σύμπαν. Τίς διωργάνωσε τὴν γονιμότητα τῆς γῆς; Τίς ἐνεφύσησεν εἰς τὴν φύσιν διαρκῆ τάσιν εἰς τὴν πρόοδον; Τίς ἔδωκεν εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως τὴν δύναμιν τοῦ περᾶγειν ἢ τοῦ λαμβάνειν ζωὴν; Τίς ἐπενόησε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἐμψύχων τούτων σω-

μάτων τῶν θρυμμάσιων αὐτῶν οἰκοδομημάτων; ὧν ἄκωντα τὰ ὄργανα τείνουσι πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος; Τίς ὁ ἐπιστρεφόμενος εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὄντων καὶ τῶν εἰδῶν διὰ τῆς ἀμιμῆτου κατασκευῆς τῶν ἰσῶν, τῶν συνκρησῶν, τοῦ μηχανισμοῦ;—διὰ τοῦ προορατικοῦ δώρου τοῦ ὁρμεμφοῦ, δι' ὅλων τῶν δυνάμεων, ἃς ἔλαβον τὰ ὄντα ἕκαστον κατὰ τὸ ἔργον ὃ εἶνε προωρισμένον νὰ πράξῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου; Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἂν ἡ δύναμις τῆς ζωῆς εἶνε τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ αἱ δυνάμεις τῶν μορίων, ἐρωτῶμεν καὶ πάλιν τίς εἶνε ὁ αἴτιος; Διότι ὁ δημιουργήσας τι δὲν κατεσκεύασε πᾶν τοῦτο τῇ ἰδίᾳ χειρὶ, νομίζετε ὅτι δύνασθε νὰ ἀρνήσθε τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ; Εἰλικρινῶς φρονεῖτε ὅτι ἀντὶ νὰ γράψω τὸ ἔργον τοῦτο, λέξιν πρὸς λέξιν, γράμμα πρὸς γράμμα, εἴτε νὰ σείλω τὸ χειρογράφον εἰς τὸ *Bιβλιοπωλεῖον τῆς Ἀκαδημίας*, ὅπερ νὰ περὶ αὐτὸ εἶς τινὰ τῶν ἑαυτοῦ τυπογράφων, αὐτὸς δὲ εἶς τινὰ τῶν ἑαυτοῦ ὑπαλλήλων, κοινῶς καλουμένων *στοιχειοφύλλων*, οὗτος δὲ πάλιν νὰ συνθέσῃ αὐτὸ διὰ τῶν ὑπαξιωματικῶν, στρατιωτῶν κλ. Εἴτε καὶ γὰρ ἐν τῷ ἐμῷ μέρει νὰ διορθώσω τὰ δοκίμια, ὧν τὰ καλῶς ἔχοντα νὰ ἐπιθεωρηθῶσι, κατὰ τὸν τυπογραφικὸν τρόπον, ὑπὸ τοῦ ἐργοστασιάρχου, κατόπιν δὲ τῶν προπαρασκευῶν τούτων νὰ γείνη ἡ ἐκλογή τοῦ χάρτου, ἐφ' οὗ βλέπετε τὸ βιβλίον ττυπωμένον, νὰ ἐπιτεθῶσιν αἱ σελίδες, ἐκτυθῶσιν, στιλβωθῶσιν, συνκρησθῶσιν τὰ φύλλα, συμπτυθῶσιν, προστεθῆ τὸ περιβάλλουμα καὶ ἐπὶ τέλους δημοσιευθῆ πιστεύετε

λέγω ὅτι ἀντὶ νὰ ἴδετε διερχόμενον τὸ βιβλίον τοῦτο διὰ τόσων δοκιμασιῶν καὶ κόπων, μοὶ ἦτο δυνατόν, ὅτε συνέλθον τὸ σχέδιον, νὰ θέλω μόνον ὥστε τὸ σχέδιον τοῦτο διαδοχικῶς νὰ συνταχθῆ, νὰ τυπωθῆ καὶ δημοσιευθῆ, δὲν θὰ ἤμην διὰ τοῦτο ὁ συγγραφεὺς, προσθέτω μάλιστα ὁ συγγραφεὺς ὁ μᾶλλον προνομιοῦχος τῶν ὄσων ποτὲ ὑπῆρξαν; Νομίζετε ὅτι ἐπειδὴ διέταξα ἀπλοῦς τινὰς νόμους, δυνάμει τῶν ὁποίων ἡ δίκνοιά μου, δύναται νὰ ἐκφρασθῆ διὰ τοῦ μέλανος, τοῦ χάρτου, τοῦ μολύβδου, ὀργάνων ἀδρανῶν καὶ τυφλῶν ἐνεργούντων διὰ τῆς ἐπενεργείας τῆς ἐμῆς θελήσεως καὶ τῆς διευθύνσεως τῆς διαρκoῦς ἐπιστάσεώς μου, νομίζετε λέγω, ἐπειδὴ ἔχω τοιαύτην δύναμιν καὶ βλέπω τὸ βιβλίον μου ἀναβλαστάνον ὑλικῶς οὕτως ἀοράτως ὅπως ἐβλάστησεν ἐν τῇ δίκνοιά μου, τοῦτο θὰ μὲ ἀφήρῃ τὸν τίτλον (λίαν μέτριον ἀληθῶς) τοῦ συγγραφέως τοῦ ἔργου τούτου; Τὸ κατ' ἐμὲ Κύριοι ὑλισται, θὰ ἤμην λίαν εὐχαριστημένος ἂν ἀπηλλασσόμην τῶν διορθώσεων καὶ τῶν δοκιμασιῶν, περὶ ὧν ὁ Βαζιζὰκ ἔλεγεν ὅτι εἶνε ἡ κόλασις τῶν συγγραφέων' καὶ ἂν κακεντρεχῆς τις εὐτράπελος, ἐτοιχοκόλλει εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων ὅτι τὸ βιβλίον μου γίνεται ἀφ' ἑαυτοῦ, θὰ ἐγέλων ἐξ ὅλης καρδίας καὶ θὰ ἐφυλαττόμην νὰ ἀποδιώξω οὕτω πολῦτιμον πρόνομιον.

Ἄν λοιπὸν ἐτόλμων, νὰ παραβάλλω τὸ ἐμὸν βιβλίον πρὸς τὸ βιβλίον τῆς φύσεως, μοὶ φαίνεται ὅτι ἤθελον ἐπιχειρήσει παραβολὴν μεταξὺ ἀνδρείκελου κινουμένου δι' ἑλατηρίου καὶ τῆς Ἀφροδίτης τῶν Με-

δίκων ζώσης, ἢ μᾶλλον μεταξὺ τῶν τροχῶν τοῦ ὄρολογίου τοῦ δωρηθέντος εἰς Κάρολον τὸν Μέγαν ὑπὸ τοῦ καλίου Χαροῦν-αλ-Ρασχίθ καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ συστήματος τοῦ κόσμου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, δὲν θὰ εἴσθε ὑμεῖς κύριοι, οἵτινες ἠθέλατε ἀναβιβάσει τὴν ἐμὴν σύνθεσιν, εἰς τὸ ὕψος τῆς συνθέσεως τῆς φύσεως. Ἄν τὸ ἐλάχιστον ἀνδρείκελον καὶ ὁ κοινότατος μηχανισμὸς ἀποκλύπτουσιν εἰς τὸν Βολταῖρον (οὗτινος εἶνε γνωστὴ ἡ ὁμολογία) τὴν ὑπερξίν ἑνὸς ἢ πλειοτέρων τεχνιτῶν, εἰς τί καταντᾷ ἡ ἄρνησις τῶν μὴ θελόντων νὰ ἀναγνωρίσωσιν ἀρχιτέκτονα ἐν τῇ ὑψίστῃ ἀρμονίᾳ τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ σύμπαντος;

Ὅστις δὴποτε λοιπὸν καὶ ἂν εἶνε ὁ αὐθαίρετος κύκλος, ὃν φανταζόμεθα νὰ περιγράψωμεν περὶ τὴν αἰσθητὴν ἐνέργειαν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ δι' οὗ ἀξιούμεν νὰ διορίσωμεν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ δι' ἀπαρμιλλοῦ δεξιότητος, ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ διδράσκει πάντοτε ἐπιτηδεῖως. Ἡ ἰδιαιτέρα αὕτη ιδιότης τοῦ ἀδημιουργήτου ὄντος φανεροῦται ἐν ἐκάστῳ συμπεράσματι τῶν ἡμετέρων λόγων!

Εἶπον ἡμῖν ὅτι ὁ Darwin, εἶχε πλησίον αὐτοῦ ἀγγλικανὸν τινα θεολόγον, εἰς ὃν εἶχεν ἀνατρεψιμὸν νὰ ἀκονομῇ τὰ πράγματα καὶ φυλάττῃ διηνεκῇ ἀρμονίαν μεταξὺ τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τοῦ ἐξόχου φυσιοδίφου καὶ τοῦ ὑποτιθεμένου συμπεράσματος τῆς ἑαυτοῦ θεωρίας, τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς. Πλὴν τούτου, ἡ μεταφράσις αὐτοῦ λαμβάνει τὴν φροντίδα ὅπως γνωστοποιήσῃ ἡμῖν ὅτι ἀμάρτην ὁ Darwin ἰσχυρίζεται ὅτι

τὸ ἑαυτοῦ σύστημα οὐδ' αὖτις ἐναντιοῦται εἰς τὴν θεῖαν ἔννοιαν.» Τὸ καθ' ἡμᾶς μετ' ἀληθοῦς ἐσωτερικῆς εὐχαριστήσεως προσθέτομεν ἐνταῦθα εἰς τὰς ἰδίους ἡμῶν πεποιθήσεις, τὰς τοῦ συγγραφέως τῆς Ἀρχῆς τῶν *Εἰδῶν*· «Οὐδένα λόγον, λέγει, βλέπω, δι' ὃν αἱ ἐκτιθέμενοι ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ θεωροῦσι προσβάλλουσι τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις οὐτινος δ' ἴποτε. Ἐπειτα ὅπως ἀποδείξωμεν πόσον πικρόμοιαι ἐντυπώσεις εἶνε ὀλίγον διαρκεῖς, ἀρκεῖ νὰ ὑπενθυμίσωμεν, ὅτι ἡ μεγαλύτερα ἀνακάλυψις, ἣτις ποτὲ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ περὶ τῆς βαρύτητος θεωρίας, ἐπολεμήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λεϊβνιτίου, ὡς ἀκτρεπτικὴ τῆς φυσικῆς θρησκείας. Περιφρηνῆς τις συγγραφεὺς μοι ἔγραψεν ἡμέραν τινὰ ὅτι κατὰ μικρὸν ἐνόησεν πῶς εἶνε δικαιότερον καὶ μάλλον ἀρμόζον εἰς τὴν περὶ τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν, νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἐδημιούργησε μόνον ἀρχικὰς τινὰς μορφὰς, ἱκανὰς νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν εἰς ἐτέρας ὠφελίμους, ἢ νὰ ὑποθέτωμεν ὅτι εἶνε χρεῖα νέου ἔργου τῆς δημιουργίας, ὅπως πληρωθῶσι τὰ ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν νόμων τοῦ προκύψοντα κενά. Ἐξοχοὶ συγγραφεῖς φαίνονται καθ' ὅλοκληρίαν εὐχαριστημένοι, ὑποθέτοντες ὅτι ἕκαστον εἶδος ἀνεξαρτήτως ἐπλήσθη. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ὅ,τι γινώσκωμεν περὶ τῶν εἰς τὴν ὕλην ἐπιβεβλημένων νόμων ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, μάλλον συμφωνεῖ πρὸς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν φθορὰν τῶν ὄντων τῶν τε παρελθόντων καὶ τῶν παρόντων διὰ δευτερευουσῶν αἰτιῶν, ὁμοίων πρὸς τὰς ὀριζούσας τὴν γένεσιν καὶ τὸν

θάνκτον τῶν ατόμων. Ὅταν βλέπω ἀπαντα τὰ ὄντα, οὐχὶ πλέον ὡς ἰδιαιτέρᾳ τινι δημιουργήματι, ἀλλ' ὡς συνεχῆ διαδοχὴν ὄντων βιωσάντων πολὺ πρὶν κκτατε-
θῆτιν τὰ πρῶτα στρώματα τοῦ σιλουρικανοῦ συστήμα-
τος, τότε μοι φαίνονται ταῦτα αἴφνης ἐξευγενιζόμενα.»

Ὁ αὐτὸς φυσιοδίφης προσεπιφέρει τοῖς εἰρημένοις καὶ τὰς ἐξῆς: «Ποῖον ἐνδικρέρον δὲν εὐρίσκει τις θεω-
ρῶν εὐφορον παρὰ λίαν κεκλυμένην ὑπὸ πολυαριθμῶν φυτῶν, πλήρη πτηνῶν ἀδόντων ἐν τοῖς θάμνοις, ἐν-
τόμων περιπταμένων εἰς τὰ πέριξ, ἀρθρωτῶν ἢ σκω-
ληκοειδῶν κκμπῶν ἐρπουτῶν διὰ τοῦ ὑγροῦ ἐδάφους,
ἀν μάλιστα συγχρόνως συλλογισθῆ, ὅτι ἀπασσι αὐταὶ
αἰ μετὰ τοσαύτης φροντίδος ἐξεργασμένοι μορφαί,
μετὰ τοσαύτης ὑπομονῆς, δεξιότητος καὶ ἀπ' ἀλλή-
λων ἐξηρητημένοι διὰ σειράς πολυπλόκων σχέσεων, ἐάν,
λέγω, συλλογισθῆ ὅτι ἀπασσι αὐταὶ ἐγεννήθησαν ὑπὸ
νόμων ἐνεργούντων ἀδικλείπτως πέριξ ἡμῶν! Τοὺς
νόμους τούτους λαμβανόμενους ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῶν
ἐννοίᾳ θέλομεν ἀπαριθμήσει ἐνταῦθα· εἶνε δὲ ὁ νόμος
τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεως· ὁ νόμος τῆς δια-
δοχῆς, σχεδὸν περιλαμβανόμενος ἐν τοῖς ἡγουμένοις·
ὁ νόμος τῆς μεταβλητότητος ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἢ ἔμ-
μεσον ἐνέργειαν τῶν ἐξωτερικῶν ὄρων τῆς ζωῆς καὶ
τῆς χρήσεως ἢ τῆς ἀχρηστίας τῶν ὀργάνων· ὁ νό-
μος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν εἰδῶν κκτὰ γεωμετρι-
κὸν λόγον, ὅστις ἔχει ἀποτελεσμα τὴν ζωϊκὴν ἀμιγ-
λαν καὶ τὴν φυσικὴν ἐκλογὴν, εἰς ἃ ἐπακολουθοῦσιν
ἢ διαφορὰ τῶν χαρακτήρων καὶ ἢ ἐξαφάνισις τῶν εἰ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetrio Dimosias Istoriol
Restrictions apply.

δικῶν μορφῶν. Οὕτως ὁ φυσικὸς πόλεμος τοῦ λιμοῦ καὶ τοῦ θανάτου, ἐπιφέρει ἀμέσως τὸ ἀξιοθαυμαστό-
τατον ἀποτέλεσμα ὅπερ δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, τὸν
βραδὺν σχηματισμὸν τῶν ἀνωτέρων ὄντων. Ἐνυπάρχει
ἕψος ἐν τούτῳ τῷ τρόπῳ τοῦ θεωρεῖν τὴν ζωὴν καὶ τὰς
διαφόρους αὐτῆς δυνάμεις, ζωογονούσης εὐθὺς ἐν ἀρχῇ
μορφάς τινας, ἧμίαν μόνην ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ Δημιουρ-
γοῦ. Καὶ ἐνθ' ὁ πλανήτης ἡμῶν ἐξηκολούθει νὰ περι-
γράφῃ τὰς συνεχεῖς αὐτοῦ περιφορὰς κατὰ τοὺς ὠρι-
σμένους νόμους τῆς βαρύτητος, μορφαὶ ἀπειράριθμοι,
ὁσημέρκι ὠρσιότερκι καὶ θυμασιώτερκι ἀνεφάνησαν
καὶ θὰ ἀνφαίνωνται δι' ἀτελευτήτου ἀναπτύξεως.¹»

Εἶνε ἀνγκυκλιῶν νὰ παρατηρήσωμεν τὰς ἀποφάν-
σεις ταύτας καὶ εἶνε ἄξιον νὰ ἀντιτάξωμεν αὐτάς πρὸς
τοὺς συγχρόνους ἡμῖν ὑλιστάς. Οὗτοι δυσχυρίζονται
ὅτι τὸ δόγμα τὸ ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ Pouchet,
περὶ τῆς αὐτομάτου γενέσεως, καὶ τὸ περὶ τῆς ἀρχῆς
τῶν εἰδῶν δόγμα τοῦ Darwin, ἀνατρέπουσιν ἀμφο-
τέρκι τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι οὐδέτερος
τούτωκ ἀποδέχεται τοιαύτην κατηγορίαν· καὶ ἀμφο-
τέρκι φροντίζουσιν ὅπως προλάβωσιν αὐτὴν καὶ δια-
μαρτύρονται κατὰ τῆς χιμαίρας τῶν ἡμετέρων ἀντι-
πάλων, οὔτινες ἐνταῦθα, ὅπως πανταχοῦ, ἐξελέγχονται
ἐν καταγελάστῳ πλάνῃ διατελοῦντες. Ἄς συγκατα-
λέξωμεν λοιπὸν ὡς νέκ διδόμενα τὸ διπλοῦν καὶ ἀξιο-
λογον τοῦτο γεγονός. Κατὰ πρῶτον οἱ ὑλισταὶ οὐδὲν
ἔχουσι δίκαιον νὰ στηρίζωνται ἐπὶ τῆς αὐτομάτου γε-

¹ De l' Origine des espèces. Dernières remarques.

νέσεως ὅπως συμπεράνωσι τὴν μὴ ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ·
 1^{ον} διότι ἡ γένεσις αὕτη δὲν ἀπεδείχθη· 2^{ον} διότι
 καὶ ἂν ἦτο ἀποδεδειγμένη, οὐδὲ τότε θὰ ἠδύνακτό τις
 νὰ πορισθῇ ἐξ αὐτῆς τοιοῦτον συμπέρασμα. Δεύτερον,
 δὲν ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταχειρίζωνται ὑπὲρ τῶν
 ἑαυτῶν θεωριῶν τὸ σύστημα τῆς μεταμορφώσεως τῶν
 εἰδῶν· 1^{ον} διότι τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἀπεδείχθη,
 2^{ον} διότι δὲν ἄπτεται τοῦ κυρίου ζητήματος τοῦ περὶ
 τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς.

Ἄν ἦτο ἀποδεδειγμένον ὅτι τὰ φυτὰ καὶ τὰ κα-
 τώματα ζωῶν ἐσχηματίσθησαν διὰ τῆς αὐτομάτου
 γενέσεως, ἐν τοῖς σπλάγγνοις τῆς ἀνοργάνου ὕλης, θὰ
 εἶχομεν πολλὴν πιθανότητα εἰς τὸ νὰ πιστεύσωμεν
 ὅτι συνέβη τὸ αὐτὸ κατὰ μείζονα λόγον καὶ ὡς πρὸς
 τὴν ἀρχὴν τῶν εἰδῶν. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ συστήματος τῶν
 περὶ τὰ εἶδη μεταμορφώσεων, ἐστηρίχθησαν μάλιστα
 ἐπὶ τοῦ δόγματος τῆς αὐτομάτου γενέσεως, ἵνα ἐξη-
 γήσωσι πῶς, καὶ ἐναντίον τῆς τάσεως τῶν πρωτογε-
 νῶν εἰδῶν εἰς τὸ νὰ ἀποθάνωσι τελειότερα, συμβαίνει
 ὥστε ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ὑπάρχωσι πλῆθος κατω-
 τέρων μορφῶν. Ὑποθέτουσι λοιπὸν ὅτι ἡ δημιουργία
 δὲν ἔλαβεν ἀκόμη πέρας καὶ ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν
 ἐξακολουθεῖ κατὰ τὰς ἐσχατίας ταύτας. Ἡ γνώμη
 αὕτη ἦτο τοῦ Lamarek. Ὁρείλομεν δὲ νὰ παρατη-
 ρήσωμεν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐνεστώσης κινήσεως, δὲν
 ἀσπάζεται ταύτας τὰς γνώμας, οὐδὲ πιστεύει τὸ πα-
 ράπαν εἰς τὴν αὐτόματον γένεσιν. «Ἡ φυσικὴ ἐκλογή,
 λέγει ὁ Darwin, δὲν περιέχει ἐν ἑαυτῇ οὐδένα νόμον

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorik
 Restrictions apply.

ἀναγκαιῶν καὶ καθολικῶν τῆς ἀνεπτυξέως καὶ τῆς προόδου. Ἐπιλαμβάνεται μόνον πάσης ἐμφανιζομένης ποικιλίας, ὅταν αὕτη εἶνε ὠφέλιμος εἰς τὸ εἶδος ἢ εἰς τὸ ἐκπροσωποῦντα αὐτό. Μόλις ἔχω ἀνάγκην νὰ εἶπω ἐνταῦθα, ἀποφάνεται ὀλίγον ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτῆς κατὰστάσει, δὲν παραδέχεται καθόλου, ὅτι ζωικὰ ὄντα γίνονται ἀκόμη κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἐν τοῖς σπλάγγνοις τῆς ἀνοργάνου ὕλης. »

Εἶνε ὠφέλιμον, νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι οὐχὶ οἱ ἐπαίοντες, οὐχὶ οἱ ἐρευνηταὶ τῆς πείρας, ἀποφάνονται τὰς διδασκαλίαις ταύταις, πρὸς ἃς πολεμοῦμεν, ἀλλ' οἱ ἀξιῶντες νὰ εἶνε φιλόσοφοι· οὗτοι σφετερίζονται τὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας τῶν εἰρημένων, καὶ θέλουσιν ἐκ παντός τρόπου νὰ συναγάγωσιν ἐκ τούτων συμπεράσματα ἀποκρουόμενα ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐπαίωντων. Ἡμέτερον καθήκον εἶνε νὰ ἀφαιρέσωμεν τὸ πρῶτον τῆς παιδείας ταύτης, καὶ νὰ ἀποδείξωμεν διὰ τῶν ἀποφάνσεων αὐτῶν, τῶν ἐν ταῖς πειραματικαῖς ἐπιστήμας διαπρεπόντων, ὅτι ἂν τὸ ὑλιστικὸν σύστημα ἰσχυρογνωμονεῖ ἀφελῶς νὰ ἐπιδείξη αὐτοὺς εἰς τὸ κοινὸν καθημένους ἐπὶ τῆς κρηπίδος τοῦ ἐκυτοῦ θεάτρου, δὲν ἐπιφέρει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, ἢ διὰ φαντασιώδους τινὸς μεθόδου, δι' ὀπτικῆς τινὸς χημείας.

Ὅπως οἱ εἰρηθέντες συγγραφεῖς, οὕτω καὶ διακεκριμένος χημικὸς ὁ Κ. Fremy, ὅστις ἐνόμισεν ὅτι παρετήρησεν ἐν τοῖς μεθορίοις τῶν ζώων καὶ φυτῶν, ἀόριστὰ τινὰ σώματα, ὀνομασθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἡμιενόργανα, παρεστάθη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων δογματιστῶν, ὡς

ἀναπετάσας τὴν σημαίαν τοῦ ὕλισμου ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς αὐτομάτου γενέσεως. Ἴδου δὲ τί ὁ ἴδιος εἶπεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. «Εἶνε χρεῖα νὰ εἶπω ὅτι ἀποκρούω ἄνευ δισταγμοῦ τὴν ἔννοιαν τῆς αὐτομάτου γενέσεως, προκειμένου τοῦ λόγου περὶ παραγωγῆς ὀργανικοῦ ὄντος ἔστω καὶ τοῦ ἀπλουστάτου, ἐκ στοιχείων μὴ κατεχόντων τὴν ζωικὴν δύναμιν; Ἡ χημικὴ σύνθεσις συγχωρεῖ ἀναμφιβόλως τὴν ἐκ νέου παραγωγὴν μεγάλου ἀριθμοῦ ἀμέσων στοιχείων φυτικῆς ἢ ζωικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἡ ὀργανωτικὴ δύναμις προβάλλει, κατ' ἐμὲ, εἰς τὰς ἐκ νέου συνθετικὰς παραγωγὰς ἀδιάβατον φραγμὸν. Πλησίον τῶν ἀμέσων ὠρισμένων στοιχείων, ἅπερ ἢ σύνθεσις δύναται νὰ σχηματίσῃ, ὑπάρχουσιν ἄλλαι οὐσίαι πολὺ ὀλιγώτερον μόνιμοι τῶν εἰρημένων, ἀλλ' ἐπίσης πολὺ πολυπλοκώτεροι κατὰ τὴν κατασκευὴν, αἵτινες δύνανται νὰ προσδιορισθῶσι διὰ τοῦ καθόλου ὀνόματος ἡμειόμενα. Ἐὰ σώματα ταῦτα, εὐρίσκονται σχετικῶς ὡς πρὸς τὴν ὀργανωτικὴν δύναμιν, ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν ἰστών, ἐν τῇ παραγωγῇ τῶν ζυμῶν, καὶ τῇ σήψει, σχεδὸν ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει τοῦ ξηροῦ κόκκου, ὅστις διέρχεται ἐνικυτὸς χωρὶς νὰ δεικνύη φαινόμενα βλαστήσεως, καὶ βλαστάνει ἅμα ἐκτεθειὸς εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀέρος, τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς θερμότητος. Ὅπως δὲ ὁ ξηρὸς κόκκος, δύνανται καὶ αὐταὶ νὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ πολὺ ἐν καταστάσει ὀργανικῆς ἀδρανείας, ἀλλ' ὅμως δύνανται νὰ ἐξέλθωσι ταύτης, μετεβάλλομένης τῆς ἰδίας αὐτῶν οὐσίας, εἰς στοιχεῖα τῆς ὀργανοποιήσεως,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istoriai
Restrictions apply:

ἐν τυχοῦσιν εὐκαιρίαις πρὸς ὀργανικὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ ἐπιστήμη δὲν δύναται λοιπὸν ἐν τῷ παρόντι νὰ ἀποφανθῇ ὑπὲρ τῆς αὐτομάτου γενέσεως ἢ κατ' αὐτῆς. Ὅθεν ἡ ἐξ ἀνάγκης αὕτη ἀοριστικὴ ἀπέχει πόρρω τοῦ νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τὸ περὶ τῆς ἀρχικῆς γενέσεως. Οὕτω τὸ μυστήριον μένει βεβηθὸν ὡς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ηυθαγόρου. Ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρχουσι ζωικὰ ὄντα· τοῦτο εἶνε τὸ γεγονός. Ἀλλὰ πόθεν ἔρχονται; Γνωρίζομεν ἀστρολόγους (διότι ὑπάρχουσιν ἔτι τοιοῦτοι.) οἵτινες ἔγραψαν μεγάλα βιβλία ὅπως ἀποδείξωσι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἦλθον εἰς τὴν γῆν ἐξ ἄλλων πλανητῶν, ἐπὶ τῆς πτέρυγος κομῆτου τινὸς τυχαίου, ἢ ἐν τῷ ποδὶ βρεῖως τινὸς ἀερολίθου. Γνωρίζομεν φαντασιοκόπους ἀξιούοντας, ὅτι τὰ ὄντα ἐγεννήθησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆνης σφαίρας, διὰ τῆς γονιμοποιήσεως ἀποροειῶν ἐξακοντισθεισῶν ὑπὸ τῶν πλανητῶν ἢ τῶν ἀστρῶν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε μῦθος. Πόθεν λοιπὸν ἔρχονται τὰ ὄντα; Θὰ μᾶς εἴπωσιν ἄρα γε ὅτι ὑπῆρξαν πάντοτε; Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ὑπεκφυγῆς ἔχει καὶ τὸ ἀτυγχανωστότατον ἀμάρτημα νὰ εἶνε ψευδής, διότι παλινδρομικὰ στρώματα γεολογικὰ δεικνύουσιν ἡμῖν τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τῶν δικφόρων εἰδῶν. Ἄν ἕκαστον ὀργανικὸν ὄν ἀφείλει τὴν ἐκτου γένεσιν εἰς γεννήτορας, τίς ἐσχημάτισε τὸ πρῶτον ζεῦγος ἐκάστου εἶδους; Ὁ Θεὸς, ἀποκρίνεται ἡ Βίβλος. Καλῶς. Ἀλλὰ πῶς; Εἶνε ἀπλοῦν ἀποτέλεσμα τοῦ λόγου αὐτοῦ; Ἀλλὰ πρῶτον ὁμιλεῖ; ἀποκρίνονται οἱ κκοὶ χριτολόγοι, ἀνθυποφέροντες ὅτι ὁ ἦχος δὲν διχθίδεται διὰ τοῦ κε-

νοῦ. Ἡ εἶνε αἰφνίδιον γέννημα τῆς βουλήσεώς του; τότε ἐν τίνι μορφῇ; Τὰ μαρτυροῦντα βιβλία δὲν εἶνε σαφῆ καὶ ἕκαστος δύναται νὰ ἐρμηνεύσῃ ταῦτα ὑπὲρ τῆς αὐτομάτου γενέσεως (ὅς μὴ δυσαρεστηθῶσιν ἐπὶ τούτῳ) οἱ κύριοι θεολόγοι) ὁμοίως δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐναντίας γνώμης. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητά, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος εἰς ὁμοιότητά, ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος (καὶ καθ' ὁμοιότητά.) καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν.

«Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τρίτη.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζῶσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ Οὐρανοῦ· καὶ ἐγένετο οὕτως.

«Καὶ ἠυλόγησεν αὐτὰ, ὁ Θεός λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς.

«Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἔρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος· καὶ ἐγένετο οὕτως.¹»

Τοῦτο ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὴν αὐτόματον γένεσιν,

¹ Γένεσις κεφ. 1.

καὶ οἱ πατέρες δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἐδίδαξαν τὸ δόγμα τοῦτο. Ὁ Α. Οὐμβόλδος εὗρίσκει κατ' ἐξοχὴν ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ὁ Ἅγ. Αὐγουστίνος συζητῶν τὸ ζήτημα, πῶς αἱ νῆσοι ἠδυνήθησαν νὰ λάβωσιν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν νέα φυτὰ καὶ νέα ζῶα, οὐδαμῶς φαίνεται διστάλλων νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς αὐτομάτου γενέσεως (*Generatio æquivoca spontanea aut primaria.*) «Ἄν οἱ ἄγγελοι ἢ οἱ κυνηγοὶ τῶν Ἡπειρῶν, λέγει ὁ πατήρ οὗτος τῆς Ἐκκλησίας, δὲν μετέφεραν ζῶα εἰς τὰς ἀπωτάτω νήσους, πρέπει ἐξάπαντος νὰ ἀποδεχθῇ τις, ὅτι ἡ γῆ ἐγέννησεν ταῦτα. Ἀλλὰ τότε ἐρωτᾷ τις πρὸς τί ὠφέλησε νὰ ἐγκλεισθῶσιν ἐν τῇ κιβωτῇ ζῶα παντὸς εἶδους.» Δύο ἐκατονταετηρίδας πρὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἰππῶνας, εὗρισκόμεν ἤδη ἐν τῇ ἐπιτομῇ τοῦ Τρώγου Πομπηίου, μεταξὺ τῆς πρώτης ξηράσεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τοῦ Ἀσιατικοῦ πεδίου καὶ τῆς αὐτομάτου γενέσεως, συνδυασμὸν ὅμοιον πρὸς τὸν εὗρισκόμενον ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ Αἰνναίου περὶ τοῦ γηίνου Παράδεισου, καὶ ἐν ταῖς ἐρευναῖς τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος περὶ τῆς μυθώδους Ἀτλαντίδος.

Ἔτι δὲ, ἐναντίον τῶν σφοδρῶν τούτων ἐπιλόγων, οἱ Μισαθῶ οὔτοι τῆς θετικότητος, διατελοῦσιν ἐν τῷ βᾶθει κατ' οὐσίαν ἐν ἄκρᾳ ἀμυθείᾳ καὶ ἀμφιβολίᾳ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς. Μάτην ρίπτουσιν ἐπὶ τοῦ μυστηρίου τούτου τὸ κάλυμμα τοῦ ἴσως μάτην γυμνάζονται εἰς τὸ νὰ ὑποθέτωσι χιλιάς μεταμορφώσεις, ὅταν βλέποντες εἰς τὸ βᾶθος δοχεῖου, παρατηρῶσιν ὅτι

ἡ διαύγεια δὲν εἶνε οὕτω καθαρά ὡς νομίζουσιν. Ἀπὸ
καίρου εἰς καιρὸν καὶ χωρὶς πολὺ ἐπὶ τούτῳ νὰ ἐνα-
βύωνται, ἀφίνουσι νὰ διαφκίνωνται ὁμολογίαι, ἅς
εἰδέστω ἡμῶν νὰ ἐπιδείξωμεν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ κοι-
νοῦ. «Αἰνιγμα ἄλυτον, λέγει ὁ Cotta, ὅπερ δυνάμεθα
νὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν ἀνεξίτητον δύναμιν Δημιουρ-
γοῦ, εἶνε ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς γήινης ὕλης, ὅπως καὶ
ἡ γέννησις τῶν ὀργανικῶν ὄντων.» Ἴδου ὁμολογία ἀξία
πνευματιστοῦ. «Πρέπει νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἡ αὐτό-
ματος γένεσις, λέγει ἐξ ἑνὸς ὁ Büchner, εἶχε μεγαλή-
τερον κράτος ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις, ἢ ἐν τοῖς καθ'
ἡμᾶς, οὐδὲ δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι σήμερον δὲν
εἰδῶθη ὑπάρξει εἰς τελειοτέρους ὀργανισμούς.» Ἐπειτα
εὐθὺς προσθέτει. «Ἐἶνε ἀληθὲς ὅτι στερούμεθα ἀπο-
δείξεων καὶ μάλιστα εὐπροσώπων συμπερασμάτων,
περὶ τῶν λεπτομερειῶν ἐκάστης τῶν σχέσεων τούτων,
πότεν δὲ ἀπέχομεν τοῦ νὰ τὸ ἀρνηθῶμεν.» Καὶ ἐπι-
νερχόμενος εἰς τὴν κυρίαν αὐτοῦ ἰδέαν, ἐπιφέρει παρα-
χρημα ὅτι «οἰκδῆποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἀγνοία ἡμῶν,
ὑφείλομεν νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἡ ὀργα-
νικὴ δημιουργία ἠδυνήθη καὶ ὀφείλει νὰ ἔχη ὑπάρξειν
ἀνευ τῆς μεσολαβήσεως ἐξωτερικῆς τινος δυνάμεως.»

Ὁ Κάρολος Vogt ἀντιγνώριζει, ὅπως καὶ οἱ προμνη-
μονευθέντες ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν ὀργανισμῶν εἶνε ἀνεξή-
γητος διὰ μόνον τῶν ἐγνωσμένων φυσικοχημικῶν δυ-
νάμεων. Πᾶν ὑπάρχον ἐν τῇ ζωῇ φυτῶν ἢ ζῴων ἔχει
ὡς οὐσιώδη ἀρχὴν, τὴν ὀργανικὴν κυψέλην ἢ τὸ ὠόν.
Ἀλλὰ πρῶτον πρέπει νὰ ἀποδεχθῆ τι: ὅτι ἡ οὐσιώ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorion
Restrictions apply.

δης αὕτη ἀρχὴ ἐδημιουργήθη ἀγνωστον πῶς. Ἀπὸ τῆς ὁμολογίας δὲ ταύτης ἀρχονται αἱ φυσικοχημικαὶ ἀποδείξεις. « Ἄν ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἡτοῦ ποτε δυνατόν, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῶν *Leçons sur l'homme*, διὰ συγχρόνου τινὸς ἐνεργείας διαφόρων περιστάσεων, ἅς ἀγνοοῦμεν, ἠδυνήθη νὰ σχηματισθῇ κυψέλη τις ὀργανικὴ ἐκ χημικῶν στοιχείων, εἶνε φανερόν ὅτι ἡ ἐλαχίστη τροποποίησις ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ὤφειλε νὰ ὀρίσῃ ἀμέσως τροποποίησιν τινὰ ἐν τῷ γεννηθέντι, δηλ. ἐν τῇ κυψέλῃ. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἐφ' ὅλης τῆς γῆνινης ἐπιφανείας αἱ αὐτὰι αἰτίαι ἐνήργησαν ἢ ἐνεργοῦσιν ἔτι ἀκριβῶς, ἐν τοῖς αὐτοῖς ὅροις καὶ διὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῆς ἀρχικῆς κυψέλης, καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη ἡ ὀργανικὴ δημιουργία ὤφειλε νὰ ἐκπλωθῇ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, συνάγεται τὸ ἀναγκαστικὸν συμπέρασμα, ὅτι αἱ ἀρχικαὶ κυψέλαι δι' ὧν εἶνε περιτετυλιγμένοι οἱ ὀργανισμοί, ὤφειλον νὰ εἶνε πολλαχῶς προσφευγῆς εἰς ἀνάπτυξιν. »

Ὁ Βιρχόβιος δὲν ἐρμηνεύει σαφέστερον τὴν ἀρχήν. « Ἐν τινι ἐποχῇ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γῆς, λέγει, ἐπῆλθον ἀσυνήθεις περιστάσεις, καθ' ἃς τὰ στοιχεῖα, εἰσελθόντα εἰς νέους συνδυασμούς, ἔλαβον τὴν ζωικὴν κίνησιν, καὶ οὕτως συνήθεις περιστάσεις ἐγένοντο αἱ ζωικαί. »

Τοῦ δὲ Charles Darwin, μάλιστα ἐζητήσαμεν τὴν περὶ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῶν εἰδῶν γνώμη. Ἀρκεῖται νὰ ἐξηγῇ τὴν δυνατὴν μεταβολὴν ἀριθμοῦ τινος ἀρχικῶν τύπων, καὶ εἶνε ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἐν οὕτω

μεγάλω καὶ πλουσίω ἔργῳ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων, οὐδὲ ἐλάχιστος γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης!

Τὸ πρόβλημα εἶνε σκοτεινόν· ὑπάρχει μείζων ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ μηδενὸς καὶ πράγματος, ἢ μεταξὺ πράγματός τινος καὶ τοῦ ὅλου. Οἰονδήποτε καὶ ἂν εἶνε τὸ σύστημα εἰς ὃ προσκολλῶνται αἱ ἐνδόμυχοι ἡμῶν πεποιοθήσεις, εἴτε πνευματιστικαὶ εἴμεθα εἴτε ὑλισταὶ, πάντες κατατούμεθα ὑπὸ τοῦ ἀνεξηγήτου μυστηρίου τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς. Διατί νὰ μὴ ἀναγνωρίσωμεν εὐλικρινῶς τὴν ἀπόλυτον ἡμῶν ἄγνοιαν ἐν τούτῳ; Αὕτη ὁμως ἡ ἄγνοια ἔπρεπε νὰ μετριάσῃ ὀλίγον τὸν ζῆλον τῶν ἀθέων, ἀναγκάζουσα αὐτοὺς νὰ ἀποφαίνωνται ἥττον μεγαλοφῶνως τὴν λέξιν τοῦ αἰνίγματος. Νομίζω ὅτι ὅταν τις εὐρίσκειται ἐν τοιαύτῃ ἀβεβαιοσύνῃ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν τι ἐγένετο, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ βοᾷ νίκην. Ἄν ἠθέλομεν νὰ ἀναστρέψωμεν τὸ ζήτημα, θὰ ἦτο εὐκόλον ἡμῖν νὰ μεταθέσωμεν τὰ πάντα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπιβάλωμεν τὸν Θεὸν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀντιπάλους, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ὑπεκφύγῃσι τὴν κυριαρχίαν του. Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀποδεικνύει ὅτι αἱ συγγένειαι τῆς ὕλης δύνανται νὰ δημιουργήσωσι τὴν ζωὴν, τὸ ἔργον τοῦ Δημιουργοῦ εἶναι ἐνταῦθα ἀνγκαστικόν ὅπως ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀδάμ. καὶ μάλιστα ὅπως ἐν τοῖς τῶν προκαταμιστῶν. Καὶ ὅτε ἀκόμη ἠθέλον ἀποδείξει τοῦτο, πάλιν ἡ ἀρχηκτικὴ διατήρησις τῆς ζωῆς ἀποδεικνύουσι σαφῶς τὴν ὑπαρξίν δημιουργοῦ δυνάμεως, ἐν ἄλλοις λέξεσι Θεοῦ κεκρυμμένου.

Ἄλλὰ, τοιαύτη εἶνε ἡ δύνამις τῆς ἡμετέρας με-

θάδου, ὥστε ἀπαιξιοῦμεν νὰ κἀνωμεν κατὰ κράτη τῆς κρείττονος ἡμῶν θέσεως καὶ προτιμῶμεν πάντοτε νὰ μὴ χῶμεθα διὰ τῶν αὐτῶν ὄπλων καὶ ἐν τῷ αὐτῷ πεδίῳ. Ἀρκοῦμεθα μόνον νὰ σημειώσωμεν τοῖς ἡμετέροις ἀντιπάλοις τὴν ὑπεροχὴν ταύτην, εἰς προσωρινὴν αὐτῶν οἰκοδομήν, ἔπειτα κατὰ δόξαν ἀπὸ τοῦ ὕψους εἰς β εὐμενεῖς τύχαι τῆς μάχης μᾶς ἀνεβίβασκον, ὅπως ἐπανεέλθωμεν ἐπὶ τὸ πεδῖον τοῦ ὄργανισμοῦ τῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ ἐνισχύσωμεν ἐκυτοῦς διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν γρηγορημένων ὑπὸ τοῦ προβλήματος τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς.

Λοιπὸν καὶ ὑπὸ μόνην τὴν ἐποψίν τοῦ ὄργανισμοῦ, ἢ ὑπαρκτοῦ δικνουμένου ζώου νικηφόρος ἀποδεικνύεται. Καὶ ὅτε ἀκόμη ἕνεκα δυνάμεων ἀγνώστων εἰς ἡμᾶς, ἢ ζωὴ ἠδύνατο νὰ φαίνεται αὐτόματος κατὰ τινὰς περιστάσεις τῆς ὕλης, καὶ ὅτε ἀκόμη τὰ πρῶτα ὄντα ἦσαν ἐσχηματισμένα ἐξ ἀρχικῆς τινὸς κυψέλης ὑπὸ συνδρομῆς συνόλου ἰδιαιτέρων περιστάσεων καὶ τότε ἀκόμη ἢ ὀργανοποιήσεις τῶν ζωϊκῶν ὄντων θὰ ἦτο ἀπόδειξις ἀναντίρρητος ὑπὲρ τῆς διατακτικῆς κυριαρχίας τῆς δυνάμεως. Ἡ ζωὴ πάντοτε θὰ ἐνεφανίζετο καὶ θὰ ὀργανοῦτο διὰ νόμων τινῶν ὑπερτάτων, νόμων, οἵτινες δὲν ἀποδεικνύουσιν ἀρχὴν τινὰ τυφλὴν καὶ μωρὰν, ἀλλ' ἀρχὴν, ἣτις τοῦλάχιστον εἰξέυρει τί κἀνεῖ. Ὁμοίως, ἂν ποτε ὁ ἄνθρωπος φθάσῃ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν αὐτόματον γένεσιν τῶν ἐγχεματικῶν καὶ τῶν ἐλμίνθων, καὶ τότε ἀκόμη δὲν θὰ δημιουργῆ τὰ ἀσθενῆ ταῦτα ὄντα, ἀλλὰ θὰ ἐπικυροῖ μόνον ὅ,τι ἡ φύσις κατασκευάζει χωρὶς αὐτοῦ διὰ δυνάμεως ὑπερτέρας τῆς

ιδιότητος του, διὰ μεθόδων, ἃς καὶ ἐν ὄλῃ αὐτοῦ τῇ νοη-
μασίῳ, διήλθεν αἰῶνας ὅπως ἀνακαλύψῃ (ἂν ποτε
φθίσῃ ἐκεῖ) καὶ ἐπὶ τέλει ἡ ἀναγκαιότης τοῦ θείου
λόγου ἔτι λαμπροτέρῃ θὰ προέλθῃ εἰς μέσον.

Ἐν τῷ μυστηρίῳ, ὅπερ ἔτι καλύπτει τὴν ἀρχὴν
τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδενὶ συγχωρεῖται νὰ δικη-
ρύτῃ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Δημιουργοῦ ἐκτὸς τοῦ νόμου.
Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ ζωϊκὰ ὄντα ἐγεννήθησαν ἐν
τῇ ἀτελεῖ κατὰστάσει τῆς ζωικότητος καὶ ὅτι αἱ δια-
δοχικαὶ ποιικιλίαι ὑπῆρξαν ἡ βάσις τῶν εἰδῶν τῶν σή-
μερινῶν οὕτω διαφόρων, ἢ ὅτι οἱ πρῶτοι γεννήτορες ἐκά-
στης οἰκογενείας ἐφύνησαν ἐπὶ τῷ κελεύσματι μεγά-
λου τινὸς μάγου, αἱ ὑποθέσεις αὗται τοσοῦτον παρε-
νοχλοῦσι τὴν βάσιν τῆς φυσικῆς θεολογίας, ὅσον ἂν
ἀποδεχθῶμεν ὅτι τὰ εἶδη ταῦτα μετηνέχθησαν ἐξ ἄλ-
λων κόσμων ἐπὶ τῆς πτέρυγος οὐρανοῦ τινὸς ἀγγέλου.
Περὶ δὲ τοῦ σχηματισμοῦ ἢ μεταμορφώσεως τῶν εἰδῶν,
δὲν ἔχομεν γνῶσιν πλείονα ἢ περὶ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς
τῆς ζωῆς, ὅπως ὁμολογεῖ τοῦτο ὁ Ch. Lyell. «Ὅ, τι
γνωρίζομεν, λέγει, περὶ τῆς παλαιοντολογίας εἶνε οὐ-
δὲν πρὸς ὅ, τι ἀκόμη ὑπολείπεται ἡμῖν νὰ μάθωμεν.»

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη μετὰ τοῦ ἐξόγου γεολόγου¹
τίνας εἰσὶν οἱ κύριοι χαρακτῆρες τῆς θεωρίας τοῦ La-

¹ Sir Charles Lyell, *The Antiquity of Man... L' Anciennteté de l'homme prouvée par la géologie, et remarques sur l'origine des espèces par variation*, 1864.

marck και τοῦ Ét. Geoffroy Saint-Hilaire. περί τῆς προόδου καὶ τῆς μεταμορφώσεως τῶν εἰδῶν. Οἱ ἐπιπόλοιοι θέλουσι νὰ φαντάζωνται ὅτι ἡ ἐπιστήμη θεμελιούται ἐπὶ ἀπολύτων κανόνων καὶ ὅτι οὐδεμία δυσκολία ταράττει τὴν ἀνιοῦσαν αὐτῆς ὁδόν. Πολλοῦ γὰρ καὶ δεῖ. Καὶ αὐτοὶ οἱ μεγάλοι ὁρίσμοι δὲν ἔχουσι ἀπόλυτον κύρος. Οἱ ζωολόγοι π.χ. δὲν δύνανται νὰ συμφωνήσωσιν ἐπὶ πῶν ὄρων, εἶδος καὶ φυλῆ. "Ὅ,τι ὁ Lamarck προσέειπε τοῦτο καὶ ἐγένετο, λέγει, ὁ Lyell. "Ὅσα πλείοτερον οἱ νέοι σχηματισμοὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν, τόσον ὀλιγώτερον ἠδυνήθημεν νὰ ὀρίσωμεν τί ἐννοοῦμεν λέγοντες ποικιλία ἢ εἶδος. Καὶ ὄντως οἱ ζωολόγοι καὶ οἱ βοτανικοὶ διατελοῦσι σήμερον ἐν μείζονι ἀπορίᾳ, οὐ μόνον πῶς νὰ ὀρίσωσι τὸ εἶδος, ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ διακρίβώσωσι ἂν τοῦτο ἀληθῶς ὑπάρχει ἐν τῇ φύσει, ἢ εἶνε ἀπλή τις ἀρχίρεσις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας; οἱ μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι εἶνε σταθερὸν ἐντὸς ὁρίων τινῶν τῆς ποικιλίας στενῶν καὶ ἀνυπερβλήτων. Οἱ δὲ θέλουσι τοῦτο ἐπιδεικτικῶν μεταβολῶν ἀορίστων καὶ ἄνευ ὁρίων. Ἀπὸ τοῦ Λινναίου μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστῶσης ἑκατονταετηρίδος ἐνόμιζον ὅτι ἰκανῶς ὥρισαν τὸ εἶδος λέγοντες ὅτι· «εἶδος τι σύγκριται ἐξ ἀτόμων πάντων ὁμοίων πρὸς ἄλληλα καὶ γεννῶντων ἕτερα ὅμοια πρὸς ἑαυτά.» Ὁ Lamarck παρατηρήσας μεταξὺ πλήθους εἰδῶν ὀρυκτῶν ὅτι τινὰ ἦσαν ὅμοια πρὸς ζῶντα εἶδη, ἄλλα δὲ ἀπλῆ μόνον ποικιλία, προέτεινε νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν ὀρισμὸν τοῦ εἶδους τὸ στοιχεῖον τοῦ χρόνου, καὶ διετύπωσεν αὐτὸν

ὡς ἐξῆς. «Τὸ εἶδος συνίσταται ἐξ ἀτόμων πάντων ὁμοίων πρὸς ἀλλήλα καὶ γεννώντων ἕτερα ὅμοια πρὸς ἑαυτὰ, ἐφ' ὅσον αἱ περιστάσεις, ἐν αἷς ζῶσι, δὲν πάθωσι μεταβολὰς ἱκανὰς ὥστε νὰ ποικίλλωσι τὰς συνηθείας αὐτῶν, τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰς μορφάς.» Τελευταῖον ἔρχεται εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὐδὲν τῶν νῦν ὑπαρχόντων ζῶων ἢ φυτῶν θὰ ἦτο ἀρχεγόνου δημιουργίας, ἀλλ' ὅτι ἅπαντα θὰ προῆλθον ἐκ μορφῶν προϋπάρχασάν ἀφοῦ δὲ, μετὰ ἀπροσδιόριστον σειρὰν γενεῶν, ἐγέννησαν ἕτερα ὅμοια πρὸς ἑαυτὰ, ἔπαθον τέλος βαθμικῆς μεταλλαγῆς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀλλοιώσεων τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ζωικοῦ κόσμου, καὶ ὅτι συνεμορφώθησαν μὲ τὰς νέας ταύτας περιστάσεις· ἀλλὰ τινεξ ἐξ αὐτῶν κατὰ μικρὸν τοσοῦτον ἀπεμικρύνθησαν τοῦ ἀρχικοῦ τύπου, ὥστε δικαίως δύνανται σήμερον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς νέα εἶδη.

Πρὸς στηριγμὸν τῆς γνώμης του ταύτης, ἐπικαλεῖται τὴν ἀντίθεσιν τῶν ἀγρίων καὶ τῶν κεκαλλιεργημένων φυτῶν, τῶν ἀγρίων καὶ κατοικιδίων ζῶων, ὑπομιμνήσκων πόσον τὰ χρώματα, τὸ σχῆμα, ἡ κατασκευὴ, ὁ φυσιολογικὸς χαρακτῆρ καὶ αὐτὸ τὸ ὁρμέμφυτον αὐτῶν μεταβάλλεται κατὰ μικρὸν ἐπὶ ἐτέρου ἐδάφους, ἐν ἐτέρῳ κλίματι, ἐπὶ παρουσίᾳ νέων ἐχθρῶν καὶ ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τροφῆς καὶ διαίτης διαφόρου.

Ὁ Lamarck δὲν ὑποστηρίζει μόνον ὅτι τὰ εἶδη σταθερῶς ἔπαθον μεταλλαγῆς, μεταβαίνοντα ἀπὸ μιᾶς περιόδου εἰς ἄλλην, ἀλλ' ὡσαύτως ὅτι ὑπῆρξε σταθερὰ πρόοδος τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου, ἀπὸ τοῦ πρώτου χρό-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istori
Restrictions apply.

νου, μέχρι τοῦ τελευταίου, ἀπὸ τῶν ἀπλουστάτων ὄντων μέχρι τῶν αἰ πολυπλοκωτέρων ἔχόντων τὴν κατασκευὴν, ἀπὸ τῶν ἀτελεστάτων ἐντόμων μέχρι τῶν τελειοτάτων, καὶ τέλος ἀπὸ τῆς δικνοίας τοῦ κατωτάτου ζώου μέχρι τῶν δυνάμεων καὶ τοῦ λογικοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τελείωσις τῶν ὄντων θὰ ὑπῆρξε βραδεία καὶ διηνεκῆς, καὶ αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ ἀπεχωρίσθη τοῦ συστήματος τῶν κατωτέρων θηλαστικῶν, τῶν ἔχόντων τὸν τελειότερον ὀργανισμόν.

Σύντομός τις καὶ λελογισμένη ἔκθεσις τῆς θεωρίας ταύτης ἐγένετο ὑπὸ τινος καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κανταβριγίας¹. Εὐρίσκομεν, λέγει, εἰς τὰ ἀρχαῖα λείψανα τοῦ γήινου φλοιοῦ, ἔξη προσόδου ἐν τῇ ὀργανοποιήσει τῶν διαδοχικῶν ζωϊκῶν μορφῶν. Δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν π.χ. τὴν ἔλλειψιν τῶν θηλαστικῶν ἐν τοῖς προγενεστέροις στερεώμασι, καὶ τὰς σπικίας ἐμφάνισις αὐτῶν ἐν τοῖς ἐπιγενεστέροις, τοῖς νεωτέροις, στερεώμασι· ζῶα δὲ θερμόαιμα (ὧν πλεῖστα ἀγνώστων γενῶν), εἶνε ἰκανῶς διεσπαρμένα ἐντὸς τῶν ἀρχαιοτάτων τριτογενῶν στρωμάτων, καὶ πλεονάζουσι (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ μορφῶν γνωστῶν) ἐν τοῖς ἀνωτάτω στρώμασι, τῆς αὐτῆς ἐποχῆς· τέλος ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἶνε πρόσφατον γεγονός. Ἡ ἱστορικὴ αὕτη ἀνάπτυξις τῶν σχημάτων καὶ τῶν λειτουργιῶν τῆς ὀργανικῆς ζωῆς κατὰ τὰς διαδοχικὰς περιόδους φαίνεται νὰ εἶνε

¹ Professor Sedgwick's Discourse on the Studies of the University of Cambridge. 1850.

τὸ τεκμήριον τῆς κατὰ μικρὸν ἀνελιξέως τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως, φανερομένης διὰ προοδευτικῆς τάσεως πρὸς τὸν τελειότερον τύπον τοῦ ζωικοῦ ὀργανισμοῦ.

Εἶνε γεγονὸς λίαν παράδοξον, παρκατηρεῖ ὡσαύτως ὁ Hugh Miller,¹ ὅτι ἡ τάξις ἦν ἀπεδέχθη ὁ Cuvier ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Règne animal, ὅπως ἡ τάξις ἐν ἧ σὰ τέσσαρα γένη τῶν σπονδυλωτῶν ταξινομῶνται φυσικῶς, κατὰ τὴν ἀμοιβαίαν αὐτῶν σχέσιν καὶ σειρὰν, εἶνε ἡ αὐτὴ ἐν ἧ ἐνεφκνίζοντο κατὰ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν. Ὁ ἐγκέφαλος, οὔτινος τὸ βάρος πρὸς τὸ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἔχει λόγον κατὰ μέσον ὄρον, οὐχὶ μείζονα τῶν δύο πρὸς ἓν, εἶνε ὁ τοῦ ἰχθύος, ἐφάνη δὲ πρῶτος. Ὁ ἐμφκνίζων τὴν μέσην ἀναλογίαν τῶν δύο καὶ ἡμίσεως πρὸς ἓν παρηκολούθησεν αὐτῷ· εἶνε δὲ ὁ τοῦ ἔρπετοῦ. Ἐρχεται κατόπιν ἡ ἀναλογία τῶν τριῶν πρὸς ἓν, ἦν δεικνύει ὁ ἐγκέφαλος καὶ ὁ νωτιαῖος μυελὸς τοῦ πτηνοῦ. Ἡ μέση ἀναλογία τῶν τεσσάρων πρὸς ἓν, ἦν ἐμφκνίζει ἡμῖν τὸ θηλαστικόν, καὶ τέλος ἔσχατος πάντων ἐφάνη ἐπὶ τῆς σκηνηῆς ἐγκέφαλος, οὔτινος ἡ ἀναλογία πρὸς τὸν νωτιαῖον μυελὸν εἶνε εἴκοσι τρία πρὸς ἓν· οὗτος δὲ εἶνε ὁ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις διακνοεῖται καὶ ὑπολογίζεται.

Ὁ ἐγκέφαλος θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ ἀνθημα τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. — Ἐν τοῖς κατωτάτοις τῶν εἰδῶν (τοῖς βτραχίλοις π.χ.) ἡ δύναμις τοῦ αἰσθάνεσθαι ἀνήκει εἰς τε τὸν νωτιαῖον μυελὸν καὶ εἰς τὸν ἐγκέφαλον.

Ἀναμφιβόλως δύναται νὰ ἀνθυπεέγκη τις μεγάλ-

λας αντιρρήσεις κατὰ τοῦ δόγματος τῆς τελειώσεως, ἐπιδεικνύων φυτά τινε καὶ ζῶα, ἅτινα ἐνεργησθήσαν ὀλιγώτερον τέλεια κατόπιν ἄλλων τελειοτέρων εἰδῶν, ὅπως τὸ μονοκυτλήδον ἔμβρυον καὶ τὰ ἐνδογενῆ κατόπιν τοῦ δικοκυτλήδονος ἐμβρύου καὶ τῶν κωνοφόρων, ὅπως ἡ τελειότης τῶν ἀρχαιοτάτων κρυπτογάμων, ἡ παλινδρομικὴ κίνησις τῶν ἔρπετων, ἡ ἐμφάνισις τοῦ βόα κατόπιν τοῦ σαυροειδοῦς ἔρπετου κτλ. παραδείγματα δὲν ἐλλείπουσιν. Ἀλλὰ πεποιθότες ὅτι ἡ θεωρία αὕτη δὲν προσβάλλει τὸ ὑποκείμενον τῆς ἡμετέρας συζητήσεως περὶ τοῦ «Θεοῦ ἐν τῇ Φύσει,» καὶ ζήλου ὑπὲρ ταύτης πεπληρωμένοι θὰ τὴν ὑποστηρίξομεν. Καὶ θεωροῦμεν ταύτην μετὰ τοῦ Lhell οὐ μόνον ὠφέλιμον ἀλλ' ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀναπόδραστον καὶ ἀναγκασίαν ὑπόθεσιν, ἥτις ὅσον καὶ ἂν μέλλῃ βραδύτερον νὰ πάθῃ πολλὰς καὶ μεγάλας μεταβολὰς οὐδέποτε θὰ γείνη δυνατὸν ὅμως ἐξ ὀλοκλήρου νὰ καταστραφῇ.

Θέλει φανῆ ἀναμφιβόλως παράδοξον ὅτι οἱ συγγραφεῖς, οἵτινες εἶνε οἱ γενναϊότατοι πρόμαχοι τῆς μετακλήχης (οἷον ὁ Darwin καὶ J. Hooker) δεικνύουσιν ἰδιότροπους προφυλάξεις ἐν ταῖς περὶ τελειώσεως θεωρίαις των, καὶ ὅτι οἱ θερμότεροι ζηλωταὶ τῆς τελειώσεως ἀποτελοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σφοδροτάτην ἀντιπολίτευσιν κατὰ τῆς μεταλλαγῆς. Ἀρὰ γε ἀμφότεροι αἱ θεωρίαι αὗται δὲν δύνανται νὰ εἶνε ἀληθεῖς καὶ νὰ συμφωνῶσι; Καὶ αὕτη καὶ ἐκείνη παριστῶσιν ἡμῖν σα-

μικρόν ἐν τῇ διὰδοχῇ τῶν αἰώνων ἀπὸ τοῦ ἰχθύος, ὅστις εἶνε ἡ ἀπλουστάτη μορφή, μέχρι τῶν μονοδελφῶν θηλαστικῶν καὶ μέχρι τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος τῆς σειρᾶς, τῶν χρόνων, τῶν ἀνθρωποειδестέρων θηλαστικῶν, καὶ τέλος μέχρι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ τελευταία λοιπὸν βαθμὶς αὕτη φαίνεται κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην συναποτελοῦσα μέρος τῆς αὐτῆς συνεχοῦς σειρᾶς τῶν διηθητικῶν ἀναπτύξεων, οὐσα κείκος τῆς αὐτῆς ἀλύσεως, καὶ κορωνὶς τοῦ ἔργου, καθ' ὅσον εἰσέρχεται εἰς τὴν αὐτὴν καὶ μόνην σειρὰν τῶν ἐμφανίσεων τῆς δημιουργοῦ δυνάμεως.

Ἄς ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἀρχῆς τῶν εἰδῶν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς.

Ἡ θεωρία αὕτη περὶστῆ ἡμῖν ἐν μεγάλῳ περὶδειγματι τὴν ἐνέργειαν τῆς φύσεως, τὴν παρατηρουμένην ἐν τῇ διατροφῇ τῶν κατοικιδίων ζώων. Οἱ κτηνοτρόφοι ἐπίστανται ὅτι εἶνε δυνατόν μετὰ τὸ πέρας γενεῶν τῶν νὰ παραγάγῃσι νέαν φυλὴν κερκασφόρων ἐχόντων βραχέα κέρατα ἢ στερουμένων τοιαῦτα, ἐκλέγοντες γεννήτορας ἔχοντας βραχύτερα τὰ κέρα' οὕτω, λέγουσιν, ἐργάζεται ἡ φύσις ἐξ ἀλλοιοῦ ἐν τῇ διὰδοχῇ τῶν χρόνων τὰς καταστάσεις τῆς ζωῆς, τὰς γεωγραφικὰς γραμμὰς τόπου τινός, τὸ κλίμα αὐτοῦ, τὴν κοινωνίαν τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἐπομένως τὴν τροφήν, τὰ πολέμια εἶδους τινός καὶ τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, καὶ διὰ ταύτης τῆς ὁδοῦ ἐκλέγει ποικιλίας τινὰς μᾶλλον ἀρμοζούσας εἰς τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων. Οὕτως αἱ νέαι φυλαὶ δύνανται συνεχῶς νὰ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istori
Restrictions apply.

μεταβάλλωσι τὸν ἀρχικὸν τύπον ἐξ οὗ κατέρχονται.

Ὁ Lamarek νομίζει ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ μακροῦ τραχήλου τῆς κμηλοπαρδάλεως προέρχεται ἐκ τῆς ἐπανειλημμένης τοῦ ζώου σπουδῆς, νὰ ἀναζητῇ τὴν τροφὴν του ἀεὶ ὑψηλότερον.

Οἱ κκ. Darwin καὶ Wallace, ὑποθέτουσιν ἀπλῶς ὅτι ἐπὶ λιμοῦ τινὸς διάφορα μακροτράχηλα ζῶα ἐπέζησαν τοῖς λοιποῖς τοῦ εἴδους, διότι ἠδυνήθησαν νὰ βροσκήσωσιν ὅπου δὲν ἔφθανον τὰ ἄλλα.

Ἐνεκκ δὲ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ μικρῶν τροποποιήσεων ἐν τῇ διαδοχῇ μυρίων γενεῶν, καὶ ἔνεκα τῆς κατὰ κληρονομίαν μεταδόσεως ἰδιοτήτων νεωστὶ κτηθεισῶν, ὑποθέτουσιν ὅτι παράγεται διάσσεις ὁσημέραι μεγαλητέρα ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ τύπου, ἕως ὅτου προκύψῃ νέον εἶδος, ἢ νέον γένος, ἀν ὁ χρόνος ὑπῆρξε μακρότερος. Ὁ νεώτερος συγγραφεὺς τῆς φυσιολογικῆς ταύτης ἀρχῆς τῶν εἰδῶν, Ch. Darwin, λέγει ὁ ἴδιος¹ τίνι τρόπῳ ἀκολουθεῖ τὰ καθολικὰ γεγονότα ἐφ' ὧν στηρίζεται.

Ἐν τοῖς κατοικιδίοις ζώοις ἐξελέγχεται μεγάλη μεταβλητότης. Ἡ μεταβλητότης αὕτη φαίνεται κυρίως ὀφειλομένη εἰς τὸ ὅτι τὸ παράγον σύστημα εἶνε καθ' ὑπερβολὴν ἐπιδεικτικὸν μεταβολῶν ἐν ταῖς καταστάσεσι τῆς ζωῆς, καὶ δὲν ἀναπαράγει πλέον ἀκριβῶς τὴν μητρικὴν μορφήν. Τὸ μεταβλητὸν τῆς μορφῆς τῶν εἰδῶν, ῥυθμίζεται ὑπὸ νόμων τινῶν τελειοτάτων, ὅπως

¹ On the origin of species by the mean of natural selection.

Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν εἰδῶν διὰ τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς.

ἢ χρῆσις ἢ ἡ ἀχρηστίς τῶν ὀργάνων, ὅπως ἡ ἄμεσος ἐνέργεια τῶν φυσικῶν ὄρων τῆς ζωῆς. Τὰ εἶδη τῶν κατοικιδίων ἡμῶν ζῶων ἔλαβον μερίστας μεταβολάς, μεταδοθεῖσας κληρονομικῶς ἐν μακροτάταις περιόδοις. Ἐφ' ὅσον οἱ ὄροι τῆς ζωῆς μένουσιν οἱ αὐτοί, ἔχομεν λόγον νὰ πιστεύωμεν ὅτι τροποποιήσις, ἥτις ἤδη μετεδόθη ἐπὶ πολλὰς γενεάς, δύναται νὰ ἐξακολουθῇ μεταδιδόμενη ἐπὶ σειρᾶς ἀτελευτήτων γενεαλογικῶν βηθιδίων. Ἀλλαχόθεν δὲ ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ μεταβλητόν, ἀφοῦ ἤρχισεν ἐκδηλούμενον, δὲν πκύει ὅλως ἐνεργῶν· διότι νέα ποικιλίαι γεννῶνται ἔτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις τῶν κατοικιδίων ζῶων.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν παράγει τὸ μεταβλητόν. Ὑποβάλλει μόνον καὶ πολλαχῆς ἄνευ σχεδίου, τὰ ἐνόργανα ἔντα εἰς νέους ὄρους τῆς ζωῆς, καὶ τότε ἡ φύσις ἐνεργῶσα ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως, παράγει ποικιλίας. Δυνάμεθα νὰ ἐκλέξωμεν τὰς ποικιλίας ταύτας καὶ νὰ τὰς συναγάγωμεν εἰς τὴν ἀρέσκουσαν ἡμῖν διεύθυνσιν. Οὕτω προσαρμύζομεν πρὸς ἡμέτερον ὄφελος ἢ μάλιστα πρὸς εὐχαρίστησιν ἡμῶν εἴτε τὰ ζῶα εἴτε τὰ φυτά. Τοιοῦτόν τι ἀποτέλεσμα δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ συστηματικῶς καὶ μάλιστα ἄνευ συνειδήσεως τοῦ γεννηθέντος ἀποτελεσματος. Ἀρκεῖ μόνον ἂν ἕκαστος χωρὶς νὰ ἔχη παντάπασιν τὸν σκοπὸν νὰ διαφθεῖρῃ τὴν φυλὴν, διατηρῇ ἐκ προτιμῆσεως τὰ ἄτομα, ἅτινα ἐν παντὶ χρόνῳ εἶνε αὐτῶ μᾶλλον ὠφέλιμα. Εἶνε βέβαιον ὅτι δύνατ' ἴ τις νὰ μεταβάλῃ τοὺς χαρακτῆρας

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istori
Restrictions apply.

είδους τινός, ἐκλέγων ἀνά πᾶσαν διχδογικὴν γενεάν ἀτομικὰς διαφορὰς, καὶ ἡ ἐκλεκτικὴ αὕτη μέθοδος ὑπῆρξε τὸ κύριον αἷτιον τῆς παραγωγῆς τῶν κατοιδίων ζώων τῶν κρειττόνων καὶ ὠφελιμωτέρων φυλῶν.

Τὰ αἷτια, ἅτινα οὕτω τελεσφόρως ἐπέδρασαν εἰς τὰ ἡμέτερα ζῶα δύνανται ὡσκύτως ἐξ ἴσου νὰ ἐνεργήσωσι καὶ εἰς τὰ ἐν φυτικῇ καταστάσει διατελοῦντα. Ἡ δικτήρησις τῶν φυλῶν καὶ τῶν εὐτυχησάντων ἀτόμων ἐν τῇ διηγετικῇ ἀνευνομένη πάλῃ περὶ τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεώς των, εἶνε ἰσχυρότατος καὶ πάντοτε ἐνεργὸς παράγων τῶν φυσικῶν ἐκλογῶν. Ὁ ζωϊκὸς συναγωνισμὸς εἶνε ἀναγκάσιον παρεκκολλούθημα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἀπάντων τῶν ὀργανικῶν ὄντων, ἀξιονομένου ἢ μειουμένου κατὰ γεωμετρικὴν ἀναλογίαν. Ἡ ταχύτης τῆς τελειώσεως ταύτης ἀπεδείχθη οὐ μόνον δι' ὑπολογισμοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ ταχείας πολλαπλασιασμοῦ πολλῶν ζώων ἢ φυτῶν, διαρκούσης σειρᾶς τινος ἰδικιτέρων ὄρων, ἢ ἄφ' οὗ μετηνέχθησαν εἰς νέας χώρας. Γενῶνται πλείοτερα άτομα τῶν δυναμένων νὰ ζήσωσι· κόκκος ἐν τῇ πλάστιγγι δύναται νὰ ὀρίσῃ τις ποικιλία θὰ ἀξήση κατ' ἀριθμὸν, καὶ τίς θὰ ἐλαττωθῆ. Ὅσον τὰ άτομα τοῦ αὐτοῦ εἶδους, εἰσέρχονται πολλαχῶς εἰς στενώτερον συναγωνισμὸν πρὸς ἀλλήλα, τοσοῦτον ἡ πάλῃ γίνεται ὀξύτερα καθόλου. Εἶνε σχεδὸν ἐξ ἴσου σφοδρὰ μετὰ τῶν ποικιλιῶν τοῦ αὐτοῦ εἶδους, καὶ ἔτι θεινοτέρα μετὰ τῶν εἰδῶν τοῦ αὐτοῦ γένους. Ἄλλ' ἡ πάλῃ δύναται συνήθως νὰ ἐνσταῆ καὶ μετὰ τῶν ὄντων πόρω ἀπεχόντων ἐν τῇ κλί-

μακί τῆς φύσεως. Καὶ τὸ ἐλάχιστον πλεονέκτημα διὰ τῆς προσκλήσεως τοῦ ὁποίου ἄτομόν τι ἐν οἰαδῆποτε ἡλικίᾳ ἢ διαρκούσης οἰκισδῆποτε ὥρας, ὑπερβάλλη ἐκεῖνα πρὸς ἃ διαγωνίζεται, ἢ καλητέρα τις προσαρμολογὴ τῶν ὀργάνων πρὸς τοὺς πέριξ φυσικοὺς ὄρους, ὅσον δῆποτε μικρὰ καὶ ἂν εἴνε ἡ τελειότης αὕτη, ἔχει πολλὴν ῥοπήν εἰς τὴν πλάστιγγα.

Πλεονεκτήματα κατὰ τὸ φαινόμενον μέτρια δύνανται νὰ φέρωσι τὴν αὐξάνουσαν ταύτην ποικιλίαν. «Μετὰ τὴν τῶν ζώων, ὧν τὰ γένη εἶνε διακεκριμένα, λέγει ὁ φυσιολόγος, γεννᾶται συχνότατα πόλεμος μετὰ τὴν τῶν ἀρρένων πρὸς κτήσιν τῶν θηλέων. Τὰ ἰσχυρότερα ἄτομα ἢ τὰ εὐτυχέστερον παλαίσαντα καταλείπουσιν ἐν γένει τὰ πολυκριθμότερα ἔκγονα. Ἄλλ' ἢ ἐπιτυχίᾳ τῶν ἐξαρτᾶται συνήθως ἐκ τῶν εἰδικῶν ὀπλῶν ἢ ἐκ τῶν μέσων τῆς ὑπερασπίσεως, ἅτινα κέκτηνται, ἢ μάλιστα ἐκ τῆς καλλονῆς αὐτῶν' καὶ τὸ ἐλάχιστον πλεονέκτημα θὰ φέρῃ αὐτὰ πρὸς τὴν νίκην.»

Ἀποδεικτοῦ λοιπὸν ἅπαξ γενομένου τοῦ μεταβλητοῦ καὶ τῆς ὑπάρξεως ἰσχυροῦ τινος αἰτίου, ἐτόίμου πάντοτε νὰ ἐνεργήσῃ, εὐκόλως εἶνε δυνατὸν νὰ συμπεράνη τις, ὅτι ποικιλίαι ὠφέλιμοι κατὰ τι εἰς τὰ ἄτομα ἐν ταῖς ζωϊκῆς αὐτῶν σχέσεσι, δύνανται νὰ διατηρηθῶσι, νὰ μεταδοθῶσι καὶ πολλαπλασιασθῶσι. Ἄν ὁ ἄνθρωπος δύνανται μεθ' ὑπομονῆς νὰ ἐκλέγῃ τὰς ποικιλίας, αἵτινες εἶνε αὐτῷ μᾶλλον ὠφέλιμοι, διατὶ ἡ φύσις θὰ ἐσφάλλετο ἐκλέγουσα τὰς ὠφελίμους ποικιλίας εἰς τὰ ὑπ' αὐτῆς παραγόμενα ζῶα, ὅταν ταῦτα

μεταβάλωσι βίον; Ποῖα ὄρια δύνανται τις νὰ θέσῃ εἰς τὴν δύναμιν ταύτην, ὅταν ἐνεργῇ ἐν τῇ σειρᾷ πολλῶν αἰώνων καὶ ἐξετάζῃ ἀκριβῶς τὴν κατασκευὴν, ὀλόκληρον τὸν ὄργανισμόν καὶ τὰς συνηθείας ἐκάστου δημιουργήματος ὅπως ἐκλέξῃ τὸ καλὸν καὶ ἀποβάλλῃ τὸ κακόν; Φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδὲν ὄριον εἰς τὴν δύναμιν ταύτην, ἥς τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε νὰ προσαρμόσῃ βραδέως καὶ θαυμασίως ἐκάστην μορφήν πρὸς τὰς πολυπλοκώτερας σχέσεις τῆς ζωῆς.

Ἐνῶ ἕκαστον εἶδος, ἕνεκα τῆς γεωμετρικῶς βιούσης τελειώσεως περὶ τὴν παραγωγὴν τὴν εἰς αὐτὸ ἰδιάζουσαν, τείνει εἰς τὸ νὰ αὐξάνῃ ἀτάκτως κατ' ἀριθμὸν, καὶ τὰ τροποποιηθέντα ἔκγονα ἐκάστου εἴδους πολλαπλασιάζονται τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ γίνονται διχροώτερα κατὰ τὴν ἕξιν καὶ τὴν κατασκευὴν. Ὁ νόμος τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς ἔχει σταθερὰν ῥοπήν εἰς τὸ νὰ διατηρῇ τὰ μᾶλλον ἀποκλίνοντα ἔκγονα, οἰοῦντο ποτε εἶδους καὶ ἂν εἶνε. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι διχρούσης τῆς ἐπὶ μακρὸν παρατεινομένης σειρᾶς τῶν διδογικῶν αὐτῶν τροποποιήσεων, αἱ ἐλάχισται διαφοραὶ, αἱ χαρακτηρίζουσαι τὰς ποικιλίας τοῦ αὐτοῦ εἴδους, τείνουσιν εἰς τὸ νὰ αὐξηθῶσιν εἰς μείζονας διαφορὰς χαρακτηρίζουσας τὰ εἶδη τοῦ αὐτοῦ γένους. Νέαι ποικιλίαι καὶ τελειότεραι παρῶσιν καὶ ἀφανίζουσιν ἀμετακλήτως τὰς ἀρχαιοτέρας ποικιλίας, ἀτελεστέρας οὖσας καὶ μεσαζούσας, οὕτω δὲ προέρχονται εἶδη μᾶλλον ὠρισμένα καὶ διακεχωμένα.

Δύνανται τις νὰ ἀντείπῃ ὅτι ἤδη δὲν παρατηροῦν-

τι τοιούτοι μεταβολαί, Ἄλλ' ὁ θεωρητικὸς ἀποκρίνεται, ὅτι ἡ φυσικὴ ἐκλογὴ ἐνεργοῦσα μόνον διὰ τῆς ἀθροίσεως κρειττόνων ποικιλιῶν, ἐλαχίστων καὶ διδοχικῶν, δὲν δύναται περαχρῆμα νὰ φέρῃ μεγάλας τροποποιήσεις. Ἐνεργεῖ δὲ βραδέως καὶ ἡσύχως. Ὁ νόμος οὗτος τῆς φύσεως δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀνκμφιβόλως, ἂν ἕκαστον εἶδος ἦτο ἀφ' ἐχυτοῦ πεπλασμένον.

Ἡ γεωλογικὴ μαρτυρία ἔρχεται νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν θεωρίαν τῆς τροποποιήσεως τῶν ἐκγόνων. Τὰ νέα εἶδη ἐφάνησαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου βραδέως καὶ διὰ διδοχικῶν διαλειμμάτων, τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν μεταβολῶν τῶν τελουμένων ἐν ἴσοις χρόνοις εἶνε λίαν διάφορον ἐν τοῖς διαφόροις περιώμασιν. Ἡ ἐξάφνισις τῶν εἰδῶν καὶ ὀλοκλήρων συστημάτων αὐτῶν, ἦτις ἐτέλεσεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου ἔργον τοσοῦτον σπουδαῖον, εἶνε ἀφευκτον ἀποτέλεσμα τῆς ἀρχῆς τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς· διότι αἱ πλκτικὴ μορφὰ ὀφείλουσι νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς μορφὰς νέας καὶ τελειότερας. Οὔτε τὰ μεμονωμένα εἶδη οὔτε τὰ συστήματα τῶν εἰδῶν δύνανται νὰ ἀναφανῶσιν, ὅταν ἀπαξ ἡ κανονικὴ ἔκλυσις τῶν γενεῶν διακοπῇ. Ἡ βαθμικαία ἐξάφνισις τῶν κρατουσῶν μορφῶν καὶ αἱ βραδεῖαι τροποποιήσεις τῶν ἐκγόνων αὐτῶν, γίνονται αἰτίαι, ὥστε μετὰ μικρὰ διαλείματα χρόνου αἱ μορφὰ τῆς ζωῆς νὰ φαίνωνται ἀλλοιωθεῖσαι, ταυτοχρόνως ἐν ἅπαντι τῷ κόσμῳ. Ὁ διάμεσος χαρακτῆρ τῶν ὀρυκτῶν λειψάνων ἐκάστου σχηματισμοῦ, συγκρινομένων πρὸς τὰ ὀρυκτὰ τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων σχηματισμῶν,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorias
Restrictions apply.

εξηγεῖται ἀπλούστατα διὰ τῆς διαμέσου τάξεως, ἣν κατέχουσιν ἐν τῇ γενεαλογικῇ ἀλύσει. Τὸ ὁμολογούμενον μέγχα γεγονός, ὅτι τὰ ὀργανικὰ ὄντα τὰ ἐξαφνισθέντα ἀνήκουσιν εἰς τὸ σύστημα τῶν σημερινῶν ὄντων, καὶ τάσσονται εἴτε ἐν τοῖς αὐτοῖς εἴτε ἐν τοῖς διαμέσοις συνθέμασι, πηγάζει ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ἐξαφνισθέντα καὶ τὰ ὑπάρχοντα ὄντα εἶνε ἀπόγονα κοινῶν γονέων.

Ὁ συγγραφεὺς ἐπικαλεῖται ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν μοναδικὴν σπουδαιότητα τῶν ἐμβρυολογικῶν χαρακτήρων, περατηρῶν ὅτι αἱ πραγματικαὶ συγγένειαι τῶν ὀργανικῶν ὄντων ὀφείλονται εἰς τὴν κληρονομίαν ἢ εἰς τὴν κοινότητα τῆς ἀρχῆς· τὸ φυσικὸν σύστημα εἶνε γενεαλογικὸν δένδρον, ὅπερ ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὰς γενεάς, βοηθεῖα διακρυστέρων χαρακτήρων, ὁσηδήποτε μικρὰ καὶ ἂν εἶνε ἡ ζωικὴ αὐτῶν ἀξία. Δὲν λησμονεῖ δὲ οὐδὲ τὴν ἀναλογίαν. Ἡ διάθεσις τῶν ὀστέων εἶνε ἀνάλογος ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ πτέρυγι τῆς νυκτερίδος, ἐν τῷ ποδὶ τῆς θαλασσίης χελώνης καὶ ἐν τῇ κνήμη τοῦ ἵππου· ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς τῶν σπονδύλων σχηματίζει τὸν τράχηλον τῆς καμηλοπαρδάλεως καὶ τὸν τοῦ ἐλέφαντος· τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ ἀπειρία ἄλλων παραπλησίων ἐξηγοῦνται ἀφ' ἑαυτῶν κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἀπογονίας, βραδέως καὶ διαδοχικῶς τροποποιουμένης. Ἡ ὁμοιότης τοῦ σχεδίου τῆς κατασκευῆς τῆς πτέρυγος καὶ τῆς κνήμης τῆς νυκτερίδος ἄτινα χρησιμεύουσι εἰς ὅλως διαφόρους χρεῖας, αἱ σιαγόνες καὶ ὁ ποὺς τοῦ κερκίνου, τὰ πέταλα, οἱ στῆ-

μονες καὶ αἱ θυλακίδες ἀνθους τινος, ἐξηγουῦνται ὁμοίως, ἐκ τῆς βαθμιαίας τροποποιήσεως τῶν ὀργάνων, ἀτινα ἄλλοτε ἦσαν ὅμοια παρὰ τοῖς ἀρχικοῖς προγόνους ἐκάστης τάξεως.

Ἡ ἔλλειψις τῆς ἀσκήσεως ἐνίοτε βοηθουμένη, ὑπὸ τῆς φυτικῆς ἐκλογῆς, τείνει συνεχῶς εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσῃ τὰς ἀνχλογίαις ὀργάνου τινός, ὅπερ ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἐξῆων ἢ τῶν κατὰστάσεων τῆς ζωῆς ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατέστησαν ἀχρηστα. Κατὰ ταῦτα, εἶνε εὐκόλον νὰ ἐννοήσῃ τις τὴν ὑπαρξίν τῶν ἀτελῶν ὀργάνων.

Δύναται τις τέλος νὰ ἐρωτήσῃ μέχρι τίνος βαθμοῦ ἐκτείνεται ἡ διδασκαλία τῆς μεταβολῆς τῶν εἰδῶν. Πάντα τὰ μέλη τῆς αὐτῆς τάξεως δύνανται νὰ συνδεθῶσιν ὁμοῦ, διὰ τῆς ἀλύσεως τῶν συγγενειῶν αὐτῶν, καὶ ἅπαντα ἕνεκα τῶν αὐτῶν ἀρχῶν δύνανται νὰ ταξινομηθῶσιν κατὰ συστήματα, ὑπαγόμενα ὑπὸ ἄλλα συστήματα. Ὁ Darwin ἀδυνατεῖ νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἀπογονίας δὲν περιλαμβάνει πάντα τὰ μέλη τῆς αὐτῆς τάξεως. Νομίζει μάλιστα ὅτι πάντα τὰ ζῶα κατὰγονται ἐκ τεσσάρων ἢ πέντε τῶν πολλῶν ἀρχικῶν τύπων καὶ πάντα τὰ φυτὰ ἐξ ἀριθμοῦ ἴσου ἢ μικροτέρου.

Ἡ ἀναλογία προσθέτει, ἤθελε φέρει αὐτὸν ἔτι προρωτέρω, δηλαδὴ εἰς τὴν πίστιν ὅτι πάντα τὰ ζῶα καὶ πάντα τὰ φυτὰ κατέρχονται ἐξ ἑνός καὶ μόνου τύπου. Ἄλλ' ἡ ἀναλογία δύναται νὰ εἶνε σφαλερὸς ὁδηγός. Τοῦλάχιστον εἶνε ἀληθές ὅτι πάντα τὰ ἐν τῇ ζωῇ ὄντα ἔχουσι μέγαν ἀριθμὸν κοινῶν γνωρισμάτων.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias-Istori
Restrictions apply.

τὴν χημικὴν αὐτῶν σύνθεσιν, τὴν κυψελώδη κατασκευὴν, τοὺς τῆς ἀνζήσεως αὐτῶν νόμους καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ προσβάλλωνται ὑπὸ βλαπτικῶν ἐπιδράσεων.

Εἰς πάντα τὰ ἐνόργανα ὄντα, ὅσον δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν ἡμῖν γνωστῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, τὸ γεννημηχτικὸν κυρίδιον εἶνε τὸ αὐτό. Ὡς πᾶν ἄτομον ἐνόργανον, ἀπορρέει ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς. Καὶ ὅταν ἀλόμῃ ἐξετάσωμεν τὰς δύο κυριωτέρως διαίρεσεις τοῦ ἐνοργάνου κόσμου, δηλαδὴ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, βλέπομεν ὅτι κατώτερά τινες μορφῆ οὕτω τελείως ἐπικυφωτέρησιν κατὰ τοὺς χαρακτηῆρας, ὥστε οἱ φυσιολογικοὶ ἠμφισβήτησαν, ἂν πρέπη νὰ κατατάξωσιν αὐτὰς μετὰ τῶν ζώων ἢ τῶν φυτῶν καὶ ὅπως παρατήρησεν ὁ καθηγητῆς Cl. Grag, «οἱ σπόροι καὶ ἄλλα παραγωγὰ σώματα, μετὰ τὴν πλείστων ἀσημοτάτων φυκῶν, δύνανται νὰ σεμνύνωνται ὅτι εἶχον τὸ κατ' ἀρχὰς τοὺς χαρακτηῆρας τῆς ζωικότητος, καὶ βραδύτερον φυτικὴν ὑπαρξίν ἀμφίβολον.» Οὕτως, εἰς τὸν ὁρμώμενον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς, μετὰ παραλλαγῆς χαρακτηῆρων, δὲν φαίνεται ἀπίθανον ὅτι τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ ἐσχηματίσθησαν ἐκ κατωτέρου τινὸς διαμέσου. Ἄν ἀποδεχθῶμεν τοῦτο, πρέπει ὁμοίως νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι πάντα τὰ ἐνόργανα ὄντα, ἅτινα ἐξῆσαν ποτε, δύνανται νὰ κατέρχωνται ἐκ μιᾶς καὶ μόνης ἀρχικῆς μορφῆς. Ἄλλὰ τὸ συμπέρασμα τοῦτο στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς ἀναλογίας, καὶ ὀλίγον διαφέρει, ἂν τοῦτο εἶνε ἀποδεχτὸν ἢ

μή. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα περὶ ἐκάστης μεγάλης τᾶξεως, οἷα εἶνε ἡ τῶν σπονδυλωτῶν, τῶν ἀρθρωτῶν κτλ. διότι ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς εὕρισκει ἐν τοῖς νόμοις τῆς ὁμολογίας καὶ τῆς ἐμβρυολογίας ἀποδείξεις εἰδικωτάτας, ὅτι πάντες κατέρχονται ἐξ ἑνὸς πκτοῦς.

Τοιαύτη εἶνε ἡ θεωρία τοῦ Darwin, ὡς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐκτίθεται.

Ἄν τέλος ἡ δικαίκα ἡμῶν περιεργία ἤθελε τολμήσει νὰ μᾶς φέρη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἡμετέρου εἶδους, θὰ ἐβλέπομεν μετ' ἐκπλήξεως ἄμα καὶ λύπης, ὅτι ἴσως καταγόμεθα ἐκ πιθηκοειδοῦς τινος τύπου ἐκλιπόντος. Ἀναμφιβόλως τὸ αἶσθημα τῆς ἡμετέρας ἀξιοπρεπείας προσβάλλεται καὶ ἐκ μόνης ταύτης τῆς ὑποθέσεως· ἀλλ' ἂν παρατηρήσωμεν τὴν φύσιν ἀμερολήπτως, δὲν φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦμεν ἐξάίρεσιν τοῦ γενικοῦ νόμου; Πολλοὶ ἡμῶν προτιμῶσι νὰ κατέρχωνται ἐξ ἑνὸς ἐκπεπτωκότος Ἀδὰμ μᾶλλον, ἢ τελείου τινὸς πιθήκου. Ἄλλ' ἡ φύσις δὲν παρέλαβεν ἡμᾶς συμβούλους.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, οὐδέποτε διήλθομεν ὦρως ἐν τῇ μελέτῃ τῆς ἐμβρυολογίας, χωρὶς ἰσχυρῶς νὰ ἐκπλαγῶμεν ὑπὸ τῶν κεκρυμμένων τούτων ἀποκκλύσεων. Οὐδέποτε ἠδυνήθημεν νὰ συγκρίνωμεν τὰ ἔμβρυα διαφόρων φάσεων, χωρὶς νὰ ἴδωμεν ἐν αὐτοῖς ἀτελῆ ἔχνη φάσεων ἀναλόγων, δι' ὧν ἡ ἡμετέρα ἀνθρωπότης ὤφειλε νὰ διέλθῃ ἐν πηλαιοτέροις χρόνοις. Τὰ ἀνώτερα σπονδυλωτὰ περιβάλλονται διαδοχικῶς ὡς ἐν σκιαγραφημάτι τοῦς κυρίους χαρακτηριστικῶν τῶν τεσσάρων

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorias, Restrictions apply.

μεγάλων τάξεων τῆς διακλαδώσεως, χωρὶς ὅμως νὰ διέλθωσι διὰ τῶν τύπων ἄλλων ζωολογικῶν διακλαδώσεων. Εὐθύς μετὰ τὴν ὑπάρξιν τῆς κεκρυμμένης αὐτοῦ ὑπάρξεως τὸ γεννηματικὸν κυστίδιον φανερόναι σύστημα χαρακτηριστικῆς ἀναπτύξεως, χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀρθρωτικοῦ σκώληκος, τῶν μαλακίων καὶ τῶν ἀσπονδύλων· Ἀναμφιβόλως αὕτη ἡ διαδοχὴ ἐμφανίζει εἰκόνα φάσεων, ἃς ἐν τῇ σειρᾷ τῶν περωχημένων αἰώνων ἡ αὐτὴ τάξις τῶν ζώων διαδοχικῶς διήλθεν ἀναβαίνουσα τὴν κλίμακα τῶν ὄντων. Τίς δὲν ἐθαύμασε τὴν καθολικὴν ὁμοιότητα ἣν τὸ ἀνθρώπινον ἔμβρυον διαδοχικῶς προσφέρει πρὸς τὸ τοῦ ἰχθύος, τοῦ ἔρπετου καὶ τοῦ πτηνοῦ; — Ἄρα γε ἡ παροῦσα ὥρα δὲν εἶνε τὸ κάτοπτρον ἀνακεχωρηκότος παρελθόντος;

Δὲν τολμῶσι νὰ προσβλέψωσι πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην τὸ ζήτημα ὅμως εἶνε ἰκανῶς σπουδαῖον ὥστε ν' ἀξιωθῇ πρὸς στιγμὴν θάρρους. Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν ὑπὸ τὴν γενικὴν αὐτῆς ἔποψιν τὴν θέσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ γῆϊνῃ φύσει. Ἐνῶ δὲ θὰ περάνωμεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο τὸ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων, ἡ θεὰ αὕτη θὰ ἐξακολουθῇ δεικνύουσα ἡμῖν νοῦν κυβερνητικὰ ἐν τῇ ἀνιούσῃ πορείᾳ τῆς δημιουργίας.

Ἡ ζωολογικὴ ὑπόθεσις, ἡ θεωροῦσα τὸν ἄνθρωπον ὡς γόνον πιθηκοειδοῦς τινος φυλῆς ἀνθρωποειδοῦς, δὲν εἶνε οὔτε τῆς ἠθικῆς οὔτε τοῦ πνεύματος ἐναντία. Οἱ ἀσπασθέντες ταύτην κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, δὲν ὠρμήθησαν ἐκ τῆς προθέσεως τοῦ νὰ κἀ-

ρυθῶσι πολέμιοι τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ διδᾶξωσιν
 ἔθνη δόγματ' ἀλλὰ τούναντίον ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς προ-
 λήψεως ὑπὲρ τῆς τελειότητος τῶν πρώτων ἡμῶν προ-
 γόνων, ὧν ὄφειλον νὰ θεωρῶσιν ἐκυτούς ὡς ἐκφυλι-
 σθέντες ἀπογόνους. Δὲν ἐννοοῦμεν πρὸς τούτοις ὅτι σο-
 φοί, ἄξιοι τοῦ ὀνόματος τούτου, εὐρίσκουσι παιδικὴν εὐ-
 χαρίστησιν εἰς τὸ νὰ χλευάζωσι τὸν χριστιανισμόν, καὶ
 πιστεῦομεν ὅτι ἡ ἐπιστήμη ὀφείλει νὰ συζητῇ τὰ ἐκυ-
 τῆς προβλήματα χωρὶς μηδαμῶς νὰ φροντίζῃ τῶν ἀρ-
 θρων τῆς πίστεως.

Ἀποφαινόμεθα πρῶτον, ὅτι ὁ κύριος χαρακτηρ τοῦ
 ἀνθρώπου εἶνε ὁ λόγος. Ἡ φιλοσοφικὴ ἄρα αὐτοῦ θέσις
 δὲν ἀνήκει εἰς τὰς ὁμοταξίας τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Δυ-
 νάμει τῆς ἐπιδεκτικότητος αὐτοῦ, πρὸς τελειοποίησιν,
 ἧς ἡ ἀρχικὴ αἰτία πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν γλῶσσαν,
 δυνάμει τοῦ λόγου καὶ τῆς φρονήσεως, καὶ ἀπλῶς δυνά-
 μει τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν, ὁ ἀνθρώπος κρα-
 τεῖ τῆς γῆτινους φύσεως ὀλοκλήρου. Τὸ πνεῦμα αὐτοῦ
 δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν σμίλην τοῦ ἀνατόμου. Ἡ ἀξία
 τοῦ ἀνθρώπου δὲν κεῖται οὐδαμῶς ἐν τῷ σώματι, τῷ
 σκελετῷ, τῷ ὕπατι, τῇ σπληνί, ἀλλ' ἐν τῷ πνευμα-
 τικῷ αὐτοῦ χαρακτηρῷ. Ἄν λοιπὸν τὸ σῶμα ἡμῶν ὀρ-
 μάται ἐκ ταύτης, ἢ ἐκείνης τῆς ἀρχῆς ὀλίγον διαφέ-
 ρει τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ. Ὁ κόσμος τῆς διανοίας, δὲν εἶνε
 ὁ κόσμος τῆς ὕλης. Δὲν εἴμεθα διὰ τοῦτο οὔτε ὀλιγώ-
 τερον μεγάλοι, οὔτε ὀλιγώτερον ἄγνοί· ἐξ ἀμαθείας
 παρερρήσαν εἰς τὴν ψυχολογικὴν φιλοσοφίαν φαντα-
 σιώδεις φάροι πνευματοῦντες ἐκ τῆς ζωολογικῆς ἐπιστή-

μης. Ἐν τῷ γήινον ἡμῶν λίκνον, ὅπως τὸ τοῦ Ἰησοῦ, ὑπῆρξε πενιχρά τις φάτνη, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀποστολὴ ἡμῶν δὲν εἶνε διὰ τοῦτο οὔτε ὀλιγώτερον ἀγία, οὔτε ὀλιγώτερον ὑψηλή. Ἡ ὑπεροχὴ ἡμῶν κεῖται ἐν ταῖς νεραῖς ἡμῶν ἐνεργείαις. «Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, λέγει ὁ ἀγγλος φυσιολόγος Wallace, ἦτο γυμνὸν καὶ ἀπροστάτευτον· ὁ νοῦς εὔρε αὐτῷ ἔνδυμα κατὰ τῶν ἐπιρροῶν τῶν διαφόρων ὥρων. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνακτο νὰ ἀμιλληθῆ οὔτε κατὰ τὸ τάχος πρὸς τὴν ἔλαφον, οὔτε κατὰ τὴν ῥώμην πρὸς τὸν ἄγριον ταῦρον· ὁ νοῦς ἔδωκεν αὐτῷ ὄπλα, ὅπως λάβῃ τὴν δαμάση τὰ ζῶα ταῦτα. Ὁ ἄνθρωπος ἦτο ὀλιγώτερον ἰκανὸς τῶν ἄλλων ζώων, νὰ τρέφηται ἐκ χόρτων καὶ ὀπωρῶν, ἀτινα ἡ φύσις αὐτομάτως προσέφερεν· ἡ ἀξιοθαύμαστος αὐτῆ δύναις ἐδίδασκεν αὐτὸν νὰ ἄρχῃ τῆς φύσεως, νὰ κυβερνᾷ αὐτὴν πρὸς τοὺς ἰδίους σκοποὺς, καὶ νὰ ἀναγκάζῃ αὐτὴν, ὅπως τῷ παράγῃ τροφήν, ὅπου καὶ ὅταν θέλῃ. Ἀφ' ἧς στιγμῆς τὸ πρῶτον δέρμα τοῦ ζώου ἐχρησίμωσεν εἰς περίβλημα, ἀφ' οὗτο τὸ πρῶτον ἀκατέργαστον βέλος ὑπερέτησεν αὐτῷ εἰς τὴν θήρην, ἀφ' οὗτο ὁ πρῶτος σπόρος ἐσπάρη καὶ ὁ πρῶτος βλαστὸς δένδρου ἐφυτεύθη, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐγένετο ἐπανάστασις ἐν τῇ φύσει, ἧς ὅμοιον παράδειγμα δὲν ἔχει οὐδεὶς αἰὼν τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου. Διότι ἡδὴ ὑπῆρχεν ὄν, ὅπερ δὲν ἦτο ὑποκείμενον νὰ συμμεταβάλληται μετὰ τῆς ὑψηλίου, ὄν, ὅπερ ἦτο εἰς βαθμὸν τινα ἀνώτερον τῆς φύσεως, διότι κατεῖχε τὸ μέσον νὰ ἐξελέγηται καὶ γυμνίζετο τῇ προαίετι, καὶ ἠδύνατο

νά διαμένη ἐν ἁρμονίᾳ μετ' αὐτῆς, οὐχὶ τροποποιοῦν τὴν σωματικὴν αὐτοῦ μορφήν, ἀλλὰ τελειοποιοῦν τὸν ἑαυτοῦ νοῦν.» Ἐν τούτῳ μάλιστα ἐνορῶμεν τὸ ἀληθές μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου.¹

Ἡ ἀνατομικὴ θέσις τοῦ ἀνθρώπου, κατέχει τὰς πρώτας βαθμίδας τῆς κλίμακος, εἰς ἣν τάσσεται ὁ κιμπαζῆς, ἡ διαφορὰ μετὰξὺ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ αἰθίοπος καὶ τοῦ μαστοφόρου τούτου, δὲν εἶνε μεγαλειτέρα τῆς διχχωρίζουσας τὸν κιμπαζῆν τοῦ λεμούρ' κατόπιν τοῦ κιμπαζῆ (πρωγλοδύτου), ἔρχονται, ἐν τῇ κκτιούσῃ τάξει, ὁ οὐραγγουτάρχκος (πίθηκος), ὁ γίββων (ύλοβάτης), ὁ σεμνοπίθηκος, ὁ κυνοπίθηκος, ὁ κυνοκέφαλος κτλ. ὅπως ἔγραψεν ὁ Geoffroy Saint-Hilaire ἐν περιβοήτῳ τινὶ ἔριδι πρὸς τὸν Cuvier, ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἡ πρώτη οἰκογένεια τῆς τάξεως τῶν θηλαστικῶν τῆς ἰδρυθείσης κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκκτονταετηρίδα ὑπὸ τοῦ Λινναίου. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐναυθὰ ὁμιλοῦμεν ὑπὸ μόνην τὴν ἀνατομικὴν ἔποψιν. Πᾶν ἕτερον εἶδος συλλογισμοῦ καθιερᾷ σφικτεράς τὰς ἀνωτέρω ὁμο-

¹ *Ἐξοχα πνεύματα τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δὲν ἀσπάζονται τὰς ἰδέας ταύτας, καὶ θεωροῦσι τὴν ἀνθρωπότητα ὡς γένος ἐκπεπωκόσ. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ φέρωμεν ὡς παραδείγματα ὅτι ὁ κύριος Cousin, πρὸς ἃν ὁμιλήσαμεν περὶ τούτων ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἡμετέρου ἔργου (1865) ὑπεστήριξε τὴν τελευταίαν ταύτην δοξασίαν, καὶ ὅτι ὁ Κ. Λαμαρτίνος, εἰς ἃν ὑποβάλλομεν τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν διορθοῦντες τὰ δοκίμια ταῦτα (μάρτιος 1867) θεωρεῖ τὰς Ἀριανὰς φυλάς ὡς ὑπαρξάσας ἀνωτέρας τῆς ἐνεστώσης κοινωνίας.—Τὸ πρόβλημα ἀπέχει πολὺ ἐτι τῆς λύσεώς του· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια οὐχ' ἤττον εἶνε ὅτι ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνθρώπου κεῖται ἐν τῇ εἰς τὰ πρόσω χωρούσῃ αὐτοῦ διανοίᾳ.

ταξίαις. Ἄλλ' εἴμεθα τῆς γνώμης ὅτι ὅταν τις ἀνατέμνη, πρέπει νὰ ἀνατέμνη. Θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πιθήκου σύγκρισιν ἐν τῇ περὶ τοῦ ἐγκεφάλου μελέτῃ.

Ἡ γεωλογικὴ θέσις τοῦ ἀνθρώπου τίθησι τὴν ἀρχὴν τοῦ γένους ἡμῶν εἰς ἀπωτάτω χρόνους, ὅτε ἔζων ἔτι φυλαὶ προκτακλυσμῆται ἐκλείψασαι σήμερον. Ἡ ἔλαφος ἡ ἔχουσα γιγαντώδη κέρα, ἡ ἄρκτος τῶν σπηλαίων, ὁ πρωτογενὴς ἐλέφας, ὁ μυμμουθ, ὁ ὀρυκτὸς τάρανδος κτλ. Ἡ ἀρχαιοτάτη γνωστὴ χρονολογικὴ τῆς ἐμφάνσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶνε πολὺ ἀρχαιότερα τῆς σημερινῆς ζωολογίας, ἀλλ' ἀριθμοῦσιν ἀριθμὸν τινα εἰδῶν, ἅτινα δὲν ζῶσι ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ὑπῆρξαν ὅμως σύγχρονα τῷ ἀνθρώπῳ. Τὰ ἀρχαῖα λείψανα τοῦ ἀνθρώπου, τὰ εὑρεθέντα ἐν τοῖς ὑφάλοις τῶν κοραλλίων τῆς Φλωρίδος, ἐν τοῖς σπηλαίοις τοῦ Languedoc καὶ τῆς Βελγικῆς, τὸ σκελετὸν, τὸ εὑρεθὲν πλησίον τοῦ Dusseldorf, τὸ κρανίον τοῦ σπηλαίου Engis τὸ τοῦ Borreby, ἐν τῇ Δανημάρκῃ, ὁ ἀπολελιθωμένος ἀνθρώπος τοῦ Puy καὶ τοῦ Natchez, ἐπὶ τοῦ Μισσισιππῆ, τὰ ἀνθρώπινα λείψανα τὰ εὑρεθέντα ἐν Loess, τοῦ Maestricht, ἐμφαίνουσιν ἐν ταῖς ἀρχαῖαις ποικιλίαις τοῦ ἀνθρώπου κατωτέρων τινὰ τάξιν ἐναργῆ, καὶ προσεγγίζουσι παραδόξως αὐτὰς πρὸς τοῖς ἀγρίοις τῆς σήμερον καὶ μάλιστα τοῖς ἀνθρωποειδέσι πιθήκοις· εἶνε ἀνκνίρρητον σήμερον ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἔζη πρὸ τῆς πε-

ριούδου τῶν παγετώνων, καὶ εὐθύς τῆς ἀρχῆς τῆς τετρατογενοῦς ἐποχῆς.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ θέσις τοῦ ἀνθρώπου συμφωνεῖ πρὸς τὰς προηγηθεῖσας ὑπὲρ τῆς θεωρίας τῆς προόδου. Τίς ἠδύνατο νὰ ἀμφισβιάλλῃ σήμερον περὶ τοῦ πηλίνου καὶ χαλκοῦ αἰῶνος, δι' ὧν ἡ ἀνθρωπότης διήλθε πρὶν τῆς ἀνεκκλύψεως πάσης τέχνης καὶ πάσης βιομηχανίας, αἰώνων, ὧν τὰ ἔχνη εὑρίσκει τις ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς; Καὶ τίνα ἀρχαιότητα νὰ ἀποδώσῃ τις εἰς τοὺς αἰῶνας τούτους; Ὁ πῆλινος αἰὼν, ὁ ἐν Δακημαρχίᾳ, συνέπιπτε μετὰ τῆς περιόδου τῆς πρώτης βλαστήσεως, ἢ μετὰ τῆς τῶν πευκῶν τῆς Σικωτίας, καὶ κατὰ μέρος μετὰ τῆς δευτέρας βλαστήσεως, τῆς τῆς δρυός. Ὁ χαλκοῦς αἰὼν ἐξελίσσεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δρυός διότι ἐπὶ τῶν στρωμάτων τῶν λιθανθράκων ὅπου ἡ δρυς εὐδοκίμεῖ, εὔρον τὰ ξίφη, καὶ τὰς ἀσπίδας τοῦ μετάλλου τούτου. Πρότερον δὲν ὑπῆρχον Φηγοί. Ὁ σιδηροῦς αἰὼν, ἤττον ἀρχαῖος, συμπίπτει πρὸς τὴν σημύδαν. Πόσον χρόνον διήρκεσεν ὁ πρῶτος αἰὼν; Ἐπειδὴ ὁ χαλκοῦς εἶνε μίγμα σχεδὸν ἐννέα μερῶν μολύβδου καὶ ἑνὸς κασσιτέρου, ἢ ἐμφάνις τῶν πρώτων ἐργαλείων φανερόναι κατάσταναι βιομηχανίας οὐχὶ στοιχειώδη. Ἡ ἀνάλυσις τῶν μετάλλων καὶ ὁ βραδὺς κόσμος τῶν χωνευτῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γείνωσιν ἢ μετὰ μακρὰς ἀποπειράς.

Πρὸς τίνας ἐποχὰς πρέπει νὰ ἀναγάγωμεν τὰ λιμναῖα χωρὶς τῆς Ἑλβετίας καὶ τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας πρσσάλων τοῦ Wangen? Αἱ ἀνεκκαφαι ἀνε-

κάλυψαν τὴν ὑπερξίν εἴκοσι κωμῶν ἐπὶ τῆς λίμνης τῆς Γενεύης, δώδεκα ἐπὶ τῆς τοῦ Neuschâtel, δέκα ἐπὶ τῆς τῆς Bienne, συγχρόνους τῷ πηλίνῳ καὶ χαλκίνῳ αἰῶνι. Αἱ τῆς Ἰρλανδίας (Crannoges) φαίνονται οὔσαι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Αἱ κῶμαι αὗται ὄφειλον νὰ ἐμφοκνίζωσιν ὁμοιότητα πρὸς τὰς περιγραφομένας ὑπὸ τοῦ Dumont d'Yrville ἐν τῇ νέᾳ Γουίνεᾳ. Τὰ ὄστᾶ, τὰ εὐρεθέντα ὑπὸ τοῦ Lartet ἐν τῷ σπηλαιῷ τῆς Aurignac, εἰσὶ σύγχρονα τῇ Ἰαίνῃ τῶν σπηλαιῶν καὶ τῷ ῥινοκέρω, τῷ ἔχοντι διαπεπραγμένους τοὺς μυκτῆρας. Πολὺν χρόνον ὕστερον αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Μέμφιε, πρωτεύουσαι τῆς ἄνω καὶ κάτω Αἰγύπτου, ἀνῆλθον εἰς τὴν ἐκυτῶν λαμπρότητα, καὶ αἱ τεσσαράκοντα πυραμίδες ἠγέρθησαν, τύποι πολιτισμοῦ βραδέως ἀναπτυσσομένου, μετ' εἰδικῆς μορφῆς λατρείας, λαμπρῶν ἱερευτελεστιῶν, ἰδιοτρόπου ῥυθμοῦ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἐπιγραφῶν. Ἡ λαμπρότης αὐτῶν ὅμως εἶχε σβεσθῆ πολὺ πρὸ τοῦ Ὁμήρου. «Πρὸς τὸν βραδὺν καὶ κατὰ μικρὸν σχηματισμὸν φυλῶν, ὡς ἡ τῆς καυκάσιαι, μογγολτικῆς ἢ αἰθιοπικῆς, ἐδέησε, λέγει ὁ Lyell,¹ χρονικοῦ διαστήματος πολλῷ μείζονος παντὸς περιλαμβανομένου ὑπὸ τῶν κοινῶν χρονολογικῶν συστημάτων.»

Ἐν τῷ ζητήματι τῆς γνώσεως τῆς ἀκριβοῦς χρονολογικῆς ἐμφοκνίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀπεράνθη ἀκόμη. Ἄν δὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀνεράνη αὐτομάτως, ἡ χρονολογία αὕτη δὲν ὑφί-

¹ Principles of geology.

σταται. Περὶ δὲ τῶν ἰχνῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἢ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, αἱ δοξασίαι (διότι ἐνταῦθα σχεδὸν δὲν εἶνε ἀλλ' ἢ δοξασίαι) εἶνε πολὺ ἀόριστοι καὶ διάφοροι. Ὅπτῃ τις πλίνθος, εὐρεθεῖσα ἐν τῷ βᾶθει ὀκτῶ καὶ δέκκ μέτρων μεταξὺ τῆς Συένης καὶ Καίρου, θὰ εἶχεν ἡλικίαν τρίς καὶ δεκακισχιλίων ἐτῶν, παραδεκτοῦ γενομένου ὅτι ἡ ἰλὺς τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου αὐξάνει πέντε καὶ δέκκ ἑκκτοστὰ τοῦ μέτρου ἀνὰ πᾶσαν ἑκκτονταετηρίδα. Ὁ ἐλάχιστος ὑπολογισμὸς τοῦ χρόνου τοῦ ἀναγκάσιου πρὸς σχηματισμὸν τοῦ Δέλτα τοῦ Μισσισιπῆ εἶνε δεκακισμύρια ἔτη. Τὸ ἀνθρώπινον σκελετὸν τὸ εὐρεθὲν πλησίον τῆς Νέξς Ὀρλεάν, πέντε μέτρα κάτῳθεν τεσσάρων ἐπικεχωσμένων δασῶν δὲν θὰ εἶχε ὀλιγώτερα τῶν πεντήκοντα χιλιάδων ἐτῶν, κατὰ τὸν διδάκτορα Dowler (ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς φαίνεται ἡμῖν ὑπερβολικὸς). Ὁ Agassiz ὑπελόγησεν ὅτι ἡ μόρφωσις τῶν ὑφάλων τῶν κοραλλίων τῆς Φλωρίδος μαρτυρεῖ ἑκκτὸν τριάκοντα πέντε χιλιάδας ἔτη. Οἱ κεκομμένοι χάλυβες, οἱ εὐρεθέντες ἐν διαφόροις μέρεσι τῆς σφαίρας, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Somme φαίνονται χρησιμεύσαντες ὡς ὄπλα εἰς ἀνθρωπίνην φυλὴν, ἀπέχουσιν ἡμῶν δέκα ἑκκτονταετηρίδας.

Ἡ ἀρχαιολογία συμφωνεῖ πρὸς τὰ διηγήματα τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητος Ἡροδότου, Διοδώρου, Αἰσχύλου, Βιτρούβιου, Ξενοφῶντος, Πλυνίου, περὶ τῆς ἀρχικῆς βαρβάρου καταστάσεως τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς καὶ περὶ τῶν καταφυγίων αὐτῆς ἐν τοῖς σπηλαίοις ἐκλεγομένων. Ἀλλὰ δύναται τις νὰ

θεωρήσει τὴν κατὰ τὴν τούτην ὡς ἔξω τῆς ἡμετέρας ἱστορίας, καὶ ἡ χρονολογία, ἣτις ἀνέρχεται μέχρι τῆς μυστηριώδους ἡδὴ ἐποχῆς τῶν μετὰ κτιστῶν τῶν Ἀριανῶν, πέραν τῶν δέκα ἑκατονταετηρίδων, πλκνᾶται ἐν βελείᾳ νυκτὶ ὅταν ζητῆ νὰ παρεισδύσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ ἡμῶν ἀρχήν.

Ὅ,τι δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, εἶνε ὅτι ἡ ἀνθρωπότης εἶνε πολλῶ ἀρχαιότερα, ἢ ὅσον ἐπίστευσαν αὐτὴν μέχρι σήμερον, καὶ ὅτι ἤρχισεν ἀπὸ βελθιδῶν κατωτέρων πρὶν ἀναβῆ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς. Ἄν συνεχωρεῖτο νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὰς ἐποχὰς ἐκεῖνας δὲν ἠθέλωμεν ἀναγνωρίσει τὸν πνευματικὸν πολιτισμὸν τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, ἐν τῇ σκοτίᾳ τῶν βελθιδῶν αἰώνων, ὅτε ἡ δίκαια κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἐξέγερσιν ἐβιάζετο νὰ ἀπαλλαγῆ τῶν δυνάμεων τῆς Ἰλῆς.

Προτιμῶμεν νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ἀρχαιότητα ταύτην καὶ τὴν δυνατὴν τούτην ἀρχὴν τοῦ ἡμετέρου εἴδους, χωρὶς νὰ ἐνδοιάζωμεν πρὸς τὸν πνευματικὸν καὶ χωρὶς νὰ ἀκολουθῶμεν τὸ κακὸν παράδειγμα ἐκείνων, οἵτινες παρεμβάλλουσι τὰς θερησκευτικὰς πεποιθήσεις ἐν παντὶ λόγῳ καὶ ἄνευ λόγου. Βεβαιοῦμεν τὰ γεγονότα καὶ τὴν ἀγνοικνῆμῶν, μετὰ τῆς μεγίστης εἰλικρινείας, διότι ἐνδομύχως εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι δύο ἀλήθειαι δὲν δύναται νὰ ἀντιμάχωνται πρὸς ἀλλήλας. Ἡ ἐπιστήμη τῆς φύσεως δὲν δύναται νὰ προσβάλῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος. Ὅπως λέγει ὁ Helmholtz, οἱ ἄνθρωποι συνειθίζουσι νὰ μετρῶσι

τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν σοφίαν τοῦ σύμπαντος, ὅσον καὶ ὅπως αὐτοῖς συμφέρει, ἀλλ' ἢ ἱστορικῶς τῶν παρελθόντων αἰώνων τῆς σφαίρας ἡμῶν ἀποδεικνύει πόσον ἔτι εἶνε ἀπείρως μικρὸς ὁ χρόνος τῆς υπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς σφαίρας.

Ἡ ἐπιστήμη δὲν παρδέχεται ἀσμένως τὴν διδασκαλίαν τῆς θυμασίως ἐμφανίσεως τοῦ πρώτου ἀνθρωπίνου γένους. "Ἄν ἡ ἰδιότροπος ἀρχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὄντως ἐκέκτητο ὑψηλοτέρως νοητικῶς δυνάμεις, λέγει ὁ Sir Charles Lyell, ἂν ἡ ἐπιστήμη εἶχεν ἐμπνευσθῆ εἰς αὐτήν, καὶ ἂν αὕτη εἶχε φύσιν ἐπιδεικτικὴν τελειοποιήσεως, ὅπως οἱ ἀπόγονοι αὐτῆς, ἢ τελειότης, εἰς ἣν ἡ ἀνθρωπότης περιῆλθε. θὰ ἦτο παρκαδόξως πολλῶ ὑψηλοτέρα. Κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους, θὰ ὑπῆρχε χρόνος προόδου, ἥς δυσκόλως θὰ ἠδυνάμειθα νὰ συλλάβωμεν ἔννοιάν τιναν, καὶ οἱ διαφορώτατοι χροικτῆρες θὰ ἦσαν ἐγκεκαραχημένοι εἰς τὰ ἐξαιρεσιαστέον ἀντικείμενα, ἃ σήμερον ζητοῦσι νὰ ἐρμηνεύσωσι. Εἰς τὰ ἀμμωρυχεῖα τοῦ Saint-Achaul, ὅπως καὶ ἐν τῇ κοίτῃ τῆς Μεσογείου ἀνυψωμένης παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Σαρδηνίας, ἀντὶ τῆς λίαν ἀκατεργάστου κεράμου, ἀντὶ τῶν χαλυβδίνων ἀγγείων, τῶν ἐχόντων οὕτως ἀτελὲς καὶ ἀνώμαλον σχῆμα, ἅτινα ὀφθαλμὸς ὀλίγον ἠσκημένος θὰ ἐδίσταζε νὰ ἀποδώσῃ εἰς χεῖρα ὑπὸ θελήσεως κινηθεῖσκαν, θὰ εὐρίσκωμεν ἤδη ἀντικείμενα τεχνικώτερον γεγλυμένα τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Παρξιτέλους, θὰ ἀπεκκλύπτομεν σιδηροδρόμους καὶ ἠλεκτρικὸς τη-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istos
Restrictions apply.

λεγράφους, ἐν οἷς οἱ μηχανικοὶ ἡμῶν θὰ ἤρουντο πολυτιμοτάτας διδασκαλίας· θὰ ἐβλέπομεν νὰ ἐξέρχωνται μικροσκοπίαι καὶ ἐργαλεῖα τῆς ἀστρονομίας, ἔχοντα κατὰσκευὴν τελειοτέραν τῶν γνωστῶν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ πλῆθος ἄλλων ἀποδείξεων τελειότητος, ἐν ταῖς ἐπιστήμασι καὶ ταῖς τέχναις, ὧν ὁ δέκατος ἔννατος αἰὼν δὲν ὑπῆρξεν ἀκόμη μάρτυς. Μάτην ἠθέλομεν ἐξαντλήσει τὴν ἡμετέραν φαντασίαν εἰς τὸ νὰ μαντεύσωμεν τὴν ὠφέλειαν τοιούτων κειμηλίων, θὰ ἦσαν ἴσως κινητήριοι μηχαναὶ ἐναέριοι, ἢ πρὸς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἀριθμητικῶν προβλημάτων, σκευασαὶ ἐξερχόμεναι τοῦ μέτρου τοῦ ἀναλογοῦντος πρὸς τὰς ἀνάγκας, ἢ τὴν κατάληψιν τῶν ζώντων μαθηματικῶν.»

Ἡ φυσικὴ αὕτη ἐξήγησις τῆς ἀρχῆς τῶν εἰδῶν, δὲν ἀφαιρεῖ τὸ σκῆπτρον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Κυβερνήτου τοῦ κόσμου. Ἐμνημονεύσαμεν ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τὴν γνώμην, ἣν ὁ Darwin ἀπεφώνηκε ὑπὲρ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, καὶ νομίζομεν ὅτι εἰς τὰ ἄμεσα συμπεράσματα διδασκαλίας τινός, ὀφείλει τις μᾶλλον νὰ ἀκολουθῇ τὴν γνώμην τοῦ διδασκάλου, ἢ τὴν τοῦ ἀπαιδευτοῦ μαθητοῦ. Ὁ Charles Lyell ἐκφράζεται τὴν αὐτὴν πεποίθησιν ἀναφέρων τὴν ἐξῆς ἀπόφασιν, ἐν ἣ ὁ γεολόγος Asa Gray κάλλιστα ἐξάγει, ὅτι ἡ διδασκαλίαι τῆς ποικιλίας καὶ τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς, οὐδαμῶς τείνει εἰς τὸ νὰ ἀνασκάψῃ τὰ θεμέλια τῆς φυσικῆς θεολογίας, καὶ ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς καταγωγῆς τῶν εἰδῶν δὲν εἶνε ἐναντία εἰς οὐδεμίαν τῶν ὑγιαίνουσῶν ἐνοιῶν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς φύσεως. ἀΔυνά-

μεθὰ νὰ φαντασθῶμεν ὅτι τὰ γεγονότα καὶ ἐν γένει τὰ ἔργα τῆς φύσεως, πρᾶγονται ἀπλῶς βοθηεῖα τῶν συγκαινωνουσῶν δυνάμεων ἀμέσως ἐκ τῆς ἀρχῆς, καὶ χωρὶς οὐδεμιᾶς περικιτέρω μεσολαβήσεως· ἢ μᾶλλον δυνάμεθα νὰ πικραδεχθῶμεν, ὅτι ὑπῆρξεν ἀπὸ κενοῦ εἰς καιρὸν μεσολαβήσις τοῦ Θεοῦ· καὶ δυνάμεθα τέλος ἔτι νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἅπασαι αἱ γενόμεναι μεταβολαὶ εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μεθοδικῆς καὶ σταθερᾶς ἐνεργείας, ἀλλ' ἀπείρως ποικιλομένης, τῆς νουνεχοῦς καὶ δημιουργοῦ αἰτίαις. Οἱ ἀξιούντες ἀπολύτως ὅτι ἡ ἀρχὴ ἀτόμου τινος, ὅπως καὶ ἡ ἀρχὴ εἴδους, ἢ γένους δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ ἢ διὰ τῆς ἀμέσου ἐνεργείας δημιουργοῦ αἰτίαις, δύναται χωρὶς νὰ ἀφήσωσιν τὴν εὐνοὴν αὐτοῖς θεωρίαν, νὰ ἀποδεχθῶσι τὴν διδασκαλίαν τῆς μεταλλαγῆς, ἥτις οὐδαμῶς εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς αὐτήν. Τὸ σύνολον καὶ ἡ διαδοχὴ τῶν φυσικῶν φαινομένων δύναται νὰ εἶνε μόνον ἢ εἰς τὴν ὕλην ἐφαρμογὴ προδιατεταγμένης ἀρμονοίας, καὶ ἂν ἡ διαδοχὴ αὕτη τῶν γεγονότων δύναται νὰ ἐξηγηθῆ διὰ τῆς μεταλλαγῆς, ἢ διηνεκῆς προσαρμογῆς τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου εἰς νέας καταστάσεις παρέχει εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἀπόδειξιν ὑπὲρ σχεδίου τινός καὶ ἐπομένως ὑπὲρ ἀρχιτέκτονος.» Καὶ ὄντως δὲν φαίνεται ἡμῖν ὅτι ἡ ἀθεΐα δύναται νὰ ἀπολαύσῃ τι κέρδος ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἢ ἐξ ἄλλης τινός ὕλιστικῆς θεωρίας.

Περὶ δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ ὕλισμοῦ γενομένης μομφῆς κατὰ πάσης μορφῆς τῆς θεωρίας τῆς ἀνεκπτώξεως, εἶ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Iστο
Restrictions apply.

δομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ θεωρία τῆς βεβαιότητος, ὅπως καὶ ἄλλος μέγας ἀριθμὸς ἀνεκκλύψεων, κατεκρίθη ὡς ἀνεκτρεπτικὸς τῆς φυσικῆς θεησεύσεως. Ποῦ ἠθέλομεν καταντήσῃ ἂν ἔπρεπε νὰ ἀκούσωμεν τὰ παράπονα πάντων τῶν ψυχρῶν θεολόγων;

Ἐναντὶ νὰ ἔχη ὑλιστικὴν τάσιν, ἡ ὑπόθεσις αὕτη τῆς ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ διανοητικὰς γεωλογικὰς ἐποχὰς εἰσαγωγῆς, — πρῶτον τῆς ζωῆς, εἶτα τῆς κτισθῆσεως, εἶτε τοῦ ὁρμεμοφύτου κατόπιν τῆς διανοίας τῶν τελειοτέρων θηλαστικῶν καὶ γειτόνων τοῦ λογικοῦ, καὶ τέλος τοῦ ἐπιδεκτικοῦ τελειότητος νοῦ τοῦ Ἄνθρώπου, — φαίνεται ἡμῖν τοὐναντίον ἀνάπτουσις ὑπερμεγέθους σχεδίου καὶ ἀξιοθαυμάστου καὶ προσφέρει ἡμῖν τὴν αἰετοπατε μεγεθυνομένην εἰκόνα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης.

Διατρίψαμεν ὀλίγον ἐπὶ τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ ζῶα τὰ προηγηθέντα αὐτοῦ, ὅσον δῆποτε μυστηριώδεις ἀκόμη καὶ ἂν εἶνε αἱ ἀληθεῖς αὗται σχέσεις. Πιστεύομεν μετὰ τοῦ Πασχάλ ὅτι αἱ συγγήρεις αὗται ἔχουσι τὴν ἐαυτῶν ἀξίαν· «Εἶνε πολὺ ἐπικίνδυνον, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῶν Δτοχασμῶν, νὰ δείξῃ τις εἰς τὸν ἄνθρωπον πόσον ὁμοιάζει πρὸς τὸ ζῶον, χωρὶς νὰ ὑποδείξῃ αὐτῷ τὸ μεγαλεῖόν του. Εἶνε ἐπίσης ἐπικίνδυνον νὰ δείξῃ αὐτῷ τὸ μεγαλεῖόν του ἄνευ τῆς εὐτελείας του. Καὶ εἶνε ἔτι μᾶλλον ἐπικίνδυνον νὰ κατὰλίπη αὐτὸν ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ἀμφοτέρων. Ὁφελιμώτατον δὲ εἶνε νὰ παραστήσῃ εἰς αὐτὸν ἀμφοτέρω καὶ ταῦτα.» Ἄν καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχιότητος καὶ

τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἶνε πολὺ διχόρορον εἰς τὴν γεωλογίαν ἢ τὴν ἀρχαιολογίαν ἢ τὴν ἐθνολογίαν, οὐδαμῶς ὅμως ὀλιγώτερον ἀληθεύει ὅτι ἡ ἀνθρωπότης φέρει χρονολογίαν πολὺ ἀρχαιότεραν τῆς συνήθως εἰς αὐτὴν ἀποδιδομένης. "Ἄν καὶ τὸ αὐτὸ πρόβλημα διχόροως ὀρίζεται ὑπὸ τῆς ζωολογίας ἢ καὶ τῆς θεολογίας, δὲν εἶνε καὶ διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον πιθανὸν ὅτι οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἦσαν ἀνώτεροι ἡμῶν καὶ ὅτι ἡ πρόοδος ἐνεφανίσθη ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἀπαρχαλλάκτως ὡς ἐν τῇ κλίμακι τῆς δημιουργίας. Ἐρωτῶμεν λοιπὸν τοὺς εὐπίστους, κατὰ τί ἡ πίστις εἰς τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὴ μάλιστα ἢ ἐκ πιθήκων καταγωγῆ, προσκρούει πρὸς τὴν εἰς ἓνα Θεὸν πίστιν; "Ἄν ἡ ζωὴ ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς Γῆς ἢ ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς ὀργανικοὺς νόμους καὶ ἂν ἀπὸ τοῦ φυτοῦ ἕως τοῦ ἀνθρώπου ἡ προκατακλυσμακία δημιουργία δὲν εἶχε σχηματίσει ἄλλ' ἢ μίαν καὶ μόνην ἐνότητα, κατὰ τί ἢ ὑπόθεσις αὕτη ἀναίρει τὴν θείαν ἐνέργειαν; Ἐνταῦθα, ὅπως καὶ πρότερον ἡ ὕλη δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὰς δυνάμεις αὐτῆς; Ἡ ζωὴ τῶν ὄντων δὲν ἦτο εἰδική τις δύναμις κυβερνώσα τὰς ἀτόμους, διευθύνουσα πάσας αὐτῶν τὰς κινήσεις; Ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς ἰδίᾳ, ἡ ζωικὴ δύναμις δὲν εἶνε ἢ διευθύνουσα τὴν πορείαν τοῦ κόσμου; Ἐνταῦθα ὅπως καὶ πανταχοῦ ἡ ὕλη δὲν εἶνε δοῦλη, ἢ δὲ δύναμις κυρίαρχος; Καὶ ἀποδεκτῆς δὲ γενομένης καὶ τῆς εὐρυτάτης ἐπενεργείας τῶν διακρίσεων ἐπὶ τὴν μεταμόρφωσιν τῶν ὀργάνων, ἢ μεταμόρφωσις αὕτη δὲν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istos
Restrictions apply.

εἶνε πάντοτε. τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ζωῆς, καὶ ζωῆς διευθυνομένης ὑπὸ τῆς διανοίας καὶ ἐχούσης εἰδὸς τι ἐνεργούσης εὐπειθείας εἰς τὸν νουεχθὴ νόμον τῆς προόδου;

Ἀρχόμενοι τοῦ ζητήματος τῆς ἐπιτηδειότητος τῶν ὀργάνων εἰς τὰς λειτουργίας, ἅς ὀφείλουσι νὰ τελῶσι, καὶ τῆς ὁμογενοῦς κατασκευῆς ἐκάστου εἶδους, ἀπὸ τοῦ ὀδόντος μέχρι τοῦ παδός, συμφώνως πρὸς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου, εἰσερχόμεθα εἰς τὴν χώραν τοῦ σκοποῦ τῶν ὄντων καὶ τῶν πραγμάτων. Ἡ συζήτησις τοῦ μεγίστου τούτου προβλήματος θὰ εἶνε τὸ ὑποκείμενον τοῦ τετάρτου ἡμῶν βιβλίου.

Οὕτως, ἐν κεφαλαίῳ ἀπεδείξαμεν ὅτι εἴτε ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς κυκλοφορίας τῆς ὕλης ἐν τοῖς ζώοις, εἴτε ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς μονιμότητος τῆς ζωῆς, ἡ ζωὴ αὕτη συνέστη ὑπὸ μιᾶς καὶ ἐνιαίας ΔΥΝΑΜΕΩΣ ἐν ἐκάστῳ τῶν ὄντων, ἥτις διχθετεῖ τὴν ὀργανώσιμον ὕλην ἀκολουθοῦσα σχέδιον, οὗ τινος τὸ ἄτομον ὀφείλει νὰ εἶνε ἡ φυσικὴ ἔκφρασις. Οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι ἐξηλέγχθησαν ὑπὸ ὅλης τῆς ὀφείας ἐν τῷ προηγηθέντι βιβλίῳ καὶ τῷ πρώτῳ. Κατὰ ταῦτα δὲν ὑποστηρίζουσι πλέον τὴν ὑλιστικὴν αὐτῶν ὑπόθεσιν, καὶ ἐν ταῖς πολυμηροτάταις αὐτῶν ὑπερβολαῖς ὑπηρετοῦσι, τούναντίον, ἡμῖν, διότι ἀξιοῦντες ὅτι ἡ ὕλη πρὸς πᾶν εἶνε ἰκανὴ, ἀποδίδουσιν αὐτῇ ἀναντιρρήτως αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τῆς δυνάμεως. Ἐλπίζομεν ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἀνακόλουθοι ἀρνηταί, θὰ εὐχαρισηθῶσιν ἤδη ἐκ τοῦ παρόντος κεφαλαίου. Καὶ πρὶν ἔλθωμεν εἰς τὸ ἐπόμενονον, παρακαλοῦμεν αὐτοὺς νὰ παρακτηρήσωσι, πρὸς

οικοδομήν τῆς ματαιοφροσύνης αὐτῶν, ὅτι οἱ Ἕλλη-
νες καὶ μάλιστα ὁ Ἀριστοτέλης ἴσταντο ἀνωτέρω αὐ-
τῶν, διότι αἱ ρίζαι, δύναμις καὶ ζωὴ, ἦσαν εἰς αὐ-
τοὺς συνώνυμα, καὶ ὁ Σταγειρίτης φιλόσοφος εἶχεν ἤδη
ὑποστηρίξει τὸ μέγα τοῦτο γεγονός ὅτι «Ἡ ψυχὴ εἶνε
τὸ ποιητικὸν αἷτιον καὶ ἡ ὄργανοποιὸς ἀρχὴ τοῦ ζῶν-
τος σώματος.» Δὲν εἶνε δὲ ἄξιον τοῦ κόπου νὰ ποιῶ-
μεθα οὕτω πολὺ ἐπίδειξιν ἐπιστήμης ἵνα κατέλω-
μεν κατωτέρω τῶν Ἑλλήνων.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
Restrictions apply.

BIBAION TPITON

Η ΨΥΧΗ

Hoc principium quo primo
intelligimus, intellectus
est corporis actus.

Anima continet Corpus.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
Restrictions apply.

Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ.

Πλάνη τῶν ψυχολόγων καὶ τῶν μεταφυσικῶν, οἵτινες ἀπαξιοῦσι τὰς ἐργασίας τῆς φυσιολογίας.—'Ανατομικὴ φυσιολογία τοῦ ἐγκεφάλου.—Σχέσεις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς διανοίας.—Αἱ σχέσεις αὗται δὲν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ διάνοια εἶνε προσὸν τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας.—'Εριδες καὶ ἀντιφερόμεναι ἀποδείξεις.—'Ὅτι ὁ νοῦς ἄρχει τοῦ σώματος.—Πλάνη τοῦ παραβάλλειν τὴν διάνοιαν πρὸς ἐκκρίσιν ἢ χημικὸν συνδυασμὸν.—'Αφελεῖς τινες ὀρισμοὶ ὑλιστῶν.—'Ατοπία τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν καὶ τῶν ἐκ τούτων συμπερασμάτων.

'Ὁ γεολόγος Agassiz διετύπωσεν, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη τὴν σκέψιν ταύτην τὴν πολλὰκις ἐφαρμόσιμον. «'Ὅτε νέον τι γεγονός καὶ καταπληκτικὸν ἀναφίνεται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, οἱ ἄνθρωποι λέγουσι κατ' ἀρχάς.—Τοῦτο δὲν εἶνε ἀληθές. "Ἐπειτα:—ὅτι ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἕρησκειάν. Καὶ τέλος:—ὅτι ἐκ πολλοῦ χρόνου γινώσκει αὐτὸ ὁ κόσμος.» Πράγματι ἡ ἀλήθεια ἔχει δύο εἰδῶν ἀντιπάλους, τοὺς σκεπτικούς τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τοὺς σκεπτικούς τοῦ δόγματος.

"Αν δικαίως ἀποροῦσιν ὅτι οἱ φυσιολόγοι, λάτρεις τῆς ὕλης, τολμῶσι νὰ ἀποφάνωνται ἀξιομαχτικῶς καὶ

μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὅπως καὶ ἄπχσα ἡ πανήγυρις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, εἶνε τυφλὸν προῖον τῆς ὕλης, δύνανται δικαιοτέρον νὰ ἀπορῶσιν ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς ἡμετέροις χρόνοις ἄνδρες εὐπαιδευτοί, καὶ τὰ μάλιστα ἐξοχοί, οἵτινες ἔμειναν οὕτω ξένοι τῆς προόδου τῶν χημικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὡς ἀγνοοῦσι καὶ αὐτὰς τὰς κοινοτάτας ἀντιβῆσεις, αἱ αἰ ἐπιστήμηκι αὐτῶν φέρουσι κατὰ τοῦ ιδεϊσμοῦ, καὶ οἵτινες οὐδαμῶς ἀμφιβάλλουσι περὶ τῶν ἀνγκυκίων τροποποιήσεων, αἵτινες γεννῶνται ὑπὸ τῆς προόδου ταύτης εἰς πάσας τὰς ἐννοίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Οὕτω, καὶ σήμερον ἔτι ἔχομεν σοφοὺς, φιλοσόφους, θεολόγους, μεταφυσικοὺς, λογίους (ὧν τὰ ὀνόματα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον περιφανῆ ἢ δύναντο νὰ σημειωθῶσιν ἂν ἦτο χρεῖς), ὁμιλοῦντας περὶ Θεοῦ, περὶ τῆς θείας προνοίας, περὶ προσευχῆς, περὶ ψυχῆς, περὶ μελλούσης ζωῆς καὶ παρούσης, περὶ τῶν σχέσεων τῆς Προνοίας πρὸς τὸν κόσμον, περὶ τῶν τελικῶν αἰτίων, περὶ τῆς πορείας τῶν γεγονότων, περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος, περὶ τῶν τύπων τῆς λατρείας, περὶ τῶν πνευματικῶν ιδεῶν, κτλ. διὰ τῶν αὐτῶν ὄρων καὶ τοῦ αὐτοῦ τρόπου, δι' ὧν θὰ ὠμίλει ὁ σχολαστικισμὸς ἐν τῇ δεκάτῃ ἕκτῃ ἑκατονταετηρίδι. Οἱ τοιοῦτου εἶδους στάσιμοι ῥήτορες εἶνε μᾶλλον ἀξιοθαύμαστοι καὶ μᾶλλον ἀνεξήγητοι τῶν προειρημένων. Ἀκούων τις αὐτοὺς βεβαιοῦντας, διὰ τοῦ διδασκαλικοῦ αὐτῶν ὕφους τὰ μᾶλλον ἀμφισβητήσιμα προβλήματα, βλέπων αὐτοὺς ἀγνοοῦντας δυσκολίας οὕτω τραχείας, αἱ

ὄξυδερκέσσερσι διάνοικι μετὰ τοσάυτης δυσχερείας ὑπερ-
 βίχινουσι, παρκτηρῶν αὐτοὺς ἐξηγοῦντας ἐν τῷ ἀτελευ-
 τήτῳ αὐτῶν οἴστρω καὶ τῇ ἀφελείᾳ αὐτῶν πεποιοθήσει,
 τὰς ὑποτιθεμένους ἀπροσβλήτους αὐτῶν ἀληθείας, θά
 νομίση ἀληθῶς αὐτοὺς ὑπνώττοντας κατὰ τὸν ἀξιο-
 μνημόνευτον ἐκεῖνον χρόνον, ἐν ᾧ ὁ Κοπέρνικος ἀποθνή-
 σκων, ἐλάμβανε τὸ πρῶτον ἀντίτυπον τοῦ ἔργου του
 τὸ ἐπιγραφομένον *De revolutionibus*, καὶ ἐξυπνίζο-
 μένους μόνον σήμερον ἐν ἀγνοίᾳ τῶν γενομένων μετα-
 βολῶν. Ἐπειδὴ τὰ πνεύματα ταῦτα εἶνε, φεῦ! πολυ-
 ἀριθμικα, καὶ συνάγουσιν ἔτι περὶ ἑαυτοὺς μέγα ὀπα-
 δῶν πλῆθος, καλὸν εἶνε νὰ δώσωμεν εἰς πάντας ἔν-
 νοιάν τινα τῶν γεγονότων, ὧν ἄφειλον νὰ ἔχωσι γινῶ-
 σαι, καὶ νὰ τοῖς ἀποδείξωμεν ὅτι δὲν ἀνήκει αὐτοῖς νὰ
 φυλάξωσι τὴν ἀύξανομένην παρακαταθήκην τοῦ ἀν-
 θρωπίνου θησαυροῦ, ἂν ἐπιμένωσιν οὕτω κοιμώμενοι
 τὸν ζοφερὸν αὐτῶν ὕπνον.

Οἱ περιγράφοντες λεπτομερῶς τὴν φύσιν καὶ τὰς
 λειτουργίας τῆς ψυχῆς, οἱ μετ' ἀκριθείας ἐξηγοῦντες
 ἐν τίνι ὥρᾳ, καὶ ποίῳ τρόπῳ ἡ ψυχὴ λαμβάνει ὑπαρ-
 ξιν ἐν τῷ σώματι τοῦ ἐμβρύου, καὶ ὁμοίως ἐκ τίνος
 ἕως ἐξέρχεται κατὰ τὸν τελευταῖον στεναγμόν· οἱ
 διηγοῦμενοι ἐν τίνι μορφῇ προσέρχεται πρὸς τὸν Θεὸν
 καὶ λαμβάνει ἐν τῷ ἑτέρῳ κόσμῳ τὴν ἀμοιβὴν ἢ τὴν
 τιμωρίαν, πρόσκαιρον ἢ αἰώνιον, τῶν ὑπ' αὐτῆς κατὰ
 τὸν βίον πεπραγμένων· οἳ τινες ἐναργῶς ἀποδεικνύουσι
 τὸν τρόπον τῆς κοινωνίας αὐτῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ, οἱ
 διατεινόμενοι ὅτι εἶνε ὄλως ἀνεξάρτητος τοῦ ὀργανι-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
 Restrictions apply.

σμοῦ, ὅτι ἄρχει τῆς ὕλης κατὰ τὰς ἐμφύτους αὐτῆ ἰδέας, ἃς φέρει μεθ' αὐτῆς καθ' ὃν χρόνον ἐνσαρκουῦται, ὅτι δύνανται νὰ κυβερνᾷ τὴν ὕλην ταύτην ὡς τι ξένον, νὰ τκαλιπωρῆ τὸ ἐκυτῆς σῶμα ἀρνούμενη, διὰ τῆς νηστείας, κκκουχίας, καὶ τῆς ἐγκρατείας, τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἑαυτῆς χρειῶν· οἱ ἀφηγούμενοι λεπτομερῶς τὴν ἱστορίαν τῆς ψυχῆς, ὡς καθαροῦ πνεύματος κατελθόντος ἐπὶ τὴν γῆν ὡς εἰς κοιλάδα δοκιμάσις·— ἐν ἐνὶ λόγῳ πάντες οὔτοι, οἵτινες οἶα δῆποτε θρησκεία, οἶα δῆποτε πίστει ἐν οἶῳ δῆποτε συστήματι, οἶῳ δῆποτε τόπῳ καὶ ἂν ἀνήκωσι κατατρίβουσι καὶ τὸν χρόνον καὶ τὴν εὐγλωττίαν αὐτῶν, εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσωσι διὰ μακρῶν λύσεις, αἵτινες οὐδὲν λύουσι, καὶ σημεῖα, ἅτινα οὐδὲν σημαίνουσιν¹. Οὔτοι, λέγω, κατὰ καθῆκον προσκαλοῦνται εἰς τὸ νὰ μελετήσωσι τὰς παρατηρήσεις τὰς ὁσημέραι γενομένας ὑπὸ τῆς προόδου τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Καὶ ἐπειδὴ αἱ παρατηρήσεις αὗται ἀποτελοῦσι κυρίως τὴν βάσιν τῶν ὑλιστικῶν συμπερασμάτων, ἔχομεν διττὸν καθῆκον νὰ διασπαρῶμεν ταύτας πρῶτον, ὅπως ἔπειτα κρίνωμεν ἂν τὰ συμπεράσματα ἐπορίσθησαν ἐντόπως.

¹ «Πρέπει νὰ ὁμολογήσω, εἰλεγεν μετὰ πολλῆς εἰλικρινείας ὁ Βολταῖρος (Dict. phil., part Ame) ὅτι ὅτε ἐξήτασα τὸν ἀναμάρτητον Ἀριστοτέλην, τὸν εὐαγγελικὸν διδάσκαλον, τὸν θεῖον Πλάτωνα, ὑπέλαθον πάντα τὰ ἐπίθετα ταῦτα ὡς γελοιώδεις ἐπωνυμίας. Ἐν ἅπασι τοῖς φιλοσόφοις, οἵτινες ὁμίλησαν περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, οὐδὲν ἄλλο ἐνεῖπον, ἢ τυρλοῦς μεστοῦς τόλμης καὶ φιλαρίας, ἀποπειρωμένοι νὰ βεβαιώσωσιν ὅτι ἔχουσιν ὄμμα ἀετοῦ, καὶ ἄλλους τινὰς περιέργους καὶ παράφρονας, οἵτινες πιστεύουσιν εἰς τοὺς λόγους των, καὶ φαντάζονται ἐπίσης ὅτι ἐνορῶσι τι.»

Οἱ ἄνθρωποι οἱ μεταχειριζόμενοι τὰ ζήτηματα μετὰ μείζονος περιφρονήσεως καὶ κρίνοντες ταῦτα μετὰ μείζονος βεβαιότητος, εἶνε ἐκεῖνοι οἵτινες γνωρίζουσι ταῦτα ὀλιγώτερον, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἔχουσι εἰσέλθει εἰς αὐτὰ βχθέως, δὲν ἀμφιβάλλουσι περὶ τῶν δυσχερειῶν, ἅς πκρέχουσιν εἰς τὸν ἐρευνητήν. Καὶ σήμερον ἔχομεν μεταφυσικούς κλείοντας τοὺς ὀφθαλμούς ὅπως ἐμβλέψωσι καλήτερον εἰς ἐκυτοὺς καὶ οὐδεμίαν ἔχοντας ἔννοιαν τῆς πειραματικῆς μεθόδου. Ἐκεῖνοι λοιπὸν, οἵτινες ἐπικναλχυθάνουσι ἀπὸ πέντε ἑκατονταετηρίδων χωρὶς νὰ ἀμφιβάλλωσι περὶ τῆς ὑφισταμένης δυσχερείας πρὸς ὑποστήριξιν τῆς προτάσεως, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε ὃν ἐνσαρκωμένον ἐν τῷ σώματι καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ σώματος, καλῶς θὰ ποιήσωσιν ἐὰν ἐπιστήσωσιν ὀλίγον τὸν νοῦν εἰς τὴν ἀλληλουχίαν τῶν γεγονότων, ἅτινα ἐνταῦθα θὰ ἀναπτύξωμεν.

Οἰανδῆποτε γνώμην καὶ ἂν ἔχη τις περὶ τῆς φύσεως τοῦ πνεύματος, δὲν δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος δὲν εἶνε τὸ ὄργανον τῶν διανοητικῶν δυνάμεων. Ἄς ἐξετάσωμεν τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ. Ἡ κατασκευὴ αὕτη λέγει ὁ Carl Vogt¹ εἶνε ὑπερβαλλόντως τελεία. Δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι οὐδὲν ὄργανον, ὅπερ ἐν ἀριθμῷ, ἀναλόγως οὕτω μικρῷ, ἀνατομικῶν στοιχείων ἀποτελούντων τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, νὰ κέκτηται οὕτω μεγάλην ποσότητα διαφόρων ἐσχηματισμένων μερῶν καὶ σαφῶς φανερούν-

¹ Leçons sur l' homme III.

των, διὰ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν μορφῆς, τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν, τὴν θέσιν καὶ τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν σχέσεις, αἵτινες ἄρχουσι τῶν εἰδικῶν λειτουργιῶν εἰς ὧν τὸν ὄρισμὸν ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔφθασεν ἀκόμη.

Περὶ δὲ τῶν στοιχειωδῶν μερῶν τῶν συνιστῶντων τὴν ἐγκεφαλικὴν οὐσίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων, λέγομεν ὅτι αὕτη σχηματίζει δύο κυρίας μάζας· τὴν φαιὰν οὐσίαν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μελανωπὴν, ἢ κιτρινωπὴν, προσφέρουσιν εἰς τὸν γυμνὸν ὀφθαλμὸν ὄψιν ἰκανῶς ὁμογενῆ, καὶ οὐσίαν λευκὴν ἐν ἣ ὁ γυμνὸς ὀφθαλμὸς δύναται νὰ διακρίνη δεσμίδας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καταφανεῖς ἐν ὀρισμέναις διευθύνσεσιν. Ἡ φαιὰ οὐσία σχηματίζει βεβαίως τὴν κυρίαν ἐστίν τῆς νευρικῆς ἐνεργείας, ἡ λευκὴ κατ' ἀντίθεσιν φαίνεται νὰ εἶνε οὕτως εἰπεῖν τὸ ἀγωγὸν μέρος.

Ἄν πρόκειται νὰ ἐνοήσῃ τις τὰς σχέσεις τῆς ἐγκεφαλικῆς κατασκευῆς πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, πρέπει μάλιστα ἐπὶ τῆς φαιᾶς οὐσίας καὶ ἐπὶ τῶν μερῶν τῶν ὑπ' αὐτῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχηματιζομένων, νὰ ἐπιστήσῃ τὸν νοῦν.

Ὁ ἐγκέφαλος εἶνε κεχωρισμένος εἰς δύο πλάγια ἡμισφαίρια, διὰ βελθείας τινὸς αὐλακος ἐπὶ τῆς διαμέσου γραμμῆς, ἐν ἣ ἐμβάλλει πτυχὴ τις τῆς σκληρᾶς μὲνιγγος, ὀνομαζομένη δρεπαροειδῆς προσβολὴ τοῦ ἐγκεφάλου. Δευτέρῃ τις πτυχὴ τῆς αὐτῆς μεμβράνης, ἐξελπυῖται ὀρίζοντιῶς ἐν τῇ ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς χώρῃ, καὶ διακρίει τὴν παρεγκεφαλίδά ἀπὸ τῶν ὀπισθίων λοβῶν τοῦ ἐγκεφάλου ὃν αὕτη ὑποβάσκει. Οὕτω λοιπὸν ὁ κυ-

ρίως ἐγκέφαλος σχηματίζει ὅλον τι τέλειον, ὅπερ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἐμβρυολογικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς συγκριτικῆς ἀνατομικῆς, διήκει εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος δεσπόζον καὶ συνέχον ὑφ' ἑαυτὸ πάντα τὰ λοιπὰ μέρη. Ἡ διάπλωσις αὕτη αὐξάνει ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ζώων καθ' ὅσον ταῦτα καταλαμβάνουσι θέσιν ἀνωτέρων ἐν τῇ κλίμακῃ, μετὰ ἀξιοσημειώτου τάσεως πρὸς τὸν τύπον τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγκεφάλου.

Ἐξεταζόμενον κατὰ πρόσοψιν ἐκάτερον ἡμισφαίριον φαίνεται σχηματίζον διακεκλιμένην τινὰ μάζαν, ἐμφανίζουσαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς πλῆθος ἐλικοειδῶν αὐλάκων διχχωρίζουσῶν πτυχᾶς στρογγύλας, πολυκάμπτους ἢ γύρους. Τὰ δύο ἡμισφαίρια εἶνε ἐν γένει ὅμοια. Καὶ διακροῦνται εἰς τρεῖς λοβοὺς συνεχιζομένους καὶ διήκοντας ἐκ τῶν ἔμπροσθεν εἰς τὰ ὀπίσθεν· τὸν πρόσθιον τοῦ ἐγκεφάλου λοβόν, τὸν μέσον καὶ ὀπίσθιον. Ἐκ τοῦ πληγίου δὲ θεωρουμένου ἔχει τις νὰ προσθέσῃ τὸν κατώτατον κροτάφιον λοβόν, πρὸς δὲ, μικρόν τινα λοβόν κεκρυμμένον, νῆσον καλούμενον, ἢ κεντρικόν λοβόν.

Οἱ ἀρχαῖοι ἀνατόμοι ὀλίγον προσεῖχον εἰς τοὺς γύρους, τοσούτῳ δὲ ὀλιγώτερον ὅσω μετ' οὐ πολὺ παρετήρησαν ὅτι τὰ δύο ἡμισφαίρια δὲν εἶνε καθόλου συμμετρικά. Ἐθεώρουν λοιπὸν τὴν διανομὴν τῶν γύρων τυχαίαν, ἢ κατὰ τὴν φράσιν παρατηρητοῦ τινος, ὡς «σωρὸν ἐντέρων» ῥιφθέντων ὡς ἐκ τύχης, ὅπως συνήθως οἱ ἰχνογράφοι παρίστων αὐτὰ κατὰ φαντασίαν ἐν τοῖς ἀνατομικοῖς πίναξι.

Βελύτεροι ὅμως παρατηρήσεις ἐπ' ἐσχάτων ἐδίδα-

ξεν ὅτι ἡ ὥραία αὐτῆ ἀταξία εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς τέχνης τῆς φύσεως, καὶ ὅτι ὑπάρχει ὠρισμένον τι σχέδιον, νόμος τις ὅστις μέχρι τοῦδε δὲν εἶχεν ἀκόμη παρατηρηθῆ, διότι ὑπὲρ τὸ δέον εἶχον περιωρίσει ἀποκλειστικῶς τὰς ἐρεῦνας αὐτῶν ἐν μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ. Συνέβη εἰς τοὺς φυσιοδίφας ὅ,τι εἰς τοὺς μικρὰν ἔνοιαν ἔχοντας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, οἵτινες, ἐν τῇ διαφιλείᾳ τῶν στοιχείων, ἄτινα ἐπιβαρύνουσι ῥυθμόν τινα, δὲν δύνανται νὰ διακρίνωσι τὸ κύριον σχέδιον. Κατὰ τὰς τελευταίας ἐρεῦνας, οἱ γῦροι οὔτοι τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε μάλιστα μεγίστης ἀξίας, δι' ὃ θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτῶν, πρὶν πραγματευθῶμεν περὶ τῶν σχέσεων τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους.

Ὁ τοιοῦτος σχηματισμὸς τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὸν Quatiolet, ἀνήκει τῷ πιθήκῳ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ὑπάρχει συγχρόνως ἐν ταῖς πτυχαῖς τοῦ ἐγκεφάλου, ὅταν ἐμφανίζεται γενικὴ τις τάξις, διάταξις ἧς ὁ τύπος εἶνε κοινὸς εἰς πάντα ταῦτα τὰ ὄντα. «Τὸ ὁμοίμορφον τοῦτο ἐν τῇ διατάξει τῶν ἐγκεφαλικῶν πτυχῶν, ἐν τε τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ πιθήκῳ, λέγει ὁ φυσιολόγος οὗτος, εἶνε ἀξίον τῆς μεγίστης προσοχῆς τοῦ φιλοσόφου· ὁμοίως ὑπάρχει τύπος τις ἰδιαιτέρος τῶν ἐγκεφαλικῶν πτυχῶν ἐν τοῖς ἡμιπιθήκοις (ἢ μάκοις) ταῖς ἄρκτοις, τοῖς αἰλούροις, τοῖς κυσίκλ. καὶ ἐν τέλει ἐν πάσαις ταῖς οἰκογενείαις τῶν ζώων. Ἐκάστη τούτων ἔχει ἴδιον χαρακτηριστῆρα, ἴδιον κανόνα, καὶ ἐν ἐκαστῷ τῶν συστήματων τούτων, τὰ εἶδη δύνανται εὐ-

κόλως νὰ συνενῶνται κατὰ μόνην τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐγκεφαλικῶν πτυχῶν.¹»

Φαίνεται ὅτι ἡ νοημοσύνη εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰς ἀνωμαλίας τῶν γύρων. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ Οὐραγκοτάγκος καὶ ὁ κιμπάζης ἔχουσι γύρους ἐπὶ τοῦ μέσου λοβοῦ, ἐν τοῖς ἄλλοις εἶδεσι τῶν πιθήκων καὶ τῶν λοιπῶν ζώων ὁ λοβὸς οὗτος εἶνε καθ' ὀλοκληρίαν λεῖος. Τὸ σχῆμα τῶν αὐλάκων τούτων καὶ τῶν περιγραφουσῶν μιαιάνδρους ἀνωμάλους ἐπὶ τῶν ἄλλων λοβῶν, εἶνε τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀνώμαλον ὅσῳ ἡ νοημοσύνη εἶνε μεγαλητέρα. Τὰ ζῶα τὰ ἐν κοινωνίᾳ βιοῦντα ὅπως αἱ φῶκαι, οἱ ἐλέφαντες, οἱ τάρανδοι, οἱ ἵπποι, τὰ πρόβατα, οἱ βόες, οἱ δελφίνες ἐμφανίζουσι σχεδὸν ὀλιγότερον ὀμαλὸν, ἢ τὰ ἄλλα. Ἄλλ' ἐκεῖνο ὅπερ, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην διακρίνει τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν τοῦ πιθήκου, εἶνε ὅτι μεταξὺ τῶν γύρων τῶν διηκόντων ἐκ τοῦ ὀπισθίου λοβοῦ, πρὸς τὸν κροταφικόν, ὑπάρχουσι δύο ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οἵτινες δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ πιθήκῳ, καὶ αὐτὴ εἶνε μίξ τῶν μεγίστων διαφορικῶν τῶν διακρινοῦσῶν τοὺς δύο ἐγκεφάλους².

Ἐν τοῖς διαφοροῖς εἶδεσι τῶν ζώων, ὅπως καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἡ διάνοια ἐμφανίζεται ὑπερτέρα τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσῳ αἱ ἀνωμαλίαι τοῦ ἐγκεφάλου δεικνύουσι

¹ Quatiolet, Annales des Sciences natur, 3 série, 1. XIV, σ. 186.

² Tiedemann das Hirn des Negers mit dem des Europäers und Oran-Outang verglichen

πλείονας ἐλιγμούς, πλείονα βαθύτατα ἐν ταῖς αὐλαξί, πλείονα ἐγχαράγματα καὶ διακλαδώσεις, ἀσυμμετρίας καὶ ἀνωμαλίας. Αἱ γραμμαὶ, αἱ λίαν ὀραταὶ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ ἐφήβου, εἶνε ἀφανεῖς ἐν τῷ τοῦ παιδός. Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ Beethoven ἐδείκνυε γύρους δις βθυτέρους καὶ πολυκριθμοτέρους τῶν τοῦ κοινοῦ ἐγκεφάλου¹.

Ἄνατόμοι τινὸς δύνανται νὰ ἀποκριθῶσιν, ὅτι εἶνε ἀληθές, ὅτι τὰ μεγάλᾳ ζῶα τὰ βλακίστατα, οἷον ὁ ὄνος, τὸ πρόβατον, ὁ βοῦς, ἐμφανίζουσι πλείονας γύρους ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἢ ζῶα νοημονέστερα, οἷον ὁ κύων, ὁ κάστωρ, ἡ γαλῆ. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῶμεν τοὺς μαθηματικούς, ἀλλὰ νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι οἱ ὄγκοι ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους, ὡς οἱ κύβοι τῶν διαμέτρων, ἐνῶ καὶ ἐπιφάνειαι ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας ὡς τὰ τετράγωνα. Ὁ ὄγκος σώματός τινος μεγεθυνόμενος ἀναπτύσσεται ταχύτερον τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Ἄς ὑπολογίσωμεν ἐπὶ τινος παραδείγματος. Σφαῖρά τις ἔχουσα διάμετρον 4 μέτρων, ἔχει ἐπιφάνειαν 12^μ, 566 καὶ ὄγκον 4^μ, 188· σφαῖρα ἔχουσα διάμετρον 3 μέτρων ἔχει ἐπιφάνειαν 28^μ, 273 καὶ ὄγκον 4^μ, 113 ($\frac{3}{4} \pi R^3$ ἀνέρχεται ταχύτερον ἢ 4 πR^2). Ὁ ὄγκος τοῦ ἐγκεφάλου τῆς τίγρεως ἔχει πρὸς τὸ σῶμα αὐτῆς τὸν αὐτὸν λόγον, ὃν καὶ ὁ τῆς γαλῆς, ἀλλ' ἡ ἐπιφάνεια ἀνολόγως εἶνε μικρότερα, καὶ ἵνα φθάσῃ εἰς ἴσην ἀνάπτυξιν, πρέπει νὰ περιπτυχθῇ καὶ περιπλεχθῇ.

Οἱ γύροι οὗτοι ἔχουσι τὴν ἐξυτῶν ἀξίαν ἀναμφιβό-

¹ Wagner Proces-verbal de dissection.

λως· ἀλλ' ἦτο φυσικὸν νὰ σκεφθῆ τις ὅτι τὸ συγκριτικὸν βάρος τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν τοῖς διαφόροις εἶδεσι, πρέπει νὰ ἔχη ἀξίαν οὐχὶ ὀλιγωτέραν, καὶ ὅτι αἱ ποικιλίαι αὗται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν. Ἀληθῶς φαίνεται ὅτι τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα εἶνε ἀνάλογα τῆς μάζης των. Αὕτη εἶνε μικροτέρα ἐν τῷ παιδίῳ καὶ τῷ γέροντι ἢ ἐν τῷ ὀρίμῳ ἀνδρὶ. Ἡ ψυχὴ τοῦ παιδίου φαίνεται ἀνπτυσσομένη καθ' ὅσον αὐξάνει καὶ ἡ ἐγκεφαλικὴ οὐσία.

Τὸ καρινικὸν βάρος ἀνθρωπίνου τινος ἐγκεφάλου, εἶνε τριῶν λίτρῶν ἕως τριῶν καὶ ἡμισείας¹. Τὸ τῶν ἡλιθίων κατέρχεται ἐνίοτε μέχρι μιᾶς λίτρας. Τὸ τοῦ Κυβιέρου ἐξύγιζεν πλεόν τῶν τεσσάρων λίτρῶν.

Τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα, ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐγκεφάλου θεωροῦνται ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀνατόμων, ὡς ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐνοικούσης διανοίας. Ἡ συγκριτικὴ ἀνατομία δεικνύει ἡμῖν καθ' ὅλην τὴν κλίμακα τῶν ζώων, μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ἡ δύναμις τῆς διανοίας, εἶνε ἐν σταθερᾷ καὶ ἀνιούσῃ σχέσει, πρὸς τὴν ὕλικὴν κατασκευὴν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκεφάλου. Τὰ χωρὶς μυσλοῦ ζῶα, κατέχουσι τὴν τελευταίαν βηθμιᾶν τῆς κλί-

¹ *18. Vort, Peacock, Hoffmann, Tiedemann καὶ Lauret· ὁ Schneider ἤθελεν αὐτὸ 3 λίτρῶν. Ὁ Pozzi, 3 λίτρῶν καὶ 8 οὔγγιων· ὁ Sennert, 4 λίτρῶν· ὁ Arlet, 4 λίτρῶν καὶ 3 οὔγγιων· ὁ Haller, 4 λίτρῶν· ὁ Bartholin, 4 ἕως 5 λίτρῶν· ὁ Picolhuomini, περισσότερον τῶν 5 λίτρῶν· ὁ κ. Lélut, πικρα δέχεται 1,320 γραμμάρια δὲ τοὺς κοινούς ἐγκεφάλους εἴκοσι ἕως εἴκοσι καὶ πέντε ἴτων, ὁ κ. Parchappe, 1,325 γραμμάρια.

μακρος. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἔχει ὄντως τὸν μέγιστον ἐγκέφαλον, διότι εἰ καὶ τὸ σύνολον τοῦ ἐγκεφάλου μεγάλων τινῶν ζώων εἶνε ὀγκωδέστερον, ὅμως τὰ μέρη τὰ χρησιμεύοντα εἰς τὰς λειτουργίας τῆς διανοίας εἶνε πλειότερα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Τὸ γενικὸν συμπέρασμα τῶν ἀνατομικῶν ἐργασιῶν, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ μείωσις τοῦ ἐγκεφάλου τῶν ζώων, αὐξάνει ὅσῳ τις μᾶλλον κατέρχεται τὴν ζωολογικὴν τάξιν, καὶ ὅτι τὰ ζῶα τῶν τελευταίων βαθμίδων, οἷον τὰ ἀμφίβια καὶ ὁ ἰχθύς ἔχουσιν τὸν μικρότερον ἐγκέφαλον.

Τὰ καθολικὰ ταῦτα γεγονότα δὲν εἶνε ἄνευ ἐξαιρέσεως, ὅπως θὰ ἴδωμεν ἐντὸς ὀλίγου, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν ταῦτα εὐσυνειδήτως πρὶν συζητήσωμεν ἢ ἐξηγήσωμεν αὐτά.

Ἡ πεποιθήσις περὶ τῆς μεγίστης ἀξίας τῆς ἐγκεφαλικῆς μορφώσεως ἐν τοῖς θηλαστικοῖς, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πρότασιν νέας ταξινομίαις, ἀπλῶς βραχίζομένης ἐπὶ μόνῃς τῆς μορφώσεως ταύτης. Ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμᾶς νομίζομεν ὅτι δὲν ἐνδιαφέρει τοσοῦτον νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἀπόλυτον βῆρος τοῦ ἐγκεφάλου, ὅσον τὸ ἀναφορικὸν βῆρος αὐτοῦ πρὸς τὸ σῶμα. Ἄν ὁ ἐγκέφαλος ἐλέφαντος ἢ ἵπποποτάμου εἶνε βαρύτερος τοῦ ἐγκεφάλου νεάνιδος, βεβαίως δὲν ἀποβαίνει τοῦτο χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὑπὲρ τῶν πρώτων. Δικαιότερον εἶνε νὰ ἐξετάσωμεν τὰς ἀναλογίας ταύτας χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ καταντῶμεν εἰς τὴν δοξασίαν, ὅτι ὁ αὐτὸς ἐγκέφαλος θὰ διενεοῖτο κλητέρον ἐν ἰσχυρῷ ἀνθρώπῳ ἢ ἐν εὐτραφεῖ. Ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην, οἱ πίθηκοι καὶ

τὰ πτηνά, κατέχουσι τὴν πρώτην τάξιν. Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ὄνου δὲν ζυγίζει ἢ τὸ 250^{ον} τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐνῶ ὁ τοῦ μύδος τῶν ἀγρῶν ζυγίζει τὸ 31^{ον} ὁ μύς ἔχει μικρὰν φυσιογνωμίαν ἰκανῶς νοήμονα ὅπως ἔλεγεν ὁ Andrieux.

Οἱ γῦροι, τὸ ἀπόλυτον βάρος, τὸ ἀναφορικὸν βάρος καταλείπουσι μεγίστας ἔτι ἀμφιβολίας περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὴν διάνοιαν, ὑπέθεσαν ὅτι ἡ ὑπεροχὴ ὄντος τινός, ἀναλογεῖ πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ λίπους τοῦ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ· ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ πλεῖον λίπος ἢ τὰ θηλαστικά, καὶ ταῦτα πλεῖον ἢ τὰ πτηνά. Ἡ μάζα τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ βοῦς δὲν ἀνέρχεται εἰς τὸ ἕκτον τοῦ ἀνθρωπίου¹.

Τὸ χαρακτηρίζον τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὴν κυοφορίαν, εἶνε ὅτι περιέχει μικρὰν μόνον δόσιν λίπους καὶ μάλιστα φωσφορικοῦ. Ἐν τοῖς παιδίοις ἡ ποσότης τοῦ λίπους ἠϋξήσεν ἤδη ἰκανῶς κατὰ τὴν ὥραν τῆς γεννήσεως, καὶ αὐξάνει μετὰ μειζονος ταχύτητος σὺν τῇ ἡλικίᾳ. Ἡ διαφορὰ τῶν φυλῶν δὲν ἐκδηλοῦται ἐν τοῖς κρανίοις τῶν παιδῶν, εὐρώπαιων ἢ αἰθιοπῶν· διότι τὰ κρανία καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ ἐμφανίζουσιν πρὸς ἄλληλα μεγίστας ὁμοιότητας.

Ὁ Βελζῆκ (Recherche de l'absolu) ἐθεώρει τὸ φερόρον ὡς τὸ ἀξιολογώτερον στοιχεῖον τῆς διανοίας. Ὁ Feuerbach αὐξάνων τὴν ἀξίαν καὶ τὸ ἔργον, ὅπερ

¹ Von Bibra vergleichende Untersuchungen über das Gehirn des Menschen und der Wirbelthiere, 429.

τὸ σῶμα τοῦτο ἐν πραγματεία τινὶ τοῦ Couerbe τελεῖ ἐν τῷ νευρικῷ συστήματι, ὑπέλαβεν αὐτὸ ὡς ἀρχὴν τοῦ πνεύματος. Ὁ Huarte φησὶ ἀξέεται ὅτι ἡ οὐσία αὕτη, φωτίζεται ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ ἐγκεφάλου ὡς ἐκ τοῦ πυρὸς λυχνίας τινός. Θὰ ἴδωμεν μετ' ὀλίγον μέχρι τίνος ὁ Moleschott θὰ προχωρήσῃ ἐν τῇ ὑπερβολῇ. Ἐπὶ τοῦ παρόντος περὶνομεν τὴν εἰδικὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐγκεφάλου διὰ τινων ἰδικιτέρων συγκρίσεων ἐνδιαφερουσῶν τῷ ἡμετέρῳ γένει.

Τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων τὰ κρανία ἐμφανίζουσιν, ἐν πολλοῖς τῶν εἰδῶν, τοιαύτας πρὸς ἀλλήλα διαφορὰς, ὥστε φέρεται τις νὰ κατατάξῃ αὐτὰ εἰς δύο διαφορα εἶδη. Ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ εἶδει, διαχωρίζονται ἐπίσης ἀπ' ἀλλήλων ἐπαισθητῶς. Τὸ κρανίον τῆς γυναικὸς εἶνε μικρότερον, καὶ κατὰ τὴν ὀριζόντιον αὐτοῦ περιφέρειαν, καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν χωρητικότητα, καὶ ὁ ἦττον βαρὺς γυναικεῖος ἐγκέφαλος πλησιάζει, πρὸς τὸν τῆς παιδός. Ἄλλο ἀξιοπρατήρητον γεγονός, εἶνε ὅτι ἡ διάστασις ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν δύο γενῶν, ὡς πρὸς τὴν χωρητικότητα τοῦ κρανίου, αὐξάνει μετὰ τῆς τελειότητος τοῦ γένους, ὥστε ὁ εὐρωπαῖος ἀνέρχεται πλειότερον ὑπεράνω τῆς εὐρωπαϊκῆς, ἢ ὁ Αἰθίοψ ὑπεράνω τῆς Αἰθιοπίδος. Ὁ Carl Vogt σχολιάζει τὰς πρατηρήσεις ταύτας τοῦ Welcker, παρατηρῶν ὅτι εἶνε εὐκολώτερον νὰ μεταβάλλῃ τις τὸ σχῆμα κυβερνήσεώς τινος ἢ νὰ τροποποιήσῃ τὴν χωρητικότητά κρανίου.

Ὁ μυελὸς τῆς γυναικὸς ζυγίζεται κατὰ μέσον ὄρον

δύο οὐγκίας ὀλιγώτερον τοῦ ἀνδρικοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ Ἀριστοτέλης προεῖδε τοῦτο ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, καὶ ἡ πειραματικὴ ἐπιστήμη ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ ὄραϊον φῦλον ἔχει τὸν μυελὸν ἐλαφρότερον τοῦ ἡμετέρου! Ἴσως εἶνε ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ γάθμησις δὲν ἐγένετο ὑπὸ γυναικός¹.

Ἐπειδὴ προσθέτομεν ὅτι τὸ μέγεθος καὶ τὸ μέσον βάρος τῆς γυναικὸς εἶνε κατώτερον τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ βάρους τοῦ ἀνδρός, θὰ ἦτο καλὸν νὰ ὑπολογισθῶσιν αἰ.διαφοραὶ αὗται. Τοῦτο θὰ ἦτο ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐπειτα, αἱ κυρίαι πλεονεκτηοῦσιν τοσοῦτον ἡμῶν κατὰ τὰ γενναῖα συναισθήματα τῆς καρδίας, ὥστε δύνανται ἄνευ λύπης νὰ παραχωρήσωσιν ἡμῖν τῆς ψυχρᾶς διανοίας τὴν ὑπεροχὴν.

Ἄλλη τις διαφορὰ ὁμοίως ὑφίσταται ἐν τῇ μεγέθει τοῦ ἔμπροσθίου λοβοῦ, ἡ ὀριζόντιος περιφέρεια τοῦ κρανίου εἶνε κατὰ μέσον ὄρον 546 χιλιομ. διὰ τὰς κοινὰς διανοίας, 544 διὰ τοὺς βλάκας καθόλου, 541 δὲ διὰ τοὺς βλακιστάτους. Ἄλλὰ τὰ μέτρα ταῦτα εἰσὶ πόρρω τοῦ νὰ ἔχωσιν ἀξίαν τινά. Γενικώτερός τις ἀνατομικὸς χαρακτηρ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ ἐγκεφαλος καλύπτει τοσοῦτῳ μᾶλλον τελείως τὴν παρεγκεφαλίδα, ὅσῳ τὸ ζῶον κατέχει ἀνωτέρην θέσιν ἐν τῇ ζωολογικῇ τάξει. Ἦδη ἐν τοῖς πιθήκοις στενὴ τις ἄκρα τῆς παρεγκεφαλίδος ὑπερβαίνει ὀπισθεν καὶ κά-

¹ Ὁ δόκτωρ Boyd, ζυγίσας τοὺς ἐγκεφάλους 2086 σωματῶν ἀνδρῶν καὶ 4064 γυναικῶν, εὔρεν ἐπὶ τέλει 1285 ἴως 4866 γραμ. διὰ τοὺς μὲν καὶ 4127 ἴως 4238 διὰ τὰς θῆ.

τωθεν τὰ ἐγκεφαλικά ἡμισφαίρια. Ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις ὑπερβάλλει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Δύναται τις νὰ κἀμη καὶ ὑπὸ τὴν ἐμβρυολογικὴν ἔποψιν τὴν αὐτὴν παρατήρησιν. Ἐν τῷ ἐμβρύῳ, ἡ παρεγκεφαλὶς ἀρχίζει νὰ κκλύπτεται ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὸν ἔσδομον μῆνα¹.

Πολὺ λοιπὸν ἀπέχομεν τοῦ νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι σταθερωτάτη σχέσις φαίνεται συνδέουσα τὴν κίττασκευὴν τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὴν διάνοιν. Αἱ κεφαλαὶ τῶν Vesale, Shakespeare, Hegel, Goethe, εἶνε παράδειγμα διανοητικῆς ὑπεροχῆς ἐκδηλωθείσης διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ προσθίου λοβοῦ. Ἀποδεχόμεθα ὅτι ἐξαίρεταις τινὲς ὀφείλονται εἰς τὸ ὅτι ἡ φαινομένη αὐτὴ ἀνάπτυξις δὲν ἀναλογεῖ πάντοτε πρὸς τὸ βῆρος τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ὅτι ἐν περιστάσει τινὶ ἡλιθιότητος, τὸ ὕδωρ ἀντικαθιστᾷ τὴν ἐγκεφαλικὴν οὐσίαν. Ἐν κεφαλίῳ, οὐχὶ ἰδιαιτέρως τις κατασκευὴ τοῦ ἐγκεφαλοῦ εἶνε ἡ δηλοῦσα τὴν ὑπεροχὴν τῆς διανοίας, ἀλλὰ τὸ σύνολον ὅλων τῶν μερῶν αὐτοῦ. Τέλος δύναται τις νὰ ἀποδεχθῇ μετὰ τινων ἀνατόμων, ὅτι τὸ βῆρος αὐξάνει μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου ἔτους, καὶ διατηρεῖται οὕτως σχεδὸν μέχρι τοῦ πεντηκοστοῦ, ὅτε καὶ πάλιν ἀρχίζει νὰ ἐλαττωῦται ἰκανῶς προχωρούσης τῆς ἡλικίας².

¹ Tehemann, Anatomie und Bildungs-geschichte des Gehirns im Fœtus des Menschen, etc. p. 442. Pour la mesure du crane, V. Lelut, Physiologie de la pensée. t. 44. p. 345.

² Peacock, Archives générales de médecine 4 Série, XXVII,

Ὁ ἐγκέφαλος ἀμοιρεῖ ὄλως αἰσθήσεως, καὶ μόνον τὰ ἐγκεφαλικά νεῦρα καὶ οἱ ὀπτικοὶ λοβοὶ φρίνονται ἔχοντα αἰσθησιν. Κατὰ τὰ βαθέα τραύματα τῆς κεφαλῆς, τὰ γενόμενα εἰς μόνον τὸ ὄργανον τοῦτο, δύναται τις νὰ ἐγγίση τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ μάστιστα νὰ ἀφαιρέσῃ τεμάχια χωρὶς νὰ προέλθῃ τι ἄλλος. Τούτωντιον, ἐκ τῶν ἐν τοῖς πτηνοῖς γενομένων περὶ τούτου ἐρευνῶν, ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶνε ἡ κυρίη ἔδρα τῆς διανοίας. Καθότι διετήρησαν πλέον τοῦ ἔτους ἐν τῇ ζωῇ, τρέφοντες τεχνικῶς, περιστερὰς καὶ ἄλλα πτηνὰ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐκ τούτου συμπερίνεται ὅτι ζῶον ἐστερημένον οὕτω τοῦ ἐγκεφάλου, εὐρίσκειται ἐν καταστάσει ὕπνου διαρκοῦς καὶ βαθέος· οὔτε βλέπει πλέον, οὔτε ἀκούει, κίπερ ἔχον τὰ ὦτα καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Αἱ κινήσεις ἐξακολουθοῦσιν, οἱ συνδυασμοὶ αὐτῶν γίνονται μέχρι βαθμοῦ τινος, τὸ ἄλλος εἶνε ἀκόμη αἰσθητὸν, γενομένων τῶν ἀναγκάσιων κινήσεων πρὸς ἀποφυγὴν τούτου, ἀλλὰ τὸ ζῶον εἶνε ἠλίθιον καὶ ἀνάληπτον ὡς ἐν καταστάσει ὄνειρου, οὐδεμίαν ἔχον συνείδησιν. Εἶνε τι αὐτόματον δυνάμενον νὰ ζήσῃ μόνον ἐάν τις προσφέρῃ αὐτῷ τροφὰς, μηχανικῶς. Θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποθάνῃ τῆς πείνης καὶ πλησίον ἀφθόνου τροφῆς εὐρισκόμενον, διότι ἀπαγορεύεται αὐτῷ νὰ συλλάβῃ τὴν εἰκόνα τῆς τρο-

242. Ἐνταῦθα δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ μετὰ τοῦ Velcker ὅτι αἱ ἐκτιμήσεις αὐταὶ εἶνε πολὺ ἀκροσφαλεῖς, καθόσον καὶ ὅσοι τῶν ἀνθρωπολόγων ἔχουσι μεγάλην τὴν κεφαλὴν καὶ ὅσοι ὀξεῖαν, θὰ εὐρίσκωσιν ἱκανοὺς λόγους ὅπως ἑκάτεροι συμπεραίνωσιν ὑπὲρ αὐτῶν.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
Restrictions apply.

φῆς καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ φαγεῖν, μετὰ τῶν ἀναγκίων κινήσεων πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνάγκης ταύτης.

Ἄν τις ἀφαιρέσῃ κατὰ στρώματα τὰ δύο ἡμισφαίρια ἐγκεφάλου τινός, ἢ διανοητικὴ ἐνέργεια ἐλαττοῦται κατὰ λόγον τοῦ ὄγκου τῆς ἀφαιρεθείσης μάζης. Ἄν δὲ ἀφαιρῶν φθάσῃ εἰς τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ ζῶον ἀποβάλλει πᾶσαν αἴσθησιν. Ἡ αἰμάτωσις καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν ἰστῶν δύνανται ἀκόμη νὰ ἐξκκολληθῶσιν, ἀλλὰ τὸ ζῶον ἔχει τὰς αἰσθήσεις ὅπως κεκλεισμένως πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, καὶ πᾶσα συνείδησις ἐντελῶς ἐξέλιπεν. Ἀφαιρέσαντες διχοδικῶς καὶ κατὰ στρώματα τὰ ἀνώτερα μέρη τοῦ ἐγκεφάλου, εἶδον τὰς δυνάμεις ἐλαττουμένας κατὰ μικρόν. Αἱ ἀλεκορίδες, ἐν αἷς ἕκαμον πειράματα ἐξηκολούθησαν νὰ ἔχωσι φυτικὴν τινα ζωὴν. Ἐναντίας δὲ παρατηρήσεως γενομένης περὶ ἰδιαιτέρας θέσεως ἐκάστης τῶν δυνάμεων, εὗρέθη ὅτι ἡ διάνοια ἐλαττοῦται ὀλοκληρῶς κατ' ὀλίγον ἀκολουθοῦσα τὰς ἀφαιρέσεις ταύτας, οὐχὶ δὲ ὅτι δυνάμεις τις μειοῦται μᾶλλον ἑτέρας· ἀλλὰ τὸ γεγονός τοῦτο τὸ παρατηρούμενον ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ ὄργανου δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Περὶ τούτου δύναται τις νὰ ἀμφιβάλλῃ. Εἰς τὰ χημικὰ ταῦτα πειράματα τοῦ Flourens τοῦ Valentin καὶ ἄλλων φυσιολόγων, ὁ Büchner ἀναφωνεῖ. «Δύναται τις πλέον νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπόδειξιν λαμπροτέραν ὅπως ἀποδεχθῇ τὴν παντελεῖ συνάφειαν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν ἐγκέφαλον, ἢ ταύτην ἣν παρέχει ἡ σμίλη τοῦ ἀνατόμου ἀφαιροῦσα τὴν ψυχὴν τεμάχιον πρὸς τεμάχιον;»

Ἀλλοιώσις τοῦ ἐγκεφάλου ἐπιφέρει ἀνάλογον τῆς διανοίας ἀλλοίωσιν, αἱ διανοητικαὶ νόσοι συμβαίνουσιν ἔνεκα βλάβης τινος τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐκ τριχοσίων ὀκτωκκίδεκα ἀνατομικῶν ἐγχειρίσεων εἰς πτώματα φρενοβλαβῶν, τριάνοντα δύο μόνον εὔρον μὴ δεικνύσας παθολογικὰς ἀλλοιώσεις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν μεμβρανῶν αὐτοῦ, καὶ πέντε μόνον μὴ ἐμφανίζούσας μηδεμίαν οἷον δῆποτε παθολογικὴν μεταβολήν (Romain Fischer). Βλάβαι τοῦ ἐγκεφάλου φέρουσιν ἐνίοτε ἀποτελέσματα κατὰ πληκτικὰ εἰς τὴν διάνοιαν. Οὕτω τὰ χρονικά τῆς φυσιολογικῆς ἀναφέρουσιν ἐκ παραδόσεως ὅτι εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἄγ. Θωμᾶ ἐν Λονδίῳ, ἀνθρωπὸς τις βρέως τραυματισθεὶς κατὰ τὴν κεφαλὴν, ὤμιλησεν μετὰ τὴν θεραπείαν αὐτοῦ, γλῶσσαν, ἣν εἶχε λησμονήσει κατὰ τὴν ἐν Λονδίῳ τριανταετῇ αὐτοῦ διατριβήν. Ἐὰν συμβῇ τις ἐξ ἀλλοιώσεως ἐν τοῖς δύο ἡμισφαιρίοις, αὕτη ἐπιφέρει νυσταγμὸν, ἀδυναμίαν πνεύματος καὶ μάλιστα τελείαν ἡλιθιότητα. — Ἡ ὑπερβολικὴ αὐξήσις τοῦ κεφαλοραρχικοῦ ὑγροῦ συνεπάγεται τὴν ἀσθένειαν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἀμβλύτητα. — Ῥῆξις αἱματοφόρου ἀγγείου τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἡ διάχυσις τοῦ αἵματος φέρει τὴν παθολογικὴν ἐκείνην κατὰστασιν, ἣν ὀνομάζουσιν ἀποπληξίαν. Πᾶς τις γινώσκει ὅτι ἡ ἀπώλεια τῆς συνειδήσεως εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς θανατηφόρου ταύτης ἀλλοιώσεως. — Ἡ φλόγωσις τοῦ ἐγκεφάλου γινόμενη ἐκ τῆς ὑπερτροφικῆς τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων καὶ ὑπερβολικὴ τις πλαστικὴ ἐξίδρωσις φέρει τὸν ἐγ-

κεφαλικὸν πυρετὸν καὶ τὴν παραφροσύνην.—Ὅταν οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας ἐξασθενῶσιν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπέλθῃ συγκοπή τις, τὸ αἷμα ἔρχεται ἐν ἐλαχίστῃ ποσότητι εἰς τὸν ἐγκέφαλον· οὕτως ἢ ἀπώλεια τῆς αἰσθήσεως παρακολουθεῖ τὴν συγκοπήν. Ὁ ἐγκέφαλος τῶν ἀποκεφαλιζομένων ἀποθνήσκει παραχρῆμα ἕνεκα τῆς ἀποβολῆς τοῦ αἵματος.—Τὸ ὄξυγόνον, ὅρος ἀναγκῆς τῆς ἀνανεώσεως τοῦ αἵματος ἡμῶν, ὅταν ἐλλείπῃ, ὁ ἐγκέφαλος τὸ αἰσθάνεται πρῶτος· ἐπέρχονται τότε οἱ πόνοι τῆς κεφαλῆς, ἡ σκοτοδινίασις, οἱ παραλογισμοί.—Τὸ τέιον ἐπηρεάζει τὴν κρίσιν, ὁ καφῆς ἐρεθίζει τὴν καλλιτεχνικὴν δύναμιν τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ ἀπορρόφησις οἴναπνευμάτων φέρει τὴν μέθην καὶ τὰ ἐπακολουθοῦντα αὐτήν¹.

Ἡ ἄσκι αἰ ἐντυπώσεις, ἃς δέχεται τὸ οὖς καὶ ὁ ὀφθαλμὸς εἶνε ὑλικάι ἐπιδράσεις, αἵτινες διαβιβάζονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον διὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἐπιφέρουσιν ἀνυπόλογους ὑλικὰς τροποποιήσεις. Φίλος τις διεγείρων τὴν συμπάθειαν ἡμῶν, μεταβάλλει τὴν σειράν τῶν ἡμετέρων διαλογισμῶν. Ὅταν πτωχὸς κἄτοικος τῶν ἐλωδῶν κοιλάδων διέρχεται τὰς Ἄλπεις, ἐνθουσιᾷ ἐκ τῶν νέων αὐτοῦ ἐντυπώσεων. Ἡ μουσικὴ φέρει εἰς ῥεμβασμόν—ἢ βανίλλῃ, τὰ ὠὰ, ὁ θερμὸς οἶνος διεγείρουσιν ἐπὶ τὸ ζωηρότερον τὸν ἄνθρωπον. Φωτοβόλος μὲν Οὐρανὸς μᾶς ἰλαρύνει, ζοφερὸς δὲ γεννᾷ μελαγχολίαν. Ἐξ ἧς στιγμῆς γεννώμεθα, εἰσερχόμεθα εἰς ὠκεανὸν ὕλης κυκλοφορούσης. Ὅ,τι εἴμεθα,

¹ Moleschott, 44, 451.

τὸ ὀφείλομεν κατὰ μέρος εἰς τοὺς προγόνους ἡμῶν, τὴν τροφήν, τὴν περὶ τὴν αἰσθητικὴν ἀγωγὴν, τὸν ἀέρα, τὸν χρόνον, τὸν ἤχον, τὸ φῶς, τὴν δίκαιαν καὶ τὰ ἐνδύματα¹.

Τοιαῦτα εἶνε τὰ θετικὰ γεγονότα, ἅτινα ἐπιβεβαιούσιν αἱ φυσιολογικαὶ ἐπιστῆμαι, καὶ ἐπικαλεῖται ἡ τῶν ὑλιστῶν σχολή, ὅπως κηρύξωσιν ὅτι αἱ νοητικαὶ δυνάμεις, εἶνε προῖόν τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας. Προσηνέγκωμεν τὸ ἰχνογράφημα ὅπως ἐνισχύσωμεν τὸν ἐχθρὸν, πρὸς ὃν πολεμοῦμεν, καὶ δώσωμεν συγχρόνως ὕλην σκέψεως εἰς τοὺς λίαν ἀφελεῖς πνευματίας, οἵτινες πιστεύουσι πάντοτε τὰ προβλήματα λελυμένα.

Ἐν τῷ ἀκολουθῶν ἡμῶν κεφαλαίῳ θὰ ὑποβάλωμεν εἰς τοὺς ὑλιστάς τρία ἀλληλένδετα ζητήματα, εἰς ἃ προσκαλοῦμεν αὐτοὺς νὰ ἀποκριθῶσι, καὶ ἅτινα ἀνατρέπουσιν κατ' ἡμᾶς ἐκ θεμελίων ὀλόκληρον αὐτῶν τὸ οἰκοδόμημα. Ἐν τῷ μεταξὺ, διαφέρει ἡμῖν νὰ τοὺς ἐνισχύσωμεν κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς στερεότητος τῶν ὑπ' αὐτῶν προτεινομένων ἐξηγήσεων.

Πρὸ παντὸς ἂς παρατηρήσωμεν ὅτι οὐδεὶς νόμος ἀποκλειστικὸς ὑπάρχει ἐπὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς διανοίας. Δὲν ἀπεδείχθη σαφῶς 1^{ον} ὅτι τὸ βῆρος τοῦ ἐγκεφάλου ἀυξάνεται μέχρι τῆς ὠρίμου ἡλικίας, κατόπιν δὲ ἐλαττοῦται (ὁ Sæmmering ὀρίζει τὸ μέγιστον ἕως τῶν τριῶν ἐτῶν, ὁ Wenzel εἰς τὰ ἑπτὰ, ὁ Tiedemann εἰς τὰ ὀκτὼ, ὁ Gratiolet εἰς τὸ γῆρας, κτλ). 2^{ον} ὅτι ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου εἶνε σχετική πρὸς τὸ βῆρος (τὰ κρῖνα τοῦ Ναπολέοντος, Βολ-

¹ Loc. cit., p. 494.

τρίτου, 'Ραφαήλ, δὲν ὑπερβαίνουσι τὸν μέσον ὄρον)' 3^{ον} ὅτι ὑψηλὸν μέτωπον εἶνε τεκμήριον μεγκλοφυίας (ὁ Lélut ἀπέδειξεν ὅτι οἱ ἠλίθιοι ἔχουσι τὸ μέτωπον λίαν ἀνεπτυγμένον καὶ ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ ὀρίση τις ἀκριβεῖς ἀνκλογίαις μεταξὺ τῆς διανοίας καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ κρανίου). 4^{ον} ὅτι ἡ μανία προέρχεται πάντοτε ἐκ βλάβης τοῦ ἐγκεφάλου· τουναντίον φαίνεται αὕτη οὐσα ψυχολογική τις πάθησις (οἱ Esquirol, Lélut, Leuret, Georget, Ferrus, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ μανία εἶνε παρακουλούθημα βλάβης ὅταν συνυπάρχη καὶ ὀργανική τις νόσος). Οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι ἔχουσι συνείδησιν τῆς δυσκολίας τοῦ ζητήματος, καὶ ἐζήτησαν ἀλλαχόθεν τὴν ὑλικὴν ἀρχὴν τῆς διανοίας πχ. ἐν τῷ φωσφόρῳ, περὶ οὗ ὠμιλήσαμεν. Ἐπίστευσαν ὅτι εὔρον 4 ἐπὶ τοῖς 100 φωσφόρον ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τῶν φρενοβλαβῶν, 2,50 ἐπὶ τοῖς 100 ἐν τῷ κοινῷ ἐγκεφάλῳ, 1,50 καὶ 1 ἐπὶ τοῖς 100 ἐν τῷ τῶν ἠλιθίων. Ἄλλ' ἀρχὴ γε εἶνε ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος νόμος, καὶ ὅτι ὅλκι αἱ ἐξηγήσεις αὗται δὲν εἶνε ἀποχρῶσαι, καὶ ὅτι ἐν κεφαλίᾳ αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν ὑπάρχουσιν;

Ἄς ἴδωμεν ἤδη ἂν τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθέντα γεγονότα ἀποδεικνύουσιν οὕτω καθαρῶς καὶ ἀνκμφιλέκτως, ὅπως ὑποθέτουσιν, ὅτι ἡ δύναμις δὲν εἶνε, ἀλλ' ἡ φυσιολογική τις λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἡ ψυχὴ εἶνε κατηγόρημα τῆς ὕλης.

Ὁ δεσμὸς τοῦ προβλήματος εἶνε νὰ ὀρίσωμεν ἂν ὁ ἐγκέφαλος εἶνε ὄργανον ὑπηρετοῦν τὴν διάνοισιν, ἢ ἂν

ἡ δεικνύουσα εἶνε γέννημα τοῦ ἐγκεφάλου, κόρη καὶ δοῦλη τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας.

Ἰπὸ ἄλλην ἔποψιν ἔχομεν πάλιν τὸ αὐτὸ ζήτημα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης. Ἡ δύναμις κυβερνᾷ τὴν ὕλην ἢ ὑπακούει εἰς αὐτήν;

Οἱ κύριοι οὗτοι ἀποφαινόνται, ἀνευ ἄλλης τινὸς ἀποδείξεως ὡς ἐναργῆς, ὅτι ἡ δύναμις εἶνε ἰδιότης τῆς ὕλης, ἡ δὲ ψυχὴ εἶνε μόνον χίμαιρα ἀπατῶσα ἐκυτὴν καὶ πιστεύουσα εἰς τὴν προσωπικότητά της, ἐνῶ δὲν εἶνε ἡ ἀποτέλεσμα κινήσεώς τινος τοῦ φωσφόρου ἢ τοῦ λευκαδίου ἐν τοῖς ἐγκεφαλικοῖς λοβοῖς.

Ἄν ἡ χυδαία αὕτη ἐξήγησις φαίνεται ἱκανῶς ἀποδεδειγμένη καὶ ἐναργῆς εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀντιπάλους, εἰς ἡμᾶς, ὁμολογοῦμεν εἰλικρινῶς, εἶνε πλήρης σκότους καὶ φαίνεται ἡμῖν ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδύνατον νὰ ἀποδείξωμέν τι περὶ τούτου. Οὐ μόνον ἡ φυσιογία τοῦ ἐγκεφάλου εὐρίσκειται ἐν τοῖς σπαργάνοις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὅπως οἱ ἐξοχώτατοι τῶν φυσιολόγων δοξάζουσιν, αἱ σχέσεις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς διανοίας εἶνε ὅλως ἄγνωστοι,

Ἄνευμφιδόλως ὑπάρχει σύνδεσμος μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἐγκεφάλου· ἀνευμφιδόλως ἡ ἐξασθένεισι τοῦ δευτέρου συνεπάγεται τὴν ἐξασθένεισιν τῆς πρώτης· ἀνευμφιδόλως τὸ παιδίον καὶ ὁ γέρον (εἰ καὶ ὑπάρχουσι πολυάριθμοι ἐξαιρέσεις διὰ τοὺς γέροντας) διανοοῦνται μετ' ἐλάχιστονου δικυγείας, μετ' ἐλάχιστονου ἀκριθείας ἢ ὀλίμματος ἀνήρ· ἀνευμφιδόλως βλάβη τις τοῦ ἐγκεφάλου συνεπάγεται τὴν ἀπώλειαν τῆς σχετικῆς δυνάμεως. . .

ἀλλὰ τί ἀποδεικνύουσι ταῦτα, ἂν ὁ ἐγκέφαλος εἶνε τὸ ἀναγκαστικὸν ὄργανον ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ τῶν ὧν οὐκ ἄρεν τῆς ἐκδηλώσεως τῆς ψυχῆς; — ἂν ἀντι νὰ εἶνε ἡ ἀρχὴ, εἶνε ὁ ὅρος μόνον;

Ἄν ὁ ἀριστος μουσικὸς τοῦ κόσμου ἐκέκτητο κλειδοκύμβαλον, οὗ τινος αἱ πλείονες χορδαὶ θὰ ἔλειπον, ἢ μᾶλλον ὄργανόν τι ἀτελὲς εἰς τὴν κατασκευὴν, θὰ ἦτο δίκαιον νὰ ἀρνηθῆ τις αὐτῷ τὸ μουσικὸν προτέρημα, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ ὄργανον γίνεται αἰτία εἰς αὐτὸν πλημμελήματος, καὶ μάλιστα ἂν πλησίον αὐτοῦ ἕτεροι μουσικοὶ ἔχοντες ὄργανα ἐναμίλλου τελειότητος πρὸς τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις, κινουσιν τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἀκρατηρίου;

Ὁ Broussais μάλιστα ἐπισκώπτει τὸν μικρὸν μουσικὸν τὸν κεκρυμμένον ἐν τῷ βῆθει τοῦ ἐγκεφάλου, οὐδέποτε θὰ κἀμῆ ὥστε ὁ δεσμὸς τοῦ ζητήματος νὰ μὴ εἶνε ἀκριβῶς ἐνταῦθα. Ἄς μὴ περιστροφώμεθα ἐντὸς φαύλων κύκλων. Ἐνταῦθα ἀληθῶς κέῖται, ὅπερ ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν. Ἡ ψυχὴ εἶνε δύναμις προσωπικὴ κινουσα τὸ νευρικὸν σύστημα;

Πρώτη ἀπόκρισις ἐδόθη ἐπὶ τοῦ προσβλήματος διὰ τοῦ ἀνωτέρου μνημονευθέντος γεγονότος, ὅτι τὰ ἐγκεφαλικὰ ἡμισφαίρια ἐμφανίζουσι τοσοῦτῳ πλείονας πτυχὰς, μακίνδρους δὲ καὶ γύρους τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀνωμάλους, ὅσα τὸ ὄν εἰς ὃ ἀνήκει ὁ ἐγκέφαλος εἶνε νοημονέστερον;

Δὲν φαίνεται ὅτι ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ διάνοια ἐλευθέρη καὶ ἐνεργὸς, ἰσχυρῶς εἰργάσθη ἐν τῇ κεφαλῇ ταύτῃ;

ἐπειδὴ πολλὰκις περιεπτύχθη ἐν ἑαυτῇ, ἐρρίγησεν ὑπὸ τοὺς μόχθους τῆς ἀνησυχίας, τὰς πιέσεις τοῦ φόβου, τῶν ἐκστάσεων τῆς εὐτυχίας· ἐπειδὴ ἐξήτασε, ἐμελέτησε, ἐκίνησε τὰ προβλήματα· ἐπειδὴ διαδοχικῶς ἐπανεστῆ καὶ ὑπετάγη· ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐπειδὴ ὑπέμεινεν σκληρὰς δοκιμασίας ὑπὸ τὸ κρανίον τοῦτο, δὲν φρίνεται, λέγω, ὅτι ἕνεκα πάντων τούτων ἡ οὐσία, ἥτις τῷ ἐχρησίμευσε πρὸς κοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἐφύλαξε τὰ ἔχνη τῶν κινήσεων τούτων καὶ τῶν ἀγρυπνιῶν; — Τοῦλάχιστον αὕτη εἶνε ἡ ἡμετέρα γνώμη καὶ νομίζομεν ὅτι θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἀποδείξετε ἡμῖν τὸ ἐναντίον.

Ἄνατόμος τις ἐκ Βάννης, Ἀλβέρτος ὀνομαζόμενος, ἀναταμών τὸν ἐγκέφαλον ἀνθρώπων, οἵτινες ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχον ἐπιδοθῆ εἰς διανοητικὴν ἐργασίαν, εὔρεν ὅτι ἡ οὐσία τοῦ κρανίου αὐτῶν ἦτο σφραγισμένη, ἡ δὲ φραγὴ οὐσία καὶ αἱ πτυγαὶ λίαν ἀνεπτυγμέναι. Ἄν ἐξ ἄλλου μέρους παρατηρήσωμεν μετὰ τῶν Gall, Spurzheim καὶ Lavater ὅτι ἡ καλλιέργεια τῶν ὑψηλοτέρων δυνάμεων τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, ἐμφανίζεται λαμπρῶς ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς κεφαλῆς, ἂν ἐπισκεφθῶμεν τὸ ἀνθρωπολογικὸν μουσεῖον τῶν Παρισίων καὶ παρατηρήσωμεν ἐν τῇ πλουσίᾳ συλλογῇ τῶν κρανίων τῇ ὑφειλομένῃ εἰς τὰς ἐρεῦνας τοῦ Ἀββᾶ Frère, ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ, ἐγένετο αἰτίη νὰ ὑψωθῆ τὸ μετωπικὸν μέρος τοῦ κρανίου καὶ νὰ πλατυνθῆ τὸ κατ' ἰνίον, δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῶν γεγονότων τούτων, συμπέρασμα ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενον πρὸς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istos
Restrictions apply.

τὸ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων συναγόμενον, καὶ νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι ἡ διάνοια κυβερνᾷ τὴν ἐγχεφαλικὴν οὐσίαν.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ πνεύματος ἐπὶ τὴν ὕλην δὲν εἶνε ἐναργής ὡς τὸ φῶς; καὶ τὰ συμπεράσματά δὲν κητέρονται ἀφ' ἐκυτῶν ὅπως προειδοποιήσωσι τὸν θρίαμβον τῆς ἡμετέρας διδασκαλίας;

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ συμπερασμάτων, δὲν δύναμει νὰ μὴ θανατώσωμεν πόσον εἶνε εὐκολον νὰ πορισθῇ τις ἐκ τῶν αὐτῶν γεγονότων συμπεράσματα πάντῃ ἐνκντίχ. Τὸ πᾶν κρέμαται ἐκ τῆς διαθέσεως τοῦ πνεύματος ἡμῶν. Καὶ θὰ ὑπῆρχέ τι ἀπελπίζον τὴν πρόσδον τῆς θεωρίας, ἂν οἱ πλείονες τῶν ἀνθρώπων εἶχον κακὸν χαρακτήρα. Ἐγένοντο, φερ' εἰπεῖν, πειράματα ὅτι ἐνίοτε οἱ παράφρονες ἀνεκτήσαντο τὴν συνειδήσιν καὶ τὴν φρόνησιν ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν. Οἱ πνευματισταὶ εἶχον ἐκ τούτου συμπεράνει ὅτι αἱ ψυχὴ τῶν δυστυχῶν τούτων ἀνελάμβανον μετὰ μακρὰν ἀπομόνωσιν, τὴν αὐτοσυνειδήσιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας ἐπὶ τὸ σῶμα, καὶ ὅτι ἐν τῇ κρίσιμωτάτῃ ταύτῃ στιγμῇ, συνεχωρεῖτο αὐταῖς νὰ ἀνοίξωσι τὸ ὄμμα τῆς συνειδήσεως, κατὰ τὴν μετᾶστασιν ἀπὸ τῆς παρούσης ζωῆς εἰς τὴν ἐτέραν. Οἱ ὕλισται τούνηντίον ἐπικαλοῦνται τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑπὲρ ἐκυτῶν, λέγοντες ὅτι ἡ προσέγγισις τοῦ θανάτου, ἐλευθεροῖ τὸν ἐγκέφαλον ἀπὸ τῶν ὀγκληρῶν καὶ θανατηφόρων ἐπιδράσεων τοῦ σώματος.¹

¹ Buchner, loc. cit. p. 426.

Ἡ φυσιολογικὴ ἀνκτομὴ διατελεῖ ἐν μείζονι ἀμηχανίᾳ πρὸς ἐαυτὴν, ἢ ὅσον ὑποθέτουσιν, περὶ τῶν σχέσεων τῆς καταστάσεως τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς μανίας. Καὶ ἄλλοι μὲν, ὡς οἱ προμνημονευθέντες, εὐρίσκουσι πολλὰς, — ἄλλοι δὲ οὐχὶ ὀλιγώτερον ἐπιτήδευοι, δὲν εὐρίσκουσιν οὐδεμίαν, ἀπολύτως οὐδεμίαν. Ὁ Leuret, π. χ. ἀποφάνεται ὅτι δὲν συμβαίνει ἀλλοιώσις τοῦ ἐγκεφάλου ἢ ὅταν συμπαρακολουθῇ τὴν μανίαν ἄλλη νόσος, καὶ ὅτι αἱ ἀλλοιώσεις αὗται εἶνε οὕτω ποικίλαι καὶ διάφοροι, ὥστε δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀποφανθῇ τις περὶ αὐτῶν μετὰ βεβαιότητος, ὡς περὶ ἀληθῶν αἰτιῶν ὡσαύτως καὶ περὶ τῶν πτυχῶν, περὶ ὧν ἀρτίως ἐλέγομεν, θὰ ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ αὐτὰς κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ὡς ἀποτελέσματα.

Ὅταν οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι ἐπιφέρωσιν ὅτι ἡ πνευματικὴ ἐξἄλλοιώσις διαμικρύνεται κατὰ τῆς ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς, δὲν ἔχουσι περισσότερον λόγον νὰ ὑπερασπίζωσι τὸ ἑαυτῶν σύστημα. Δύο ὑποθέσεις προσφέρονται πρὸς ἐξήγησιν τῆς μανίας· ἢ ὑπάρχει βλάβη τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ δὲν ὑπάρχει. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ἡ πάθησις τοῦ ὀργάνου δὲν ἀποδεικνύει τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἐνεργοῦντος, ἐν τῇ δευτέρᾳ τὸ πρόβλημα ἀπομένει πνευματικόν. Ἐτι μᾶλλον, ἡ πρώτη δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν δευτέραν, ἂν παραδεχθῇ τις, ὡς πείθει ἡ πεῖρα, ὅτι ἡ μανία γεννηθεῖσα ἢ ἐξ αἰφνιδίως λύπης, ἢ ἐξ αἰφνιδίου τρόμου, ἢ ἐκ βαθείας ἀπελπισίης, ἐν πᾶσι τούτοις, ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐκ τοῦ πνεύματος, ὑπερ ἀντιπράττει κατὰ τῆς φυσικῆς τοῦ

ἐγκεφάλου κατ'επιπέδω, καὶ προξενεῖ αὐτῷ ἀλλοιώσιν τινα οἷον δῆποτε. Καὶ ἐνταῦθα δὲ ἐναργῶς τὸ πνευματικὸν ὄν πάσχει, καὶ γεννᾷ ἐν τῷ ὄργανισμῷ διατάραξιν ἀνάλογον πρὸς τὴν πάθησιν ταύτην.

Καὶ ὄντως ἀπέδειξαν ὅτι αἱ ἀλλοιώσεις δὲν συμβαίνουσιν ἢ εἰς πλῆξιν μινίαις, ὡς ἂν τὸ πνεῦμα ἦτο ἐνταῦθα ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ ἢ αἰτία τῆς κινήσεως ἐν τῇ οὐσίᾳ.

Ἄφ' ἐτέρου, ἐνῶ οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι ἐκ τῆς ἀνατομικῆς περιγραφῆς τοῦ ἐγκεφάλου συνάγουσι τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ δύναμις τοῦ διανοεῖσθαι δὲν εἶνε ἡ ἰδιότης τῶν διαφορῶν κινήσεων τοῦ συνόλου τούτου, ἡμεῖς βλέπομεν καὶ ἐν τῇ πολλαπλότητι τῶν κινήσεων τούτων, ἐν τῇ ὑπακοῇ ταύτῃ τοῦ ἐγκεφάλου εἰς τὸν μέγαν νόμον τῆς διαίρεσεως τῆς ἐργασίας, ἐν τῇ διακρίσει τῶν λειτουργιῶν τῶν τελομένων ὑπὸ τῶν διαφορῶν τούτων ὀργάνων, κατὰ τὴν ἐξυτῶν θέσιν, τὴν κατασκευὴν, τὴν σύνθεσιν, τὸ σχῆμα, τὸ βῆρος, τὴν ἔκτασιν, βλέπομεν ἐν τῇ ποικιλίᾳ ταύτῃ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἀπόδειξιν ὑπὲρ τῆς αὐτοτελείας τῆς ψυχῆς. Διότι ἡ ὑπόθεσις τῶν φυσιολόγων τούτων δὲν δύναται κατ' οὐδὲν νὰ συμβιβάσῃ τὴν φυσικὴν τελειότητα τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ὀργάνου, πρὸς τὴν ἀναγκαίαν καὶ ἀνομολογουμένην ἀπλότητα τοῦ νοῦντος ὄντος. Παρρηκτιόντες ἢ ἀμιλήσωμεν εἰδικώτερον περὶ τῆς ἀπλότητος τοῦ διανοουμένου ὄντος· ἀλλ' ἔτι ὑπολείπεται νὰ συνεχίσωμεν, πρότερον τὴν ἡμετέραν μελέτην περὶ τῶν σχέσεων τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς ψυχῆς.

Αἱ γενόμεναι ἀντιπικροβολαὶ ἐπὶ τῶν κρανίων τῶν εὐρεθέντων ἐν τοῖς πικρῶσι κοιμητηρίοις τῶν Πικρισίων, μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς πρωτεύουσας ταύτης ὑπὸ τοῦ νομάρχου Νικπολέοντος τοῦ γ'. καὶ ἰδίᾳ ἢ διαφορὰ μεταξὺ τῶν κρανίων τῶν κοινῶν τῶν ἀφῶν καὶ τῶν ἰδιαιτέρων μνημείων, ἀπέδειξαν ἐκ νέου ὅτι τὰ κρανία ἐκείνων, οἵτινες ἐκ τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν τάξεως εἶνε κεκλημένοι νὰ ἀσχολῶνται περὶ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἔχουσι μείζονα εὐρύτητα, ἢ τὰ τῶν ἀπλῶν ἐργατῶν. Αἱ αὐταὶ ἀνασκαφαὶ ἔδειξαν ὅτι ἡ εὐρύτης τοῦ κρανίου ἠϋξήθη ἀπὸ Φιλίππου Αὐγούστου (ἐν τῇ δωδεκάτῃ ἐκκτονταετηρίδι). Ἡ εὐρύτης τοῦ κρανίου τοῦ ἐλευθέρου Αἰθίοπος εἶνε μείζων τῆς τοῦ δούλου Αἰθίοπος. Ἐτερον γεγονός ἀξιοσημείωτον, οὗ τινος δύννηται τις (ἐνίοτε,) νὰ κάμῃ χρῆσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Ἄν ἔχωμεν ἀποδείξεις ὅτι αἱ ἑξωτερικαὶ ἐντυπώσεις ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν διάνοιαν, ἔχομεν ἐπίσης ἑτέρας ἀποδεικνυούσας ὅτι ἡ διάνοια ἐπικρατεῖ καὶ αὐτῶν τῶν αἰσθήσεων. Πόσα ὄντα δὲν βλέπει τις ἐν τῷ κόσμῳ πάσχοντα, ὧν ὁ ἐγκέφαλος καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος, ὑποφέρουσιν ὑπὸ ἀσθενείας βραδείας καὶ ἐπιμόνου, σύροντα ἐν τῇ λύπῃ καὶ πολλάκις φεῦ! ἐν τῇ ἀθλιότητι σώμα ἀπηυδηκός, ἀλλ' ὅμως ἰσχυρὰ ἐν ταῖς δοκιμασίαις, φυλάττοντα τὸ ἄνθος τῆς ἀρετῆς αὐτῶν ἀπὸ τοῦ βορβορώδους καὶ ὀρμητικῆς ρεύματος, ἀναδεικνύοντα ἑαυτὰ διὰ τοῦ μεγάλειου τοῦ χαρᾶ κτῆρος αὐτῶν ὑπέρτερα τῆς δυστυχίας καὶ τῶν δεσμῶν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Iστορικοφάρμακων
Restrictions apply.

της; Θὰ ἀρνηθῆτε ὅτι ὑπάρχουσιν ἠθικαὶ θλίψεις, αἵτινες σπαράττουσι τὴν ψυχὴν οἰκοῦσκι ἐν τοῖς μυχατάτοις αὐτῆς; θλίψεις ἐσωτερικαί, αἵτινες δὲν γεννῶνται οὔτε ἐκ συμβεβηκότος τινός περὶ τὸ σῶμα, οὔτε ἐξ ἐξωτερικῆς ἀσθενείας, οὔτε ἐξ ἀλλοιώσεως τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλ' ἐξ ἀσωμάτου αἰτίας, ἐξ ἀπωλείας τοῦ πκτρὸς, τοῦ θανάτου τέκνων, ἐξ ἀπιστίας λίαν περιλημένου προσώπου, ἐξ ἀχαριστίας εὐεργετηθέντος, ἐκ τοῦ δόλου φίλου, ἔτι δὲ, ἐκ τῆς ἀθλιότητος τῆς εἰκόνας τῆς δυστυχίας, ἔνεκα τῆς ἀδίκου ἀπωλείας δίκης τινος, τῆς ἐξπλώσεως τῶν νοσερῶν ἐνοιῶν, ἐν κεφαλαίῳ ἐκ πλήθους κίτιῶν, αἵτινες οὐδὲν ἔχουσι καινὸν πρὸς τὸν κόσμον τῆς ὕλης, αἵτινες δὲν καταμετροῦνται οὔτε γεωμετρικῶς, οὔτε χημικῶς, ἀλλ' ἀνήκουσι εἰς τὸν χῶρον τοῦ πνευματικοῦ κόσμου;

Καὶ ὑπ' αὐτὴν δὲ ἔτι τὴν φυσικὴν ἔποψιν δὲν βλέπομεν τὴν ἐπὶ τὸ σῶμα ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος; Τὰ πάθη διαφαίνονται ἐπὶ τοῦ προσώπου. Ἄν ὠκριῶμεν ἐκ φόβου, εἶναι διότι τὸ αἶσθημα τοῦτο, ἐκδηλούμενον διὰ κινήσεώς τινος τοῦ ἐγκεφάλου, συστέλλει τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα τῶν παρειῶν· ἂν ὁ θυμὸς ἡ ἡ αἰδῶς ἐρυθραίνουσι τὸ πρόσωπον, εἶνε ὅτι αἱ ἐκ τούτων προερχόμεναι κινήσεις διαστέλλωσι αὐτὰ ταῦτα τὰ ἀγγεῖα κατὰ τοὺς διαφόρους ἀνθρώπους. Ἄλλὰ καὶ ἐν ταῦθα ἔτι ὁ νοῦς ἐπιτελεῖ τὸ κυριώτερον μέρος. Ἄν συνέπεσέ ποτε νὰ ἐρυθριάσῃς ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν βλέμματος γυναικός (δὲν εἶνε αἰσχος νὰ τὸ ὁμολογήσῃς), δὲν ἠσθάνῃς, ὅτι ἡ αὐθιχὴς ἐντύπωσις διεβιβάζετο

εἰς τὸν ἐγκεφάλον διὰ μέσου τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ κα-
 τήρχετο ἔπειτα ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου εἰς τὴν καρδίαν,
 ὅπως ἀνέλθῃ πάλιν ἐπὶ τὰς παρειάς; Ἀνάλυσόν ποτε
 τὴν διαδοχὴν ταύτην, ἢ, ἂν δὲν ἐρυθριᾷς πλέον, ὅταν
 αἰφνίδιος φόβος σὲ κυριεύσῃ, ποιήσον τὴν αὐτὴν ἀνά-
 λυσιν καὶ θὰ περὶ τῆς ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ σου, αἱ ἐν-
 τυπώσεις διέρχονται ἐν τάχει διὰ τοῦ πνεύματός σου
 πρὶν διαβιβασθῶσιν ἐξωτερικῶς. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ
 εἰς τὰ αἰσθήματα. Ἐν τῷ στήθει ἡμῶν καὶ οὐχὶ ἐν τῇ
 κεφαλῇ, ἀνεκφραστόν τι συναίσθημα κενοῦ ἢ ὑπερεκ-
 χειλίσεως φανεροῦται, ὅταν κατὰ τινος ὥρας ἀνίας,
 αἱ ἀνήσυχτοι ἡμῶν σκέψεις ἵπτανται πρὸς τὸ ἀγαπητὸν
 πρόσωπον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ συναίσθημα τοῦτο δὲν γί-
 νεται ἀλλ' ἢ μετὰ σκέψιν τινὰ, εἶνε βέβαιον ὅτι καὶ
 ἐνταῦθα ἔτι ὁ νοῦς ἐπιτελεῖ τὸ ἀξιολογώτερον ἔργον.
 Καὶ ἄλλως δὲ, φόβος τις αἰφνίδιος τοῦ πνεύματος με-
 ταδιδόμενος εἰς τὴν καρδίαν, καθιστᾷ ταχύτερον ἢ
 βραδύτερον τὸν σφιγμὸν, δύναται μάλιστα νὰ φέρῃ τε-
 λείαν συγκοπήν. Ἡ λύπη ἢ ἡ χαρὰ φέρουσι τὴν ἐκροήν
 τῶν δακρῶν. Ἡ διανοητικὴ ἐργασία φέρει τὴν κόπωσιν
 τοῦ ὀργάνου αὐτῆς, τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ αἷμα ἐλαττοῦ-
 ται, ἢ πείνα γίνεται ἐπικισθητή. Πᾶσαι αἱ παρατηρήσεις
 αὗται καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ πισεύ-
 σωμεν, ὅτι ἡ διάνοια, ὃν αἶνον, ἔχει τὴν ἑαυτῆς ἑδραν
 ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, καὶ ὅτι τὸ ὄργανον τοῦτο εἶνε ὁ ὑπηρε-
 τῆς αὐτῆς, χρησιμεῦον οὐ μόνον εἰς τὸ νὰ μεταβιβάξῃ
 αὐτῇ τὰς ἐκτὸς τοῦ κόσμου εἰδήσεις πρὸς ὃν συγκοινω-
 νεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ κομίζῃ εἰς τὰ ἐκτὸς τὴν θέλησιν τῆς.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Ἐπὶ τέλει, γινώσκομεν ἤδη ὅτι ὁ ἐγκέφαλος καὶ ὁ νωτιαῖος μυελὸς οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ συμπεπυκνωμέναι ἰνώδεις δεσμίδες, νεῦρα, ἅτινα ἐκφύονται ἐξ αὐτῶν καὶ δικκλαδίζονται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἐν ἅπασιν τοῖς νεύροις ρεῦμα ἀνάλογον πρὸς τὸ ἠλεκτρικόν. Τὰ νεῦρα εἶνε τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα, τὰ διαβιβάζονται εἰς τὴν συνείδησιν τὰς ἐσωτερικὰς ἐντυπώσεις, οἱ δὲ μῦς οἱ διαβιβάζοντες ἢ οἱ ἐκτελοῦντες τὴν θέλησιν τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ Dubois-Reymond ἀπέδειξε ὅτι πᾶσα ἐνέργεια τῶν νεύρων, ἣτις φανεροῦται ὡς κινήσεις μὲν ἐπὶ τῶν μυῶν, ἐν δὲ τῷ ἐγκεφάλῳ ὡς αἰσθησις, παρακκοιουθεῖται ὑπὸ τροποποιήσεώς τινος τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος τῶν νεύρων. Ἀλλὰ νὰ εἴπῃ τις μετ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Dubois-Reymond, ὅτι ἡ συνείδησις οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ προϊὸν τῆς μεταβιβάσεως τῶν κινήσεων τούτων, εἶνε ὡς νὰ περιπέσῃ εἰς τὸ αὐτὸ ἀμάχημα τῆς ἀπλότητος, τοῦ δυσχυρίζεσθαι ὅτι αἱ τηλεγραφικαὶ ἀνταποκρίσεις, αἵτινες καθ' ἡμέραν γίνονται μεταξὺ τῶν διπλωματικῶν γραφείων τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων, ἔχουσιν ὡς αἰτίαν τὴν διάβασιν θυελλώδους νέφους, πρὸς τὸ χειριστήριον, καὶ ὅτι ὁ δέκτης ἀποστέλλει ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀπόκρισιν εἰς τὰς νουνεγεῖς εἰδοποιήσεις¹.

¹ Καὶ ἐναντίον τινῶν περιέργων πειραμάτων ὁ ζωϊκὸς ἠλεκτρισμὸς, δὲν εἶνε ἐν τέλει ἀποδειχθέντι τι γεγονός. Οὐδὲν ἀποδεικνύει ὅτι τὰ παρατηρηθέντα ἀποτελέσματα δὲν ἔχουσιν ὡς ἀρχὴν ἕτερον παράγοντα. Οἱ ἠλεκτροφόροι δὲν ἠδυνήθησαν ἐτι νὰ ἐπιθε-
 εῖσῶσιν ἐπὶ τῶν τροπικῶν, βελονῶν κτλ. οὐδὲν ἔγνω πείσεως,

Νὰ κηρύττη τις ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἄλλο τι ἢ προῖόν ὑλικόν, νὰ ἀφομοιοῖ αὐτὸν πρὸς γημικὴν τινα σύνθεσιν καὶ νὰ ἐπάγῃ ὡς συμπέρασμα ὅτι ἡ σκέψις εἶνε προῖόν γημικὸν ὑλικῶν τινων συνδυασμῶν, εἶνε δεινὴ πλάνη. Ἀπκντες γινώσκομεν ὅτι ἡ δίκνοικ δὲν εἶνε μίγμα φαρμάκων. Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὕλη εἶνε δύο οὐσίαι οὕτω ξέναι πρὸς ἀλλήλας, ὥστε πᾶσαι αἱ γλῶσσαι πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ πάντων τῶν αἰῶνων ἐκ δικμέτρου πάντοτε ἀντέταξαν αὐτάς πρὸς ἀλλήλας. Οἱ νόμοι καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ πνεύματος ὑπάρχουσιν, χωρὶς τῶν νόμων καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ σώματος. Ἡ δύναμις τῆς θελήσεως, εἶνε πολὺ διάφορος τῆς δυνάμεως τῶν μυῶνων. Ἡ φιλοδοξία εἶνε πολὺ διάφορος τῆς δυνάμεως τῶν μυῶνων. Ἡ ἐπιθυμία εἶνε πολὺ διάφορος τῆς δίψης. Ποῦ εὐρίσκετε τὴν ἐνέργειαν τῆς ὕλης ἐν τοῖς ἠθικοῖς νόμοις, οἵτινες διέπουσι τὴν συνείδησιν; Ἄν ὁ τοῦ καυκασίου ἐγκέφαλος εἶνε ὠσειδῆς, στρογγύλος ὁ μαγγολικὸς καὶ ἐπιμήκης ὁ Αἰθιοπικὸς, τί κοινὸν ἔχει τὸ ἀνθρώπινον αἶσθημα πρὸς τὰς σπειροειδεῖς ἢ κυλινδρικές ἴνας; Τί κοινὸν ἔχουσιν αἱ ἔννοιαι τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου πρὸς τὸ ἀνθρωπικὸν ὄξύ; ἢ τὸ τρίγωνον, ὁ κύκλος καὶ τὸ τετράγωνον, πρὸς τὴν ἀγαθότητα, τὴν γενναϊότητα, τὸ θάρρος; Ἐὰ ἔχη τις διευθύνσεως πρὸς τὸν πόλον, ἔλξεως. Ὁ Sir Humphry-Davy δὲν ἐδυνάθη νὰ παρατηρήσῃ οὐδεμίαν ἐκκλισιν τῆς μαγνητικῆς βολῆς, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀποσύνθεσιν ὕδατος διὰ τῶν τορπιλλῶν ἢ ἄλλων τινῶν. Δὲν πρέπει λοιπὸν σπεύδων νὰ ᾄδῃ μετὰ τόσης ἐμφάσεως τὴν συγγένειαν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τῆς ζωῆς, καὶ μάλιστα τῆς διανοίας.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istitou
Restrictions apply.

καιον λέγων ὅτι ὁ Cromwell εἶχε 2,231 γρ. διανοίας, ὁ Βύρων 2,238 καὶ ὁ Κυβιέρος 1,829 διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ ἐγκέφαλοι αὐτῶν ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς ταῦτα τὰ βάρη; Ἀληθῶς, ὅταν θέλη τις μετὰ προσοχῆς νὰ ἐρευνήσῃ τὸ βάθος τοῦ πράγματος, ἀπορεῖ ὅτι ἄνθρωποι δεινοὶ περὶ τὰς διανοητικὰς ἐργασίας κατῆντησαν νὰ συγχωνεύωσι τὸν πνευματικὸν κόσμον πρὸς τὸν ὑλικόν.

Οὕτως, ἐρωτῶμεν ἂν οἱ πολυπειροὶ οὗτοι¹ κχτενόησαν ὄντως τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων αὐτῶν, ὅτε ἀπεφῆναντο τοιαύτας προτάσεις, ἀποτελοῦσας τὴν βᾶσιν τῆς διδασκαλίας των.

—“Ἀπασαι αἱ δυνάμεις, ἅς ἐννοοῦμεν ἀπὸ τὸ ὄνομα ιδιότητες τῆς ψυχῆς, δὲν εἶνε ἡ λειτουργίξι τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας. Αἱ σκέψεις ἔχουσι πρὸς τὸν ἐγκέφαλον περίπου τὴν αὐτὴν σχέσιν, ἣν ἔχει ἡ χολή πρὸς τὸ ἥπαρ².

—Ἡ ἔκκρισις τοῦ ἥπατος καὶ τῶν νεφρῶν λέγει ἄλλος τις συγγραφεὺς, ὅστις δὲν τολμᾷ νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῆς συγκρίσεως ταύτης, γίνεται ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν καὶ εἶνε φανερά. Ἐνῶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγκεφάλου δὲν

¹ Ἀναγινώσκοντες τὰ *Leçons sur l'homme* τοῦ Karl Vogt, δὲν ἀμφισβᾶλλομεν ὅτι διὰ τῶν μετ' εὐχλωτίας καὶ ἐναργείας παραδειγμάτων, τὰ μαθήματα ταῦτα, δὲν ἐκηρύχθησαν ἐναντία τοῦ πνεύματος. Ἀποδεικνύουσι τούναντιον, εἰς πολλὰ μέρη ἄξια προσοχῆς, ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ πνεύματος, ἡ δραστηριότης, ἡ παιδείσις, ἡ πρόοδος, τὸ διηγετικὸν αὐτοῦ ἔργον ἐπιδρῶσι πολὺ ἐπὶ τὸν ὄγκον, τὸ σχῆμα καὶ τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου.

² Karl Vogt, *Physiologische Briefe für Gebildete aller*

δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ ὀλοκλήρου τῆς συνειδήσεως· αὐτὴ δὲν ἐκκρίνει οὐσίαις, ἀλλὰ δυνάμεις¹.

Τί εἶνε τοῦτο τὸ ἐκκρίνειν δυνάμεις; Ἦθελον μᾶς ὑποχρεώσῃ πολὺ ἂν ἐρμηνεύσωσιν ἡμῖν τοῦτο. Διατί νὰ μὴν ἐκκρίνη τις ὥρας ἢ κιλόμετρα;—Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν.

—Ὅ,τι καλοῦμεν ποσότητα συνειδήσεως, λέγει ἀδελφός τις ἄλλης χώρας, ὀρίζεται διὰ τῶν συστατικῶν στοιχείων τοῦ αἵματος. Ἀπόδειξις ὅτι ἡ παρὰγωγὴ τῶν ἠθικῶν δυνάμεων ἐξαρτᾶται ἀμέσως ἐκ τῶν χημικῶν μεταβολῶν, εἶνε ὅτι τὰ ἄχρηστα προϊόντα, ἅτινα οἱ νεφροὶ ἀποχωρίζουσιν ἐκ τοῦ αἵματος, μεταβάλλουσι χηρικτῆρα κατὰ τὴν ἐγκεφαλικὴν ἐργασίαν².

—Ἡ διάνοια εἶνε κίνησις τῆς ὕλης. Ὑλικαὶ κινήσεις, συνδεδεμέναι ἐν τοῖς νεύροις δι' ἠλεκτρικῶν ρεύμάτων, διέρχονται διὰ τοῦ ἐγκεφάλου ὡς αἰσθησις. Ἡ αἰσθησις αὕτη εἶνε τὸ αἰσθημα τοῦ ἐγῶ, ἡ συνειδήσις. Ἡ θέλησις εἶνε ἡ ἀναγκασία ἔκφρασις καταστάσεώς τινος τοῦ ἐγκεφάλου προερχομένης ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Δὲν ὑπάρχει θέλησις ἐλευθέρᾳ³.

—Ὑπάρχει ἡ αὐτὴ σχέσις (κατὰ τὸν **Huschke**) μεταξὺ τῆς διανοίας καὶ τῶν ἠλεκτρικῶν δονήσεων τῶν ἰῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ὅποια μεταξὺ τοῦ χρώματος καὶ τῶν δονήσεων τοῦ αἰθέρος.

¹ Buchner, Kraft-und Stoff—3 Spencer, First Principles, 282.

² Buchner, Kraft und Stoff.—3 Spöncer, First Principles, 282.

³ Moleschott, Kreislauf des Lebens, 41, 456, 484, 490.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istitouton
Restrictions apply.

— Ἡ διάνοια εἶνε ἔκκρισις τοῦ ἐγκεφάλου εἶπεν ἡδὴ ὁ Cabanis, πρὸ ἡμισαίων καὶ ἐπέκειντα ἐκκτοντα-ετηρίδας.

— Πᾶσαι αἱ ἀνθρώπιναι πράξεις εἶνε ἀναγκαῖα προϊόντα τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίης, ἔλεγεν ἐσχάτως ὁ Taine· ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετὴ εἶνε προϊόντα, ὅπως τὸ βιτριόλιον καὶ τὸ σάκχαρι.

Θὰ προσθέσωμεν εἰς τὰς προτάσεις ταύτας, τελευταίην τινὰ, ἣτις φαίνεται γεννηθεῖσα ἐπίτηδες, ὅπως ἐξηγήσῃ αὐτάς. Ὁ Nicol εἶπεν ἀκριβῶς. Αἱ μάλιστα γελοιώδεις μωρίαι εὐρίσκουσι πάντοτε πνεύματτα ἀναλογοῦντα πρὸς ταύτας.

Ὁ Κάντιος διενόηθη νὰ ἀντικαταστήσῃ ἀντὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἐννοίας καθαρὰς ὑποκειμενικᾶς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Κατ' ἀντίθεσιν ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Körper und Geist* H. Seheffler, σπουδάζει νὰ ἐξηγήσῃ τὴν γένεσιν τοῦ πνεύματος διὰ τῆς ὕλης. Δὲν θὰ ἀναφέρωμεν τὴν μέθοδον αὐτοῦ, ὀλίγον τι συγκεχυμένην· ἀλλὰ τὴν κριτικὴν μαρτυρίαν ἣν δίδει ὁ νῦν ὑπερκαπολογητῆς τοῦ κράτους τῆς ψυχῆς K. Tissot. Ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ, λέγει, «ὁ νοῦς εἶνε δύναιμις τῆς ὕλης, οὐχὶ ἀπλῆ τις δύναιμις, ἀλλ' ἀποτέλεσμα ἀπλῶν δυνάμεων τῆς ὕλης, ἐνωθεισῶν ὅπως (ὅποῖον μυστήριον εἰς τὰς δύο ταύτας λέξεις!) συναποτελέσωσι τὸν ἀνθρώπινον ὄργανισμὸν. Τὸ πνεῦμα δὲν ἐκδηλοῦται, παρὰ ἀφοῦ ἡ ὕλη ὀργανωθῇ εἰς ἀνθρώπιον σῶμα· (ὦ τῆς λεπτότητος τῶν φρενῶν)· ἀλλ' ἡ τάσις (!) πρὸς τὴν ὀργάνωσιν ταύτην τῆς ὕλης, ἢ

πρὸς τὴν γένεσιν τοῦ πνεύματος ὑπάρχει ἐν τῇ φύσει.»

Ἡ ἀνάγκη, νὰ ἀποδεχθῆ τις τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως, παρίστανται παρὰ τὴν θέλησίν των ἐν πᾶσι τοῖς ὀρισμοῖς αὐτῶν. Καὶ τίνων ὀρισμῶν! Ἐκ τῶν ῥηθέντων παρὰδειγμαμάτων δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν· ἀλλ' ἰδοὺ τελευταία τις αἴγλη φωτός, ἣτις δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς διακλάμπουσα ἀνθοδέσμη πυροτεχνήματος. «Ἡ δικάνοια. ὁμολογεῖ ὁ Büchner, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ οὐδὲν ἔχουσι ὑλικόν, δὲν εἶνε ὕλη (εὐγε!) ἀλλὰ εἶνε (ἀκούσατε τοῦτο), εἶνε τέλειον σύνολον ἐτερογενῶν δυνάμεων ἀποτελουσῶν ἐνότητα, εἶνε τὸ ἀποτελεσμα συμπαρομαρτούσης ἐνεργείας πολλῶν ὑλικῶν οὐσιῶν κεκτημένων δυνάμεις ἡ ιδιότητας». Ἄν δὲν ἐνοητε ἀκριβῶς τὴν ἔκτασιν τοῦ ὀρισμοῦ τούτου, ἰδοὺ οὗτος εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν: «Der Effect eines zusammenwirkens vieler mit Kräften oder Eigenschaften begabter Stoffe.» Κατὰ τὸ ὀρθότατον συμπέρασμα, ὅπερ ἐκ τούτου συνάγει ὁ διδάκτωρ Hoefler, εἶνε ἐξήγησις ἀξία νὰ παρατεθῆ πλησίον τῆς ἀποκρίσεως τοῦ Σχαναρέλλου: «Ossabundus, nequeis, nequer, potarium, quipsa milus, ἰδοὺ ἀκριβῶς τὸ ποιοῦν βωβὴν τὴν σὴν κόρην.» Ὡ σοφοί! Ὁ Ἐπίκουρος εἶχεν ἤδη εἰπεῖ, ὅτι ἡ φύσις τοῦ λίθου εἶνε τὸ πίπτειν διότι πίπτει. . . . ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶνε πλέον ἐπιστήμη, εἶνε κωμωδία.—Ὁ γριφώδης αὐτῶν περὶ ψυχῆς ὀρισμὸς, εἶνε καθ' ἡμᾶς χτριεντισμὸς ἀποτρόπαιος. Ἄλλ' ἔστω. Ἐκαστος λαμβάνει εὐχαρίστησιν ὅπου τὴν εὕρισκει.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias IS
Restrictions apply.

Οὐδὲν κάλλιον δύναται νὰ πρὸςβληθῆ ἢ πρὸς τοὺς εἰρημένους ὀρισμοὺς, ὅσον ἡ ἀξιοθαύμαστος πρότασις τοῦ Ἐγγέλου ἐπὶ τῆς τρυφότητος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἰδοὺ ἡ ἀληθῶς ἀξιοθαύμαστος πρότασις. « Ἡ ὕλη εἶνε ἄλλο ἢ τὸ πνεῦμα. Τὸ πνεῦμα εἶνε ἄλλο ἢ ἡ ὕλη. Ἀμφότερα ἄρα εἶνε ἄλλο τι. Ἄρα εἶνε τὸ αὐτό! »

Ὁ ὡς ἀνεξέλεγκτος ὑπὸ τοῦ Ἐγγέλου κατασκευασθεὶς ἀξιόλογος οὗτος συλλογισμὸς, εὐρίσκειται ἐν τῇ Μεγάλῃ αὐτοῦ Λογικῇ. Καὶ οἷα λογικῇ, πόσον ὁ καθαρὸς αὐτοῦ ὕλισμός εἶνε ὄντως καθαρὸς παντὸς πνεύματος!

Ὡς βλέπεις, φίλε ἀναγνώστη, δὲν ἐλλείπουσιν ἡμῖν ὀρισμοί, ἀλλ' ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐρωτῶμεν τί οὗτοι ὀρίζουσιν. Ἐξ αὐτῶν τοῦλάχιστον ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ κύριοι οὗτοι οὐδὲν πλειότερον ἡμῶν γινώσκουσιν περὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς.

Οὕτως ἀρτίως εἶδομεν ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ, ὅτι ἂν ἡ μὲν φυσικὴ σύστασις τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν ψυχὴν καὶ θυμικῶς προσηρμοσμένη εἰς τὸ νὰ δέχεται ἡ ψυχὴ αὕτη ἀπάσας τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, νὰ κρίνη καὶ μεταβιβάζη τὰς ἰδίαις αὐτῆς ἀποφάσεις, ἡ ἀνατομικὴ ὅμως δὲν δύναται ἐκ τούτων νὰ συμπεράνη ὅτι ἡ ψυχὴ αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ὀργανικόν τι προῖον, καὶ ἡ φιλοσοφία διορᾷ τούτωντιον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀβεβαιοτήτων καὶ τῶν ἀντιρρήσεων τοῦ ὕλισμοῦ, τὴν ἐναργῆ ἐπίδρασιν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τὴν Ἰλήν.

Εἶδομεν ὅτι ἡ μακίς δὲν εἶνε ὀργανικὸν πάθημα, ἀλλὰ ψυχολογικόν, καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει ἴδιον κόσμον

θλίψεων, ὅπως καὶ ἴδιον κόσμον τέρψεων. Ἡ ἀπόφρασις εἶνε σαφής. Ἀλλὰ δύναται τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἀφοῦ ἐθεώρησαν τὴν μανίαν ὡς φυσιολογικὴν νόσον ἐχώρησαν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ κκταβιβάσωσι καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν, καὶ ὅτι σήμερον μέγα πλῆθος ἱατρῶν θεωρεῖ τὴν μεγαλοφυΐαν ὡς τι νευροειδές;

Ὁ ἡμέτερος αἰὼν ἦτο ἱκανὸς μόνον νὰ τολμήσῃ τοιαῦτα. «Ἡ κκτασκευὴ πολλῶν μεγαλοφυῶν ἀνθρώπων, λέγει ὁ K. Moreau (de Tours) εἶνε βεβαίως ὁμοία πρὸς τὴν τῶν ἡλιθίων.¹» Ἀναπτύσσων ὑπερμέτρως θέμξ τι τοῦ δόκτορος Lélut, ὁ συγγραφεὺς ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ἀνήκει εἰς τὴν γῶραν τοῦ πνεύματος ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ σώματος! Καὶ ἐπὶ τίνος βάζσεως στηρίζεται; Ἐπὶ τοῦ ὅτι, ὡς λέγουσί τινες μεγαλοφυεῖς, ὑπῆρξαν παράξενοι, ἰδιότροποι, ἀφηρημένοι, ἢ μᾶλλον ὑπῆρξαν ἀσθενοῦς κκτασκευῆς, μικρόσωμοι, ῥαχιτικοί, χωλοί, κυφοί, ψελλοί, πολλάκις δὲ καὶ θύματα πκρεκτροπῶν.

Ἀναντιρρήτως λαμβάνει τις πκράδοξον ἔννοιαν περὶ τῆς μεγαλοφυΐας, πιστεύων ὅτι αὕτη κεῖται ἐν τῇ πρωτοτυπῇ τῶν γνωμῶν, ἐν τῇ ἰδιοτροπῇ, ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ, ἢ ἐν τῇ πκρροσύνῃ. Ἀλλ' ἡμῖν φαίνεται ὅτι κεῖται μᾶλλον ἐν τῷ ὕψει τῆς διανοίας, ἐν τῷ μεγάλειῳ τῆς ψυχῆς, ἐν τῇ βκθείαις τῶν ἐπιστημονικῶν περὶ τῆς φύσεως μελετῶν, ἐν τῷ κκρατεῖν ἐκυτοῦ κκτὰ τὰς διανοητικὰς θεωρίας.

¹ La Psychologie morbide.

Ἡ παράδοξος αὕτη ἐξομοίωσις τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς μανίας ἐξηλέγχθη ὑπὸ τοῦ Paul Janet, ἐν τῷ σοφῷ αὐτοῦ ἔργῳ, περὶ τοῦ Ἐγκεφάλου καὶ τῆς Διαφορίας. Ἡ θεωρία αὕτη, λέγει, «ἔλαβε τὴν ἐπιφάνειαν ἀντὶ τῆς πραγματικότητος, τὸ συμβεβηκὸς ἀντὶ τῆς ὑποστάσεως, τὰ μεταβλητὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον συμπτώματα ἀντὶ τοῦ βᾶθους καὶ τῆς οὐσίαις. Τὸ συνιστῶν τὴν μεγαλοφυΐαν δὲν εἶνε ὁ ἐνθουσιασμός, (διότι ὁ ἐνθουσιασμός δύναται νὰ γεννηθῆ καὶ ἐν τοῖς μετριωτάτοις κοινοτάτοις πνεύμασι), ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ τοῦ λογικοῦ. Μεγαλοφυΐα εἶνε ὁ βλέπων ὀξύτερον τῶν ἄλλων, ὁ διαγινώσκων μείζον μέρος τῆς ἀληθείας, ὁ δυνάμενος νὰ συνάψῃ πλείονα γεγονότα ὑπὸ γενικὴν ἔννοιαν, ὁ συναρμόζων ἅπαντα τὰ μέρη ὅλου τινὸς ὑπὸ κοινόν τινα νόμον, ὅστις, δημιουργῶν, ὅπως ἐν τῇ ποιήσει, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ, ἢ πραγματοῖ διὰ τῆς φαντασίας τὴν ἔννοιαν, ἣν ὁ νοῦς αὐτοῦ συνέλαβε. Τὸ ἴδιον τῆς μεγαλοφυΐας εἶνε τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ, καὶ μὴ παρασύρεσθαι ὑπὸ τυφλῆς καὶ ἀναγκαίως τινὸς δυνάμεως, τὸ ἄρχειν τῶν ἑαυτοῦ ἐννοιῶν, καὶ μὴ ἀγεσθαι ὑπὸ φαντασιοπληξίας· τὸ ἔχειν συνείδησιν διακυγῆ καὶ διαγινώσκουσιν σαφῶς τί βούλεται καὶ τί ὀρᾷ, καὶ μὴ πλανᾶσθαι εἰς κενὰς καὶ ἀλλοκότους χιμαίρας, ὡς οἱ βραχμᾶνες. Ἀνυμφιδόλως, ὁ μεγαλοφυΐας, ποιῶν τι, δὲν σκέπτεται περὶ τοῦ ἰδίου προσώπου, δηλαδὴ περὶ τῶν μικρῶν αὐτοῦ συμφερόντων, περὶ τῶν μικρῶν αὐτοῦ παθῶν, περὶ τοῦ καθ' ἡμέραν αὐτοῦ βίου, ἀλλὰ περὶ οὗ σκέπτεται· ἄλλως, θὰ ἦτο εὐφρογγός τις

καὶ ἄνους ἤχῳ, καὶ ὅ,τι ὁ Παῦλος ὀνομάζει *κύμβαλον αἰλαλάζον*. Ἐν κεφαλαίῳ, ἡ μεγαλοφυΐα εἶνε, καθ' ἡμᾶς, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν τῇ ὑγιεστερᾷ καὶ ῥωμαλευτέρᾳ αὐτοῦ καταστάσει.»

Ἐν τούτοις ἀπομεμονωμένοι ἐν τῇ σκυθρωπῇ αὐτῶν ἐρημίᾳ, οἱ ἐμπαθεῖς ἡμῶν φυσιολόγοι περιβάλλονται ὑπὸ σκότους καὶ δὲν θέλουσι νὰ ὁμολογήσωσι τὴν ὑπάρξιν τῶν εὐγενεστάτων δυνάμεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἀξιοῦσιν ὅτι εἶνε οἱ δεινοὶ ἐρμηνεῖς τῆς ἐπιστήμης, ὅτι κρατοῦσι τὸ μέλλον τῆς δικαιοσύνης ἐν ταῖς πλάσμασι αὐτῶν, καὶ βλέπουσι δι' ὑπεροπτικῶν τινος βλέμματος τοὺς πτωχοὺς θνητοὺς, ὧν τὸ στήθος παρέχει τὴν τελευταίαν καταφυγὴν εἰς τὴν πίστιν τῶν ἀρχαίων ἡμερῶν, εἰς τὴν φυγαδευθεῖσαν ἐλπίδα. Ἀλλ' ἔξω ἑαυτῶν δὲν εἶνε ἡ σκότος, χίμαιραι, φαντάσματα. Κρατοῦσιν ἀνὰ χεῖρας τὴν λυχνίαν τῆς σωτηρίας, χωρὶς φεῦ! νὰ βλέπωσι ὅτι ὁ μέλας καπνὸς, ὁ ἐξ αὐτῆς ἀναθρόσκων τινάττει τὰς ὄψεις αὐτῶν καὶ παραπλανά τὴν πορείαν των. Συνθλίβουσι τὰ πράγματα εἰς τοὺς βραχίονας αὐτῶν ἵνα ἐκπίεσωσι τὴν οὐσίαν, καὶ ὅταν ἐννοήσωσιν ὅτι ἡ οὐσία αὕτη δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς προσδοκίας των, κηρύττουσιν ὅτι «ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων δὲν ὑπάρχει καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ὅτι δὲν εἶνε ἡ αἰσχέσεις, ἃς νομίζομεν ὅτι παρατηροῦμεν μετὰ τῶν μεταμορφώσεων τῆς ὕλης.» Δὲν ὑπάρχουσι πλέον νόμοι, ἀλλ' ἐν τῇ φαντασίᾳ ἡμῶν. Οὐδὲ ὑπάρχουσι δυνάμεις, ἀλλὰ μόνον ιδιότητες τῆς ὕλης, ποιότητες κεκρυμμένα, αἵτινες ἀντὶ νὰ συντε-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istitiouton
Restrictions apply.

λῶσιν εἰς τὴν πρόοδον, ἀγρῶσιν ἡμᾶς πέντε καὶ εἴκοσι
 ἑκατονταετηρίδας ὀπίσω εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριτο-
 τέλους. Τὰ συμπεράσματτα αὐτῶν εἶνε καθαρῶς ἀθαί-
 ρεττα, οὔτε ἡ χημείξ, οὔτε ἡ φυσικὴ ἀποδεικνύουσιν
 ταῦττα, ὅπως αὐτοὶ ἀξιοῦσι. Πολὺ ἀπέχουσι τοῦ νὰ εἶνε
 ταῦττα γεωμετρικαὶ προτάσεις, ἀναγκασίως ἀπορρέουσαι
 αἰ μὲν ἐκ τῶν δὲ, ὡς τοσαῦτα διαδοχικὰ πορίσματα·
 ἀλλ' εἶνε ξένα παρεμβλήματτα, ἅτινα ἀθαίρετῶς συγ-
 κολλῶσιν εἰς τὸ δένδρον τῆς ἐπιστήμης. Λίαν εὐτυχῶς
 δι' ἡμᾶς, οὐδὲν πλείοτερον γινώσκουσι περὶ τῶν νόμων
 τῆς ἐμβολῆς. Οἱ νεκροὶ γεννηθέντες βλαστοὶ οὗτοι ξέ-
 νου εἶδους, δὲν εἶνε ἱκανοὶ νὰ λάβωσι τὸν ζωογόνον
 χυμὸν, καὶ τὸ δένδρον ἀνυξινόμενον λησμονεῖ αὐτοὺς
 ἐν τῇ ἐκυτοῦ προόδῳ. Οὕτω δὲν ἐμφανίζουσι σήμερον
 πλείονα ζῶν τῆς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἐπικούρου καὶ
 τοῦ Λουκρητίου, καὶ οἱ μεταγενέστεροι δὲν θὰ λάβωσι
 ποτε τὸν κόπον νὰ ἀποδρέψωσιν ἄνθη καὶ καρπούς.
 Ἄλλ' ὅμως, ἀκούων τις αὐτῶν, θὰ νομίση ὅτι οὕτω
 φυσικῶς ἐνωσθαι μῆθησαν εἰς τὸ θαλερὸν τῆς ἐπιστή-
 μης δένδρον, ὥστε τρέφονται ἐκ τῆς ἰδίης ζωῆς αὐ-
 τοῦ, καὶ διατηροῦνται διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν φροντί-
 δων, ὡς ἂν μήτηρ νοήμων ἤθελέ ποτε συγκατανεύσῃ
 νὰ ἐκχύσῃ τὸ ἄνθος τοῦ γάλακτός της εἰς χεῖλη τοιού-
 των παρσιτών! Ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν τὸ διδασκαλι-
 κὸν σχῆμα, ὅπερ λαμβάνουσι πρὸ τῶν μαχητῶν τῆς
 νεωτέρας ἐπιστήμης, εἶνε περίεργον καὶ ἄξιον παρκτη-
 ρήσεως. Ποιοῦσιν ὅμως ἐποχὴν, διότι, ἂν δὲν ἦνε πάντες
 σοφοί, τινὲς ἐξ αὐτῶν ἴστανται ἐπὶ τῶν πρώτων στοί-

χων τῆς ἐπιστήμης. Παρήγαγον ἔργα τινὰ ἔχοντα ἀξίαν ἐν τῇ φυσικῇ, ὥστε δι' αὐτῶν ἐπιβάλλουσι καὶ κατορθοῦσι νὰ γίνηται ἀποδεκτὴ ἡ ψευδὴς μεταφυσικὴ τῶν ἐμπειρικῶν τούτων.

Πρὸ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν τάσεων τούτων, πρὸ τοῦ σκαλιοῦ τούτου γεγονότος, ἀπολύτου ὕλισμοῦ, πρὸ τοῦ νομιζομένου τελευταίου τούτου ὁρίου τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου· τῆς ἐκμηδενίσεως τοῦ δημιουργοῦ νόμου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τί γίνονται αἱ εὐγενέστεχται ἐμπνεύσεις τῆς ἀνθρωπότητος, αἱ ἀρχαιόταται καὶ ὑψηλόταται; Τί γίνονται αἱ ἔννοιαι τοῦ Θεοῦ, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀληθείας, τοῦ καλοῦ, τῆς ἠθικῆς, τοῦ καθήκοντος, τῆς διανοίας, τῆς ἀγάπης; Χάος καὶ κόνις πάντα ταῦτα! Ἡμεῖς πάντες, ἐργάζεται τῆς διανοίας, ζωογονούμενοι ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ὀρέξεως τοῦ εἰδέναι, δὲν ἤμεθα ἢ ὁ ἀτμὸς τεμαχίου λίπους φωσφορικοῦ. Ἄς θαυμάσωμεν ἔτι τὰς λαμπρὰς εἰκόνας τῆς φύσεως, ἃς ὑψώσωμεν τὴν διάνοιαν ἡμῶν πρὸς τὰ φωτεινὰ ὕψη, ἃ ὁ Ἥλιος χρυσώνει κατὰ τὰς μελαγχολικὰς ὥρας τῆς ἐσπέρας, ἃς ἀκούσωμεν τὴν ἁρμονίαν τῆς ἀνθρωπίνης μουσικῆς καὶ ἃς ἀφήσωμεν ἐκυτούς λιχνιζομένους ὑπὸ τῆς μελωδίας τῶν ζεφύρων καὶ ἀνέμων, ἃς θαυμάσωμεν τὸν ἄπειρον φλοῖσθον τῶν θαλασσῶν, ἃς ἀναβῶμεν εἰς τὰς λευκὰς κορυφὰς τῶν ἀκτινοβόλων ὀρέων, ἃς πεκρατηρήσωμεν τὴν πορείαν τὴν οὕτω ὠραίαν καὶ συγκινητικὴν τῆς γηίνης ζωῆς καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς φάσεις, ἃς ὀσφρανθῶμεν τὰ ἀρώματα τῶν ἀνθέων, ἃς ὑψώσωμεν ἔτι τὰ βλέμματα

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istor
Restrictions apply.

ἡμῶν πρὸς τὰ ἀκτινοβόλα ἄστρα, ἅτινα καλύπτονται εἰς τὰς μαρμαρυγὰς τοῦ γλαυκοῦ στερεώματος, ἃς συγκοινωνήσωμεν μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, ἃς σεβασθῶμεν ἔτι τὰς ἐξόχους μεγελοφυίαις, τοὺς σοφοὺς, οἵτινες ἐκράτουν τῆς ὕλης, ἃς σεβασθῶμεν τοὺς κατὰδικομένους μηχαντάς τῆς ἠθικῆς, τοὺς νομοθέτας τῶν λαῶν, καὶ πέραν ἡμῶν ἃς συγχωρήσωμεν ἔτι εἰς τὴν φιλίαν νὰ ἐνώσῃ τὰς καρδίαις, εἰς τὸν ἔρωτα νὰ πάλῃ εἰς τὰ στήθη ἡμῶν, εἰς τὸ αἰσθημα τῆς πατρίδος καὶ τῆς τιμῆς νὰ διαφλέγῃ τὸν ἡμέτερον λόγον. Πᾶσαι αἱ πανάρχαιαι αὐτὴν χίμικρι, δὲν εἶνε ἢ χημικὸν ἀποτέλεσμα, μίξεως καὶ συνδυασμοῦ τινῶν αερίων. Εἶνε ὑπόθεσις βάρους καὶ ὄγκου ἐν τοῖς ἰσοδυνάμοις τοῦ ὀζυγόνου, τοῦ ὕδρογόνου, τοῦ φωσφόρου, τοῦ ἀνθρακός, ἅτινα ἐνοῦνται εἰς τὴν ἐγκεφαλικὴν κοιλότητα κατ' ἀναλογίαν ἤττον ἢ μᾶλλον μεγελητέρας. Ἀρετὴ, θάρρος, τιμὴ, ἀγάπη, εὐαισθησία, ἐπιθυμία, ἐλπίδες, κρίσις, διάνοια, μεγελοφυία, χημικοὶ συνδυασμοὶ πάντα ταῦτα! Ἄς μάθωμεν τοῦτο ἀπαξ διὰ παντός, καὶ ἃς ζήσωμεν συμφώνως πρὸς ταῦτα. Ἡ καρδία ἡμῶν ἃς κατατείλῃ τοὺς παλμούς αὐτῆς, ἢ ψυχὴ ἃς μὴ προσκολλᾶται εἰς τὸ σέβας τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, τὸ βλέμμα ἡμῶν ἃς μὴ ὑψαῦται πλεον πρὸς τὸν Οὐρανόν· ἢ ζωὴ τοῦ πνεύματος δὲν εἶνε ἢ φαντασία. Ἄς ὑποκύψωμεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν ἤμεθα ἄλλο τι ἢ ἀόρατος καὶ ἄνευ ὑποστάσεως ἔκκρισις τριῶν ἢ τεσσάρων λιτροῶν φαιοῦ ἢ λευκοῦ μυελοῦ! . . .

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ

Ἡ ὑπόθεσις ἢ παριστάσα τὴν ψυχὴν ὡς ἰδιότητα τοῦ ἐγκεφάλου δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ ἀπέναντι τῶν γεγονότων τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος.—Ἀντιφάσεις μεταξὺ τῆς ἐνότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς πληθῆος τῶν ἐγκεφαλικῶν κινήσεων.—Ἀντιφάσεις μεταξὺ τῆς διχμενούσης ταυτότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀδιαλείπτου μεταβολῆς τῶν συστατικῶν μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου.—Σιγὴ τῶν ὕλιστῶν ἐπὶ τοῦ διπλοῦ τούτου γεγονότος.—Ἀσθένεια τῆς θεωρίας αὐτῶν.—Τόλμηραὶ ἐξηγήσεις αὐτῶν ἀπέναντι τῆς ἠθικῆς βεβαιότητος τῆς ἡμετέρας ταυτότητος.—Τίτι τρόπῳ ἢ ταυτότῃ τῆς ψυχῆς ἀποδεικνύει τὸ κενὸν τῆς ὕλιστικῆς ὑποθέσεως.

Λίχν εὐτυχῶς διὰ τὰς μεγάλας καὶ σεβαστὰς ἀληθείας τῆς ἠθικῆς τάξεως, δὲν εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ κύψωμεν τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τοιοῦτον χυδαῖον συμπερασμ. Ὡς ὅτε ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς ἀδομέναις ὑπὸ τοῦ λατίνου ποιητοῦ τῶν *Μεταμορφώσεων*, οὕτω καὶ νῦν γεννώμεθα, ὅπως ἰστάμεθα ὄρθιοι καὶ βλέπωμεν εἰς τὸν Οὐρανόν. Ἐνταῦθα ἀναμφιβόλως ἠδυνάμεθα νὰ προσαγάγωμεν τὸ ἐνεργέστερον μαρτύριον τῶν βαθυτάτων αἰσθημάτων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. ἠδυνάμεθα μετ' ἐνχορείας νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἐν ταύταις

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

ταῖς διδασκαλίαις δὲν ὑπάρχει πλέον οὔτε χώρα διὰ τὴν ἐλπίδα, οὔτε ἠθικός νόμος διὰ τὴν συνείδησιν, οὔτε φῶς διὰ τοὺς πόθους τῆς καρδίας, οὔτε ἀγαθότης ἐν τῇ φύσει, οὔτε δικαιοσύνη ἐν τῇ τάξει τοῦ παντός, οὔτε παρηγορία διὰ τὸν τεθλιμμένον, καὶ ὅτι ὁ λογικός κόσμος ὁ ἐπὶ τῆς γῆτινης σφαίρας δὲν ἔχει οὐδέναι σκοπὸν, οὐδὲν φῶς, οὐδένα πνευματικὸν νόμον. Κυλιέται τοῦ λοιποῦ ἐν τῷ στροβίλῳ, φερόμενος ἐν τῷ σκοτεινῷ χώρῳ ὑπὸ τῆς κινήσεως καὶ ταχείας περιφορᾶς τῆς σφαίρας, ἀνανεοῦται καθ' ἑκάστην στιγμὴν διὰ τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου τῶν μελῶν αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς ὑλικῆς δημιουργίης ἢ παράσιτος εὐρώς, τυφλῶς γεννηθεὶς καὶ διακωλύζομενος διὰ τῶν χημικῶν δυνάμεων. Ναί, ἡδυνάμεθα ἐπικαλούμενοι τὴν μαρτυρίαν τῶν καρδιῶν καὶ τῶν ψυχῶν, αἵτινες ἐλπίζουν ἐτι, καὶ ἀντιπαρτάσσοντες εἰς μάχην τὰς ἐπιζώσας ἔτι ἀποδείξεις τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ψυχολογίας, νὰ καταβάλωμεν τοὺς ἀντιπάλους ἡμῶν, καὶ βιάσωμεν αὐτοὺς νὰ ὁμολογήσωσιν πρὸς ἑαυτοὺς τὴν ἰδίαν ἥτταν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἠθελήσαμεν νὰ πολεμήσωμεν ἐπὶ ἴσου ἐδάφους καὶ μετ' ἴσων ὄπλων, ἐπειδὴ ἰσχυρίσθημεν ὅτι ἡδυνάμεθα νὰ ἀνσχευάσωμεν τὰς δοξασίαις των ἐν μόνῳ τῷ ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης ἧς λέγονται σφρίγγματα καὶ διερμηνεῖς, γενναίως ἐμμένομεν ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐδάφους καταφρονεῦντες ὡς οὗτοι τῶν συλλογισμῶν τῆς ψυχολογίας. Οὕτως, οὐδαμῶς ἀπαντῶμεν πρὸς τὰς ἐξῆς προτάσεις τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων καὶ τῶν

ὑπομνημάτων, δι' ὧν ἐπιμηκύνουσι τχύτας. «Οἱ νόμοι τῆς φύσεως εἶνε δυνάμεις βάρβαροι, ἄκαμπτοι, οὔτε ἠθικὴν οὔτε φιλανθρωπίαν γινώσκουσιν.» (Vogt). «Ἡ φύσις δὲν ἀκούει οὔτε τὰ παράποντα οὔτε τὰς δεήσεις τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ἀπωθεῖ ἀδυσωπήτως πρὸς ἐκυτόν» (Feuerbach). Ἐκ πείρας γινώσκομεν ὅτι ὁ Θεὸς οὐδαμῶς ἀναμιγνύεται εἰς τὴν γήϊνην τχύτην ζωὴν.» (Luther).

Ἴδου παρατηρήσεις λίαν παρήγοροι διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, δὲν ἔχει οὔτως; ἀλλ' ἐπικναλαμβάνομεν, τὸ αἰσθημα δὲν εἶνε πρᾶγμα τῆς ἐπιστήμης, δι' ὃ οὐδὲ ἀπτόμεθα τοῦ κεφαλαίου τούτου. Ἡ ἀποχὴ ὁμως αὕτη οὐδὲν ἔχει βεβαίως τὸ ἀποκωλύον ἡμᾶς τοῦ νὰ προτρέψωμεν τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας νὰ σκεφθῶσιν περὶ τούτων καὶ ἐκλέξωσιν ἐκεῖνο πρὸς ὃ ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία αὐτῶν κλίνει.

Ἄλλ' ὑπὸ μόνην τὴν ἔποψιν τῆς ἐπιστημονικῆς παρατηρήσεως, καὶ ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὰ αἰσθημὰτα τῆς καρδίας καὶ τοὺς νόμους τῆς συνειδήσεως, ἅτινα ὁμως εἶνε τι, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ψυχῆς, — λέγομεν ὅτι γεγονότα τινὰ ἐκ καθαρᾶς παρατηρήσεως πηγάζοντα εἶνε ἀπολύτως ἀνεξήγητα κατὰ τὴν ὑλιστικὴν θεωρίαν. Ἐν μὲν τῷ προηγηθέντι κεφαλαίῳ, ὁ ἀναγνώστης δύναται εἶτι νὰ μείνη αἰωρούμενος μεταξὺ τῶν δύο ὑποθέσεων, διότι παρεστήσαμεν αὐτῷ γεγονότα ἀμοιβαίως ἀμφιρρέποντα καὶ κρατοῦντα τὸ πνεῦμα μετέωρον ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐκαστοῦ βεβρύτητος. Ἐν δὲ τῷ παρόντι τὸ κέντρον τῆς βεβρύτητος θὰ διέλθῃ διὰ μέσου τῶν πνευματικῶν διδασκαλιῶν, καὶ ὅσοι δὲν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

20

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istō
Restrictions apply.

παρακκολληθήσωσιν αὐτὸ, θὰ κινδυνεύωσι πολὺ νὰ ἀπολέσωσι τὴν ἰσορροπίαν καὶ ἐμπέσωσι μετ' ὀλίγον εἰς τὸ κενὸν τοῦ κενοῦ.

Ἄς δικλᾶζωμεν πρῶτον περὶ τῶν δυσχυρισμῶν τῶν ὑλιστῶν, ἐναντίον τῆς ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς, καὶ ἵνα μὴ μόνον περὶ τῶν ξένων ἀσχοληθῶμεν, συγγρόνως δὲ καὶ ἵνα παράσχωμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ ὑλισμοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει, ἄς ἀκούσωμεν τὸν Broussais, οὗτινος τὸ ἔργον ὑπῆρξε τὸ πρῶτιστον σημεῖον τῆς συμμαχίας τῶν νεωτέρων ἐπικουρείων, ἐγκαινιάσκει ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι τὴν πρῶτην ἐπιστημονικὴν φάσιν τῆς ὀλίγον πεφωτισμένης ταύτης περιόδου.

Κατὰ τὸν Broussais ὡς καὶ κατὰ τὸν Cabanis, Locke, καὶ Condillac, ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἀπλῶς ἐν τῷ συνόλῳ τῶν σωματικῶν ὀργάνων καὶ τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν. Τὸ ἐγὼ, ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης, δὲν εἶνε ὄν sui generis, εἶνε πρᾶγμα¹, εἶνε ἀποτέλεσμα, εἶνε προῖον ἐπιδεκτικὴν τοιαύτης ἢ τοιαύτης διαθέσεως τῆς ὕλης.² Ἡ διάνοια καὶ ἡ αἴσθησις εἶνε λειτουργίαι τοῦ νευρικοῦ συστήματος, σχεδὸν καθὼς καὶ ἡ μεταμόρφωσις τῶν τροφῶν εἰς χυλὸν καὶ εἰς αἷμα εἶνε λειτουργία τῆς πεπτικῆς ἢ ἀναπνευστικῆς συσκευῆς.³ Ἡ ὑπαρξίς τῆς ψυχῆς δὲν εἶνε ἡ ἀπλή μόνον ὑπόθεσις ἐπὶ οὐδεμιᾶς παρατηρήσεως θεμελιουμένη, ὑπὸ οὐδενὸς συλλογισμοῦ ἀποδεικνυομένη, ὑπό-

¹ De l' Irritation et de la folie, p. 453.

² 7 Id. p. 474.

³ Id. Preface XIX.

θεσις αὐθαίρετος, ὄντως γυμνή πάσης ἐννοίας¹. Μὴ ἀποδεχόμενός τις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἄλλο τι ἢ σύστημα ὀργάνων, περιπίπτει εἰς τὰς ἀτοπίας τῆς ὄντολογίας².

Ὁ Cabanis, ἐν τῷ γνωστοτάτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ, καὶ ὁ Destutt de Tracy, ἐν τῇ λογικῇ αὐτοῦ ἀναλύσει περὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου, ἀποφαίνονται τὰς αὐτὰς δοξασίας, ἀλλ' ὑπὸ σχῆμα ἦττον σαφές.

Κατὰ τοὺς σφοδροὺς προμάχους τῆς διδασκαλίας τῆς αἰσθήσεως, τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον συγγέεται πρὸς τὰς ὀργανικὰς λειτουργίας. Πράγματι, δὲν ὑπάρχει. Πάντες οἱ ἄνθρωποι πάντων τῶν λαῶν καὶ πάντων τῶν αἰώνων ἐπίστευσαν εἰς τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ὑπαρξιν, ἔσχον τὴν συνείδησιν ὅτι ἔζων καὶ διανοοῦντο· πᾶσαι αἱ γλῶσσαι ἐκήρυξαν κατὰ τὰς πρώτας σελίδας τῶν χρονικῶν τῆς ἀνθρωπότητος προσωπικὴν ὑπαρξιν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ψυχῆν, διάνοιαν, πνεῦμα, οἷον δὴποτε ἄλλως καὶ ἂν ἦτο τὸ ὑπ' αὐτῶν μεταχειρισθὲν ὄνομα, (ἡδυνάμεθα νὰ καταλέξωμεν σελίδας ὀλόκληρον ὀνομάτων ἀρχικῶν ἀρικῶν, σκανδαλικῶν, ἑλληνικῶν, λατινικῶν, κελτικῶν κτλ. ἀλλὰ τοιαύτη ὀνοματολογία δὲν εἶνε ἀναγκασίαι, καὶ οἱ ἀναγκῶσται γινώσκουσι τὴν ὑπαρξιν πάντων τῶν λέξεων τούτων). Ὁ κοινὸς νοῦς, ὅπως καὶ ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ φιλοσόφου, αὐτομάτως ἐπίστευσαν, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου καὶ ἀφ' οὗ ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς γῆς διανοητικὰ ὄντα, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώματι.

¹ Réponse aux critiques p. 30.

² De l' Irritation, etc. p. 422.

ἄλλο τι ἢ ὕλη, αὐτοσυνειδησία τις, ἧς ἄνευ δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑπάρχωμεν, καὶ ἥτις ἀποδεικνύεται ἀφ' ἑαυτῆς διὰ μόνου τοῦ γεγονότος τῆς ἐσωτερικῆς μαρτυρίας τῆς συνειδήσεως. Ἐν τέλει πάντες οἱ ἄνθρωποι ἠσθάνθησαν, ὅτι τὸ ἡμέτερον σῶμα δὲν κατασκευάζει τὸ ἐν ἡμῖν διανοούμενον ὄν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ὁ κόσμος ὁ ἐξωτερικός. Ἄλλ' ἡ πηρελθοῦσα καὶ ἐνεστῶσα ἀνθρωπότης, ἔκαμε τοὺς ἑαυτῆς ὑπολογισμοὺς, ὡς φαίνεται, ἄνευ τῆς γνώμης τῶν ὑλιστῶν. Ἄλλ' εὐτυχῶς διὰ τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν, πηρίσανται ἀμφοτέραι φωτίζουσαι ἡμᾶς εἰς τὸ μέλλον, καὶ προσκαλοῦσαι νὰ σκεφθῶμεν περὶ τῆς ἡμετέρας εὐπιστίας. Ὅπως μετὰ λεπτότητος ἔγραψε τοῦτο ἀγγλίνους τις πνευματιστής¹· «Μέχρι τοῦδε, ἀγαπητοί μου φίλοι, μᾶς λέγουσιν, ἐπιστεύσατε ὅτι ὑπῆρξατε, καὶ ὅτι ἕκαστος ὑμῶν εἶχε σῶμα· ἐξέλεθε τῆς ἀπάτης, δὲν ὑπάρχετε, ἀλλὰ μόνον τὰ σώματα ὑμῶν. Ὑπάρχετε κατὰ φαινόμενον· ὅ,τι ἕκαστος ὑμῶν καλεῖ ἐγὼ δὲν εἶνε ἀλλ' ἡ ὄνομα ψιλόν, φάντασμα κενόν, ἐν, ἀγνοῶ τί, ἄνευ πραγματικότητος καὶ αἰσθήσεως, καὶ ὅ,τι ἀληθῶς ὑπάρχει ἐν τὸς αὐτοῦ, εἶνέ τι οὔτινος δὲν ἔχετε συνειδήσιν, καὶ ὅπερ οὐδὲν μᾶλλον ἔχει συνειδήσιν ὑμῶν.»

Κατὰ τὸν Broussais, τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ, τοὺς συμμαθητὰς καὶ τοὺς μαθητὰς του, τὸ ἐγὼ, εἶνε ὁ ἐγκέφαλος. Ἡ διάνοια, πάντα τὰ φαινόμενα τῆς ἐπισθησίας, τοῦ ὀρμεμψύτου, τοῦ νοῦς, εἶνε «ἐξεγέρσεις»

¹ Le duc de Broglie, *Écrits et Discours*, t. I. de l'Existence de l'âme.

τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, ἢ, ἵνα ὁμιλήσωμεν τὴν ὑλιστικωτέρην γλῶσσαν τοῦ συγγραφέως, «συμπυκνώσεις» τῆς αὐτῆς ὕλης¹. Καὶ οἷα δὴποτε φύσεως καὶ ἂν εἶνε πᾶσα νοητικὴ ἀντίληψις εἶνε τοιαύτη. Ἄλγος, χαρὰ, ἀνάνησις, φαντασίαι, κρίσις, σύγκρισις, ἀπόφασις, ἐπιθυμίαι, ἐνθουσιασμός· πάντα ταῦτα εἶνε μόνον *συμπύκνωσις*. Ἄν ὑπάρχωσι πολὺπλοκα φαινόμενα ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τούτῳ τῆς διανοίας, ὡς σειρὰ διχδοχικῶν συλλογισμῶν ἀπὸ πρώτης τινὸς ἐντυπώσεως, καὶ αὐτῆς τῆς ἐξωτερικῆς, μέχρι πρῆξεως τινὸς τῆς θελήσεως, εἶνε πάντοτε *συμπυκνώσεις, συμπυκνώσεις*. Αἱ συμπυκνώσεις δὲ αὗται εἶνε αὐτὴ ἢ διάνοια. Αὕτη δὲν εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ συμπέρασμα, ἀλλ' εἶνε αὐτὴ ἢ *συμπύκνωσις* τῶν ἰνῶν τοῦ ἐγκεφάλου... Θεέ! τί ὠραῖον πρᾶγμα εἶνε αὐτὴ ἢ ἐπιστήμη! καὶ πόσον ὁ K. Broussais, εἶχε τὴν φαντασίαν πεπυκνωμένην!

Τὸ αἰσθάνεσθαι ἑαυτὸν αἰσθανόμενον, τοῦτο εἶνε ὁ τύπος, τοῦτο εἶνε τὸ μόνον γεγονός τῆς συνειδήσεως, ὅπερ ἀποδέχεται ὁ κ. Broussais. Ἡ ὑποτιθεμένη ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ὁλόκληρος περιέχεται ἐν ταῖς τρισὶ τυχύταις λέξεσιν. Ὅποῖον λοιπὸν εἶνε τὸ ὄργανον, ὅπερ αἰσθάνεται ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ; Εἶνε ἀναμφιλέκτως ὁ ἐγκεφάλος. Ὁ ἐγκεφάλος ἄρα εἶνε τὸ ἐγώ καὶ πᾶσαι αἱ ἀντιλήψεις τῆς διανοίας δὲν εἶνε ἢ κινήσεις τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας.

Τοῦτο φαίνεται ἀπλούστατον. Ἄλλ' ὑπάρχει ὁμῶς μικρὰ τις ἀντίρρησης.

¹ Broussais, de l' Irritatioῦ et de la folie, p. 214

Εἶδομεν ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶνε μᾶζα σαρκὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τριῶν λιτρῶν, συντιθεμένη ἐκ μυελοῦ, νεύρων λευκῶν καὶ φαιῶν, φωσφορικοῦ λίπυς, ὕδατος, λευκώματος κτλ. Τίς λοιπὸν εἶνε ἡ οὐσία, ἣτις διανοεῖται ἐντὸς αὐτοῦ; Τὸ ὕδωρ; τὸ φωσφόρον, τὸ λεύκωμα ἢ τὸ ὄξυγονον; Ἄν ἡ δύναμις τοῦ διανοεῖσθαι ἐνυπάρχη ἐν ἀπλῶ τινι μέρει, ἐνπραγματικῇ τινι ἀτόμῳ, δὲν ἔχετε δίκαιον νὰ ἀρνήσθε τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, διότι ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ἡ δύναμις τοῦ διανοεῖσθαι θὰ μετελλάμβανε τῆς τύχης τῆς ἀφθάρτου ἀτόμου. Ἀλλὰ καὶ τότε θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀποδεχθῆ τις ὅτι ἡ ἄτομος αὕτη ἐλευθεροῦται ὕστερον τῆς κινήσεως καὶ μένει ἀκίνητος (ἴσως, ἐν τῷ βῆθει τοῦ κωνοειδοῦς ἀδέ- νος). Ἄν ἡδὴ ἕκαστον ἐγκεφαλικὸν μέρος εἶνε ἰκκ- νὸν νὰ αἰσθάνεται, κατὰ τὴν φύσιν τῶν αἰσθήσεων, τὸ ὑποτιθέμενον τοῦτο ἐγὼ, δὲν θὰ εἶνε πλέον ἐν τῷ ἐνικῷ ἀλλ' ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ. Θὰ εἶνε τοσαῦτα ἐγὼ (!) ὅσα ὑπάρχουσιν ἐγκεφαλικά μέρη. Αἱ γλῶσ- σαι ἀγνοοῦσι τὴν νέαν ταύτην λέξιν καὶ ὀφείλουσι τοῦ λοιποῦ νὰ τὴν προσθέσωσιν εἰς τὰ λεξικά των. Ὁ ἀν- θρωπος οὐδέποτε ἀμφέβαλε ὅτι ὑπῆρχον ἐντὸς αὐτοῦ πολλὰ πρόσωπα, διότι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες λέγον- τες ψυχῆν, θρηπτικόν, αἰσθητικόν, ὀρεκτικόν, φαντα- σίαν, νοῦν πάσχοντα, νοῦν ποιητικόν καὶ πάντα ἕτε- ρον νοῦν, δὲν εἶχον ἀκόμη φαντασθῆ ἐν τούτοις ἢ δια- φόρους δυνάμεις, διαφόρους τρόπους τοῦ ὑπάρχειν μιᾶς μόνης ψυχῆς. Ἀλλ' ἕκαστον μέρος εἶνε ἀθροισμὰ ἀτό- μων, ἀπλῶν σωμάτων, διαφόρων, καὶ διαφοροτρόπως

συνδυαζομένων· ἐκάστη ἄρα ἄτομος σκέπτεται; Ἄλλ' οὕτως ἐμπίπτομεν εἰς τὴν ἀτοπωτάτην τῶν ὑποθέσεων, ἣν δύναται τις νὰ φαντασθῇ. Ἡ ἀντίφασις αὕτη μεταξὺ τῆς ἀνκμφισθητήτου ἐνότητος τοῦ διανοουμένου ὄντος, καὶ τῆς οὐχ' ἦττον ἀναντιρρήτου πολλαπλότητος τῶν ἐγκεφαλικῶν στοιχείων, καταστρέφει ὅλως τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ προσωπικὴ συνείδησις εἶνε ιδιότης τοῦ ἐγκεφάλου.

Παρκτήρησις περίεργος, οἱ κύριοι οὔτοι δὲν αἰσθάνονται ὅτι οὕτως συλλογίζομενοι, ἐπανέρχονται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Van Helmont, ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς προόδου. Δὲν ἐλλείπουσιν αὐτοῖς πλέον ἢ τὰ ζῶα πνεύματα τοῦ Καρτεσίου καὶ τοῦ Μπλεμβράγγου, καὶ θὰ εὐρεθῶμεν ὀπίσω πλέον ἢ δύο ἑκατονταετηρίδας, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς φυσιολογίας.

Ἐν τῷ βάθει τῆς συνειδήσεως ἡμῶν δὲν ἔχομεν τὴν πεποίθησιν τὴν ἡμετέρας ἐνότητος; Ἡ ὑμετέρα διάνοις αἰσθάνεται ἑαυτὴν ὡς μηχανὴν συγκειμένην ἐκ διαφόρων τεμαχίων, ἢ ὡς ἀπλοῦν τι ὄν; Ἀπασαὶ αἱ ἐνέργειαι τῆς ὑμετέρας ψυχῆς μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς προσωπικῆς ἐνότητος, διότι ἐν τῇ ποικιλίᾳ καὶ τῇ πολλαπλότητι αὐτῶν καὶ αὐταὶ καὶ ἐκεῖνοι συνέρχονται εἰς μίαν ἐσωτερικὴν αἴσθησιν ἀπλῆν, εἰς ἀπλῆν κρίσιν, εἰς ἀπλῆν δύναμιν τοῦ καθολικεύειν τὰς ἐννοίας. Ἐχομεν τὴν συνείδησιν τοῦ ἐνιαίου τῆς ἡμετέρας προσωπικότητος, ἥς ἄνευ τὰ διανοήματα ἡμῶν, καὶ αἱ πράξεις δὲν θὰ συνήπτοντο δι' οὐδενὸς δεσμοῦ, ἥς ἄνευ αἱ ἀποφάσεις ἡμῶν δὲν ἤθελον ἔχει οὐδεμίαν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Isteron
Restrictions apply.

αἰζίν. Καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ γεγονότος τούτου εἶνε οὕτω σαφῆς ἐν τῇ συνειδήσει καὶ οὕτως ἀκαταμάχητος, ὥστε αἱ φαινόμενα ἀντιφάσεις, ἅς ἠδύνατό τις νὰ ἀντιτάξῃ, στρέφονται ἐπὶ τέλει ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἄν τις, π. χ., δύναις τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ἀπκτάται ἐν τῇ ἐκυτῆς ἐξετάσει, φαίνεται ὅτι ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνη ἐκ τούτου, ὅτι ὑπάρχει πολλαπλότης ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ πνεύματος. Ἄλλὰ χωρῶν τις εἰς τὸ βάθος τοῦ συνηθεσάτου τούτου φαινομένου τῆς πλάνης, ἀνευρίσκει ὅτι εἶνε αὐτὸ τὸ ἴδιον ὃν τὸ ἀπκτώμενον πρόσωπον, καὶ ὁμολογεῖ τὴν ἐκυτοῦ πλάνην, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ περιπίπτοντι εἰς πλάνην τινὰ καὶ ἐπανορθοῦντι αὐτήν, εἶνε φανερὸν ὅτι ὁ αὐτὸς λόγος εἶνε ὁ κρίνων καὶ ὁ ἐπανορθῶν. Αὐταὶ αἱ ἀντιφάσεις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὅπως καὶ ἡ ἡμέτερᾳ συνειδήσις χρησιμεύουσιν ὅπως ἀποδείξωσι τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐν ἡμῖν νοῦντος.

Ἄν καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ προσωπικοῦ, ἐγὼ, ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς, δὲν ἔπεται εἰς τοῦτο ὅτι καὶ κατασκευάζει ταύτην. Νοοῦμεν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε τὸ νοῦν ὑποκείμενον, ἐνῶ τὸ ἐγὼ δὲν εἶνε ἡ ἐννοια, ἥτις τὰ ἐσωτερικὰ φαινόμενα περὶστῆ ὡς γεγονότα συνειδητά. Ἡ ψυχὴ ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη, καὶ ἂν δὲν εἶχε συνειδήσιν τῆς προσωπικότητος ἐκυτῆς, καὶ ὄντως ἐν τῷ ἐμψύχῳ κόσμῳ, μέγας ἀριθμὸς ψυχῶν πύσχει τὸ τοιοῦτον.

Ἄλλοι πάλιν ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ σύνολον τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε τὸ νοῦν, καὶ οὐχὶ ἕκαστον μῦριον καὶ

ἐκυτό. Ἄλλὰ τί εἶνε τὸ σύνολον τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ συνάθροισμα τῶν μορίων τῶν συνιστώντων αὐτόν; Οἱ ποιοῦντες ἐκ τοῦ συνάθροισματος τούτου ἰδεῖσθές τι ὄν, εἰδός τι κοινωνίας, εἰδός τι στρατοῦ, δὲν δύνανται νὰ καταστήσωσι τὴν κοινωνίαν ταύτην νοοῦσαν, χωρὶς νὰ δώσωσιν νοῦν εἰς ἕκαστον τῶν μελῶν αὐτῆς. Διότι καθ' ἐκυτὴν, κοινωνίαι τις, λαός τις, δὲν εἶνε ὄντα πραγμاتيκά, ἀλλὰ σύνολον, οὗ τινος ἢ φύσις καὶ ἢ ἀξία ἀποτελεῖται διὰ τῶν μελῶν τῶν συγκροτούντων αὐτό. Ἀφαιρέσατε τὸν νοῦν ἐκ τῶν ἐγκεφάλων τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, τί θὰ ἀπομείνῃ ἐν τῷ λαῷ τούτῳ; Φαντάσθητε ὅτι τὰ μόρια τοῦ ἡμετέρου ἐγκεφάλου δὲν νοοῦσι, τί θὰ ὑπολειφθῇ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ; Καὶ ἂν νοοῦσιν, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἀλλόκοτον εἰκόνα μιᾶς ἀπείρου ποσότητος, ἀπείρων ἐγώ! Καὶ ἴνα συμφωνῶσι πρὸς ἀλληλα, ἀνάγκη συγκροτήσεως στρατιωτικῆς ἱεραρχίας, καὶ ἀναγορεύσεως ἐπίπου στρατηγοῦ ἐπὶ καμπύλης τινὸς ἀτόμου, τοῦ κωνοειδοῦς ἀδένο, ἢ θὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ εἴπωσι μετὰ τοῦ Sydenham, «ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἕτερος ἄνθρωπος ἐσωτερικός, ἔχων τὰς αὐτὰς δυνάμεις, τὰς αὐτὰς συμπληθεῖς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου.» Ὑπὸ πρόφασιν τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, θὰ φαντασθῶσι μυρία ὑποθέσεις μᾶλλον δυσερμηνεύτους τῶν τοσοῦτον ἐπικριθέντων μυστηρίων τῶν ἀρχαίων θρησκευμάτων.

Οἱ καθ' ἡμᾶς ὕλιστάι εἶνε κατὰ τι γενναιότεροι. Κηρύττουσιν, ὅπως εἶδομεν ἤδη, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε δύναμις τις ἐκκρινόμενη ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου (;) χωρὶς νὰ

ἔλθωσιν εἰς καμμῖν ἀπορίαν τοῦ νὰ ὀρίσωσι ποῖον μέ-
 ρος ἢ ποῖον τοιχεῖον τοῦ ἐγκεφάλου κατέχει τὴν ἀξιο-
 θαύμαστον τχύτην δύναμιν. Εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ συ-
 νόλου τῶν κινήσεων, τῶν τελουμένων ὑπὸ διαφόρους
 ἐπιδράσεις ἐν τῷ ὀργάνῳ τοῦ ἐγκεφάλου. Τοιαύτη εἶνε
 ἡ θεωρία τῆς σχολῆς τῶν ὑλιστῶν καὶ μάλιστα τῆς
 τῶν πανθειστῶν. Ἡ νέα αὕτη ὑπόθεσις εἶνε οὕτως
 ἀπλή ὡς καὶ αἱ προειρημέναι· ἀλλὰ καὶ αὕτη ἔχει μι-
 κρόν τι μόνον ἐλάττωμα, τοῦ νὰ εἶνε δηλαδὴ καθολο-
 κληρίαν ἀκκτανότητος. "Ἐπειτα οὐδὲ λαμβάνουσι κἄν
 τὸν κόπον ὅπως τὴν ἐξηγήσωσι. "Ὅτε κατὰ τὸ 1827,
 ἀντέτασσον τὴν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς κατὰ τῆς πολ-
 λυπλότητος τῶν συστατικῶν τοῦ ἐγκεφάλου στοι-
 χείων, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ἡ χημεία
 τοῦ νοεῖν δὲν εἶχεν ἀκόμη τὴν εὐτυχίαν νὰ γίνεταί ἐν
 τοῖς πέραν τοῦ Ῥήνου χωνευτηρίοις, ὁ Broussais ἀξιο-
 πρεπῶς ἀπεκρίνατο. «Τὸ ἐγὼ εἶνε γεγονὸς ἀνεξήγη-
 τον, δὲν ἀξιώ νὰ ἐξηγήσω τὸ ἐγὼ.» (Καὶ ὅμως, ἐν τοῖς
 προμνημονευθεῖσιν ὀρισμοῖς προσέθεσεν καὶ τοῦτον. «Τὸ
 ἐγὼ εἶνε φαίνόμενον τῆς ἐνεργείας τῶν νεύρων.») Ἀλλὰ
 οὐδὲ σήμερον δύνανται μᾶλλον νὰ ἀποδείξωσιν ἢ νὰ
 ἐξηγήσωσιν, ὅτι ἡ ἡμετέρα προσωπικὴ συνείδησις εἶνε
 τὸ ἀποτέλεσμα συνδυασμῶν γενομένων ἐν αὐτομάτῳ
 μηχανῇ.

Οὕτως, ἡ ἐνότης τῆς νοητικῆς ἡμῶν δυνάμεως,
 διαμαρτύρεται ἰσχυρῶς κατὰ τῆς ὑποθέσεως τῶν νοεο-
 κρίσεων τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας, καὶ καταστρέφει αὐ-

¹ Réponse aux critiques, p. 47.

τὴν πικντελῶς. Ἦδη θὰ ἀντιτάξωμεν κατὰ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἕτερόν τι παράλληλον γεγονός, οὗτινος ἡ δύναμις εἶνε οὕτω μεγάλη, ὥστε καὶ τοῦτο μόνον εἶνε ἱκανὸν νὰ κατὰστρέψῃ ἐξ ὀλοκληρίαις τὸ κολλοσιαιῶν στράτευμα τῶν συλλογισμῶν, ἐξήσθηνημένον ἤδη, τὸ προμαχόμενον ὑπὲρ τῆς λεχθείσης θεωρίας.

Ἴδου ἐν σαφεῖ περιλήψει, τὸ γεγονός τοῦτο.

Ἡ συνιστώσα τὸν ἐγκέφαλον οὐσία, δὲν μένει δύο ἐβδομάδας κατὰ συνέχειαν ἀναλλοίωτος. Ὁ ἐγκέφαλος μεταβάλλεσται καθ' ὀλοκληρίαν ἐν μακρῷ ἢ ὀλίγῳ διαστήματι. Εἶδομεν ἐν τῷ Β'. βιβλίῳ (ιδίᾳ δὲ ἐν τῇ Σελ. 102 καὶ 118), ὅτι οὐ μόνον ὁ ἐγκέφαλος, ἀλλὰ καὶ ἀπαξίπκην τὸ ὠργκνωμένον σῶμα εἶνε διαδοχῆ, ἀδιέλπειτος μεταβολὴ τῶν μορίων.

Τοῦναντίον, τὸ ἐν ἡμῖν νοοῦν διαιμένει. Ἐκαστος ἡμῶν ἔχει τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, μέχρι τῆς παρούσης αὐτῷ δὲν μετεβλήθη, ὅπως τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οἱ χαρακτῆρες καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ.

Ἐν ταῖς προηγουμέναις σελίσι, ἀπεδείξαμεν τὴν προσωπικότητα τῆς ψυχῆς, παρὰ τὸ πολλαπλοῦν τῶν στοιχείων τοῦ ἐγκεφάλου, παρὰ τὴν ποικιλίαν τῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ, καὶ εἶδομεν ὅτι, οὐ μόνον δὲν εἶνε, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἀποτέλεσμα ἡ προσωπικότητος αὐτῆ, ἀλλὰ μαρτυρεται αὐτῇ περὶ ἐκυτῆς, ὡς περὶ ἰδιαιτέρας ἀτομικῆς δυνάμεως. Ἦδη θὰ μεταφέρωμεν κατὰ τι εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ χρόνου ὅ,τι ἐλέγομεν περὶ τοῦ χώρου, καὶ θὰ κατὰστήσωμεν βέβαιον ὅτι ἡ ἐνότης

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifitako Apothetirio Dimosias P
 Restrictions apply.

τῆς ψυχῆς δὲν ὑπάρχει μόνον ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν θεωρουμένη καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ὅτι καὶ μένει ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς εἰς ἄλλην ἢ αὐτὴ, παρὰ τὰς μεταβολὰς, ἃς ὁ χρόνος ἐπιφέρει εἰς τὴν σύστασιν τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας.

Πρόκειται λοιπὸν νὰ συμβιβάζωμεν τὴν διαμένουσαν ταυτότητα τῆς ἡμετέρας προσωπικότητος, πρὸς τὴν ἀκατάπαυστον μεταβολὴν τῆς ὕλης· θά' ὁμολογοῦμεν μεγίστην χάριν εἰς τοὺς ΚΚ. ὑλιστάς, ἂν συγκρατῆβαινον νὰ ῥίψωσιν ἐπὶ μικρὸν βλέμμα εἰς τοὺς ἡμετέρους συλλογισμοὺς, πρὸς λύσιν τοῦ μικροῦ τούτου προβλήματος.

Ἦμεθα πρόθυμοι, νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ κίνησις εἶνε φίλη τῆς ἡρεμίας, καὶ ὅτι ὁ κάλλιστος τρόπος τοῦ δημιουργῆσαι ἐν τῷ κόσμῳ πράγμα τι μόνιμον καὶ σερεὸν, εἶνε νὰ ῥίψῃ τις τὴν περὶ τούτου ιδέαν, ἐν τῷ μέσῳ στροβίλου κούφων κεφαλῶν.

Αἱ ἀκριβεῖς παρατηρήσεις αἱ γενόμεναι κατὰ πολλὰς ὄψεις καὶ συγκρίσεις, ἀπέδειξαν ὅτι οὐ μόνον τὸ σῶμα ἡμῶν ἀνανεοῦται διαδοχικῶς ὁλόκληρον, μῦριον πρὸς μῦριον, ἀλλ' ἔτι ὅτι ἡ ἀδιάλειπτος αὐτὴ ἀνανέωσις εἶνε καταπληκτικῆς ταχύτητος, καὶ ὅτι ἀρκεῖ διάστημα τριάνκοντα ἡμερῶν ὅπως ἀνασυνθέσῃ τὸ σῶμα. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς καταλύσεως ἐν τῷ ζῳῷ. Καὶ ἵνα μετ' ἀκριθείας εἴπωμεν, ὁ ἐνσώματος ἀνθρώπος οὐδὲ ἐπὶ δύο στιγμὰς μένει ὁ αὐτός. Τὰ αἱματικὰ σφαιρίδια τὰ κυκλοφοροῦντα ἐν τοῖς ἐμοῖς δακτύλοις, καθ' ἣν στιγμὴν γράφω τοὺς στίχους τούτους, τὸ μα-

γικών φωσφόρον, ὅπερ πάλλεται ἐν τῷ ἐμῷ ἐγκεφάλῳ, καθ' ἣν στιγμὴν διανοοῦμι τὴν φράσιν ταύτην, δὲν θὰ ἀποτελεῶσι πλέον μέρος ἐμυτοῦ, ὅταν αἱ σελίδες αὐταὶ ἐκτυπωθῶσι, καὶ ἴσως καθ' ἣν στιγμὴν ἀνγκινώσκεις αὐτάς, φίλε ἀνγκινῶστα, αὐτὰ ταῦτα τὰ μόρια θὰ ἀποτελεῶσι μέρος τοῦ ὑμετέρου ὀφθαλμοῦ ἢ τοῦ μετώπου . . . ἴσως, ὡ συννοῦς ἀνγκινῶστρια, ἥτις σρέφεις τὰ φύλλα ταῦτα, μετ' ἀβρότητας, διὰ τῶν φίλων δακτύλων σου, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μόριον τοῦ φωσφόρου, εἰς ὃ, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων, ἐπῆλθε νὰ ἐπινοήσῃ τὴν ἐν λόγῳ φράσιν, ἴσως λέγω, τὸ εὐτυχὲς αὐτὸ μόριον εἶνε ἐπὶ τοῦ πικρόντος κεκλεισμένον ἐν τῇ εὐαισθητῇ ἐπιδερμίδι τοῦ ὑμετέρου λιχανοῦ. . . ἴσως ζωηρῶς πάλλεται ὑπὸ τὸν σφιγμὸν τῆς ὑμετέρας καρδίας. . . (ἔχει τις πολλὰ νὰ εἴπῃ περὶ τῆς περιηγήσεως ταύτης τῶν μορίων ἀλλὰ δὲν τολμῶ νὰ μηκύνω τὴν πρένθεσιν ταύτην). Τὸ σπουδαῖον ζήτημα εἶνε νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν ἀλήθειαν ταύτην· ὅτι ἡ ὕλη εἶνε ἐν ἀδιαλείπτῳ κυκλοφορεῖα εἰς ἅπαντα τὰ ὄντα, καὶ ὅτι ἰδίᾳ τὸ ἀνθρώπινον ὄν, τὸ ἐνσώματον, δὲν διαμένει πλέον τῶν δύο ἡμερῶν κατὰ συνέχειαν τὸ αὐτό.

"Ἄν δὲν ἀπατώμεθα περὶ τῆς ἀξίως τοῦ γεγονότος τούτου, νομίζομεν ὅτι ἡ σπουδαιότης αὐτοῦ ὑπάρχει ἐν τῷ ἀπασχολοῦντι ἡμᾶς ζήτηματι, καὶ αἰσθανόμεθα ἀληθῆ ἡδονὴν ὑποβάλλοντες τοῦτο εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀντιπάλους καὶ προκαλούμενοι αὐτοὺς νὰ τὸ ἐρμηνεύσωσιν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς αὐτοὺς μάλιστα τοὺς προ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

μύχους τοῦ ὑλισμοῦ, ἡ ἐπιστήμη ὀφείλει μέρος τῶν ἐν-
δικαφερόντων τούτων πειραμάτων, μᾶλλον παντός ἄλ-
λου αὐτοῖς ἀνήκει νὰ ἐρμηνεύσῃσι ταῦτα ὑπὲρ τῆς
ιδίαις θεωρίας, ἂν ἡ ἐρμηνεία αὕτη βεβαίως δὲν εἶνε
ἔργον δεξιότητος δυνάμεων ἐπικίνδυνον. Ἴδωμεν.

«Τὸ αἷμα καταλείπει σταθερῶς, τὰ ἴδια αὐτοῦ συ-
στατικά μέρη εἰς τὰ ὄργανα τῶν σωματίων ὡς στοι-
χεῖα ἰστογενῆ. Ἡ ἐνέργεια τῶν ἰσπῶν ἀποσυνθέτει τὰ
στοιχεῖα ταῦτα εἰς ἀνθρακικὸν ὄξύ, εἰς οὖρον, καὶ εἰς
ὔδωρ. Οἱ ἰστοὶ καὶ τὸ αἷμα πάσχουσι διὰ τῆς τακτι-
κῆς πορείας τῆς ζωῆς, ἀποβολὴν οὐσίας, ἥτις ἀντικα-
θίσταται διὰ τῶν τροφῶν. Ἡ μεταλλαγὴ αὕτη τῆς ὕλης
γίνεται διὰ ἀξιοπαρατηρήτου ταχύτητος. Τὰ καθο-
λικὰ γεγονότα δεικνύουσιν, ὅτι τὸ σῶμα ἀνανεῶσθαι τὸ
μεγαλειότερον μέρος τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας, ἐν διαστήματι
χρόνου εἴκοσιν ἢ τριάκοντα ἡμερῶν. Ὁ λοχαγὸς Lann,
διὰ πολλῶν σταθμῆσεων, εὔρε μέσην τινὰ ἀπώλειαν
ἐνὸς εἰκοστοῦ δευτέρου τοῦ ἰδίου βάρους, ἐν διαστή-
ματι εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν. Ἡ τελεία λοιπὸν ἀννέω-
σις ἀπικτεῖ χρόνον εἴκοσι δύο ἡμερῶν, ὁ Liebig, ἐξά-
γει ταχύτητα εἴκοσι πέντε ἡμερῶν ἐξ ἄλλης τινὸς
παρατηρήσεως μεταλλαγῆς τῶν ὑλῶν τῆς κούσεως
τοῦ αἵματος. Ὅσον καταπληκτικὴ καὶ ἂν δύναται νὰ
φανῆ ἡ ταχύτης αὕτη, αἱ παρατηρήσεις συμφωνοῦσι
κατὰ τοῦτο¹.»

Οὕτως, ὑμεῖς αὐτοὶ διδάσκετε, ὅτι ἐντὸς ἡμερῶν

¹ Jac Moleschott, la Circulation de la vie, t. I. p. 469, 470,
472.

τινων, ἐντὸς ἐβδομάδων, τὸ σῶμα ἡμῶν ἀνακκινί-
 ζε-
 ττι ἐξ ὀλοκληρίας. Τὸ ὑλικὸν ἡμῶν ὃν εἶδε διαδοχι-
 κῶς ἅπαν αὐτοῦ τὸ σύνολον συγκροτούμενον, διαλυό-
 μενον, ἀντικλιστώμενον· δὲν ἀπέμεινεν οὐδὲ ἐν μό-
 ριον ὄξυγόνου, ὑδρογόνου, ἀνθρακος, σιδήρου, φωσφόρου,
 λευκώματος. . . ., τὰ δὲ μέρια ταῦτα ἀνemiχθησαν
 μετ' ἄλλων οὐσιῶν καὶ ἤδη αἰωροῦνται εἰς τὰ νέφη,
 ἐπιπλέουσιν ἐπὶ τῶν κυμάτων, θάπτονται ὑπὸ τὴν
 γῆν, συνάγονται ὑπὸ τῶν φυτῶν ἢ τῶν ζώων, καὶ ἢ
 ἰδία ἡμῶν οὐσία καθολοκληρίαν ἠλλαξε.

Ἄν μάλιστα ἐφαρμόσῃ τις τὴν ἀγγλίνου ὑμῶν θεω-
 ρίαν εἰς τινὰ γεγονότα τῆς κοινωνικῆς τᾶξεως, δύνα-
 τή τις νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου, ἐν οὐ-
 δεμιᾷ περιπτώσει εἶνε μόνιμον μυστήριον, ἀφοῦ μετὰ
 τὸ τέλος ἐνὸς μηνὸς τὰ δύο ὄντα, ἅτινα ἐνόμισαν ὅτι
 συνῆψαν αἰωνίους δεσμούς, σωματικῶς καὶ πνευματι-
 κῶς μετεμορφώθησαν, καὶ ζῶσι τοῦ λοιποῦ ἐν κατα-
 στάσει μοιχείας, καὶ μυρία ἄλλα τοιαῦτα συμπερά-
 σματα ὑγιᾶ. Πρὸς τοῖς εἰρημένοις διδάσχετε ἔπειτα
 ὅτι ἐκ τοῦ φωσφόρου, ἣτις εἶνε ἡ χαρκατηρισικωτάτη
 σύστασις τοῦ ἐγκεφάλου, γεννᾶται ἡ διάνοια, ἀπαρλα-
 λάκτως, ὅπως εἰς τὸ κάλιον ὀφείλονται οἱ μῦς καὶ αἱ
 κινητήριοι δυνάμεις, ὅπως εἰς τὸ φωσφορικὸν ὀφείλον-
 ται τὰ ὀστᾶ καὶ τὸ σκελετὸν τοῦ σώματος, κτλ., καὶ
 συγκρίνετε τὸ ἔργον τῆς διανοίας (ἔκκρισιν τῆς δια-
 νοίας!) πρὸς τὴν ἔκκρισιν τῆς χολῆς ὑπὸ τοῦ ἥπατος.

Ἄντιλέγων πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀξιῶσεις, παρατηρῶ
 ὅτι τὸ ἐν ἐμοὶ νοοῦν, τὸ ἐμὸν πρόσωπον, τὸ ἐμὸν ἐγῶ,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Iστορικό Φαρμακείο
 Restrictions apply.

εἶνε τὸ αὐτὸ οἶον πρὸ πέντε, δέκα, εἴκοσι, τεσσαράκοντα ἐτῶν. Καὶ ἐλπίζω νὰ μὴ ἀρνηθῆτε ὅτι ἐνθυμεῖσθε πῶς ὑπῆρξατε παιδίον, πῶς ἐπαίζατε ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς μητρὸς ὑμῶν, πῶς ἐκαθίσατε ἐπὶ τῶν βιβλίων τοῦ σχολείου, πῶς ἐκάμετε (οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω) λαμπρὰς προόδους κατὰ τὰς σπουδὰς ὑμῶν, καὶ μετὰ ταῦτα πῶς ἀπέβητε οἱ σφοδρότατοι τῶν ὀλιστῶν. Βεβαίως, δὲν εἶσθε ὑμεῖς οἱ οὕτω διαβιωσάντες; Βεβαίως ἐπὶ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἂν ὄχι ἐπὶ τοῦ μετώπου οἱ χρόνοι οὗτοι παρῆλθον. Ἄν μετεβόλετε γνώμης, ιδέας, τρόπον εἰς τὰς ὑμετέρας μελέτας, τόπον, συνθηθείας, τροφὰς, οὐχ' ἤττον ὅμως τὸ ὑμέτερον πρόσωπον εἶνε τὸ αὐξήθην, τὸ ζῆσαν, τὸ γηρῆσαν, καὶ ἂν τολμηθείας τις καὶ γνήσιος ὀπαδὸς τῶν θεωριῶν ὑμῶν σὰς ἀφήρει πρὸ δέκα ἐτῶν τὴν τιμὴν ἢ τὴν περιουσίαν σας, καὶ σήμερον ἐνεφανίζετο ἐνώπιόν σας καὶ δυσχυρίζετο ὅτι δὲν εἶσθε ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, ὅτι μετεβλήθητε πολλακίς ἕκτοτε, ὅτι δὲν σὰς ἀναγνωρίζει, ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἤλλαξε πρόσωπον καὶ δὲν σὰς ὀφείλει οὐδεμίαν ἐπκνώθησιν, εὐθὺς ἠθέλατε διδάξῃ αὐτόν, ὅτι δὲν ἐννοεῖτε οὕτω τὴν ἐφαρμογὴν τῶν θεωριῶν σας. Καὶ ὄντως, Κύριοι, αἱ θεωρίαι αὗται δὲν φαίνονται ἡμῖν οὔτε περισσώτερον οὔτε ὀλιγώτερον, ἀλλ' ἢ ληρήματα, πρὸ τοῦ εὐγλώττου τούτου γεγονότος τῆς ταυτότητος τοῦ πνεύματος. Δύνασθε νὰ διαλλάξῃτε ἐκεῖνας πρὸς τὸ γεγονός τοῦτο; Δύνασθε νὰ ἰσχυρισθῆτε, ὅτι ἕκκρισις οὐσιῶν παροδικῶς διαβαινουσῶν διὰ τοῦ ὄργανισμοῦ, εἶνε ἀξία τοιαύτης ιδιότητος; Δύνασθε νὰ

εἶπητε ὅτι θεωροῦντες τὴν δίκνοϊαν, ὡς ιδιότητα συνόλου τινός μορίων φωσφορικοῦ, λίπους, λευκώματος, καλίου¹ καὶ ὕδατος, μορίων φερομένων εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦτο διὰ τῆς τροφῆς καὶ τῆς ἀναπνοῆς, ποικίλων, ἐν ἀδιαλείπτῳ κινήσει διατελούντων, ὁμοίων πρὸς στρατιώτας πικνὸς ἔθνους, οἵτινες προσέρχονται εἰς τὸ αὐτὸ στρατόπεδον, ἐκτείνουσι τὰς σκηναίς των καὶ τὴν ἐπαίριον χωροῦσιν ἕκαστος διαχωρισθέντες τὴν ἐαυτῶν ὁδόν, ὅπως ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ ἄλλων, τολμᾶτε, λέγω, νὰ εἶπητε ὅτι παρόμοιον σύστημα δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ταχύτητα, τὴν μονιμότητα τῆς διανοίας; Οὐχί, οὐχί δὲν τολμᾶτε, οὐδὲ ἀποπειρᾶσθε ὅλως τοῦ τοιούτου, διότι μάτην ἀνεζήτησα ἐν τοῖς χρονικοῖς ὑμῶν, ἐκεῖ εἶδον μόνον ὅτι παρέρχεσθε ἐν τάχει τὴν δυσκολίαν χωρὶς καὶ νὰ καταδεχθῆτε νὰ τὴν ὀνομάσετε.

Καὶ τὶς ὑμῶν² ἀποκρίνεται ἐν παρόδῳ, ὅτι παρατήρησις ἐπὶ τῶν φρενοβλαβῶν ἀπέδειξεν ὅτι ἐνικυτοί τινες ἢ ἐποχὴ τῆς ζωῆς αὐτῶν ἐξηλείφθησαν ἐκ τῆς μνήμης των, ἔνεκα τῆς ἀπωλείας μερῶν τινῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Προσθέτει ἔτι ὅτι τὸ γῆρας ἀποβάλλει ἐξ ὀλοκληρίως τὴν μνήμην. Βεβαίως, λέγει, αἱ οὐσίαι τοῦ ἐγκεφάλου μεταβάλλονται, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς συνθέσεως αὐτῶν, ὀφείλει νὰ εἶνε μόνιμος, νὰ ὀρίζῃ τὸν τρόπον τῆς προσωπικῆς συνειδήσεως. Ἐπειτα προσεπιφέρει ὅτι αὐτὰ ἐν ἡμῖν συμβαίνοντα ταῦτα εἶνε ἀνε-

¹ Moleschott 44, 449.

² Buchner, Force et matière, 430.

ξήγηται καὶ ἀκατάληπτα.» Ἀγαθὴ τόχη! Ἰδοὺ ὁμολογία κατὰστρέφουσα τὸ πᾶν. Αἱ ὑποτιθέμεναι αὐτὰ ἐξηγήσεις δι' ἀκκνονίστων γεγονότων εἶνε αἱ μόναι αἱ γενόμεναι ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος σπουδακιοτάτου πράγματος.

Τοῦτο εἶνε ἐπαισθητὸν κενόν, κύριοι, καὶ ἐπειδὴ ἡ μεγαλειτέρα ὑμῶν φιλοδοξία εἶνε νὰ δίδετε λόγον ὅλων τῶν δυσκολιῶν, καὶ τίποτε νὰ μὴ παρέρχεσθε ἐν σιγῇ—ὅπερ μέμψεσθε τοῖς ἀντιπάλαις ὑμῶν,—ἀξιώ ἐν αὐτῷ τῷ συμφέροντι τῆς ἡμετέρας ἰσχύος καὶ τῆς ὑπολήψεως, νὰ μὴ λησμονήσετε τοῦτο, καὶ νὰ ἐξηγήσετε φυσικῶς καὶ χημικῶς τίνι τρόπῳ, ἡ ἀνακρίσεις τῶν ἐν ὑμῖν ἀτόμων δύναται νὰ ἔχη ιδιότητα τὴν παράρχουσαν δι' διαφορῶν, ἔχει συνείδησιν τῆς μονιμότητος τῆς ταυτότητός του.

Δὲν βλέπει τις οὐδεμίαν δυνατὴν διαλλαγὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐκκνῶν ὄρων, καὶ δυνάμεθα νὰ ἀντιπαρέλθωμεν παρὰχρήμα ἀφροντιστοῦντες τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων, θεωροῦντες αὐτοὺς ἀπλῶς ἔξω τοῦ ἀγῶνος, καὶ κατὰλείποντες αὐτοὺς λιποψύχους ἐν τῇ ἀμμῳ, κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀρχαίων μονομάχων, τῶν συλλαμβανόμενων ἐν τῇ παγίδι καὶ διατρυπωμένων ὑπὸ τῆς θανατηφόρου τριαινῆς. Ἀλλ' ὑπὸ οἴκτου πρὸς αὐτοὺς ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐξοκλουθῆσωμεν τὸν ἀγῶνα, καὶ πρὸς καθολικὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἡμετέρας ὑποθέσεως, νομίζομεν ὠφέλιμον νὰ ἐξετάσωμεν τὰς διαφορὰς προταθείσας ἐξηγήσεις ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου, ἵνα μάθωσιν ὅτι οὐδεμὶς ἐξήγησις ἐπαρκεῖ, καὶ

ὅτι ἡ δυσκολία μένει ὅλως ἄλυτος κατὰ τὴν ὑλιστικὴν ὑπόθεσιν.

Ἡ πρώτη ἐξήγησις συνίσταται εἰς τὸ νὰ εἰπωμεν ὅτι ἂν τὰ μόρια τοῦ σώματος, εἶνε ἐν διηνεκεῖ κυκλοφορία, δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ ὡς πρὸς τὴν προσωπικὴν μορφήν. Οἱ χαρακτηῖρες ἡμῶν μένουσιν ἐγκεχυραγμένοι ἐπὶ τοῦ προσώπου ἡμῶν. Οἱ ὀφθαλμοὶ φυλάττουσι τὸ αὐτὸ χρῶμα, ἡ κόμη τὴν αὐτὴν φύσιν, ἡ φυσιογνωμία τὸν αὐτὸν θεμελιώδη χαρακτηῖρα. Οἱ λαθόντες τὸ πλεονέκτημα νὰ φέρωσιν ἐκ τῆς δόξης τῶν ὕπλων ἔντιμον οὐλήν, φυλάττουσι τὸ ἐπίσημον τοῦτο σημεῖον, ἐκντίον τῆς ἀνακκινίσεως τῆς σαρκός. Τοιοῦτον εἶνε τὸ καθολικὸν γεγονός τῆς μονιμότητος καὶ τοῦ φυσιογνωμικοῦ χαρακτηῖρος τοῦ ἀτόμου.

Οἱ ἀντίπαλοι δύνανται νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι, ἐπειδὴ οὕτως συμβαίνει ἐν τῷ σώματι, οὐδὲν ἀδύνατον ὥστε ἡ ταυτότης τοῦ πνεύματος νὰ εἶνε ὁμοίως τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑλικῶν φαινομένων.

Ἄλλ' ἰδοὺ ἀκριβῶς ἡ ἀπάτη· 1^{ον} δὲν δύνανται νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ μονιμότης τῶν χαρακτηῖρων εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα ἀπλῶν φαινομένων τῆς ἀφομοιώσεως καὶ τῆς κατὰλύσεως καὶ τῆς ἀδικλείπτου τροποποιήσεως τῆς οὐσίας· 2^{ον} καὶ ἂν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, οὐδέποτε θὰ εἶχον ἐνταῦθα ἄλλο, ἢ ταυτότητα μορφῆς, ταυτότητα φαινομένων διατηρουμένην διὰ τῶν διαδεχόμενων μορίων καὶ οὐχὶ ταυτότητα θεμελιώδη, ὃν οὐσιώδες ὅπερ διαμένει· 3^{ον} ἡ ψυχὴ δὲν εἶνε διαδοχὴ σκέψεων, σειρά νοητικῶν δηλώσεων, ἀλλὰ προσω-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is

Restrictions apply.

πικόν ὄν, ἔχον συνείδησιν τῆς μονιμότητος αὐτοῦ.

Ἡ διαχωρίζουσα λοιπὸν διαφορὰ τὴν ὑλιστικὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας, συνίσταται ἀπλῶς εἰς τὴν παρατήρησιν ὅτι οὐδὲν ἐξηγεῖται κατὰ τὴν πρώτην, τὸ πᾶν δὲ ἐξηγεῖται κατὰ τὴν ἡμετέραν. Εἶνε καθὼς βλέπει τις, μικρὰ διαφορὰ.

Θὰ εἴπωσιν ἴσως ὅτι αἱ ὑλικαὶ ἄτομοι μετατιθέμεναι, ἀκολουθοῦσιν ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν τῶν προηγηθεῖσων, παρξούρανται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ στροβίλου, μετατίθενται ὡς οἱ στρατιῶται ἐν τῇ φρουρᾷ, οἵτινες μεταδίδουσιν ἀλλήλοις διαδοχικῶς τὸ σύνθημα, καὶ ὅτι ἂν ἡ διάνοια εἶνε μόνον σειρά παλμῶν, εἶνε οἱ αὐτοὶ παλμοὶ, οἵτινες ἐπαναλαμβάνονται ἀδιαλείπτως, ἂν καὶ ἡ οὐσία τῶν δονουμένων κύκλων ἤλλαξεν. Ἀλλὰ τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς εἶνε διττῶς ἀνίσχυρος, καθ' ὅσον δὲν ἐξηγεῖ μᾶλλον τῶν πρώτων τὴν ταυτότητα τοῦ ἐγῶ, καὶ τείνει εἰς τὸ νὰ μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὰς κρυμμένας ιδιότητας, καὶ εἰς τὸ νὰ μορφώσῃ τὸ σῶμα εἰς δικλεκτήριον μικρῶν ἀτόμων, αἵτινες θὰ κατώρθουν τέλος νὰ συνεννοηθῶσι καὶ ἐναντίον τῆς φλυαρίας καὶ τῆς κουφότητος τοῦ γένους αὐτῶν.

Δύναται τις ἀκόμη νὰ εἴπῃ ὅτι ἂν ὁ ἐγκέφαλος μεταβάλλεται κατὰ μικρὸν, τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς ιδέας ἡμῶν, τὸν χαρακτῆρα, τὴν ῥοπήν, τὸ πνεῦμα. Ἀλλ' ἂν ἐξ ἑνὸς θεωρήσωμεν τὴν συστατικὴν οὐσίαν τοῦ ἐγκεφάλου ἐν δεδομένῳ τινὶ χρόνῳ, θὰ συμβῆ ὡς ἐβδουμάδας τινὰς ἢ μῆνας βραδύτερον (ὀλίγον διαφέρει ὁ χρόνος), τὸ ἦμισυ π. γ. τῆς οὐσίας ταύτης νὰ μετα-

βληθῆ καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ὑπάρχη ἢ τὸ ἥμισυ τῆς θεωρηθείσης κατὰ τὸν ἐν λόγῳ χρόνον οὐσίας. Βραδυτέρον, δὲν θὰ ὑπάρχη ἢ τὸ τέταρτον. Βραδυτέρον ἔτι τὸ ἥμισυ τοῦ τετάρτου καὶ οὕτω καθεξῆς. Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, θὰ μεταβληθῶμεν κατὰ τὸ ἥμισυ, ἔπειτα κατὰ τὰ τρία τέταρτα, ἔπειτα κατὰ τὰ τρία καὶ ἥμισυ τέταρτα, ἔπειτα δὲν θὰ ὑπολειφθῆ οὐδὲν ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ἡμῶν προσώπου. Ἀλλὰ τίς δὲν ἐννοεῖ ὅτι δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἀποκόψῃ οὕτω μέρος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀξιόλογον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶνε μίξ, ἀπλῆ, ἀόρατος, ἀδιείρετος αὐτὴ πρὸς ἐκυτὴν ἀνὰ πᾶσιν διχδοχικὴν στιγμὴν τῆς ὑπάρξεώς της; Ἡ διατέλεια τοῦ ἐγῶ, ἐξέρχεται πάλιν νικητρίαι καὶ ἐν τῷ ἐγῶνι τούτῳ.

Θὰ εἴπωσι τέλος ὅτι ὑπάρχει μέρος τι εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἄδυτόν τι, εἰς τοὺς μυχοὺς τοῦ ὁποίου ἐγκεφαλικόν τι μόριον μένει ἀπηλλαγμένον τῶν γενικῶν νόμων τῆς ὕλης, ἀμετάβλητον, μόνιμον, προνομιούχον μεταξὺ ὄλων καὶ ἔχον ἀπρόσβλητον ἀκεραιότητα, καὶ ὅτι τὸ μόριον τοῦτο εἶνε τὸ κέντρον τῆς διανοίας καὶ ἡ ταυτότης τοῦ ἡμετέρου προσώπου; Τοιαύτη ὑπόθεσις εἶνε οὐ μόνον ὅλως ἀυθαίρετος καὶ γυμνὴ ἐννοία, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀντιφάσει πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν περατήρησιν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς θετικῆς μεθόδου, ἄλλως δὲ οὐδεὶς τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν προτίθεται νὰ ἀνυλάσῃ τὴν εὐθύνην.

Οὕτως, εἴτε θέλουσιν εἴτε μὴ, ἡ μόνιμος ταυτότης.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Iστορικό Αρχεὶο Επιστημονικὴν Περατήρησιν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς θετικῆς μεθόδου, ἄλλως δὲ οὐδεὶς τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν προτίθεται νὰ ἀνυλάσῃ τὴν εὐθύνην. Restrictions apply.

τοῦ ἡμετέρου νοητικοῦ ὄντος εἶνε γεγονός ἀδιάλλακτον πρὸς τὴν ἀέννητον μεταβολὴν τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ὄργάνου, ἐν τῇ ὑποθέσει καθ' ἣν ποιούσι τὸ ἐν ἡμῖν νοῦν ἰδιότητα τοῦ ὄργάνου τούτου.

Δὲν εἶνε παράδοξος τόλμη νὰ θέλωσιν, ὅταν σκέπτονται, νὰ ἀρνηθῶσιν ἐνώπιον τῆς ἀτομικῆς καὶ καθολικῆς συνειδήσεως, τὸ μέγα τοῦτο γεγονός τῆς προσωπικῆς ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς; Δὲν γνωρίζομεν πάντες μετὰ τῆς μάλιστα ἀνκμφισθητῆτος ἐνκαρτείας, ὅτι τὸ ἐγὼ καὶ τὰ ὄργανα ἡμῶν εἶνε παντελῶς διάφορα, ὅτι τὸ πρόσωπον ἡμῶν γινώσκει ἑαυτὸ, καὶ μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτήτου αὐτοῦ ὑπάρξεως, ὅτι τὰ ὄργανα ἡμῶν δὲν εἶνε ἡμεῖς αὐτοὶ, ἀλλ' εἶνε ἡμέτερον κτῆμα, ὅπερ εἶνε πολὺ διάφορον, καὶ δὲν εἶνε φανερόν ὅτι ἀρνούμενός τις τὸ γεγονός τοῦτο, ἀρνεῖται τὸ φῶς ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ;

Ἀμφιβάλλοντες οὕτω περὶ τῆς πρώτης μαρτυρίας τῆς ἡμέτερας συνειδήσεως, καὶ ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἡμεθα ἐν τῇ ἀπάτῃ, καὶ ὅτι ἐνῷ πιστεύομεν ὅτι ὑπάρχομεν προσωπικῶς καὶ ἔχομεν κτῆμα τὰ ἡμέτερα ὄργανα, ταῦτα ἔχουσιν ἡμᾶς κτῆμα καὶ στερούμεθα προσωπικῆς ὑπάρξεως, καθιστῶμεν ἀμφίβολον συγχρόνως καὶ αὐτὴν τὴν θεμέλιον ἀρχὴν πάσης βεβαιότητος, καὶ διαλύομεν εἰς καπνὸν τὸ προαιώνιον οἰκοδόμημα τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων.

Ἄν ἀρνηθῶμεν τὸ πρῶτον τοῦτο γεγονός τῆς συνειδήσεως, οὐδὲν πλέον μένει ἐν τῇ ἀνθρωπότητι.

Δύνανται τις νὰ ἐνοήσῃ τὴν τόλμην τοιαύτης γα-

ριτολογίας; Ἄν ἀπκτώμεθα περὶ τῆς ἰδίας ἡμῶν προσωπικότητος, περὶ τινος λοιπὸν θὰ ἤμεθα βέβαιοι ἐν τῷ παρόντι, καὶ ποῖον πρᾶγμα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν; Θυμᾶζομεν ἀληθῶς τοὺς κυρίους ὑλιστάς, τοὺς τιθέντας τὴν ἀμφιβολίαν ταύτην ἐν τῇ πρώτῃ τάξει καὶ τολμῶντας νὰ βεβαιώσι ταύτην ἐπὶ νομιζομένων παρατηρήσεων τῆς θετικῆς ἐπιστήμης. Δὲν εὐρίσκετε ὅτι καὶ οὗτοι εἶνε θύματτα θυμωσάσας τινὸς γμμάρας, ἐρχόμενοι ἀφελῶς νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι ἡ προσωπικὴ ἡμῶν ταυτότης, δὲν εἶνε ἡ ὀπτικὴ ἀπάτη, καὶ ὅτι ἡμεθα ἀπλῶς προσὸν τοῦ ἐγκεφαλικοῦ στοιχείου; Ὁφείλον ἐν τούτοις νὰ εἶνε λίαν πεπεισμένοι, ὅτι ἐπειδὴ ἡ διάνοια αὐτῶν δὲν εἶνε ἀλλ' ἡ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ φωσφόρου καὶ τοῦ καλίου, ἡ φύσις τῶν διανοιῶν των ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τῶν συνδυασμῶν τούτων, καὶ ὅτι, ἀκολούθως, ἔχουσι πολὺ ἄδικον νὰ ἰδρύωνται ὡς πρόσωπα βεβαιωτικά. Δὲν ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦτο, καὶ ἂν ἠθέλομεν νὰ φέρωμεν τὸ ἴδιον αὐτῶν σύστημα μέχρι τῶν γελοίων αὐτοῦ συμπερασμάτων, δὲν ἠθέλομεν θεωρεῖ τούτους ὡς ὑπάρχοντας προσωπικῶς, καὶ ἀντὶ νὰ ἀποτεινώμεθα πρὸς τὸ διανοούμενον αὐτῶν ὄν, θὰ ἐπελαμβανόμεθα τῆς συστάσεως τοῦ ἐγκεφάλου αὐτῶν. Καιρὸς εἶνε νὰ παρατηρήσωμεν μετὰ τοῦ Herschel ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀτοπία ἐξ ἧς Γερμανὸς δὲν κατεσκεύασεν θεωρίαν.

Ὅταν φθάνη τις εἰς τὰς ὑπερβολὰς ταύτας, ἀναγκάζεται ἀληθῶς νὰ ἀποσρέψῃ τὸ βλέμμα καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ὀντολογία εἰς τὸν θρόνον ἐξ οὗ κατῆλ-

θεν ἀπέκταντι τῆς ἐπιστημονικῆς δημοκρατίας. Καὶ ἐμβάλλεται τις ἀληθῶς εἰς τὸν περικασμὸν, χωρὶς νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἰσορροπίαν, νὰ ἐρωτήσῃ μετὰ τοῦ Broglie¹ ἂν ἡ ὄντολογία εἶνε μωρία, καὶ ἂν οἱ ὄντολογιστὰι εἶνε ἀναγκαστικῶς κινούμενοι, μωροὶ, καὶ φαντασιόκοποι. Οὐδαμῶς, ἀποφαινόμεθα μετὰ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ. Ἡ ὄντολογία δὲν εἶνε πᾶρμα ὅπερ λαμβάνεται ἢ δύνεται νὰ ληφθῇ ὡς κκλόν τι. Εἶνε κλάδος τῆς γενικῆς φιλοσοφίας, εἶνε ἡ ἐπιστήμη τοῦ ὄντος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπιστήμην τοῦ φαινόμενου ἢ τῆς ἐπιφανείας. Ὁ ἄνθρωπος, λέγουσιν οἱ φιλόσοφοι, ἄπτεται ἀμέσως τῶν φαινόμενων. Ἀντιλαμβάνεται αὐτῶν εἴτε διὰ τῶν αἰσθήσεων, εἴτε διὰ τῆς συνειδήσεως, τὰ ἐξετάζει, τὰ περιγράφει, τὰ συγκρίνει. Ἄλλ' ὑπὸ τὸ φαινόμενον, ὑπάρχει τὸ ὄν ὅπερ διαμένει, ἐνῶ τὸ φαινόμενον μεταβάλλεται ἢ παύεται. Ἀνεξαρτήτως τῶν προσόντων, τῶν μεταβολῶν, ὑπάρχει ἡ οὐσία, ἣτις ὑπόκειται ὡς βάσις τῶν προσόντων καὶ πάσχει τὰς μεταβολάς. Αἱ ιδιότητες, τὰ φαινόμενα, εἶνε ἀναγκαστικῶς συμφυῆ πρὸς ὑποκείμενόν τι πρὸς ὑπόστασιν τινα, ἀδιάφορον ὅποσον ὄνομα ἔχει. Ἐνῶ κί μὲν φυσικῶς ἐπιστῆμαι περιγράφουσι τὰ αἰσθητὰ φαινόμενα, ἡ δὲ ψυχολογία τὰ τῆς συνειδήσεως, ἡ ὄντολογία βραχνίζει τὸ ὄρθον τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ φαινόμενου εἰς τὴν οὐσίαν.

Ἄλλὰ δὲν θέλομεν οὔτε ἡμεῖς νὰ εἰσέλθωμεν οὔτε τὸν ἀναγνώστην νὰ ὀδηγήσωμεν εἰς τὸν σκοτεινόν

¹ De l' existence de l' âme, p. 112.

ἔτι χῶρον τῆς νοοθεωρήτου ἐπιστήμης, καὶ φοβού-
μεθα μᾶλλον πικρὸς ἄλλου τὰς ναρκωτικὰς ἀναθυ-
μιάσεις, αἵτινες ἐξέρχονται ἐκ τούτου. Ἐξαικολου-
θοῦμεν πάντοτε νὰ μένωμεν ἐν τῷ φωτεινῷ καὶ ἐνεργεῖ
κόσμῳ τῆς ἐμπειρικῆς παρατηρήσεως. Παρατη-
ροῦμεν μάλιστα—τοσοῦτον εἶνε ἀληθές ὅτι ἤμεθα
βέβαιοι περὶ τῆς νίκης, καὶ ὅτι ἀσμένως ἀναίρουμεν
πᾶσαν προσπίπτουσαν ἡμῖν δυσκολίαν—παρατηροῦμεν
μάλιστα ὅτι τὸ κῦρος τῆς συνειδήσεως δύναται ἐνίοτε
νὰ διαμυρισθηθῆ, καὶ ὅτι συμφέρει νὰ μὴ ἀποδεχώ-
μεθα ἀνεξελέγκτως τὴν καθαρὰν καὶ ἀπλὴν μαρτυ-
ρίαν τῆς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως. Ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ
νοεῖν ὑπόκειται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς πλείστας ἐπι-
δράσεις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου διὰ τοῦ μέσου τῶν
ὀργάνων, ἐπιδράσεις ὑφ' ὧν ἀποπλανᾶται πολλάκις,
χωρὶς νὰ εἶνε δυνατὸν νὰ τὰς ἀνκαλύψῃ καὶ ἀπαλ-
λαγῇ αὐτῶν, θὰ ἠδύνατό τις ἴσως νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι
τὸ αἰσθημα τῆς νομιζομένης ταύτης ταυτότητος εἶνε
χίμαιρα προερχομένη ἐξ ἀκαταμυχήτου ἀγνοίας τῆς
ἀμειβάσιμης πλάνης τῶν διαφόρων στοιχείων, ἅτινα συγ-
κροτοῦσι τὸ αἰσθημα τοῦτο. Εἰς τὴν ἀντίρρησην ταύ-
την θὰ ἀποκριθῶμεν μετὰ τοῦ Magy,¹ διὰ τῆς σει-
ρᾶς τῶν ἐξῆς προτάσεων.

Εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ, ὅπως ἐν πάσῃ
τῇ φύσει τὴν συνύπαρξιν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐκτά-
σεως. Τὰ γεγονότα τὰ δυνάμενα νὰ ἀποκαλύψωσιν
ἡμῖν ἐν τῷ διανοουμένῳ ὄντι, ἰδίαν ἐνέργειαν, εἶνε

¹ De la science et de la Nature p. 30, 63.

ὄρατὰ ἀνὰ πᾶν βῆμα, τῆς πορείας τῶν ἡμετέρων μελετῶν.

Ὅντως, ὁ πρῶτος ὄρος τοῦ γινώσκειν εἶνε διὰ τὸ πνεῦμα ἡμῶν αὐτόματός τις προσπάθεια νὰ ἐκμηδενίσῃ πάσας τὰς αἰτίας, αἵτινες τείνουσιν εἰς τὸ νὰ κερτήσωσιν ἡμᾶς ἐν τῇ ἀπραξίᾳ καὶ τῇ ἀμαθείᾳ, οἷον τὰς ἀνάγκας τοῦ κοινωνικοῦ βίου, τὰς χρεῖας τοῦ σώματος, τὰ πάθη, τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐπιτηδεύτητος, καὶ αὐτὰς τὰς δυσκολίας τῆς μελέτης. Ἡ προκαταρκτικὴ αὕτη προσπάθεια δὲν ἴσται εἰ ἐν τῇ οὐδῶ τῆς μελέτης, τοῦναντίον, ἡ ἐνέργεια αὐτῆς διατηρεῖται καὶ αὐξάνει ἐν τῷ χρόνῳ τῆς προσκλήσεως. Χρειάζεται προσοχὴ διαρκῆς καὶ ἔμμοнос, ὅπως τις κελῶς εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν ποθουμένην γνῶσιν. Ἡ προσοχὴ αὕτη εἶνε ἀναγκαστικὴ εἰς τε τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὸν μαθητήν. Ὁ Νεύτων δὲν εὔρεν τὴν παγκόσμιον ἑλξιν ἢ διὰ τῆς διαρκούς τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἐντάσεως. Ὁ Ἀρχιμήδης ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἐξέτασιν προβλήματός τινος δὲν ἔλαβεν ἀίσθησιν τῆς ἀλώσεως τῶν Συρακουσῶν, καὶ ἀποθνήσκει διατρωθεὶς ὑπὸ τοῦ ξίφους, θῦμα γενόμενος τῆς συγκεντρώσεως τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος. Ὁ Καρτέσιος βλέπει ἐν παντὶ πράγματι ὑποκείμενον μελέτης. Καὶ πάντες δὲν γινώσκομεν ὅτι ἡ γνῶσις δὲν προσκτάται ἀλλ' ἢ δι' ἐπιμόνων προσπαθειῶν καὶ μακρῶν καὶ πολυμόχθων ἀγώνων τῆς δικνοίας ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων τῆς μελέτης;

Οὐ μὴν ἀλλ' ἡ αὕτη ἐνέργεια, ἥς χρῆζει τὸ πνεῦμα πρὸς κτήσιν γνῶσεως, εἶνε αὐτῶ ἀναγκαστικὴ καὶ

πρὸς δικτῆρησιν αὐτῆς. Ὁ ἀσφαλέστατος τρόπος, ὅπως κρατήσῃ τις τὴν ἐπιστήμην διὰ τῆς μνήμης εἶνε νὰ ἴσταται ἐπὶ ἐκάστης ἐννοίας καὶ ἐπὶ ἐκάστου πράγματος μετὰ προσοχῆς συντόνου, νὰ δίδῃ ὅσον τὸ δυνατὸν λόγον τῆς μεθόδου τῶν ἀνακαλύψεων, ἣν ἐδέχθησε νὰ ἀκολουθήσωσιν οἱ ἀνακαλύπτοντες, νὰ προσδιορίξῃ πως αὐτὴν τὴν ἐννοιαν τῆς μελέτης, καὶ νὰ ἔχῃ τρόπον πινὰ στερεὸν ἐν τῇ διανοίᾳ του. Τὰ γεγονότα ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι τὸ διανοούμενον ὄν, ἐν τῇ προσκλήσει τῶν γνώσεων, ἀφομοιοῖ ταύτας πρὸς ἑαυτὸ δι' ἰδικζούσης ἐργασίας, ἐνεργεῖ ὡς προσωπικὴ δύναμις. Ἦδῃ, ὁ θεμελιώδης τρόπος τῆς ἐνεργείας τῆς νοούσης ἀρχῆς ἀποδεικνύει ἀναντιρρήτως, ὅτι ἡ δύναμις αὕτη εἶνε προσωπικὴ καὶ οὐχὶ σύνολον διακεκριμένων δυνάμεων.

Ἦσσι αἱ ἐνεργεῖαι τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας εἶνε συνθετικαὶ ἀναλύσεις, ἢ ἀναλυτικαὶ συνθέσεις, δηλαδὴ συνίστανται οὐσιωδῶς ἐν τῇ ἀναλύσει δεδομένου τινος ὅλου, ἢ ἐν τῇ συναρμογῇ διακεκριμένων στοιχείων, ὧν ἕκαστον κατὰ σειράν προσέρχεται, καὶ λαμβάνει τὴν λογικὴν αὐτοῦ θέσιν.—Οἰκδῆποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἐξεταζομένη ἐπιστήμη, οὗτος εἶνε ὁ νόμος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, νόμος, οὗ ἄνευ δὲν θὰ ὑπῆρχεν οὐδεμίαν σχέσιν μετὰ τῶν διχοφώρων ἀντικειμένων τῶν ἡμετέρων γνώσεων, οὗ ἄνευ ἡ ἐπιστήμη δὲν θὰ ὑπῆρχε. Δὲν εἶνε ἀναγκαστὸν νὰ προσφέρωμεν ἐνταῦθα παραδείγματα. Οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν εἶνε ἱκανῶς εἰθισμένοι εἰς τὰς ἐσωτερικὰς κινήσεις τῆς διανοίας,

ὅπως ἐννοήσωσι τούτους, καὶ ἂν τις ἀπλῶς τὰς ἀναφέρη, ἐν τῷ βάλει καὶ τῇ καθολικότητι αὐτῶν.

Οὕτως, ἂν κρίνωμεν τὴν ψυχὴν καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς διανοητικῆς αὐτῆς ἐνεργείας, θέλομεν ἀναγνωρίσει, ἀνευ διασαρμοῦ, ὅτι ἡ νοῦσα δύναμις δὲν εἶνε ἄθροισμα στοιχειωδῶν δυνάμεων. Διὰ τίνος τρόπου ἡ ψυχὴ δύναται νὰ συνάγῃ εἰς τὸ αὐτὸ κέντρον τῶν ἐννοιῶν πάσας τὰς μετ' αὐτῶν συνεχομένας περὶ τῆς ἐπιτήδευσίνης, νὰ συναθροίσῃ τοὺς δευτερεύοντας συλλογισμοὺς περὶ τὸν πρῶτον καὶ κύριον, νὰ συνάπτῃ τὰς κρίσεις κατὰ τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς, νὰ διορθῇ τὴν σχέσιν τῶν συνδυαζομένων ὄρων, νὰ συναρμολογήῃ ἐν τῇ αὐτῇ ἐποπτείᾳ τὰ ὑπὸ τὴν ἐξέτασιν φαινόμενα, νὰ κάμῃ ὑποθέσεις, νὰ συγκρίνῃ τὰ ἀποτελέσματα διὰ τίνος τρόπου, ἐν τέλει ἡ ψυχὴ δύναται νὰ ἀφαιρῇ καὶ καθολικεῦσιν ἐννοίας, εἰμὴ διὰ τούτου ὅτι εἶνε δύναμις ἀπλοστάτη, ἀδιαιρετωπάτη καὶ ὅτι ἔχει τὴν ἰκανότητά τὰ πάντα νὰ ἀναφέρῃ εἰς ἐκυτὴν ὡς εἰς ἓνα κριτὴν, ὡς εἰς μίαν συνείδησιν;

Οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἐγκεφαλικῆς ἐκκρίσεως θὰ ἐπαναλάβωσι τὸ τελευταῖον, ὅτι ἡ προσωπικὴ αὕτη ψυχὴ, οὐδὲν εἶνε ἢ προϊόν ὄλων τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐξεργάζονται δι' ἐκάστου τῶν ὀργάνων τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὗται συναρμολογοῦνται εἰς μίαν δύναμιν οὕτως ἁρμονικὴν, ὥστε ἀποτελοῦσιν οὕτω τὴν ἐνότητά καὶ τὴν συμφωνίαν τῆς νοητικῆς ἐργασίας. Ἄλλ' ἡ παράδοξις συμφωνία τῶν μικρῶν αὐτῶν ψυχῶν, ὅπως σχηματίσωσι μίαν μεγάλην εἶνε ὑπόθε-

σις πολὺ πολυπλοκώτερα τῆς ἡμετέρας, ἐπομένως ὀλιγώτερον ἐγγὺς τῆς φυσικῆς ἀληθείας. Καὶ ἀντὶ τὰ ἐξέλιξη τὴν ἐνότητα τῆς ψυχῆς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τὴν κατασφύρει. Θέτων τὰς νοητικὰς δυνάμεις ἐν τοῖς διαφόροις ὀργάνοις τοῦ ἐγκεφάλου, ὁ Gall ἀπεφάνετο ὅτι πᾶσαι αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις κέκτηνται τὴν δύνχμιν τοῦ νοεῖν, τῆς προσοχῆς, τῆς μνήμης, τῆς ἀνκπαρξάσεως, τῆς κρίσεως, τῆς φαντασίας! Ὅποιος χριτόδρυτος δημοκρατίκ! ὅταν μία τούτων κατισχύσῃ τῆς γείτονος αὐτῆς (ὡς ἡ παρατήρησις ἀποδεικνύει τοῦτο ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ), αὐτὰι θὰ φέρωσι μεθ' ὑποταγῆς τὴν δεσποτείαν ἐκείνης; Ὅταν δύο δυνάμεις ἐρίζωσι πρὸς ἀλλήλας, π. χ. ὁ ἀριθ. 5 (ῥοπή πρὸς φόνον) καὶ ὁ ἀριθ. 24 (ἀγαθοεργία) τίς θὰ κρατήσῃ ἐν τῷ διαγωνισμῷ τούτῳ; Ὁφείλει τις παραχρῆμα νὰ φαντασθῇ ἀρχιστράτηγον καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, οἱ ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται θὰ εἶνε περιττοὶ, ὁ δὲ ἡμέτερος ἀρχηγὸς θὰ εἶνε ἀπλούστατα αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ πνεῦμα· διότι εἶδομεν ἤδη, ἐν τε ταῖς νοητικαῖς ἐνεργείαις τῆς ψυχῆς, καὶ ἐν τῇ φανερώσει τοῦ αἰσθημάτος τῆς συνειδήσεως, ὅτι ἡ ψυχὴ αὕτη εἶνε μία, ἡ αὐτὴ, ἀδιαίρετος.

Ὁ χαρακτήρ τῆς ψυχῆς ὡς δυνάμεις, εἶνε εὐκόλον νὰ ἀνγνωρισθῇ, καθ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς ταύτης. Ἄν θεωρήσωμεν τὰ ἀνεπτυγμένα πνεύματα, παρατηροῦμεν ἐν αὐτοῖς ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν τοῦ εἰδέναί. Ἐνταῦθα ἡ αὐτοδύναμος οὐσία τῆς ψυχῆς εὐγλώττως φανεροῦται. Ἄν κατέλθωμεν εἰς τὰς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

κατωτέρω τάζεις τῆς κοινωνίας, εἰς τὰς σκιερὰς ταύ-
 τας ζώνας, ἔνθα ἡ δόξα τῆς μολήσεως δὲν ἐπέλαμπεν
 ἀκόμῃ, βλέπουεν οὐχὶ πλέον ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς δια-
 νοίας, ἀλλ' ἐν τῇ φορᾷ τοῦ πάθους, ψυχολογικὸν τρό-
 πον ἐνεργείας καθολικόν. Εἰς τὴν παθητικὴν ὁρμὴν
 τῶν ὄντων προστίθεται ἔτι ἡ ἐνέργεια ἐπικρατοῦντος
 πάθους, καὶ εἰς τὸ πάθος τοῦτο ἡ θέλησις πολεμοῦσα
 ἢ κανονίζουσα αὐτό. Ἡ δύναμις τοῦ νικᾶν ἢ τοῦ κυ-
 βερᾶν τὰ ἐκυτῆς πάθη εἶνε ἔτι μορφή δύναμικὴ τῆς
 οὐσίης τῆς ἡμετέρας ψυχῆς. Ἄν τέλος κατέλωμεν ἐκ
 τῆς θελήσεως ἐκάστου εἰς τὰς συνηθείας, ἃς διαμορφῶ
 καὶ διατηρεῖ ἐν τῇ ψυχῇ, ἀναγνωρίζομεν ὅτι πᾶσαι
 αἱ πράξεις ἡμῶν, ἀπὸ τοῦ δημιουργικοῦ ἔργου τῆς δια-
 νοίας μέχρι τῶν ἀπλουτήτων κινήσεων τῶν μελῶν, δει-
 κνύουσι τὴν ἐσωτάτην δύναμιν τὴν ἰθύνουσαν ἡμᾶς καὶ
 ἐμφανομένην ἐν ὑλικῇ ἐνεργείᾳ διὰ τοῦ διαιρέσου τῶν
 νευρικῶν κέντρων, τῶν νεύρων καὶ τῶν μυῶνων. Γνωρί-
 ζομεν ὅτι ἡ ἀρχὴ πάσης σωματικῆς κινήσεως ἐδρεύει
 ἐν τῷ πνεύματι. Οὐδεὶς θὰ τολμήσῃ νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ
 βραχίον μου ἢ ἡ κνήμη δὲν κινούνται κατὰ ἐλευ-
 σμα τῆς θελήσεώς μου, ἀπκρᾶλλάκτως ὡς ἡ ἀτμομη-
 χνὴ ὑπὸ τὴν ἐνεργείαν τοῦ ἀτμοῦ ὑπὸ τοῦ μηχανι-
 κοῦ διευθυνομένη. Τὸ σῶμά μου ἀφειμένον εἰς ἐκυτὸ
 εἶνε ἀδρανές. Ὁ Κερτέσιος καὶ ὁ Locke συμφωνοῦν
 κατὰ τοῦτο μετὰ τοῦ Λεϊβνιτίου. Ἡ διάνοια εἶνε ἡ
 ἐνέργεια τῆς ψυχῆς· χρειάζεται πλεῖστον πρὸς ἀπό-
 δεῖξιν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε δύναμις· Καὶ αὐτὸς ὁ Cabanis
 σχεδὸν ὁμολογεῖ τοῦτο, λέγων· «Ὅπως σχηματίσῃ

τις ἀκριβῆ ἔννοιαν τῶν ἐργασιῶν, ἐξ ὧν προκύπτει ἡ διάνοια, πρέπει νὰ θεωρήσῃ τὸν ἐγκέφαλον ὡς ἰδιαιτέρον ὄργανον, ὠρισμένον εἰδικῶς πρὸς παραγωγὴν ταύτης· ὡς τὸν στόμαχον καὶ τὰ ἔντερα πρὸς κατεργασίαν τῆς πέψεως, τὸ ἥπαρ πρὸς ἔκκρισιν τῆς χολῆς, καὶ τοὺς σιχλογόρους ἀδένες πρὸς παρασκευὴν τῶν σιελωδῶν χυμῶν. Αἱ ἐντυπώσεις ἐρχόμεναι εἰς τὸν ἐγκέφαλον κινουῦσι τοῦτον εἰς ἐνέργειαν, ἡ ἰδιάζουσα αὐτῷ λειτουργία εἶνε τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι ἐκάστης ἰδιαιτέρας ἐντυπώσεως, τὸ ἀπονέμειν ταύταις γνωρίσματα, τὸ συνδυάζειν τὰς διαφόρους ἐντυπώσεις, τὸ συγκρίνειν αὐτάς πρὸς ἀλλήλας, τὰ σχηματίζειν ἐξ αὐτῶν κρίσεις, τὸ ποιῆσαι ὀρισμοὺς, ὅπως ἡ λειτουργία τοῦ ἐτέρου εἶνε τὸ ἐνεργεῖν εἰς τὰς θρεπτικὰς οὐσίας, ὧν ἡ παρούσα ἐρεθίζει αὐτὸ, τὸ διαλύειν ταύτας, τὸ ἀφομοιοῦν τοὺς χυμοὺς πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν.» ὁ Gabanis προσθέτει, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ὄρᾳν ἀναίρει «τὴν δυσκολίαν τὴν γεννηθεῖσαν ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες θεωροῦντες τὴν αἴσθησιν ὡς παθητικὴν δύναμιν, δὲν ἐννοοῦσιν ὅτι τὸ κρίνειν, τὸ συλλογίζεσθαι, τὸ φαντάζεσθαι οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ αἰσθάνεσθαι. Ἡ δυσκολία δὲν ὑφίσταται πλέον ὅταν ἀναγνωρίσῃ τις ἐν ταῖς διαφόροις ταύταις ἐργασίαις τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐγκεφάλου ἐπὶ τὰς εἰς αὐτὸν διαβιβάσθαι ἐντυπώσεις.» Ἐπομένως παρατηροῦμεν μετὰ τοῦ Magy, ὅτι κατὰ τοὺς ἥκιστα πνευματικιστὰς φυσιολόγους, ὁ ἐγκέφαλος εἶνε σύστημα, οὗτινος ἡ λειτουργία εἶνε τὸ παράγειν καὶ ἐξεργάζεσθαι τὴν διάνοιαν, ἥτις κατὰ γράμμα εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα. Ἰσαν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

ται ἐνταῦθα, χωρὶς νὰ παρατηρήσωσιν ὅτι ἵνα τὸ πᾶν ἐρμηνεύσωσι, δὲν χρειάζονται ἄλλο τι περισσότερον ἢ νὰ προσθέσωσιν ἓτι μίαν λέξιν.

Ἐκεῖνοι οἵτινες, πρὸ τῆς ἀξιοπρατηρήτου ἀμοιβαίας σχέσεως τῆς συνδεούσης τὴν ψυχὴν μετὰ τοῦ σώματος, ἐν πάσαις ταῖς ἐκδηλώσεσι τῶν δύο τούτων ἀρχῶν, βεβαιουσι τὴν κατ' οὐσίαν ταυτότητα τῆς νοητικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐγκεφαλικῆς ἐνεργείας, ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς ἀποδίδοντας εἰς τὴν ὕλην τὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ. Ἀνάγουσιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον τὰς δυνάμεις τὰς ἀνηκούσας εἰς τὸ νοῦν ὑποκείμενον, ἃς ἡ συνείδησις ἀποκαλύπτει ἐν τῷ βάθει τῆς ἡμετέρας ἐσωτερικῆς ἐνεργείας.

Πάντες οἱ ἰσχυρισμοὶ ὑμῶν διακλύονται ὡς καπνὸς, ὧ Θεωροὶ τῆς διανοίας! Ὁλόκληρος ἡ φωνὴ τῆς ἀνθρωπότητος ἐπιβάλλει ὑμῖν τὸ ἀθάνατον τοῦτο ὄνομα τὸ ὄνομα ΨΥΧΗ καὶ ἕκαστον νοῦν ὑποκείμενον βεβαιοῖ ἰδίᾳ τὸ ΕΓΩ, τὸ βασιλεῦον ἐν τῷ κεντρικῷ σημείῳ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς. Μάτην ζητεῖτε νὰ προσκολλήσετε τὴν προσωπικότητα ταύτην εἰς ὑλικὴν τινα κίνησιν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, σὰς ἀντιτάσσω νικηφόρως τὴν πνευματικὴν μου δυνάμιν ἣτις λέγει· σκέπτομαι, κρίνω, θέλω. Ἡ ἀκαταγώνιστος αὕτη δυνάμις ἣτις νοεῖ οὐ μόνον τὸ ὄρατον ἀλλὰ καὶ τὸ ἀόρατον, οὐ μόνον τὸ ὑλικὸν ἀλλὰ καὶ τὸ αἴυλον, οὐ μόνον τὸ παρὸν ἀλλὰ καὶ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον· ἡ δυνάμις αὕτη, ἣτις δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε τέκνον τῆς ὕλης, ἐπειδὴ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐνεργεῖα αὐτῆς τελοῦνται ἐν τῷ κόσμῳ τῷ

ἠθικῶς. Ἀντιτάσσω τέλος τὴν Διάνοιάν μου, ἣτις κατε-
 πανίσταται φρίττουσα πρὸς τὸ ἡμέτερον τόλμημα, καὶ
 δι' αὐτοῦ τοῦ λόγου, οὐ τινος ἀκούετε ἐν τοῖς στίχοις
 τούτοις, διαμαρτύρεται ὑπὲρ τῆς ἀτομικῆς αὐτῆς ὑπάρ-
 ξεως καὶ βεβαιοῖ ὑμῖν τὴν ἐκυτῆς προσωπικότητα! Θὰ
 ἰσχυρισθῆ τις ὅτι ἡ διαμαρτύρησις αὕτη ἔρχεται ἔκ
 τινος λοβοῦ τοῦ ἐμοῦ ἐγκεφάλου; Οὐχὶ Κύριοι, παύ-
 σατε τὰς ᾠχρητολογίας, εἰξεύρω (εἰξεύρετε δὲ καὶ ὑμεῖς
 ἐπίσης) ὅτι ἐγὼ διαλέγομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐχὶ ἴς
 τις, ἢ νεῦρον. . . .

Ἦδυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ὅπως περᾶνωμεν τὸ
 κεφάλαιον τοῦτο, τὸ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικό-
 τητος, σκέψεις τινὰς περὶ τινῶν πραγμάτων ἀξίων με-
 λότητος, μυστηριωδῶν μὲν ἔτι, οὐχὶ δὲ καὶ ἀσημάντων.
 Ἡ φυσικὴ ὑπνοβασία, ὁ μαγνητισμὸς, ὁ πνευματισμὸς
 προσφέρουσιν εἰς τοὺς ἐμβριθεῖς παρατηρητάς, τοὺς ἐπι-
 σταμένους νὰ ἐξετάζωσι ταῦτα ἐπιστημονικῶς, γχ-
 ρακτηριστικὰ γεγονότα, ἅτινα ἦσαν ἱκανὰ νὰ δεῖξωσι
 τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν. Εἶνε λυπηρὸν,
 τὸ ὁμολογοῦμεν, εἰς τὸν εὐσυνείδητον παρατηρητὴν
 νὰ βλέπῃ τὴν ἀναιδῆ ἀγυρτεῖαν, καὶ τὴν ὑπουλον αὐ-
 τῆς ἀπλησίαν παρολισθαίνουσιν εἰς πράγματα, ἅτινα
 ἔπρεπε νὰ εἶνε σεβαστά. Εἶνε λυπηρὸν νὰ βεβαιοῖ τις
 ὅτι ἐννεήκοντα ἐννέα γεγονότα ἐκ τῶν ἑκατὸν δύ-
 νανται νὰ εἶνε ψευδῆ ἢ πλαστά. Ἄλλ' ἐν μόνον γε-
 γονὸς καλῶς ἀποδεδειγμένον μὲταιοῖ πάσας τὰς ἐξη-
 γήσεις. Τί ποιῶσι λοιπὸν εὐπαιδευτά τινα ὑποκείμενα
 ἀπέναντι τῶν γεγονότων τούτων; Ἄρνούντι τὰ ἑαυτῶν

ἀπλούστατα. «Ἡ ἐπιστήμη οὐδαμῶς ἀμφιβάλλει, λέγει ἰδίᾳ ὁ Büchner, ὅτι πᾶσαι αἱ περιπτώσεις τῆς νομιζομένης ὀξυδερκείας, δὲν εἶνε ἢ ἀποτέλεσματα ἀγρυπτείας καὶ προπαρασκευῆς. Ἡ σαφήνεια, ἕνεκα φυσικῶν λόγων, εἶνέ τι ἀδύνατον. Ἐν τοῖς νόμοις τῆς φύσεως κεῖται ὥστε ἡ δύναμις τῶν αἰσθήσεων νὰ εἶνε περιορισμένη ἐντὸς ὁρίων τινῶν τοῦ διαστήματος, ἅτινα δὲν δύναται νὰ ὑπερβῆ. Οὐδεὶς ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μεταύση τί ἕτερος διανοεῖται, οὔτε καμμύων νὰ βλέπῃ τὸ συμβεβηκένον πέραν ἑαυτοῦ. Αἱ ἀλήθειαι αὐταὶ θεμελιοῦνται ἐπὶ φυσικῶν νόμων, οἵτινες εἶνε ἀμετακίνητοι οὐδεμίαν ἐπιδεχόμενοι ἐξζήρεσιν.» ὦ κύριε κριτά! Ἐπίττασαι λοιπὸν καλῶς τοὺς φυσικοὺς νόμους τούτους; Ἡ δημιουργία λοιπὸν οὐδὲν ἔχει ἀπὸ σοῦ κρυμμένον; Μακάριε! πῶς δύνασαι νὰ φέρῃς τὸ ὑπερβάλλον τοῦτο τῆς ἐπιστήμης! Ἄλλὰ πῶς; στρέφω δύο σελίδας καὶ ἰδοὺ τί ἀναγινώσκω: «Ἡ ὑπνοβασία εἶνε φαινόμενον, περὶ οὗ δυστυχῶς ἔχομεν μόνον ἥμισυ ἀκριβεῖς παρατηρήσεις. Καὶ τοὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ᾔτο νὰ ἔχωμεν ἀκριβεῖς περὶ τοῦ πράγματος γνώσεις, ἕνεκα τῆς ἀξίας αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἄλλ' ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν βέβαια δεδομένα (ἀκούσκατε!) θυγάμεθα νὰ καταλέξωμεν μετὰ τῶν μύθων ὅσα παράδοξα θύμματα διηγοῦνται περὶ τῶν ὑπνοβατῶν. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ὑπνοβάτην νὰ ἀναβαίνει τὰ τεῖχη, κτλ.» Ἄ! Κύριε πόσον σοφῶς σκέπτεσθε! καὶ πόσον καλῶς ἠθέλατε πράξει, πρὶν γράψετε, νὰ ἐννοῆτε, ὅτι διαλογίσεσθε!

Ὁ φιλόσοφος παρατηρητῆς ἀκούων ἡμῶν γινώσκει ὅτι γεγονότα τινὰ τοῦ ψυχικοῦ βίου εἶνε ἀπολύτως ἀνεξήγητα κατὰ τὴν ὑλιστικὴν θεωρίαν, καὶ ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα, αὐτηρῶς ἐπιβεβαιωθέντα, δύνανται κῦτὰ μόνον νὰ ἀνατρέψωσι τὸ ἄτεχνον αὐτῆς οἰκοδόμημα. Χωρὶς νὰ θεωρήσωμεν ἀνεγκλίον τὴν περιτῶν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος ὑπὸ τὴν ὄψιν ταύτην, συντελεῖ^ο εἰς^ο τὴν ἡμετέραν νίκην νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε χημικὸν προϊόν, ἢ μηχανικὴ κίνησις ὅπως ἐνίστανται, ἐνῶ γινώσκομεν ὅτι αὕτη ἐκδηλοῖ εἰς τινὰς περιστάσεις δικακερμμένην προσωπικότητα, ἀσώματον φύσιν καὶ ἀνεξαρτήτους δυνάμεις.

Ἴνα ἐπανέλθωμεν λοιπὸν εἰς τὰ ἀνωτέρω συμπεράσματα, λέγομεν ὅτι ὑπάρχει, ἀντίφασις μεταξὺ τῆς ἐνότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς πολλαπλότητος τῶν ἐγκεφαλικῶν κινήσεων· ἀντίφασις μεταξὺ τῆς διαμενούσης ταυτότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀδιχλείπτου μεταβολῆς τῶν συστατικῶν μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου· ἀντίφασις μεταξὺ τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως τοῦ ἡμετέρου ἐγῶ καὶ τῆς ἀφομοιώσεως τῆς ψυχῆς πρὸς ἰδιότητά τινὰ τοῦ ἐγκεφάλου· ἀντίφασις μεταξὺ τοῦ χαρακτηῆρος τῆς ψυχῆς ὡς δυνάμειος καὶ τῶν ὑποτιθεμένων ὀργανικῶν ἐκκρίσεων· ἀντιφάσεις, ἀντιφάσεις, πάντοτε ἀντιφάσεις! Ἄν οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι εὐρίσκωσι ἀνεπαρκεῖς ταύτας, τὰ γεγονότα τῆς θελήσεως θὰ τοῖς προσφέρωσιν νέαν ἐκλογὴν.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

III

Η ΘΕΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἐξέτασις καὶ ἀνασκευὴ τῆς προτάσεως: «Ἡ ὕλη κυβερνᾷ τὸν ἄνθρωπον.»—Ἄν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ θέλησις καὶ ἡ προσωπικότης δὲν εἶνε ἢ χίμαιρα.—Ἄν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ συνείδησις καὶ ἡ κρίσις ἐξήρτηνται ἐκ τῆς τροφῆς.—Ἱστορικὰ παραδείγματα τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνεργοῦ θέλησεως καὶ τῶν μεγάλων χαρακτήρων.—Περὶ γενναιοψυχίας, καρτερίας καὶ ἀρετῆς.—Ὅτι αἱ νοητικαὶ καὶ ἠθικαὶ δυνάμεις δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν χημείαν!—Περίεργοι ἀποπλανήσεις πηγάζουσαι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πίνου.—Ἐπίδρασις τῶν ὀσπρίων ἐπὶ τὴν πνευματικὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος.—Περὶ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας.—Περὶ τῶν ἐμπνεύσεων καὶ τῶν παθημάτων τῶν ἀνεξαρτήτων ἀπὸ τῆς ὕλης.—Τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα.

«Ἐν τῶν μεγίστων ἐμποδίων ὅτινα κωλύουσι τοὺς Γερμανοὺς καθόλου νὰ ὀμιλῶσι τὴν ἐξυτῶν γλωσσῶν ταχέως καὶ ἐλευθέρως ὅπως τὰ ἄλλα ἔθνη, ἔλεγεν ὁ Zelter εἰς τὸν Goethe¹, κεῖται ἐν τῇ γλωσσοπέδῃ προερχομένη κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ ὅτι κατανακλίσκουσι πολλὰ φυτὰ καὶ παχείας τροφᾶς. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι δὲν ἔχομεν ἄλλο τι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἄλλ' ἢ μετριότης

¹ Briefwechsel zwischen Goethe und Zelter, 4, 93.

καὶ ἡ φρόνησις δύνανται νὰ πράξωσι καὶ νὰ διορθώσωσι πολλὰ πράγματα.»

Ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ἄρχεται ὁ Mole-schott τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐπιγραφομένου: *Ἡ Ὑ.λη κυβερνᾷ τὸν Ἄνθρωπον*, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ δευτέρα φράσις τῆς παραγράφου ταύτης φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν καταδίκην τοῦ συστήματος, ὅπερ θέλει νὰ ὑποστηρίξῃ, τοῦ περὶ τῶν σχέσεων τῆς θρέψεως πρὸς τὴν φυσικὴν καὶ διανοητικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτε ὁ γηραιὸς σύντροφος τοῦ Gæthe παρατηρεῖ αὐτῷ ὅτι «ἡ μετριότης καὶ ἡ φρόνησις δύνανται νὰ πράξωσι καὶ νὰ διορθώσωσι πολλὰ πράγματα,» ἀποδεικνύει διὰ τούτου ὅτι κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε μόνον σύνθετός τις ὕλη ἀλλ' ἔτι νοητικὴ δύναμις ἰκκνή νὰ ἀποφασίξῃ ἐξ ἑαυτῆς ἐναντία πρὸς τὰς ὁρμὰς τῆς ὕλης. Ἀληθῶς θὰ ἀκολουθησώμεν τὸν συλλογιστικὸν τρόπον τῶν ὑλιστῶν, ὅστις καὶ ἐνταῦθα ὅπως καὶ πανταχοῦ εἶνε πλημμελὴς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ βίασει, καὶ δὲν ὑποβαστάζεται ἢ διὰ σφαλερᾶς τινος ἰσορροπίας, ἣν καὶ παιδίον ἀρκεῖ νὰ ἀνατρέψῃ. Ὁ ἀντίπαλος τοῦ Liebig ἐπιβάλλεται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ὕλη κυβερνᾷ τὸν ἄνθρωπον, δικτεινόμενος ὅτι ἡ θρέψις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸν ὀργανισμόν. Ὡς φυσιολογικὸν ὑποκείμενον, τὰ γεγονότα ταῦτα εἶνε ἐνδιαφέροντα καὶ διδασκτικά, καὶ εἴμεθα εὐτυχεῖς ὅτι παρίσταται ἡμῖν ἐνταῦθα ἡ εὐκαιρία νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τούτων ἐν κεφαλαίῳ· ἀλλ' ὡς φιλο-

σοφικὸν ὑποκείμενον εἶνε ὅ,τι ἀτελέστατον ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ. Ἄς κρίνωμεν περὶ τούτου.

Ἡ εἰκὼν τοῦ κεφαλαίου τούτου θὰ προσφέρῃ ἕνεκα τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως διπλῆν ὄψιν. Ἐν τῷ ὀπισθεν αὐτῆς, ἰχνογραφηθέντι ὑπὸ τῆς συγχρόνου φυσιολογίας, παρατηροῦμεν τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν τῶν τροφῶν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ· ἐν τῷ ἔμπροσθεν παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ κατασκευάζῃ τὸν ἄνθρωπον ὁλόκληρον, καὶ ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη οὐσία ἐδρεύει ἐν ἀνωτέρῳ τινὶ δυνάμει τῶν μεταμορφώσεων τῆς χολῆς καὶ τῶν χυλῶν, δυνάμει, ἥτις κυβερνᾷ τὴν ὕλην, καὶ εἶνε πολὺ μακρὰν τοῦ νὰ εἶνε δούλη αὐτῆς.

Πρῶτον λέγουσιν ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς διαίτης τῶν τροφῶν εἶνε διάφορος, ἐὰν αὗται συνίστανται ἐκ φυτῶν ἢ ἐκ ζώων. Τὰ ὄσπρια, τὰ ποτιστικὰ λάχανα περιέχουσι πολὺ ὕδωρ, ὀλίγον λίπος καὶ τεσσαρακοντάκις ὀλιγώτερον λεύκωμα ἢ τὸ κρέας. Ἀναλύοντες τὰ ἄλγυα, τὰ εὐρισκόμενα ἐν ταῖς διαφόροις ταύταις οὐσίαις, εὔρον ὅτι ἡ μὲν ἐκ τοῦ κρέατος δίαιτα φέρει τὴν ἐπικράτησιν τῶν φωσφορικῶν ἐν τῷ αἵματι, ἡ δὲ ἐκ τῶν φυτῶν δίαιτα τὸναντίον τὴν τῶν ἀνθρακικῶν. Ἔτι δὲ, αἱ λευκωματώδεις οὐσίαι τοῦ γλωροῦ μέρους τῶν λαχάνων δὲν εἶνε οὔτε λεύκωμα οὔτε ἰνίνη· πρέπει λοιπὸν νὰ λάβωσι τὴν πρώτην ταύτην μεταμόρφωσιν πρὶν ἀποτελέσωσι μέρος τοῦ αἵματος. Ὡσαύτως τὸ φυτικὸν λίπος δὲν εἶνε ἀληθὲς λίπος, ἀλλὰ μόνον στοιχεῖον γεννῶν τὸ λίπος. Πρέπει δὲ καὶ τοῦτο νὰ

λάβῃ πρώτην τινὰ μεταμόρφωσιν. Δικαίως λέγουσιν ὅτι ἡ διαφορὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ κρέατος ἀρχίζει τὸ πρῶτον νὰ γίνεται ἐπαισθητῆ, οὐχὶ ἐν τῷ τελείως μορφωθέντι αἵματι, ἀλλ' ἤδη ἐν τῇ αἱματώσει, ἐν τῇ πέψει. Αἱ τροφὰ αὐτὰι τοσούτω μᾶλλον εὐκόλως καταπέπτονται ὅσα τὰ συστατικὰ μέρη αὐτῶν πλησιάζουσι πλείοτερον πρὸς τὰ τοῦ αἵματος. Εἰς τοῦτο ἔπεστι ὅτι τὸ κρέας ἀρμόζει εἰς τὴν αἱμάτωσιν πλείοτερον τοῦ ἄρτου καὶ μάλιστα πλείοτερον τῶν ὀσπρίων. Τὸ μῆκος τῶν ἐντέρων εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην τῆς πέψεως κατὰ τὰς οὐσίας, καὶ πᾶρχει τούτου δείγμα. Ἐν τῇ νυκτερίδι, ἣτις τρέφεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ αἵματος, τὸ μῆκος τοῦ ἐντερικοῦ σωλήνος εἶνε τριπλοῦν μόνον τοῦ σώματος. Ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅστις καὶ ἐκ κρέατος ἄμα καὶ ἐκ φυτῶν δικιτᾶται (ὅπως παρκατηρεῖ τις καὶ ἐν τῷ συσῆματι τῶν ὀδόντων αὐτοῦ, συγκειμένων ἐκ κυνοδόντων καὶ κοπήρων) τὸ μῆκος τοῦ ἐντερικοῦ σωλήνος εἶνε ἐξάκις μείζον τοῦ σώματος. Ἐν τῷ προβάτῳ, οὗ τινος ἡ τροφή εἶνε μόνον φυτική, τὸ ἔντερον εἶνε εἰκοσιοκταπλάσιον τοῦ σώματος. Ἡ αὕτη ἀνάλογος διαφορὰ εὐρίσκεται ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ στομάχου. Τὰ κρεωφόρα ζῶα ἔχουσι μικρότατον στόμαχον· ὁ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει σχῆμα ἀσκοῦ τινος κειμένου ἐγκαρσίως εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς κοιλίας, καὶ ἔχων θύλακον μεγάλητερον ἢ τὰ προειρημένα. Τὰ μηρυκάζοντα, ἅτινα φυλάττουσι τὴν λαμβανομένην τροφήν κέκτηνται στόμαχον διηρημένον εἰς τέσσαρας κοιλότητες. Ὁ ἄνθρωπος κατεσκευάσθη παμφάγος. Ὁ-

πως εἴπωμεν ἐν περὶ οὗ, αἱ ἀρχαῖαι διατάξεις, καὶ αἱ πυθολόγοι καὶ τὰ νεώτερα παραγγέλματα τοῦ J. J. Rousseau ὑπὲρ τῆς ἀποκλειστικῆς φυτικῆς διαίτης, καὶ τὰ τοῦ Helvétius ὑπὲρ τῆς ζωικῆς διαίτης, πρέπει νὰ ἀπορριφθῶσιν ὡς ἀσύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν.

Ἄν τὰ φυτὰ εἶνε ἤττον θρεπτικὰ τῶν ζώων, ὁ ἄρτος κατέχει διάμεσόν τινα θέσιν. Ἐν τῇ κόλλᾳ, ἥτις συνιστᾷ αὐτὸν διακρίνονται δύο λευκωματώδη σώματα· τὸ ἀδιάλυτον φυτικὸν λεύκωμα καὶ ἡ φυτικὴ κόλλᾳ. Αἱ οὐσίαι αὗται διαφέρουσι τῆς ἰνίνης τοῦ σώματος καὶ οφείλουσι, κατὰ τὴν πέψιν, νὰ διαλυθῶσιν εἰς χυμούς. Ὑπάρχει ὀλιγώτερον λίπος ἐν τῷ ἄρτῳ ἢ ἐν τῷ κρέατι, ἀλλ' ὑπάρχουσι ἄμυλον καὶ σάκχαρι, ἅτινα μεταβάλλονται εἰς λίπος ἀφοῦ ἀποβάλλωσι μέρος τοῦ ὀξυγόνου αὐτῶν. Ἐκ τῶν διαφορῶν τούτων συγκρίσεων προκύπτει ὅτι τὸ αἷμα καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ μῦς, τὰ νεῦρα, αἱ σάρκες, ἅπαντες οἱ ἴστοι ἀνανεοῦνται ταχύτερον διὰ τοῦ κρέατος ἢ διὰ τοῦ ἄρτου καὶ τῶν ὀσπρίων.

Ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι, ἐπειδὴ τὸ αἷμα διδίδει γέννησιν εἰς τοὺς ἴστους, εἰς τὰς ἐκκρίσεις καὶ ἀποκρίσεις τοῦ σώματος, καὶ ἐπειδὴ καὶ ὀρίζεται ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου λαμβανομένης τροφῆς, ἡ πρώτη διαφορὰ ἦν παρατηροῦν μεταξὺ τῆς φυτικῆς διαίτης καὶ τῆς ζωικῆς οφείλει νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἑαυτῆς ἐπίδρασιν ἐπὶ πάντα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς.

Ἄν τις ἔμενεν ἐν τῷ συμπεράσματι τούτῳ, οὐδὲν θὰ εἶχομεν νὰ ἀντεῖπωμεν. Συνομολογοῦμεν τοῖς ἡμε-

τέροις ἀνταγωνισταῖς ὅτι ἐλαττοῦται ἡ ὀρεξις ὑγιῶν ἀνθρώπου, ἐσθίοντος πάντοτε κρέας ἀνευ σαλάτας. Πικραδεχόμεθα ὅτι ἂν αἱ Ἰνδικαὶ κυνηγετικαὶ φυλαὶ ἐμφανίζουσι δύναμιν μυῶνων παροιμιώδη, ἐνῶ οἱ νησιῶται τοῦ Εἰρηνηκοῦ ὠκεανοῦ ἔχουσι μυῶνας ἰσχυροῦς, τοῦτο προέρχεται (κατὰ μέρος) ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πρῶτοι καταβροχθίζουσι κατ' ἀνάγκην σάρκας ζῶων, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ζῶσιν ἐκ λαχάνων καὶ ὀπωρῶν. Συμφωνοῦμεν ὅτι ἡ μκληθκότης καὶ ἡ ἔλλειψις χαρακτῆρος τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Γάγγου Ἰνδῶν προέρχεται πῶς ἐκ τῶν φυτικῶν τροφῶν ἀφ' ὧν ζῶσι—ὅτι ὁ φιλόσοφος Haller πικροπονεῖτο διὰ νωθρότητα ὅτε ἐπὶ τινεὶς ἡμέρας περιωρίσθη εἰς τὴν φυτικὴν δίαιταν—ὅτι ἕνεκα τοῦ ἐνεντίου μοῖρα στρατοῦ, εἰς ὃ ἀνῆκεν ὁ Villermé κατὰ τὸν Ἰσπανικὸν πόλεμον προσεβλήθη ὑπὸ . . . δικροῖας (αυγνώμην διὰ τὴν εἰκόνα! ἀλλ' ἱστορῶ), ἀδυναμίας καὶ ἰσχύοτης διότι ἦτον ἠναγκασμένη ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας νὰ ζῆ ἐκ κρέατος. Συμφωνοῦμεν ἔτι ὅτι οἱ Ἰνδοὶ τῆς Κολομβίας κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ χρόνου ἐσθίουσι ρίζας, ὧν εἴκοσιν, εἶδη ἐκ τῶν εὐχυμοτέρων εἶνε ἰθαγενῆ—ὅπερ προξενεῖ ἡμῖν ἄφατον ἠδονὴν—καὶ ὅτι οἱ κῆτοιχοι μεταφέρονται ἀπὸ τοῦ ἐνὸς τόπου εἰς τὸν ἄλλον ἵνα τρώωσι τὰς ῥηθείσας ρίζας, αἵτινες ὠριμάζουσι διαδοχικῶς. Ἀσμένως πιστεύομεν ὅτι ἡ πίστις εἰς τὴν μετεμψύχωσιν ὑπάρχει ἔτι παρὰ τοῖς Μαλαθβαρικοῖς, ὅτι ἔχουσι νοσοκομεῖα χάριν τῶν ζῶων καὶ ὅτι διατρέφουσιν ἐν τοῖς νοοῖς γαλάς, ὧν ὁ φόνος ἀπγορευέται. Εἰζεύρομεν ἔτι ὅτι οἱ Ἰσλανδοὶ, οἱ Kamtschadales, οἱ Λά-

πονες, οί Σαμογέδικι ζῶσι μόνον κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἀπὸ τῆς ἀλιείας, ἐνῶ οἱ κυνηγοὶ τῶν ὀσῶν τῆς Ἀμερικῆς τρέφονται ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ βονάσου. Ναὶ κύριοι, δίδομεν ὑμῖν, ἢ μᾶλλον ἀφίνομεν ὑμᾶς ἀφθόως νὰ λάβετε πᾶν ὅ,τι ζητεῖτε ἐκ τῆς φυσιολογίας. Ἄλλ' ἀληθῶς τί ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ἐπὶ τῆς προσωπικότητος τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου; Εἰλικρινῶς, ποῖον φῶς τὰ πειράματα ταῦτα ἐπιχέουσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ποῖα σχέσις ὑπάρχει; Ποῦ βλέπετε ὅτι ἡ χημεία αὕτη ἀποδεικνύει τὴν μὴ ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς; Τί γίνεται λοιπὸν ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος ἡ κελεύουσα νὰ μὴ προχωρῇ τις ἢ δι' ἐπαγωγῶν καὶ συμπερασμάτων; Πῶς κοινωνεῖτε οὕτω κακῶς πρὸς τὴν σχολαστικότητά τῶν ἡμετέρων προγόνων; Ἀναμφιβόλως, ἀγνοοῦμεν τίς εἶνε μᾶλλον ἀξιοθχύμαστος ἢ τόλμη τῶν φυσιολόγων τούτων, ἢ ἡ πλάνη των. Μᾶς φέρουσιν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου καὶ μᾶς λέγουσιν: Πηδήσατε! Νομίζουσι λοιπὸν ὅτι κατεσκεύασαν γέφυραν ἐξ ὑφασμάτων τινῶν ἀράχνης; Ἀληθῶς πρέπει νὰ θεωρῶσι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐκ γενετῆς τυφλὸν ὥστε νὰ ἀζιῶσι νὰ κοιμίσωσιν αὐτὸ διὰ τοιούτων μεθόδων. Καὶ ὄντως, τίς δὲν θέλει ἐκπλαγεῖ μακθάνων ὅτι ὡς συμπεράσμα ἐκ τῶν εἰρημένων γεγονότων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀτελῶν προσφέρουσιν ἡμῖν πομπωδῶς τὴν ἐξῆς ἀπόφασιν.

—Εἶνε βέβαιον, ὡς ἀποδεικνύουσιν πλεῖστα παρκτηρήσεις καὶ πειράματα γενόμενα ἐπὶ μεγάλης κλίμακος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει κατὰ μέρος τὴν προ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifitako Apothetirio Dimosias I

Restrictions apply.

νομιούχον τάξιν, ἣν κατέχει ὡς πρὸς τὰ ζῶα, εἰς τὴν δύναμιν τοῦ νὰ τρέφεται ποτὲ μὲν διὰ φυτῶν μόνον, ποτὲ δὲ διὰ κρέατος¹.

Καὶ ἄλλας τὰς ἐξῆς:—Ἡ ὕλη εἶνε ἡ βάσις πάσης πνευματικῆς δυνάμεως, παντὸς ἀνθρωπίνου καὶ γηίνου μεγαλείου².

Ἡ λέξις ψυχὴ ἐκφράζει, ἀνατομικῶς θεωρουμένη, τὸ σύνολον τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ φυσιολογικῶς, τὸ σύνολον τῶν λειτουργιῶν τῆς ἐγκεφαλικῆς αἰσθήσεως³.

Ἡ ἀνάλυσις δὲν εὐρίσκει ἐν τῇ συνειδήσει, ἐν τῷ σεβαστῷ τούτῳ ὀρμεμφύτῳ καὶ τῇ ἀθανάτῳ φωνῇ, ἡ μηχανισμόν ἀπλούστατον, τὸν ὁποῖον αὕτη κανονίζει ὡς ἐλατήριον⁴.

Τοιαῦται ἀποφάνσεις δὲν στεροῦνται τόλμης. Ἄλλ' ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἂν τις ἀνέγνω ἐν τῷ προηγηθέντι κεφαλαίῳ τὰς πρὸς ἀπόδειξιν τῆς μὴ ὑπάρξεως ἡμῶν γενομένων ἀποφάνσεις, δὲν ἔχει πλέον νὰ ἐκπλαγῇ πρὸς οὐδέν.

Ἄν εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὰ ἡδύσματα συντελοῦσιν εἰς τὴν πέψιν, λέγει ὁ Moleschott, ἂν ὁ ἐκ πιτύρου ἄρτος κί ὀπῶραι καὶ ἰδίως σὺκὰ τινα, κατόπιν τῶν ὁμοίων πίνει τις νῆστις ψυχρὸν ὕδωρ, ἐπιταχύνουσι τὰς κενώσεις, ἂν αἱ γογγύλαι, τὰ ῥέφανα, τὰ πράσσα, ἡ

¹ Circulation de la vie, II, 69.

² Force et Matière ch. v.

³ Dictionnaire des Sciences médicales.

⁴ M, Taine, Philosophes français.

βυνίλλη ἐγείρουσι σφοδροτάτας ὀρέξεις, ἂν ὁ οἶνος, τὸ τέιον, ὁ καφρὸς ἔχουσιν ἰσχὺν εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ὕλη κυβερνᾷ τὸν ἄνθρωπον. . .

Οὐδέποτε ἀμφοβάλλομεν περὶ τούτου. Εἰξεύρετε τί πρέπει νὰ πράξετε ὅπως ἀποκτήσετε εὐγλωττίαν; Νὰ μὴ τρώγετε μήτε κάρυα μήτε ἀμύγδαλα, καὶ ἐπειδὴ ἡ φωνὴ καὶ ὁ λόγος ἐξαρτῶνται, φρίνεται, ἐκ τῶν κινήσεων τῶν μυῶν τοῦ λάρυγγος, πρέπει νὰ προτιμήσετε τῆς λιπαρᾶς δικίτης δίκιταν φυτικήν.

Θέλετε ἀπόδειξιν πειστικὴν τοῦ ὅτι ἡ διάνοις καὶ ἡ ὕλη ἔχουσιν οὐσιώδη πρὸς ἀλλήλας σχέσιν; Ἐμβλέψατε εἰς τὸ βάζος τοῦ δοχείου τοῦ καφὸ ὑμῶν. Ὁ καφρὸς, ὡς τὸ ἀτμόπλουον καὶ ὁ ἠλεκτρικὸς τηλέγραφος, φέρει εἰς κυκλοφορίαν σειρὰν σκέψεων, γεννᾷ ῥεῦμα ἰδεῶν, φαντασιῶν, ἐπιχειρημάτων, ἄγων καὶ φέρων ἡμᾶς πάντας. Εἶνε φανερόν ὅτι ἡ ἀνάγκη ἡ γεννηθεῖσα ἐξ ἐκλεκτικῆς συγγενείας τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τοῦ καφὸ καὶ τοῦ τέιου, κατέστη τοσοῦτω μᾶλλον ἐναργέστερα καὶ καθολικώτερα ὅσω αἱ δικνοητικαὶ ἀνάγκαι αἱ ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ ἐπιβαλλόμεναι ηὐξήθησαν — Ἡ ὕλη ἄρα κυβερνᾷ τὸν ἄνθρωπον, συμπεραίνει μετ' ἀγχινοίας ὁ Moleschott.

Ἐν τοιοῦτω συστήματι εἶνε φανερόν, ὅπως ἤδη διείδομεν, ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως καθολοκληρίαν καταστρέφεται — ὁ Moleschott ἀνακηρύττει τοῦτο. Οὐ μόνον ὁ ἀήρδην καθ' ἐκάστην στιγμήν τοῦ βίου ἡμῶν ἀναπνέομεν, τροποποιεῖ τὸν ἀέρα τὸν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

ἐν τοῖς πνεύμοσι, μεταβάλλει τὸ φλεβικὸν αἷμα εἰς ἀρτηριακόν, οὐ μόνον μεταμορφοῖ τοὺς μῦς εἰς κρεατίνην καὶ κρεατινίνην, τὸν μῦν τῆς καρδίας εἰς ὑποξανθίνην, τὸν ἰστὸν τοῦ μυὸς εἰς ὑποξανθίνην καὶ οὐρικὸν ὄξύ, ἀλλὰ μεταβάλλει ὠπχύτως ἀνὰ πᾶσιν στιγμῆν, τὴν σύνθεσιν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν νεύρων. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀήρ ὃν ἀναπνέομεν μεταβάλλεται καθ' ἑκάστην, δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς δάσεσι καὶ ἐν ταῖς πόλεσι, δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς ὑπεράνω τοῦ ὕδατος καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων, δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ὕψει πύργου τινὸς καὶ ἐν τῇ ὁδῷ. Τροφή, γένεσις, ἀγωγή, σχέσεις, τὰ πάντα πέριξ ἡμῶν ἀναστρέφονται ἐν σταθερᾷ καὶ ἀμοιβαίᾳ κινήσει.—Πᾶσαι αἱ προτάσεις αὗται εἶνε ἀληθεῖς. Ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ κόσμου εἰς οὗ τὴν ἐνέργειαν ὑπόκειται· ἀποδεικνύουσιν ἴσως ἔτι ὅτι τὸ αὐτεξούσιον δὲν εἶνε οὕτως ἀπόλυτον ὡς ἐνθουσιώδεις τινὲς ψυχολόγοι τὸ ἐμεγάλυναν· δὲν ἀποδεικνύουσιν ὅμως ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις δὲν ὑπάρχει.

Πάντες οἱ ὑλισταὶ δὲν προχωροῦσι τοσοῦτον ὥστε νὰ ἀρκεσθῶσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει συνείδησιν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἀκόμη τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ. Ὁ Büchner εἶνε ἡττον ὑπερβολικός. Λέγομεν μετ' αὐτοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε τὸ ἔργον τῆς φύσεως, ὅτι τὸ πρόσωπον, αἱ πράξεις, ἡ διάνοια, καὶ αὐτὴ ἡ θέλησις, ὑπόκεινται εἰς τοὺς νόμους τοὺς διέποντας τὸ σύμπαν. Αἱ πράξεις καὶ διαγωγή τῶν ὄντων ἐξαρτῶνται ἀνευ ἀντι-

ρήσεως ἐκ τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν, τοῦ χαρακτήρος, τῶν ἠθῶν καὶ τῆς κρίσεως τοῦ λαοῦ ἢ τοῦ ἔθνους, οὗτινος εἶνε μέλος, καὶ τὸ ἔθνος τοῦτο εἶνε μέχρι τινός τὸ προϊὸν ἐξωτερικῶν σχέσεων ἐν αἷς ζῆ καὶ ἐν αἷς ἀνεπτύχθη. Δύναται τις π. χ. νὰ παρατηρήσῃ μετὰ τοῦ Desor ὅτι ὁ ἀμερικανικὸς τύπος ἀνεπτύχθη ἀπὸ τῶν πρώτων ἀγγλῶν ἀποίκων πρὸ δύο καὶ ἡμίσεως ἑκατονταετηρίδων. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο δύναται νὰ ἀποδοθῆ κυρίως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κλίματος. Ὁ ἀμερικανικὸς τύπος, διακρίνεται διὰ τῆς ὀλιγοσαρκίης, τοῦ μακροῦ τραχήλου, τῆς δραστηρίου καὶ πάντοτε πυρετώδους κράσεως. Ἡ μικρὰ ἀνάπτυξις τοῦ ἀδενώδους συστήματος δίδει εἰς τὰς ἀμερικανίδας γυναικας, τὴν τρυφεράν καὶ αἰθερίαν ἐκείνην ἔκφρασιν, ἡ πυκνότης, τὸ μῆκος καὶ ἡ ξηρότης τῆς κόμης δύνανται νὰ προέρχωνται ἐκ τῆς ξηρότητος τοῦ ἀέρος. Πιστεύεται ἐκ παρατηρήσεως ὅτι ἡ εὐκίνησις τῶν Ἀμερικανῶν αὐξάνει διὰ τοῦ βορειανατολικοῦ ἀνέμου. Ἐκ τῶν γεγονότων τούτων προκύπτει ὅτι ἡ μεγίστη καὶ ταχεῖς ἀνάπτυξις τῆς Ἀμερικῆς εἶνε κατὰ τι ἀποτέλεσμα φυσικῶν αἰτιῶν. Ὡς ἐν τῇ Ἀμερικῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ Αὐστραλίᾳ οἱ Ἄγγλοι ἔδωκαν γένεσιν νέου τύπου, κυρίως ἐν τῇ μεσημβρινῇ Νέᾳ Γαλλίᾳ. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖ εἶνε λίαν ὑψηλοὶ, ἰσχυροὶ καὶ νευρώδεις, αἱ γυναῖκες μεγάλῃς ὠριότητος ἀλλὰ λίαν ἐφημέρου. Οἱ νέοι ἄποικοι δίδουσιν αὐταῖς τὴν ἐπωνυμίαν Cornstalks (καλάμη στάχως). Ὁ χαρακτήρ τοῦ Ἄγγλου φέρει τὸν τύπον τοῦ νεφελώδους καὶ σκότεινῦ ἀύραχνῦ,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.
 Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istoriki
 Restrictions apply.

τοῦ πυκνοῦ ἀέρος τῶν στενωῶν ὕριων τῆς γενεθλίου αὐ-
 τῶν χώρας. Ὁ Ἴταλὸς τούνοκντίον ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς
 ἐν ὄλῳ αὐτοῦ τῷ χρακκτῆρι, τὸν ἀεὶ ὠραῖον Οὐράκνόν
 καὶ τὸν θερμὸν ἥλιον τοῦ Ἴταλικοῦ κλίματος. (Ἄλλ'
 οἱ Ῥωμαιοὶ πολὺ μετεβλήθησαν ἀπὸ δύο χιλιάδων
 ἐτῶν). Αἱ ιδέαι καὶ τὰ φαντασιώδη διηγήματα τῶν
 Ἀνατολικῶν ἐθνῶν εὐρίσκονται ἐν ἐσωτάτῃ συναφείᾳ
 πρὸς τὴν πλουσίαν βλάστησιν τὴν περικυκλοῦσαν αὐ-
 τοὺς. Ἡ κατεψυγμένη ζώνη δὲν παράγει ἢ ἀδύνατα
 δεινὰ δένδρα, δένδρα ἄγρια καὶ φυλὴν ἀνθρώπων μικρο-
 σώμων ὀλίγον ἢ οὐδαμῶς ἐπιδεικτικῶν πολιτισμοῦ. Οἱ
 κάτοικοι τῆς διακεκαυμένης ζώνης εἶνε ὡσαύτως ὀλί-
 γον ἐπιτήδειοι πρὸς ἀνωτάτην τινὰ ἀνάπτυξιν. Μόνον
 δὲ ἐν ταῖς χώραις ἔνθα τὸ κλίμα, τὸ ἔδαφος καὶ αἱ
 ἐξωτερικαὶ σχέσεις τῆς γῆίνης ἐπιφανείας προσφέρου-
 σιν μετριοτήτα καὶ μέσον τινὰ ὄρον, ἐνταῦθα μόνον ὁ
 ἀνθρώπος δύναται νὰ ἀπαντήσῃ τὸν βαθμὸν ἐκεῖνον
 τῆς ἀνωτάτης διανοητικῆς ἀναπτύξεως ὅστις καθι-
 στᾷ αὐτὸν οὕτως ὑπέροχον τῶν περικυκλούντων αὐτὸν
 ὄντων.

Πᾶσαι αἱ παρατηρήσεις αὗται, δὲν ἀποδεικνύουσιν
 ὅτι ἡ ὕλη κυβερνᾷ τὸν ἀνθρώπον καὶ ὅτι ἡ θέλησις,
 καὶ ἡ προσωπικότης ἡμῶν εἶνε χίμαιρα. Ὁφείλομεν
 μάλιστα νὰ παρατηρήσωμεν εἰς τὸν συγγραφέα τῆς
Δυναμείως καὶ Ἰδέας, ὅτι τὰ ἄτομα μᾶλλον εἶνε τὰ
 ποιοῦντα τὰ ἔθνη, ἢ ὅτι τὰ ἔθνη δημιουργοῦσι τὰ
 ἄτομα. Καθὼς δὲ ἔγραφεν ὁ Stuart Mill, προϊόντος
 τοῦ χρόνου εὐρίσκειται, ὅτι τὴν ἀξίαν τῶν ἐθνῶν, ἀπο-

τελεῖ ἡ ἀξία τῶν ταῦτα συνιστῶντων ἀτόμων. Καὶ οὔτε τὰ καθιδρύματα, οὔτε οἱ νόμοι, οὔτε αἱ κυβερνήσεις ἀποτελοῦσι τὸ μεγαλεῖον τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ἡ ἀξία καὶ ἡ ἀγωγή τῶν πολιτῶν. Ἐν τῇ ἀτομικότητι λοιπὸν τῶν ἀνθρώπων κεῖται ἡ πρόοδος τῶν λαῶν, οὐχὶ δὲ ἐν ταῖς ἄλλαις τῶν λαῶν καθολικαῖς περιστάσεσι. Μάτην θὰ εἴπωσιν ὅτι ἡ ἀτομικότης αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ ἀναγκαῖον ἀποτελεσματῶν τῶν σωματικῶν διαθέσεων, δηλ. τῆς ἀνατροφῆς, τῆς παιδείσεως, τοῦ πικραδείγματος, τῆς θέσεως, τῆς τύχης, τοῦ γένους, τῆς ἐθνικότητος, τοῦ κλίματος, τοῦ ἐδάφους, τῆς ἐποχῆς, κλ., ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δύναμις πολὺ ἀνωτέρα πάντων τούτων, δύναμις, ἣν οἱ ἀρνούμενοι οὔτοι δὲν θέλουσι νὰ ἴδωσι καὶ ζητοῦσι νὰ τὴν ἀποκρύψωσιν ὑπὸ τὴν ὁμίχλην τῶν λόγων των. Ὅπως τὸ φυτὸν, λέγουσιν, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐδάφους ὅπου ἔβλαβε ρίζας, οὐχὶ μόνον κατὰ τὴν ἐκυτοῦ ὑπαρξίν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος, τὴν μορφήν καὶ τὸ κάλλος· ὅπως τὸ ζῶον εἶνε μέγα ἢ μικρὸν, ἡμερον ἢ ἄγριον, ὠραῖον ἢ ἄσχημον κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ περιστάσεις, οὔτω καὶ ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτοῦ φύσιν δὲν εἶνε ὀλιγώτερον τὸ προῖόν τῶν αὐτῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων, τῶν αὐτῶν συμβεβηκότων, τῶν αὐτῶν διαθέσεων, καὶ ἐπομένως δὲν εἶνε τὸ πνευματικὸν ὄν, ἀνεξάρτητον καὶ ἐλεύθερον, ὅποιον οἱ ἠθικολόγοι ζωγραφοῦσιν αὐτό. . . Οἱ Κύριοι οὔτοι πικραδόξως ἀποφεύγουσι νὰ εἶνε πνευματικοί, καὶ ἀληθῶς εἰμῆθα πολὺ φιλόφρονες ἐπιμένοντες. Ἀλλὰ χωρὶς νὰ

ἀναπερώμεθα ἰδίᾳ εἰς αὐτούς, ἔχομεν δίκαιον νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν πνευματικότητα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ νὰ ἀναιρέσωμεν διὰ φωτεινῶν καὶ λαμπρῶν παραδειγμάτων ἰσχυρᾶς βουλήσεως, τὴν θεωρίαν ταύτην, ἣτις μεταβάλλει τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν εἰς λειτουργίαν βαρομέτρου.

Πρέπει ἐκουσίως νὰ κλείσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐνώπιον ὠραίων καὶ σεβαστῶν γεγονότων τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, πρέπει νὰ προτιμήσωμεν ζοφερὰς καὶ ἀφηρημένους θεωρίας ἐνδόξων ἀληθειῶν, πρέπει νὰ θυσιάσωμεν τὰ σεμνότατα μνημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας εἰς τὴν χίμαιραν μονομανίας, ὅπως τολμήσωμεν νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν ἰσχὴν τῆς θελήσεως, τὴν ἀξίαν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, τὸ ἐλεύθερον τῶν ἀποφάσεων, αὐτὰ τὰ θαύματα τῆς σταθερότητός της καὶ νὰ θέσωμεν ἀντ' αὐτῆς ἀμυθρὰν καὶ συγκεχυμένην σκιάν γενομένην ἐξ ἡλίου μεμηχανημένου ἐν τῷ θεάτρῳ. Καὶ ἀληθῶς, δὲν βλέπομεν τὴν ὠφέλειαν, ἣν δύναται τις νὰ πορισθῆ ἔκ τῆς ἀντικαταστάσεως ταύτης. Περὶ γινώριζει τις τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου ἰσχυρογνωμόνως δικτεινόμενος, ὅτι δὲν κέκμηται οὐδεμίαν προσωπικὴν δύναμιν καὶ ὅτι πᾶσαι αὐτοῦ αἱ πράξεις εἶνε ἀναγκαστικαὶ καὶ ἄφυκτον ἀποτέλεσμα τῶν φυσικῶν αὐτοῦ κλίσεων, τῶν ὀργανικῶν αὐτοῦ τάσεων, τῶν ὕλικῶν αὐτοῦ ὁρμῶν. Καταβιβάζει τις τὴν ἀξίαν αὐτοῦ κάτωθεν καὶ τῆς κοινοτάτης διανοίας, καὶ ἀντιφάσκει πρὸς τὰ ἐξοχώτατα καὶ θαυμαστότατα παραδείγματα, ἅτινα περιλάμπουσι τὸ μέτωπον τῆς ἀνθρωπότητος

καὶ στέρουσιν αὐτὸ δι' ἀφθάρτου δόξης. Ἄς ἀνοίξωμεν πάντα τὰ χρονικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἃς ἀναγνώσωμεν προπάντων τὰς σελίδας τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, οὕτω μεγάλου ἤδη γενομένου διὰ τῶν γονίμων ἀναγκάλυψεν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀποκαλυφθεισῶν δυνάμεων, καὶ θὰ πεισθῶμεν ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα δὲν εἶνε μόνον ἀποτέλεσμα ὑλικῶν περιστάσεων καὶ μάλιστα νόσος τῶν νεύρων, ἀλλ' ὅτι τὸν ἀντικείμενον ἀναδεικνύεται ὑπερτέρα δύναμις τῶν περιστάσεων τούτων, πολλάκις κατ' ὑποτάξασα αὐτάς, κυβερνήσασα ἢ νικήσασα. Πολὺ ἀπέχοντες τοῦ νὰ ἀποδεχθῶμεν τὸν ἀνθρώπον ὡς ἄδρακὲς ὄν, οὗ τινος τὰ ἔργα ἦσαν προῖον ὀρμεμφύτου, συνηθειῶν, ἀναγκῶν, ἐπιθυμιῶν, ὀργανικῶν διαθέσεων, ἔχοντες ὑπὲρ ἡμῶν τὸ κύρος τῶν πραγμάτων, ἀποφινόμεθα ὅτι ἡ *διάνοια κυβερνᾷ τὴν ὕλην* καὶ ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου κεῖται ἀκριβῶς ἐν τῇ ὑπεροχῇ καὶ τῇ κυριαρχίᾳ ταύτῃ τῆς διανοίας.

Ἴνα σαφηνίσωμεν τὴν πρότασιν ταύτην, καὶ ἀνατρέψωμεν δι' αὐτῶν τῶν πικρῶν δειγμάτων τὸν δυστυχῶς αὐθάδη ἰσχυρισμὸν τῶν προμάχων τούτων τοῦ ὕλισμοῦ, ἀποβλέψωμεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὸ πανόραμα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ἃς ἐπιδείξωμεν συγχρότως διὰ τῶν ἐπιφανῶν τούτων ὑπομνημάτων, εἰς πάντας τοὺς αἰσθανομένους τὴν καρδίαν των πηλομένην ὑπὲρ τῆς ἀγάπης τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς πάντας ἐπίσης, οἵτινες, νέοι καὶ ἄπειροι εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ βίου, ἤθελον ἐμπέσει εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ ἀκούσωσι τοὺς ψευδεῖς λόγους τοῦ ὕλισμοῦ καὶ προστοι-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetrio Dimosias Istor
Restrictions apply.

μάσει οὕτω τὸν ἄφυκτον ὄλεθρον τῆς ἐαυτῶν ἀξίως, ἃς ἐπιδειξώμεν αὐτοῖς τὴν εἰκόνα τὴν οὕτως εὐάρεστον εἰς τὰ ἡμέτερα αἰσθητά, τὴν οὕτως ὠφέλιμον εἰς τὰς ἡμετέρας σκέψεις, τὴν οὕτω μέγα κράτος ἔχουσαν εἰς τοὺς ἡμετέρους πόθους, τὴν εἰκόνα τῶν ἐνεργῶν καὶ δραστηρίων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐκ τῶν κκτωτάτω τάξεων ἀνυψώθησαν διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεως εἰς τὴν κατάντησιν τοῦ κόσμου, εἰς τὸν θρόνον τῆς κυριάρχου δικαιοσύνης.

Ἐν ὡραίῳ τινὶ βιβλίῳ, οὗτινος ἡ ξένη ἐπιγραφὴ δὲν εἶνε ἀρκούντως σαφῆς, οὐδὲ ἀρκούντως ἐπαγωγός, ἀλλ' ὅπερ ὄφειλε νὰ εὕρισκεται εἰς τὰς χεῖρας πάσης τῆς νεολαίας (Self-Help, ἢ *χαρακτήρ, ἀγωγή, καὶ εὐστάθεια σχολιαζόμενα ὑπὸ βιογραφιῶν*), ἀγαθός τις ἀνὴρ ὁ Samuel Smiles, συνήγαγε τὰ παραδείγματα τῶν ἀνδρῶν τούτων τῶν ἡρωϊκῶν φρόνημα κερκτημένων, οἵτινες ὑπερέβησαν πάντα τὰ προσκόμματα καὶ διὰ ζωσῆς πράξεως καὶ ἐνεργείας ἀνήρρεσαν τὴν παράδοξον ταύτην θεωρίαν, τὴν ζητοῦσαν νὰ καταβιβάσῃ ἀντὶ νὰ ἀναβιβάσῃ τὸν ἀνθρώπον. Διὰ τοιούτων παραδειγμάτων, ἡ ψυχὴ ἀνυψοῦται πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰδανικοῦ αὐτῆς. Ἐκπληροῦμεν καθήκον νὰ χαίρεται τῆσιν τὸ αὐτοβιογραφικὸν πάνθειον τῶν ἐπιφανῶν τούτων ἀνδρῶν, ὧν τὸ κλέος ὄφειλε νὰ φέρεται πανταχοῦ ἐπὶ τῆς πτέρυγος τῶν τεσσάρων τοῦ Οὐρανοῦ ἀνέμων.

Τὰ ἐξῆς καθολικὰ ἢ μερικὰ γεγονότα καὶ αἱ θεωρίαι, ἃς γενῶσι, προσφέρονται εἰς ἐκείνους, οἵτινες μετὰ

τῶν ΚΚ. Moleschott, Büchner καὶ συντροφίαις ἀποφαινόνται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀκολουθεῖ τὰς κλίσεις αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἡ διάνοις οὐδὲν ἰσχύει πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ ἐπικτητοῦς ὁρμὰς.

Σοφοί, λόγιοι, καλλιτέχναι, οἱ ἀφιερούμενοι εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ὑψίστων ἀληθειῶν καὶ ἐκεῖνοι, ὧν ἡ εὐγένεια ἀπῆσα συνίσταται ἐν τῇ ψυχικῇ αὐτῶν κερτερίᾳ, οὐδέποτε ἀνήκουσι κυρίως εἰπεῖν εἰς ὠρισμένην τιὰν τάξιν, ὠρισμένον τιὰν βαθμὸν τῆς κοινωνικῆς ἱεραρχίας. Ἐξῆλλον ἀδιεφύρατος ἐκ πασῶν τῶν τάξεων, ἐκ πασῶν τῶν κλάσεων, ἐκ τοῦ ἐργαστασίου ἢ τοῦ ἀγροῦ, τῆς καλύβης ἢ τοῦ μεγλοπρεποῦς μεγάρου. Οἱ πενέστατοι κατέλαβον ἐνίοτε τὰς ὑψίστας θέσεις, καὶ οὐδεμίαν δυσχέρεια ὅσον ἄλλως καὶ ἂν ἦτο ἀνυπέβλητος κατ' ἐπιφάνειαν, ἠδυνήθη νὰ παρεμβάλη πρόσκομμα εἰς τὴν πορείαν των. Αἱ δυσχέρεια αὐτῶν πολλὰς φαίνονται ὅτι ὑπῆρξαν οἱ κάλλιστοι αὐτῶν βοηθοί, διότι ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ἐπιδειξῶσι πᾶν ὅ,τι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διαπραξῶσι διὰ τῆς αὐτῶν ἐργασίας καὶ κερτερίας, καὶ ἐξήγειραν τὰς δυνάμεις, αἷτινες ἄλλως διὰ παντὸς θὰ ἐφθείροντο. Τὰ πρακτικὰ τῶν προσκομμάτων, ἅτινα ὑπερέβαλον, καὶ τῶν θριζύμων, οὗς κατήγαγον, εἶνε τοσαῦτα ὥστε ἀποδεικνύουσι μόνον ἐπληθεύουσαν τὴν παροιμίαν: ἡ καλὴ θέλησις τὰ πάντα ὑπερικήα.

Πλεῖστοι τῶν διαπρεψάντων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐγεννήθησαν εἰς κοινωνικὰς τάξεις, ὅπου οὐδαμῶς προσεδόξα τις νὰ ἀπαντήσῃ ἐξοχότητά τινε, καὶ πολὺ δὲ

ὀλιγώτερον ἐπιστημονικὴν ἐξοχότητα. Ἀντὶ τοῦ χημικοῦ συνδυασμοῦ τοῦ φωσφόρου καὶ τοῦ ὑδρογόνου, ἀντὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ νευρικοῦ ἤλεκτρισμοῦ, προσάγονται ὑφ' ἡμῶν ἐνταῦθα εἰς τὸν σεβασμὸν πάντων οἱ μεγάλοι χαρακτῆρες, οἵτινες ἀπὸ τοῦ βίου ἀφανεστάτων τάξεων ἀνῆλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐπιστήμης: Ὁ Κοπέρνικος, υἱὸς ἀρτοποιοῦ πολωνοῦ· ὁ Γαλιλαῖος κατὰδικώμενος χάριν τῆς ἀληθείας· ὁ Κέπλερος, υἱὸς καπῆλου γερμανοῦ, καὶ αὐτὸς ὢν ὑπηρετῆς τοῦ καπηλείου ἐν ταλαιπωρίαις καὶ στερήσεσι διατελέσας πάντα τὸν βίον· ὁ Alembert, παιδίον ἐκθετον εὐρεθὲν κατὰ χειμερινὴν τινὴ νύκτα ἐπὶ τῆς κλίμακος ναοῦ, καὶ ἀνατρφεὲν ὑπὸ τῆς γυναικὸς ὑλοποιοῦ τινος· ὁ Νεύτων, καὶ ὁ Λαπλάκιος, υἱοί, ἐκεῖνος μὲν μικροῦ τινος ἰδιοκτῆτου τοῦ Grantham, ἐν Ἀγγλίᾳ, οὗτος δὲ ἐνδεοῦς τινος χωρικοῦ ἐν Auye· ὁ W. Herschel, ὄργανοποιὸς ἐν Halifax· ὁ Ἀραγὼ, ὅστις ὀφείλει ὅλην αὐτοῦ τὴν δόξαν εἰς τὰς καρτερικὰς μελέτας τῆς νεότητός του· ὁ Ampère, ἐργαζόμενος ἐν ἀπομονώσει· ὁ Humphry Davy, ὑπηρετῆς φαρμακοποιοῦ τινος· ὁ Faraday, ἐργάτης βιβλιοδετείου· ὁ Φραγκλῆνος ἀρχάριος τυπογράφος· ὁ Diderot, υἱὸς μηχανοποιοῦ ἐν Langres· ὁ Κυβιέρως, Geoffroy Saint-Hilaire καὶ ἑκατὸν ἄλλοι· ὁ φυσικὸς Hautefeuille, υἱὸς ἀρτοποιοῦ ἐν Ὁρλεάνῃ· ὁ Gassendi, ἐνδεὴς χωρίτης τῶν Κάτω Ἀλπεων· Haüg, ὁ ὀρυκτολόγος, υἱὸς ὑφαντουργοῦ· ὁ Βουφὼν, ὅστις ἐπέχεε κατεψυγμένον ὕδωρ ἐπὶ τὸ στήθος ἵνα ἐγείρεται πρῶτ' καὶ πολεμᾷ τὴν ἀκνη-

ρίαν του (ἡ ὑγεία ὀλίγον ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν, ἐναντίον πάντων ὅσα λέγουσιν οἱ ἀντίπαλοι, καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἔργων αὐτοῦ συνετελέσθησαν κατὰ τὴν μακράν καὶ ἐπάδυνον αὐτοῦ νόσον)· ὁ χημικὸς Vauquelin χωρικός τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου ἐν Hébertot, ὅστις ἀφοῦ ὑπῆρξεν ὑπηρέτης ἐν ἐργαστηρίῳ φαρμακοποιοῦ ἐν τινὶ ἐξοχῇ, ἦλθεν εἰς Παρισίους φέρων μόνον τὴν πήραν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ ἐν τάλληρον ἐν τῷ θυλακίῳ. Κατὰ τί τὸ ἀζωτον ἢ τὸ φώσφορον εἰσῆρχοντο εἰς τὴν ἔκκρισιν τῆς βουλήσεως τῶν ἐνδόξων τούτων σοφῶν, καὶ τίνι τρόπῳ ὁ ἀνθραξ εἰργάσθη ὅπως ὀδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν τελειότητα τῆς διανοητικῆς σφαιρᾶς; Καὶ ἐν πάσῃ τῇ δυσμενεῖς τῶν περιστάσεων πρὸς ἃς εἶχον νὰ πολεμήσωσι ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τοῦ βίου των, οἱ ἐξοχοὶ οὗτοι ἄνδρες διὰ μόνης τῆς ἀσκήσεως τῶν ἐχυτῶν δυνάμεων ἐκτῆσαντο οὕτω διαρκῆ καὶ μόνιμον δόξαν, πρὸς ἣν οὐδὲ πάντα τὰ πλούτη τοῦ κόσμου δύνανται νὰ παραβληθῶσιν.

"Ἄς ἀναφέρωμεν ἤδη τοὺς χειρουργοὺς John Hunter, Amhoise Paré καὶ Dupuytren ἐξ ὁμοίου ταπεινοῦ γένους ὀρμηθέντας. Διηγοῦνται περὶ τοῦ Dupuytren ὅτι καθ' ἂν χρόνον ἐσπούδαζεν εἰς τὸ collège τῆς Marche, συνώκει μεθ' ἑτέρου τινὸς φοιτητοῦ ἐν δωματίῳ, οὗτινος πάντα τὰ σκεύη ἦσαν τρία καθίσματα, μίξ τραπέζα καὶ εἶδός τι κλίνης, ἐφ' ἧς ἐκάτεροι ἀνεπαύοντο κατὰ σειράν. Οἱ πόροι αὐτῶν ἦσαν οὕτω γλίσχροι ὥστε ἠναγκάζοντο πολλάκις νὰ ἀποζῶσιν ἐξ ἀπλοῦ ἄρτου καὶ ὕδατος. Ὁ Dupuytren ἤρχετο τοῦ ἔργου

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istitouton
Restrictions apply.

του ἀπὸ τῆς τετάρτης ὥρας τῆς πρωίας. Εἶνε δὲ γνωστότατον ὅτι ἐγένετο ὁ μέγιστος χειρουργὸς τῆς ἐποχῆς του. Νὰ ἀναφέρωμεν ἀκόμη τὸν Joseph Fourier, υἱὸν ῥάπτου τινός, ἐν Auxerre· τὸν Conrad Gesner, τὸν φυσιολόγον, υἱὸν βυρσοδέψου ἐν Zurich. Νὰ ἀναφέρωμεν τὸν Pierre Ramus, τὸν Σχιζοσπῆρον, τὸν Βολταῖρον, τὸν Ῥουσσώ, τὸν Μολιέρον, τὸν Beaumarchais, μεγάλων ἀθλητῶν τῆς διανοίας, οἵτινες ἀνέτρεψαν διὰ μόνης τῆς νοητικῆς αὐτῶν δυνάμεως, τοὺς φραγκοὺς, οὓς αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας ἐσησαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ;

Θὰ ἦτο ἡμῖν εὐκόλον νὰ φέρωμεν ἀτελεύτητον πλῆθον τοιούτων παραδειγμάτων. Εἰς πάντα τὰ εἶδη τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, εἰς τε τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς κλῆς τέχνας, τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν πολιτικὴν εἶνε τοσαῦτα ὥστε εὐρίσκεται τις ἐν ἀμηχανία τίνα ἐκλογὴν νὰ κάμῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄντος ἀπείρου τούτου πλούτου, τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ὀφείλουσι τὴν ἐπιτυχίαν των εἰς τὸν αὐτῶν ζῆλον περὶ τὴν ἐργασίαν καὶ τοὺς ἀκαμάτους ἀγῶνας¹. Ἄρκει π. χ. νὰ ῥίψῃ τις ἐν βλέμματι εἰς τὴν γεωγραφίαν, ὅπως ἴδῃ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τῶν μεγάλων ἀνακκλύσεων, τὸν

¹ Id. Flammarion, les Héros du Travail, discours d' Ouverture de la fondation de l' Association polytechnique de la Haute-Marne (1866), et conférence faite à l' Asile impérial de Vincennes.—Ἐννοεῖται ὅτι ἐναυθα δὲν ἡδυνάμεθα ἢ μόνον νὰ ἐπιπλασιθῶμεν τὴν προσοχὴν εἰς τὰ σπουδαῖα ταῦτα γεγονότα, καὶ νὰ ἀντιτάξωμεν ἀπλῶς αὐτὰ εἰς τὰ φαντασιοκοπήματα τῶν ὀλισθῶν.

Χριστόφορον Κολόμβον, υἱὸν γναφρέως ἐρίων ἐν Gènes· τὸν Cook, ὅστις ὑπῆρξεν ὑπηρέτης μικροῦ τινος ἐμπόρου ἐν Yorkshire καὶ τὸν Livingstone, ὅστις ὑπῆρξεν ἐργάτης ἐν νηματοκλωστείῳ τινι παρὰ τὴν Glasgow. Μεταξὺ τῶν παπῶν Γρηγόριος ὁ Ζ΄, εἶχε πατέρα ζυλουργόν, Σηξτος ὁ Ε΄, ποιμένα, καὶ Ἀδριανὸς ὁ Γ΄, πτωχὸν λεμβουχόν· ὁ Ἀδριανὸς, ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ, πενέστατος ἢ ὡςτε νὰ ἀγοράσῃ ἄθλιόν τι ἀλειμματοκέριον εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ προετοιμάζῃ τὰ μαθήματα του εἰς τὸ φῶς τῶν φανῶν τῆς πόλεως. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ὄξυγόνου οὐδὲν ἥσσον ἐπιφαίνεται εἰς τὰς ἰσχυρὰς ταύτας βουλήσεις.

Διὰ μόνης τῆς ἐλευθέρως ἀσκήσεως τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων, ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν πείραν ὧν ἡ ἔνωσις γεννᾷ τὴν φρόνησιν, καὶ ὅπως ἔλεγεν ὁ Φραγκλῖνος, εἶνε οὕτω μάταιον τὸ νὰ ἐλπίζῃ τις ὅτι θὰ φθάσῃ ἄνευ ἐργασίας καὶ ἄνευ κόπου εἰς τὴν κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν, ὡς τὸ νὰ ἐλπίζῃ ὅτι δύναται νὰ θερίσῃ ἐκεῖ ὅπου οὐδεὶς κόκος ἐρρίφθη. Καὶ ὅτε ἀκόμη δύο ἀδελφοὶ θὰ κατήρχοντο ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, καὶ ἐλάμβανον τὴν αὐτὴν ἀγωγὴν, καὶ εἶχον τὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, καὶ ἐτρέφοντο διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀέρος καὶ τῶν αὐτῶν βρωμάτων, καὶ συνέζων, καὶ τότε ἀκόμη οὐδὲν θὰ ἐκώλυε ὥστε ὁ μὲν νὰ μένη ἄγνωστος ὁ δὲ ἕτερος νὰ γείνη ἐπιφανής. Εἰς πόσας οἰκογενεῖς δύναται νὰ ἐφαρμόσῃ τις τοὺς λόγους τοῦ ἀρχαίου ἐπισκόπου τοῦ Lincoln πρὸς τὸν ἀδελφόν του, ἄνθρωπον ὀκνηρὸν,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

ἐλθόντα πρὸς αὐτὸν καὶ παρακαλοῦντα νὰ τὸν καταστήσῃ μέγαν ἄνδρα. « Δύναμι, τῷ ἀπεκρίθη, ἂν βλαβῆ τὸ ἀμάξιόν σου, νὰ τὸ ἐπιδιορθώσω, καὶ ἂν ἀπολέσῃς ἓνα τῶν βοῶν σου, νὰ τὸν ἀντικαταστήσω ἀγοράζων ἕτερον, ἀλλὰ νὰ σὲ καταστήσω μέγαν μοὶ εἶνε ἀδύνατον· πτωχὸν γεωργὸν σὲ εὔρον, πτωχὸν γεωργὸν θὰ σὲ ἀφήσω. »

Τὰ πλοῦτη καὶ ἡ εὐζωία δὲν εἶνε ἀναγκαῖα ποσῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὑψηλοτέρων δυνάμεων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἄν εἶχε ἄλλως τὸ πρᾶγμα, ὁ κόσμος δὲν θὰ ὤφειλεν ἐν παντὶ χρόνῳ τόσας εὐεργεσίας πρὸς ἀνθρώπους ἐξελθόντας ἐκ ταπεινῶν τάξεων. Ἡ χημεία τῆς τροφῆς οὐδαμῶς εἰσχωρεῖ εἰς τὰ πνευματικὰ ταῦτα προϊόντα. Ἄντι νὰ εἶνε δυστύχημα ἡ πενία, εἴαν τις εἰξεύρῃ νὰ ἐπαρκέσῃ αὐτῇ διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς ἀτομικότητος αὐτοῦ, δύναται νὰ ἀποβῇ μέγα ἀγχθόν. Ἐπειδὴ καθιστᾷ εἰς τὸν ἀνθρώπον ἐπαισθητὴν τὴν ἀνάγκην τῆς πρὸς τὸν κόσμον διαμάχης, ἐν ᾗ, ἐναντίον τῶν ὠνουμένων τὴν εὐζωίαν ἀντι τοῦ ἑαυτῶν ἐκφραλισμοῦ, ὁ δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς εὐρίσκει δύναμιν, πίστιν καὶ θείαμβον. Ἡ τύχη πολλάκις κακῶς ὑπερέτησε τοὺς εὐνοηθέντας ὑπ' αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῆς εὐρίσκομεν παραδείγματα ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀρχῶν, ἐν ἐκείνοις, οἵτινες ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῆς πίστεως καὶ διακκιόμενοι ὑπὸ ζήλου πρὸς τὸ ἀγαθὸν τῶν πλησίων αὐτῶν, ἠρνήθησαν ἐκουσίως καὶ τὰς ἡδονάς, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὰς τιμὰς καὶ κατῆλθον ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν θέσεως ὅπως

ἀναμιχθῶσι μετὰ τοῦ ὄχλου καὶ διαδώσωσι τὴν γνῶ-
σιν εἰς πάσας τὰς κλάσεις.

«Ὁ κόσμος ἀνήκει εἰς τὴν δραστηριότητα ἔλεγεν
ὁ Alexis de Tocqueville, οὐδεμίαν στιγμὴ ἀναπαύσεως
ὑπάρχει ἐν τῷ βίῳ. Ὁ ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἄγων, καὶ
ὁ ἔτι μείζων ἐντὸς αὐτοῦ, ἀποβαίνει ἀναγκαστός καὶ
μάλιστα ἀναγκαιότερος καθ' ὅσον προχωρεῖ τις εἰς τὴν
ἡλικίαν, ἢ ἐν τῷ χρόνῳ τῆς νεότητος. Παρὰβᾶλλον τὸν
ἄνθρωπον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πρὸς περιηγητὴν βαδί-
ζοντα ἀκαταπαύστως εἰς αἰεὶ ψυχροτέρας χώρας καὶ
ἀναγκαζόμενον νὰ κινῆται περισσότερον καθ' ὅσον προ-
χωρεῖ πορρωτέρω. Τὸ μέγα τῆς ψυχῆς νόσημα εἶνε τὸ
ψῦχος. Καὶ ὅπως τις καταπολεμήσῃ τὸ φοβερόν τοῦτο
κακόν, πρέπει οὐ μόνον νὰ διατηρήσῃ διὰ τῆς ἐργα-
σίας ζωῆράν τὴν κίνησιν τοῦ πνεύματός του, ἀλλὰ καὶ
διὰ τῆς κοινωνίας τῶν ὁμοίων του καὶ τῶν πραγμά-
των τούτου τοῦ κόσμου.»

Τὸ ἴδιον παράδειγμα τοῦ συγγραφέως τῶν λόγων
τούτων ὑποστηρίζει καὶ ἐπιβασιῶς ταῦτα. Ἐν τῷ μέσῳ
τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἐργασιῶν, ἀπώλεσε τὴν ὄρασιν,
ἔπειτα τὴν ὑγείαν, ἀλλ' οὐδέποτε τὸν ἔρωτα τῆς ἀλη-
θείας. Ὅτε κατῆντησεν εἰς τοιαύτην ἀδυναμίαν, ὥστε
ἦτο χρεῖς νοσοκόμος νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς τοὺς βρυχί-
νας ἀπὸ θαλάμου εἰς θάλαμον, ὡς ἀσθενὲς παιδίον,
τὸ ἀκαταγώνιστον αὐτοῦ θάρρος δὲν τὸν ἐγκατέλειπεν
καὶ τυφλὸς καὶ ἀδύνατος ὢν, ἀπήγγειλεν ἡμῶς ὡς ἐπί-
λογον τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως, τοὺς εὐγενεῖς
τούτους λόγους, αἷσιους νὰ ἀντιπαρατεθῶσι κατὰ τῆς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istitouton
Restrictions apply.

ύλιστικῆς ὑποθέσεως: « Ἄν, ὅπως ἀρέσκωμαι νὰ πιστεύω, τὸ συμφέρον εἰς τὴν ἐπιστήμην συγκαταλέγεται μετὰ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν συμφερόντων, ἔδωκα τῇ πατρίδι μου, ὅ,τι δίδει αὐτῇ στρατιωτικῆς ἡρωτηριασμένος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ὅποια δῆποτε καὶ ἂν θὰ εἶνε ἡ τύχη τῶν ἐργασιῶν μου, τὸ παρὰδειγμα τοῦτο, ἐλπίζω δὲν θέλει ἀπολεσθῆ. Ἐπεθύμουν νὰ γρηταιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ καταπέλεμήσῃ τὸ εἶδος τῆς ἠθικῆς ἀσθενείας, ἥτις εἶνε ἡ νόσος τῆς νεωτέρας γενεᾶς· νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν εὐθειᾶν ὁδὸν τοῦ βίου τινὰς τῶν ἐκνευρισμένων ἐκείνων ψυχῶν, αἵτινες παρκαπονοῦνται δι' ἔλλειψιν πίστεως, αἵτινες ἀγνοοῦσι ποῦ νὰ εὕρωσι τὰ κλύτη καὶ πορεύονται πανταχοῦ ἀναζητοῦντες αὐτὴν χωρὶς νὰ εὐρίσκωσιν οὐδὰ μὴ ὑποκείμενον λατρείας καὶ ἀφοσιώσεως. Διατὶ νὰ λέγωσι μετὰ τσαύτης πικρίας ὅτι ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ὅπως ἔχει, δὲν ὑπάρχει ἀλλ' ἢ δι' ὅλα τὰ στήθη, καὶ ἀσχολήματα δι' ὅλας τὰς διανοίας; Ἡ ἡρεμος καὶ ἐμβριθὴς μελέτη δὲν ὑπάρχει ἀλλ' ἢ γε ἐνταῦθα; καὶ δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ καταφυγὴ, ἐλπίς καὶ σταδίου ἐφικτὸν εἰς τὴν ἰκανότητά ἐκάστου; Μετ' αὐτῆς διεργεταὶ τις τὰς πονηρὰς ἡμέρας χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τὸ ἄχθος αὐτῶν, μετ' αὐτῆς ἕκαστος δημιουργεῖ τὴν ἐχυτοῦ τύχην καὶ ποιεῖται εὐγενῆ χρῆσιν τοῦ βίου. Ἴδου ὅ,τι ἐποίησα καὶ ὅ,τι ἤθελον ποιήσει ἂν ἡδυνάμην πάλιν ἐκ νέου νὰ ἀρχίσω τὴν ὁδὸν μου· θὰ ἐβλάδιζον τὴν αὐτὴν, ἥτις μὲ ἔφερεν ὅπου εἶμαι. Τυφλὸς καὶ πάσχων δύναμαι νὰ δώσω τὴν ἐμὴν μαρτυρίαν, ἥτις

λεγομένη ὑπ' ἐμοῦ οὐδεμίαν ὑποψίαν παρέχει. Ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ πράγμα τι ἀνώτερον τῶν ὑλικῶν τέρψεων, ἀνώτερον τῆς τύχης, ἀνώτερον καὶ αὐτῆς τῆς ὑγείας, τοῦτο δὲ εἶνε ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὴν ἐπιστήμην.» Προτιμῶμεν τοιαῦτα αἰσθήματα τῆς χημείας τῆς διανοίας.

Κατατείνωμεν μετὰ πεποιθήσεως μακρότερον τὸν ἐπὶ τῶν πηραδειγμάτων τοῦτον λόγον, διότι ταῦτα μυχτροῦσι παρὰ πάντα συλλογισμὸν, περὶ τοῦ ἀληθοῦς χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀτοπίας τῶν ὑλιστῶν, οἵτινες τολμῶσι νὰ καταδιβάζωσι τὸν χαρακτῆρα τοῦτον εἰς ἀπλοῦν πάθημα τῆς ὕλης, εἰς ἀπλὴν φυσικὴν διάθεσιν τοῦ ἐγκεφάλου. Δὲν δυνάμεθα νὰ περᾶνωμεν τὰς ὠφελίμους ταύτας διαμαρτυρήσεις, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν τὸν Bernard Palissy, ἄνδρα, οὐτινος ἡ ζωὴ διαμαρτύρεται ἐντονώτατα κατὰ τῆς θεωρίας τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων.

Ἄς ὑπομνήσωμεν πρῶτον ὅτι ὁ Bernard Palissy, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1510, ἦτο υἱὸς πτωχοῦ τινος ὑαλοποιοῦ ἐν Chapelle-Biron οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην λαθῶν πικίδευσιν, οὐδὲ σχῶν ποτε, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, «ἄλλο βιβλίον ἢ τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν, ὅπερ εἰς πάντα δίδεται ὅπως ἀναγνώσῃ καὶ κατανοήσῃ αὐτό.» Ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῶν εἴκοσι καὶ ὀκτῶ ἐτῶν, πενέστατος, οἰκῶν ὑπὸ ἀθλίαν καλύβην ἐν Saintes ἦτο ζωγράφος ὑάλων καὶ χρομέτρης, σύζυγος καὶ πατὴρ πολλῶν τέκνων, εἰς ὧν τὴν διατροφήν μὴ ἐπαρκῶν, κατελήφθη ὑπὸ μανίας νὰ κατασκευάσῃ ἀγγεῖα ἀργι-

λόπλαστα (science) καὶ νὰ μιμηθῆ τὸν Luca Robia. ἀδυνατῶν νὰ περιηγηθῆ τὴν Ἰταλίαν, ὅπως μάθη τὴν μέθοδον, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὰ ὑψηλῶν ἐν τῷ σκότει ὅπου εὐρίσκετο.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδέησε νὰ καταφύγῃ εἰς εἰκασίας περὶ τῶν ὑλῶν τῶν δυναμένων νὰ ἀποτελέσωσι τὴν σύνθεσιν τοῦ μίλτου, ἔκκαμε πολλὰς ἀποπειράς ὅπως βεβαιωθῆ, ὅποῃαι ἠδύναντο νὰ εἶνε αὐταί, συνήθροισε τὰς οὐσίας, ἃς ἐνόμιζε τριαύτας, ἠγόρασεν ἀγγεῖα πῆλινα ἐκ τῶν κοινῶν, τὰ συνέτριψε, ἐπεκάλυψε τὰ κλάσματα διὰ διαφόρων ἐπιχρισμάτων ὑπ' αὐτοῦ παρασκευασθέντων, καὶ ἔθεσε ταῦτα ἐντὸς θερμοῦ κλιβάνου, ὃν εἶχε κατασκευάσει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Εἰς ὅλα ταῦτα τὰ πειράματα ἀπέτυχε, τὸ δὲ πρῶτον κέρδος, ὅπερ ἀπῆλκυσε ἦτο μεγάλη ποσότης κεκλασμένων ἀγγείων καὶ πολλὰ ξύλα κέντα, χημικαὶ ὑλαί, χρόνος καὶ ἐργασίαι.

Καὶ ὁμως ἐξηκολούθησε τὰ πειράματα ἐν τῷ μέσῳ τῶν πικραπόνων τῆς γυναικὸς του, τῶν κρυγῶν τῶν τέχνων του καὶ τῆς εἰρωνείας τῶν γειτόνων. Ἡ σύντροφός του δὲν ἔβλεπε βεβαίως εὐχαρίστως διαλυομένους εἰς κηπνόν, τοὺς ἤδη μετρίους πόρους τῆς πενιχρῆς αὐτῶν οἰκίας, ὥφειλεν ὁμως νὰ ἐνδώσῃ διότι ὁ Palissy ἦτο ὑπὸ τὸ κράτος ἰδέας, ἦν ἀντὶ οὐδενὸς ἐν τῷ κόσμῳ ἤθελε νὰ ἐγκαταλίπη. Ἐπὶ μῆνας, ἐπὶ ἔτη ὀλόκληρα ἐξηκολούθει τὰ πειράματά του. Μὴ εὐχαριστηθεὶς ἐκ τοῦ πρώτου κλιβάνου, ὑποδόμησε ἕτερον ἐξω τῆς οἰκίας, καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἔκαυσε νέα ξύλα κ-

τηνάλωσε νέα φάρμακα και νέα άγγελια, άπόλεσε δέ τσαούτα χρήματα και τσοούτον χρόνον, ώστε κατήντησεν αυτός και ή οικογένειά του εις τήν έσχάτην άθλιότητα. Έπέμενεν όμως έν τή σκληροά και άκαμάτω αυτού ισχυρογνωμοσύνη.

Μή δυνάμενος πλέον νά έξακολουθη τó έργον του έν τή οικία, ήνεγκάσθη νά μεταφέρη τά άγγελια εις εργατήριον άπέχον μίαν και ήμισειαν ώραν τής Saintes, αλλά πάντοτε άπετύγγχεν. Άπεγνωσμένος, άλλ' άκαταγώνιστος άπεφάσισε νά κατασκευάση αυτός ό ίδιος πλήσιον τής οικίας του κλίβανον έξ ύάλου, και διά τών ιδίων χειρών ήρχισε άμέσως τήν εργασίαν. Έζήτει πλίνθους έν τῷ κεραμείω, έφερε ταύτας έπί τών ώμων, τας έτοποθέτει, γενόμενος ούτω συγχρόνως μιλιτοποιός, οικοδόμος, άχθοφόρος, κτλ. Μετά τó πέρας δέ έτέρου τινός έτους πρεσεύχσε τόν κλίβανον και τά άγγελια, πρós νέαν άπόπειραν. Και ται τελείως καταστρέφων τούς έαυτου πόρους, συνεσώρευσε μεγάλην ποσότητα ξύλων. Τό πύρ λοιπόν ήνήφθη και ή εργασία ήρχισεν εκ νέου· ό Palissy ούδδ έπί στιγμην άφινε τόν κλίβανόν του. Η ήμέρα όλόκληρος παρήλθεν ούτως, έπειτα ή νύξ· ό Palissy ήγρύπνει πάντοτε, και πάντοτε εκαιεν τόν κλίβανον. Άλλ' έν πάσι τούτοις τó μίλτον δέν έτήκετο. Ο ήλιος έφώτιζε τó δεύτερον τας εργασίας του· και ήγυνή του τῷ έφερε τó μερίδιον του ισχνοϋ προγεύματος τής οικογενείας διότι άντι ουδενός έν τῷ κόσμῳ ήθελε νά άφήση τόν κλίβανον εις όν μετ' άπελπισίας έριπτε τήν προμήθειαν τών ξύλων.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istor
Restrictions apply.

Ἄλλὰ καὶ ἡ δευτέρα ἡμέρα παρήλθε χωρὶς τὸ μίλτον νὰ τακῆ. Ὁ ἥλιος ἔδυσεν, ἀλλ' ὁ Palissy δὲν ἐκοιμήθη. Ὠχρὸς, ἀγριὸς τὴν ὄψιν, ἔχων μακρὸν τὸν πώγωνα, ἀπελπισὶς ἀλλὰ μὴ ὑποχωρῶν, ἔμενε πλησίον τοῦ κλιβάνου του, ὅπως ἀνεωγμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς, ἐάν πως τέλος τὸ μίλτον ἤθελε τακεῖ. Ἡ τρίτη ἡμέρα, ἡ τρίτη νύξ οὕτω παρήλθεν ἡ τετάρτη, ἡ πέμπτη, ἡ ἕκτη τέλος. . . ἐπὶ ἕξ μακρὰς ἡμέρας καὶ νύκτας, ὁ ἀδάμαστος Palissy καὶ τοὶ βλέπων οἰχομένους πάσας αὐτοῦ τὰς ἐλπίδας, ἠγρύπνει καὶ εἰργάζετο. . . ἀλλὰ τὸ μίλτον δὲν ἐτήκετο.

Τότε ἤρχισε νὰ δανείζεται, ὅπως ἀγοράζῃ ἀλλὰ ἀγγεῖα καὶ ἀλλὰ ξύλα, καὶ νὰ προετοιμάζῃ νέα πείραματα. . . Ἐπιχρῖσας προσηκόντως τὰ ἀγγεῖα καὶ θέσας αὐτὰ ἐν τῷ κλιβάνῳ ἤναψεν ἐκ νέου πῦρ. Τὸ πείραμα τοῦτο ἦτο ἀληθῶς τὸ τελευταῖον, ἦτο τὸ πείραμα τῆς ἀπελπισίας. Ὁ Palissy λοιπὸν ἤναψε φλογῶδες πῦρ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἰσχυροτάτῃ ταύτῃ θερμότητι τὸ μίλτον δὲν ἐτήκετο. Ἦρχιζον ἤδη τὰ ξύλα νὰ ἐπιλίπωσι. Πῶς νὰ δικτηρήσῃ μέχρι τέλους τὸ πῦρ τοῦτο τῆς κολάσεως; ὁ Palissy περιβλέπει πανταχόθεν, καὶ τὸ ὄμμα αὐτοῦ πίπτει ἐπὶ τοὺς σκόλοπας τοῦ κήπου, ξηρὰ ξύλα ἅτινα θὰ καῶσι θαυμασίως. Τί εἶνε τοιαύτη θυσία πρὸς τὸ μέγα πείραμα οὐτινος ἢ ἐπιτυχίᾳ ἐξήρητο ἴσως ἕκ τινων τεμαχίων ξύλων! Οἱ σκόλοπες ἀπεσπάρθησαν καὶ ἐβλήθησαν εἰς τὸν κλιβάνον. Μαρτύριον θυσία! Τὸ μίλτον δὲν ἐτήκετο· Δέκα ἔτι λεπτὰ καὶ μεγαλειτέρῃ θερμότητι ἦτον

ὅπως τὸ ἐλλείπον! Ἔϊνε χρεία ζύλων, ἀκόμη ζύλων, ζύλων ἀντι πάσης τιμῆς! Προτιμότερον νὰ καύσῃ τὰ σκεύη τῆς οἰκίας του, ἢ νὰ ἰδῇ ἀποτυγχάνον τὸ τελευταῖον τοῦτο πείραμα! Φοβερός πάταγος ἀκούεται ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν κρρυγῶν τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, οἵτινες τὴν φορὰν ταύτην, ἐφοβοῦντο σπουδαίως μὴ ὁ Palissy ἦτο φρενοβλαβῆς, οὗτος φθάνει περφορισμένος τραπέζας καὶ καθίσματα τεθρυλισμένα καὶ ρίπτει αὐτὰ ἐν τῷ κλιβάνῳ. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως τήκεται μᾶλλον τὸ μίλτον! Δέν ὑπολείπεται ἢ τὸ σκνίδωμα. . . . Κτύπος πελέκως καὶ σκνίδες κοπτόμεναι ἀκούονται τὸ δεύτερον ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ πρρυχρῆμα αὶ ἀφαιρεθεῖσαι σκνίδες ἀκολουθοῦσιν ἐν τῷ πυρὶ τὴν ὁδὸν, ἣν καὶ τὰ σκεύη. Γυνὴ καὶ τέκνα τότε ἐν ἀπογνώσει ἐξορμῶσι τῆς οἰκίας, καὶ διατρέχουσι τὴν πόλιν κρρυγάζοντες ὅτι ὁ πτωχὸς Palissy ἐγένετο παράφρων καὶ ὅτι καίσει τὴν οἰκίαν του πρὸς εἴησιν τῶν ἀγγείων.

Τῇ στιγμῇ ταύτῃ, ὁ ἐφευρέτης ἦτο ὅλως ἐξηνητημένος ἀπειρηκῶς ἐκ τῶν πόνων, τῆς ἀνησυχίας, τῶν νηστειῶν, καὶ τῶν ἀγρυπνιῶν. Κατὰ χρεος καὶ καταγέλαστος γενόμενος, ἐφάνετο ἐλθὼν εἰς τὸ τέλος τοῦ ὀλέθρου. Ἄλλ' εὔρισκεν ἡδὴ τὸ μυστήριον. Ἡ τελευταία ριπὴ τῆς φλογὸς τήκει τέλος τὸ μίλτον. Τὰ ἀκτέργαστα αὐτοῦ ἀγγεῖα ἐκ μελαίνης ἀμμολίθου, εὐρέθηθησαν μεταμορφωθέντα εἰς ὠραίων λευκὴν ἀργυροπλάστιαν, (faïence) ἣν ὁ ἐργάτης ἀληθῶς εὔρεν ὑπερβαλλόντως ὠραίων. Ἀπὸ τοῦδε ὁ Palissy ἠδύνατο νὰ φέρῃ

μεθ' ὑπομονῆς τὰς ἐπιτιμῆσεις, τοὺς χλευασμοὺς, καὶ τὰς περιφρονήσεις. Ὁ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ διὰ τῆς μεγαλόφρονος ἰσχυρογνωμοσύνης τῆς ἐμπνεύσεως αὐτοῦ, ἤρατο τὴν νίκην. Ἐξήρακται ἐκ τῆς φύσεως ἐν τῶν μυστηρίων αὐτῆς, καὶ ἠδύνατο ἀνέτως νὰ περιμένῃ ἕνα ἡμέραι βελτίονες προσφέρωσιν αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὠφειληθῇ ἐκ τῆς ἀννακλύψεως ταύτης.

Ἐκκαίδεκα ὅλα ἔτη ἀπύστων μόχθῶν καὶ ἀσκήσεων, ἐκκαίδεκα ἔτη ἐχρειώθησαν ὅπως μάθῃ τὰ πάντα ἐξ ἑαυτοῦ καὶ δρέψῃ τὸν καρπὸν τῶν ἀγῶνων του. Ἄλλ' εὐθύς, ἐπειδὴ ἐδίδασκε θρησκευτικὰ δόγματα πολὺ ἐλευθεριζόντα, κατηγγέθη καὶ οἱ ἀπεστακμένοι τῆς δικαιοσύνης ἄφησαν τὸ ἐργαστήριόν του εἰς πλῆθος ἀμειβῶν καὶ δεισιδαιμόνων, οἵτινες κατέθραυσαν καὶ ἐλαφρυαγώγησαν τὰ πολύτιμα αὐτοῦ ἀγγεῖα, καθ' ὃν χρόνον αὐτὸς ὁ Palissy συνελαμβάνετο καὶ ἀπήγετο εἰς Bordeaux ὅπου καὶ ἐρρίφη εἰς τὴν φυλακὴν, ἐνθα περιέμενε τὴν ἀγχόνην ἢ τὴν λαμητόμον. Ὁφείλει δὲ τὴν σωτηρίαν του εἰς τὸν στρατάρχην Montmorency, μεσολαβήσαντα—οὐχὶ τοσοῦτον ἕνεκα τῶν δοξασιῶν αὐτοῦ—ὅσον ἕνεκα τῆς ἀννακλύψεως τῆς ἀργιλοπλαστικῆς του.

Κατόπιν ἦλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου τὸν ἐκάλουν αἱ ἐργασίαι αἱ παραγγεληθεῖσαι ὑπὸ τοῦ στρατάρχου καὶ τῆς βασιλομήτορος, κατὰ δὲ τὸ διάστημα τῶν ἐργασιῶν τούτων κατέλειπεν ἐν τῷ Κεραμεικῷ. Ἄλλ' ὁ ἀδιάλειπτος πόλεμος ὃν εἶχε πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἀστρολογίας, τῆς ἀλχημείας, τῆς μαντείας ἐγένετο αἰτία

τοῦ νὰ κατὰγγελοθῇ πάλιν ὡς αἰρετικός. Συλληφθεὶς ἐκ νέου, ἔμεινε πέντε ἔτη ἐγκλεισμένος ἐν τῇ Βαστίλλῃ καὶ ἀπέθανεν τὸ 1589, ὀγδοηκοντοῦτης τὴν ἡλικίαν. Οὕτως ἔληξε καὶ τοιαύτην ἀμοιβὴν ἔλαβεν ὁ πτωχὸς ἀγγειοπλάστης, εὐρέτης τῆς ἐσμιλτωμένης ἀργιλοπλαστικής καὶ τῆς κατωτέρως ἀγγειοποιείας.»¹

Πρὸ τοῦ εὐγλωττου τούτου παραδείγματος τοῦ θάρρους καὶ τῆς ἐπιμονῆς, — οὐχὶ θάρρους διεγειρομένου διὰ τοῦ ἐξερθεσμοῦ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, διὰ τοῦ θυμοῦ ἢ τῆς κατανόησεως τοῦ κινδύνου, διὰ τῆς ὁσμῆς τῆς πυρίτιδος, ἢ τῶν θουρίων ἀσμάτων, διότι εἰς τὰς αὐτομάτους ταύτας περιστάσεις ἠδύναντο οἱ ἀντίπαλοι νὰ ἐπικλησθῶσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ αἶσθημα, — ἀλλὰ ἐνεργητικότητος διαιρητικῆς ἐπὶ ἑκκαίδεκα ἔτη, χωρὶς νὰ ἐλαττωῦται ὑπὸ τῶν ἀποτυχιῶν, ἀλλὰ θελήσεως, ἣτις καθυπέταξε τὴν ὕλην ὅπως αὕτη τὸ σῶμα αὐτοῦ τοῦ Palissy καὶ πάσας τὰς κινήσεις τοῦ αἵματος: πρὸ τῶν παραδειγμάτων τούτων λέγομεν, πρὸ πάσης τῆς δόξης τῆς σεμνῆς ταύτης χορείας τοῦ πνεύματος, πρὸ πάντων τούτων τῶν λύχνων, οἵτινες κατηναλώθησαν φωτίζοντας τὰς διανοίας τῶν μετερχομένων γενεῶν, πρὸ τῶν παλμῶν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας καὶ πρὸ τῆς ὑψηλῆς μαρτυρίας τῆς συνειδήσεως,

¹ Τὸ διήγημα τοῦτο ἐλήφθη ἐκ τοῦ Self-Help. ἐκδ. A. Talandier. Μίγα πλῆθος ἄλλων χαρακτήρων ἠδύνατο νὰ προσαχθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλευτικῆς δυνάμεως: διεξήλωμεν μακρότερον τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ Palissy, ἅτε ὄντα ἐν τῶν εὐγλωττοτάτων παραδειγματῶν, ἅτινα ἔχει τις νὰ ἀντιτάξῃ πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἀντιδοξούντων.

μετὰ τίνος τόλμης ἔρχονται νὰ ὀνομάσωσι τὴν βούλησιν *χίμαιραν* καὶ τὴν ἠθικὴν δύναμιν *δούλην*; Ἐν τίνι δικαίῳ τολμῶσι νὰ ἀρνῶνται τὴν ἐλευθερίαν, τὴν βούλησιν, καὶ τὸν ἰσχυρὸν χαρακτηῖρα τῶν ἀνδρείων τούτων ψυχῶν; Ἐπὶ τίνι προφάσει καταβιβάζουσι τὴν δύναμιν τῶν μεγάλων τούτων καρδιῶν εἰς φυσιολογικὰς καταστάσεις τοῦ σώματος ἢ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν περιστάσεων; Καὶ πῶς φέρονται διὰ τῆς φαντασίας ὥστε νὰ θέσωσιν ὡς ἀρχὴν «ὅτι αἱ ἀποφάσεις ἡμῶν ποικίλλουσι ὡς βρόμετρον;» Ἢ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι ὁ περιφανὴς ἀγγειοπλάστης, οὗ τινος τὴν εἰκόνα διεγράψαμεν εἶνε παράφρων τις καὶ ἐξαιρέσις τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας; Ἄλλὰ τοιαύτη τις πρόφασις δὲν δύναται νὰ προέλθῃ ἢ ἐξ ἀγνοίας παντελοῦς καὶ ἐλλείψεως πάσης παρατηρήσεως. Ὑπάρχουσι ὀνόματα ἐνδοξότερα ὑπὸ ἄλλην μορφήν ἐμφανιζόμενα ἢ τὰ τοῦ *Palis-y*, ἐν οἷς θαυμάζομεν τὴν αὐτὴν ἰσχυρογνωμοσύνην, τὴν αὐτὴν ἐπιμονήν. Ὁ Βυρῶν ἔγραψεν ὅτι ἡ μεγалоφυΐα εἶνε ἡ ὑπομονή. Νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τοῦ *Κεπλέρου*, ζητοῦντος ἐπὶ ἑπτακκίδεκα ἔτη τοὺς τρεῖς ἀθηνάτους νόμους, οἵτινες μετέδωσαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, καὶ οἵτινες διευθύνουσι τὸ σύστημα τοῦ κόσμου οὕτω καλῶς εἰς τὰ ἀπωτάτω βάθη τῶν οὐρανῶν ἕνθα αἰωροῦνται οἱ διπλοὶ ἀστέρες ὅπως καὶ εἰς τὴν κίνησιν τῆς Σελήνης περὶ τὴν Γῆν; Νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τοῦ *Νεῦτωνα* μετριοφρόνως ἀποκρινομένου εἰς τὸν ἐρωτῶντα αὐτὸν τίνι τρόπῳ εὔρε τὴν ἑλξιν: «Διανοούμενος πάντοτε.» Νὰ προσαγγάγωμεν πάντας τούτους τοὺς

ἐξόχους σοφούς, οὓς μόνον τὸ πνεῦμα ἐβοήθησεν ἐν τῇ αὐτῶν πρὸς τὴν ὕλην πάλη; Νὰ ὑπενθυμίσωμεν τὰς ἐν μοναξίᾳ ἐργασίας τοῦ Harvey, Charles Bonnet, τοῦ Jenner. Νὰ διηγηθῶμεν τὰς ἀνυπερβλήτους δυσκολίας, ἃς ὁμοῦς ὑπερενίκησαν οἱ ἐνθουσιῶντες ἐκεῖνοι ἐφευρέται οἱ καλούμενοι James Watt, Jacquard, Girard, Fulton, Stephenson? Νὰ εἴπωμεν εἰς ποίας διανοητικὰς ἐργασίας χρεωστοῦμεν τοὺς σιδηροδρόμους ἡμῶν, τὰ ἀτμοκίνητα καὶ τοὺς τηλεγράφους, λαμπρὰς ἐφευρέσεις ἐν οἷς δὲν ἐπευφημοῦμεν τὴν ὕλην ἀλλὰ τὸ πνεῦμα: Νὰ ὑπενθυμίσωμεν τὸν καλλιτεχνικὸν ζῆλον, ὃν χειρετίζομεν ἐν τοῖς ὀνόμασι τῶν Μιχαήλ Ἀγγέλου, Τιτιαννοῦ, Claude Lorrain, Jacques Callot, Benvenuto Cellini, Nicolas Poussin, Flaxman; Νὰ ἀνφέρωμεν τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Bayle, γράφωντος ἐκ Μιλάνου κατὰ τὸ 1820, περὶ τινος ἐργάτου καλουμένου Meyerbeer: «εἶνε ἄνθρωπος ἔχων ἀξίαν τινα ἀλλ' ἄνευ μεγαλοφυΐας: ζῆ ὡς μοναχὸς καὶ ἐργάζεταί πέντε καὶ δεκά ὥρας καθ' ἡμέραν.» Ἀλλὰ ἂν ἠθέλομεν νὰ διηγηθῶμεν τὴν ἱστορίαν τῶν δεινῶν δοκιμασιῶν καθ' ὧν ἐθριάμβευσαν αἱ ἰσχυρόταται μεγαλοφυΐαι, ὀφείλομεν νὰ κατέλθωμεν μέχρι τῶν ἀγνώστων ὀνομάτων ἐκεῖνων, οἵτινες εἰς τὴν τρικυμιώδη τρύτην θάλασσαν ἔπεσαν θύματα τῆς εἰμαρμένης, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ θάρρους αὐτῶν, πλήττοντες τὸ μέτωπον ὡς ὁ Ἀνδρέας Χενιέρος ἐπὶ τῆς λαίμητόμου, παλκίοντες ὡς ὁ Gilbert πρὸς τὸν καθολικὸν ἐγωϊσμόν. Ὄφείλομεν νὰ προσπαθῶμεν τοὺς ἐνδόξως ὑποκύψαντας,

νης, ἥτις ἐπίκειται βρεῖα ἐπὶ τοσούτων ὄντων ἀγαθῶν καὶ δικαίων; Πόσαι εὐγενεῖς καρδίαι πάλλουσιν σιωπηλῶς τοὺς πκλμούς, ἐκείνους, οἵτινες θὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἀναπλέξωσι τὸν λόγον καὶ νὰ κινήσωσιν ὀλοκλήρον κόσμον, ἀν, ἀντὶ νὰ φθείρωνται ἐν τῷ σκότει, ἔκκαμον νὰ ἀκουσθῆ ἡ φωνή των ἐν τῷ λαμπροτάτῳ φωτὶ τῆς φήμης; Πόσαι ἀγνωστοὶ μεγλοφυῖται κοιμῶνται ἐν ἀκάρπῳ ἀπομονώσει; Πόσα ἔξοχα ἔργα βποιήθησαν ὑπὸ ἀγνώστων χειρῶν; Πόσαι ψυχαὶ ἀγίαὶ καὶ ἀγναὶ ἀφιερῶνται ὀλοκλήρως εἰς ζῶην αὐταπκρνήσεως, ἐλέους καὶ ἀγάπης; Καὶ πόσαι δὲν λαμβάνουσιν ἀλλήλην ἀμοιβήν τῆς τὰ μάλιστα δοκιμασθείσης ἀρετῆς, τῶν κκρτεριωτάτων αὐτῶν θυσιῶν, τῆς ταπεινοτάτης ὑπομονῆς καὶ τῆς συγκινητικωτάτης μερίμνης, ἢ τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀγκρισίαν ἐκείνων, οὗς ἀγκπῶσι, καὶ τὸ μειδίσμα τῶν διαβαστῶν, οἵτινες δὲν ἐνοοῦν οὔτε τὸ μεγαλεῖον τοιούτων ἀφοσιώσεων οὔτε τὴν γλῶσσαν ὀμοίων πκρδειγμάτων!

Ἡ τελευταία κκταφυγή τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν εἶνε τὸ ὑποχωρεῖν εἰς τὸ σύστημα τῶν φυσικῶν διαθέσεων καὶ τὸ δικκηρύττειν ὅτι πάντα ταῦτα τὰ γεγονότα τῆς νοητικῆς τάξεως, εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διαθέσεων τῶν πνευμάτων ἐν οἷς θυμαζόμεν ταῦτα. Ἄν ὁ Palissy ἰσχυρογνωμόνει ἐπὶ ἐκκαίδεκα ἔτη ἐν τῇ ζητήσει τοῦ ἐγκκύσματος, εἶνε διότι ὠθεῖτο ὑπὸ ἰδιαιτέρως τινός διαθέσεως. Ἄν ὁ Χριστόφορος Κολόμβος δὲν ἀπέβλεπε τὸ θάρρος ἐνεκα τοῦ σκεπτισμοῦ τῶν συγγρόνων αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐπκναστάσεων τοῦ πλη-

ρώματός του, εἶνε διότι ἡ τάσις τοῦ ἐγκεφάλου αὐτοῦ διηυθύνετο ἀμετακλήτως πρὸς τὸν νέον κόσμον.

"Ἄν ὁ Δάντης ἐτελείωσε τὴν *Θείαν Κωμῳδίαν* καὶ εἰς αὐτὰ τὰ δεσμὰ καὶ τὴν ἐξορίαν, εἶνε διότι ἡ ἐνθύμησις τῆς Βεατρίκης καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῆς Ἰταλικῆς ἀνερρίπιζον τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ φαντασίαν.

"Ἄν ὁ Γαλιλαῖος, ἐβδομηκοντούτης ἠναγκάσθη νὰ γονυπετήσῃ, γὰ ἀνακκλέσῃ τὰς ἐνδομύχους αὐτοῦ πεποιθήσεις, νὰ ἀπαγγείλῃ καὶ ὑπογράψῃ μοναδικὴν ἀπόφασιν καὶ νὰ ὑποκύβῃ εἰς τὴν ἄφροναν γνώμην τὴν ἐμποδιζούσαν τὴν Γῆν νὰ κινῆται, δὲν ὑπέφερε τοσοῦτον ὅσον πιστεύομεν ἕνεκα παρομοίαις πλάνης, ἡσθάνθη μόνον, ὅτι αἱ φυσικαὶ αὐτοῦ διαθέσεις ἐνέδιδον εἰς μικράν τινα ἐναντιότητά.

"Ἄν ἡ Charlotte Corday ἀφῆκε τὴν ἑαυτῆς πατρίδα ὅπως ἔλθῃ καὶ φονεύσῃ τὸν Μακράν ἐν Πικρισίαις, δὲν ἐκινεῖτο ὑπὸ ἐσωτάτης τινὸς ὁρμῆς πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος ἀπὸ τοῦ νομιζομένου αὐτῆς σωτήρος, ἀλλ' ὑπὸ ἀπλῆς τινος τοῦ ἐγκεφάλου διεγέρσεως.

"Ἄν ἐπὶ τῶν τερατωδῶν σκηνῶν τῆς Τρομοκρατικῆς, εἶδον γυναῖκας ζητούσας παρὰ τῶν δημίων τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀποθάνωσι μετὰ τῶν ἐκυτῶν συζύγων, καὶ νὰ ὑπερβῶσι μετὰ θάρρους τὰς βαθμιδὰς τῆς λαμητόμου· ἂν καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς ἱστορικῆς εἶδον ἐκούσια θύματα προσφερόμενα εἰς τὸν θάνατον ὅπως σώσωσι τοὺς ἀγαπωμένους ὑπ' αὐτῶν, ἢ νὰ κατέλθωσι μετ' αὐτῶν εἰς τὸν τάφον· καὶ ταῦτα πάντα εἶνε φυσικὴ διάθεσις ἢ ἀποτέλεσμα τινῶν ἐγκεφαλικῶν κινήσεων. Ἐν κερφαλαίῳ αἱ ὑψίσται πράξεις, τῆς ἀρε-

τῆς, τῆς νίκης στοργῆς, τοῦ ἔρωτος, τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, τῆς ἐμπροσθεν ἀφοσιώσεως, ὀφείλοντι εἰς διαθέσεις τῶν ὀργάνων ἢ εἰς αἰφνιδίως ἀποπληνῆσεις τῶν φυσικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Ἄν ὁ Χριστὸς ἀνέβῃ εἰς τὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, τοῦτο δὲν εἶνε ἡ μεγίστη θυσία Θεοῦ ὄντος, ἀλλ' ἄτακτός τις κίνησις ἀφρόνων τινῶν μορίων. . . Εἰς τοιοῦτους ἐλεινοὺς ψευδολίθους μεταβάλλουσι τοὺς λαμπροτάτους ἀδάμαντας τοῦ στέμματος τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἄλλ' ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἀφίνει οὕτω νὰ τὴν κλέπτωσιν, οὐδὲ θὰ συγχωρήσῃ ὥστε ἀπὸ τοῦ μετώπου αὐτῆς, χεῖρ βέβηλος νὰ τῇ ἀφαιρέσῃ τὸ στέμμ. Ὅπως ὑποστηρίζωσι τοιαύτας ὑψηλὰς πράξεις ὀργανισμῶν καὶ θάρρους, εἶνε χρεια ἄλλου τινός, ἢ συσσωρεύσεως ἀτόμων ἀνθρώπων καὶ σιδήρου, ἄλλου τινός ἢ συνδυασμοῦ μορίων. Ἀποχωρεῖτε! ἀφρονες ἀρνηταί, οἱ ἀξιοῦντες νὰ περιστείτετε εἰς τὰς ἀσθενεῖς ταύτας ἐξηγήσεις τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς διανοίας. Ὅργανικαὶ προδιαθέσεις, φυσικαὶ κλίσεις, λειτουργίαι τοῦ ἐγκεφάλου, ἀνατροφή, τί εἶνε πᾶσαι αἱ λέξεις αὗται ἂν τὰς περιορίζετε εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς τυφλῆς καὶ ἀκατεργάστου ὕλης καὶ ἂν ἀρνήσθε τὴν ὑπάρχειν τοῦ πνεύματος; Τί εἶνε ἡ χημεία, ἡ φυσικὴ, ἡ μηχανικὴ πρὸ τῆς θελήσεως, ἥτις ἀναγκάζει τὸν κόσμον νὰ κάμπτη ὑπὸ τὸν ἐκυτῆς νόμον, καὶ ἥτις διευθύνει κατὰ τὸ ἐκυτῆ δοκοῦν τὴν εὐπειθῆ ὕλην; Τοιούτοις νὰ ὑποστηρίζωσιν ὅτι ἡ ἠθικὴ ἀξία, ἡ διανοητικὴ δύναμις, τὰ ἰσχυρὰ τῶν καρδιῶν αἰσθημάτων,

ὁ ἐνθουσιασμός τῶν διαπύρων πνευματικῶν ψυχῶν, τὸ ἄπειρον τοῦ ὄμματος τῆς διανοίας, ὑπολογιζομένης τὸ διάστημα, καὶ δεικνυούσης τὴν λαμπρότητα τοῦ συμπαντος, τομῶσι νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι αἱ θεωρίαι, αἱ ἀνκκαλύψεις καὶ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ποιήσεως ἐξηγοῦνται διὰ τῶν χημικῶν—καὶ χυμικικῶν—εἰς διάνοιν μεταμορφώσεων τῆς ὕλης; Ὅπως ὑποβαστάσῃ τὴν ἐνέργειαν ταύτην τῆς ψυχῆς δὲν εἶνε χρεία δυνάμεως κυριάρχου καὶ ἀνωτέρας τῶν μεταβολῶν τῆς ὕλης, ἱκανῆς νὰ ὑπερνικήσῃ πάντα τὰ κωλύματα καὶ ἐξικνουμένης μακρότερον τοῦ φυσικοῦ ὀφθαλμοῦ, ἥτις νὰ εἶνε αὐτὴ ἡ βῆσις τῆς ἠθικῆς ταύτης δυνάμεως, ἡ ὑπόστασις, τὸ ὑπέρεισμα καὶ ὁ ὄρος αὐτῆς; Μήπως ἡ ἀρετὴ ἐδρεύῃ ἀλλαχού ἢ ἐν τῇ ψυχῇ; ψυχῇ ἀνεξαρτήτῳ, ἥς δὲν ἄπτονται αἱ φροντίδες τοῦ ὕλικου κόσμου· ἐν τῇ πνευματικῇ ψυχῇ, ἥτις ἀκούει τὴν φωνὴν τῆς ἀληθείας, καὶ προχωρεῖ κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν ιδεώδη αὐτῆς σκοπὸν, οἰκδιήποτε καὶ ἂν εἶνε τὰ κωλύματα, ἅτινα παρεμπίπτουσι κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτῆς, οἰκιδήποτε καὶ ἂν εἶνε αἱ δυσχέρειαι, ἅς παρεμβάλλουσι κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν αὐτῆς πορείαν;

Ἄψαχ ἡ ἀνθρωπότης διαμικρύνεται κατὰ τῶν ἀφρόνων τούτων προφάσεων καὶ διαμικρύνεται οὐ μόνον κατὰ τῆς κρίσεως ταύτης τῆς παρατηρήσεως τῆς βασιζομένης ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων, ἥτις δύναται νὰ ἀπατηθῇ ὅπως ἔπαθε τοῦτο ἐν ταῖς οὐρανίαις κινήσεσιν, ἀλλὰ τῆς ἐσωτάτης κρίσεως τῆς βασιζομένης ἐπ' αὐ-

τῆς τῆς μικροτείας τῆς ἰδίᾳς ἡμῶν συνειδήσεως. Ἡ ἐθνικότης, τὸ κλίμα, ἡ φύσις τῶν τροφῶν, ἡ ἀνατροφὴ δὲν ἀρκοῦσιν ὅπως συγκροτήσωσι νουνεχῆ καὶ κραταιὰν βούλησιν! Ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ χαρακτῆρι, τὸ ἐνεργὲς εἶνε ἀληθῶς ἡ ἀρχικὴ δύναμις, ὁ ἄξων τοῦ τροχοῦ, τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος. Τοῦτο μόνον δίδει κίνησιν εἰς τὰς πράξεις αὐτῆς, ζῶν εἰς τοὺς ἀγῶνάς τῆς. Ἡ ἠθικὴ αὕτη δύναμις εἶνε αὐτὴ ἡ βᾶσις καὶ ὁ ὅρος πάσης νομίμου ἐλπίδος καὶ ἂν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐλπίς εἶνε τὸ ἄρωμα τῆς ζωῆς, ἡ ἠθικὴ δύναμις εἶνε ἡ ρίζα τοῦ ἀγαπῆτου τούτου φυτοῦ. Καὶ ὅταν ἀκόμη αἱ ἐλπίδες ψευθῶσι καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποτύχη εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ, εἶνε ἀκόμη μεγάλη ἠδονὴ εἰς αὐτὸν νὰ γινώσκῃ ὅτι εἰργάσθη ὅπως ἐπιτύχῃ, καὶ μάλιστα ὅτι ἀντὶ νὰ γείνη ὁ δοῦλος τῆς ὑλικῆς δυνάμεως, ἔμεινεν ἐντὸς τῶν σκληρῶν ἐνίοτε κανόνων τῶν ἐπιβλαβῶν ὑπὸ τῆς τιμῆς. Ὑπάρχει θέαμα ὠρσιότερον καὶ μάλλον ἄξιον ἐπαίνου ἢ τὸ νὰ βλέπῃ τις ἄνθρωπον παλαιόντα μετὰ κερτερίας πρὸς τὴν δυστυχίαν, νὰ δεικνύῃ διὰ τοῦ κραδαίγματος του ὅτι ἀφθαρτός τις δύναμις ζῆ ἐν τῷ ἐχυτοῦ στήθει, νὰ ἀντιτάττῃ τὴν ἐπιμονὴν εἰς τὴν λύπην, νὰ νικᾷ διὰ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἐχυτοῦ χαρακτῆρος, καὶ, «ὅταν οἱ πόδες αὐτοῦ αἰμάτσωσι καὶ τὰ γόνατα κάμπτωνται, νὰ βεδίξῃ ἀκόμη, στηριζόμενος εἰς τὸ ἐχυτοῦ θάρρους!»

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μεγάλων κραδαίγμάτων ὑπῆρξαν καὶ ἕτερα ἤττον ἐπιφανῆ, θελήσεις ἰσχυρὰ διαπράξασαι ἠθύματα. Αἱ ἐπιθυμίαι ἡμῶν εἶνε ἐνίοτε

οὐκ πρόδρομοι τῶν σχεδίων, ἅτινα ἔχομεν τὴν δύναμιν νὰ πραγματοποιήσωμεν καὶ ἐνίοτε ἀρκεῖ ἰσχυρὰ ἐμπνευσις ὅπως μεταβάλη τὸ δυνάμει ὑπάρχον εἰς τὸ ἐνεργεῖα. Ἡ βούλησις τοῦ Richelieu, τοῦ Ναπολέοντος διαγράφει ἐκ τοῦ λεξικοῦ τὴν λέξιν ἀδύνατον, τὸ ἄδύνατον, πνεύματα σφαλλόμενα εὐρίσκουσι τὸ πᾶν ἀδύνατον. «Μάθε νὰ ἔχῃς ἰσχυρὰν τὴν βούλησιν, ἔλεγεν ὁ Lamennais εἰς ἀδύνατόν τινα ψυχὴν, στερέωσον τὸν κυματινόμενον βίον σου, καὶ μὴ ἄφινε αὐτὸν νὰ φέρεται ὑπὸ πάσης πνοῆς ἀνέμου ὡς κάρφος ζηροῦ χόρτου.» Ἡμεῖς αὐτοὶ προσωπικῶς ἐγνωρίσαμεν θερμότητας καρδίας, αἵτινες φθάσασαι εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀλλοτρίας ζωῆς, καὶ ἔχουσαι ἤδη τὸν ἕνα πόδα ἐν τῷ τάφῳ, ὀπισθοχώρησαν ὑπὸ φρίκης θεωρήσασαι τὴν γοητευτικὴν λαμπρότητα τῆς ζωῆς ἣν κατέλιπον, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μείνωσιν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ—καὶ ἔμειναν. Τὰ παραδείγματα ταῦτα εἶνε σπάνια, ἐπειδὴ δὲν εἶνε δυνατὰ ἢ τότε, ὅτε ἡ χεὶρ τοῦ θανάτου δὲν ἤφατο ἀκόμῃ τοῦ σώματος, ἀλλ' ὅμως ὑπάρχουσι. Συγγραφεὺς τις ἄγγλος, Walker, ὅστις ἔγραψε περὶ Πρωτοτυπίας (ἀποδείξας πρωτοτυπίαν τινὰ διὰ τοῦ ὄρου τούτου) ἀπεφάσισεν ἡμέραν τινὰ νὰ νικήσῃ τὴν κατέχουσαν αὐτὸν νόσον καὶ νὰ ἀποκαταστῇ ὑγιής, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Τὰ στρατιωτικὰ ὑπομνήματα προσφέρουσιν ἡμῖν παραδείγματα πλείω ἀρχηγῶν, οἵτινες γέροντες ἢ ἀσθενεῖς, μανθάνοντες κατ' αὐτὴν τὴν κρίσιν τῆς μάχης, ὅτι οἱ στρατιῶται τρέπονται εἰς φυγὴν, ἐρρίπτοντο ἔξω τῆς σκηνῆς, συνήθροίζον καὶ ἤγον

αὐτοὺς εἰς τὴν νίκην, ἔπειτα δὲ περὶ ἀρχοῦμα ἔπιπτον ἐνίοτε καταβεβλημένοι καὶ ἐξέπνεον τὴν τελευταίαν πνοήν. Ἡ ἱστορία ἐνέγραψεν εὐγλωττον ἀριθμὸν τοιούτων ἀξιοσημειώτων περὶ ἀπειρημάτων. Οὐ μόνον ἡ θέλησις ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ φαντασία δεσπόζει τῆς ὕλης, ἀντιλέγει πρὸς τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθήσεων καὶ γεννᾷ ἐνίοτε ὀπτασίαις ὅπως ξέναις τοῦ πραγματικοῦ κόσμου. "Ἄς ἐξηγήσῃσι τίνι τρόπῳ ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀποθάνῃ ὅταν οἱ ἰκτροὶ κεντήσκητες ἐλαφρῶς τὰς φλέβας τοῦ βραχίονος κἀμνωσιν αὐτὸν νὰ πιστεύῃ ὅτι τὸ αἷμα ῥέει καὶ ὅτι ἀποθνήσκει. (τὸ γεγονός τοῦτο καὶ ἕτερα ὅμοια βεβαιοῦνται ἐπισήμως). "Ἄς ἐξηγήσῃσι τίνι τρόπῳ ἡ φαντασία δημιουργεῖ κόσμον χιμαίρικόν ἐνεργοῦντα ἐνίοτε ἰσχυρῶς ἐπὶ τὸν ὀργανισμόν καὶ τὴν υγείαν;

Πρὸς δὲ, ἡ θέλησις εἶνε οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ἐλευθέρᾳ, αἱ περικυκλοῦσκι ἡμᾶς περιστάσεις ἔχουσι οὕτως ὀλίγην δύναμιν εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς διανοητικῆς ἡμῶν ζωῆς, ὥστε κατὰ τὸν πλεῖστον χρόνον αἱ περιστάσεις αὐταὶ δὲν τυχάνουσι τὴν ζωὴν τούτην, καὶ τούτων τίον, ἐνεργοῦμεν μετὰ τοσοῦτω ἐναργεστέραις δυνάμεως ὅσῳ μείζονα εἶνε τὰ ἐμπόδια, ἅτινα ἔχομεν νὰ ὑπερικήσωμεν. Πάντες οἱ διανοητικῶς ἐργαζόμενοι θὰ συνομολογήσωσιν ἡμῖν, ὅτι ὁ χρόνος τοῦ βίου αὐτῶν καθ' ὃν εἰργάσθησαν πλειότερον, εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνος, καθ' ὃν εἶχον πλειοτέραις δυσκολίαις νὰ ὑπερικήσωσι, καὶ ὅτι ἂν αἱ θελήσεις ἡμῶν ὡς οἱ ποταμοὶ ἀκολουθοῦσιν, ὅταν δύνανται καὶ βλέπωσι, τὰς προσ-

φερομένῃς εἰς τὴν πορείαν αὐτῶν ἐλευθέρῃς διόδους δὲν ὑπάρχουσιν ὁμῶς καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰ παρεμβληθέντα προχώματα, ἀλλ' ἐξκρίστανται ἐνίοτε καὶ ἀποεκκίνουσι τοσοῦτω ἰσχυρότερον ὅσον ὁ ἀντικατασόμενος φραγμὸς εἶνε ὑψηλότερος καὶ στερεώτερος. Ὅτε δὲ ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ δόξα ἤθελεν ἐπιστέψει τὸ ἔργον ἡμῶν, ὅτε οἱ πόνοι τῆς ἐπὶ μικρὸν περκαταθείσης ἐργασίας προσκαλῶσιν ἡμᾶς εἰς ἀνάπαυσιν, αὕτη δὲ μᾶς βυκακκλίζει καὶ ἐνίοτε μᾶς ἀποκοιμίζει, τότε συχνότατα ἀφίνομεν νὰ ἐκθηλυθῶμεν ἐν ταῖς τρυφαῖς τῆς Καπύης, καὶ ὁ ζῆλος πρῶδρομος τῆς ἐμπνεύσεως δὲν καταυγάζει πλέον τὸ μέτωπον ἡμῶν. Ἡ προσωπικὴ ἐργασία τῆς βουλήσεως εἶνε αὐτὸς ὁ ὅρος τῆς ἀναπτύξεως ἡμῶν.

Ἐν συζητήσῃ περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς βουλήσεως, τὸ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον καὶ οὕτω ματαίως ἀμφισβητηθὲν ζήτημα περὶ τοῦ αὐτεξουσίου, δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀνεξέτακτον. Οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι ἀρνοῦνται ἀπολύτως τὸ αὐτεξούσιον, καὶ ἀποφαίνονται ὅπως ἦδη ἰκανῶς ἐγένετο φανερόν, ὅτι πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἔργα εἶνε τὸ ἀναγκασθὸν ἀποτέλεσμα αἰτίων ἢ περιστάσεων αἰτινας ἐπὴνεγκον ταῦτα χωρὶς ἢ σκέψις νὰ δύνηται κατ' οὐδὲν νὰ μεταβάλλῃ τὴν πορείαν αὐτῶν. Ἡ διάνοια δὲν εἶνε ἀλλ' ἡ κίνησις τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας. Ἡ κίνησις αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος διατεθέντος ὑπὸ ἐξωτερικῆς τινος κινήσεως. Ἡ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Iστο
Restrictions apply.

διανοητική κίνησις καὶ αὐτὴ ἐνεργεῖ ἐπὶ τὰ νεῦρα, τοὺς μυῶνας καὶ παράγει τὰς πράξεις ἡμῶν. Ἐν ὄλῃ ταύτῃ τῇ διαδοχῇ, δὲν ὑπάρχουσιν ἀλλ' ἢ ὑλικαὶ κινήσεις διαβιβάζόμεναι. Φαντάζομαι σαφῶς, ὅτι χριστιανὸς συναντᾷ ὀπαθὸν τινὰ τοῦ Holbach ἐν τῷ ὀπτικῷ χημικῷ ἐργαστηρίῳ ἐν ᾧ ὑπάρχει ὡς σύμβολον, ἀγχαλμάτιον τοῦ Ἱπποκράτους, οἵτινες περίπου συνδιαλέγονται οὕτω πως:

— Ὅτι ἡ διάνοια εἶνε κίνησις τῆς ὕλης, λέγει ὁ δεῦτερος εἰς τὸν πρῶτον, τοῦτο εἶνε εὐκολώτατον νὰ ἀποδειχθῇ. Ἴδου π. χ. ἀτμοκίνητος μηχανὴ τις δρομικίως φερομένη πρὸς σέ. Ἡ ὄψις τῆς μηχανῆς ταύτης, ἢ, ὅπως ὀμιλήσωμεν συμφωνότερον πρὸς τὴν φυσικὴν, ἢ φωτεινὴ ἀκτίς ἢ ἀπὸ τῆς συσκευῆς ταύτης διήκουσα εἰς τὸν ὀφθαλμὸν σου, διεγείρει κινήσιν τινὰ ἐπὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου. Διὰ τοῦ διαμέσου τοῦ νεύρου, ἡ κίνησις αὕτη διαβιβάζεται εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Ἐπειτα ἡ κίνησις τοῦ ἐγκεφάλου γενομένη καὶ αὐτὴ κίτις, κινεῖ τὰ νεῦρα, ταῦτα δὲ πάλιν τοὺς μῦς τῶν κνημῶν, αἱ δὲ κνημικὴ σου ἀρχόμεναι νὰ τρέχωσι φέρουσι τὸ σῶμά σου ἔξω τῆς σιδηρᾶς ὁδοῦ. Εἶνε φανερόν ὅτι ἐνταῦθα δὲν ἔκαμες χρῆσιν οὐδενὸς εἶδους κύττουσιου. Αἱ πράξεις σου ἀπορρέουσιν ἀναγκαστικῶς ἐκ τῆς ἐντυπώσεως τῆς ὀψεως τῆς ἀτμοκινήτου μηχανῆς ἐπὶ τὸν σὸν ἐγκέφαλον.

— Ἀλλὰ συγγνώμην! ἀπεκρίθη ὁ πνευματιστής, ἂν ὑπὸ ἰδέας τινὸς αὐτοκτονίας κατεχόμενος, ὅπως βλέπει τις πολλὰκις, ἀπεφάσιζον νὰ μὴ φύγω, ἀλλὰ

τὸν κινῆσαι νὰ ριφθῶ διὰ μέσου τοῦ σιδηροδρόμου καὶ νὰ περιμείνω ὥστε ἡ μηχανὴ νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ σώματός μου; Ἐν τούτῳ δὲν ἤθελε εἶσθαι πράξις τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ αὐτεξουσίου μου;

— Οὐδαμῶς. Ὁμολογουμένου ὅτι δὲν εἶσαι παρὰ φρον καὶ ὅτι βραδέως καὶ ψυχρῶς ὠρίμασεν ἐν σοί, καὶ ἀπεφάσις τὸ περὶ αὐτοκτονίας σχέδιόν σου, ἡ αὐτοκτονία αὐτὴ θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα αἰτιῶν τινων, αἵτινες ἤθελον σὲ φέροι εἰς τοῦτο. Λοιπὸν ἡ πράξις αὕτη δὲν εἶνε ἐλευθέρω.

— Συμφωνῶ πρὸς στιγμὴν ἀσμένως περὶ τῆς ἀποφάσεώς μου, διότι τὸ νὰ φονευθῶ ἄνευ αἰτίας θὰ ἦτο πράξις μωροῦ· ἀλλὰ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκλογὴν τοῦ εἶδους τοῦ θανάτου δὲν ἠδυνάμην νὰ προτιμήσω νὰ ἀπαγχονισθῶ, ἢ νὰ ἀποθάνω ἐξ ἀσφυξίας ἢ ὑπὸ δηλητηρίου, νὰ ριφθῶ ἀπὸ τοῦ ὕψους πύργου τινός, νὰ ἀποκαρτερῆσω ἐξ αἰτίας, νὰ πετάξω τὰ μυελά μου, νὰ ἀνοίξω τὰς τέσσαρας φλέβας μου ἐν λουτήρι, κτλ. κτλ. ὅπως καὶ νὰ ριφθῶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σιδηροδρόμου; Δὲν ἔχω τοῦλάχιστον τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς;

— Οὐδαμῶς. Ἄν ἀπεφάσιζες νὰ κατασυντριβῆς, εἶνε διότι μένεις πλησίον μιᾶς σιδηρᾶς ὁδοῦ, ἢ διότι διανοεῖσαι νὰ παραδώσῃς τὸ πνεῦμα μᾶλλον ἡσύχως, ἢ διότι τὰ εἶδη τῶν θανάτων σὲ ἀπρέσκουσιν, κτλ.

— Ἀλλὰ τέλος, παραδέχομαι ὅτι ἐξέλεξα...

— Οὐδαμῶς! Κινήσεις τινὲς ἐγένοντο ἐν τῷ ὄργανῳ τῆς σκέψεώς σου. Ἡ μὲν προέκυψεν ἐκ τῆς θέας ἀπαγχ-

χονισθέντος τινός, ἡ δὲ ἐκ τῆς ὄψεως ἀτάφου νεκροῦ, αὕτη δὲ πάλιν ἐκ συντετριμμένου τινός κρανίου, ἐκείνη δὲ ἐκ τῶν ἀλγηδόνων βολῆς πιστολίου κατὰ τὸ ἡμισυ ἐπιτυχούσης, ἄλλη δὲ ἐκ τῆς πίεσεως τῆς πείνης κτλ. Ἡ δὲ κίνησις ἡ παριστῶσα τὴν ὑπὸ ἀμάξης κατασυντριβὴν, ἣτις σοὶ ἐφάνη ἡ ὀλιγώτερον δυσάρεστος, ὑπερίσχυσε τῶν λοιπῶν καὶ ὤρισε τέλος τὴν τύχην σου.

— Ἄλλ' ἐὰν ἀντὶ τῆς ῥιφθῶ ἐγὼ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σιδηροδρόμου, εἶχον παράπονα κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς μου, καὶ τὰ παράπονα ταῦτα παρήγαγον τὴν αὐτὴν κίνησιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ μου, μετὰ τῆς μικρᾶς τρύτης διαφορᾶς τοῦ ὅτι μὲ ὄθει εἰς ἀνθρωποκτονίαν ἀντὶ αὐτοχειρίας, καὶ ἔφερον κατὰ τὸ δικάστημα τῆς νυκτὸς εἰς τὸν σιδηροδρόμον τὸ σῶμα τῆς ἀδελφῆς ἢ τοῦ ἀδελφοῦ μου, θὰ ἦμην ἐλεύθερος καὶ θὰ ἦμην ἔνοχος;

— Μὴ εἰσερχόμεθα εἰς τὰς μικρὰς ταύτας λεπτομερεῖς τῶν νομομαθῶν, σὰς παρκακλῶ.

— Ἄ! ἔχει καλῶς, ἐπὶ τὸ προκείμενον. Λοιπὸν ἐπιανερχόμεθα εἰς τὴν αὐτοκτονίαν, λέγεις ὅτι ἐκεῖνος ὅστις ἐκλέγει εἶδος θανάτου ἀπεφάσισε τοῦτο ἐκ τινος αἰτίας. Εἶνε σαφές, διότι ἄλλως, τὸ ἐκλέγειν ἀνευ ὠρισμένης αἰτίας θὰ ἦτο ἡλιθίου. Ἄλλὰ τίνι τρόπῳ τὰ αἷτια ταῦτα ἀναγκάζουσιν ὑλικῶς;

— Διὰ τῆς ἀποτόμου μεταβολῆς τῆς τύχης, αἴφνης ἀπώλεσας τὴν εὐπορίαν καὶ τὴν εὐζωίαν σου. Εἰθισμένος εἰς τὸ νὰ τρώγῃς καλῶς, νὰ πίνῃς καλῶς, καὶ νὰ κοιμᾶσαι καλῶς, εὐρίσκεισαι ἐξ ἀπροόπτου ἐν τῇ ἀθλιό-

τητι. Ἡ στέρησις τοῦ ὀργανισμοῦ σου ἐνεργεῖ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον, ὅστις προορῶν ὅτι θὰ ὑποκύψῃ, προτιμᾷ νὰ ὑποκύψῃ ἀμέσως. Πᾶσαι δὲ αὗται εἶνε φυσικαὶ κινήσεις.

—'Ἄλλ' ἐὰν εἶνε λύπη οἰκογενειακὴ, πόνοι τῆς καρδίας, φόβοι ἀτιμίας, ἐν ἐνὶ λόγῳ αἰτίαι τῆς ἠθικῆς τᾶξεως;

—'Ἡ ἠθικὴ τάξις δὲν ὑπάρχει.

—Περιεμείνομεν τὴν ἀπόκρισιν ταύτην. Καὶ ἔχεις ὅμως τὴν τόλμην νὰ ἰσχυρίζεσαι ὅτι οὐδὲν βεβαιοῖς ἀνευ ἀποδείξεως καὶ ὅτι εὐχαριστεῖται νὰ ἐρμηνεύῃς πιστῶς τὰς διδασκαλίαις τῆς ἐπιστήμης; "Ἄς λάβωμεν τελευταῖόν τι παράδειγμα. Ἰδοῦ! ἡ δεξιὰ χεῖρ μου ἐν ἡρεμίᾳ. Οὐδὲν μὲ βιάζει νὰ τὴν ὑψώσω. Τὸ θέλω ἐν τούτοις. Τὴν ὑψώνω. Εἶνε τοῦτο πρᾶξις ἐλευθέρου;

—Οὐγί. Ὑψοῖς ταύτην ἕνεκα λόγου τινός; ἵνα μὲ πείσῃς ὅτι εἶσαι ἐλεύθερος. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη τοῦ νὰ πείσῃς προέρχεται ἐκ τῆς προρηθείσης συναμιλλῆς ἡμῶν. Αὕτη δὲ ἐκ τῶν γεγονότων, ἅτινα προηγήθησαν. Καὶ οὕτως ἐφ' ἑξῆς μέχρι τῆς γενέσεως ὑμῶν. Ἡ ἠθικὴ ὅπως καὶ ἡ φυσικὴ ζωὴ ἡ διὰ νὰ εἴπῃ τις κάλλιον αὕτη ἢ μόνη ζωὴ, δὲν εἶνε ἡ ἀναγκαῖα διαδοχὴ αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων συνεχομένων φυσικῶς.

—Ἰδὲ ἔτι ἡ χεῖρ μου ὑψώθη. Ἐπικραφῆρω διὰ καμπύλης κινήσεως τὸ ἔσω τῆς χειρὸς ταύτης πρὸς τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ἐπικρατέλλω ταύτην διὰ τῆς ἐπικαλήψεως τῆς αὐτῆς καμπύλης κινήσεως ἐφαρμύζων

τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς ἐπιφάνειαν ἐπὶ τοῦ προσώπου σου. Λαμβάνεις ῥάπισμα· ἐρυθριᾷς, χαλεπκίνεις. οἱ ὀφθαλμοί σου ἐκπέμπουσι φλόγας, θὰ ἀρχίσῃς νὰ φωνάζῃς. Πρὸς Θεοῦ! Τί ἔχεις; Διατί ἐκπλήττεται; Μήπως ἤμην ἐλεύθερος νὰ σοὶ δώσω ῥάπισμα; Καὶ ὁ κόλαφος οὗτος δὲν ἦτο τὸ ἀναγκαστικὸν ἀποτέλεσμα τῆς κινήσεως τῆς χειρός μου, τῆς φαντασίας τοῦ ἐγκεφαλικοῦ λοβοῦ, ὅστις λειτουργεῖ ὑπεράνω τοῦ ὠτός μου, πρὸς τὰς χώρας, ἅς προφυλάττει ἡ μαστοειδὴς ἀπόφυσις καὶ ἡ ἰνιοβρεγματικὴ ῥαφὴ κτλ., κτλ., καὶ δὲν ἀνέρχεται ἐκ διαδοχῆς μέχρι καταβολῆς τοῦ κόμου;...

—Κύριε, ἔχετε ἀληθῶς καταπλήσσαντα παραδείγματα, καὶ μὲ συγκινεῖς λίαν διὰ τῆς μεθόδου σου. Ἦνε ἐναργέστατον εἰς ἐμὲ, ὅτι πάντα ταῦτα δὲν εἶνε ἀλλ' ἢ ἀναγκαστικὸν ἀποτέλεσμα κινήσεως ἐν τῷ σῶ προσθίῳ λοβῷ, καὶ ἂν συνέβαινεν ὥστε, ἐξ ἀκολουθίας τῶν κινήσεων τούτων, νὰ λάβῃς μάχαιραν, ὅπως ταχέως μὲ ἀποσφάζῃς, θὰ εἶχον πολὺ ἄδικον νὰ χρωθῶ. Ἀλλ' ἵνα περάνωμεν τὴν συζήτησιν ταύτην, διότι αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποχωρήσω, δὲν πιστεύεις μετὰ τοῦ Spinoza ὅτι ἡ νομιζομένη ἡμῶν ἐλευθερία εἶνε φαινομένη, καὶ ὅτι ἂν ἔχωμεν συνείδησιν τῶν ἡμετέρων πράξεων, δὲν ἔχομεν ὅμως συνείδησιν τῆς αἰτίας τούτων; » Δὲν πρὸςδέχεσαι μετὰ τοῦ Hume ὅτι «ὁ ἄνθρωπος ἔχει συνείδησιν, οὐχὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐκυτοῦ πράξεων ἀλλὰ μόνον τῶν πράξεών του αὐτῶν, ὡς ἀπλῶν φαινομένων; » Πᾶσα τοῦ ἐγκεφάλου κίνησις προ-

έρχεται ἐκ τῶν ἔξω, διὰ τῶν αἰσθήσεων, καὶ ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ διάνοια, εἶνε ὑλικὸν φαινόμενον ὅπως αὐτῆ, ἢ κινήσις. «Ἡ θέλησις εἶνε ἡ ἀναγκαστικὴ ἔκφρασις καταστάσεώς τινος τοῦ ἐγκεφάλου γεννωμένη ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Δὲν ὑπάρχει ἐλευθερὰ κινήσις. Δὲν ὑπάρχει γεγονὸς θελήσεως, ὅπερ νὰ εἶνε ἀνεξάρτητον τοῦ συνόλου τῶν ἐπιδράσεων, αἵτινες ἀνάπαῃσαν στιγμὴν κινουσι τὸν ἄνθρωπον καὶ θέτουσι περίξ καὶ αὐτῶν τῶν ἰσχυροτάτων, ὄρια, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ὑπερβῶσι.»

Οὕτω θὰ ὠμίλει καὶ οὕτω ὀμιλοῦσιν ἀληθῶς οἱ μαθηταὶ τοῦ Holbach. Κατ' αὐτὸν¹ «Ἡ ἐλευθερία δὲν εἶνε ἀλλ' ἢ ἡ ἐντὸς ἡμῶν αὐτῶν περιοριζομένη ἀναγκαιότης. Οὐδεμίαν ἄλλη διαφορὰ ὑπάρχει μετὰξὺ ἀνθρώπου ῥιπτομένου ἀπὸ τοῦ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἀνθρώπου καταρρίπτοντος ἑαυτὸν, ἢ ὅτι ἡ ὄθησις, ἥτις ἐνεργεῖ ἐπὶ τὸν πρῶτον ἔρχεται ἐξωθεν, ἢ δὲ ὄθησις ἢ προξενουσα τὴν πτώσιν τοῦ δευτέρου ἔρχεται ἔσωθεν ἐκ τῆς ἰδίως αὐτοῦ μηχανῆς.» Ὑπάρχουσι ἰδιαίτεραι περιστάσεις, ἐν αἷς πιστεύομεν ὅτι ἠδυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν τὸ αὐτεξούσιον, π.χ. ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ἀνθρώπου ὅστις, καίτοι κατεχόμενος ὑπὸ ὑπερβαλλούσης δίψης, καθ' ἣν στιγμὴν φέροι τὸ ποτήριον εἰς τὰ χεῖλη, ὅμως σχματᾷ ἐν ἀναγγείλωσιν αὐτῷ ὅτι τὸ ὕδωρ εἶνε δηλητηρησμένον. Ἐχομεν ἄδικον, φάνεται, νὰ πιστεύωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος σχματᾷ ἐλευθέρως. «Ἡ ἐλευθερία ἢ μᾶλλον ὁ ἐγκέφαλος, εὐρίσκειται τότε ἐν ὁμοίᾳ περιστά-

¹ Systeme de la nature, part. I, chp, XI, p. 223.

σει σφαίρας, ἥτις καὶ τοὶ λαβοῦσα ὄθησιν κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ δεξιὰ, παρεκτρέπεται τῆς διευθύνσεως ταύτης, ὅταν ἐτέρα δύναμις ἰσχυροτέρα τῆς πρώτης ἀναγκάζῃ αὐτὴν νὰ ἀλλάξῃ ὁδόν.»

Ὁ Holbach προσφέρει ἡμῖν καὶ ἀριθμητικὸν τύπον τῆς ἐλευθερίας. «Αἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου εἶνε πάντοτε προϊόν δύο παραγόντων, τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐνεργείας καὶ τῆς τῶν ὄντων τῶν ἐπιδρώντων ἐπ' αὐτὸν καίτροποποιούντων τὰς πράξεις των.»

Ἀποκρινόμεθα πρὸς τὴν παντελεῖ ταύτην ἄρνησιν τῆς ἐλευθερίας διὰ διδασκαλίας, ἥτις καὶ χωρὶς νὰ περιβάλλῃ ἡμᾶς μετ' ἀπολύτου τινὸς ἐλευθερίας, ἐπειδὴ αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις ἐνεργοῦσι σταθερῶς ὅπως ἐλαττώσωσι τὸ ἀπόλυτον τοῦτο, δὲν δίδει ὅμως ἡμῖν διὰ τοῦτο ὀλιγωτέραν πραγματικὴν ἐλευθερίαν, ἐσωτάτην εὐθύνην, ἀναμφισβήτητον αὐτεξούσιον. Ἡ ὑπόθεσις εἶνε πολυπλοκωτέρα ἢ ὅσον φαίνεται εἰς τοὺς βεβήλους, καὶ ἔχομεν διχορῆ ἐκδήλωσιν τῆς δυσκολίας ταύτης ἐν τῇ ἀπ' αἰῶνος διαδοχῇ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, αἵτινες σαλεύουσι μεταξὺ τοῦ πεπωμένου καὶ τῆς θείας χάριτος. Ὁ Μωάμεθ ἀναπεταννύει τὴν σημαίαν τοῦ πεπωμένου. Ὁ Καλθίνος δὲν βλέπει ἢ προορισμόν. Ὁ Λούθηρος ἀνακηρύττει τὸ ἀπολύτως αὐτεξούσιον. Φαίνεται ὅτι μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων κεῖται ἡ ἀλήθεια. Ὁ ἀριθμὸς τῶν θεολογικῶν βιβλίων τῶν γραφέντων περὶ τῶν ποιικιλιῶν τῆς θείας χάριτος, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπολογισθῇ, καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἕκαστος κατκνοεῖ ὅτι εἶνε ἀπώλεια

χρόνου τὸ νὰ καταγίνεται τις εἰς τοιαύτας ἐρεῦνας. Ἀλλὰ δύναται νὰ εἶνε ὠφέλιμον τὸ γινώσκειν ποῦ πρέπει νὰ βασιθεῶμεν ἐν τῷ περὶ ἐλευθερίας. Τοῦτο τοῦλάχιστον, φρονοῦμεν μετὰ τοῦ Spurzheim, ὅστις ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου ἔγραψε σελίδας τινὰς κριτικὰς, καὶ συλλογίζεται περὶ τοῦ οὕτω διαμφισβητηθέντος τούτου πράγματος ὡς ἑξῆς.¹

Ἡ λέξις ἐλευθερία λαμβάνεται ἐπὶ ἐννοίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐρείας. Ὑπάρχουσι φιλόσοφοι οἵτινες δίδουσι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν, κατ' αὐτούς, ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν. Δίδει εἰς ἑαυτὸν τὰς δυνάμεις, ἃς ἐπιθυμεῖ, καὶ ἐνεργεῖ ἀνεξαρτήτως παντὸς νόμου. Τοιαύτη τις ἐλευθερία ἀντιφάσκει πρὸς ὃν δημιουργηθέν. Πᾶν, ὅ,τι δύναται τις νὰ εἴπῃ ὑπὲρ αὐτῆς, τελευτᾷ εἰς ἐμφαντικὰς ἐπιφωνήσεις, κενὰς ἐννοίας καὶ ἐστερημένας ἀληθείας.

Ἄλλοι δὲ παραδέχονται, ἀπόλυτον ἐλευθερίαν, ἧς ἕνεκα ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ ἄνευ τινὸς ἕξωθεν κινουόντος. Ἀλλὰ τότε ὑποθέτει τις ἀποτέλεσμα ἄνευ αἰτίας, ἢ ἐξαιρεῖ τὸν ἄνθρωπον τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος. Ἡ ἀλήθεια αὕτη θὰ ἀντέφασκε πρὸς ἑαυτὴν, διότι ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο, ἐν διδομένῃ τινὶ περιστάσει νὰ ἐνεργῇ ἐλλόγως ἢ ἀλόγως, καλῶς ἢ κακῶς, ἀλλὰ πάντοτε ἄνευ κινουόντος ἐλατηρίου. Τέλος πάντα τὰ καθιδρύματα τὰ σκοποῦντα τὸ ἀγαθὸν τῆς κοινωνίας καὶ

¹ Essai philosophique sur la nature morale et intellectuelle de l'homme.

τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἦσαν ἀνωφελῆ. Εἰς τί θὰ ἐχρησί-
 μουν οἱ νόμοι, ἢ θρησκεία, αἱ τιμωρίαι, αἱ ἀμοιβαί,
 ἂν οὐδὲν ἐπενήργει ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον; Διὰ τί θὰ περι-
 μιέγομεν μᾶλλον φιλίαν καὶ πίστιν παρὰ τινος ἢ μῦ-
 σος καὶ ἀπιστίαν; Ὑποσχέσεις, ὄρκοι, εὐχαὶ θὰ ἦσαν
 ἄνευ ἀποτελέσματος. Τοιαύτη τις ἐλευθερία δὲν ἔχει
 λοιπὸν οὐδὲν τὸ πραγματικὸν καὶ εἶνε μόνον κατὰ θεω-
 ρίαν καὶ ἄτοπος.

Πρέπει τούναντίον νὰ ἀναγνωρίσῃ τις τὴν ὑπαρξίν
 ἐλευθερίας συναδούσης πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν,
 ἐλευθερίαν, ἣν ἐννοεῖ ἡ νομοθεσία, ἐλευθερίαν, ὑπό τι-
 νος κινουμένην.

Ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία θεμελιούται ἐπὶ τριῶν ὄρων.
 Πρέπει πρῶτον τὸ ἐλεύθερον ὄν νὰ ἔχῃ ἐκλογὴν μεταξὺ
 πλείων κινήτηριων. Ἀκολουθοῦν τὸ ἰσχυρότερον κινή-
 τήριον, ἢ ἐνεργοῦν ἐκ μόνης εὐχρηστικῆς δὲν ἐνεργεῖ
 πλέον ἐλευθέρως. Ἡ εὐχρηστικὴ εἶνε ψευδὴς τῆς ἐλευ-
 θερίας ἐπιφάνεια. Τὸ πρόβλεπτον, ὅπερ βόσκει τὸ χόρτον
 μετ' ἡδονῆς, δὲν ἐνεργεῖ μετ' ἐλευθερίας, καὶ τὸ ζῶον
 ἢ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀκολουθῶν τὴν ἰσχυροτάτην αὐτοῦ
 ἐπιθυμίαν δὲν εἶνε μᾶλλον ἐλεύθερος. Ὁ κυριώτατος
 χαρακτηριστὴρ τῆς ἐλευθερίας εἶνε ἡ δίκαια, ἢ ἡ δύναμις
 τοῦ ἐκλέγειν τὰ κινουῦντα αἴτια καὶ τοῦ ἐκλέγειν με-
 ταξὺ αὐτῶν. Ὅσα ἢ δίκαια εἶνε ἐνεργοτέρα τοσοῦτω
 μείζων εἶνε καὶ ἡ ἐλευθερία. Οἱ ἐκ γενετῆς ἡλίθιοι,
 τὰ παιδιὰ μέχρι ἡλικίας τινός, ἔχουσιν ἐνίοτε ἐπιθυ-
 μίας πολὺ σφοδράς, ἀλλὰ δὲν θεωροῦνται ἐλεύθεροι
 ὄντα, ἐπειδὴ δὲν ἔχουσιν ἀρκούσαν δίκαιαν, ὥστε νὰ

δικτελλῶσι τὸ ἀληθές καὶ ψευδές. Οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀγωγῆς τυχόντες, ἢ οἱ μεγάλην διάνοικν κεκτημέ-
νοι, εἶνε πλείονος μομφῆς ἄξιοι διὰ τὰ ἐκυτῶν σφάλ-
ματῶν ἢ οἱ ἀμικθεῖς καὶ ἀνόητοι. Ὅσω ἀνωτέρων θέσιν
κατέχουσι τὰ ζῶα ἐν τῇ τάξει τῶν διανοητικῶν δυ-
νάμειων, τοσοῦτω μᾶλλον εἶνε ἐλευθερὰ καὶ μετρυμύ-
ζουσι ἐλευθερώτερον τὰς πράξεις των, πρὸς τὰς ἐξω-
τερικὰς περιστάσεις καὶ τὰ μακθήματα τῆς προτέρας
αὐτῶν πείρας. Ἄν μεταχειρισθῆ τις τὴν βίαν ὅπως
ἀποτρέψῃ κύνῃ τῆς καταδιώξεως λαγωῦ, οὗτος ἀνα-
λογίζεται τὰς ἀναμενούσας αὐτὸν πληγὰς, καὶ ἀν καὶ
ἡ σφοδρότης τῆς ἐπιθυμίας του φέρει εἰς αὐτὸν ῥίγος,
ὅμως δὲν θὰ ἔχη πλέον τὴν τόλμην νὰ ἐξκολλου-
θῆσῃ τὴν καταδιώξιν. Ὁ ἄνθρωπος ἀνώτερος πάντων
τῶν ὄντων τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ ἐν τῇ ζωολογικῇ
κλίμακῃ, εἶνε ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως τὸ ὄν,
ὅπερ ἀποκλύει τῆς ὑψίστης ἐλευθερίας. Αὐτὸς μόνος
ζητεῖ τὴν ἄλυσιν τῶν αἰτιῶν καὶ τῶν ἀποτελεσμά-
των, γινώσκει καλῆτερον νὰ συγκρίνῃ τὸ ἐνεστὼς πρὸς
τὸ παρελθὸν καὶ συγκάγῃ ἐκ τούτων συμπεράσματα διὰ
τὸ μέλλον· σταθμίζει τὴν ἀξίαν τῶν κινούντων αἰτιῶν
καὶ προσέχει τὸν νοῦν εἰς τὰ προτιμήσεως ἄξια· γι-
νώσκει τὴν παράδοσιν, καὶ ὁ νοῦς αὐτοῦ ὀρίζει καὶ διευ-
θύνει τὴν φωτισθεῖσαν θέλησιν, ἥτις πολλάκις ἐναν-
τιοῦται πρὸς τὰς ἐπιθυμίας του.

Τελευταῖός τις ὅρος τῆς ἐλευθερίας εἶνε ἡ ἐνέργεια
τῆς βουλήσεως ἐπὶ τὰ ὄργανα, ἅτινα ὀφείλουσι νὰ ἐκ-
τελέσωσι τὰς προσωπικὰς αὐτοῦ διαταγὰς. Ὁ ἄν-

θρωπος δὲν εὐθύνεται ἐπὶ ταῖς ἐκυτοῦ ἐπιθυμίαις, ἢ ἐπὶ ταῖς διατιθείσαις αὐτὸν δυνάμει ταῖς ἀνεξαρτήτοις ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπου ἄρχεται μετὰ τῆς σκέψεως καὶ τῆς δοθείσης αὐτῷ δυνάμει νὰ ἐνεργῇ κατὰ θέλησιν. Ἐν καταστάσει ὑγείας, τὰ ὄργανα τῆς ἐνεργείας κεῖνται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θελήσεως. Ἡ πείνα εἶνε ἀκουσία, ἀλλ' ἐὰν ἔχων πείναν δὲν τρώγω, ἀσκῶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θελήσεώς μου εἰς τὰ ὄργανα τῆς ἐκουσίας κινήσεως. Ὁ θυμὸς εἶνε ἀκούσιος, ἀλλὰ δὲν ἀναγκάζομαι νὰ κτυπήσω ἢ νὰ κκομεταχειρισθῶ τοὺς δυσαρεστήσαντάς με, διότι ἡ θέλησις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. Ἄν ἡ ἐπίδρασις αὕτη τῆς θελήσεως ἀπώλετο, ὁ ἀνθρωπος δὲν εἶνε πλέον ἐλεύθερος. Τοῦτο συμβαίνει συχνῶς εἰς τοὺς πικράφρονες, οἵτινες αἰσθάνονται ἐπιθυμίας, ἐνορῶσι τὸ ἄτοπον αὐτῶν, μέμφονται ταύτας διὰ τοῦ ἐκυτῶν λογικοῦ· ἀλλὰ δὲν ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ καταστείλωσι τὰς ἐκουσίας αὐτῶν κινήσεις, καὶ παρακαλοῦσι μάλιστα ἐνίοτε νὰ τοὺς ἀποτρέψωσιν ἀπὸ τούτων.

Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερίαις εἶνε αὕτη ἢ βάσις τῆς κοινωνίας καὶ ἂν ἡ ἐλευθερίαις αὕτη εἶνε χίμαιρα, τὸ ἀνθρώπινον γένος ὀλόκληρον, ὅπως τὰ τε κατώτερα ἔθνη, ἅτινα μόνις ἄρχονται νὰ διορῶσι τὴν ἐλήθειαν, καὶ τὰ μᾶλλον χωρήσαντα εἰς τὸν πολιτισμὸν, ἅτινα καλλιεργοῦσι τὰς ἐπιστήμας καὶ ἄρχουσι τῆς βίτης, καὶ οἱ λαοί, οἵτινες ἔζησαν πρὸ χιλιᾶδων ἐτῶν καὶ οἱ σύγχρονοι ἡμῶν, ὀλόκληρον, λέγομεν, τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶνε θύμα

οικτροτάτης ἀπάτης, καὶ περιπλανᾶται εἰς ψευδεστά-
 τας ὁδοὺς καὶ τὰς μάλιστα σφαλεράς, ἃς δύναταί τις
 νὰ φαντασθῆ. Τί λέγομεν, *σφαλεράς*; ἡ λέξις αὕτη
 δὲν ἐκφράζει πλέον τίποτε ἐν τοιοῦτῳ συστήματι, καὶ
 ἐπειδὴ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν δὲν ὑπάρχουσι πλέον,
 ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἠθικὴ τάξις, εἶνε φανερόν ὅτι
 ἀπασα αἰ δηλοῦσαι τὴν τάξιν ταύτην λέξεις, πᾶσαι
 αἰ σκέψαι, πᾶσαι αἰ κρίσεις δὲν ἔχουσι λόγον ὑπάρ-
 ξεως. Ἀλλὰ μόνον ἐάν τις θέλῃ νὰ ἀρνηθῆ τὴν ἐαυ-
 τοῦ συνείδησιν, δύναται νὰ παραδεχθῆ τοιαῦτα συμ-
 περάσματα. «Οἷαδ' ἦποτε καὶ ἂν εἶνε τὰ θεωρητικὰ
 συμπεράσματα εἰς ἃ οἱ λογικοὶ φθάνουσιν ἐπὶ τοῦ ζη-
 τήματος τοῦ αὐτεξουσίου, ἔλεγεν ὁ Samuel Smiles,
 πάντες αἰσθανόμεθα ὅτι ἐν τῇ πράξει εἴμεθα ὅλως
 ἐλεύθεροι νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ
 κακοῦ. Οὐδαμῶς εἴμεθα ὅπως τὸ ξύλον ὅπερ, ῥιφθὲν
 εἰς τὸν χεῖμαρρον δὲν δύναται ἢ ἀκολουθοῦν τὸ ρεῦμα
 νὰ δεικνύῃ τὴν πορείαν τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ἔχομεν ἐν
 ἡμῖν αὐτοῖς τὴν δύναμιν τοῦ κολυμβᾶν καὶ δυνάμεθα
 νὰ ἐκλέξωμεν τὴν ἀρέσκουσιν ἡμῖν διεύθυνσιν, νὰ
 παλιώμεν κατὰ τῶν κυμάτων καὶ ἐναντίον τοῦ ρεύ-
 ματος, νὰ χωρῶμεν σχεδὸν ὅπου ἡμῖν δοκεῖ. Οὐδε-
 μίς ἀπόλυτος ἐναντιότης ἔχει ῥοπήν ἐπὶ τὴν θέλησιν
 ἡμῶν καὶ αἰσθανόμεθα καὶ γινώσκουμεν ὅτι εἰς τὰς
 πράξεις ἡμῶν δὲν εἴμεθα δεδεμένοι ὑπὸ οὐδεμιᾶς μα-
 γείας. Πᾶσαι αἰ ἐμπνεύσεις ἡμῶν, πρὸς τὸ ὠραῖον καὶ
 τὸ ἀγαθόν, θὰ πηρέλουν, ἂν ἄλλως διανοούμεθα. Πάντα
 τὰ πράγματα καὶ πᾶσα ἡ πορεία τοῦ βίου ἡμῶν, αἰ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istor
 Restrictions apply.

οικιακαὶ καὶ αἱ κοινωνικαὶ ἡμῶν διατάξεις, τὰ δη-
 μόσια ἡμῶν κατασκευάσματα, βασιζόντων ἐπὶ τῆς
 πρακτικῆς ἐννοίας τοῦ αὐτεξουσίου. Τί θὰ ἀπέβαιεν
 ἀνευ τούτου ἢ εὐθύνη; καὶ εἰς τί θὰ ἐχρησίμευε νὰ
 διδάσκη τις, νὰ συμβουλευῆ, νὰ κηρύττῃ, νὰ ἐπιτι-
 μᾶ, καὶ νὰ τιμωρῆ; Πρὸς τί ἤθελον χρησιμεύει οἱ
 νόμοι, ἂν ἔλειπεν ἡ καθολικὴ πίστις, ὡς αὐτὸ τὸ κα-
 θολικὸν γεγονός τὸ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐξαχρῶμενον
 καὶ τῆς ἀτομικῆς αὐτῶν ἀποφάσεως τοῦ νὰ συμμορ-
 φοῦνται ἢ μὴ; » Ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐκδηλῶν τὴν ὑψίστην
 ἠθικὴν ἀξίαν εἶνε ἐκεῖνος ὅστις ἐξετάζει αὐτὸς ἐκυ-
 τὸν, ρυθμίζει τὰ ἐκυαυτῷ πάθη, ζῆ κατὰ τὸν νόμον ὧ-
 περ ὑποβάλλει ἑαυτὸν, μελετᾷ τὰ πλεονεκτήματα
 καὶ μειονεκτήματα αὐτοῦ. Ἴδου ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος.
 Ἡ ἀλήθεια εἶνε τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ. Ἄλλ' ἂν ὁ ἄν-
 θρωπος δὲν ἦτο ἐλεύθερος, δὲν θὰ ἐπετρέπετο αὐτῷ νὰ
 πεινᾷ, νὰ διψᾷ, χωρὶς νὰ τρώγῃ καὶ χωρὶς νὰ πίνῃ,
 οὔτε νὰ κυβερνᾷ κατ' οὐδὲν τὰς ὀρέξεις τοῦ ἑαυτοῦ
 σώματος! Ἡ κοινωνικὴ τάξις δὲν θὰ ὑπῆρχε. Ἄλλ'
 οὐδεμιᾶς ἐξωτερικῆς ἀποδείξεως ἔχομεν χρεῖαν ὅπως
 ἀποδείξωμεν τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν. Οὐδεὶς γινώσκει
 τοῦτο κἀλλίον τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως' αὕτη μόνη
 ὄντως ἀπολύτως ἀνήκει ἡμῖν, καὶ ἡ καλὴ ἢ ἡ κακὴ
 διεύθυνσις, ἣν εἰς αὐτὴν δίδομεν ἐξαχρᾶται ὀριστι-
 κῶς ἐξ ἡμῶν. Αἱ ἔξεις καὶ αἱ ἐπιθυμίαι ἡμῶν δὲν
 εἶνε αἱ κυρίαι, ἀλλ' αἱ δοῦλαι ἡμῶν. Καὶ ὅταν ἀκόμη
 ὑπενδίδωμεν, ἢ ἡμετέρᾳ συνείδησις λέγει ἡμῖν ὅτι ἡ-
 δυνάμεθα νὰ ἀντιστῶμεν, καὶ ὅπως νικήσωμεν αὐτὴν

ἐν τῇ διαμάχῃ, δὲν χρειάζεται σταθερότης ἰσχυροτέρα ἐκείνης, ἣν γνωρίζομεν ἐκυτοῦς ἱκανοῦς νὰ ἔχωμεν ὅταν θέλωμεν νὰ πράξωμεν ἔργον τῆς βουλήσεως. Διὰ τῆς ἐλευθέρως χρήσεως τοῦ λογικοῦ ἡμῶν ἀπεργαζόμεθα ἐκυτοῦς ὅ,τι εἴμεθα. Ἄν τὸ λογικὸν τείνει εἰς τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡδονάς, ἰσχυρὰ θέλησις εἶνε δαίμων, οὗ ἡ διάνοια ἀποβαίνει εὐπειθὴς δούλη· ἀλλὰ διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ ἀγχοῦ ἡ αὐτὴ θέλησις εἶνε βασιλισσα ἔχουσα ὑπηρέτας τὰς πνευματικὰς ἡμῶν δυνάμεις, ἄρχουσα δὲ αὐτῶν ἄγει εἰς τὴν ὑψίστην ἀνάπτυξιν, ἧς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶνε ἐπιδεκτικὴ.

Ὁ νομιζόμενος οὗτος ἐπιστημονικὸς ἀθεϊσμός ἐπαγγέλλεται νὰ καταβιάσῃ καὶ διαφθείρῃ πάντας τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἀνθρωπίνου μεγαλείου. Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ ὥστε ἡ ψυχὴ νὰ μὴ βεβαιοῖ τὴν ἐκυτῆς ἀξίαν, νὰ μὴ ἀρχῇ τῆς ὕλης καὶ μὴ κατασκευάσῃ ἐκυτῆ μετὰ ἐνεργοῦ δυνάμεως τό τε περιέχον καὶ τὸ κλίμα. Δὲν παρκατηρεῖ ὅτι ἂν ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου ἦτο τὸ ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεων τῆς φύσεως, τὸ παιδίον καὶ ὁ ἄγριος, ἐφ' οὗς αὗται ἀσκοῦσι μεῖζον κράτος θὰ ἦσαν τελειότεροι ἄνθρωποι, τοῦ σοφοῦ, τοῦ ἐπιστήμονος, τοῦ καλλιτέχνου. Καὶ μόνον τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο κατακρημνίζει τὴν ἀρχὴν τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων.

Ὁ Molleschott ἀμέτρως καταγελά τοῦ ἀγγίλου καὶ πνευματιστοῦ χημικοῦ Liebig, διότι ὁ σοφὸς οὗτος ἐπιστήμων ἐγράφε τὴν φράσιν ταύτην: «Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀριθμὸν τινὰ χρειῶν, αἵτινες πηγαίουσιν ἐκ τῆς

πνευματικῆς αὐτοῦ φύσεως καὶ αἷτινες δὲν ἀναπαύον-
ται ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῆς ὑλικῆς φύσεως· εἰ χρει-
αῦται εἶνε οἱ διάφοροι ὅροι τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ
λειτουργιῶν.» Εἶνε φανερόν ἀπκντᾶ ὁ Moleschott, ὅτι
οἱ λόγοι οὗτοι εἶνε κενοὶ πάσης ἐννοίας. Ἡ ἀνθρωπίνη
φιλοδοξία δύναται ἀλαζονικώτερον σκοπὸν νὰ φκν-
τκσθῆ, τῆς ἀξιώσεως τοῦ νὰ ὑψωθῆ εἰς χρείας, αἷτι-
νες δὲν δύνανται νὰ πληρωθῶσι διὰ τῶν δυνάμεων τῆς
φύσεως;

Ἀναμφιβόλως ὁ συγγραφεὺς τῆς *Κυκλοφορίας τῆς*
ζωῆς, οὐδέποτε ἠσθάνθη τὰς ἐμπνεύσεις τκτύτας τὰς
ὑπερτέρας τῆς ὑλικῆς φύσεως καὶ τῶν διεπουσῶν αὐ-
τὴν δυνάμεων, οὐδέποτε ἐθεώρησε τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀγα-
θοῦ καὶ τοῦ ὠραίου, οὐδέποτε ἐξῆλθε τοῦ κύκλου τῶν
σωματικῶν λειτουργιῶν· τῆς ἀφομοιώσεως καὶ τῆς κα-
τκλύσεως. Ἄν τοῦτο εἶνε ἀληθές, οἰκτείρομεν αὐτὸν καὶ
λυπούμεθα γνωρίζοντες ὅτι ὑπάρχουσι ἐν τῇ ἐπιστημο-
νικῇ ἀνθρωπότητι ὄντα, οἷς ὁ πνευματικὸς κόσμος εἶνε
καθολοκληρίαν ἀποκεκλεισμένος. Ἄλλ' εἰς σὲ ἀποτεί-
νομαι διασκεπτικὸν πνεῦμα, ὅπερ ἀναγινώσκεις τὰς
γραμμὰς ταύτας, εἴτε ἀνὴρ εἶσαι ἢ γυνὴ, εἴτε γέρον
ἢ παιδίον, εἴτε νέος ἢ νέα. Φρονεῖς ὅτι πᾶσαι αἱ τῆς
ψυχῆς χρεῖαι πάντα τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας, πᾶ-
σαι αἱ ἐμπνεύσεις τῆς διανοίας δὲν τείνουσι πρὸς ξέ-
νον τινὰ σκοπὸν καὶ ἀνώτερον τῶν ὑλικῶν μεταμορ-
φώσεων τῆς φύσεως; Πιστεύεις ὅτι πᾶσαι αἱ τάσεις
τοῦ ἀνθρωπίνου ἡμῶν προσώπου ἐγκλείονται εἰς τὸν
κύκλον τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς ἡδονῆς; Ἄν ἡγάπη

σας, κατὰ τὰς θελκτικὰς ὥρας τῆς αὐγῆς τοῦ βίου σου, ἂν τὰ ὄνειρα τοῦ σοῦ ἕκρος ἐβουκάλισαν ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῶν ἰδχνικόν τι ὄν, ὅπερ ἡ ψυχὴ σου κατεπιώπευσεν· ἂν ὁ οὐρανὸς τῶν νέων σου ἐτῶν σοὶ ἐπέτρειψε να διῶδης ἔστω καὶ πρὸς στιγμὴν, ἄστρον τι ἀληθῶς οὐράνιον ἐν τῇ ἐπαγωγικῇ αὐτοῦ ἀκτινοβολίᾳ· νομίζεις ὅτι θὰ εἶνε ἀληθὲς νὰ λάβῃς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Stendhal, ὡς τὴν ἀληθῆ ἔκφρασιν τῆς πραγματικότητος; "Ἄν ἐμελέτησας τὰ ἔργα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν, ὃν ἀνκρίθηται κόσμοι ἐναρμονίως διαγράφουσι ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ φωτός καὶ τῆς ζωῆς· τὴν γῆν, ἣτις βλέπει ἀνανεουμέναις ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτῆς τὰς λαμπρὰς συμφωνίας τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωικῆς δυνάμεως· τὴν ἀτμόσφαιραν, ἣς οἱ περιοδικοὶ νόμοι κυβερνῶσι τὸ καθολικὸν σύστημα τὰ φυτὰ, κόσμημα καὶ ἄρωμα τῆς γῆς, βάλτιν τοῦ οἰκοδομήματος τῆς ὑπάρξεως· τὰ ἐν τῇ ζωῇ ὄντα ὧν ἡ κατασκευὴ δεικνύει ἀνὰ πᾶν βῆμα τὴν θρυμμάσιν προσαρμογὴν τῶν λειτουργιῶν ἐν ταῖς Ὀργάνοις· ἂν ἐμελέτησας τοὺς μεγάλους νόμους τοῦ καθολικοῦ μηχανισμοῦ τῆς οὐτῶ πλουσίας καὶ γονίμου ταύτης φύσεως, ἠρνήθης νὰ χαιρετήσης ἐκ βάθους τῆς ψυχῆς σου τὸν ὑπέρτατον νοῦν, τὸν οὐτῶ μεγαλοπρεπῶς διεκδηλούμενον ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς ὕλης; "Ἄν κατὰ τὸ διάστημα τῆς εὐγλώττου σιγῆς τῶν καταστέρων νυκτῶν, ἡ ψυχὴ σου ἀνεβιάσθη δι' ὑψηλῆς τινος πτήσεως πρὸς τὰς ἀπώτατω ἐκείνας ἐστίαις ἀγνώστου ζωῆς, ἂν ποτὲ ἠρώτησας σεαυτὸν ὁποῖαί τινες δύνανται νὰ εἶνε αἱ μορφαὶ τῆς

μελλούσης ζωῆς, καὶ ἂν ἠσθάνθης ὅτι τὸ ἰδεῖν τῶν ἐμπνεύσεων ἡμῶν δὲν εὐρίσκεται πραγματοποιούμενον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, δὲν ἐρρίγησας ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἀπείρου καὶ τῆς αἰωνιότητος ἥτις μᾶς ἀναμένει; Ἄν ὑπῆρξας μάρτυς τῶν ἐξόχων ἔργων τῆς ἀφροσύσεως καὶ τοῦ ἐλέου, ἅτινα ἐπιχέουσι τὸ βάλσαμον τῆς παρηγορίας ἐπὶ τὰς πασχούσας καρδίαις, ἅτινα δίδουσιν ἐλπίδας οὐρανοῦ δικαιοσύνης εἰς τοὺς ἐξαρίστους τῆς γῆς, ἅτινα ὑποστηρίζουσι τὰ σφαλλόμενα βήματα τοῦ τραυματίου, ἅτινα ἀφιεροῦνται μετὰ τοῦ πάθους τῆς ἀγάπης εἰς τὴν ἀνακούφισιν τῆς ἐπὶ γῆς ἀθλιότητος· δὲν ὡμολόγησας ὅτι ἡ ἀπόλαυσις τῶν αἰσθήσεων καὶ ἡ ἐγωϊστικὴ ἀδιαφορία δὲν περιέχουσι τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου; Ἄν ἠσθάνθης ἐσπέραν τινὰ τὴν μέθην τῆς μουσικῆς, ἐγκαταλείπων τὴν ψυχὴν σου εἰς τὸ βαυκάλισμα τῶν ἀριστουργημάτων τούτων, δι' ὧν οἱ ἔνδοξοι διδάσκαλοι κατεγοήτευσαν τὸν πλοῦν τοῦ ἀνθρωπίνου σκάφους, δὲν διενεήθης ὅτι ὑπάρχουσι ῥήματα, ὅτι ὑπάρχουσιν ἀρμονίαι, ἃς τὸ οὐδ' οὐδέποτε ἤκουσεν καὶ ὧν αἱ γῆιναι μελωδίαι εἶνε μονότονός τις καὶ ἀσθενεστάτη ἤχώ; Ἄν τέλος ἔζησας τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς, τὴν ζωὴν ἐκείνην τὴν διακοπτομένην ὑπὸ θλίψεων καὶ ἐκτάσεων, τὴν ζωὴν ἐκείνην τὴν συγχρόνως αἰσθανομένην καὶ δεσπόζουσαν, ἥτις ταράττεται μὲν ὑπὸ τῶν πόνων τῆς καρδίας· ἀλλὰ γινώσκει ἐπίσης καλῶς νὰ καταφρονῇ ἀγερώχως τὰς τῶν πολλῶν προλήψεις καὶ νὰ κρατῇ μετὰ δόξης τῆς μηδαμινότητος τῆς ὕλης· Ἄν ἐβάδισας ἔχων ὀρθὴν τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ μέτωπον ὑψωμένον

πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἐννοήσας τὴν ἀλήθειαν τοῦ λόγου, ὅτι ἡ διάνοια βλέπει πορρωτέρω τῆς ὕλης, ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει ἄλλας χρεῖς ἢ τὸ σῶμα, καὶ ὅτι ἡ ἠθικὴ ἡμῶν ἀξία οὐδαμῶς γινώσκει τὴν κίνην τῶν δημοσίων ἀγριῶν, ἐνθὰ οἱ θαυμαστοὶοὶ τέρπουσι λαὸν κεχηνότα πρὸς τὴν φυσικὴν καὶ τεχνικὴν αὐτῶν εὐστροφίαν;

Ἄν ὅπως εἶδομεν, ἡ ἐπιστήμη τοῦ ὑλικοῦ κόσμου ἀποβάλλει, ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς μὴ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, συγχρόνως τὴν τε βᾶσιν καὶ τὸ φῶς αὐτῆς καὶ κηθίσταται ὅλως ἀνίκανος νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σοφὴν δημιουργίαν τοῦ σύμπαντος, ἡ ἐπιστήμη τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ἀποβάλλει ἔτι μᾶλλον τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπερξίν τῆς. Τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθὸν, τὸ ὠραῖον διαλύονται εἰς καπνόν. Εἰς ποῖον σκότος βυθίζονται τότε αἱ παλαιαὶ ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας, τῆς αἰσθητικῆς, τῆς ἠθικῆς; Ἡ θέα τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν, δὲν εἶνε πλέον ἢ ὄνειρον. Ὁ σοφὸς, ὁ ἐπιστήμων, ὁ καλλιτέχνης καταπίπτουσιν ἐν τῷ σκότει καὶ τῷ χᾶει. Μάτην θὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι ἡ τέχνη δὲν ἔχει ἄλλα ὑποκείμενα ἢ ἄλλον σκοπὸν ἢ τὸ ἀναπαριστᾶν τὰς εὐαρέστους μορφάς, καὶ ὅτι ἡ γλυπτικὴ, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ μουσικὴ οὐδένα ἄλλον λόγον ἔχουσιν ἢ τὸ θέλγειν τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν. Πλάνη, πλάνη οἰκτρά! Ποῖον εἶνε τὸ κάλλος, ὅπερ ἡ ψυχὴ θεωρεῖ ἐν τοῖς ἀριστουργήμασι τῆς ἀγαλματοποιίας, τῆς ζωγραφικῆς, τῆς ἀρμονίας; Ποῖον εἶνε τὸ κάλλος τὸ ἔλκον ἡμᾶς διὰ τοῦ φωτός καὶ τῶν σκιῶν τῶν φθαρτῶν δοκιμίων; Δὲν εἶνε τὸ ἰδεῶδες καλὸν ἡ μυστηριωδῶς κεκρυμμένη ἀλήθεια, ἧς διψᾷ ἡ ψυχὴ ἡμῶν καὶ, ἣν ἀνα-

ζητεῖ εἰς πάντα τὰ ἀπεικονίσματα; Δὲν εἶνε ἡ ἰδέα ἢ καθαρὰ, ἢ ἄφρατος, ἢ διαυγής, ἢ ἀρχουσα, ἥτις ὡς μαγνήτης πανίσχυρος κατακυριεύει τῆς διανοίας; Ἡ ἀνθρωπότης δὲν ὑψώθη ὑπεράνω τῶν γηίνων ὄντων, ἢ διὰ τοῦ ἐνδελεχοῦς αὐτῆς ἀναθιβασμοῦ πρὸς τὸ ἰδεῶδες, πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀλήθειαν. Ἡ τέχνη θὰ ἦτο μῦθος, φλοιοῦς, πρίγγιον, χάρος, ἀν' ἡ ἀρχὴ αὐτῆς δὲν εἶχε τὴν ἑδραν ἐν τῷ ὑπερτάτῳ κάλλει. Ἐνταῦθα, πρὸ πάντων ἐνταῦθα, ὁ ἀνθρώπος φανεροῦται διὰ χαρκτηρίων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν ὕλην, ἀλλ' ἀνυψουμένων εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἀπείρου. Ἐνταῦθα μάλιστα συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς ἀφθάρτου λαμπρότητος, ἣν ἀνατυποῖ εἰς αἰῶνια καὶ ἀθάνατα ἀριστουργήματα. . . .

"Ἐγὼ ἐνώπιόν μου τὴν εὐτελεῖ κόνιν, τὴν ἀψυχὸν ὕλην, τεμάχιον ἀργίλλου. Ἡ ἔνθους ψυχὴ μου συνέλαβεν ὀρατόν τινα τύπον ὑπερκθρώπου ἀρετῆς, ἐκδήλωσιν τοῦ ἠρωϊσμοῦ, τῆς ἀφοσιώσεως, τῆς ἀγάπης, τῆς λατρείας. "Αργίλλος, γῆ ληρθεῖσα ἐξ ὑγροῦ τινος ὀρυγματος, εἰς σὲ θέλω νὰ ἐμφυσήσω τῆς ψυχῆς μου τὴν ἐμπνευσιν! Εἰς σὲ ἡ διάνοιά μου μέλλει νὰ ἐνσαρκωθῇ! Εἰς σὲ ὁ ὑψηλὸς τύπος, ὃν τὸ πνευμά μου θεωρεῖ, μέλλει νὰ δηλώσῃ τὴν ὀρατὴν αὐτοῦ λαμπρότητα! Εἰς σὲ μέλλουσι νὰ μεταδοθῶσι οἱ πηλμοὶ τῆς ἐμῆς διανοίας! καὶ ὅταν τὸ ἄθλιον σαρκίον μου, πεσὸν εἰς ἀνώνυμόν τινα ἀτιμίαν, θὰ εἶνε ἐκ πολλοῦ χρόνου ἠφανισμένον ἀπὸ τῆς βασιλείας τῶν ζώντων, ὅταν ἀπὸ πολλοῦ ἔσως ἦδη τὸ ὄνομά μου θὰ εἶνε ἐξηλειμμένον ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν γενεῶν, καὶ μετὰ τεσσαράκοντα

ἔτι ἐκκτονταετηρίδας οἱ ὀφθαλμοί, οἵτινες θὰ σὲ θεω-
ρῶσι, θὰ θεωρῶσι τὴν δίκνοιν μου! μυριάδες καρδιῶν
θέλουσι πάλλει καὶ θὰ πάλλωσιν ἔτι ἐνούμεναι μετὰ
τῆς ἰδικῆς μου! Καὶ ἐνώπιόν σου κί ψυχαὶ θὰ κλίνωσιν
ὅπως χαριετίσωσι τὴν θείαν ἀρετὴν, ἧς μία μόνη ἀπτις
ἐσχημάτισε τὴν περιβάλλουσάν σε ἀφθαρτον λάμπιν!

Ὁ ἐνδοξότατος κληρὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν
θὰ ἦτο Πλάτων ἢ δέλεαρ ἐν τῇ μηχανικῇ θεωρίᾳ τοῦ
σύμπαντος. Τὸ Ἄληθές, καὶ τὸ Ἀγνόον θὰ ἠρχνίζοντο
μετὰ τοῦ Ὁρκίου. Μάτην οἱ ἡμέτεροι ἀντίπλοιο ἀντι-
τάσσουσιν ἡμῖν τὸν παρδειγματικὸν καὶ ἀμεμπτον
αὐτῶν βίον· δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῶν ἀτοπιῶν
τῆς δικίτης αὐτῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων
τῶν διδασκαλιῶν των. Λοιπὸν, λογικῶς χωρὶς νὰ ἀντι-
ράκη εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀρχὴν, ἡ ἀθεία δὲν δύνα-
ται νὰ ἰδρῶσῃ ἠθικὴν τάξιν. «Ὁ ὕλισμός λέγει εὐ-
στόχως, ὁ Patrice Larroque, εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύει
ἢ εἰς τὸ νὰ ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου πᾶν
σπουδαῖον καὶ πᾶσαν ἀξίαν. . . καὶ νὰ δικαιώσῃ τοὺς
ἀνθρώπους ἐκείνους, τοὺς μάλιστα ἀξιοκαταφρονήτους,
οἵτινες τὴν ἰκανότητά αὐτῶν ἀσχοῦσιν εἰς τὸ νὰ καρ-
ποῦνται ὅσον τὸ δυνατόν ἀσφαλέστερον τὴν ἀθλιότητά
καὶ τὴν ἠθικὴν ἐξχρεΐωσιν τῶν ὁμοίων των.»

Πιστεύομεν ἀσμένως ὅτι οὐχὶ καὶ πάντες οἱ ὕλι-
στικὶ εἶνε διὰ τοῦτο διεφθαρμένοι, οὐδὲ γινόμεθα ἡγῶ
τῶν κατηγορούντων αὐτοὺς ὅτι ζῶσιν «βεβυθισμένοι
ἐν τῇ μέθῃ τῆς ἀσωτείας.» γινώσκομεν ἄνδρας καὶ
γυναῖκας ὧν ὁ ἔντιμος καὶ ἀμεμπτος βίος εἶνε παρά-

δειγμα ἠθικότητος, εἰ καὶ δὲν πιστεύουσιν εἰς τὴν ὑπαρξιν τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ὁμολογήσωμεν ὅτι κατὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν σύστημα, ἡ τιμιότης αὕτη εἶνε πρᾶγμα τῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ ὅτι ἂν εἶνε δίκαιοι καὶ τίμιοι, ἂν ἔχωσι συνειδήσιν, ἂν εἶνε φιλόκνητοι καὶ συμπνεῖς, ἂν ἀνθίστανται εἰς τὰ ὀλέθρια πάθη, ἂν βοηθοῦσι τὴν ἀθλιότητα, ἂν δὲν θύουσιν εἰς τὸν μόσχον τὸν χρυσοῦν, ἂν προτιμῶσι τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν ἀγνότητα τοῦ ὑπόπτως κτηθέντος πλούτου, δὲν ὀφείλουσιν εἰς τὸ ἑαυτῶν σύστημα τὴν ἠθικὴν ταύτην ἀξίαν, ἀλλ' εἰς ἐσωτερικὴν τινα πεποιθήσιν, ἣτις ὀδηγεῖ αὐτοὺς ἐν τῇ ἀγνοίᾳ των καὶ διαμικρύνεται κατὰ τῶν λόγων καὶ τῆς φιλοσοφίας αὐτῶν. Δὲν εἶνε ἠθικοὶ διότι εἶνε πυρρωνισταί, ἀλλ' εἶνε ἠθικοὶ καίπερ πυρρωνισταί. Καὶ τῷ ὄντι, τί σημαίνει ἠθικὴ ἄνευ σκοποῦ καὶ ἄνευ λόγου;

Ἀναμφιβόλως, πιστεύομεν εἰς ἠθικὴν τινα, ἀνεξάρτητον τοῦ καθολικισμοῦ, καὶ αὐτοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ καθόλου παντὸς θερησκευτικοῦ σχήματος· ἀλλὰ δὲν πιστεύομεν εἰς ἠθικὴν ἀνεξάρτητον αὐτῆς τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ. Ἄν αἰ ἀλήθειαι τῆς φυσικῆς τάξεως ὑπῆρχον μόναι, ἂν αἰ ἀλήθειαι, ὧν ἀντεγόμεθα ὅπως ἀνήκωμεν εἰς τὴν ἠθικὴν τάξιν ἦσαν ἀπλοῖ μόνον μῦθοι, ὁμολογοῦμεν ὅτι εἰς τὰ ὄμματα ἡμῶν, αὕτη ἡ ἠθικὴ θὰ ἦτο ἀτοπία καὶ ἡ τιμιότης ἀφελῆς μωρία.

Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἄλλα τῶν ὑλικῶν αἰσθημάτων. Ἄ'Ο ἄνθρωπος ὁ διερχόμενος τὰς ἑαυτοῦ ἡμέρας ἐν ἀνέτω τινὶ κατὰστάσει βίου, ἢ μᾶλλον ὁ μὴ κατὰ

λίσκων ἄπικντα τὸν ἑαυτοῦ χρόνον ὅπως ἐπακρέσῃ εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν, λέγει μέγας τις ἀστρονόμος,¹ αἰσθάνεται χρεῖας, πρὸς ἃς οὐδὲν κοινὸν ἔχουσιν αἱ αἰσθήσεις, αἰσθάνεται λύπας καὶ χαρὰς ὅλως ξένας τῶν ἀθλιότητων τοῦ βίου. Καὶ ἂν ἄπικται αἱ λύπαι καὶ αἱ χαραὶ αὐτῆς ἐξεδηλώθησαν μετὰ τινος δυνάμεως, δὲν δύναται πλέον νὰ συγγέῃ αὐτὰς πρὸς τὰς γεννωμένας ὑπὸ τῶν ζωϊκῶν ὀρέξεων· αἰσθάνεται ὅτι εἶνε ἄλλου εἶδους, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς ὑψηλοτέρην τινὰ τάξιν. Καὶ δὲν εἶνε τοῦτο μόνον. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εὐχαριστεῖται μόνον εἰς τὰ πικύνια τῆς φαντασίας του, εἰς τὰς τέρψεις τῶν κοινωνικῶν ἔξεων, ἀγαπᾷ ἐκ φύσεως τὴν θεωρίαν. Δὲν θεωρεῖ τὸν κόσμον τοῦτον, τὰ περικυκλοῦντα αὐτὸν ὄντα μετὰ ψυχρᾶς ἐκπλήξεως ὡς σειρὰν φαινομένων, ἅτινα ἐνδικαίρουσιν αὐτῷ μόνον διὰ τῶν σχέσεων, ἃς μετ' αὐτοῦ ἔχουσιν. Ἀλλὰ θεωρεῖ ταῦτα ὡς σύστημα ἔχον τάξιν καὶ σχέδιον. Ἡ ἀρμονία τῶν μερῶν, ἡ σοφία τῶν συνδυασμῶν κινεῖ τὸν μέγιστον αὐτοῦ θαυμασμόν. Οὕτω φέρεται εἰς τὴν ἐννοικὴν δυνάμειν, νοῦ ἀνωτέρου ἑαυτοῦ, ἱκανοῦ νὰ παρᾶγῃ, νὰ ἐνοηθῇ πᾶν ὅ,τι βλέπει ἐν τῇ φύσει. Δύναται νὰ ἀνομάσῃ τὴν δυνάμιν ταύτην ἄπειρον, διότι δὲν διακρίνει ὅρια ἐν τοῖς ἔργοις ἐν οἷς αὕτη ἀποκαλύπτεται. Ἔτι δέ· Ὅσῳ πλέον ἐξετάζει, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐκτείνει τὰς ἑαυτοῦ παρρηρήσεις, ὅσῳ πλείονας μεγалоπεπειάς ἀνακαλύπτει, τοσοῦτῳ μᾶλλον διαρᾷ μεγαλειῶν.

¹ Discourse on thy Study of natural philosophy by J. F. W. Herschel.

«Βλέπει ὅτι πᾶν ὅ,τι ὁ μικρότερος βίος καὶ ἡ ἰσχυροτάτη δίκαια τῶ ἐπιτρέπουσιν ὅπως ἀνακκλύσῃ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐρευνῶν, ἢ δίδουσιν αὐτῷ καιρὸν καὶ ὠφελήσῃ ἐκ τῆς ἐρέυνης τῶν ἄλλων, ἄγει αὐτὸν ἀσφαλέςτερον εἰς τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης. Εἶνε ἄπορον ἂν ὄν τοιαύτης φύσεως συλλυμβάνει πρῶτον τὴν ἐλπίδα, φθάνει κατόπιν εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ νοητικὴ αὐτοῦ ἀρχὴ δὲν θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν τύχην τοῦ περιεκκλύμματος ὅπερ περιβάλλει αὐτήν, ὅτι δὲν θέλει τελευτήσῃ τὸ ἐν, ὅταν τὸ ἕτερον διαλυθῇ; Εἶνε ἄπορον ἂν πιστεύῃ ὅτι ἀντὶ καὶ σθεσθῇ, θὰ μεταβῇ εἰς νέαν ζωὴν, ἐνθα, ἐλεύθερος τῶν μυρίων δεσμῶν τούτων, ἔτινα ἐμποδίζουσι τὴν πτῆσιν αὐτοῦ, θὰ ἔχῃ αἰσθήσεις λεπτοτέρας, δυνάμεις ὑψηλοτέρας, θὰ ἀντλή ἐκ τῆς πηγῆς τῆς σοφίας, ἧς ἐπὶ τοσοῦτον ἐδίψα ἐπὶ τῆς γῆς; »

Ἡ ὕλιστικὴ ὑπόθεσις ἐξορίζει τὸ ἠθικὸν τοῦτο μεγκλεῖον, πάσας τὰς ὑψηλὰς τχύτας ἐμπνεύσεις. Ἄλλ' οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι εὐκόλως ἀποφάνονται γνώμην καὶ περὶ τούτων. «Ἄς ἀπομακρύνωμεν, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς *Δυνάμεως καὶ τῆς Ἔλπης*, πᾶν ζήτημα τοῦ ἠθικοῦ καὶ ὠφελίμου. Ἡ φύσις δὲν ὑπάρχει οὔτε διὰ τὴν θρησκείαν, οὔτε διὰ τὴν ἠθικὴν, οὔτε διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν θὰ εἴμεθα γελοῖοι—ἀκούσατε!—δὲν θὰ εἴμεθα γελοῖοι, ἂν ἐκλιόμεν ὡς τὰ παιδίκα ὅτι τὰ τεμάχια τοῦ ἄρτου ἡμῶν δὲν ἔχουσιν ἰκκὸν βούτυρον; »

Πῶς εὐρίσκειται τοῦτο τὸ... τεμάχιον βουτυρωμένου ἄρτου; Ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν κκλῶς τὴν ἀστείότητα ἐν οὕτῳ σπουδαίῳ ζήτηματι.

Πρὸ τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς τάξεως, φαίνεται ἡμῖν ὅτι πρέπει νὰ ἀπώλεσέ τις πᾶν αἰσθητικὴ ἀληθεία ὅπως ὑποδουλώσῃ τὰς ἀρετὰς ταύτας εἰς τὰς κινήσεις τῆς ὕλης. Πῶς ὑπὸ τὸ εὐγλωττον αὐτῶν κράτος τολμῶσι νὰ ψελλίζωσι μετὰ τοῦ Moleschott, ὅτι «ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει κατὰ μέρος τὴν προνομιοῦχον τάξιν, ἣν κατέχει μετὰ τῶν ζώων εἰς τὴν δύναμιν τοῦ νὰ τρέφεται ποτὲ μὲν διὰ φυτῶν, ποτὲ δὲ διὰ κρέατος; Ὡσχύτως νὰ λέγωσι μετὰ τοῦ Helvétius ἔτι «ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν χειρῶν αὐτοῦ μόνον τὴν ὑπεροχὴν του ἐπὶ τῶν ζώων;» Πῶς θὰ ἐπιδοκιμάσῃ τις τὸν Büchner, διδάσκοντα ὅτι ἡ ὕλη εἶνε ἡ βᾶσις πάσης γῆινης ἢ ἀνθρωπίνης μεγαλειότητος, — ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις ἀνεγνώρισε τὴν ταυτότητα τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος, ἔχει ἴσον ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ὕλης ταύτης, — καὶ ὅτι ἡ προσηγορία ὑλιστῆς εἶνε τιμητικὸν ὄνομα, διότι εἰς τοῦτον ἡ ἀνθρωπότης ὀφείλει τὸ μεγαλειόν της¹. Πῶς νὰ συμφωνήσῃ τις μετὰ τοῦ Herbert Spencer, εἰς τὰς ἐξῆς ἀποφάσεις: «Ὅ,τι κλοῦμεν ποσότητα συνειδήσεως ὀρίζεται διὰ τῶν στοιχείων τῶν συνιστώντων τὸ αἶμα· τοῦτο βλέπει τις σαφῶς ἐν τῇ ἐξεγέρσει, ἣτις ἐπακολουθεῖ ὅταν εἰσάγωσιν εἰς τὴν κυκλοφορίαν χημικὰς τινὰς συνθέσεις οἷον τὸ οἶνονπνευμακὶ καὶ τὰ φυτικὰ ἀλκαλοειδή.» Πῶς θὰ κοινωνήσῃ τις τῆς γνώμης τοῦ Littré, κηρύττοντος ὅτι ἡ θέλησις εἶνε συμφυῆς πρὸς τὴν ἐγκεφαλικὴν οὐσίαν, ὅπως τὸ συ-

¹ Force et Matière, ch. v. Dignité de la matière.

σταλτὸν πρὸς τοὺς μῦς, καὶ ὅτι τὸ αὐτεξούσιον οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τρόπος ἐγκεφαλικῆς ἐνεργείας¹; » Ἡὼς δύναται τις νὰ ὑπαγάγῃ εἰς τὰς ἰδιότητας τῆς γῆ-μείκς καὶ τῆς φυσικῆς τῶν σωμάτων, εἰς τὰ φαινόμενα τῆς θρέψεως καὶ τῆς ἀφομοιώσεως τὰ γιγάντια ἔργα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μεγαλοφυΐας; Τελευτῶντες τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ἃς ἐπκνέλωμεν εἰς τὰς θεωρίας ἀφ' ὧν ὠρμήθημεν, καὶ ἃς ὁμολογήσωμεν τὴν ἀνακολουθίαν τῶν φιλοσόφων τούτων, οἵτινες φαντάζονται ἀγερώχως, ὅτι ἐξέτειναν γέφυραν μεταξὺ τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος, χωρὶς νὰ πκρκτηρήσωσιν ὅτι μόνον χάλικας τινὰς ἔρριψαν εἰς τὴν ἄβυσσον. Περιγράφουσι τὰς ἀτομικὰς κινήσεις τῶν οὐσιῶν, τὰς μεταμορφώσεις τῶν συνδυασμῶν, τοὺς τρόπους τῆς ἀφομοιώσεως καὶ τῆς κατὰλύσεως καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὰς μεταμορφώσεις αὐτὰς, αἵτινες μεταφέρουσι μέρος σιδήρου ἐκ τοῦ πνεύμονος εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἐξηγοῦσι σαφῶς τὸν σχηματισμὸν τῆς διανοίας. » Ἐπειτα δὲν φοβοῦνται νὰ προσθέσωσιν. « Ἐχομεν τῶν ἀληθειῶν τούτων οὕτω βεβαίως ἀποδείξεις, ὥστε δόγμα τι τῆς πίστεως τῶν ἡλιστῶν, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προαίσθημα μεγάλης ἀξίικς, οὔτε ὡς τολμηρὰ τις προφητεία, ἀλλ' ὡς τὸ ἀποτέλεσμα πεποιθήσεως βαθέως ἐρριζωμένης². »

Ἴδου τολμηρὰ ἀπόφκσεις. Μάθετε λοιπὸν πάντες ὧ ἡθικολόγοι καὶ φιλόσοφοι! Ὁ ἄνθρωπος εἶνε προϊόν τῆς τροφῆς, τῆς πκτρότητας, τοῦ κλίματος, τῆς γῆς

¹ Dictionnaire de Nysten, article VOLONTÉ

² Moleschott, Circulation de la vie. t. II, p. 57.

τῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ, καὶ ἂν ἐμπνέεσθε ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς ἐπιθυμίας νὰ περὶσσεύεσθε πρόοδόν τινα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, δὲν πρέπει νὰ ἀπασχοληθῆτε κυρίως εἰς τὸ νὰ ἀνυψώσετε τὸν ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν βαθμὸν ἐκάστου ὑποκειμένου, ἀλλὰ νὰ ἴδετε πῶς ζῆ, καὶ διὰ τίνων τροφῶν τρέφεται· ἂν ὑπάρχη ἰκανὸς σιδήρου (διότι τὸ ἔλλειμμα τοῦ σιδήρου εἶνε ἐν τῶν λυπηρῶν σημείων τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, καὶ αἱ νεάνιδες ἔχουσιν μεγίστην ἀνάγκην Lett. XI.) ἂν ὑπάρχει ἰκανὸν φώσφορον (διότι τὸ αἷμα, ὁ ἐγκέφαλος ἀπλῶς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἅτινα κατέχουσι τὰς ὑψηλοτέρας σειρὰς ἐν τῇ κλίμακί τῆς ζωῆς ὀφείλουσιν εἰς τὸ φωσφορικὸν λίπος² τὸν οὐσιωδέστερον αὐτῶν χηρὰ κτῆρα Lett. XI)· ἂν ὑπάρχει ἰκανὸν ἄλλας ἐν τῷ πνεύματι καὶ σάκχαρι ἐν τῇ καρδίᾳ. Τὸ θεμελιῶδες ζήτημα εἶνε τὸ καλῶς τρέφεσθαι καὶ τὸ καθιστῆν ἀρμονίαν τινὰ μεταξὺ τῆς ζωικῆς καὶ τῆς φυτικῆς διαίτης. "Ἄς ἐκλεξώμεν μεταξὺ τῶν στοιχείων τῶν τελευταίων τούτων, τὰ ἔχοντα πλείονος θρεπτικὰς οὐσίας καὶ πρὸ πάντων τὰ διακλύποντα δι' ὑπερέκλειοντος φωσφόρου. Δὲν πρέπει ὅμως τις νὰ χωρῆ εἰς τὰ ἄκρα καὶ νὰ καταβροχθίζῃ τὰ χημικὰ φωσφόρα. Ἀλλὰ τῶν γεωμήλων, τῆς ὀρύζης, τῶν δαυκίων, τῶν γογ-

² Προκειμένου τοῦ λόγου περὶ τῆς ἐξυμνήσεως τῶν φωσφορικῶν τροφῶν συγχαρηθῆτω ἡμῖν νὰ ἐρωτήσωμεν τοὺς ἐνθουσιωδῶς υπεργνωμιάζοντας ταύτας, ἂν νομίζουσιν ὅτι οἱ ἄλλοι οἱ κατοικοῦντες τὰ παράλια τῆς Πικαρδίας καὶ Βρετανίας, οἵτινες τρέφονται ἔιχθῶν, περιλαμβάνονται ὑπὸ ἐκτάκτου νοσηροσύνης.

γυλίων, τῶν κρομμύων, τῶν ἀσπικραγγίων, τῆς ἀγγι-
νάρικας, τοῦ λαχάνου, τῆς κρόμβης, ἃς προτιμῶμεν,
«τὰ Πίσα, τοὺς Φάσηλους καὶ τὰς Φακαί.» Ἴδου αἱ
τρεῖς οὐσίαι αἱ τρέφουσαι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα! καὶ
μετ' ἀφάρτου ἡδονῆς γράφουσι περὶ τῶν τριῶν τούτων
ἐξαιρέτων ὀσπρίων. Ἄς παράσχωμεν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν
εὐχάριστησιν, νὰ ἀκούσωμεν πρὸς στιγμὴν τὸ χωρίον.
«Τὰ πῖσα, οἱ Φάσηλοι καὶ αἱ Φακαί ἐξακολουθοῦσι
ἀνθοῦντα πρὸ τῶν ὀρθακλιῶν ἡμῶν. Τὰ πῖσα, οἱ Φά-
σηλοι καὶ αἱ Φακαί περιέχουσι σχεδὸν τοσοῦτον λεύ-
κωμα (φασηλίνη) ὅσον τὸ αἶμα ἡμῶν· ἂν καὶ πλείο-
νος τιμῶνται καὶ ἡ προετοιμασία αὐτῶν εἶνε δακρυ-
νηροτέρα, τὰ Πῖσα, οἱ Φάσηλοι καὶ αἱ Φακαί εἶνε
εὐωτότερα τῶν γεωμήλων. Καὶ δύνανται νὰ παρά-
γωσιν αἶμα καλλῆς ποιότητος καὶ ἐνισχύωσι τοὺς μῦς
καὶ τὸν ἐγκέφαλον. Τὰ δὲ γεώμηλα δὲν δύνανται
τοῦτο. Τὰ Πῖσα, οἱ Φάσηλοι καὶ αἱ Φακαί ἔνεκα τῆς
θρεπτικῆς αὐτῶν ιδιότητος πωλοῦνται ἀντὶ ἐλάχιστους
τιμῆς ἢ τὰ γεώμηλα, ὅπως ὁ σίδηρος εἶνε εὐωτότερος
τῶν ζύλων ὅταν πρόκειται νὰ κηχτισκευασθῶσι σιδηραὶ
ὕδοι. Τὰ Πῖσα, οἱ Φάσηλοι καὶ αἱ Φακαί δίδουσι δύνα-
μιν εἰς τὴν ἐργασίαν, καὶ παρέχουσιν ἐξ ἑαυτῶν τὸ
κέρδος, ἐνῶ τροφή ἐκ γεωμήλων διαρκῆς, ἐπιφέρει
βεβαιότατα τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν φθίσιν τοῦ σώμα-
τος. Ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐπὶ δέκα πέντε ἡμέρας ζῆ μόνον
ἐκ γεωμήλων, δὲν εἶνε πλέον εἰς κατάσκειν μηδὲ
νὰ ἀποκτῆ ταῦτα.¹»

¹ Moleschott, loc. cit. conclus, t. II, p. 225.

Ὁ ῥήτωρ θὰ συνέγραψε βεβαίως ὁμολογὸν μετὰ κη-
 πωροῦ τινος (ἢ ἴσως ξενοδόχου) ἀποκλειστικῶς ἀσχο-
 λουμένου περὶ τὰ παντοδύναμα ταῦτα ὄσπρια. Εἶθε νὰ
 φέρωσιν αὐτῷ εὐτυχίαν!

Ἰπὸ τὸν νέον τοῦτον πανηγυρικὸν τῶν ἐν λόγῳ θρε-
 πτικῶν οὐσιῶν, ὁ ὕλισμός ἤρέμει ὑπολισθαίνει καὶ ὑπ-
 εισέρχεται ἀθορύβως. Παρέβαλον αὐτόν ποτε (ἀλλὰ
 δὲν θέλομεν, νὰ τὸ πιστεύσωμεν) πρὸς τὸ πρᾶγμα περὶ
 οὗ λέγει ὁ δὸν Βασίλειος: θροῦς τις ὑπόκωφος, ἀπτόμενος
 ἀκροθιγῶς τοῦ ἐδάφους ὅπως ἡ χελιδὼν πρὸ τῆς θυέλλης,
 ἥτις ἡσυχαίτατα ψιθυρίζει καὶ διίπτταται, καὶ σπείρει,
 φερομένη διὰ τοῦ ἀέρος, τὸ δηλητηριασμένον βέλος...

Οἰοῦνδ' ἴποτε καὶ ἂν εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τὸ παρα-
 γόμενον ὑπὸ τῶν μαγικῶν τούτων ἀλευροειδῶν οὐσιῶν,
 δὲν ζητοῦμεν ἐν τούτοις τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρω-
 πίνου πνεύματος.

Ὅταν τέλος προσθέτωσιν ὅτι ἡ ἀδιαφιλονείκητος
 καὶ μὴ διαφιλονεικηθεῖσα δύναμις τῆς τροφῆς ἐπὶ τὴν
 φυσικὴν κατάστασιν τοῦ ἀτόμου, ἀρκεῖ ὥστε νὰ δι-
 κιώσῃ τὴν ἀπόλυτον τούτην πρότασιν: ἡ ὕλη κυ-
 βερᾷ τὸν ἄνθρωπον, περιπίπτουσιν εἰς τὴν ὑπερβο-
 λὴν τῶν ὀπικῶν συστήματός τινος, ἀρνούμενων πάντα
 ὅσα εἶνε ἐκτὸς τοῦ ἰδίου αὐτῶν συστήματος, στρε-
 βλοῦντες τὰ πρᾶγματα ὅπως ὑπαγάγωσιν αὐτὰ ὑπὸ
 τὸν ἴδιον κανόνα. Ἄν οἱ μετὰ βεβαιότητος πάντοτε
 ὁμιλοῦντες οὔτοι ἐλάμβανον τὸν κόπον νὰ παρατη-
 ρῶσι, δὲν ἤθελον ἐξαιολογηθῆ ὑποστηρίζοντες παρο-
 μοίαις πλάνης. Οἰοῦνδ' ἴποτε καὶ ἂν εἶνε ὁ χαρρακτῆρ,

ὁ σκοπός, τὸ στήριγμα τῶν μεγάλων βουλήσεων, περὶ
 ὧν ὠμιλήσαμεν, τὸ παράδειγμα αὐτῶν εἶνε καλὸν καὶ
 ἀντιτεχνῆ πρὸς τὰς ἀφρονάς ταύτας διαβεβαιώσεις.
 Ἰδοὺ ὁ μέγας τῶν Ἰνδιῶν ἀπόστολος François Xavier.
 Ἄς ἀκολουθήσωμεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ Ἰωάννου Γ'.
 γαλέντος πλοίου εἰς τὰς πορτογαλικὰς Ἰνδίας, κατερ-
 χόμενον τὸν Tage, κλογοερικὸν τρίβωνα ἐνδεδυμένον,
 ἔχοντα ἀντιπαντὸς ὁδοπορικῷ φορτίου τὴν σύνοψιν του
 μόνου, διότι ὁ ἀνδρεῖος οὗτος εὐγενὴς ἐξ ἐπιφανοῦς οἴ-
 κου καταγόμενος, σοφὸς δ' ἤδη (22 ἐτῶν) καθηγητῆς
 τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Πκρισίων,
 εἶχε τὰ πάντα ἐγκαταλείψει ὅπως ἀκολουθήσῃ ἕνα τῶν
 φίλων του. Τὴν ἡμέραν, ἐργάζεται μετὰ τῶν ναυτῶν
 περιποιούμενος αὐτούς, τὴν νύκτα, κοιμάται ἐπὶ τοῦ
 καταστρώματος ἔχων προσκεφάλαιον κύλινδρον σχοι-
 νίων. Φθίνει εἰς Goa ἐν τῷ μέσῳ ἐλευσίνης τινος κοινό-
 τητος, οὐδεμίαν ἄλλην φιλοδοξίαν ἔχων ἢ καὶ σώτη
 τούτην ἀπὸ τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῆς ἀθλιότη-
 τος. Βραδύτερον, ἀκολουθῶν τὴν ἀποστολὴν τῆς αὐ-
 ταπκρνήσεως κατέρχεται κατὰ μῆκος τὴν ἀκτὴν τῆς
 Κομορίνης, καὶ οἰκοδομεῖ ναὸν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον.
 Βραδύτερον ἔτι εὐρίσκει τὸν αὐτὸν ἐν Μελάνκα· καὶ
 ἐν τῇ Ἰκπωνία μεταξὺ νέων φυλῶν καὶ νέων κλιμά-
 των. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἕκαστος αὐτοῦ ὁ βίος ὑπῆρξε σειρὰ
 σωματικῶν πόνων καὶ πνευματικῶν ἔργων. Ἡ πείνα,
 ἡ δίψα, ἡ γυμνότης, τὰ θανατηφόρα μαρτύρια ἔπρατ-
 τον τὴν ὁδὸν εἰς τὸν γενναῖον τοῦτον στρατιώτην τῆς
 πίστεως. Ἀλλ' ἐχώρει ἐμπρὸς ἀγόμενος ὑπὸ ἀδαμά-

στου ἀποφάσεως. «Οἷοσδῆποτε καὶ ἂν εἶνε ὁ θάνατος ἢ τὸ μρτύριον ὕπερ μὲ ἀναμῆνει, ἔλεγεν, εἴμκι ἔτοιμος νὰ ὑποφόρω χιλιάκις ὑπὲρ τῆς σωτηρίας μιᾶς μόνης ψυχῆς.» Τοῦ θανάτου αὐτοῦ προηγῆθη πυρετός, ὅστις ἐπέσχεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Κίνας. — Τί γίνεται πρὸ τοιούτων πρκαδειγμάτων τὸ φυσιολογικὸν συμπέρασμα περὶ τῶν πίσων, τῶν φασήλων καὶ τῶν φακῶν; Ἐκατὰ τί ἡ τροφή τοῦ Xavier ἐκυβέρνα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; Εὔρε ἐν ταῖς ἀγνώστοις ἐκεῖναις χώραις τὴν ἀκριβεστάτην ἐκεῖνην πλάστιγγα, ἣν συνιστῶσιν εἰς τὸν κάτοικον τῆς πόλεως; καὶ ἦν ὁ ἐν ῥαστώνῃ διάγων πλούσιος δύναται νὰ παραγείλῃ εἰς τὸν ἔκλυτον Βατέλ; Ὅποιον σχέσιν ὁ Brillat—Savarin καὶ ὁ Grimod de la Reynière ἔχουσι μετὰ τοῦ Ignace de Loyola, τοῦ Francois Xavier ἢ τοῦ Vincent de Paul; Οἱ μεγάλοι περιηγηταὶ ἐν οἷς διακλᾶμπουσι τὰ ὀνόματα τῶν Dumont-d'Uvrille, Cook, Livingstone, πάντες ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες, εἰς οὓς ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ προσθέσῃ πολλοὺς ἄλλους, δὲν ἠκολούθησαν τὸν σκοπὸν τῆς φιλοδοξίας αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ φυσικῶν περιστάσεων ποικιλωτάτων καὶ μάλιστα ἀντιθέτων; Δύνανται νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι ἀλλάσσωσιν τις ἔδαφος, τροφήν, κλίμα, κοινωνίαν, ἔθνος, στοιχεῖα ἀλλάσσωσιν καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα δυνάμει τῆς ἀδιαλείπτου μεταλλαγῆς τῶν μορίων, δύναται νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι ἠλλάξε ψυχὴν, πίστιν, ἐλπίδα, θάρρος, θέλησιν; Καὶ δὲν ἐπεδίωξαν τὸν ἰδεώδη αὐτῶν σκοπὸν μεταξὺ ποικιλωτάτων περιπετειῶν, ὑπερβάλλον-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

τες και τὰ μέγιστα κωλύματα.¹ Ἀληθῶς, ἐμμένων τις ἐπὶ πλεόν ἐν τούτοις ἤθελεν ἀδικήσαι τὸν ἀνγκνῶστην. Πλὴν τῶν συστηματικῶν ἡμῶν ἀκτιπάλων, οὐδὲν πνεῦμα ὑγιές ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ ὕλη και τὸ πνεῦμα εἶνε δύο διακεκριμένα πράγματα. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἂν ἡ τοῦ σώματος ἀφομοίωσις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὴν ἡμετέραν διάνοιαν, ὡς ἡ λαμπρότης και τὸ ζοφερόν τῆς ἡμέρας ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς ἡμῶν, τοῦτο δὲν ἐμποδίζει ὥστε ἡ ψυχὴ αὕτη νὰ εἶνε ὃν προσωπικόν, ὕπερ ἐνίοτε μὲν κλαίει ὅταν ἄδῳσι τὰ πτηνὰ και ὅταν τὰ ἄνθη διαπέμπωσι τὰς εὐωδίας αὐτῶν, ἐνίοτε δὲ, ἡσύχως παρκαθίδετται εἰς τὰς αἰχμηκλωτιζούσας αὐτὴν μελέτας τῆς ἐπιστήμης, ἐν ᾧ ἐν θυελλώδει ὑύραναῖ ἀντηγεῖ ὁ κεραυνὸς και δισσχίζει τὴν ἀτμόσφαιραν διὰ φλογερῶν βελῶν και φοβερῶν και αιγίδων.²

¹ Ο Κ. Moleschott διατελεῖ ἔχων τὴν αὐτὴν δοξασίαν, ἣν και ἐν τῷ 1852, μὴ ἐνοήσας ἀκόμη τὴν πλάνην του. Θὰ ἔπραττε καλῶς νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Cabanis. Μετὰ τὰ ἀρτίως μνημονευθέντα ὑφ' ἡμῶν παραδείγματα, εἶνε ἀκατανόητον πῶς παρατηρητῆς εἰλικρινῆς ἰδρῶει ἐπὶ τὴν ἐπομένην πρότασιν ὡς καθολικὴν ἀρχήν. «Κατὰ πᾶσαν τὴν ζωολογικὴν κλίμακα, βλέπομεν τὰς πολλαπλᾶς λειτουργίας τῆς ἐγκεφαλικῆς ζωῆς συναδούσας πρὸς τὰς διαφόρους φάσεις τῆς αὐξήσεως και μειώσεως τοῦ ἐγκεφάλου· βλέπομεν ὅτι ἡ αἰσθησις, ἡ κρίσις, ἡ συνείδησις, ἡ τόλμη, και ὁ ἔως συμμεταβάλλονται μετὰ τῆς τροφῆς και τῆς καταστάσεως τῆς ὑγείας.» Cours de 1865 à l' Université de Zurich,

² Ἡ φιλοσοφία δὲν ἐνοχλεῖται ὑπὸ τοιούτων μυστηρίων «O vitae philosophia dux! ἔλεγεν ὁ Κικέρων (Tusc. quæst). O virtutis indagatrix expultrixque vitiorum.—Tu urbes peperisti, tu invetrix legum, tu magistra morum et disciplina fuisti. ad te confugimus, ad te opem petimus.»

Ἄς μᾶς ἐννοήσωσι καλῶς, καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ πνευματισμοῦ· ἄς μὴ παρερμηνεύωσι τὰς προτάσεις ἡμῶν. Δὲν λέγομεν ὅτι ἡ ὕλη δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸ πνεῦμα, δὲν λέγομεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ εἶνε ἀπολύτως ἀνεξάρτητος τοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ δὲν συμφωνοῦμεν μάλιστ' αὖ μετὰ τοῦ Πλάτωνος, ἀξιοῦντος ὅτι τὸ πνεῦμα εἶνε ζένον τοῦ σώματος καὶ ὅτι ὑπάρχει ἀντιπάθεια μετὰ τῶν δύο ἀρχῶν. Βεβαίως, τίς ἀμφιβάλλει ὅτι ἀνθρωπος ἀποθνήσκων ἐκ πείνης, δὲν εἶνε διατεθειμένος νὰ ἔθῃ; Τίς ἀμφιβάλλει ὅτι κατὰ τὰς ὥρας τῆς κοπώσεως, καθ' ἃς πίπτει τις καταβεβλημένος ὑπὸ τοῦ ὕπνου, δὲν ἔχει τὴν ὄρεξιν νὰ χορεύσῃ; Πάντες δὲν γινώσκομεν ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν δικάζεται ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων; ὅτι ἡμέρα φωτεινὴ καὶ λαμπρὰ διαχέει τὴν χαρὰν εἰς τὸ στήθος ἡμῶν, ὅτι σκυθρωπὴ καὶ βροχερὰ πρῶτ' αὖ καθιστᾷ ἡμᾶς μελαγχολικοὺς καὶ ὅτι ἡ γαλήνη ὠραίας ἐσπέρας δεισιδύεται εἰς τὸ βάθος ἡμῶν καὶ μᾶς προξενεῖ ἠδονήν; Μήπως αἱ βαθεῖαι ἐκστάσεις αἱ ἐκ τῆς μουσικῆς, αἱ ἐναρμόνιοι αὗται συμφωνίαι αἱ ἠδὲ αὗται, αἷτινες ὁμιλοῦσι μετὰ τοσοῦτου πάθους, τὰ βρυκκλίσιμα καὶ ἡ αἱ παρφοραὶ αὗται μελωδούσης διανοίας δὲν ἐπήνεγκόν ποτε τὴν ἐλαχίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰ ὑμέτερα νεῦρα; Εἰς τὰς συνήθειας ὑμῶν διαθέσεις ὕπως καὶ εἰς τὰ ὄνειρα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸν κόσμον τῶν ὑμετέρων νυκτῶν δὲν ἠσθάνθητε διάφορα ἀποτελέσματα τῶν ἐκ τῆς τροφῆς καὶ διαίτης ἡμῶν; Ὁ τρόπος καθ' ὃν διήγαγες τὴν ἐσπέραν δὲν ἐπιδρᾷ εἰς τὰ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
Restrictions apply.

ὄνειρά σου; Ἐν ἐνὶ λόγῳ εἶνε δυνατὸν εἰς τὸν ἀκριβῆ παρατηρητὴν νὰ ἀρνηθῆ τὴν ἔμμονον καὶ ποικίλην ἐνέργειαν, ἣν ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος, ἡ κοινωνία, αἱ σχέσεις, τὰ συμπόσια, ἡ θερμότης, τὸ ψῦχος, τὸ φῶς, τὸ σκότος, ἡ πόλις ἢ ἡ ἐξοχὴ καὶ μυρία τοιαῦτα αἰτια ἀνεξάρτητα ἡμῶν, ἀσκούσιν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τοῦ πνεύματος ἡμῶν, τῶν ἐντυπώσεων καὶ τῶν διανοημάτων; Οὐχί. Αἱ ἐνέργειαι αὗται εἶνε πραγματικαί! Παρὰδεχόμεθα καὶ ὑποδεικνύομεν ταύτας. Ὁ Montaigne, οὗ τινος ἡ ἀπόφανσις εἶνε ἥττον ἀποκλειστικὴ ἢ ὅσον φαντάζονται ταύτην, ἔγραψεν «Εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα ὀλίγην αἴσθησιν ἔχουσιν πρὸς τὰς ἡδονάς· μείζων εἶνε αὕτη ἐν ταῖς εὐκράτοις· εἰς δὲ τὰ θερμὰ κλίματα εἶνε ὑπερβάλλουσα. Εἶδον τὰ μελοδράματα τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας. Ἡ αὕτη μουσικὴ φέρει ἀποτελέσματα οὕτω διάφορα εἰς τὰ δύο ἔθνη, ἡ μία εἶνε οὕτως ἡρεμὸς, ἡ ἕτέρα οὕτω παράφορος ὥστε φαίνεται τοῦτο ἀκτανόητον. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ περὶ τῆς λύπης. . . . Τὰ μεγάλα σώματα καὶ αἱ παχεῖαι φλέβες τῶν ἐθνῶν τοῦ Βορῶ εἶνε ἥττον ἐπιδεικτικαὶ δικταρχίως ἢ αἱ λεπταὶ φλέβες τῶν λαῶν τῶν θερμῶν κλιμάτων. Ἡ ψυχὴ ἄρα ἐκεῖ ὀλιγώτερον αἰσθάνεται τὴν λύπην. Πρέπει νὰ ἐκδάρῃ τις Μοσκοβίτην τινὰ ὅπως δώσῃ αὐτῷ αἴσθημα.» Ἀλλὰ προσθέτει κωτωτέρω ὅτι μεταξὺ τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἀσκούσι κράτος ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ διακρίνη τις «τὴν θερησείχην, τοὺς νόμους, τὰ ἀξιώματα, τὰ παραδείγματα.» Ὅθ' ἀποδώσωμεν μετὰ τοῦ συγγραφέως τοῦ

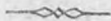
Πνεύματος τῶν Νήμων, ἐκάστη ἐνεργεῖα τὸ οἰκεῖον μέρος· ἀποδεχόμεθα τὰς ἐξωτερικὰς, ἀλλ' ἀπὸ τούτου, μέχρι τοῦ νὰ συνκινῶμεν ὅτι αὗται μόνον ἀποτελοῦσι τὸν ἄνθρωπον, ἀπέχομεν πολὺ. Ἐτερον εἶνε νὰ λέγη τις ὅτι ἡ ψυχὴ αὕτη δικτίθεται ὑπὸ ἐξωτερικῶν αἰτιῶν, τοῦ λέγειν ὅτι ἡ ψυχὴ αὕτη δὲν ὑπάρχει. Ἐρωτῶμεν μάλιστα τίνι τρόπῳ οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν ἐννοοῦσι νὰ συμβιβάζωσι τὰς δύο ταύτας προτάσεις, καὶ ἐν τῷ βέλῃ διανοοῦνται ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν ὑπάρχει, καὶ ὅτι κί ἐννοοῦσι ἡμῶν εἶνε προϊόντα τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας, προϊόντα μεταβαλλόμενα κατὰ τὰς ῥηθείσας ἐντυπώσεις. Ἴδου τί γίνεται ὁ ἄνθρωπος!

Καὶ ἐν ἐλλείψει πνεύματος τῶν ἔμπροσθεν ἀποδείξεων, ἡ βεβηχίότης τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν θὰ ἤρχετο ἀκόμη ἐν τέλει νὰ διαμαρτυρηθῇ ὑπὲρ τῆς νοητικῆς δυνάμεως τῆς ἐμψυχούσης ἡμᾶς.—Ὁ πανθεισμός, καθιστῶν τὴν ψυχὴν μέρος τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καθιστᾷ αὐτὴν δούλην τῆς θείας βουλήσεως καὶ μάλιστα τοῦ ἀναγκαιοτάτου πεπωμένου.—Ὁ ἀθεισμός, ἀρνούμενος τὴν ὑπαρξίν τοῦ πνεύματος, καθιστᾷ τὴν ψυχὴν δούλην τῆς ὕλης καὶ ἄγει αὐτὴν δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὴν ἐμαρμένην.—Δυνάμεθα λοιπὸν προχωροῦντες δι' ἐξισώσεως, καὶ δεικνύοντες τὸ ἀνίσχυρον τῶν τοιούτων διδασκαλιῶν, νὰ ἐπιβάλλωμεν τὴν ἡμετέραν ὡς τὴν μόνην ἣτις συμβιβάζει τὰς διαφοροὺς πεποιθήσεις τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως. Οὕτως, ἡ μοῖρα ἠθέλησεν ὥστε οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι νὰ καταπολεμηθῶσι πανταχοῦ, καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν ἀρνήσις τῆς ἡμετέρας προσωπικότη-

τος νὰ στηλιτευθῆ δι' ὄλων τῶν στοιχείων τῆς βεβαιότητος ἡμῶν.

Ἄς ἐπιθεβχιώσωμεν τελευτῶντες τὴν λόγον περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς· ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἀξιοπρέπειαι δὲν συγχωρεῖ τὰ ἐπιχειρήματα αὐτῶν τὰ ἐναντία τοῦ λαμπροτάτου αὐτῆς φωτός. Διαμικρτύρεται κατὰ τῶν ὑπερβολικῶν τούτων τάσεων. Αἱ ἐξωτερικαὶ ἐπιδράσεις ἐνεργοῦσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἐρ' ἡμᾶς, κατὰ τὴν νευρικὴν ἡμῶν εὐαισθησίαν, ἀλλ' οὐδ' αὐτὰ μᾶλλον τῶν χημικῶν συνθέσεων τοῦ ἐγκεφάλου ἀποτελοῦσι τὴν ἠθικὴν καὶ νοητικὴν ἡμῶν ἀξίαν. Ὅπως ἀνατρέψωμεν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ τὴν προηγηθεῖσαν ἀρκεῖ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν διανοητικὴν ἡμῶν δύναμιν. Δυνάμεθα, διὰ μόνης τῆς νοητικῆς ἡμῶν δυνάμεως, νὰ καταφρονήσωμεν πασῶν τῶν ἐπιδράσεων τούτων, καὶ νὰ διέλθωμεν ἀγερώχως ὑψωμένην ἔχοντες τὴν κεφαλήν, διὰ μέσου τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν ἀντενεργειῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ὅταν ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶνε κατὰβεβαρυμένη ὑπὸ βαθείας τινὸς λύπης, οὐδαμῶς φροντίζομεν περὶ τῆς κατὰξέσεως τοῦ οὐρανοῦ, ἂν βροχὴ πίπτει ἢ ἄνεμος πνέει εἶνε ἡμῶν ἀδιὰφορον. Ὅταν αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ψυχὴ παρὰδίδεται εἰς τινος ἐνδομύχους χροᾶς, ὡσαύτως δὲν σκεπτόμεθα περὶ τοῦ μηνὸς ἢ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Ὅταν μελέται ἐπίπονοι ἀφαιρῶσι τὴν προσοχὴν ἡμῶν, λησμονοῦμεν τὴν ὥραν τοῦ γεύματος καὶ τὴν τοῦ ὕπνου. Ὅταν ἡ ἐλευθερὴ πληροῦ θριαμβευτικῶν παιάνων τὴν πόλιν, δὲν ἐξετάζομεν ἂν εἶνε φεβρουάριος ἢ ἰούλιος ὁ σημερινὸν ἐν τῷ ὥρολογίῳ τοῦ

σύρραυ. "Όταν ἡ πατρὶς κινδυνεύῃ, ἡ ἔθνικὴ σημαία δὲν ζητεῖ πληροφορίας περὶ τῆς ἡμερομηνίας ἢ τοῦ ἀνεμοδείκτου. Ἡ ἀνδρική θέλησις ἀγνοεῖ τοιαῦτα αἰτια. Οὐδὲ αἱ βυθεῖται τῆς καρδίας συγκινήσεις ποιοῦνται ταῦτα περὶ πλείονος. Ἄν ἡ ὑγεία εἶνε ἄριστος ὄρος πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὰ συνκισθήματα τῆς ψυχῆς, δὲν ἀποτελεῖ καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς. Ἐπέρχουσιν ἐν τῷ βίῳ ὄρακι ἡδύτερακι καὶ θελκτικώτερακι καὶ τῶν πολυτελεστάτων συμποσίων, ὄρακι καθ' ἃς λησμονεῖ τις τὰ χυδαῖα ταῦτα φεγγητά, τὰ συνιστῶντα τὴν ἡδυπάθειαν τῶν ἀκορέστων μεγάρων, καθ' ἃς λησμονεῖ τις τὰ πλούσια ἐνδιαιτήματα, τὰ λαμπρὰ κοσμήματα, τὴν κούφην φιλαρέσκειαν, καθ' ἃς λησμονεῖ τὸν κόσμον ὀλόκληρον χάριν ἡδονῶν πνευματικωτέρων καὶ ζωηροτέρων. . . . Οἱ ἀπολαύσαντες τῶν στιγμῶν τούτων τῆς εὐτυχίας ἐπὶ τῆς Γῆς, γινώσκουσιν ὅτι ὑπεράνω τῆς ὑλικῆς σφάιρας ὑπάρχει χώρα ἀπρόσιτος εἰς τὰς κάτω θλίψεις, χώρα ἔνθα αἱ ὑπὸ τῆς ιδέας κατεχόμεναι ψυχαὶ συναντῶνται ἐν τῇ συγκοινωνίᾳ τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἀδημιουργήτου Ὁραίου.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

BIBAION TETARTON
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ
ΤΩΝ ΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Der Greis in der Natur.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
Restrictions apply.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

I

ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΩΝ ΖΩΙΚΩΝ ΟΝΤΩΝ

Γελοία πλάνη τῶν τὰ πάντα εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀναγόντων.—'Ομοία πλάνη τῶν ἀρνούμενων τὴν ὑπαρξιν σχεδίου ἐν τῇ φύσει.—'Οἱ ὀργανικοὶ νόμοι τῆς ζωῆς ἀποκαλύπτουσι ἀρχὴν νουεχῆ.—'Θαυμασία κατασκευὴ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν αἰσθήσεων.—'Ο ὀφθαλμὸς καὶ τὸ οὖς—'Υποθέσεις τῆς γενέσεως τῶν ζωικῶν ὄντων ὑπὸ ὀρμηφότου καθολικῆς δυνάμεως.—'Υποθέσεις τῆς μεταμορφώσεως τῶν εἰδῶν.—'Οτι ἅπασαι αἱ ὑποθέσεις δὲν ἀναιροῦσι τὴν σοφίαν τοῦ σχεδίου τῆς φύσεως.

Ἐν ἡδείᾳ τοῦ θέρους ἐσπέρα διηρχόμενῃ κατὰ τὴν ἐξοδὸν κόμης τινὸς διὰ τετραγώνου ἐκ γηραιῶν φυλῶν, παρὰ τὰς ὁποίας δισταυροῦντο οἱ δρόμοι δεκάδος τινὸς μικρῶν κορσίων. Τὰ φαιδρὰ ταῦτα παιδιὰ ἔτρεχον ἀμιλλώμενα πρὸς ἄλληλα ὑπὸ τὰ αἰώνια ταῦτα δένδρα, ἅτινα ἀναμφιβόλως εἶχον ἰδεῖ μέγαν ἀριθμὸν γενεῶν διερχόμενον ὑπὸ τὰς σιωπηλὰς αὐτῶν κορυφάς. Τί ἄρα γε διεννοοῦντο τὰ ἀκίνητα ταῦτα δένδρα; Πόσους ἡλίους εἶχον ἰδεῖ ὑψωμένους ὑπεράνω αὐτῶν; Ἐσχέπτοντο τὰς λαμπρότητας τῆς ἀρχαίας βλα-

στήσεως δι' ἧς ἡ Γῆ ἐνδόξως εἶχε κοσμηθῆ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀνοιξιάδος τῆς; Εἶχον ἀόριστον συνείδησιν τῆς ἀξίας τῶν φυτῶν καὶ τοῦ μεγάλου τοῦ ἔργου αὐτῶν ἐν τῷ καθολικῷ συστήματι τῆς γῆτινῆς ζωῆς; Ἴσως! Ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἀμφέβαλλον περὶ τῆς γνώμης, ἣν περὶ αὐτῶν ἔδιδεν εἰς ἐμὲ ἐν τῶν θελατικῶν ἐκείνων παιδιῶν, ὅτε καθήσας πλησίον τῶν παιγνιδίων των, καὶ ἀρχίσας νὰ συνομιλῶ μετὰ τῆς νεωτέρης, τὴν ἡρώτων ἂν ἐγίνωσκεν εἰς τί ἐχρησίμευον αἱ μεγάλα ἐκεῖνοι φιλύροι. — «Εἰς τὸ νὰ πρίζωμεν τὸν κρύπτην, ὅταν κάμνη καλὸς καιρὸς.» μοὶ ἀπεκρίθη μετὰ τοῦ τόνου ἐκείνου τῆς εὐλακρινείας ὅτις καθιστᾶ βαθεῖν πᾶσαν πεποίθησιν. Καὶ μετὰ μίαν στιγμὴν, μετασκεφθεῖσα καὶ συμπληροῦσα τὸν στοχασμὸν αὐτῆς δι' ὠραίου αἰσθήματος μικρᾶς παιδός: «Χρησιμεύουσιν ἔτι ὅπως παρὰσχευάζωμεν θερμὸν ποτὸν εἰς τὴν μητέρα» προσέθηκε προσφέρουσά μοι μικρὰν εὐώδη ἀνθοδέσμην πεσοῦσαν ἀπὸ τῶν κλάδων.

Μετὰ τινὰ καιρὸν, ἀξιόλογός τις ἀνὴρ, ἐμπνεόμενος ἐκ τῶν κλλίστων καὶ τῶν ἀνεπιληπτοτάτων αἰσθημάτων, ὁ Κ. Prieur, ἰσχυρίζετο ὅτι αἱ πλήμμυροι ἐδόθησαν εἰς τὸν Ἰλακανὸν, ἵνα τὰ πλοῖα εὐκολώτερον ἀπέργωνται εἰς τοὺς λιμένας¹.

Εἰς τοῦτο ὁ Βολταῖρος προσέθετεν, ὅτι εἶχον ἄδικον ἀξιοῦντες ὅτι αἱ κνήμαι ἐγένοντο ὅπως χωλαίνωσι καὶ αἱ ῥῖνες ὅπως φέρωσιν δίοπτρα. Διότι, ἔλεγε,² ὅπως

¹ Spectacle de la mature.

² Dictionnaire philosophique.

δυνηθῆ τις νὰ βεβαιωθῆ περὶ τοῦ ἀληθοῦς σκοποῦ, οὗ χάριν αἰτίκι τις ἐνεργεῖ, πρέπει τὸ πρᾶγμα τοῦτο νὰ εἶνε ἐν παντί χρόνῳ καὶ τόπῳ. Ἐξ ὁμοίως ἀφελοῦς πλάνης εἶχον ἄδικον εὐχριστοῦντες τὸν Θεὸν διότι ἐποίησε νὰ διέρχωνται μεγάλοι ποταμοὶ διὰ μεγάλων πόλεων, καὶ νὰ ἐξοκέλλωσι πλοῖα εἰς τὰς πολικὰς χώρας, ὅπως παρέχωσι καύσιμον ὕλην εἰς τοὺς Γροιλανδούς. Πᾶς τις γινώσκει πόσον θὰ ἦτο γελοῖον ἂν ἰσχυρίζετό τις ὅτι ἡ φύσις εἰργάσθη ἀπ' αἰῶνος συμφῶνως πρὸς τὰς ὑπ' ἡμῶν ἐπινοηθείσας τέχνας. Ἄλλ' εἶνε ἐναργὲς ὅτι ἂν αἱ ῥῖνες δὲν ἐγένοντο χάριν τῶν ὀμμητοῦκλίων, ἐγένοντο ὅμως χάριν τῆς ἀσφρήσεως, καὶ ὅτι ὑπάρχουσι ῥῖνες ἀφ' ὅτου ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι. Ὡσαύτως αἱ χεῖρες οὐχὶ χάριν τῶν χειριδοποιῶν πλασθεῖσαι, προωρίσθησαν σαφῶς πρὸς ὅλας τὰς χρεῖας, ἅς τὸ μετακάρπιον καὶ αἱ φάλαγγες τῶν ἡμετέρων δικτύων καὶ αἱ κινήσεις τοῦ περιστροφέος μυὸς τῆς δρῆκος παρέχουσιν ἡμῖν.

Ὑπάρχουσι θεολόγοι ποιούμενοι χρῆσιν τῆς τελεολογικῆς αἰτίκας πρὸς ἀπολογίαν τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐπιβλαβῶν ζώων, ὅπως καὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν νόσων καὶ τῶν ἀθλιότητων τῶν ἀνθρώπων ἀποδίδουσιν ὀλόκληρον τὸ βῆρος εἰς τὸ προπαιτορικὸν ἀμάρτημα. Κατὰ τοὺς θεολόγους Mayer καὶ Stilling, τὰ ἐπιβλαβῆ ἐρπετὰ καὶ τὰ ἰοθόλα ἔντομα εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατάρσεως, ἥτις πλήττει τὴν γῆν καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Αἱ συνήθως θηριώδεις μορφαὶ τῶν ὄντων τούτων, ἐμφαίνουσι ἀναγκτικῶς τὴν εἰκόνα τῆς ἀμαρτίκας καὶ τῆς ἀπωλείας.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias I
Restrictions apply.

Ὁ συγγραφεὺς τῶν πρὸς τὴν Σοφίαν Ἐπιστολῶν K. Aimé Martin, υποβάλλει εἰς τὴν ἡμετέραν πίστιν ὅτι «ὁ Αἰώνιος προβλέπων ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ κατοικήσῃ τὴν διακεκχυμένην ζώνην, ἀνύψωσεν ἐκεῖ τὰ ὑψηλότεα τῶν ὀρέων ὅπως καταστήσῃ τερπνὸν κλίμα.» Καὶ κατωτέρω προσθέτει· «ὅτι δὲν βρέχει εἰς τὰ ἀμμώδη μέρη, διότι ἡ βροχὴ ἀπέδινεν ἐκεῖ μπτίξ.»

Ἐν τῇ κάτω Νορμανδίᾳ ἔχουσι τὴν συνήθειαν νὰ ἐγγέωσι μικρὸν ποτήριον κονιάκ εἰς τὸν καφέ· πολλὰκις παρετήρησα ὅτι ἂν ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἠυδόκησεν ὥστε ἡ ὠραία ῥακὴ νὰ εἶνε ἐλαφροτέρα τοῦ καφέ, τοῦτο προέρχεται ἐναργῶς ἵνα αὕτη δύναται νὰ καίεται ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ δίδῃ οὕτω εἰς τὸ ἐξάριτον ἀποικικὸν ἔκχυμα πλειότερον ἄρωμα. Ὑπάρχει ἔτι μέγα πλῆθος ἄλλων γεγονότων οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀξιοσημειώτων γεννώντων τὴν τοῦ τελικοῦ αἰτίου ἀγάπην· ἴσως ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὰ πάντα δὲν πρέπει νὰ ἀνάγωνται εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὅτι τινὰ μάλισα εἶνε ἔργα τοῦ διαβόλου, π. γ. καθὼς ἐκεῖνα περὶ οὗ ὠμίλει ἡμετέραν τινὰ ἐπικουρείος τις τῶν ἡμετέρων φίλων· περὶ τῆς πυκνώσεως δηλαδὴ τῶν ὑδατωδῶν ἀτμῶν ἐπὶ τῆς ὑάλου, ἣτις πυκνωσις ἐπιρρίπτει κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐχέμυθον πέπλον ἐπὶ τῆς θυρίδος τῶν κεκλεισμένων ὀχημάτων.

Κατὰ τὸν Bernardin Saint-Pierre, τὰ ἡρσιστα κείμενα πάντοτε πλησίον τῶν θαλασσῶν, προωρίσθησαν εἰς τὸ νὰ καταναλίσκωσι τὰς διεσθαρμένους ὕλας τὰς

ὑπ' αὐτῶν ἐκβραζομένους, αἵτινες θὰ ἐκινδύνεουν νὰ μολύνωσι τὸν ἀέρα· αἱ τρικυμῖαι ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ ψυχραίνωσι τὴν ἀτμόσφαιραν, κτλ. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐνόμιζεν ὅτι ἂν αἱ ψύλλαι ἐπλάσθησαν μέλαινας, τοῦτο εἶνε ὅπως τὰς διακρίνη τις ἐπὶ τῶν λευκῶν περινημίδων καὶ τῶν λευκῶν κυνῶν. Ἄν οἱ κόρακες περιβλήθησαν τὸ αὐτὸ χρώμα εἶνε, κατὰ τὸν K. Martin, ὅπως αἱ πέρδικες καὶ οἱ λαγωοὶ δι' ὧν τὰ ζῶα ταῦτα τρέφονται καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, δύνανται νὰ τοὺς διακρίνωσι μακρόθεν ἐπὶ τῆς χιόνας. Ὁ εὐφραδὴς συγγραφεὺς τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ λέγει ὅτι βλέπων τις τὸν ὄφιν φεύγοντα κυματοειδῶς ὡς κυνόχρουν μικρὰν φλόγα, κατανοεῖ σαφῶς ὅτι οὗτος εἶνε ὁ ἀπατήσας τὴν πρώτην γυναῖκα. Ὁ συγγραφεὺς τῶν ἄρτι μνημονευθεισῶν Ἐπιστολῶν βεβαιοῖ ἡμᾶς ὅτι πάντα τὰ ἰοδόλα ἔντομα εἶνε ἀηδῆ ἵνα ὁ ἄνθρωπος δυσπιστῇ πρὸς αὐτά.

Εἶνε ἀληθές, τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς περὶ τῆς Προνοίας διδασκαλίας δὲν ἐγένετο πάντοτε καλὴ χρῆσις ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν αὐτῶν. Ὅτε στηρίζουσι τὰ αἰσθημάτων ταῦτα ἐπὶ λόγων οὕτω παιδωδῶν καὶ οὕτως ἀσημάντων, διακινδυνεύουσι νὰ καταστήσωσι ὑποπτον τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς ἡμιμαθεῖς, δηλαδὴ τὴν πλειονότητα τῶν πνευματικῶν. Αἱ ἀπόπειραι αὗται κατέληξαν εἰς τὴν γελοιογραφίαν τοῦ Ὑπερτάτου ὄντος. Καὶ προκειμένου τοῦ λόγου περὶ συγχρόνων τινῶν φιλοσόφων ὁ Duclos, ἔλεγεν «Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τελευτῶντες θὰ κατορθώσωσιν ὥστε νὰ

ὑπάγω εἰς τὴν λειτουργίαν.» Ἔνεκα ἡμικρημένων τινῶν συλλογισμῶν ὧν ποιοῦνται χρῆσιν τινες τῶν καθ' ἡμᾶς εὐλαβῶν, ἔρχεται τις ἐνίοτε εἰς τὴν σκέψιν ὅτι «οἱ ἄνθρωποι οὗτοι θὰ κατορθώσωσιν ἐπὶ τέλει ὥστε νὰ ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς Θεῆς Προνοίας.»

Αἱ ἰδέαι αὗται ἔχουσι τὸ δυσύχημα οὐ μόνον νὰ εἶνε ψευδεῖς, ἀλλ' ἔτι τὸ ἀσύγνωστον ἐλάττωμα νὰ εἶνε γελοῖαι. Ὁμοιᾶζουσι πρὸς τοὺς χωρίτους τερνῶν ὁμιλεῖ ὁ Riehl¹, οἵτινες οὐδὲν φανταζόμενοι ὠρσιότερον ἐν τῷ κόσμῳ ἢ τὰς ἐσθῆτας, ἀς αἱ μεγάλαι τῶν κυριῶν τοῦ τόπου των φέρουσιν, ἐνδύουσιν τοιαύτας τὰς εἰκόνας τῶν Ἁγίων αὐτῶν κατὰ τινας ἐορτασίμους ἡμέρας.

Καὶ αὐτὸς ὁ Φενελὼν δὲν εἶνε ἔξω τῆς μομφῆς τούτης. Παριστᾶ π. γ. τὸν ἥλιον ὡς κανονίζοντα ἀκριβῶς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἀνάγκυσιν, τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς τέρψεις ἡμῶν. Ἔνεκα τῆς ἡμερησίης καὶ ἐνισαίης κινήσεως αὐτοῦ, εἰς μόνος ἥλιος λέγει, ἀρκεῖ δι' ὅλην τὴν γῆν. «Ἄν ἦτο μεγαλύτερος ἐν τῇ αὐτῇ ἀποστάσει ἢ θελε περιβάλλει τὸν κόσμον ὁλόκληρον ἢ γῆ θὰ διελύετο εἰς κόνιν ἄν, ἐν τῇ αὐτῇ ἀποστάσει ἦτο μικρότερος, ἢ γῆ θὰ ἀπεψύχετο καὶ θὰ ἀπέβαινε ἀκατοίκητος ἄν, ἐν τῷ αὐτῷ μεγέθει ἦτο πορρωτέρω ἡμῶν, δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διατηρηθῶμεν ἐν τῇ γῆνι ἑσπίρᾳ, δι' ἔλλειψιν θερμότητος. Τίς διαθήτης περιλαμβάνων διὰ τῆς περιστροφῆς τοῦ τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἐποίησεν οὕτως ἀκριβεῖς κατμετρήσεις; Τὸ

¹ Die burgeoisliche Gesellschaft.

ἄστρον τοῦτο ἐπίτης εὐεργετεῖ τὰ μέρη ἀφ' ὧν ἀπο-
 μικρύνεται ἵνα κατὰσθήσῃ τεκῦτα μᾶλλον συγκερα-
 σμένα, καθὼς καὶ ἐκεῖνα πρὸς ἃ πλησιάζει ἵνα περι-
 θάλψῃ αὐτὰ διὰ τῶν ἀκτίνων των. . . Οὕτως ἡ φύσις
 διαφόρως κεκοσμημένη παρέχει ἐκ διαδοχῆς ὄντως
 ὠραῖα θεάματα, ὥστε δὲν ἀφίνει εἰς τὸν ἀνθρωπον
 νὰ ἀηδιάσῃ ὅ,τι ἔχει. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἀστέρων
 παρατηρῶ τὴν σελήνην ἣτις φαίνεται κοινωνοῦσα τῷ
 ἡλίῳ τῆς φροντίδος νὰ μᾶς φωτίζῃ. Φαίνεται ἐν ὠρι-
 σμένῳ σημείῳ, μετὰ τῶν λοιπῶν ἀστέρων, ὅτε ὁ ἥλιος
 ὀφείλει νὰ ἀπέλθῃ φέρων τὴν ἡμέραν εἰς τὸ ἕτερον ἡ-
 μισφαίριον.»

Βεβαίως δύναται τις νὰ διχμοισθητήσῃ τὴν ἀπό-
 λυτον ἀξίαν τοῦ συλλογισμοῦ τούτου, ἡ ἀκριβῆς δικί-
 ρεσις τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν νυκτῶν διὰ τοῦ ἡλίου εἶνε
 ὀρθὴ μόνον διὰ τὸν ἰσημερινόν, γίνεται ἀσθενῆς χω-
 ροῦσα πρὸς τοὺς πόλους, καὶ φθάνουσα ἐκεῖ, ἀπο-
 βάλλει καθολοκληρίαν τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τὴν δύνα-
 μίν της. Ἄν τις ἔγραφεν, ἐν ταύταις ταῖς χώραις, ὅπως
 δοξάσῃ τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν, θὰ ἀπέδιδεν εἰς αὐτὴν
 ἀληθῶς χάριτας ὡς δημιουργήσασαν ἡμέρας ἐξ μη-
 νῶν καὶ νύκτας ὁμοίως ἰσομήκεις. Ἐπὶ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ
 τοῦ Ποσειδῶνος θὰ εὐρωσιν ἐξ ἴσου τὸν ἥλιον εἰς ἀρ-
 μόζουσιν κατὰστασιν πρὸς τὴν ἐν τοῖς κόσμοις ἐκεί-
 νοις ὑπάρχουσιν ζωὴν. Ἐν τῷ Διὶ θὰ ὑμνῶσι τὸν Δη-
 μιουργόν ἅτε ποιήσαντα τέσσαρας σελήνας, ἐν τῷ
 Κρόνῳ θὰ εὐχαριστῶσιν αὐτῷ διὰ τὸν δακτύλιον τὸν
 συνοῦντα τὸ ὠφέλιμον μετὰ τοῦ τερπνοῦ, κτλ.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
 Restrictions apply.

Πρὸ τοιούτων συλλογισμῶν, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀπορήσῃ τις ὅτι τὸ τελικὸν αἷτιον ἔπεσε τελειοτάτην πτώσιν. Ἄλλ' ἰδοὺ ὅμως ἔλεγεν ὁ J. B. Biot¹ πῶς φέρει ἡ μηχανὴ ἡ σήμερον κοινοτάτη τὸ ἐξηγεῖν τὸ πῶς καὶ διατὶ ὄλων τῶν φυσικῶν πραγμάτων, κατὰ ἀόριστον καὶ ἀτελὲς αἶσθημα τῆς ἀμέσου ὠφελείας, ἣν δυνατόμεθα ἐκ τούτων νὰ πορισθῶμεν. Ἐκαστος κανονίζει τὴν πρόνοιαν τῆς φύσεως κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἑαυτοῦ γνώσεων καὶ καθιστᾷ αὐτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον παράλογον, καθ' ὅσον εἶνε μᾶλλον ἢ ἥττον ἀμαθής. Δὲν θὰ ἦτο τὸ κακὸν μέγα ἂν τὰ ὄνειροπολήματα ταῦτα ἐνεσκηίζοντο ἐν τῇ ἑαυτῶν ἀξίᾳ, ἀλλὰ πρὸβάλλονταί, ὡς ἀλήθειαι, ὡς ἄρθρα πίστεως, ἀλλ' οἱ γεννήτορες αὐτῶν νομίζουσιν ὅτι εἶνε ἀσέβεια τὸ νὰ ὑπολαμβάνη τις ταῦτα ὡς παραλογισμούς. Πρέπει λέγει ὁ Montaigne, νὰ σκέπτεται τις μετὰ πολλῆς ἐμβριθείας, ὅταν κρίνῃ περὶ τῶν θείων διατάξεων· «Εἰς οὐδὲν πιστεύει τις μᾶλλον, προσθέτει, ἢ εἰς ὅ,τι ὀλιγώτερον γινώσκει, οὐδ' ὑπάρχουσιν ἀνθρωποι μετὰ πλείονος βεβαιότητος ὁμιλοῦντες τῶν διηγουμένων μύθους, οἷον τῶν ἀλχημιστῶν, προγνωστικῶν, χειρομάντεων, δικανικῶν, ἱατρῶν, ad genus omne εἰς οὗς, ἂν ἐτόλμων, ἀσμένως ἤθελον προσθέσει σωρὸν τινὰ ἀνθρώπων τῶν διερμηνευόντων καὶ ἐξελεγγόντων τὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ, ἐπαγγελλομένων νὰ εὐρίσκωσι τὴν αἰτίαν ἐκάστου συμβεβηκότος καὶ νὰ βλέπωσιν ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς θείας θελήσεως τὰς ἀνεξιχνιάστους βουλάς τῶν ἔργων

¹ Mélanges scientifiques et littéraires.

αὐτῆς· καὶ ἂν καὶ ἡ ποικιλία καὶ ἡ συνεχὴς ἀσυμφωνία τῶν γεγονότων ῥίπτει αὐτοὺς ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν καὶ ἀπὸ Ἀνατολῶν εἰς Δυσμὰς, δὲν ἀποχωρίζονται τῶν φίλων αὐτοῖς ἰδεῶν καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ χρωστικῆς ζωγραφουσι τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν.»

Ἄν καὶ εἶνε γεγραμμένοι πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν οἱ λόγοι τοῦ κριτικοῦ τούτου γέροντος, ἐκφράζουσι ὅμως μεγίστην ἀλήθειαν, εὐρίσκουσιν ἀνά πάσαν στιγμὴν τὴν ἐφαρμογὴν των, καὶ εἶνε ἄξιοι νὰ προστεθῶσιν πρὸς τὴν σύγκρισιν, ἣν αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ποιεῖται τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ χηνός, ὅστις ἐναθρύνεται ὅτι εἶνε «τὸ μικρογραφικὸν κάλλος τῆς φύσεως, σύγκρισιν, ἣν ἀνεπτυξάμεν¹ ἐν τῷ αὐτῷ ζητήματι περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ματαιότητος, ἣτις ἐπὶ μακρὸν ἐπλαττε τὴν φύσιν μὲ τὴν ἑαυτῆς φαντασίαν. Ὅτε ὁ ἀνθρωπος ἀφίνει ἑκυτὸν νὰ φέρεται ὑπὸ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ κλίσεων ὅπως τὰ πάντα ἀναγάγῃ εἰς ἑκυτὸν, περιστέλλει ἅπαντα τὸν κόσμον ὅπως τὸν εἰσαγάγῃ ἐν τῷ ἰδίῳ σενῶν καὶ γλίσχωρ κύκλῳ. Ὁ ἥλιος εἶνε τότε ὁ ἀπλοῦς αὐτοῦ θεράπων, τὰ ἄστρα δὲν εἶνε ἢ ὠφέλιμα κοσμηματα λαμπρύνοντα τὴν στέγην του καὶ χρησιμεύοντα αὐτῷ ὅπως εὐρίσκη τὴν ὁδὸν ἐπὶ τῶν ἀγνώστων θαλάσσιων. Ἄν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Σελήνης ἕλξις ἀνυψοῖ δις τῆς ἡμέρας τὰ ὕδατα τοῦ Ὀκεανοῦ, τοῦτο γίνεται ὅπως διευκολύνη τὸν εἰσπλοῦν τῶν πλοίων εἰς τὴν Ἄβρην τῶν ἐρχομένων ἐκ τῆς Νέας Ὑόρκης ἢ τοῦ Κιτρίνου ποταμοῦ. Ἄν ὁ φλοιὸς τῆς

¹ Les Mondes imaginaires et les Mondes réels, part, 14, ch, v.

δρῦς ἐκκρίνει δρυοφλοιῶδες τοῦτο συμβαίνει ὅπως ἔχω-
 μεν ὑποδήματα ἐκ καλοῦ δέρματος. Ἄν ὁ βόμβυξ νή-
 θει λεπτήν μετάξιν ἐν τῷ βόμβυκι αὐτοῦ, τοῦτο ποιεῖ
 ὅπως προσφέρει εἰς τὰς κυρίας τὸ στοιχεῖον νέων κό-
 σμων. Ἄν ὁ κορυδαλὸς ἴδῃ κατὰ τὴν ἡῶ, καὶ ἡ ἀη-
 δῶν ὑμνεῖ διὰ φαιδρῶν φθόγγων τὴν προσέγγισιν τῆς
 ἐσπέρας, τοῦτο προέρχεται, ὅπως θέλησεν τὰ ὄντα τῶν
 ἀκουόντων. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἅπαντα ἡ φύσις ἐδημιουργ-
 γήθη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁλόκληρος
 συνεργάζεται χάριν αὐτοῦ καὶ τῆς εὐτυχίας του.

Εἶνε φανερόν ὅτι ὅταν τις καταντᾷ εἰς τοικύτως
 ὑπερβολὰς, καθιστᾷ ὑποπτον ὑπερβαλλόντως τὸ τελει-
 κὸν αἴτιον. Νὰ ἰσχυρίζεται τις ὅτι τὸ πᾶν ἐπλάσθη
 ἐπίτηδες χάριν τοῦ ἀνθρώπου ποιεῖται κατάχρησιν
 λίαν ἀφελῆ τῆς ἡμετέρας θέσεως. Πρέπει πρῶτον νὰ
 διακρίνωμεν τὴν φύσιν εἰς δύο μέρη διάφορα· τὸν Οὐ-
 ρανὸν καὶ τὴν Γῆν. Ὁ οὐρανὸς εἶνε ὁ ἀπειρος χωρὸς,
 εἶνε ἡ ἀπειράριθμος πληθὺς τῶν κόσμων, εἶνε τὸ ἀρ-
 μονικὸν καὶ λαμπρὸν σύνολον τῆς δημιουργίας. Ἡ Γῆ,
 εἶνε ἐλάχιστόν τι μέρος τοῦ ὅλου τούτου, σταγὼν
 ὕδατος ἐν τῇ θαλάσῃ, κόκκος ἄμμου, μίκα ἄτομος.
 Ὅτι ὁ Οὐρανὸς ἐπλάσθη χάριν τοῦ κατοικοῦ τῆς Γῆς
 τοῦτο εἶνε οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἕλαττον ἢ παρκαλογι-
 σμός. Ὁ Οὐρανὸς ἀγνοεῖ τὴν Γῆν, ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐ-
 δὲν μᾶλλον γινώσκει καὶ τὸ ἐλάχιστον τοῦ Οὐρανοῦ
 μέρος. Τὰ ἄστρα εἶνε τοσοῦτοι ἥλιοι, κέντρα συστη-
 μάτων κατοικημένων γαιῶν, ἀριθμοῦσιν ταῦτα εἰς ἑκα-
 τομμύρια, καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ ἡμέτερος πλανήτης

εἶνε ὅλως ἀγνωστος αὐτοῖς, ὅλως ἀσήμαντος, ὅτι κατέχουσιν ἐν τῷ διαστήματι οὕτως εὐρύχωρον κράτος, ὥστε τὸ φῶς κατὰ κλίσεις μυριάδων ἐτῶν ὅπως διέλθῃ διὰ τούτων, καὶ ὅτι ἂν ἡ ἡμετέρα σφαῖρα ἔπαυε σήμερον ὑπάρχουσα, ἢ ἀπουσία αὐτῆς θὰ ἔμενε μαθηματικῶς ἀπαρατήρητος εἰς τοὺς οὐρανίους κόσμους. Ἡ γῆν ἄτομος περιστρέφεται μετὰ ταχύτητος περὶ τὸν ἥλιον, ὡς ἡ σφαιρὸν εὐπειθῆς περὶ τὸν γίγαντα· μυρίαί περιστροφῆς οὐράνιοι τελοῦνται συγχρόνως ἐν τῷ ἀπείρῳ κενῷ καθ' ὅλας τὰς διαστάσεις, ὡς δύναται τις νὰ φαντασθῇ, καὶ πολὺ ἀπωτέρω τῆς ἀτόμου ταύτης. Ὅτε λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ἄπειρος πλοῦτος τῶν οὐρανῶν ἐξετυλίχθη χάριν αὐτοῦ εἰς τὰς ἐρήμους τοῦ κενοῦ, ὅτε ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου ὡς ἀναγκαζομένων εἰς ἐκυτόν, εὐρίσκειται ἐν τῇ θέσει μύρμηκος ἰσχυριζομένου ὅτι ἡ ἐξοχὴ ἢ γειτονεύουσα πρὸς τὴν μυρμηκίαν του ἐσχεδιογραφῆθη ὅπως προσφέρει αὐτῷ ὠραίας ἀπόψεις, ὅτι τὰ δένδρα ἀνθούσιν ὅπως θέλωσι τὰ ὄμματά του, ὅτι ἡ ἐκεῖ πέραν φωτιζομένη ὑπὸ τοῦ ἡλίου λευκὴ οἰκίαν ἐτέθη αὐτῷ ὡς σημεῖον πρὸς καταμέτρησιν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅτι ὁ ἰδιοκτῆτης τῆς ἐξοχῆς ταύτης δὲν εἶχεν ἢ αὐτόν—εὐφυῆ μύρμηκος—ὑπ' ὄψιν καὶ σκοπὸν, ὅτε κατεσκεύαζε τὴν κατοικίαν του, τοὺς κήπους του, τὰς ἀμπέλους του, τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ δάση του τὰ πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν.

Ἄν δευτέρον περιορισθῶμεν εἰς τὴν Γῆν, ἢ ἔνοια σκοποῦ τινος ἐν τῇ δημιουργίᾳ εἶνε ἐνταῦθα μερικῶ-

τέρα, καὶ δὲν εἶνε βεβαίως παραλογισμὸς ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου ἰσχυριζομένου ὅτι ἡ Γῆ ἐδημιουργήθη καὶ κατεσκευάσθη ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ εἶνε ἡ ἔδρα τῆς ζωῆς καὶ τῆς διανοίας. Δύναται τις μάλιστα νὰ προσθέσῃ ὅτι ἐν τῷ γήινῳ σχεδίῳ ὁ ἄνθρωπος ἐναργῶς εἶνε τὸ πρῶτον μεταξὺ τῶν ὄντων. Αὐτὸς μόνον ἔλαβε τὸ δῶρον τῆς διανοίας. Ἄν ἠφρανίζετο ἐκ τῆς Γῆς, εἶνε φανερόν ὅτι ἡ σφαῖρα ἤθελε μείνει ἄνευ σκοποῦ ἐν τῷ σύμπαντι, εἰμὴ ἄλλη φυλὴ, νοῦν ἔχουσα, κατελάμβανε τὴν θέσιν αὐτοῦ, ὅπερ φέρει πάντοτε εἰς τὴν πίστιν ὅτι ὁ κόσμος οὗτος ἐδημιουργήθη ἵνα κατοικῆται. Ἄπεδειξμεν ἤδη ἐν προγενεστέρω τινὶ ἔργῳ ὅτι οἱ Κόσμοι ἐκτίσθησαν ὅπως κατοικῶνται ὑπὸ τῆς διανοίας. Ἄλλὰ καὶ περ θεωροῦντες τὸν ἄνθρωπον ὡς τὸ τελευταῖον δημιουργηθὲν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὄντων, ὧν ἡ διαδοχικὴ ἐμφάνισις ἠκολούθησε τὸν γενικὸν νόμον τῆς προσόδου, καὶ ὡς τὸ τελειότατον μεταξὺ αὐτῶν, ὅσον καὶ ἂν θεωροῦμεν αὐτὸν ὡς τὸ τελικὸν κέντρον—ἢ τοῦλάχιστον τὸ νῦν ὑπάρχον—τοῦ ἐξελιγμοῦ τῆς γήινης ζωῆς, ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ ἀποδίδῃ εἰς τὸν Θεὸν τὰς περιορισμένας αὐτοῦ ἐννοίας καὶ νὰ ὑποθέτῃ ὅτι οἱ μικροὶ αὐτοῦ οἰκογενειακοὶ συνδυασμοί, ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ αἰωνίου Θεοῦ σχεδίου. Δὲν πρέπει ἐκτὸς ἐκυτοῦ νὰ ζητῆ τὸν λόγον τοῦ μεγαλείου του, ἀλλ' ἐν τῷ διακριτικῷ γνωρίσματι τῆς ἐκυτοῦ φύσεως, δηλον ὅτι ἐν τῇ διανοητικῇ αὐτοῦ ἀξίᾳ. Ἄν ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς διανοίας του μετεχειρίσθη πρὸς ὠφέλειάν του μέρος τῶν ὑπερρεσιῶν, ἀεὶ δύναται νὰ δίδῃ αὐτῷ ἢ φύσις δὲν

πρέπει διὰ τοῦτο νὰ συγγέη τὴν ὠφέλειαν μετὰ τοῦ καθολικοῦ σχεδίου. Ὁ πολικὸς ἀσὴρ δὲν ἐπλάσθη ὅπως ὀδηγῆ τὰ πλοῖα, ἀλλ' ὀρυτιλλόμενος ἐδιδάχθη νὰ ὠφελῆται ἐκ τῆς ἰδιόζουσης αὐτῷ θέσεως. Ἡ δρυς δὲν ἐγένετο ὅπως χρησιμεύη ὡς βυρσοδεψικὴ ὕλη, ἀλλ' ὁ βυρσοδέψης ἀνεκάλυψε τὰς τοῦ φλοιοῦ τῆς δρυὸς ιδιότητας καὶ μεταβάλλει τὸ δέριμα εἰς βύρσαν. Ἡ πορφύρα, μαλάκιον γαστερόπουν' τῆς Μεσογείου δὲν ἐγένετο ὅπως χρωματίξῃ τὰς βασιλικὰς ἐσθῆτας τῶν ἡγεμόνων' ἀλλ' ἡ βιομηχανία εὔρε λαμπρὸν χροῖμα ἐν τῇ κογχύλῃ ταύτῃ. Τὸ πρόβατον, ὁ μεταξοσκώληξ, τὸ μερινόν, τὰ μηλωτὴν περιβεβλημένα ζῶα, τὰ πτερόα, τὰ πτίλα, τὸ δέριμα τοῦ ἐριφίου, τὰ φυτὰ τὰ χρησιμεύοντα εἰς ὑφάσματα, ὁ βάμβυξ, τὸ λίνον, ἡ κάλλιβις, αἱ φλέβες τοῦ χρυσοῦ, τὰ μεταλλεῖα τοῦ ἀργύρου, οἱ ἀδάμντες, αἱ σμάραγθοι, τὰ τοπάζια, οἱ λυχνῖται, οἱ σάπφειροι, οἱ μαργαρίται, τὰ κογχύλικ' ἐν κεφαλαίῳ πάντα ὅσα ἡ φύσις παρέχει νῦν πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἐδημιουργήθησαν καὶ ἐτέθησαν εἰς τὸν κόσμον πρὸς τὸν ἰδιαιτέρον τοῦτον σκοπὸν. Εἶνε φανερὸν ὅτι ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐπωφελήθη διαδοχικῶς ἐξ ὅλων τούτων τῶν καταστάσεων, τοῦτο ὀφείλει εἰς τὴν δεινότητα του, τὴν ἐκλεκτικὴν αὐτοῦ δύναμιν, οὐχὶ δὲ εἰς ἀρχικὸν καὶ ἀναγκαστὸν σχέδιον, ὅπερ ἔμελλε νὰ τελεσθῆ ἀναγκασίως καὶ ἐκτος οὕτως εἰπεῖν τῆς ἐκλογῆς τῆς ἀνθρωπίνης βιομηχανίας.

Ὁ ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ ἐμπέσῃ εἰς μεγάλην πλάνην ἀνάγκων τὰ πάντα εἰς ἑαυτὸν διὰ τῆς ἀτε-

λοῦς. Ἄλλ' ἐμπίπτει εἰς ἑτέραν πλάνην ἀρνούμενος σχέδιον ἐν τῇ δημιουργίᾳ διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ἀνάγεται εἰς μόνον τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Βολταῖρος οἰκτεῖρει ἐν ὠρχαίοις στίχοις τὸν σεισμόν τῆς Λισαβῶνος, καὶ ζητεῖ μετὰ πικρίας, ποῦ νὰ εἶνε ἡ δύναμις ἐκείνη ἢ φίλη τῷ ἀνθρώπῳ, περὶ ἧς τοσοῦτος γίνεται λόγος. Ὁ Ῥουσσὸ ἀποκρίνεται αὐτῷ ὅτι ἡ δυστυχία αὕτη ἔχει τὸν λόγον τῆς εἰς ἀνθρώπινον ἀμάρτημα· διότι τίς ἦτο ἡ χρεῖα νὰ κτίσωσιν πόλιν ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου; Ἄλλ' οὔτε ὁ μὲν, οὔτε ὁ δὲ εἶνε ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Ὁ ἄνθρωπος ἠπατήθη ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐγωϊσμοῦ. Τὸ λέγομεν ἐλευθέρως καὶ θὰ φροντίσωμεν μάλιστα ὅπως ἐναργῶς ἀποδείξωμεν τὸ φαντασιῶδες τῆς μεθόδου ταύτης. Ἄλλὰ διότι ἡ μέθοδος αὕτη εἶνε ψευδής, δὲν εἶνε οὗτος ἰκανὸς λόγος ὥστε νὰ συμπεράνη τις ὅτι τὸ ὑποκείμενον τῆς μεθόδου ταύτης δὲν ὑφίσταται καὶ ὅτι ἡ οὐσία τῆς διδασκαλίας εἶνε πλάνη.

Ἄλλ' ἀκριβῶς τοῦτο ποιῶσιν οἱ ὑλισταὶ, χωρὶς νὰ πρκατηρῶσιν ὅτι παρασύρονται ὑπὸ συγχύσεως τινος πρκαδόξου. Ἀνκμφιδόλως τὸ τελικὸν αἷτιον, ἢ γνῶσις τοῦ σχεδίου τῆς δημιουργίας, δὲν εἶνε οὕτως ἀπλήρως καυφά τινα πνεύματα φαντάζονται. Εἶνε εἰς ἄκρον πολῦπλοκος καὶ σχεδὸν ἀνυπερβλήτου δυσχερείας ὥστε νὰ κατανοηθῇ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ὀξυδερκεστάτων διανοιῶν. Δὲν πρρέστημεν ἐν τῷ διαβουλίῳ τοῦ Θεοῦ καὶ εἴμεθα πολὺ ἀμυθεῖς ἢ ὥστε νὰ κατανοῶμεν τὸ μεγαλεῖόν του. Ἄλλὰ εἰλικρινῶς, κατὰ τί ἢ ἀδυναμία

ἡμῶν ἄπτεται τῆς ἀρχῆς τοῦ τελικοῦ αἰτίου; Κατὰ τί αἰ πλάνκι ἡμῶν σμικρύνουσι τὴν ἔννοιαν τῆς ἰσχύος καὶ τῆς δημιουργοῦ σοφίας; Ὑπολαμβάνετε λοιπὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὃν οὕτως ἔξοχον καὶ ὑψηλὸν ὥστε νὰ θέτῃ τὸ δῖλημμα· ὅτι ἡ φύσις κινεῖται χάριν αὐτοῦ ἢ διατελεῖ ἐν ἡρεμίᾳ; Λησμονεῖτε λοιπὸν αὐτάς τὰς ἀρχὰς ἡμῶν καὶ τὴν συνήθη ὑμῶν καταφρόνησιν τῶν ἀνθρωπίνων ἐμπνεύσεων ἐμβάλλοντες ἡμᾶς οὕτως εἰς τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν πίστιν, ἢ ὅτι ὁ καθολικὸς προορισμὸς τῶν ὄντων συγκεντροῦ πάσας τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ εἰς τὸ ἡμέτερον ὃν, ἢ ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδεμίαν τάξιν, οὐδὲν σχεδὸν ἐν τῇ παγκοσμίᾳ ἐνότητι; Ἄλλ' οὐχί. Δεικνύετε ὑπερβάλλουσιν ἰσχυρογνωμοσύνην ἀφίνοντες τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἰσχύϊ τῆς ὕλης μὴ συγκατανεύοντες μίαν στιγμὴν νὰ τὸν ἀνωψώσετε ὑπεράνω τῆς ζωολογικῆς σειρᾶς καὶ καταστήσετε ἐναργῆ τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ μορφήν. Ἐπιμένετε πολὺ ὅπως ἀφήσετε ἐν τῷ σκότει τὸν λογικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα μὴ διατυποῦντες ἀπαξ ἀκριβῶς τὸ δῖλημμα. Ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἀπόλυτον ὑμῶν ἀρνησιν παντὸς σχεδίου ἐν τῇ φύσει;

Ἴδου ἡ νομιζομένη μεγάλη αὕτη ἐρμηνεία, δι' ἧς πιστεύουσιν ὅτι ἀφαιροῦσι πᾶσαν ἔννοιαν καθολικῆς καὶ μερικῆς σκοπιμότητος. Θὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ ἐρμηνεία αὕτη εἶνε ἀσθενὴς ὅσον καὶ αἱ ἀρνήσεις τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν τῆς πνευματικῆς τάξεως, καὶ ὅτι οἱ σοφοὶ οὗτοι ἄνδρες, οἱ κατηγοροῦντες ἡμῶν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὡς ἀντροφομένων ἐν τῷ χώρῳ τῶν ὑπο-

θέσεων, οὐδὲν ἕτερον τῆ ἀληθείᾳ ποιοῦσιν ἢ τὰ ἀντι-
καθιστῶσιν ταύτας δι' ἄλλων πολυπλοκωτέρων. Ἡ
κυρίᾳ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡμῶν εἶνε, ὅτι ἐκεῖ-
νοι μὲν καταβορβοροῦνται ἐν τῷ σκοτεινῷ αὐτῶν λα-
βυρίνθῳ, ἡμεῖς δὲ ββίνομεν κατ' εὐθείαν ἐπὶ τὸ φω-
τεινὸν ἡμῶν τέρμα.

Ὁ Ἐμμανουὴλ Κάντιος, οὔτινος ἡ ἀριστερὰ χεὶρ
περιεῖχε τοσούτας πλάνης ὅσας ἡ δεξιὰ ἀληθείας
(πλάστιγξ ἐπίφθονος ἄλλως καὶ ὑπὸ τῶν μάλισα προ-
νομιοῦχων πνευμάτων) ὁ Κάντιος διενόθη μίαν ἡμέ-
ραν καὶ εἶπε ὅτι «ἡ προσαρμογὴ πρὸς σκοπὸν τινὰ δὲν
ἐπλάσθη ἢ ὑπὸ φαντασιώδους πνεύματος, ὅπερ ἐπομέ-
νως θαυμάζει θαῦμα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου πλασθέν.»
Κατανοεῖτε ἐντεῦθεν τὸ γόνιμον τοικύτης προτάσεως
διὰ τοὺς πέραν τοῦ Ῥήνου κυρίου. Θὰ καρπωθῶσιν ἐκ
ταύτης ἀφθονον γάλα, ὅπερ θὰ προσφέρωσιν ὡς φάρ-
μακον εἰς τὰς πασχούσας φαντασίας, ὡς στήριγμα εἰς
τὰ παιδία καὶ τοὺς γέροντας, ὡς πρωϊνὴν τροφήν εἰς
πάντας ὅσοι ἐνωρὶς ἔχουσι καλὴν ὄρεξιν. Ἡ ἀπόφρασις
αὕτη τῆς μεγαλοφυΐας θὰ ἀνατρέψῃ τὴν προκλιώνιον
κρίσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ
τὴν ἐννοιαν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀρμονίας, ὅπως προ-
σφέρωσι ταύτην εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Οἱ καινο-
φανεῖς οὔτοι χειρουργοὶ ἀνοίγουσι τὴν φλέβα τοῦ Θεοῦ,
ὅπως ἐγγέωσι τὴν ζωτικὴν αὐτοῦ ἀρχὴν εἰς τὸν ἐγ-
κέφαλον τοῦ ὀλβίου κατοίκου τῆς γῆς. Εἶνε φανερόν,
δὲν ἔχει οὕτως, ὅτι ἀν ὑπάρχη τάξις ἐν τῇ διατάξει
τοῦ κόσμου καὶ ναῦς ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν ὄντων,

ταῦτα πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, διότι ἀληθῶς μόνος ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει νοῦν ἔχων ἐν τῷ σὺμπαντι, τὸ δὲ νὰ ἰσχυρίζεται τις ὅτι εἰς Θεὸς εἶνε αὐτοῦ ἀνώτερος, τοῦτο προσβάλλει τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρωπίνου δίποδος.

Ἄς ἀκούσωμεν αὐτῶν μίαν σιγμὴν. Μίξ τῶν κυριωτέρων ἀποδείξεων ἐκείνων, αἵτινες παραδέχονται ὅτι ἡ γένεσις καὶ ἡ διατήρησις τοῦ κόσμου, ὀφείλεται εἰς δημιουργόν τινα δύναμιν κυβερνωσάν καὶ ρυθμίζουσαν τὸ πᾶν ἐν τῷ σώματι, λέγει ὁ Louis Büchner ὑπῆρξε πάντοτε καὶ ὑπάρχει ἡ νομιζομένη διδασκαλία τοῦ προορισμοῦ τῶν ὄντων ἐν τῇ φύσει. Πᾶν ἄνθος διανοίγον τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ πέταλα, πᾶσα πνοὴ ἀνέμου ταράττουσα τὸν ἀέρα, πᾶν ἄστρον φωτίζον τὴν νύκτα, πᾶν ἔλκος θεραπευόμενον, πᾶς ἦχος, πᾶν πρᾶγμα ἐν τῇ φύσει, διαχειρῶσιν τὸν θυμακσμὸν τῶν ὑπαδῶν τοῦ προορισμοῦ τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα τῆς βαθυτάτης σοφίας, τῆς ὑπερτάτης ταύτης δυνάμεως! Ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἀπηλλάγη τῶν κενῶν τούτων ἰδεῶν τῆς τελεολογίας, αἵτινες μένουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν πραγμάτων, καὶ ἐγκαταλείπει τὰς ἀθῶας ταύτας μελέτας εἰς τοὺς προτιμῶντας νὰ θεωρῶσι τὴν φύσιν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ αἰσθήματος μᾶλλον ἢ τῶν τῆς διανοίας.

Πῶς δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν περὶ σκοπιμότητος, ἀνθυποβάλλουσιν ἡμῖν, ὅτε δὲν γινώσκομεν τὰ ὄντα ἀλλ' ἢ ἐν τῇ μόνῃ καὶ μοναδικῇ ταύτῃ μορφῇ, καὶ δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν προαίσθησιν τί θὰ γείνωσιν ἂν ἐμφανι-

σθῶσιν ἡμῶν ὑπὸ ἀλλοίαν. Οὐδὲ εἶνε μάλιστα τὸ ἡμέτερον πνεῦμα ἠναγκασμένον νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν πραγματικότητα. Τίς θὰ ὑπῆρχεν ἡ φυσικὴ διάταξις, ἥς δὲν θὰ ἠδύνατό τις διὰ τοῦτου ἡ ἐκείνου τοῦ τρόπου νὰ ἐννοήσῃ ἐτέραν σκοπιμωτέραν; Θαυμάζομεν σήμερον τὰ ὄντα, χωρὶς νὰ συλλογιζώμεθα ὁποῖαν ἀπειρίαν ἄλλων μορφῶν, ὀργανισμῶν καὶ σκοπιμοτήτων ἡ φύσις περιέκλεισεν εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς, περικλείει καὶ θὰ περικλείῃ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐν τῇ τύχῃ κεῖται τὸ νὰ ὑπάρξωσιν ἢ μὴ. Δὲν ὑπῆρχον μορφαὶ ὑπερμεγέθεις φυτῶν καὶ ζώων ἐκλιποῦσαι πρὸ πολλοῦ, ἅς δὲν γνωρίζομεν ἢ ἐκ τῶν λειψάνων τῆς πρωτογενοῦς ἐποχῆς; Πᾶσα ἡ ὥραία αὕτη φύσις ἡ οὕτω σκοπίμως διατεταγμένη, προσεπιφέρουσιν, δὲν θέλει ἀφανισθῇ ἴσως ἡμέραν τινὰ δι' ἐπαναστάσεώς τινος τῆς ἡμετέρας σφαίρας, καὶ δὲν εἶνε χρεῖα μιᾶς ἔτι ὀλοκλήρου αἰωνιότητος ὅπως αἱ μορφαὶ αὗται τῶν ὑπάρξεων ἢ ἄλλαι ἀναπτυχθῶσιν ἐκ τῆς ἰλῦος τοῦ κόσμου;

Καὶ ὅτε ἀκόμη ἤθελε καταστραφῇ, οὐδὲ τότε θὰ ὑπῆρχε ἀπόδειξις τις ἐναντίον τοῦ ἡμετέρου θέματος. Ἄλλ' ἅς μὴ διακόψωμεν τοὺς ῥήτορας, καὶ ἅς ἐξακολουθήσωμεν νὰ τείνωμεν προσεκτικὸν οὖς εἰς τὰς ἀντιρρήσεις, ἅς ἀντιτάσσουσιν καθ' ἡμῶν.

Ἐρχεται κατόπιν, τὸ παλαιὸν ἐπιχείρημα, τὸ ἐκ τῶν ἀχρήστων καὶ ἐπιβλαβῶν εἰς τὸν ἄνθρωπον ζώων, ὅπερ ὠσάυτως οὐδὲν ἀπολύτως ἀποδεικνύει ἐναντίον τοῦ ἐν τῷ φυσικῷ ὀργανισμῷ νεῦ καὶ πίπτει πρὸ τῆς ἀληθείας ταύτης· ὅτι ἡ Γῆ δὲν εἶνε κόσμος τέλειος.

Ζῶα λίαν ἐπιβλαβῆ, γράφει ὁ συγγραφεὺς τῆς *Δανά-
 μεως καὶ τῆς Ὑλῆς*, φέρ' εἰπεῖν, αἱ μῦς τῶν ἀγρῶν,
 ἔχουσι τοιαύτην γονιμότητα ὥστε δὲν δύναται τις νὰ
 ἐλπίσῃ ὅτι θὰ ἴδῃ αὐτοὺς ἀφαιζομένους· αἱ ἀκρίδες,
 αἱ περιηγούμεναι φάσσαι σχηματίζουσιν ἀγέλας, αἰ-
 τινές ἐπισκιάζουσιν τὸν ἥλιον καὶ φέρουσι τὴν φθορὰν,
 τὸν θάνατον, καὶ τὸν λιμὸν εἰς τοὺς δυστυχεῖς τόπους,
 εἰς οὓς ἐμπίπτουσιν κατὰ τὴν διάβασίν των... Ὅστις
 δὲν ζητεῖ ἢ σοφίαν, σκοπὸν, καὶ τελικὰ αἷτια ἐν τῇ
 φύσει, λέγει ὁ Giebel, δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τὴν
 ἀγγίνοιαν αὐτοῦ, μελετῶν τοὺς μονοδιαίτους σκώλη-
 κας. Πᾶσα ἡ ἐνέργεια τῆς ζωῆς τῶν ζώων τούτων,
 συνίσταται εἰς τὸ νὰ πηράξωσιν ὡς ἐπιτήδεια πρὸς
 πολλαπλασιασμὸν αὐτῶν, καὶ ἡ ἐνέργεια αὕτη γίνε-
 ται διὰ τῆς βλάβης τῶν ἄλλων ζώων· μυριάδες ὧν
 ἀπόλλυνται ἀσκόπως· τὸ ἔμβρυον μεταβάλλεται καὶ
 μεταμορφοῦται εἰς σκώληκα, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ἢ
 νὰ ἐκμυζῇ καὶ γεννᾷ. Ἐν τῷ τρόπῳ τούτῳ, οὔτε ὠ-
 ραιότης, οὔτε σοφία ὑπάρχει, οὔτε σκοπιμότης κατὰ
 τὴν ἀνθρωπίνην ἔννοιαν. Εἰς τί ὠφελούσιν, ἐρωτῶμεν
 ἔπειτα, τὰ νοσήματα, τὸ καθολικὸν φυσικὸν κακόν;
 Πρὸς τί ὁ ἄπειρος οὗτος ἀριθμὸς τῶν ὀμοτήτων, τῶν
 σκληροτήτων, μεθ' ὧν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡ φύσις
 προσφέρεται πρὸς τὰ ἑαυτῆς πλάσματα; Τὸ δὲν, ὅπερ
 ἔδωκεν εἰς τὴν γαλῆν, εἰς τὴν ἀράχνην τὴν σκλη-
 ρότητα αὐτῶν, καὶ ὅπερ ἔδωρήσατο εἰς τὸν ἀνθρώπον,
 τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς δημιουργίας, φύσιν, ἥτις
 καθιστᾷ αὐτὸν πολλάκις οὕτως ὤμῶν καὶ οὕτω βρά-

ἔαρον, τὸ ὄν τοῦτο ἐνεργοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύναται νὰ εἶνε ὠφέλιμον καὶ ἀγαθοεργὸν κατὰ τὴν τελολογικὴν ἔνοιαν;

Ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ ζῶγει τὰς μύζας, ἡ γαλὴ τρώγει τοὺς μῦς, καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἔτι πολὺ κατώτερος ἄτε συγχωρῶν νὰ ἠτᾶται ὑπὸ τῶν ὑλικῶν ὀρμῶν, τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε κακὸς ἢ ὅτι δὲν ὑπάρχει! Ὡς ἐπιστημονικὴ ἀπόδειξις πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι εἶνε λίαν ἐπιπόλαιος.

Ζητοῦσιν ἔπειτα εἰς τὰς ἐξαίρεσεις καὶ τὰ τερατουργήματα τῆς φύσεως, εἰς ἐξαμβλώματα, ἄτινα περξετραπήσθη νόμου τινός, περξειγμήματα τοῦ ἀσκόπου, ἱκανὰ νὰ ἀποτρέψωσι τὴν προσοχὴν ἀπὸ τῆς καθολικῆς τάξεως καὶ νὰ ἀποδείξωσι τὴν ἔλλειψιν πάσης νοητικῆς ἀρχῆς, ὡς εἰ μεμονωμένοι τινὲς λίθοι, — οἵτινες ἄλλως καὶ οὗτοι εἰσέρχονται εἰς τὸ καθολικὸν σχέδιον, — ἢ δύναντο νὰ καταστρέψωσι τὴν συμμετρίαν τοῦ συνόλου καὶ νὰ ἀφανίσωσι τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀξίαν τοῦ οἰκοδομήματος. Ἡ συγκριτικὴ ἀνατομία, προσθέτει ὁ αὐτὸς ὑλιστής, ἀσχολεῖται κυρίως περὶ τὴν ζήτησιν τοῦ σκοπίμου ἐν τῇ κατσκευῇ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ζῶων δεικνύουσα ἐν παντὶ εἶδει καὶ γένει τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ. Ἐπὶ τῶν δεδομένων τούτων βασιζομένη ἡ ἐπιστήμη αὕτη, δεικνύει ἡμῖν ἐν ἐκάστη τάξει τῶν ζῶων μέγιστον ἀριθμὸν μορφῶν, ὀργάνων, κλ., ἄτινα εἶνε αὐτοῖς πάντη ἄχρηστα, οὐχὶ σύμφωνα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν, καὶ ἄτινα φαίνονται ὅτι εἶνε ἀρχικὴ μόνον μορφή τῆς κατσκευῆς

των, ἃ τὰ στοιχεῖα διατάρξεως, ἢ μέρους τοῦ σώματος, ἧτις ἐν ἄλλῳ εἶδει προσεκτῆσθε ἀνάπτυξιν ἰκάνην νὰ δώσῃ, εἰς τὸ ὄν, ὅπερ εἶχε ταύτην, ὡφέλειάν τινα ὠρισμένην. Ἡ σπονδυλικὴ στήλη τοῦ ἀνθρώπου λήγει εἰς μικράν τινα ὀξεῖαν κορυφήν, ἧτις οὐδὲν αὐτῷ χρησιμεύει, καὶ ἦν πολλοὶ τῶν ἀνατόμων θεωροῦσιν ὡς ἀρχικὸν στοιχεῖον τῆς οὐρᾶς τῶν σπονδυλωτῶν ζώων. Ἡ κατὰ σκευὴ τοῦ σώματος τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ἐμφανίζει πληθὺν διατάρξεων οὐχὶ σκοπίμων. Οὐδεὶς γινώσκει εἰς τί χρησιμεύει ὁ μαστὸς τοῦ ἀνδρός, ἢ κλεις τῆς γαλῆς, τὰ πτερύγια πολλῶν πτηνῶν ἀνεπιτηδείων πρὸς πτήσιν, οἱ ὀδόντες τῆς φαλίνης.—Ὁ Vogt παρατηρεῖ ὅτι ὑπάρχουσι ζῶα ἐμικροδύτικα εἰς τί χρησιμεύει ἐρωτᾷ μετὰ λόγου, τοιοῦτος ὁργανισμός; Ἡ γονιμότης ζώων τινῶν εἶνε τοιαύτη, ὥστε ἀφινόμενα ἐλεύθερα, θὰ ἐπλήρουν ἐν ὀλίγοις χρόνοις πάσας τὰς θαλάσσας καὶ θὰ ἐκάλυπτον τὴν γῆν εἰς ὕψος οἰκίαις.—Πρὸς τί χρησιμεύει τοιοῦτος ὁργανισμός; Ὁ γῶρος καὶ ἡ ὕλη δὲν ἀρκοῦσιν εἰς τοιαύτην πληθὺν ζώων.—Τί σκοπούσης τῆς φύσεως φύεται μαστὸς ἐπὶ τοῦ ὤμου ἀνθρώπου 34 ἐτῶν, φαινόμενον περιγραφρὸν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ δόκτορος Hobb ἐν Βιέννῃ; Εἰς τί χρησιμεύουσιν ἐν κυψέλῃ μυριάδες κηφῆνων, οἵτινες δὲν ὑπάρχουσιν ἢ ὅπως φονευθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐργαζομένων αὐτῶν ἀδελφῶν; Ὑπάρχουσι ζῶα, ἅτινα δὲν κολυμβῶσι ποτε καὶ ὅμως οἱ πόδες αὐτῶν ἔχουσι μεμβράνην πρὸς τὸ νῆχέσθαι, καὶ ταῦτα ὑπερχόντων ἐτέρων ἀξιολόγων ὑδατίων πτηνῶν, ἐχόντων εἰς τοὺς πό-

δας στενήν τινα μόνον μεμβράνην. Τὸ κέντρον τῆς με-
λίσεως ἢ τοῦ σφηκός δὲν χρησιμεύει ἢ ὅπως προξενῆ
τὸν θάνατον τοῦ ἐντόμου ἂν κάμῃ χρῆσιν αὐτοῦ.» κλ.
Τὸ σχέδιον Δημιουργοῦ πνευτοδυνάμου καὶ ἀπείρως σο-
φοῦ, λέγει ὁ Tuttle, ὄφειλε πάντοτε νὰ ἐμφανίζετα
δι' ἐλλόγου τρόπου. Θὰ ἔδιδεν ἄχρηστα ὄργανα εἰς τὰ
ζῶα ἂν ἦτο τοιοῦτος; Πρὸς τίνα σκοπὸν καὶ πρὸς τίνα
ὠφέλειαν εἶνε αἱ ἐρήμεροι μορφαὶ τοῦ ἐμβρίου, ἐν αἷς
τὰ θηλαστικὰ ὁμοιάζουσι πρὸς ἰχθύς καὶ ἐρπετὰ πρὶν
λάβωσι τὴν τελείαν αὐτῶν μορφήν; Εἰς τί χρησι-
μεύουσιν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ἐμβρύῳ τὰ βρογχοειδῆ τῶσα
μετὰ τῶν ἀνοιγμάτων αὐτῶν; Διὰ τί πάντα τὰ θη-
λαστικὰ ἔχουσιν ὄργανα ἀρχικά, ἅτινα δὲν ἀναπτύσ-
σονται ἢ ἐν ταῖς ἐρπετοῖς;

Ὁ Tuttle δὲν παρκτηρεῖ ἐνταῦθα ὅτι αἱ ἀνωμαλίαι
αὗται εἰσέρχονται μάλιστα εἰς τὸ καθολικὸν σχέδιον,
οὗτινος ὁ νόμος τῆς προόδου εἶνε ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.
«Ἐν τῶν ἀξιολογωτέρων γεγονότων, ἅτινα διαφεύ-
δουσι τὰ τελικὰ αἷτια ἐν τῇ φύσει εἶνε τὰ τέρατα· ὁ
κοινὸς νοῦς τόσον ὀλίγον ἠδύνατο νὰ συμβιβάσῃ τὰ
ὄντα ταῦτα πρὸς τὴν πίστιν δημιουργοῦ, ἐνεργοῦντος
μετὰ σκοποῦ, ὥστε ἐθεώρησαν αὐτὰ εἰς πόρρω ἀφε-
στῶτας χρόνους, ὡς σημεῖα ὀργῆς τῶν θεῶν· καὶ ἀ-
κόμη εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους οἱ ἀμυθεῖς θεωροῦσι
ταῦτα ὡς ποινὰς τοῦ οὐρανοῦ. Εἶδομεν ἐν τῷ γρα-
φεῖῳ κτηνιατροῦ τινος αἶγα νεογέννητον ἔχουσαν ἄρ-
τια πάντα αὐτῆς τὰ μέλη ἀλλ' ἄνευ κεφαλῆς. Ὑπάρ-
χει τι ἀλογώτερον καὶ ἐναντιώτερον πρὸς τὸν σκοπὸν,

ἢ τὸ νὰ γείνη τελεία ἢ μορφή ζώου, οὐ τινος ἢ ὑπαρξίς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶνε ἀδύνατος, καὶ νὰ ἐπιτραπῇ ἢ ἔλευσις αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον; Ὁ καθηγητὴς τῆς Γοττίνγης Lotze ὑπερβάλλει αὐτὸς ἑαυτὸν ὅταν ὁμιλῶν περὶ τεράτων, λέγῃ ὅτι ἂν ἔμβρυον στερεῆται ἐγκεφάλου, τὸ μόνον σκόπιμον πρᾶγμα ἀπολύτου τινὸς δυνάμεως, θὰ ἦτο νὰ διακόψῃ τὰς ἐνεργείας τῆς, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ ἐπικνωθῶσῃ τὴν ἔλλειψιν ταύτην.—Ξένον σῶμα ἐν τῇ ἐπιγλωττίδι ἀποβάλλεται ἴσως διὰ τῆς βηχῆς, ἀλλὰ ξένον σῶμα ἐν τῷ οἰσοφάγῳ δύναται διὰ τῆς ὑπερδραστικότητος τῶν νεύρων τοῦ λάρυγγος νὰ ἐπιφέρῃ τὸν πνιγμόν.—Καθ' ἐκάστην ἡμέραν, καθ' ἐκάστην ὥραν, ὁ ἰατρὸς δύναται νὰ πεισθῇ ἐκ τῶν νόσων, τῶν πληγῶν καὶ τῶν ἐκτρώσεων κτλ., ὅτι ἡ φύσις ἐγκατέλιπε τὰ πλάσματά της καὶ ὅτι αἱ προσπάθειαι αὐτῶν πρὸς βοήθειαν πολλᾶκις ἀποβάνουσιν ἐναντίοι πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος. Πρὸς τί θὰ ἦσαν οἱ ἰατροὶ ἂν ἡ φύσις ἐνήργει σκοπίμως¹; » Ὑπὸ τὰς εἰρημένους ὑπερβολὰς ὑπάρχει ἀλλάθειά τις σταθερά, ἣτις βεβαίως εἶνε μία τῶν μεγίστων δυσχερειῶν, ἧς δύνανται νὰ ἀντιτάξωσι καθ' ἡμῶν. Ἡμεῖς αὐτοὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι οὐδέποτε εἶδομεν τέρατα χωρὶς νὰ εὐρεθῶμεν εἰς στενοχωρίαν ὡς πρὸς τὰς πεποιθήσεις ἡμῶν. Τὸ ἀνατομικὸν μουσεῖον τοῦ Στρασβούργου, πλουσιώτατον ἀκεφάλων τεράτων καὶ δειγμάτων τερατολογίας, εἶνε εἰς ἡμᾶς κατὰ τοῦτο καθ' ὑπερβολὴν δυσάρεστον. Ποίᾳ ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῶν ἐμ-

¹ Force et Matière.

θρύων τούτων, παρεμποδισθέντων καὶ διαστραφέντων
 ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῶν ἀναπτύξει; Τοῦτο εἶνε ζήτημα
 οὐ περ τὴν λύσιν οὔτε ὁ "Αγ. Αὐγουστῖνος οὔτε ὁ "Αγ.
 Θωμᾶς διδάσκουσιν ἡμᾶς· καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲ ὀλίγον
 μᾶς διαφωτίζει περὶ αὐτοῦ. Ἀλλὰ θεωροῦντες τὸ
 πρᾶγμα ἐν τῇ ἀληθεῖ ὄψει βλέπομεν ὅτι ταῦτα εἶνε
 ἐξαιρεσεῖς σπικνώσκει μὴ δυνάμενοι νὰ ἐλαττώσωσι
 τὴν διδασκαλίαν τοῦ συνόλου. Ἄν φυτὸν ἐξοιδάινεται
 ὑπερῶν τῶν ἰνῶν, ἂν αἱ φλέβες ἐξογκοῦνται συμπιε-
 ζομένου τοῦ βραχίονος καὶ κωλύουσι τὴν κυκλοφορίαν
 τοῦ αἵματος, ἂν ἴσταται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἔμβρυου, ἢ
 ὄργανόν τι πάσχει ἀτροφίαν ἕνεκα ὀργανικῆς τινος ἰδιο-
 τροπίας, αἱ ἀνωμαλίαι αὗται εἶνε μᾶλλον φαινόμεναι
 ἢ πραγματικαὶ καὶ δεικνύουσιν ὅτι οἱ νόμοι εἶνε καθο-
 λικοὶ καὶ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶνε μικρόν τι ὄν, μεταρρυθ-
 μίζον τὰς ἐκείνου ἐνεργείας κατὰ τὰ ἐφήμερα προσ-
 κόμματα τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς τύχης παρεμ-
 βαλλόμενα. Οἱ ἀντίπαλοι μεγεθύνουσι τὴν δύναμιν
 τῶν δυσχερειῶν τούτων ὅταν συμπερίνωσιν ὅτι ὁ Θεὸς
 δὲν ὑπάρχει, καὶ ὅτι τὸ ὑπέρτατον Ὄν ὄφειλε νὰ
 ἐνεργῇ κατὰ τὰς ἀνθρωπίνους σχέψεις. Ἐμμένοντες
 ἰδιαιτέρως ἐν τῷ περὶ τεράτων, οἱ ἀντίπαλοι παρα-
 τηροῦσιν ἡμῖν ὅτι δύνατ' ἴς τις νὰ παράγῃ τοιαῦτα τε-
 χνητῶς προξενῶν ἀλλοίωσιν εἰς τὸ ὄν ἢ τὸ ἔμβρυον.
 Ἡ φύσις δὲν ἔχει φάρμακον πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ
 τούτου. Ἀκολουθεῖ, τὸν ἀντίον, τὴν δοθεῖσαν κίνησιν,
 διατελεῖ ἐνεργούσα ἐν τῇ ἡμεκρημένῃ ὁδῷ, ἣν ἔλαβε
 καὶ γενεᾷ τέρας. «Ἐπάρχει τις δυνάμενος νὰ παρα-

γνωρίστη τὴν ἔλλειψιν νοῦ, καὶ τὸν σκληρὸν μηχανισμόν ἐν τῇ μεθόδῳ ταύτῃ; — Δύνκαται τις νὰ παραδεχθῇ τὴν ἔννοιαν νοῦντος δημιουργοῦ κυβερνωῦντος τὴν ὕλην μετὰ σκοποῦ, πρὸ τοιοῦτου φαινομένου; Θὰ ἦτο δυνατόν ἢ δημιουργὸς χεὶρ τῆς δικαιοῦσας ταύτης νὰ κρατηθῇ ἢ νὰ ἀποπληκνηθῇ ὑπὸ τῆς ἀυθιχρέτου θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου; »

Ἄς θυμώσωμεν ἐνταῦθα μέχρι τίνος σημείου τολμῶσι νὰ φέρωσι τὴν ιδιόρρυθμον ταύτην ἐπίκρισιν τῶν ἔργων τῆς φύσεως¹. Ὅπως οἱ κύριοι οὔτοι εὐχαριστηθῶσιν, ὅπως καταδεχθῶσι νὰ δικαιοῦσῶσι τὴν εὐνοὴν τάξιν, ἣτις διευθύνει τὸν κόσμον, ἔπρεπε ἢ ὑπερτάτη καὶ ἀκαμπτος αὕτη τάξις νὰ περιβάλλῃ τὰ ὄντα διὰ θάρρακος χαλυβδίνου. Θυμώζεστε τὴν λεπτὴν ὑφὴν τοῦ δέρματος, τὴν μεταξοειδῆ ἐπίδερμίδα, τὴν λευκότητα καὶ τὴν ἐξάαιρετον αὐτῆς εὐαισθησίαν καὶ τῆς ἐλαχί-

¹ Εἶπομεν ἤδη ὅτι ἡ κριτικὴ αὕτη εἶνε ἀρχαία καὶ ὁ κόσμος. « Πῶς τὰ κύματα τῶν δημιουργικῶν στοιχείων, λέγει ὁ Λουκράτιος (βιβλ. Ε΄.) ἐβημελίωσαν τὸν Οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν, ἐκοίλαναν τὸν βαθὺν Ὀκεανόν καὶ ὤρισαν τὴν πορείαν τῶν ἡλίων καὶ τῶν ἀστέρων; Τὸ ἐπαναλαμβάνω τὸ σύνολον τοῦτο δὲν εἶνε ἔργον τῆς δικαιοῦσας αὐτῶν. τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου δὲν ἐμελέτησαν τὴν τάξιν εἰς τὴν ὑπάρχουσιν, δὲν ἐρρυθμίωσαν τὴν πῆξιν καὶ τὴν κίνησιν, ἣν ὤφειλον νὰ ἀπονεύσωσιν ἀλλήλοις. Ἀλλὰ τὰ ἀπειράριθμα ταῦτα στοιχεῖα κινούμενα πανταχόσε, ὑπακούοντα ἀπὸ τῆς αἰωνιότητος εἰς ζῆνός ἐσθῆσις, ἀγόμενα ὑπὸ τοῦ ἰδίου βάρους, ἐλκόμενα, ἐνούμενα κατὰ πᾶσαν φορὰν, ἀπειπειράθησαν ὕλων τῶν συνδυασμῶν, ἐλαστον, κατέλιπον, ἐπανάλαστον, ἐπὶ ἀναριθμήτους αἰῶνας, ποικίλας μορφὰς καὶ ἐκ τῶν συναθροίσεων καὶ τῶν κινήσεων αὐτῶν παρήγαγεν τοὺς μεγάλους τούτους ὄγκους, ἀποθαντας τρόπον τινὰ τὸ πρῶτον σκιαγράφημα τῆς γῆς, τῶν οὐρανῶν, τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν ζώων. »

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istitouton
Restrictions apply.

στης ἐπαφῆς. Ἐχετε ἀληθῶς ἄδικον. Αἱ ιδιότητες αὐ-
 ται δὲν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ φύσις ἐνήργησε μετὰ νοῦ
 καὶ ὅτι παρεσκεύασε συγχρόνως τοὺς ὄρους τῆς ὑγείας
 σώματός τινος καλῶς συγκεκροτημένου, καὶ τὰς ὠφε-
 λίμους ἢ εὐαρέστους συναισθησεις, ἅς ἡ βίωσις αὐτῆ
 σὰρξ εἶνε ἱκανὴ νὰ αἰσθῆται. Οὐχί. Οἱ φιλόσοφοι οὗτοι
 ἤθελον προτιμῆσαι μάξιμον ἢ σίδηρον. «Ἡ φύσις ἠ-
 δύνατο νὰ κάμῃ ὥστε αἱ σφαῖραι νὰ ἀποσηθῶσιν ἀπὸ
 τοῦ σώματος καὶ τὰ ξίφη νὰ πλήττωσι χωρὶς νὰ ἐπι-
 σφύρωσι τραύματα.¹» Πῶς εὐρίσκετε τὴν κριτικὴν ταύ-
 την; Ἴδου μικρὸν τι νεογέννητον βρέφος· κόπτετε αὐ-
 τοῦ τὴν κεφαλὴν καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτῆ δὲν φύεται πλέον.
 Ὅποια μωρὰ φύσις! αἴστανται ἕνεκα τῆς αὐθαιρέτου
 βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου.» Καὶ θέλετε νὰ γνωρίσετε
 ἄλλην νέκν ἀπόδειξιν τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς
 μωρίας ἐκείνων, οἵτινες πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, ἰδού·
 κρατήσατε σημειώσιν, διότι εἶνε ἀκαταμάχητος; Φαί-
 νεται ὅτι τὸ φῶς, οὗτινος ἡ ταχύτης εἶνε 77,000 λεύ-
 γας ἀνὰ πᾶν δευτερόλεπτον, δὲν τρέχει μεθ' ἱκανῆς
 ταχύτητος. «Τὸ φῶς διέρχεται τοσοῦτον βραδέως τὸ
 σύμπαν ὥστε εἶνε χρεῖα μυριάδων ἐτῶν ἵνα ἔλθῃ ἀπὸ
 τοῦ ἐνὸς ἀστρου εἰς τὸ ἄλλο. Πρὸς τί οἱ ὀλίγοι σοφοὶ
 οὗτοι περιορισμοὶ ἐν ταῖς ἐκδηλώσεσι δημιουργοῦ θε-
 λήσεως²;» Ἐρωτᾷς ὃ στενοκέφαλος ἀναγνώστης κατὰ
 τί ἡ ταχύτης—ἡ ἢ βραδύτης τοῦ φωτός ἀποδεικνύει
 τὴν ἔλλειψιν δημιουργοῦ δυνάμεως; Ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖς

¹ Buchner, Force et c Matière. ch. 41.

² Id., loco cit.

ὅτι οἱ συγγραφεῖς οὗτοι φαντάζονται ἐπίσης ὅτι ἂν ὁ Θεὸς ὑπῆρχεν, ὤφειλε νὰ ἔχη φαντασίας ὁμοίας ταῖς ἡμετέραις· καὶ ἐπειδὴ σκανδαλίζει τὸν K. Büchner ὅτι τὸ φῶς διατρέχει 4,620,000 λεύγας ἀνὰ πᾶν πρῶτον λεπτόν, ἢ 278,720,000 λεύγας ἀνὰ πᾶσαν ὥραν, εἶνε φανερόν ὅτι ἔπρεπε νὰ διατρέχη περισσοτέρως· φερομένου δὲ αὐτοῦ μετὰ τοσοῦτου κόπου ἐν τῇ χώρᾳ, Δημιουργὸς δὲν ὑπάρχει. "Ἦδη, δύνασθε νὰ ἐρωτήσετε τίς ἀριθμὸς θὰ ἤρρασκεν εἰς τὸν συγγραφέα τῆς νοήμονος ταύτης κριτικῆς (γίνονται μετὰ τοῦ Οὐρανοῦ συμβάσεις)· ὁ K. B. . . δὲν γινώσκει ἀκριβῶς τοῦτο· πᾶν ὅ,τι ἐπιθυμεῖ πρὸς τὸ παρὸν εἶνε νὰ ἴδῃ αὐτὸ διατρέχον ταχύτερον.—"Υστερον πάντων τούτων, θὰ ἔχωμεν ἀδίκον ἀγανακτοῦντες ἕνεκα τῆς ἀθώας ταύτης φαντασίας. Τούναντίον, ἀσπαζόμεθα ἐξ ὅλης καρδίας τὸν εὐγενῆ τοῦτον πόθον, καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι θὰ ἐβλέπομεν μετ' εὐτυχίας τὸ φῶς ποιούμενον μείζονας προόδους,—καὶ ἐδῶ κάτω ἀκόμη.

Ὁμολογουμένως, αἱ ἀντιρρήσεις αὗται εἶνε ἀπλῶς γελοῦσαι. Ἄλλ' αἱ σπουδαιότεραι δυσχέρειαι ἀφρνίζονται ἀφ' ἐκυτῶν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος παύῃ λαμβάνων ἐκυτὸν ὡς ὄρον συγκρίσεως. Καὶ τοῦτο εἶνε τὸ καθῆκον αὐτοῦ, διότι ἀπότελεῖ καὶ αὐτὸς μέρος τοῦ καθολικοῦ σχεδίου, τοῦ διήκοντος μέχρι τῶν ἄλλων κόσμων καὶ τοῦ ἀπείρου τῆς δημιουργίας. "Ἄν ὁ Cid, ἢ ἡ Ἀνδρομάχη, παρατηροῦμεν μετὰ τοῦ K. E. Bersot¹ ἀνέζων ὅπως ἴδωσιν ἑαυτοὺς παρισταμένους ἐπὶ τῆς

¹ Du spiritualisme et de la nature.

σκηνῆς ὑπὸ τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Ῥακίνα, θεωροῦν-
τες τὸ ὄρατον πρόσωπον ὅπερ διαδραματίζουσι, τὴν
λάμπριν αὐτῶν ἐπασκοτοῦσαν τοῖς λοιπῶν προσώποις,
καὶ τὴν προτίμησιν τοῦ ποιητοῦ εἰς αὐτοὺς συναγομέ-
νην, θὰ ἔλεγον ἀναμφιβόλως ὅτι ὁ Κορνήλιος, ὁ Ῥα-
κίνας ἐσκόπουεν νὰ στήσῃσι μνημεῖον πρὸς δόξαν αὐ-
τῶν. Ὅτι ἦσαν ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου, τὸ κέντρον τοῦ
δράματος· ὅτι ἕκαστον πρόσωπον, ὅπερ συμμετέχει τῆς
πράξεως, εἰσάγεται εἰς τὴν σκηνὴν πρὸς τὸ ἴδιον αὐ-
τῶν συμφέρον. . . . Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ
ποιητοῦ, εἶνε ἡ πραγματοποίησις τοῦ καλοῦ, οὔτινος
ἡ θεὰ ἐμπνέει αὐτῷ νὰ μεταφέρῃ εἰς ἀνθρωπίνην
γλῶσσαν τὸ ἀόρατον ἰδεῶδες. Τὰ πρόσωπα εἶνε μό-
νον ὄργανα. Ἐνταῦθα δὲ ἐνορᾷ πᾶς τις ἀληθῆ εἰκόνα
τῆς δημιουργίας; Ποῖον τερπνὸν θέαμα, ὅταν τις βλέπῃ
ἐνίους τῶν ὑποκριτῶν, οἵτινες μίαν λέξιν ἔχοντες νὰ
ἀπαγγείλωσι καθ' ὅλον τὸ δράμα, νὰ φαντάζωνται
ὅτι τὸ θέατρον ἐγένετο δι' αὐτούς, ἐχομίσθη χάριν αὐ-
τῶν, ὅτι ἔμεινε κενὸν μέχρι τῆς ἐμφανίσεώς των, κτλ.

Ἡ ἀπᾶτη τῶν αἰσθήσεων καὶ ἡ μεταίωτης ἐνοῦν-
ται ὅπως φέρωσιν ἡμᾶς εἰς πλάνην· ὁ σκοπὸς τῆς ἐπι-
στήμης εἶνε νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ καὶ ἐλευθερώσῃ τῆς
δαισιδαμονίας, ἥτις εἶνε ὁ ὀλεθριώτατος πολέμιος τῆς
ἀληθείας. Ἄς πύσωσιν οἱ θεολόγοι ἐπικαλούμενοι
τὰ τελικὰ αἷτια. Δὲν δύναται τις νὰ εἶνε κριτὴς καὶ
κρινόμενος. Ὁ ἐνόργανος κόσμος εἶνε ἀπειρος ἀρμονία.
Τὰ τέρατα περὶ ὧν ἐλέγομεν εἶνε τεκμήριον τῆς ἐνώ-
τητος τοῦ νόμου καὶ τοῦ σχεδίου τοῦ ἐν τῇ φύσει.

Ἡ ἀχρηστία καὶ ἐπιβλαβὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὄντα εἶνε ἐκδηλώσεις τῆς δημιουργοῦ δυνάμεως, σταθμοὶ ἢ βαθμοί. Τὸ σίγαλον πρέπει τις νὰ θεωρῇ καὶ οὐχὶ τὰ περιστοιχοῦντα τὸν ἄνθρωπον. Πρὸ τῆς θέας ταύτης πάσκει αἰ ἀντιρρήσεις, αἱ προερχόμεναι ἐκ περιορισμένης εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐφαρμογῆς διαλύονται εἰς κενόν.

Ἄς συγκεντρώσωμεν ἤδη τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀργάνων τῶν χρησιμευόντων εἰς τὸ νὰ διαβιβάσωσιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον τὴν κατὰ τὴν εἰσὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐπὶ τὴν τῶν αἰσθήσεων ἰδίαν δὲ ἐπὶ τὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ θυμασικὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ κατασκευὴ παρ' οὐδενὸς δύναται νὰ διαμφισβητηθῇ· τὸ ἰσχυρίζεσθαι ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ἐγένετο ὅπως ὄρεξ, καὶ τὸ οὕς ὅπως ἀκούη, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πλεονασμός. Τὸ ἐπαναλαμβάνειν ὅτι ὀργανισμὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶνε τελειότερος σκοτεινοῦ τινος θαλάμου φωτογράφου, ἢ ἄλλης ἀδιαφόρου τινὸς συσκευῆς ὀπτικοῦ, λέγει τι τετριμμένον, τοσοῦτον τὸ πρᾶγμα εἶνε ἐναργές. Ἄλλ' ἵνα πολεμήσωμεν πρὸς ἀντίπαλον ἀπὸ τοῦ ἴσου εἶνε ἀναγκαστὸν νὰ εἰσέλθωμεν πρὸς στιγμὴν εἰς τὰ καθέκαστα καὶ ἀναμνησθῶμεν τῆς ἀνατομικῆς περιγραφῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ἡ ὄρασις, ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ζώου, ἔλεγεν ὁ Euler, εἶνε τὸ μάλιστα ἄξιον θυμασμοῦ πρᾶγμα. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶνε καθόλου ὅμοιος πρὸς σφαῖραν καὶ συνίσταται

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istitou
Restrictions apply.

ἐκ περικαλυμμάτων μεμβρανωδῶν. Ἡ τελευταία ἐξωτερικὴ μεμβράνα ὀνομάζεται σκληρωτικὸς χιτῶν (λευκὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ), εἶνε ἀδιαφανής, σκιερὸς καὶ περιβάλλει σχεδὸν τὰ τρία τέταρτα τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ, οὗ τινος σχηματίζει τὴν μορφήν καὶ τὴν στερεότητα, συνέχεται δὲ πρὸς τὰ ἐμπρὸς μετὰ τοῦ κερατίου χιτῶνος, μεμβράνης κυκλοειδοῦς καὶ διαφανοῦς. Ἐν τῇ μεμβράνῃ ταύτῃ προσκολλῶνται οἱ μῦς οἱ κινῶντες τὸν ὀφθαλμόν. Ἐσωθεν τοῦ σκληρωτικοῦ χιτῶνος εὐρίσκεται ὁ χοροειδῆς χιτῶν, μεμβράνα, ἧς ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια περιέχει βαφικὴν ὕλην μέλαιναν καθιστῶσαν τὸν ὀφθαλμόν ἀληθῆ σκοτεινὸν θάλαμον καὶ ἀπορροφῶσα τὰς ἀκτῖνας, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐρεθίσωσι τὸν ἀμφιβληστροειδῆ· ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ χώρῳ εὐρίσκεται κυκλικὸν διάφραγμα κελούμενον ἴρις, δίσκος φέρων ὀπὴν ἐν τῷ κέντρῳ αὐτοῦ καὶ ποικίλως κεχρωματισμένος, οὗ τινος ἡ γλυκεῖα ἑλξίς εἶνε ἐνίοτε ὑπερβαλλόντως ἰσχυρά.

Τὸ τρῆμα ὅπερ βλέπει τις ἐν τῷ κέντρῳ εἶνε ἡ κελουμένη κόρη. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ κόρη δὲν εἶνε πραγμά τι, ὅπως θέλουσιν ἐνίοτε νὰ πιστεύωσιν, ἀλλὰ τοῦνοχθέν, τρῆμα ὅπερ γίνεται μεγαλειότερον ἢ μικρότερον κατὰ τὸ ποσὸν τοῦ φωτός τοῦ πλήσειοντος τὸν ὀφθαλμόν, διότι ἡ ἴρις ἔχει τὸ περίεργον πλεονέκτημα νὰ διαστέλλεται κατὰ τὴν ἀκριβῆ ποσότητα τοῦ φωτός, ἵνα ὁ ὀφθαλμὸς λαμβάνῃ μῆτε ὀλιγώτερον μῆτε πλείότερον τοῦ δεόντος φῶς. Διὰ τοῦ μεταβάλλομένου τούτου τμήματος τῆς ἰσίδος αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες εἰσ-

έρχονται εἰς τὸν ὀπισθεν κείμενον σκοτεινὸν θάλαμον.

Φακὸς τις ἀμφίκυρτος κεῖται καθέτως ὀπισθεν τῆς ἱριδος ὅπως δέχεται τὰς ἀκτῖνας. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ κρυσταλλώδης φακός.

Ὁπισθεν τοῦ φακοῦ τούτου εὔρηται διάστημα τι πληρούμενον ὑπὸ πηγμακτώδους ὑγροῦ, διαφανοῦς, ὁμοιόζοντος πρὸς τὸ διαφανὲς λευκὸν τοῦ ὠμοῦ ὠοῦ, ὀνομαζόμενον ὕαλωδες ὑγρόν.

Ἐν τέλει ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ χοροειδοῦς ἐφαρμόζεται λεπτοτάτη μεμβράνα, ἡ σημαντικωτάτη πάντων, ἣτις προώρισται νὰ δέχεται τὴν ἐντύπωσιν τοῦ φωτός, καὶ ἣτις συγκοινωνοῦσα μετὰ τοῦ ἐγκεφάλου, τῷ διαβιβάζει ταύτην. Αὕτη εἶνε ὁ ἀμφιβληστροειδῆς χιτῶν, ὅσως εἶνε ἐπέκτασις τοῦ ὀπτικῶν νεύρου, τοῦ διήκοντος ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου. Βλέπει τις λοιπὸν ἄνευ μεταφορᾶς, ὅτι αὐτὸς ὁ ἐγκεφαλος ἔρχεται ἐπὶ τοῦ παραθύρου ὅπως ἴδῃ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον.

Ἡ προέκτασις τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἐπικαλύπει πᾶν ὀπισθεν καὶ ἔσωθεν μέρος τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ὁ κρυσταλλώδης φακός, δι' οὗ διέρχονται πᾶσαι αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες ὅπως φθάσωσιν εἰς τὸν ἀμφιβληστροειδῆ, δύναται δι' ἀξιοχυμάστου εὐκολίας νὰ τροποποιήσῃ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὴν κυρτότητα αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ προσαρμόζεται ἐκάστοτε πρὸς τὴν ἀπόστασιν καὶ ἀπινδαλματίζεται σαφὲς τὸ εἶδωλον τοῦ ἀντικειμένου ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἀλλὰ πῶς δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὁ ὀργανικὸς οὗτος κρύ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Iστο
Restrictions apply.

σταλλος διατείνεται ἢ συστέλλεται οὕτω κατ' οἰκείαν θέλησιν; Καὶ χωρὶς τῆς ἐννοήσεως τὸ δυνατόν τοῦτο πρέπει ὅμως νὰ φαντασθῇ κατασκευὴν καταπληκτικωτέραν καὶ αὐτῆς τῆς ἐνεργείας. Πρέπει νὰ γνωρίζῃ τις ὅτι τὸ φακοειδές τοῦτο σφαιρίδιον δὲν εἶνε στερεόν τι ἐξ ἐνός τεμαχίου, ἀλλὰ μᾶλλον σύνολον λεπτῶν ἐλασμηκτίων διαφανῶν, ἐλασμηκτίων οὕτω λεπτῶν, ὥστε πρέπει νὰ προῦποθέσῃ τις μυριάδας ὅπως ἀποτελεσθῇ τὸ πάχος ὄνυχος, καὶ τρώντι ὁ κρυσταλλώδης φακὸς περιέχει περίπου ἄριθμὸν πέντε ἑκατομμυρίων τοιούτων. Ἡδὴ, τὰ ἐλάσματα ταῦτα εἶνε καὶ αὐτὰ συνθετιμμένα ἐξ ἐλαχίστων κλασμηκτίων προσκεκολλημένων τῶν μὲν πρὸς τὰ δέ, καὶ ἡ κίνησις τῶν κλασμηκτίων τούτων ἀπεργάζεται τὸ ἄγαν ἐσωτερικῶς εὐμετακίνητον τοῦ διαφανοῦς τούτου φακοῦ. Ταῦτα εἶνε ἐκ τῶν θυμασιῶν ἐκείνων δημιουργημάτων, ἅτινα παρέρχονται ἀπρατήρητα, καὶ ὧν πληροῦται τὸ ἔργον τῆς φύσεως!

Διὰ τῆς σοφῆς καὶ ἀπρακμίλλου ταύτης κατασκευῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα διέρχονται ἐκ τῆς χώρας τῶν σωματίων εἰς τὴν τῆς διανοίας, καὶ γίνονται προσιτὰ εἰς τὸ πνεῦμα ἡμῶν, ὅπερ ἀπτεται αὐτῶν ὡς εἰ μηδεμίαν ἀπόστασιν διεχώριζεν ἄλληλῃ. Ὁ μηχανισμὸς δὲ οὗτος συμμεθαρμόζεται πρὸς ἅπαντας τοὺς ὄρους. Ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν, προσαρμόζεται πρὸς τὰς ποικιλίας τοῦ φωτὸς καὶ τὰς τῆς ἀποστάσεως, καὶ ὅπερ οὐδὲν ὄργανον θύναται νὰ πράξῃ, οὗτος ἐπίσταται νὰ διακρίνῃ τὰ οὐράνια σώματα ἐξ

ἄπειρων ἀποστάσεων καὶ τὰ μικροσκοπικά ὄντα τὰ κείμενα ὀλίγα τινὰ ἑκατοστόμετρα ἀπὸ αὐτοῦ. Ὁ Brewster ἔχει δίκαιον ἀποκαλῶν αὐτὸν «φρουρὸν φυλάττοντα τὴν εἴσοδον τὴν μεταξὺ τῶν κόσμων τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος, δι' οὗ ταῦτα ἀλλάσσουν τὰς συγκοινωνίας αὐτῶν.»

Νῦν καταννοοῦμεν ὅτι ὁ Euler βεβαίως εἶχε μελετήσει τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅτε παρεδίδοτο εἰς τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ. «Ὁ ὀφθαλμὸς ὑπερβάλλει ἀπείρως, λέγει, πάσας τὰς μηχανάς, ὡς ἡ ἀνθρωπίνη δεξιότης εἶνε ἱκανὴ νὰ παραγάγῃ. Αἱ διάφοροι διαφορεῖς ὕλοι, ἐξ ὧν συνίσταται, ἔχουσιν οὐ μόνον βριθμόν τινα πυκνότητος ἱκανῆς νὰ προξενήσῃ διαφοροὺς διαθλάσεις, ἀλλὰ τὸ σχῆμα αὐτῶν εἶνε ἐπίσης ὠρισμένον. Ὡστε πᾶσαι αἱ ἀκτῖνες αἰ ἀποχωροῦσαι ἀπὸ σημείου τινὸς τοῦ ἀντικειμένου συνάγονται ἀκριβῶς ἐν τῷ αὐτῷ σημείῳ, ἂν καὶ τὸ ἀντικείμενον εἶνε μᾶλλον ἢ ἦττον ἀπομεμικρυσμένον, κείμενον εἴτε ἀπέναντι εἴτε πλησίως τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ πάσχουσιν διάφορον διάθλασιν. Καὶ ἐν τῇ ἐλαχίστη μεταβολῇ, ἣν θὰ ἐλάμβανεν ἡ φύσις καὶ ἡ μορφή τῶν διαφανῶν ὕλων, ὁ ὀφθαλμὸς θὰ ἀπέβλεπεν πρῶτον πάντα τὰ πλεονεκτήματα ὅσα ἀρτίως ἐθαυμάσαμεν. Ἄλλ' ἐν τούτοις, οἱ ἄθεοι ἔχουσι τὴν τόλμην ἐναντίον τούτων νὰ δισχυρίζωνται ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ, ὅπως καὶ ἅπας ὁ κόσμος εἶνε ἔργον ἀπλῆς τύχης. Οὐδὲν εὐρίσκουσιν ἄξιον τῆς προσοχῆς αὐτῶν. Οὐδὲν τεκμήριον σοφίας ἀναγνωρίζουσιν ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Iστο
Restrictions apply.

ὀφθαλμῶν. Καὶ νομίζουσι μάλιστα ὅτι ἔχουσι δίκαιον
 νὰ μεμφιμοιρῶσιν ἐπὶ τῇ ἀτελείᾳ αὐτῶν, μὴ δυναμέ-
 νων νὰ βλέπωσι μήτε ἐν τῇ σκοτίᾳ, μήτε διὰ μέσου
 τῶν τοίχων, μήτε νὰ διακρίνωσι τὰ ἐλάχιστα πράγ-
 ματα ἐν τοῖς ἀπωτάτω κειμένοις οὐρανόις σώμασιν,
 ἐν τῇ σελήνῃ φερ' εἰπεῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ἄστροις. Ἀ-
 νηκράζουσι γεγωνυῖα τῇ φωνῇ ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς δὲν εἶνε
 ἔργον γνώμης, ἀλλὰ τύχης, βῶλος γῆς, «ὄν ἔπαντα
 τις κατὰ τοὺς ἀγροὺς, καὶ ὅτι εἶνε ἄτοπον νὰ λέγω-
 μεν ὅτι ἔχομεν ὀφθαλμοὺς ὅπως βλέπωμεν· ἀλλὰ μᾶλ-
 λον ὅτι λαβόντες τὰ μέλη ἐκ τύχης χρώμεθα τούτοις
 ὅσον ἢ φύσις αὐτῶν ἐπιτρέπει. Εἶνε περιττὸν νὰ ἐρί-
 σωμεν πρὸς ἀνθρώπους μένοντας στερεοὺς εἰς τὰς πε-
 ποιθήσεις αὐτῶν, καὶ ἀρνούμενους τὰς ἐναργεστάτας
 ἀληθείας. Οἱ περὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἰσχυρισμοὶ τῶν εἶνε
 τοσοῦτον ἄτοποι ὅσον καὶ ἄδικοι¹.»

Αἱ ἀκτῖνες αἱ διαβιβάζουσιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον τὸ
 εἶδωλον τῶν ἀντικειμένων εἰσέρχονται ἐν τῷ ὀφθαλ-
 μῷ κατὰ τοὺς νόμους τῆς διαθλάσεως, καθ' οὓς εἶνε
 δικαθευμέναι καὶ αὐταὶ αἱ οὐσίαι τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ
 ἴρις τελεῖ ἐν τῷ ὀφθαλμικῷ βολβῷ καὶ ὡς πρὸς τὰς φω-
 τεινὰς ἀκτῖνας τὸ ἔργον τοῦ διαφράγματος. Ἡ ἐν τῷ
 κέντρῳ φωτεινὴ δεσμία, ἣτις διέρχεται διὰ τῆς κό-
 ρης, φθάνει ἀμέσως εἰς τὸν κρυσταλλῶδη φακόν. Αἱ
 ἀκτῖνες αὗται συμπλησιάζουσιν ἰσχυρῶς πρὸς ἀλλή-
 λας διὰ τοῦ ἡμικύριου τούτου φακοῦ, ἀλλὰ χωρὶς νὰ
 συμβαίῃ ἐκ τούτου ἡ διάλυσις τῶν φωτεινῶν ἀκτί-

¹ Lettres à une princesse d' Allemagne, XII.

νων, ἐξ ἧς θὰ ἐγενῆτο ὁ πρισματικὸς χρωματισμὸς τῶν ἀντικειμένων. Ἡ τελεία αὕτη ἀχρoια, ἣτις σπανιώτατα καὶ δυσκολώτατα διὰ τῆς τέχνης ἐπιτυγχάνεται, ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ὀπτικῶν φακῶν, ὀφείλεται εἰς τὴν διάφορον πυκνότητα τῶν ἀπείρων συγκεντρικῶν ἐλασματίων ἐξ ὧν σχηματίζεται ὁ κρυσταλλώδης φακός. Αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες ἰσχυρῶς συγκλίνουσαι κατὰ τὴν διὰ τοῦ κρυσταλλώδους φακοῦ διάβασιν καὶ ἔτι μᾶλλον συγκλίνουσαι ὑπὸ τοῦ ὑαλώδους ὑγροῦ δι' οὗ κατόπιν διέρχονται, συνέρχονται εἰς κοινὴν τινα ἐστίναν καὶ ἀπινδχλαματίζουσιν εἰκόνα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος.

Ὁ ὀφθαλμὸς λοιπὸν προσαρμόζεται ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὰς ἀποστάσεις, ἧ διὰ τῆς συστολῆς τῆς ἱριδος ἢ διὰ τῆς μηκύνσεως ἢ τῆς βραχύνσεως τοῦ ἀξονος τοῦ κρυσταλλώδους φακοῦ· πρὸς δὲ, ἐπειδὴ ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ὑπέκειται εἰς διαφόρους μεταβολάς, ἢ φύσις ἔλαβεν μεγίστην πρόνοιαν ὅπως ἀσφαλίζει αὐτόν· ἔνθα τὸν προφυλάττει ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐρεθισμοῦ ὑπερβάλλοντος φωτός, ἐξήπλωσεν πρὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ὀργάνου τούτου τὸ εὐκίνητον κάλυμμα τῶν βλεφαρώων, ὧν τὰ ἄκρα ὠχύρωσεν διὰ τῶν βλεφαρίδων, καὶ ὧν τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν ἐπέστρωσεν διὰ βλενώδους μεμβράνης ἐκλεκτοτάτου ἰστοῦ, διὰβροχομένης ὑπὸ τῶν δακρύων τῶν ἐκκρινομένων ἐκ τῶν ἀδέγων τῶν κειμένων εἰς τὸ ἄνω καὶ ἐξωτερικὸν μέρος τῶν κογχῶν, καὶ ἅτινα γύνονται εἰς τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τῶν ἄνω βλεφαρώων.

Πρὸ τῆς ἀνατομικῆς κατασκευῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἦν ἐπιθυμοῦμεν εἰ δυνατόν νὰ εἰκονίσωμεν διὰ τῆς ἀμέσου παρκαστάσεως αὐτοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐρωτῶμεν μετὰ τοῦ Νεύτωνος «ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευασθῆ ἄνευ οὐδεμιᾶς γνώσεως ὀπτικῆς,» καὶ ἀποκρινόμεθα μετὰ τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου ἀνδρός, ὅτι ἡ κατασκευὴ αὕτη ἀποδεικνύει ἀναμφισβητήτως τὴν ὑπαρξίν νοῦ γινώσκοντος οὐ μόνον τοὺς νόμους τῆς ὀπτικῆς, ἀλλ' ἔτι ἰκανοῦ νὰ κάμψῃ πάσας τὰς κινήσεις τῆς ὕλης πρὸς τοὺς νόμους τούτους. Ἀληθῶς πρέπει νὰ ἔχη τις τολμηρὸν θράσος, ὥστε πρὸ τῆς ἀξιόθιχουμάστου κατασκευῆς τοῦ ὀπτικοῦ ὀργάνου, νὰ ἰσχυρίζηται ὅτι ἡ δύναμις ἡ κατασκευάσασα τοῦτο εἶνε δύναμις τυφλὴ καὶ ἀμαθὴς, πλείγιον τῆς ὕλης, ἐστερημένη παντός νοῦ. Ἄν τὸ ἀστρονομικὸν τηλεσκόπιον, ὅπερ δὲν εἶνε ἀλλ' ἡ ἀδέξιος διάτξις φακῶν ἀποδεικνύει παντὶ καὶ τὸν κοινὸν νοῦν ἔχοντι ὅτι κατασκευάσθη ὑπὸ ὀπτικοῦ τινος, πῶς ὁ ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς, ἀνώτερος πάσης τεχνικῆς συσκευῆς, ἠδύνατο νὰ ὑποληφθῆ ὡς ἔργον τῆς ὕλης καὶ τοῦ τυχαίου;—Καὶ ὅμως! λυπηρὸν νὰ τὸ ὁμολογήσῃ τις, τοῦτο ἀκριβῶς ἰσχυρίζεται ἡ ὑλιστικὴ σχολή.

Ὁ ὀφθαλμὸς κατασκευάσθη ἀπ' ἑαυτοῦ! Τοῦ σπουδαίου τούτου γεγονότος ἐγένετο ἤδη κατάκτησις ὑπὸ τῆς ἡμιτελοῦς τυχῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἡ κατάκτησις αὕτη ἐγένετο εἰς δύο φάσεις· ἡ πρώτη φάσις εἶνε ἡ τοῦ Darwin, ἡ δευτέρα ἡ τοῦ Büchner. Οὗτος διδάσκει ἡμᾶς ὅτι γράφων πρὸ ἐπτὰ ἐτῶν ὅτι δὲν ὑπάρχει

Θεός, δὲν προσεδόξα ὅτι αἱ ἀδιάλειπτοι πρόοδοι τῆς φύσεως ἔμελλον νὰ παρᾶσχωσιν αὐτῷ «τὰς ἀκριβεστάτας καὶ πειστικωτάτας ἀποδείξεις» πρὸς στηριγμὸν τῆς ἐκυτοῦ ἀποφάνσεως. Τὰς ἀποδείξεις ταύτας ἀνὰ κλημῶναι αὐτὸς ὁ Darwin νὰ ἐκδώσῃ. Τέλος ἀπεδείχθη(;) ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς, ἐν τῶν τελειοτάτων ὀργάνων τοῦ σώματος τοῦ ζώου (ὁ K. B. . . ὁμολογεῖ τοῦτο), ἀνεπιπέδως ἀνεπτύχθη ἐξ ἐνὸς αἰσθητικοῦ νεύρου! Ὁ K. B. . . σκιρτᾷ ὑπὸ χαρᾶς, διότι τὸ γεγονός τοῦτο ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἢ θεωρεῖν αὕτη ἀποδεικνύει σαφέστατα ὅτι Θεὸς δὲν ὑπάρχει. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ Darwin ἄς ἴδωμεν ἂν τὸ πρᾶγμα καλῶς ἀποδεικνύεται, καὶ ἂν ἔτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἢ δευτέρα ἐξήγησις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ μέσου τὸν Θεόν.

Καὶ κατὰ πρώτην μὲν ὄψιν, λέγει ὁ φυσιοδίφης οὗτος¹, φαίνεται, τὸ ὁμολογῶ, τῆς ἐσχάτης ἀπνοίας, ὅτι ὁ οὕτω θευματώδης συγκεκριημένος ὀφθαλμὸς ὅπως δέχεται περισσότερον ἢ ὀλιγότερον φῶς, ὅπως μεθαρμόζῃ τὴν ἐστὶν τῶν ὀπτικῶν ἀκτίνων κατὰ διαφόρους ἀποστάσεις, καὶ ὅπως ἐπανορθοῖ τὴν σφαιρικὴν καὶ χρωματιστικὴν ἐκτροπὴν ἠδυνήθη νὰ γεννηθῇ διὰ τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς. Καὶ ὅμως, ὅτε τὸ πρῶτον ἐλέγχθη ὅτι ὁ ἥλιος εἶνε ἀκίνητος καὶ ἡ γῆ κινεῖται, οἱ πολλοὶ ἐκήρυξαν ὡσχύτως τὴν θεωρίαν ταύτην ἐσφαλμένην. Ἀλλὰ πάντες οἱ φιλόσοφοι γινώσκουσι καλῶς ὅτι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ δὲν δύναται τις νὰ παρέχῃ πίστιν εἰς τὸ πικριὸν ἀπόφθεγμα· Φωνὴ λαοῦ, φωνὴ

¹ On the origin of species by means of natural selection, Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Θεοῦ. Τὸ λογικὸν μοὶ λέγει καὶ μὲ πείθει ὅτι ἂν δύνακτι τις νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὑπάρχουσι πλεῖστοι βαθμοὶ μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ τελειοτάτου καὶ πλεμπλοκωτάτου ὀφθαλμοῦ εἰς τὸν ἀτελέστατον καὶ ἀπλούστατον ὀφθαλμὸν, ἐκάστου βαθμοῦ τῆς τελειότητος ὄντος ὠφελίμου εἰς τὸν ἀπολαύοντα αὐτοῦ, καὶ ἂν προστούτοις, ὁ ὀφθαλμὸς ποικίλλεται ἐνίοτε, ἔστω καὶ δι' ὀλίγον, καὶ ἂν αἱ ποικιλίαι αὗται μεταβάλλουσιν ἐκ διχοδοχῆς, ὅπερ δύναται νὰ ἀποδειχθῇ διὰ τῶν πραγμάτων· ἂν τέλος αἱ ποικιλίαι καὶ αἱ τροποποιήσεις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπέβαινόν ποτε λυσιτελεῖς εἰς ζῶον εὐρισκόμενον ἐν περιστάσεσι ζωῆς μεταβλητῆς, τότε ἢ ὑπόθεσις ὅτι ὀφθαλμὸς τέλειος καὶ πολύπλοκος ἐσχμακτίσθη διὰ τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς, ὅσον καὶ ἂν συγχέῃ τὴν φαντασίαν ἡμῶν, δύναται μεθ' ὅλης τῆς ἀυστηρότητος νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθής. Πῶς νεῦρόν τι δύναται νὰ γείνη αἰσθητικὸν φωτός; Τοῦτο εἶνε πρόβλημα ὅπερ διαφέρει ἡμῖν, οὕτως ὀλίγον ὡς καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς τῆς ζωῆς. Ὅφείλω μόνον νὰ εἶπω, ὅτι πλεῖστα γεγονότα μὲ κινουσι νὰ πιστεύω ὅτι τὰ πρὸς ἀφῆν αἰσθητὰ νεῦρα, δύνανται νὰ εἶνε τοιαῦτα καὶ πρὸς τὸ φῶς, ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὰς ὀλιγώτερον ἔτι λεπτάς δονήσεις, τὰς γενώσας τὸν ἦχον.

Ὁ Κ. Darwin ἔχει ἀδικον νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ διαφέρει ἡμῖν οὕτως ὀλίγον ὅπως αὐτὴ ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς, καὶ θὰ ἐπιθυμοῦμεν νὰ μάθωμεν, ἂν ἡ στοιχειώδης αὕτη ἀρχὴ προσφέρει αὐτῶν ὁμοιότητά τινα μετὰ τῆς αἰσθητικότητος τοῦ ἰοδίου

πρὸς τὸ φῶς, μετὰ τῆς πλκκός τοῦ φωτογράφου. Ἀλλ' ἐπειδὴ σιγᾶ ἐπὶ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης, ἅς ἀποδεχθῶμεν πρὸς ὥραν τὸ δυνατόν τοῦ πράγματος, καὶ ἅς ἀκούσωμεν τῆς ἀναπτύξεως τῆς θεωρίας τῆς προόδου,

Μεταξὺ τῶν νῦν ὑπαρχόντων ἐσπονδύλων δὲν εὐρίσκει τις μεγάλην ποικιλίαν ὀφθαλμῶν· ἀλλ' ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀρθρωτῶν, δύναται τις νὰ ἀκολουθήσῃ σειράν ὀφθαλμῶν, ἀπὸ τοῦ ἀπλουστάτου ὀπτικοῦ νεύρου κεκαλυμμένου ὑπὸ ἐπιχρίσματός τινος χρωματιστικῆς ὕλης σχηματίζοντος ἐνίοτε εἶδος κόρης, ἀλλ' ἐστερημένου πάντοτε φακοῦ ἢ παντὸς ἄλλου ὀπτικοῦ μηχανισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς τούτου ὀφθαλμοῦ ἱκανοῦ μόνον νὰ διακρίνη τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ σκότους καὶ οὐδὲν πλέον, εὐρίσκει τις δύο σειρὰς παραλλήλους ὀπτικῶν ὀργάνων ἐπὶ τῶν μᾶλλον καὶ ἥττον τελείων, σειρὰς μεταξὺ τῶν ὁποίων κατὰ τὸν Müller, ὑπάρχουσι θεμελιώδεις διαφοραί. Μίξ αὐτῶν εἶνε ἡ τῶν στεμμάτων, ἐπικαλουμένων ἀπλῶν ὀφθαλμῶν, ἐχόντων φακὸν καὶ κερατοειδῆ· ἡ ἑτέρα εἶνε ἡ τῶν συνθέτων ὀφθαλμῶν οἵτινες συνίστανται ἐκ πολλῶν χιλιάδων κοίλων κώων ἢ πυραμίδων.

Ὁ Μέγας πρόμαχος τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς, νομίζει ὅτι ἀποδεχόμενος ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πρώτου ὀργανισμοῦ τὴν ὑπαρξίν νεύρου αἰσθητικοῦ τοῦ φωτός, δύναται νὰ ἀποδεχθῆ ὅτι ἡ φύσις, διὰ τοῦ ὀργανοποιοῦ τούτου νόμου τῆς προόδου, ἔφθασεν ἀνεπαισθήτως εἰς τὰς τελειοτάτας εἴτε κωνικάς, εἴτε φακοειδεῖς συσκευὰς ὀπτικάς. Τὰ εὐτυχήσαντα ὄντα νὰ ἔχωσι τὸ θαυμα-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
Restrictions apply.

σιον τοῦτο νεῦρον, μετεχειρίσθησαν καὶ ἐτελειοποιήσαν αὐτὸ διὰ τῆς χρήσεως. Ἐάν τις σκεφθῆ, λέγει, πόσοι βαθμοὶ διάφοροι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν νῦν ζώντων μιλιακοστράκιων, καὶ ἂν ἀνηκνησθῆ πόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ ζωῇ εἰδῶν εἶνε μικρὸς ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκλιπόντων εἰδῶν, δὲν δύναται νὰ εὕρῃ πραγματικὴν δυσκολίαν, δὲν δύναται μάλιστα νὰ εὕρῃ μεγαλειτέραν δυσκολίαν ἢ ὅσην εἰς ἄλλα ὄργανα, ὥστε νὰ μὴ παραδεχθῆ ὅτι φυσικὴ τις ἐκλογὴ μεταβάλλει ἀπλῆν συσκευὴν σχηματισθεῖσαν ἐξ ἐνὸς ὀπτικοῦ νεύρου περιβεβηλμένου χρωματιστικὴν ὕλην καὶ κεκλυμμένου ὑπὸ διαφρανοῦς τινος μεμβράνης, εἰς ὀπτικὸν ὄργανον οὕτω τέλειον ὡς εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτον εἰς ὃν μεγάλης τινὸς οἰκογενεῖς τῶν ἀθροωτῶν.

Φαίνεται φυσικώτατον τὸ νὰ παραβάλλῃ τις τὸν ὀφθαλμὸν πρὸς τὸ τηλεσκόπιον. Ἀλλὰ γινάσκωμεν ὅτι τὸ ὄργανον τοῦτο ἐτελειώθη κατὰ μικρὸν διὰ προσπαθειῶν ἀκαταπαύστων καὶ πολυχρονίων τῆς ὑψηλοτάτης ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἐκ τούτου λοιπὸν συμπερινομεν ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ἐσχηματίσθη δι' ἀναλόγου τινὸς τρόπου. «Τοιαύτη τις ἐπαγωγὴ δὲν εἶνε ἄγαν ἀλτζονικὴ; παρατηρεῖ μετὰ τινος λόγου· τί δίκαιον ἔχομεν νὰ υποθέσωμεν ὅτι ὁ Δημιουργὸς ἐργάζεται μετὰ τῶν αὐτῶν νοητικῶν δυνάμεων μεθ' ὧν καὶ ὁ ἄνθρωπος; » Ἐναντίον τῆς παρατηρήσεως ταύτης ὁ Darwin διατελεῖ ἐφαρμύζων εἰς τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, τὰς ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου αὐτοῦ ἐκφυομένους ἐννοίας. Καὶ ἰδοὺ πῶς

διασφρατίζει τὴν βραδεῖαν μὲν μὲν τῶν ἐν τῇ ζωῇ εἰ-
 δῶν τοῦ ὀπτικοῦ ὄργανου. εἶνε ὑπόθεσις, ἐν ἣ ὁμοῦς
 δὲν ὑπάρχει τὸ κακὸν τῶν ὑποθέσεων. «Πρέπει γὰ
 φαντασθῶμεν, λέγει, νεῦρον αἰσθητικὸν τοῦ φωτός,
 κείμενον ὀπίσθεν πυχῆος στρώματος διαφανῶν ἰσθῶν
 περικλείοντος χῶρον πλήρη ὑγρῶν, ἔπειτα γὰ ὑπο-
 θέσωμεν ὅτι ἕκαστον μέρος τοῦ διαφανοῦς τούτου
 στρώματος^ο μεταβάλλει συνεχῶς καὶ βραδέως πυ-
 κνότητα, εἰς τρόπον ὥστε γὰ διαχωρίζεται εἰς διά-
 φορα ἰδιαιτέρα στρώματα κατὰ τὴν πυκνότητα καὶ
 τὸ πάχος αὐτῶν, κείμενα ἐν διαφόροις ἀποστάσεσι τὰ
 μὲν ἀπὸ τῶν δὲ, καὶ ὧν αἱ δύο ἐπιφάνειαι μεταβάλλου-
 λουσι βραδέως σχηματισμόν. Ἐτι δὲ, πρέπει γὰ πα-
 ραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει νοητικὴ τις δύναμις, καὶ ἡ
 νοητικὴ αὕτη δύναμις εἶνε ἡ φυσικὴ ἐκλογὴ, ὑποστη-
 ριζομένη σαθερῶς ὑπὸ πάσης τυχαίως γεννηθείσης με-
 ταλλαγῆς εἰς τὰ διαφανῆ στρώματα, ὅπως ἐκλέξῃ μετ'
 ἐπιμελείας ἐκείνας τὰς μεταλλαγὰς, αἵτινες ὑπὸ δια-
 φόρους περιστάσεις δύνανται καθ' οἷονδ' ἕποιστο τρόπον
 καὶ βελτιοῦν, γὰ τείνωσιν εἰς τὴν γένεσιν εἰκόνας σα-
 φεστέρως. Δυνάμεθα ἔτι γὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ὄργανον
 τοῦτο, ἐπολλαπλασιασθῆ μωριακίς ὑπὸ ἕκαστην
 τῶν διαδοχικῶν τούτων κατὰστάσεων τῆς τελειοποι-
 ῆσεως, καὶ ὅτι ἕκαστη τῶν μορφῶν τούτων ἀνενεώθη
 ἕως οὐ βελτίονος κατὰστάσεως ἀποκαλυφθείσης ἢ πα-
 λαιὰ σχεδὸν ἐγκατελείφθη καὶ ἐξέλιπεν.»

Εἰς τὰ ἐν τῇ ζωῇ ὄντα, ἡ ποικιλία θὰ φέρη τὰς
 ἑλαφροὺς τροποποιήσεις τοῦ φυσικοῦ ὄργανου, ἦν αἱ γε-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
 Restrictions apply.

νεαί θά πολλαπλασιάσωσι ούτω τροποποιημένην μέ-
χρι τοῦ ἀπείρου, καὶ ἡ φυικὴ ἐκλογὴ θά ἐκλέξη μετὰ
δεξιότητος ἀνικμηρτήτου ἐκάστην τελειομένην τροπο-
ποίησιν. Ἄν τοῦτο ἐξᾶκολουθῆ γινόμενον ἐπὶ μυριάδας
μυριάδων ἐτῶν, καὶ ἕκαστον ἔτος ἐπὶ μυριάδας ἀτόμων
παντός εἶδους, εἶνε λοιπὸν ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι
ὀπτικὸν ὄργανον ζῶν δύναται νὰ σχηματισθῆ οὔτω «ὡ-
στε νὰ ὑπερέχη τὰ ἐξ ὑάλου κατασκευαζόμενα τὴν
ὑπεροχὴν ἐκείνην δι' ἧς τὰ ἔργα τοῦ Δημιουργοῦ εἶνε
ἀνώτερα τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων;»

Οἱ προσέχοντες τὸν νοῦν, δύνανται νὰ παρατηρή-
σωσιν ἐν τῷ συστήματι τοῦ Darwin ἐπιφύλαξιν τινὰ
ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ ἐπιφύλαξις αὕτη δὲν ἀρέσκει
εἰς τοὺς θερμότερους τοῦ ὑλισμοῦ ζηλωτάς. Ὁ μετα-
φορστὴς αὐτοῦ καίτοι γάλλος, ἡ δεσποινὴς Clémence
Auguste Royer, ψέγει αὐτὸν μετὰ τινος σφοδρότητος
διότι ἐσταμάτησεν ἐν τῷ μέσῳ οὔτω καλῆς ὁδοῦ καὶ
πιστεύει ἔτι εἰς τὴν ὑπαρξίν ὑπερτάτου ὄντος. «Ὁ
K. Darwin δὲν μὲ φαίνεται πολὺ τολμηρὸς, λέγει ἐν
τῇ εἰσαγωγῇ αὐτῆς. Μήπως ἐκ συνέσεως δὲν προχω-
ρεῖ μέχρι τέλους τοῦ συστήματος αὐτοῦ, καὶ ἴσταται
ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀλύσεως τῶν συμπερασμάτων του;
Ὅτε τολμηρότερα πνεύματα, ἢ μὴ λογικώτερα, διε-
τύπωσαν ὑπερβολικὰ συμπεράσματα, οἱ καθαρισταὶ
σκανδαλισθέντες ὅτι τινὲς ἐτόλμησαν νὰ ὑποστηρίξω-
σιν ὅτι δὲν κατήγοντο ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ μηροῦ θεοῦ
τινός, ἔρρηξαν βοήν,» κτλ. Ἡ δεσποινὴς αὕτη τοῦλάχιστον
προχωρεῖ μέχρι τέλους, δὲν ὑποφέρει ὅτι τολ-

μῶσιν ἀκόμη νὰ λαμβάνωσιν ὑπὸ σπουδαίαν ὄψιν τὸν Θεόν, ἐπισκώπτει χαριέντως τοὺς *λάτρεις αὐτοῦ*, ἐπισκιρτᾷ ἀμφοτέροις τοῖς ποσὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ θεϊσμοῦ, καὶ πυρσοκροτεῖ κατὰ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ ὑπερτάτου "Οντος· ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον πρὸ πάσης ἐκδηλώσεως καὶ τῆς ταπεινοτέρας θρησκευτικῆς ἰδέας καὶ ὀρέγει τὰς χεῖρας πρὸς τοὺς φωνασκοῦντας τῶν γερμανῶν. Ὁ ἐφημέριος Meslier ἐπὶ τοῦ πίθου τοῦ κιθρίζει καὶ ὁ χορὸς βκίνει θαυμασίως.

Δὲν ὑπάρχει ἡ μικρὸν τι σφάλμα ἐν τῇ λογικῇ τῶν ἐξαιρέτων τούτων πνευμάτων, τὸ ὅτι ἡ νομιζομένη αὐστηρὰ αὐτῶν λογικὴ εἶνε καθ' ὑπερβολὴν ἄλογος, καὶ ὅτι τὰ γεγονότα ὅπως αἱ μνημονευθεῖσαι θεωροῦσι τῶν Δαρβινιστῶν οὐδαμῶς καταλήγουσιν εἰς τὰ γελοῖα συμπεράσματα, εἰς ἃ ἀξιοῦσι νὰ φέρωσι ταῦτα. Καὶ τὸ περιεργότερον τοῦ πράγματος εἶνε ὅτι τὰ ἰσχυρὰ ταῦτα πνεύματα—λίαν τεταραγμένα ὑπὸ τῆς θαρυβάδους ἐξάψεως,—δὲν παρατηροῦσι κατ' οὐδένα τρόπον τὸ χάσμα ὅπερ ἐμμόνως φυλάττουσι μεταξὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῶν ἐαυτῶν συλλογισμῶν. Ὁ τρόπος τοῦ ὁμιλεῖν αὐτῶν ὁμοιάζει πρὸς ὁδὸν κεχαραγμένην ἐπὶ ὄροπέδιου, ἣτις θὰ ἐκόπτετο κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς διὰ μιᾶς τῶν βαθειῶν ἐκείνων ἀβύσσων, αἵτινες διαχωρίζουσι ἀποτόμως τὰς ἐκατέρωθεν χιονώδεις στιβάδας. Τὰ δύο ἄκρα τῆς ὁδοῦ, δὲν εἶνε κακῶς κατασκευασμένα οὐδὲ διατηροῦνται κακῶς, ἀλλ' ἀτυχῶς εἶνε ἀδύνατον νὰ μεταβῇ τις ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἕτερον τῆς ῥηθείσης ὁδοῦ, καθόσον ἡ ἀδιάβατος χαράδρα ἀπο-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

30

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
Restrictions apply.

χωρίζει ταῦτα τελείως. Τὸ δὲ δυσκολώτερον ὄσων δύναται τις νὰ φαντασθῆ εἶνε ὅτι δὲν δύναται νὰ ῥιφθῆ γέφυρα ἐπὶ τῆς ἀβύσσου ταύτης.

Ἐν τῷ νῷ τῶν διδασκάλων τούτων δὲν ὑπάρχει συναφείας λύσις, καὶ ἡ διηγετικὴ καὶ μόνη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ μένει ὅπως ἐξηγήσῃ τὴν τε διαδοχὴν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν πραγμάτων. Ἄλλ' οἱ μαθηταὶ ἔχουσι τὴν ἀξίωσιν νὰ ὑπερακοντίσωσι τούτους καὶ νὰ ἀλλοιωῖσι τὰς θεωρίας, ὧν λέγονται ὑπέρημοι. Οἰκτροὶ ὑπέρημοι! Εἶδομεν πῶς οἱ πειραματικοὶ συλλογίζονται. Πρέπει νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως τῆς θεωρίας τῆς ἐνότητος τῆς συνθέσεως, τοῦ Geoffroy Saint-Hilaire. Ἐντὶ νὰ σπεύδῃ πρὸς τὰς ἀρνήσεις, ἅς ἀντιτάσσουσιν ἡμῖν σήμερον, ὁ σοφὸς φυσιολόγος ἐκπληροῦ καθῆκον τοῦ νὰ βεβαιώσῃ μεγαλοφῶνως ὅτι βλέπει, τούναντίον, ἐν τῇ διαδοχῇ τῆς ἐκείνων «μὴν τῶν λαμπροτάτων ἐκδηλώσεων τῆς δημιουργοῦ δυνάμεως καὶ λόγον μείζονος θεουμασμοῦ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης.¹»

Ἄς τὸ εἰπωμεν λοιπὸν μετὰ πεποιθήσεως. Καὶ ἂν ἀποδεχθῶμεν ἔτι καὶ ἄνευ ἐπιφυλάξεως πάντα τὰ καλούμενα γεγονότα ἅτινα ἐπικαλοῦνται οἱ ὑλισταὶ καὶ ἂν ταχθῶμεν μετὰ τῶν Darwin, Owen, Lamarck, G. Saint-Hilaire καὶ μάλιστα μετὰ τῶν σοφῶν τούτων (διότι ὑπάρχουσι ἄνδρες βασιλικώτεροι τοῦ βασιλέως), καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ὄφθαλμὸς, αἱ αἰσθήσεις, οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ, ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰ ἐν τῇ ζωῇ

¹ Principes de Philosophie zoologique.

ὄντα δὲν ἐγένοντο ὑπὸ διηνεκοῦς δυνάμεως φυσικῆς ἰσχύος, τὰ ἅπαντα δὲν θὰ ἀπεδείκνυον ὅτι Θεὸς δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ θὰ ἀπεδείκνυον τὸ ἄντικτιον ὅτι Θεὸς ὑπάρχει. Μόνον ἀντι νὰ ἀποκαλυφθῇ ἡμῶν ὑπὸ τὴν μορφήν οἰκοδόμου, θὰ ἀπεκκλύπτετο ὑπὸ τὴν τοῦ ἀρχιτέκτονος. Δὲν βλέπομεν ὅτι ἀποβάλλει πολὺ ἐκ τούτου.

Παρέστημεν ἤδη εἰς τὴν μετὰ μὲν ὀφθαλμοῦ ἐκείνην τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ γενικῇ ἡμῶν μελέτῃ (βιβλ. Β. κεφ. 6'.) ἐπὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης. Περὶ δὲ τοῦ τέλους τῶν ὄντων καὶ τῶν πραγμάτων, ἡ σχετικὴ ἐννοία ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν πρόοδον. Μικρὰν τοῦ νὰ ἐξασθενῇ τὸ ἀρχαῖον κάλλος τοῦ σχεδίου τῆς δημιουργίας, πολλοῦ γε καὶ δεῖ ἀναπτύσσει καὶ μεγεθύνει αὐτὸ κατ' ἀπίρους ἀναλογίας. Ἄν ὑποθέσωμεν ὅτι ἀντι μιᾶς χειρὸς κατασκευαζούσης τὸ πρωτότυπον ἐκαστου φυσικοῦ ἢ ζωικοῦ εἶδους, ὑπάρχει ἐσωτάτη τις δύναιμις δικτακτικὴ τῆς ὕλης, κατὰ τί ἢ τροποποιήσις αὕτη θὰ κατέστρεφε τὴν πεποιθήσιν δημιουργοῦ διανοίας καὶ σκοποῦ ἐν τῇ δημιουργίᾳ; Δὲν πρέπει τις νὰ κλείσῃ ἐπίτηδες τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ἀρνούμενος νὰ ἴδῃ ἐν τῇ ἐσωτάτῃ ταύτῃ δυνάμει τῆς φύσεως τὸ ἀποτέλεσμα σαφῆς διανοίας; Δὲν πρέπει νὰ εἶνέ τις πολὺ τυφλὸς παραγνωρίζων τὸ ἐναργὲς τεκμήριον ἀρχῆς παντοδυνάμου καὶ αἰωνίου;

Ἰσχυρίζομενός τις ὅτι ἡ φύσις σχηματίζεται ἐξ ἐκείνης καὶ ὅτι χωρεῖ ὀρμημενύτως ἐν τῷ ἔργῳ ἐν σταθερᾷ τινι διευθύνσει πρὸς ἐκάστοτε τελειότερα προϊόντα, ὁμολογεῖ κατὰ τὸ ἡμῶν ἔτι ἡ φύσις αὕτη ἄγεται

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

πρὸς τὸ ἰδεῶδες ἐκεῖνο, ὑπὸ νουνεχοῦς κινουῦντος αἰτίου. Πῶς ἀδρανῆς ὕλη θὰ εἶχε τὴν ἰδέαν νὰ διαταχθῆ διαδοχικῶς εἰς φυτικὴν μορφήν, ζωϊκὴν, ἀνθρωπίνην; Νὰ σχηματίσῃ ὄργανα, ἅτινα συγκροτοῦσι τὸν ἄνθρωπον καὶ διατηροῦσι τὴν ζωὴν διὰ τῶν αἰώνων; νὰ κατασκευάσῃ τὰς σκευασίας ταύτας δι' ὧν τὸ ζωϊκὸν ὄν ἔχει σταθερὰν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν ἐκτὸς ἐαυτοῦ; διὰ τίνος ἰδιοτροπίας τῆς τύχης τὰ ὄργανα ταῦτα εὐρίσκονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐσχηματισμένα διὰ τῆς κοινωρίας ταύτης τῶν αἰσθήσεων καὶ συνδέονται πρὸς τὸν διανοούμενον ἐγκέφαλον, ὅστις μόνος κρίνει καὶ γινώσκει; πῶς γίνεται ὥστε νὰ κατεσκευάσθησιν οὕτω τέλεια; διὰ τί αἱ πλείονες συσκευαὶ ἐπέτυχον καὶ δὲν εἶνε ἀνωφελεῖς ἢ ἐλλιπεῖς; Πῶς οἱ ζῶντες ὀργανισμοὶ διακωιδίζονται ἐν τῇ ὁλοκληρίᾳ αὐτῶν διὰ τῆς γεννήσεως; Διὰ τί ἡ δημιουργία συντίθεται ἐκ φυλῶν, εἰδῶν, καὶ οἰκογενειῶν; Διὰ τί τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δύναται νὰ ἰδρῦσῃ ταξινόμιας θεμελιουμένας ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ὄντων; πῶς γίνεται ὥστε νὰ διορθῆ καθολικὴν τινα τάξιν; Διὰ τί ἡ φύσις δὲν εἶνε χάος τεράτων; Εἰς πάσας τὰς ἐρωτήσεις ταύτας ἀποκρίνονται διὰ τοῦ νόμου τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς. Ἐξηγοῦσι πάντα τὰ προβλήματα ἐπαναλαμβάνοντες ὅτι ἡ φύσις φέρεται πρὸς πρόοδόν τινα ἀδιάλειπτον, ὅτι ἀφίνει τὸ κακὸν ὅπως λάβῃ τὸ καλόν, καὶ τείνει ἀλλοταπαύστως εἰς τὴν πραγματοποιήσιν μορφῶν τελειοτάτων. Ἄλλ' ἡ τάσις αὕτη, ἡ διδακτικὴ αὕτη πρόοδος, ἡ ἀνάγκη αὕτη τοῦ τελειοῦσθαι

τί ἄλλο εἶνε εἰ μὴ ἡ ἐνέργεια παγκοσμίου δυνάμεως διοικούσης τὸν κόσμον πρὸς τὸ ἰδεῶδες; Ποία εἶνε ἡ σύγχρονος αἴτη πορεία πάντων τῶν ὄντων πρὸς τὴν τελειότητα, εἰμὴ ἡ εὐγλωττος ἀποκάλυψις ἀρχῆς γινωσκούσης ποῦ ἄγει τὸ ἄρμα καὶ πῶς ἄγει αὐτὸ, καὶ πρὸς ἧς τὴν βούλησιν ἡ δούλη ὕλη δὲν ἠδυνήθη ποτέ νὰ ἀντιτάξῃ τὸ ἐλάχιστον πρόσκομμα;

Ὅ,τι περιτοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ εἴπομεν δύναται ὡσαύτως νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ὠτός, διότι καὶ τοῦτο δὲν εἶνε ὀλιγώτερον θαυμασίως κατασκευασμένον κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀκουσικῆς, ἢ ὁ πρῶτος κατὰ τοὺς νόμους τῆς ὀπτικῆς. Ἡδυνάμεθα ἴσως νὰ ἐννοήσωμεν ἂν οἱ ἀμαθεῖς, οἵτινες οὐδέποτε παρετήρησαν τὰ ὄργανα καὶ οἱ μηδὲνα νόμον γινώσκοντες τῆς φυσικῆς ἤθελον νὰ πιστεύωσι ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς δὲν ἐπλάσθη ὅπως βλέπη καὶ τὸ οὖς ὅπως ἀκούῃ. Ἄλλ' εὐπαίδευτοι ἄνθρωποι, οἵτινες ἐξήτασαν τὰς αἰσθήσεις ταύτας ὑπὸ τὴν σμίλην καὶ παρετήρησαν τὴν τελείαν καὶ ἀμίμητον κατασκευὴν αὐτῶν, νὰ ἔρχονται νὰ διδάσκωσι ὅτι τὰ ὄργανα ταῦτα εἶνε προϊόν ἀνοήτων δυνάμεων, τοῦτο εἶνε διαστροφή πνεύματος δυσκόλως δικαιολογουμένη. Καὶ ἂν μόνον ἔβλεπέ τις κατασκευὴν ἐκ κηροῦ εἰς τὰς θαυμασίας ταύτας συσκευάς, ἡ θέα μόνον αὕτη θὰ ἦτο ἱκανὴ ὅπως ἐγείρῃ τὸ πνεῦμα καὶ φέρῃ αὐτὸ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ὑπάρξεως μηχανικοῦ ἐπισταμένου τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Τίς δὲν ἠσθάνθη συγχρόνως ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῷ στήθει αὐτοῦ τὴν ἐνάργειαν καὶ τὴν συγκίνησιν διεγειρομένην

θαυμαζών τὸν μηχανισμόν τῆς ἀκοῆς. Τὸ ἐξωτερικὸν οὖς, οὗτινος αἱ χαλαρέςσαι κυμάνσεις φέρουσι τὰ ἡχητικὰ κύματα μέχρι τοῦ κέντρου αὐτῶν, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ περὺγῶμα ὠρισμένον νὰ διευθύνῃ τὰ κύματα ταῦτα πρὸς τὸν ἀκουστικὸν πόρον. Ὁ πόρος οὗτος φέρει τὸν ἦχον ἀπὸ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ὠτός εἰς τὴν μεμβράνην τοῦ τυμπάνου, καὶ διαβιβάζει αὐτὸν ἀκέραιον πρὸς τὸ νεῦρον, ὅπερ ὀφείλει νὰ λάβῃ τὴν αἴσθησιν. Περιστρώννυται δὲ ὑπὸ τοῦ δέρματος, ὅπερ μετασχηματίζεται εἰς μυκώδη μεμβράνην καὶ περιέχει πολυπληθεῖς ἀδενίσκους ἐκκρίνοντας ὠχρὰν καὶ πυκτὴν ὕλην προωρισμένην εἰς τὸ νὰ μετριάζῃ τὴν λίαν ἐρεθιστικὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἀέρος καὶ νὰ ἀποκλείῃ εἰς τὰ ἐξωτερικὰ σώματα τὴν εἰς τὸ ὄργανον τῆς ἀκοῆς ἐξοδον. Ὅπισθεν τῆς μεμβράνης τοῦ τυμπάνου εἶνε μικρὸς θάλαμος ἐν ᾧ δύο θυρίδες ἢ μὲν στρογγύλη, ἢ δὲ ὠσειδῆς εὐρισκόμεναι εἰς τὸ ἀντίθετον τοῦ τυμπάνου μέρος, συγκοινωνοῦσι μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὠτός. Τοῦτο συνίσταται ἐκ τριῶν κοιλοτήτων, τῆς ἑλικος ἣτις εἶνε σωλὴν περιστραμμένος περὶ ἑαυτὸν ὡς κοιλίας, τριῶν ἡμικυκλίων σωλῆνων καὶ τῆς αἰθούσης. Τὸ ἐσωτερικὸν οὖς πληροῦται ὑδατώδους ὑγροῦ, ἐν ᾧ κολυμβᾷ τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον ὅπερ ἀπολήγει ἐκεῖ. Οἱ δὲ κρυσταλλοὶ φθάνουσι εἰς τὰς μεμβράνας τῆς ὠσειδοῦς θυρίδος καὶ τῆς στρογγύλης, διέρχονται διὰ τῶν ἐλικῶν τοῦ κοιλίου καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν ἡμικυκλίων σωλῆνων καὶ φθάνουσι τέλος εἰς τὴν κεντρικὴν κοιλότητα γέμουσαν ὑγροῦ, ἣτις διαβιβάζει εἰς τὸ ἀκουστι-

κὸν νεῦρον τοὺς κραδασμοὺς τούτους. Τοῦτο δονεῖται καὶ μόνον ἢ εἰς τὸν ἐγκέφαλον διχθιβασθεῖσα ἐντύπωσις γεννᾷ τὸ αἰσθημ. τῆς ἀκοῆς. Τοιοῦτος εἶνε ἐν κεφαλῇ ὁ μηχανισμὸς τοῦ ὠτός! Δὲν εἰσερχόμεθα εἰς τὰ καθεκᾶστα διότι καὶ οὕτως εἶνε ἱκανῶς πολὺπλοκος. Ἀλλὰ καὶ ἂν περιορισθῶμεν εἰς μόνην τὴν ἀπλῆν τυχὴν περιγραφὴν, ποῖον εἶνε τὸ ἀνεπτυγμένον ἐκεῖνο πνεῦμα ὅπερ σπουδαίως θὰ τολμήσῃ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ μηχανισμὸς οὗτος δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ὁ κατασκευάσας αὐτὸν δὲν ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ ἦχος συνίσταται ἐκ κραδασμῶν, ὅτι οἱ κραδασμοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ διχθιβασθῶσιν ἢ διὰ τῶν διαμέσεων τούτων καὶ ὅτι ἔνα καταστῆ ὁ ἦχος ὀλοσχερῶς αἰσθητὸς εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἦτο χρεῖα συσκευῆς ἀκουστικῆς πρὸ τοῦ νεύρου; Τίς εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὁ ὑγιᾶ νοῦν ἔχων ὅστις θὰ πικραδεχθῆ ὅτι τὸ ὄργανον τοῦτο ἐγένετο ἀφ' ἐκτουῦ, κατὰ τύχην ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν ἀγνώστου τινὸς δυνάμεως ἀσυνειδήτου καὶ ἄνευ τινος προεσκευασμένου σχεδίου τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ;¹ Καὶ ἂν μὴ ἀρκοῦμενον εἰς τὴν σωματικὴν ὄψιν νοοῦντος ὑποκειμένου, ποιούμεν εἰς

¹ Ὁ Βολταῖρος δὲν ἠδύνατο νὰ κρύψῃ τὴν ἐκπληξίν του πρὸς τοὺς ἀρνούμενους τὴν καθολικὴν αἰτιότητα. «Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ λέγει (Dict. phil., Dieu) ὁ Λουκρήτιος φαίνεται μοι, τὸ ὁμολογῶ, πολὺ κατώτερος θυρωροῦ διδασκαλείου καὶ νεωκόρου. Τὸ ἰσχυρίζεσθαι ὅτι οὔτε ὁ ὀφθαλμὸς ἐγένετο ὅπως βλέπῃ, οὔτε τὸ οὖς ὅπως ἀκούῃ, οὔτε ὁ στόμαχος πρὸς τὴν πέψιν τῶν τροφῶν, δὲν εἶνε ἢ ἐσχάτη ἀλογία, ἢ ἀτοπωτάτη μωρία, ἣτις ποτὲ ἐνέπεσεν εἰς ἀνθρωπίνην κεφαλὴν; Ὅσον καὶ ἂν εἶμαι πυρρωνιστῆς, ἢ ἀφροσύνη αὕτη μοὶ φαίνεται ἐναργῆς καὶ τὸ λέγω.»

τοὺς ἡμετέρους ἀντιπάλους τὴν ὀχληρὰν τιμὴν τοῦ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ἀνώτατον χαρακτῆρα τῆς διανοίας, ἂν ἐρωτήσωμεν αὐτοὺς πῶς ἤχος τις ὀμιλεῖ εἰς τὸ πνεῦμα καὶ πῶς τὸ πνεῦμα ἀποκρίνεται εἰς τὸ οὖς, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἂν προσκχλέσωμεν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε τοῦς διακορούμενος ὑπὸ ὀργάνων, πολὺ ἀμφιβάλλομεν ἂν δύνανται νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς ἀρνητικῆς αὐτῶν θέσεως διὰ τῶν ὑπεκφυγῶν πρὸς ἃς καταφεύγουσι οἱ ἀδέξιοι, κακοὶ μαχηταί.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἦσαν ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐπὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν λειτουργιῶν, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπεδεικνύετο ὅτι τὰ ὄργανα ἀνεπτύχθησαν, κατεσκευάσθησαν διὰ τῶν λειτουργιῶν, θὰ ἐναπελείπετο πρὸς ἐξήγησιν πρᾶγμα καθολικώτερον καὶ σημαντικώτερον τούτου. Διὰ τίνος λειτουργίης θὰ ἐξηγήσωσι τὸν ὀργανισμόν ὀλοκλήρου τῆς γηίνης ζωῆς; "Ἴδετε τὰς θυσσανώδεις ταύτας μάζας τὰς αἰωρουμένας ἐν τῷ αἰθέρι, ὡς οἰκοδομήματα ἀργυρῶν ἀτμῶν, τὰ νέφη ταῦτα, ὧν ἡ σκιά συγκερνεῖ τὸ πιέζον θάλπος τῆς ἡμέρας." Ἐρχονται ἀπὸ τῶν θαλασσῶν, καὶ φερόμενα διὰ τῶν κυμάτων τῆς ἀτμοσφαιρας, διευθύνονται ὑπὸ τῶν ἀνέμων τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὰς ἠπείρους καὶ τὰς κατωκημένους γαίας. Τί ἤθελε συμβῆ ἂν ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τυφλῆς δυνάμεως ἠρνοῦντο νὰ ἐπιχέωσι τὸν γόνιμον ὑετὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς λιμῶνας; Εὐθύς ἀπειρος ξηρασία θὰ διερρήγνυε τὸ ἔδαφος, τὸ χλόασμα τῶν φυτῶν θὰ ἐμαραίνετο, ἡ ζωὴ θὰ ἔπνευ

ρέουσα εἰς τοὺς χυμῶδεις σωλήνας. Ἐν ὁ καθολικὸς ὄργανισμὸς τοῦ πλανήτου δὲν κανονίζεται ὑπὸ νοῦ ὑπερτάτου, ἢ τολμήσωσι νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι ἔνεκ τῆς διηνεκοῦς ἐν τῷ κενῷ κινήσεως ἢ Γῆ κατὰ μικρὸν ἔσχε τὴν δύναμιν τοῦ νὰ ζῆ καὶ νὰ ἀνανεοῖ ἀκτῆ-παύστως τὴν πρόοδον τῆς ἐκυτῆς ὑπάρξεως;—Ἐνταῦθα ἀκόμη ἀντιτίσσομεν εἰς τὰς ἀρνήσεις τῶν ἀμκθῶν καὶ τῶν ἐκ συστήματος ἀντιπάλων, τὴν ἀπόδειξιν τῶν ἐρευνητῶν τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ἐκείνων, οἵτινες ἀνεκάλυψαν τοὺς νόμους τῶν ἀερίων καὶ θαλασσίων ρευμάτων. «Μετὰ τὴν σαφεστάτην βεβχιότητη τῆς τῆξεως, ἣτις ἄρχει ἐπὶ τῆς φυσικῆς οἰκονομίας τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, λέγει ὁ Maury, δύναται τις ὡσαύτως νὰ παραδεχθῆ ὅτι οἱ τροχοὶ καὶ τὰ ἐλκτῆρια ὠρολογίου τινὸς κατεσκευάσθησαν καὶ συνηρηολογήθησαν ὑπὸ τῆς τύχης, ὅπως τὸ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν αὐτὴν τύχην τὴν δικάταξιν τῶν φαινομένων τῆς φύσεως. Τὸ πᾶν ὑπέκει εἰς νόμους συμφώνους πρὸς τὸν ὑπέρτατον σκοπὸν οὕτως ἑναργῶς ὑποδειχθέντα ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ βουληθέντος νὰ δημιουργήσῃ τὴν γῆν, εἰς οἰκητήριον τοῦ ἀνθρώπου.¹»

¹ Ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ σημειώσωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως πλοιάρχου τινὸς πρὸς τὸν κυβερνήτην Maury.

«Αἱ ἀνακλύψεις ὑμῶν, τῷ γράφει, οὐ μόνον μᾶς διδάσκουσι νὰ ἀκολουθῶμεν τὴν ἀσφαλεστάτην καὶ εὐθυτάτην ὁδὸν ἐν τῷ ὠκεανῷ, ἀλλὰ καὶ γνωρίζωμεν τὰς καλλίστας ἀποκαλύψεις τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Παντοδυναμοῦ, ὑφ' ὧν συνεχῶς περικυκλούμεθα. Ἄρχω πλοίου ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου, καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξα ἀναίσθητος πρὸς τὰ θεάματα τῆς φύσεως. Καὶ ὁ-

Τὸ θέαμα τῶν ἔργων τῆς φύσεως, ἧς ἡ ὠραϊότης εἶνε οὕτως ἀπρομαχῆτου εὐγλωττίας, δὲν ὀμιλεῖ οὔτε εἰς τὸ πνεῦμα οὔτε εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν. Θεωρήσαντες αὐτήν, ἀποφάνονται ἀπλῶς οὕτως «τὰ γεγονότα ἀποδεικνύουσιν ὅτι εἰς τοὺς ἐνοργάνους καὶ ἀνοργάνους σχηματισμούς, οἵτινες ἀνανεοῦνται ἀενάως ἐπὶ τῆς γῆς δὲν δύναται νὰ ὑπάρχη ἄμεσος ἐνέργεια οὐδεμιᾶς διανοίας. Τὸ ὀρμέμφυτον τῆς φύσεως τοῦ δημιουργεῖν εἶνε αὐτῇ διαγεγραμμένον, προσθέτουσι¹ χωρὶς νὰ πικρατηρῶσιν ὅτι αἱ ἐκφράσεις αὐτῶν ἀφίνουσι ὅμως ἠσθάνθην ὅτι μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐγνώρισα τὰ ἔργα ὑμῶν, διέπλεον τὸν Ὀκεανὸν ὡς τυφλός. Δὲν ἔδωλον, δὲν κατένοσον τὴν μεγαλοπρεπῆ ἁρμονίαν τῶν ἔργων ἐκείνου, ἐν ἀποκαλεῖτε δικαίως τὴν μεγάλην καὶ τὴν πρώτην Δianoian. Δισθάνομαι, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην εὐχαρίστησιν, προσγινομένην ἐκ τῆς εὐεργεσίας τῶν ἡμετέρων ἔργων, μάλιστα ταύτην, ὅτι ἐγενόμην κρείττων ἐμαυτοῦ. Μὴ ἐδιδάξατε νὰ περισκοπῶ πανταχόθεν, καὶ νὰ ἐμβλέπω τὴν Πρόνοιαν τὴν ὑπάρχουσαν ἐν ἅπασιν τοῖς περιστοιχοῦσί με στοιχείοις.» [Géographie physique).

Θὰ προσθέσωμεν, μετὰ δύο ἄλλων ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ τῶν K. K. Zurcher καὶ Margollé ὅτι ἡ μελέτη τῶν ἔργων τοῦ Maury ἀναδεικνύει τὸ ὕψος τῶν θεωριῶν του, τὴν θρησκευτικὴν αὐτοῦ πίστιν καὶ τὸν προσπελάζει ἀκριβῶς εἰς τὰ δαιμόνια ἐκείνα πνεύματα, ἅτινα ὡς ὁ (Ersted, Herschel, Geoffroy, Saint Hilaire, Ampère, Goethe, φανεροῦσιν ἡμῖν τὴν ὑπερτάτην σοφίαν, ἀποκαλύπτοντες τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν θείων ἔργων, ὁ Herschel ἔλεγεν· «Ὅσο μᾶλλον τὸ πεδίον τῆς ἐπιστήμης εὐρύνεται, τοσούτω μᾶλλον αἱ ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως τοῦ αἰωνίου, διανοίας δημιουργοῦ καὶ παντοδυναμίου, γίνονται πολυάριθμοι καὶ ἀκαταμάχητοι. Γεωλόγοι, μαθηματικοί, ἀστρονόμοι, φυσιοδίφαι, πάντες προσήνεγον τὰς εὐχὰς των εἰς τὸν μέγαν τοῦτον καὶ τῆς ἐπιστήμης, καὶ ἰδρυθέντα εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν.»

¹ Force et Matière, ch. VI.

νά δίδῃ τις τὴν ἀνάγκην ἐν ἣ εὐρισκόμεθα τοῦ νὰ πικραδεχθῶμεν νόμον καὶ διάταξιν ἐν τῇ φύσει.

Ἔτι δὲ, ἀπορρίπτουσι μικρὰν πᾶσαν ἐρώτησιν ἐξηγήσεως ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῆς φύσεως. Αἱ ἔννοιαι τῆς σκοπιμότητος, ὀφείλουσι νὰ ἀποριφθῶσιν ὡς ὀξυνσθεῖσα ζύμη, ἔλεγεν ἤδη ὁ G. Fozster, καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς *Lehre der Nahrungsmittel für das Volk* ὑπερτιμῶν τὴν ἀπόφασιν ταύτην, προσθέτει ὅτι, «ὅσο πλεόν ἔχει τις τὴν συνήθειαν νὰ πολεμῇ ταύτας, τοσούτω μᾶλλον ὀφείλει νὰ φοβῆται τὰς ἀποκείρας, ἅς λεληθότως ποιοῦνται νὰ εἰσαγάγωσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τὴν ἔννοιαν σκοπιμότητος ὅπως ἐρμηνεύσωσι τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως.

Ἴδου ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ μέγας αὐτῶν φόβος. Τὸ φῶς. Ὁσφ σκοτεινότερος εἶνε ὁ λαβύρινθος, τοσούτω πλείων ὁμίχλη ὑπάρχει, τοσούτω οἱ Γερμανοὶ εἶνε εὐτυχέστεροι.

Ἄν ἠθέλομεν νὰ ἐκτείνωμεν τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς μέχρι τῶν χαρακωμάτων αὐτῶν, οὕτως ἐκ τῶν προτέρων κατέχομεν βεβαίαν τὴν νίκην, ὥστε αἱ ἐρωτήσεις ἡμῶν θὰ περιέπιπτον εἰς τὸ γελοῖον. Ἐξηγήσατε ἡμῖν, π. χ. ὦ σοφοὶ κριταί! διὰ τί οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν ἐφύησαν κατὰ τοὺς πόδας, καὶ τὰ ὄτα ἐν ταῖς πτέρυξιν; Εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἀποκρίνεσθε. Εὐ ἔχει! Μήπως ὁ νωτιαῖος μυελὸς γινώσκει τί πράττει; Εἶπατε ἡμῖν τοῦλάχιστον διὰ τί τὰ βλέφαρα καὶ αἱ ὀφθαλμοὶ δὲν ἔχουσι τὸν σχηματισμὸν τοῦ πτερυγώματος τοῦ ὠτός, καὶ διατί τὰ ὄτα δὲν κλείουσι ὑπὸ σκαρδαμυσσόντων βλεφάρων; Μει-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

διᾶτε! νομίζω. Ἀγαθὴ τύχη! εἶνε ἡ εὐφροσύνη ἀπόκρισις, ἣν μέχρι τοῦδε ἀπεκρίθητε· ἀποκρίνεσθε πρὸς ὑμᾶς αὐτούς...

Τὸ γεγονός τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὀργάνων ἐπὶ τῶν λειτουργιῶν, ἃς ὀφείλουσι νὰ ἐκτελέσωσι, καὶ ἡ ὀργανικὴ κατάστασις τοῦ ὄντος συμφώνως πρὸς τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἐν τῇ γενικῇ οἰκονομίᾳ, εἶνε παρὰδείγματα οὕτως ἐναργῆ τοῦ σχεδίου τῆς φύσεως, ὥστε πρέπει νὰ περιορισθῇ τις εἰς ἐξέτασιν λίαν ἀτελεῖ ὅπως μὴ συναγάγῃ συμπέρασμα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας θεωρίας. Οἰκδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ὄψις ὑπὸ τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν τὰ ἐν τῇ ζωῇ ὄντα, τὸ σχέδιον τοῦτο εἶνε πανταχοῦ γεγραμμένον δι' εὐκνηγνώστων χαρακτῆρων. Ἄνευ τῆς καθολικῆς ἐννοίας τοῦ τελικοῦ αἰτίου, ὁ φυσιολόγος δὲν ἠδύνατο νὰ ὀρίσῃ τὸ μέρος οὐδενὸς ὀργάνου, καὶ ἡ ἐπιστήμη θὰ ἔμεινε στείρα. Καὶ ἂν, ἀνερχόμενοι ἐκ τῶν μερικωτέρων γεγονότων εἰς τὰ καθολικά, ἐθεωροῦμεν οὐχὶ πλέον ὄργανόν τι εἰδικόν, ἀλλ' ὀλόκληρον ζῶον, κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ ἐν τῇ φύσει. π.χ. κατὰ τὸ γένος αὐτοῦ, ἠθέλομεν ἀναγνωρίσει: ὅτι τὸ πᾶν ἐν τῷ ζῳῷ συντελεῖ πρὸς σκοπὸν τινὰ ἐν τῇ φύσει. Δὲν εἶνε ἀναγκαῖον διὰ πλειόνων νὰ πραγματοποιῶμεν τὴν λεπτὴν ταύτην ὄψιν τοῦ ζητήματος, εἰ καὶ εἴμεθα ἐκ προοιμίων βέβαιοι, περὶ τῆς νίκης, μάλιστα ἂν λάβωμεν ὡς τύπον τὸ ἡμισυ ἐκεῖνο τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅπερ διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ ἡμετέρου, κατὰ τε τὸν ἀνατομικὸν καὶ πνευματικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἀληθῶς, τὸ σχέδιον τοῦ Δημιουργοῦ οὐ-

τω καθολικῶς ἐκδηλοῦται, ὥστε ὁ Rabelais ἠδύνατο νὰ ἀποδείξη τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, διὰ τινων περιγραφῶν ἤκιστα εὐπρεπῶν. . . Ἄλλ' ἱκανὰ τὰ περὶ τούτου.

Τὸ ἀρχαῖον πρόβλημα περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν εἰδῶν, εἶνε ἔτι καθολικωτέρου διαφέροντος ἢ τὸ τῆς προσαρμογῆς τῶν ὀργάνων πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν. Εἶδομεν ὅτι ἡ ὑπαρξις τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαιρας, δὲν ἐξηγεῖται ἀνευ ἀρχικῆς αἰτίας. Περὶ δὲ τῶν τελικῶν αἰτίων, ἃς ὁμιλήσωμεν ἐνταῦθα περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν εἰδῶν μόνον κατὰ τὰ κλίματτα καὶ τὰς χώρας ἐνθα ζῶσιν, καὶ τοῦ αἰνίγματος τῆς μεταμορφώσεως αὐτῶν κατὰ γεωλογικὰς ἡλικίας. Οἱ ἀρνούμενοι τὴν ὑπαρξιν νοητικῆς δυνάμεως ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ κόσμου, ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ εἶδη δύνανται νὰ μεταμορφωθῶσι τὰ μὲν εἰς τὰ δὲ, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς τελευταίας βαθμίδος τῆς ζωολογικῆς κλίμακος, ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν διαμέσων καὶ τῶν ἐπικρατουσῶν περιστάσεων. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη τιθεμένη ἀμέσως ἐν αὐτῷ τῷ δεσμῷ τοῦ προβλήματος, ἐξηγεῖ ὀλοσχερῶς τὴν προσαρμολογίαν τῶν ἐμφύχων ὄντων πρὸς τὸν τόπον τῆς κατοικίας αὐτῶν, ἐπειδὴ διδάσκει ὅτι τὰ ὄντα ταῦτα εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τόπου ἐκείνου. Ἴδε π.χ. τὴν καμηλοπάρδαλιν ταύτην· ἐὰν ἔχη μακρὸν τὸν τράχηλον, εἶνε διότι τὸ ἀρχικὸν εἶδος ὅπερ ἔδωκεν αὐτῇ ὑπαρξιν εὐρέθη ἐν τόποις ὅπου δὲν ὑπῆρχον φύλλα χαμηλὰ εἰς τὰ δένδρα. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἠναγκασμένη νὰ ἀνατείνη τὴν κεφαλὴν ὑψηλὰ ὁ τράχηλος αὐτῆς κατὰ μικρὸν ἐμηκύνθη ὅσον βλέπει τις αὐτὸν σήμερον. Ὁ τράχηλος δὲν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

ἐδόθη λοιπὸν εἰς τὴν καμηλοπάρδαλιν διὰ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς αὐτῆς, ἀλλ' εἶνε τὸ ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα αὐτοῦ μάλιστα τοῦ γένους. Ἄετός διασχίζει τὸ διάστημα διὰ τῆς τυχέως αὐτοῦ πτήσεως. Θαυμάζετε τὴν σοφὴν κατασκευὴν (καὶ ἀμίμητον) τῆς τελείας αὐτῆς συσκευῆς, ἣτις δίδει εἰς τὰ πτηνὰ τὸ κράτος τοῦ ἀέρος. Καλῶς! Αἱ πτέρυγες δὲν ἐδόθησαν εἰς τὸ πτηνὸν ὅπως ἵπτανται, ἀλλ' ἵπτανται διότι ἔχει πτέρυγας. Τίνι τρόπῳ αἱ πτέρυγες ἤλθον αὐτῷ; Πρῶτον τὸ εἶδος θὰ ἤρχισε βεβαίως νὰ πηδᾷ, καὶ εὐχαριστηθὲν ἐκ τοῦ νεωτερισμοῦ τούτου, θὰ ἤρχισε τὰ πρῶτα μικρὰ αὐτοῦ ἄλματα. Ἐπειτα, ἐξασκούμενον, θὰ ἔδωκε πλείονα ἀνάπτυξιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ μέλη. Ἐξακολουθοῦν οὕτως ἐπὶ τινὰς χιλιάδας ἐτῶν, εὐρέθη μετ' ὀλίγον λαθὸν ριζικὴν τινὰ μεταμόρφωσιν ἐν ταῖς ἐσωτερικοῖς αὐτοῦ ὀργανοῖς. Καὶ ἰδοὺ πῶς αἱ πτέρυγες εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πτήσεως. Οἱ κύριοι οὔτοι φέρουσι τὸν Δημιουργὸν εἰς δύσκολόν τινὰ θέσιν. Διότι τέλος ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐνόμισεν ὅτι ἐποίησε καλῶς δοῦς πτέρυγας εἰς τὰ πτηνὰ ὅπως ἵπτανται, καὶ ἰδοὺ κυρίως, ἐπειδὴ αἱ πτέρυγες αὐταὶ τελείως προσαρμόζονται πρὸς τὴν ἐκυτῶν χρῆσιν, λέγουσιν ὅτι οὐδαμῶς ἀποδεικνύουσι τὸν νοῦν τοῦ δημιουργήσαντος ταύτας· ἀλλὰ τὸναντίον! Εἰλικρινῶς, κύριοι, ἠθέλατε λοιπὸν νὰ κάμῃ ὥστε νὰ ἵπτανται οἱ χῆνες διὰ τῶν θαλαμῶν ἐσθῆτων σας;... Ἄς ἐξακολουθήσωμεν ἔτι μίαν σιγμῆν.

Ἐπειδὴ ἡ θάλασσα ἐκάλυψε ποτε, πάντα τὰ μέρη τῆς σφαιράς, εἶνε φυσικὸν νὰ σκεφθῆ τις ὅτι πάντα

τά ἐν τῇ ζωῇ εἶδη, φυτικά ἢ ζωικά (συμπεριλαμβανομένου τοῦ ἀνθρώπου), ἤρχισαν ἀπὸ τῆς καταστάσεως τοῦ ἰχθύος. Μήπως ἡ μεταμόρφωσις αὕτη τῶν ἰχθύων εἰς ἵππους καὶ ἀνθρώπους σὰς ἐκπλήττει; Ἐχετε ἄδικον νὰ ἐκπλήττεσθε δι' οὕτω μικρὸν πρᾶγμα. Ὑπάρχουσιν ἔτι μᾶλλον θαυμάσια γεγονότα ἐν τῇ φύσει. Περιποιήσατε ἡμῖν τὴν τιμὴν νὰ ἐπιστήσετε ὀλίγον τὴν προσοχὴν εἰς τὸν ὑπεύθυνον ἐκδότην τῆς θεωρίας ταύτης, τὸν μακαρίτην Maillet. Οὐδὲν ὑπάρχει περιπατοῦν ζῶον, ἰπτάμενον, ἢ ἔρπον, οὔ ἢ θάλασσαν νὰ μὴ περιέχῃ εἶδη ὅμοια ἢ παρεμφερέῃ, καὶ οὔτινος ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἐνός τῶν στοιχείων τούτων εἰς τὸ ἄλλο, νὰ μὴ εἶνε δυνατὴ, πιθανή, μὴ βεβαιωθεῖσα μάλιστα διὰ πλείστων παραδειγμάτων. Δὲν ὁμιλοῦμεν μόνον περὶ τῶν ἀμφιβίων ζώων, τῶν ὄφρων, τῶν κροκοδείλων, τῶν ἐνύδρων, τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῶν φωκῶν μεγάλου ἀριθμοῦ ἄλλων, ἅτινα ζῶσι ὁμοίως ἐν τε τῇ θαλάσῃ καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ἀλλ' ἔτι καὶ περὶ ἐκείνων, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ζῶσι ἢ ἐν τῷ ἀέρι. Γινώσκουμεν ὅτι τὰ ζῶα, ἅτινα ἢ θάλασσαν παράγει εἶνε δύο γενῶν. Τὸ μὲν περιπλέει κατὰ τοὺς μυχούς τῆς θαλάσσης, κολυμβᾷ, περιπατεῖ καὶ θηρεύει· τὸ ἕτερον ἔρπει ἐν τῷ πυθμένι καὶ δὲν ἀποχωρίζεται αὐτοῦ ἢ σπικνίως καὶ οὐδὲν ἔχει διάθεσιν νὰ κολυμβᾷ. Τίς δύνανται νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι ἐκ τοῦ γένους τῶν πτητικῶν ἰχθύων δὲν προῆλθον τὰ πτηνὰ, ἅτινα ὑψοῦνται ἐν τῷ ἀέρι, καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ἔρπουσιν ἐν τῷ βᾶθει τῆς θαλάσσης δὲν προσέρχονται τὰ ἐπὶ

Authorized licensed use limited to: 172.21.6.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifitako Apothetirio Dimosias I
Restrictions apply.

τῆς γῆς ζῶα, ἅτινα οὔτε διάθεσιν ἔχουσι νὰ ἵπτανται οὔτε τὴν τέχνην νὰ ὑψῶνται ὑπεράνω τῆς γῆς;

Ὅπως πεισθῆ τις ὅτι καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ διήλθον ἐκ τῆς θαλασσίας καταστάσεως εἰς τὴν τῆς γῆτινης, ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσῃ τὴν μορφήν, τὰς διαθέσεις, τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν κλίσεις καὶ νὰ ἀντιπαραβάλλῃ αὐτά. Καὶ ὅπως ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοῦ πτητικοῦ γένους, ἐντείνετε τὸ οὖς ἂν εὐαρεστῆσθε οὐ μόνον εἰς τὸν σχηματισμὸν ὄλων τῶν εἰδῶν τῶν πτηνῶν, ἀλλ' ἔτι εἰς τὴν ποικιλίαν τοῦ πτερώματος καὶ τῶν κλίσεων αὐτῶν· δὲν θέλετε εὔρει οὐδὲν ὅπερ νὰ μὴ εὐρίσκεται ἐν τῇ θαλάσῃ.

Παρατηρήσατε ἔτι ὅτι ἡ μετάβασις ἐκ τῆς διαίτητῆς ἐν τῷ ὕδατι εἰς τὴν τοῦ ἀέρος εἶνε πολὺ φυσικῶς τέρα ἢ ὅσον συνήθως πιστεύεται. Ὁ περιβάλλον τὴν γῆν ἀήρ εἶνε ἀνάμικτος ἐκ πολλῶν μερῶν ὕδατος. Τὸ ὕδωρ εἶνε βεβαρυμένον ἐξ ἀδρομερεςέρων, ὑγροτέρων καὶ βαρυτέρων μερῶν τοῦ λεπτοτάτου τούτου βευστοῦ ὅπερ ὠνόμασαν ἀέρα, εἰ καὶ ἀμφότερα ἀποτελοῦσιν ἀληθῶς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὰς χρείας τῆς θεωρίας τοῦ Telliamed. Εἶνε λοιπὸν εὐκόλον νὰ ἐννοήσῃ τις ὅτι τὰ ζῶα, τὰ συνειθισμένα εἰς τὴν ἐν τῷ ὕδατι διατριβὴν, ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ζωὴν ἀναπνέοντα ἀέρα τοιαύτης ποιότητος. Ἄ Ὁ κατώτατος ἀήρ δὲν εἶνε ἄλλο ἢ ἐκτεταμένον ὕδωρ. Εἶνε ὑγρὸς ὡς προερχόμενος ἐκ τοῦ ὕδατος, εἶνε θερμὸς ὡς μὴ ὦν οὕτω ψυχρὸς, ὅσον ἠδύνατο νὰ ᾔτο, μεταβαλλόμενος πάλιν εἰς ὕδωρ. » Κατωτέρω δὲ προσεπιφέρει. Ἄ Ἐν τῇ

θαλάσση ὑπάρχουσιν ἰχθῦς σχεδὸν πάντων τῶν μορφῶν τῶν γηίνων ζώων, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν πτηνῶν. Περικλείει φωτὰ καὶ ἄνθη καὶ τινὰς ὀπώρας. Ἡ κνίδη, τὸ ρόδον, τὸ γαρόφλλον, ὁ πέπων, ἡ σταφυλὴ, ἔχουσιν τὰ ἐαυτοῖς ὅμοια.»

Ἄς προσθέσωμεν εἰς τὰς σκέψεις ταύτας τὰς εὐνοϊκὰς περιστάσεις, αἵτινες δύνανται νὰ συμβῶσι κατὰ τινὰς χώρας, πρὸς μετάβασιν τῶν ὑδροβίων ζώων, ἐκ τῆς ἐν τῷ ὕδατι διαμονῆς, εἰς τὴν ἐν τῷ ἀέρι. Ἡ ἀνάγκη μάλιστα τῆς μεταβάσεως ταύτης, κατὰ τινὰς περιστάσεις, π.χ. διότι ἡ θάλασσα κατέλιπεν αὐτὰ εἰς λίμνας, ἐν αἷς τὸ ὕδωρ ἤθελε κατὰ μικρὸν ἐλαττωθῆ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ἐθισθῶσιν εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς βίον, ἢ μάλιστα διὰ τινος τῶν συμπτώσεων ἐκείνων, ἃς δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῆ ὡς λίαν ἐκτάκτους, δυνάτων νὰ συνέβη οὕτως ὥστε οἱ πτερωτοὶ καὶ ἰπτάμενοι ἰχθῦς, θηρεύοντες ἢ θηρεύομενοι ἐν τῇ θαλάσῃ, ἀγόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς λείας, ἢ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου, ἢ μᾶλλον ἐκβρασθέντες ἴσως πλησίον τῆς ὄχθης ὑπὸ τῶν ἐγειρομένων ἐκ τῆς τρικυμίας κυμάτων, ἐπέπεσαν εἰς τοὺς καλαμῶνας ἢ τὰς νομάς, ἀφ' ὧν μετέπειτα ἦτο αὐτοῖς ἀδύνατον νὰ ἀναλάβωσι πρὸς τὴν θάλασσαν τὴν ὠθησιν, ἧτις εἶχεν ἐξώσει αὐτὰ ἐκείθεν, καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει εὐρισκόμενα προσεκτῆσαντο μείζονα δύναμιν πρὸς πτήσιν. Ἐν τούτῳ δὲ τὰ πτερύγια αὐτῶν μὴ διαβρεχόμενα πλέον ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης ἀπεκόπησαν καὶ κατέπεσαν ξηρανθέντα. Καθ'

ὅν χρόνον εὐρισκον κατὰ τὰς καλλάμους καὶ τὰς νομάς ἐν αἷς ἐνέπεσον, τροφάς τινας ὅπως διακτηρηθῶσιν τὰ καλλάμια τῶν πτερυγίων αὐτῶν διακεχωρισμένα τὰ μὲν τῶν δὲ, προσημκύνθησαν καὶ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ πτερῶν, ἢ ὅπως ἀκριβέστερον ὁμιλήσωμεν, αἱ μεμβράναι αἴτινες πρῶτον συνεῖχον ταῦτα κεκολλημένα πρὸς ἀλλήλας, μετεμορφώθησαν. Ὁ πῶγων ὁ σχηματισθεὶς ἐκ τῶν ἀποβληθέντων τούτων δερμακτιῶν ἐμκύνθη καὶ αὐτός· τὸ δέρμα τῶν ζώων τούτων περιελήθη ἀνεπισκίθως ὑπὸ πτερίλων τοῦ αὐτοῦ χρώματος δι' οὗ ἦτο χρωματισμένος, καὶ τὰ πτερίλα ταῦτα ηὐξήθησαν. Τὰ μικρὰ ἐπιγαστρικὰ πτερύγια αἴτινα, ὅπως καὶ τὰ στηθιακὰ ἐδοθήθουν αὐτὰ ὅπως πλέωσιν ἐν τῇ θαλάσῃ, ἐγένοντο πόδες καὶ ἐχρησίμευσαν αὐτοῖς ὅπως περιπκτῶσιν ἐν τῇ ξηρᾷ. Ἐπεγένετο ἔτι μικρά τις μεταβολὴ ἐν τῇ μορφῇ αὐτῶν· καὶ τινων μὲν ἐμκύνθη ὁ τράχηλος καὶ τὸ βράχος, τινῶν δὲ ἐβραχύνθη· τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ εἰς τὸ λοιπὸν σῶμα. Ἐν τούτοις ἡ ὁμοιότης πρὸς τὴν προτέραν μορφήν, ὑπάρχει ἐν τῷ συνόλω, εἶνε δὲ καὶ θὰ εἶνε πάντοτε εὐκολον νὰ ἀναγνωρισθῇ.

Τῶν δὲ ἐρπόντων καὶ τῶν βαινόντων ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ζώων, ἡ μετὰ βραχίαι ἀπὸ τοῦ διαμέσου τῶν ὑδάτων εἰς τὴν ἡπειρον, εἶνε μάλλον εὐνόητος. Δὲν εἶνε δύσκολον νὰ πιστεύσῃ τις π.χ. ὅτι οἱ ὄφεις καὶ οἱ σκώληκες δύνανται ἐξίσου νὰ βιώσῃ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς στοιχείοις τούτοις. Ἡ πεῖρα δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ ἀμφιβάλλωμεν.

Τῶν δὲ τετραπόδων ζώων οὐ μόνον εὐρίσκομεν ἐν

τῇ θαλάσῃ εἶδη ἔχοντα τὴν αὐτὴν μορφήν καὶ δι-
 θεσιν, ζῶντα ἐν τῷ κόλπῳ τῶν ὑδάτων διὰ τῆς αὐτῆς
 τροφῆς δι' ἧς ἐτρέφοντο ἐν τῇ ξηρᾷ, ἀλλ' ἔχομεν ἐτι
 ἑκατὸν παραδείγματα τῶν εἰδῶν τούτων ζώντων ἐξ
 ἴσου ἐν τῷ ἀέρι καὶ ἐν τοῖς ὕδασι. Οἱ θαλάσσιοι πί-
 θηκοι, δὲν ἔχουσι πάντες τὴν μορφήν τῶν χερσαίων;
 Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς πλεῖστα εἶδη.

Ὁ λέων, ὁ ἵππος, ὁ βοῦς, ὁ ὄς, ὁ λύκος, ἡ κἀμηλος,
 ἡ γαλῆ, ὁ κύων, ἡ αἰξ, τὸ πρόβατον, ἔχουσιν ὡσαύτως
 τὰ ἐκυτοῖς ὅμοια ἐν τῇ θαλάσῃ

Ἡ ῥωμαϊκὴ ἱστορία ἀναφέρει φώκας τιθασσευθείσας
 καὶ δεικνυομένας εἰς τὸν λαὸν ἐν τοῖς θεάμασι, χαί-
 ρετιζούσας διὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς κραυγῆς αὐτῶν,
 καὶ ποιούσας κατὰ παρακέλευσιν τοῦ κυρίου αὐτῶν πᾶν
 ὅ,τι διδάσκουσι παρ' ἡμῖν εἰς διάφορα ζῶα, ἅτινα ἄ-
 σκουῖσιν εἰς πλεῖστα ἔργα. Δὲν εἶδον ταύτας λαθούσας
 συμπάθειν πρὸς τοὺς ἐπιμελουμένους αὐτῶν, ὅπως οἱ
 κύνες προσκολλῶνται πρὸς τοὺς τρέφοντας αὐτούς;

Ἐννοεῖται ὅτι ὕπερ ἡ τέχνη ἀπεργάζεται εἰς τὰς φώ-
 κας, ἡ φύσις δύναται νὰ ποιήσῃ ἀφ' ἐκυτῆς, καὶ ὅτι
 εἰς τινὰς περιστάσεις, τὰ ζῶα ταῦτα ζήσαντα κελῶς
 ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐκτὸς τοῦ ὕδατος, δὲν εἶνε ἀδύνα-
 τον νὰ ἐθισθῶσιν εἰς τὸ νὰ ζῶσι πάντοτε τοῦ λοιποῦ,
 ἐφ' ὅσον εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπανέλθωσιν ἐκεῖσε. Οὕτω
 βεβήως, πάντοτε τὰ χερσαῖα ζῶα μετέβησαν ἀπὸ
 τῆς τοῦ ὕδατος εἰς τὴν τοῦ ἀέρος ἀνακνην, καὶ προ-
 σεκτῆσαν τὴν δύναμιν τοῦ μυκᾶσθαι, τοῦ ὠρύεσθαι,

τοῦ ὑλακεῖν, καὶ τοῦ συνεννοεῖσθαι, ἂν δὲν εἶχον ἐν τῇ
Θαλάσσει, ἢ λίαν ἀτελῶς.¹

Δὲν θὰ ἀκούσωμεν περὶ αὐτῶν τοῦ συγγραφέως τούτου,
ἐπιφανεστέρου γενομένου, διὰ τῶν σκωμμάτων τοῦ Βολ-
ταίρου μᾶλλον, ἢ τῆς Ἰνδικῆς αὐτοῦ φιλοσοφίας. Ἐξ-
ζητοῦμεν δι' ἀτελευτήτου σειρᾶς ἱστοριῶν καὶ μύ-
θων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀυθεντικῶν, περὶ ἀνθρώ-
πων θαλασσιῶν πάσης μορφῆς καὶ παντὸς χρωμάτος,
ἀγρίων, ἐχόντων οὐρανὸν, ἀγενεῖων, μίαν κνήμην κε-
κτημένων καὶ μίαν χεῖρα, αἰθιοπῶν, γιγάντων, νάνων
κτλ., καὶ διὰ τῆς μεταναστώσεως πιθήκων καὶ ἀν-
θρώπων θαλασσιῶν εἰς τὴν ξηράν. Ὁ ἐπιφανέστατος
τῶν γεωλόγων, ὁ Cuvier, ἐδίδαξεν ἐν τῇ ἐπομένῃ ἀπο-
φάνσει τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ κρίσιν ἐπὶ τῆς ἐπαναλη-
φθείσης ταύτης θεωρίας τῶν Ἑλλήνων, ἂν οἱ σύγχρο-
νοι ἀποφάνονται ἡμῖν σήμερον ὑπὸ μορφὴν ὀλίγον διά-
φορον. «Φυσιολογία, ὑλιστικὰ ἔχοντες φρονήματα, ἔση-
σαν ταπεινοὶ θεοὶ τοῦ Maillet, βλέποντες ὅτι ἡ με-
γαλειτέρα ἢ ἡ μικροτέρα χρῆσις μέλους τινὸς αὐξάνει
ἢ ἐλαττώνει ἐνίοτε τὴν δύναμιν καὶ τὸν ὄγκον, ἐφαν-
τάσθησαν ὅτι ἔξεις καὶ ἐξωτερικαὶ ἐπιδράσεις ἐπὶ
μικρὸν συνερχόμεναι ἠδυνήθησαν νὰ μεταβάλλωσι
κατὰ μικρὸν τὴν μορφὴν τῶν ζώων, εἰς τὰς σήμερον
διαδοχικῶς ἐμφανιζομένας ἐν τοῖς διαφόροις εἶδεσι·
γνώμη ἴσως δεισιδαιμονεστέρα καὶ μακριοτέρα πα-
σῶν ἃς εἶχομεν νὰ ἐξελέγξωμεν. Θεωροῦσι κατὰ τινα

¹ Telliamed ἢ Entretien d' un philosophe indien avec un
missionnaire français, 1748.

τρόπον τὰ ἐνόργανα σώματα ὡς ἀπλήν μάζαν ζύμης ἢ ἀργίλου πλασσομένης ὑπὸ τῶν δακτύλων. Δι' ὃ, ἀφ' ἧς στιγμῆς οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἠθέλησαν νὰ εἰσελθῶσιν εἰς τὰ καθέκαστα, ἐνέπεσαν εἰς τὸ γελοῖον. "Ο- σις δ' ἦποτε τολμᾷ νὰ εἴπῃ σπουδάζως ὅτι ἰχθύς, ἔνεκα τῆς διαιμονῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὰ ἑκυτοῦ λέπια ἀποκοπτόμενα καὶ μεταβαλλόμενα εἰς πτερὰ, καὶ ἑκυτὸν μεταμορφούμενον εἰς πτηνόν, ἢ ὅτι τετράποδον διεργόμενον διὰ στενῶν ὁδῶν, ἠδύνατο νὰ μεταβληθῆ εἰς ὄφιν, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ἢ ἀποδεικνύει τὴν μεγίστην αὐτοῦ περὶ τὴν ἀνατομίαν ἀμάθειαν.»

Ἡ θεωρία αὕτη, καθ' ἧς τοσαῦτα ἀναφύονται δυσσχερεῖαι, ὑποθέτει ὅτι πάντα τὰ ὄντα κατέρχονται ἐξ ἀρχικοῦ τινος τύπου διὰ σειρᾶς δικδοχικῶν μεταμορφώσεων συνιστωσῶν τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα. Ὁ ὀφθαλμὸς, τὸ οὖς, δὲν εἶνε ἢ αἰσθητὸν τι νεῦρον ἀναπτυχθὲν ὑπὸ τῆς ἀσκήσεως· τὸ μέτωπον καὶ τὸ κρανίον ἀπετυπώθησαν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ ἐγκέφαλος δὲν εἶνε ἄλλ' ἢ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Ἄλλ' ἀποκρινόμεθα μετὰ τοῦ Paul Janet, ἀπῶς ἡ συνήθεια ἠδυνήθη νὰ τελέσῃ τὴν μεταμόρφωσιν ταύτην καὶ μεταβάλλῃ τὸν ἀνώτατον σπόνδυλον τῆς σπονδυλικῆς στήλης, εἰς κοιλότητα ἱκανὴν νὰ ἐμπερικλείσῃ τὸν ἐγκέφαλον; Ἰδοὺ ὅποια ὑπόθεσις ἔπρεπε νὰ γείνη· ὅτι ζῶον μὴ ἔχον ἢ νωτιαῖον μυελόν, διὰ τῆς ἀσκήσεως κατάρθωσε νὰ παραγάγῃ ἐπέκτασιν τῆς νευρικῆς ὕλης, ἣν καλοῦμεν ἐγκέφαλον· ὅτι καθ' ὅσον τὸ ἀνώτατον τοῦτο μέρος ἐπλατύνετο, ἐπίεζε πρῶτον τὰ μαλακὰ διαφράγ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Διημερία Ἱστορική Βιβλιοθήκη Σαγούρας
 Restrictions apply.

ματα, ἄτινα περικλύπτουσιν αὐτόν, μέχρις οὗτο ἠνάγκασεν αὐτὰ νὰ λάβωσι τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μορφήν, τὴν τῆς θήκης τοῦ κρηνίου. Ἀλλὰ πόσαι ὑποθέσεις εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην! Πρῶτον θὰ ἔπρεπε νὰ φαντασθῆ τις ζῶα ἔχοντα νωτιαῖον μυελὸν ἄνευ ἐγκεφάλου, διότι ἄλλως μετ' ἴσης πιθανότητος δύναται τις νὰ θεωρήσῃ τὸν νωτιαῖον μυελὸν ὡς ἔκτασιν τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ τὸν ἐγκέφαλον ὡς ἀνάπτυξιν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ: "Ὅπερ φαίνεται ὑποδεικνύον τοῦτο, εἶνε ὅτι εὐρίσκει τις ἀνάλογόν τι τοῦ ἐγκεφάλου ἐν τοῖς ζώοις τοῖς στερουμένοις νωτιαίου μυελοῦ, ἐν τοῖς μιλχακίοις καὶ τοῖς ἀρθρωτοῖς. "Ἄν λοιπὸν ὁ ἐγκέφαλος προὔπῃρξεν ἐν τοῖς σπονδυλωτοῖς, τὸ κρηνίον προὔπῃρξεν· δὲν εἶνε ἄρα τὸ προῖόν τῆς συνθήκης. Προσθέσατε ὅτι δυσκόλως τις ἐννοεῖ τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν συνήθειαν γενομένην ἄνευ ἐγκεφάλου· ταῦτα εἶνε γεγονότα προσερχόμενα ἐκ τῆς θελήσεως, καὶ φαίνεται σαφῶς ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶνε τὸ ὄργανον τῆς θελήσεως. Προσθέσατε τέλος ὅτι ἔπρεπε τις ἀκόμη νὰ παραδεχθῆ, ὅτι ἡ ὀστεώδης ὕλη ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς δύσκαμπτος, ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς τὰς διαδοχικὰς πλατύνσεις, ἀναγκαστικὰς ἕνεκα τῆς προόδου τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὅπερ θὰ ἀπεδείκνυεν ἀξιοσημείωτον προσαρμογὴν ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ εὐκαμψία τῆς ὀστεώδους ὕλης, ἥς ἄνευ ἢ ἀνάπτυξιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος θὰ ἦτο ἀδύνατος.» — Τὰ ὄργανα καὶ αἱ λειτουργίαι ἐξεδηλώθησαν ἐκ παραλλήλου κατὰ τὸ καθολικὸν σχέδιον. Ἡ ἐννοια τῆς αἰτίας φαίνεται ἡμῖν οὕτως ἐναργής, ὥστε ἀληθῶς οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν

Θὰ ἦσαν ἄξιοι νὰ στερηθῶσιν ὑπὸ τῆς φύσεως, ἐπὶ τινὰ χρόνον μυῶνων τινῶν (οἷον τῶν συσπαστήρων) καὶ ἀναγκασθῶσιν οὕτως νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι καὶ τὰ ἐλάχιστα ὄργανα ἔχουσι σκοπὸν τινὰ νὰ ἐκπληρώσωσι.

Δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐπικυκλώσωμεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ τὴν πρώτην ἐρώτησιν περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφίρας, οὔτε περὶ τῆς διατηρήσεως καὶ τῆς προόδου αὐτῆς ὑπὸ τὴν δύναμιν προνοητικῶν νόμων. Ἐζητήσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ περὶ τῆς Ἀρχῆς τῶν ὄντων, καὶ ἐπορίσθημεν τὸ ἀπροσμέλητον συμπέρασμα ὅτι (ἰδ. σ. 254) ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴ συγκροτεῖται ὑπὸ δυνάμεως, ἥτις εἶνε μία καὶ κεντρικὴ ἐν ἐκάστῳ τῶν ὄντων, διευθύνουσα τὴν ὕλην κατὰ τύπον, οὗ τινος τὸ ἄτομον πρέπει νὰ εἶνε ἡ φυσικὴ ἔκφρασις. Εἶδομεν ὅτι ὁ νόμος τῆς προόδου, ἐν τοῖς ἐνοργάνοις, ἀπὸ τοῦ φυτοῦ μέχρι τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, βεβαιοῦ θεῖον νοῦν καὶ δεικνύει τὴν συνεχῆ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ φύσει, πολὺ ἀπέχων, τούναντίον, τοῦ νὰ ἀρνήται τὴν δημιουργὸν δύναμιν. Ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ ἡμῶν λόγῳ (Σχέδιον τῆς φύσεως—κατασκευὴ τῶν ζωϊκῶν ὄντων), παρέσχομεν ἀμεσωτέραν ἀπόδειξιν τῆς νουεχοῦς ἐνεργείας, ἐν τῷ θαυμασίῳ ὀργανισμῷ τῶν ἐμφύχων σωμάτων, καθ' ὅσον ἡ μετὰ τοῦ αὐτῆ ἐνέργεια εἶνε ὡσαύτως ἀναγκαίη ἐν τῇ περιπτώσει ἐν ἣ τὰ εἶδη δὲν ἤθελον διαδοχικῶς μεταμορφοῦσθαι κατὰ τὴν ζωολογικὴν ἀνάβασιν (ὑπόθεσις, ἥτις πολὺ ἀπέχει τοῦ νὰ εἶνε ἀποδεκτὴ), καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ἐν ἣ τὸ πρῶτον ζεῦγος ἐκάστου εἶδους

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifitako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

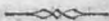
θὰ ἦτο τὸ προϊόν ἰδιαιτέρας δυνάμεως, ὅπερ δὲν ἐδόθη ἡμῖν νὰ ἐννοήσωμεν. Ἐχομεν λοιπὸν τὸ δικαίωμα νὰ περᾶνωμεν τὴν ἔριδα ταύτην τὴν περὶ προσαρμογῆς ἐκάστου εἶδους πρὸς τὸν ἰδικάζοντα ἐκάστῳ τρόπον διὰ τῆς ἀποφάνσεως, ὅτι καὶ ἂν ὑποθέσωμεν φυσικὴν τινα πρῶδον, ὀρμέφυτον, βραδεῖαν καὶ ἀνεπκίσθητον, πλαστικότητά τινα τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀσυνείδητόν τινα ὑπακοὴν ἐκάστου εἶδους εἰς τὰς κρατούσας δυνάμεις, ἢ ὑλιστικὴ ὑπόθεσις οὐδὲν κέρδος ἐκ τούτου προσκτάται. Ἡ προσοικεῖωσις αὕτη τῆς ἐνοργάνου ὕλης εἰς τὰ ἐξωτερικὰ αἴτια, θὰ ἀπεδείκνυε μόνον μεγίστην σοφίαν, ἔν τε τῇ δικαιοῖα καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἄν ὅπως ἔλεγον τοῦτο ἀνωτέρω, τὰ ὄντα ἦσαν ἐκ μαρμάρου καὶ σιδήρου, κριτικοὶ τινες ἠδύνατο βεβαίως νὰ μείνωσιν εὐχαριστημένοι. Ἀλλὰ τί θὰ προσέκυπτε; Πᾶσα μεταλλαγὴ κλίματος, θερμοκρασίας, ἀέρος, τροφῆς, θὰ ἦτο ἀπόφασις θανάτου, κατὰ τῶν ἀκάμπτων τούτων εἰδῶν. Ὁ κάλκαμος κάμπτεται ἀλλ' ἢ δοῦς ἐκσπᾶται πρόρριζος ὑπὸ τῆς καταιγίδος.

Ἄντι λοιπὸν νὰ βλέπωμεν ἀπουσίαν νοῦ καὶ σχεδίου ἐν τῇ θαυμασίᾳ ταύτῃ εὐκαμφίᾳ τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ, ἐν τῇ ἀφθάρτῳ ταύτῃ δυνάμει τοῦ ἐκλέγειν τὸ συμφερότερον καὶ ἐκ τῶν ἐναντιωτάτων περιστάσεων, τοῦ ὑπερνικᾶν τὰ προσκόμματα καὶ τοῦ ἀναπεταχνύειν τὴν σημαίαν τῆς ζωῆς καὶ ἐπὶ τοῦ κρημνωδεστάτου καὶ ἀχρησιμοτάτου ἐδάφους, ἀναγνωρίζομεν ἐν τῇ δυνάμει ταύτῃ τὸ τρανότατον τεκμήριον τῆς παντοδυνάμου ἀρχῆς, ἥτις, ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος ἠυδόκησεν

ὥστε οἱ ἄρμονικῶς αἰωρούμενοι κόσμοι ἐν τῷ ἀπείρῳ
χάρῳ, νὰ περιπτυχθῶσιν ὑπὸ τῶν θωπειῶν τῆς ζωῆς.

Ἡ δημιουργὸς καὶ ὀργανωτικὴ λοιπὸν δύναμις, ἣν
καλοῦμεν Θεὸν διχμενέει ὁ πρῶτος καὶ αἰώνιος νόμος,
ἡ ἐσωτάτη δύναμις καὶ ἡ παγκόσμιος, ἥτις συνιστᾷ
τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐνότητα τῆς ζωῆς. Πᾶσα δυσχέρεια
αἴρεται, ἀντικαθισταμένης τῆς εἰκόνας τοῦ καθολικοῦ
σχεδίου ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἐννοίας τοῦ αἰτίου. Ὁρ-
γανα καὶ λειτουργίαι, ἄτομα καὶ εἶδη, φέρονται ὑπὸ
τῆς αὐτῆς διεύθυνσεως. Τὸ σύμπαν εἶνε ἡ ἀνάπτυξις
τῆς αὐτῆς διανοίας, καὶ ἡ ἐνότης τοῦ τύπου εἶνε αἰ-
σθητὴ ὑπὸ πᾶσας τὰς ἰδικιτέρας μορφὰς τῆς γήινης
ζωῆς. Πρὸς ποίαν διεύθυνσιν φέρει ἡμᾶς ὁ αἰώνιος νοῦς;
Τοῦτο θέλομεν προσπαθῆσαι νὰ διίδωμεν τελευτῶντες
τὴν μελέτην ταύτην τὴν περὶ τοῦ Τέλους τῶν ὄντων
καὶ τῶν πραγμάτων.

[The main body of the page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document.]

II

ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΟΡΜΕΜΦΥΤΟΝ ΚΑΙ ΝΟΗΝΟΣΥΝΗ

Περὶ τῶν νόμων τῶν διεπόντων τὴν διατήρησιν τῶν εἰδῶν—Εἶδι-
καὶ τινες ὁρμεμφυτοὶ δυνάμεις.—Τὸ ὁρμεμφυτον δὲν ἐξηγεῖται
διὰ τῆς ὑποθέσεως τῶν κληρονομικῶν ἕξεων—Θιμελιώδεις δια-
φοραὶ μεταξὺ τῶν γεγονότων τοῦ ὁρμεμφύτου καὶ τῶν τοῦ λό-
γου—Περὶ σχεδίου ἐν τοῖς ἔργοις τῆς φύσεως—Καθολικὴ τάξις
καὶ παγκόσμιαι ἁρμονίαι—Ποῖον εἶνε τὸ καθολικὸν τέλος τοῦ κό-
σμου;—Μέγεθος τοῦ προδλήματος—'Ανεπαρκὲς τοῦ ἀνθρωπι-
νου λόγου.

Ἡ βραδεῖα καὶ βαθμιαία κατασκευὴ τῶν ζῳικῶν
ὄντων, ὁ σχηματισμὸς τῶν διαρκῶν εἰδῶν, ἀποδεικνύει
μετὰ βεβαιότητος τὴν διηγετικὴν παρουσίαν τῆς δημιουρ-
γοῦ αἰτίας, καὶ εὐγλώττως κηρύσσει τὴν σοφίαν καὶ
τὸν νοῦν αὐτῆς. "Αν ἤδη καταλείποντες τὸν ὀργανι-
σμὸν τῶν ἀτόμιων ὅπως μελετήσωμεν τὴν τῶν οἰκο-
γενειῶν, εἰσέλθωμεν εἰς τὰ μυστήρια τοῦ ὁρμεμφύτου,
θὰ ἀνκαλύψωμεν καὶ ἐνταῦθα τὸ σχέδιον τοῦ Δη-
μιουργοῦ διὰ λαμπρῶν χαρρακτῆρων γεγραμμέρον.

Πολλὰ ἐγένοντο συζητήσεις περὶ τῆς ψυχῆς τοῦ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
Restrictions apply.

ζώου, ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου καὶ Λεϊβνητίου· ἀπὸ δὲ τοῦ Réaumur ἐπεχείρησαν νὰ παρατηρήσωσιν ἀμέσως ἐν τῇ φύσει τὸν βίον καὶ τὰ ἦθη τῶν ζώων. Πρὸ πάντων ἐν τῇ ἀμέσῳ παρατηρήσει δύνανται τις προσωπικῶς νὰ διδαχθῇ ἐπὶ τῆς πολυτίμου τρυφῆς ιδιότητος τῆς δοθείσης εἰς τὰ ζωικὰ εἶδη, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς διατηρήσεως αὐτῶν, καὶ ἀρκεῖ νὰ ἀνεύρη τὰ συγκινητικὰ γνωρίσματα τοῦ παγκοσμίου τούτου νόμου, ὅπως κρίνη περὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ σχεδίου τῆς δημιουργίας.

Εἶνε ἀναγκαῖον πρὸ παντός νὰ διακρίνωμεν τὴν νοημοσύνην ἀπὸ τοῦ ὀρμεμφύτου. Τὰ ζῶα ἔχουσι συγχρόνως νοημοσύνην καὶ ὀρμεμφυτόν. Ταῦτα εἶνε δύο δυνάμεις λίαν διάφοροι. Ἐν τῇ πρώτῃ, δικνοοῦνται, σκέπτονται, ἐννοοῦσιν, ἐκλέγουσιν, ἀποφασίζουσιν, ἐνθυμοῦνται, προσκτῶνται διὰ τῆς πείρας, ἀγαπῶσι, μισοῦσι, κρίνουσι κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου νοημοσύνην. Διὰ τῆς δευτέρας ἐνεργοῦσιν, ἀκολουθοῦντα ἐσωτερικὴν τινὰ ὄθησιν, χωρὶς νὰ μάθωσι, χωρὶς νὰ γνωρίζωσι, χωρὶς μάλιστα νὰ ἔχωσι συνείδεισιν τοῦ κινουμένου αἰτίου, ἢ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν πράξεων αὐτῶν. Παραδείγματά τινα εἶνε ἀναγκαστικῶς ὅπως καλῶς ὀρισθῶσιν οἱ χαρακτηριστῆρες οὗτοι.

Ὁ Βυρρὼν ὁμιλεῖ ὡς ἐξῆς περὶ νέου τινὸς οὐραγοῦτάγκου, ὃν εἶχε παρατηρήσει· «Εἶδον, λέγει, τὸ ζῶον τοῦτο προσφέρειν τὴν χεῖρα ὅπως ὀδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες ἤρχοντο πρὸς ἐπίσκεψίν του, βεδίζον σοβαρῶς μετ' αὐτῶν καὶ ὡς νὰ ἀπετέλει μέρος τῆς συνοδείας· εἶδον αὐτὸ καθήμενον παρὰ τὴν τράπεζαν

ἀνοῖγον τὸ μᾶκτρον, καθαρῖζον τὰ χεῖλη, μεταχειρίζομενον κοχλιάριον καὶ περώνιον ὅπως φάγη, ἐγγέον οἴκοθεν τὸ ποτὸν εἰς τὸ ποτήριον, προπίνον ὅτε προσεκαλεῖτο εἰς τοῦτο, λαμβάνον κυμβίον καὶ κομίζον τοῦτο ἐπὶ τῆς τραπέζης, ρίπτον σάκχαρι καὶ χέον τέιον ὅπερ ἄφινε νὰ ψυχρανθῇ ὅπως τὸ πῖη, καὶ πάντα ταῦτα ἄνευ ἄλλης τινὸς προτροπῆς ἢ τῶν σημείων καὶ τῶν λόγων τοῦ κυρίου του, καὶ πολλάκις ἀφ' ἐαυτοῦ. Οὐδένα ἐκακοποίη, ἐπλητίχζε μάλιστα μετ' εὐλαθείας, καὶ παρίστατο ζητοῦν τρόπον τινὰ θωπείας.» κτλ. Ὁ Κ. Φλουράνης προσθέτει ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῷ θηριοτροφείῳ οὐραγγουτάγκος ὁμοίως ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν νοημοσύνην αὐτοῦ. Ἦτο ἡσυχώτατος, ἠγάπη ἐξαιρέτως τὰς θωπείας, ἰδίᾳ τῶν μικρῶν παιδίων, ἔπαιζε μετ' αὐτῶν, ἐξῆτει νὰ μιμηθῇ πᾶν ὅ,τι ἔπραττον ἐνώπιόν του κτλ. Ἐγίνωσκε καλῶς νὰ λαμβάνῃ τὸ κλειδίον τοῦ δωματίου ἀπὸ τοῦ μέρους ἔνθα εἶχον θέσει αὐτὸ, νὰ τὸ ἐμβάλλῃ εἰς τὸ κλειθρον, νὰ ἀνοίγῃ τὴν θύραν. Ἐνίοτε ἔθετον τὸ κλειδίον ἐκεῖνο ἐπὶ τῆς ἐστίας, τότε ἀνερχάτο ἐπ' αὐτῆς, βοηθούμενος ὑπὸ σχοινίου κρεμαμένου ἀπὸ τῆς ὀροφῆς, χρησιμεύοντας συνήθως εἰς τὸ νὰ λιχνίζεται. Εἶχόν ποτε δέσει κόμβον εἰς τὸ σχοινίον ὅπως καταστήσῃ αὐτὸ βραχύτερον, ἐκεῖνος ἔλυσεν εὐθὺς τὸν κόμβον.

Ὅπως καὶ ὁ τοῦ Βυρσῶνος δὲν εἶχε τὸ ἀνυπόμονον, τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἄλλων πιθήκων· τὸ ἦθος αὐτοῦ ἦτο σύννου, τὸ βᾶδισμά του σοβαρὸν, αἱ κινήσεις του μεμετροημέναι.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias I
 Restrictions apply.

Ὁ κηθηγητῆς ἤλθέ ποτε νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ μετὰ τινος γέροντος ἐπιφανοῦς, λεπτοῦ καὶ ἐμβριθεστάτου ἐρευνητοῦ. Ἐνδυμασία ὀλίγον ἰδιόρρυθμος, βᾶδισμα βραδὺ καὶ ἀσθενές, σῶμα κυρτὸν, προσεῖλκυσαν εὐθὺς τὴν προσοχὴν τοῦ νέου ζώου. Ἀσμένως παρέσχεν ἐκὺτὸ εἰς πάσῃν αἰτησίᾳ του, τὸν ὀφθαλμὸν ἔχον πάντοτε σταθερῶς προσηλωμένον ἐπὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς περιεργείας του. Ἀνεχώρουν ἤδη, ὅτε ἐκεῖνυ ἐπλησίασε τὸν ἐπισκεφθέντα αὐτὸν γέροντα, ἔλαβε μετὰ γλυκύτητος καὶ τινος κακίας τὴν ῥάβδον, ἣν ἐκεῖνος ἐκράτει, καὶ προσποιούμενον ὅτι εἰρίδιετο ἐπ' αὐτῆς, κύπτον, βραδύνον τὸ βᾶδισμα, ἔκκαμε τὸν γῦρον τοῦ μέρους ἐν ᾧ εὐρίσκοντο, μιμούμενον τὴν στάσιν καὶ τὸ βᾶδισμα τοῦ γέροντος. Ἐπανέφερεν ἔπειτα αὐτὸ τὸ ἴδιον τὴν ῥάβδον. Ἦτο εὐκόλον νὰ ἐννοήσῃ τις ὅτι καὶ τοῦτο ἐπίσης καλῶς ἐγίνωσκε νὰ παρατηρῆ.

Ὁ Φ. Κυβιέρος παρετήρησεν ὡσαύτως γεγονότα οὐχ ἕττον περίεργα. Ὁ νέος αὐτοῦ Οὐρχαγουτάγκος ἤρσκετο νὰ ἀναρριχᾶται ἐπὶ τὰ δένδρα καὶ νὰ κατακλίνεταί ἐκεῖ. Προσεποιήθησάν ποτε ὅτι ἀνέβαινον εἰς ἐν ἐκ τῶν δένδρων τούτων ὅπως συλλάβωσιν αὐτὸν, ἀλλ' εὐθὺς οὗτος ἤρχισε νὰ κινῆ τὸ δένδρον, ἐποίει δὲ τοῦτο ὁσάκις ἤθελον νὰ τὸν συλλάβωσιν ἐπὶ τοῦ δένδρου. «Ὅπως δ' ἦποτε λέγει ὁ Κυβιέρος, καὶ ἂν θεωρήσῃ τις τὴν πρᾶξιν ταύτην, δὲν θὰ εἶνε πάντοτε δυνατὸν νὰ μὴ ἴδῃ ἐν αὐτῇ τὸ ἀποτέλεσμα συνδυασμοῦ ἐννοιῶν, καὶ νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ ἐν τῷ ζῳῷ τὴν δύναμιν τοῦ καθολικεύειν αὐτάς.» Ἀνεμφισβόλως, ὁ οὐρχαγουτάγκ-

κος ἔκριεν ἐνταῦθα, ἐκ τῶν οἰκείων τὰ ἀλλότρια· πλέον ἢ ἄπαξ ἢ βιαίαι κινήσεις τῶν σωματικῶν ἐφ' ὧν εὐρίσκατο κητέπληξεν αὐτόν, συνεπέρκνε λοιπὸν ἐκ τοῦ φόβου, ὃν αὐτὸς ἠσθάνθη, τὸν φόβον ὃν, ἠδύναντο νὰ αἰσθχνῶσιν οἱ ἄλλοι, ἢ, ἐν ἄλλαις λέξεσι, καὶ ὅπως λέγει ὁ Φ. Κυβιέρος «ἐκ μερικῆς τινος περιστάσεως, ἐσχημάτιζε γενικὸν κανόνα.»

Ὁ Κ. Φλουράνης φέρει παράδειγμα περιεργον χαρακτηρο νοημοσύνης παρατηρηθέντος εἰς τὸ θηριοτροφεῖον. Εἶχον ἐκεῖ πολλὰς ἄρκτους· λίαν πολλὰς. Ἀπεφάσισαν νὰ ἀπαιλαγγῶσι δύο ἀπὸ τούτων καὶ ἐσκέφθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς τοῦτο πρῶσιμον ὄξυ· Ἐπέχον λοιπὸν σταγόνας τινὰς ἐκ τοῦ ὄξεος εἰς μικρὰ πλῆκούντια. Ἐν τῇ θεᾷ τούτων αἱ ἄρκτοι ἔστησαν ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ ἤνοιγον τὸ στόμα· κκτώρθωσαν τότε νὰ ρίψωσι εἰς τὰ κεχηνότα σόματα τινὰ τῶν πλῆκουντίων, ἀλλ' ἐκεῖνα πρῶσιμον ἀπέριψαν ταῦτα καὶ ἤρρισαν νὰ φεύγωσι, καὶ ἠδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι δὲν ἤθελον νὰ ἐγγίσωσι αὐτὰ πλέον. Ἀλλ' ὅμως αἱ δύο ἄρκτοι ἔρρισαν διὰ τῶν ποδῶν τὰ πλῆκούντια ἐν τῇ λεκάνῃ τοῦ ὀρύγματος, ἐκίνησαν αὐτὰ ἐν τῷ ὕδατι, ἔπειτα τὰ ὠσφράνθησαν μετὰ προσοχῆς, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ δηλητήριον ἐξητιμίζετο, παρεσκευάζοντο νὰ τὰ φάγωσι. Οὕτω δὲ ἔφαγον πάντα τὰ πλῆκούντια ἄνευ οὐδεμιᾶς βλάβης. Ἐπεδείξαντο πολὺ πνεῦμα ὥστε ἡ ἀπόφασις νὰ μὴ μεταβληθῇ· ἐδόθη ὅθεν αὐτοῖς χάρις.

Ὁ Πλούταρχος βεβαιοῖ ὅτι εἶδε κύνκα ῥίπτοντα μι-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

κρούς χάλικας ἐντὸς λαγῆνου, ἥτις δὲν ἦτο πλήρης ἐλαίου· ἐξέπληττέ με λέγει, ὡς ἂν ἠδύνατο νὰ δώσῃ λόγον εἰς τὴν δίκαιοιάν του, ὅτι τὸ ἔλκιοιολὸν ἀνυψούτο ἐξ ἀνάγκης, ὅταν οἱ χάλικες, οἵτινες ἦσαν βαρεῖς θὰ κατῆρχοντο εἰς τὸ βάθος τῆς λαγῆνου καὶ τὸ ἔλκιοιολὸν ὅπερ ἦτο ἐλαφρότερον, ἤθελε παραχωρήσει αὐτοῖς τὴν θέσιν.»

Ὁ Βυφὼν ἔγραψε ὠραιοτάτους λόγους περὶ τῆς νοσημοσύνης τοῦ κυνός, ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἐνόησεν ὅλον τὸ μέγεθος τῆς ἀξίας ταύτης. Ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φυλῆς τῶν κυνῶν, παραδείγματα νοσημοσύνης, ἐπιτηδειότητος, κρίσεως, λογικῆς, καὶ παραδείγματα ἐγνωμοσύνης, ἀγαθότητος, ἀξία νὰ παρατεθῶσιν ὡς παράδειγμα εἰς ἰκανὸν μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἠδύνατό τις νὰ γράψῃ τόμους ὀλοκλήρους ἐπὶ τῆς νοσημοσύνης τῶν ζώων, ἰδίᾳ τοῦ κυνός, χωρὶς ἢ ὑπόθεσις νὰ ἐξεντληθῆ. Ἄλλως δὲ, καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι παραδέχονται τὰ γεγονότα ταῦτα μεθ' ἡμῶν. Θὰ ἀναφέρωμεν μάλιστα παράδειγμα κινουῦν τὸ ἐνδιαφέρον διαβουλίου χελιδόνων, μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς *Δυνάμεως καὶ Ὑλῆς*. «Ζεῦγος χελιδόνων, λέγει, ἤρχισε νὰ κτίζῃ τὴν φωλεάν του, ἐπὶ τῆς στέγης οἰκίας τινός. Ἡμέραν τινὰ ἦλθε πληθὺς ἄλλων χελιδόνων, καὶ μακρὰ ἔρις ἤρξατο μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν κτητόρων τῆς φωλεᾶς. Πᾶσαι ἐν τῇ σέγγῃ τῆς οἰκίας καὶ οὐ μακρὰν τῆς ἤδη ἀρξάμενης φωλεᾶς ἐποίουν μεγάλας κραυγὰς καὶ ἐτιτύβιζον μὲ ἀνεπιγόμενον λάρυγγα. Ἀφοῦ τοιαύτη τις συζήτησις διήρ-

κεσεν ἐπὶ τινα χρόνον, καθ' ὃν τινες αὐτῶν ἀπεχωρίζοντο τῆς ἀγέλης ὅπως ἐπιθεωρῶσι τὴν φωλεάν, ἢ συνέλευσις διελύθη. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν, ὅτι τὸ ζεύγος ἐγκατέλιπε τὴν ἤδη κτιζομένην φωλεάν, καὶ ἤρχισε νὰ οικοδομῇ ἑτέραν εἰς μέρος κκλήτερον ἐκλεχθέν.»

Γεγονός ἐστὶ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον ἀναφέρεται ἐσχάτως. Εἰς τὰ πέριξ ἀγροῦ τινος ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Weddendorf, πλησίον τοῦ Magdebourg πελαργοί, μετὰ συζήτησιν ἰσχυρὰν, ἔκριναν πελαργόν τινα ὡς μοιχαλίδα. Ὁ ἀνὴρ αὐτῆς καὶ οἱ λοιποὶ πελαργοὶ ἐφόνευσαν αὐτὴν διὰ τῶν ῥαμφῶν των καὶ τὴν ἔρριψαν ἐξω τῆς φωλεᾶς.¹

¹ Ἐγρῶμεν μίγα πλῆθος τεκμηρίων τῆς νοημοσύνης τῶν ζῴων, ἀλλὰ οὐκ ἔστι δύναμις νὰ ἐμμείνωμεν πλείονα χρόνον ἐν τούτῳ. Προσθέτομεν μόνον εἰς τὸ προηγούμενον παράδειγμα, ὅτι ἂν πρὶν τις νὰ πιστεύσῃ εἰς τὰς παρατηρήσεις ἀγγλων τινῶν ναυτικῶν, ὀνομαζομένων punters αἱ ἄγροι νῆσσαι, ἔχουσι κοινοδοῦλια καὶ ψηφοφοροῦσι. Τὰ πτηνὰ ταῦτα, ὡς πάντα τὰ ζῶα, κέκτανται ἐκφράσει ἰδίᾳ πρὸς δῆλωσιν τῆς ἑαυτῶν χαρᾶς, τῆς λύπης, τῆς πείνης, τῆς ἀγάπης, τοῦ φόβου, τῆς ζηλοτυπίας κ,τ,λ. καὶ τινες τῶν ναυτικῶν τούτων πεπειραμένοι ἐννοοῦσι ταῦτα, ὅταν ὁμιλῶσι περὶ ἀναχωρήσεως, ἀναπαύσεως, κινδύνου, θυμοῦ κτλ. Οἱ φθόγγοι αὐτῶν μάλιστα ποικίλλονται κατὰ τὰ εἶδη. Πρὸ ἐκάστης προεινῆς ἀναχωρήσεως γίνεται συζήτησις θεωροῦμεντάτη καὶ ζωηροτάτη ἐπὶ δέκα ἕως εἴκοσι λεπτά, καὶ μετὰ τὴν γινομένην ταύτην συνδιάσκεψιν προβαίνουσιν εἰς τὴν ἀναχώρησιν. Ἀναφέρουσιν ἔτι, ὅτι χθὲν τις, ἀσθενήσασα κατὰ τὸν ἐπωασμὸν, προσῆλθεν εἰς ἄλλαν τινὰ, καὶ τῇ ὁμίλησε κατὰ τὸν ἑαυτῆς τρόπον κατόπιν τῆς συνδιαλέξεως. Ἡ δευτέρα ἀντικατέστησε τὴν πρώτην, ἥτις ἔμεινε πλησίον ἐκείνης καὶ ἀπέθανε μετὰ μίαν ὥραν. Κατὰ τὸν E. W. Gruner, ἡ ἀλώπηξ ἔχει τροπὰς καὶ τόνους φωνῆς πολὺ διαφόρους. Ὁ κύων ἐν τῇ χαρᾷ ὕλακτεῖ ἄλλως ἢ ὅτε θυμοῦται. Ἡ γλωσσά

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiatiko Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

Ὁ Agussiz ἐκθειάζει ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὰς νοητικὰς δυνάμεις τῶν ζώων. Ἀποδείξας τὰς δυσκολίας τὰς κωλυούσας ἔτι τοῦ νὰ γείνη ἀκριβής τις ἐπιστημονικὴ παραβολὴ μεταξὺ τῶν ὁρμηφύτων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς. «Ἡ ἀνάπτυξις τῶν πτεῶν ἐν τοῖς ζώοις εἶνε τοσοῦτον ἐκτενής, ὅσον καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι, καὶ θὰ εὐρεθῶ εἰς λίαν δυσχερῆ θέσιν νὰ ἀνεύρω τὰς ἐν τῇ φύσει αὐτῶν διαφορὰς, εἰ καὶ ὑπάρχουσιν πλεῖσται ἐν τοῖς βαθμοῖς τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν καὶ τῷ τρόπῳ τῶν ἐκφράσεων των. Ἐτι δὲ, ἡ βαθμιαία πρόοδος τῶν ἠθικῶν λειτουργιῶν μεταξὺ τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε οὕτως ἀδιόρατος, ὥστε θὰ παρίστα τις πρᾶγματι ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον τὴν διχοφάν, ἀρνούμενος ἐπὶ τῶν πρώτων αἰσθημὰ τι εὐθύνης καὶ συνειδήσεως. Ὑπάρχει ἄλλως εἰς ταῦτα καὶ εἰς τὰ ὄρια τῶν σχετικῶν αὐτῶν ἰκνοτήτων, ἀτομικὰ προσόντα ἐπίσης ὠρισμένα ὅσον καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Πάντες οἱ ἐρκασταὶ τῶν ἵππων, πάντες οἱ φύλακες τῶν θηριοτροφείων, πάντες οἱ γκιοκτῆμονες ἢ ποιμένες, πάντων κινήσεων καὶ τῶν ἤχων τῶν ἐντόμων (μελισσῶν, μυρμηκῶν, σακαραθῶν κτλ.) διὰ τῶν κεραίων καὶ τῶν διαφορῶν κινήσεων τῶν πεπεργῶν κτλ. εἶνε, ὡς γνωστὸν, πλουσιωτάτη καὶ ποιικιλωτάτη. Δὲν θὰ προχωρήσωμεν εἰς γαλλικὴν ταύτης μετάφρασιν ὡς ὁ Dupont de Nemours, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνῶμεν ὅτι τὰ ζῶα ἀνακοινοῦσιν ἀλλήλοις τὰς ἐαυτῶν ἐντυπώσεις.—Πλεονεκτοῦσιν μάλιστα ἡμῶν ὅτι ἐννοοῦσι τοὺς ἡμετέρους λόγους, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν ἐννοοῦμεν τοὺς ἰδικούς των, καὶ ὅτι συνεννοοῦνται ὅπου δὴποτε συνκινήθωσι, ἐνῶ ὁ Γάλλος δὲν ἐννοεῖ τὸν Γερμανὸν καὶ τὸν Κινεζόν.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

τες οἱ ἄνθρωποι τέλος οἱ ἔχοντες μεγίστην πείραν τῶν ἀγρίων θηρίων, τῶν τετιθασσευμένων ἢ κατοικιδίων, βεβαιοῦσι τοῦτο. Ἐν τούτῳ ὑπάρχει μία τῶν ἰσχυροτάτων ἀποδείξεων ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως αὐλοῦ τινὸς ἀρχῆς ἐν ἅπασιν τοῖς ζώοις, ἀναλόγου πρὸς ἐκεῖνο οὐ πινὸς τὸ ἔξοχον καὶ αἱ ἀνώτεροι δυνάμεις τάττουσι τὸν ἄνθρωπον ὑπεράνω τῶν ζώων. Αἱ πλεῖσται τῶν φιλοσοφικῶν ἀποδείξεων αἱ ὑπὲρ τῆς ἀθανασίας τοῦ ἀνθρώπου ἰσχύουσιν ἐπίσης καὶ περὶ τοῦ ἀρθάρτου τῆς ἀρχῆς τῆς ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις.¹»

Τίς θὰ διανοεῖτο σήμερον νὰ δικαμοισθητῆσθαι τὰ γεγονότα τῆς νοημοσύνης τῶν ζώων; Δειλὸν μόνον πνεῦμα ἐκ συστήματος φοβούμενον τὰ ἀποτελέσματα τῆς βεβαιότητός τινων τοιούτων δύναται νὰ ἀρνηθῆ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν. Ἐπιμένομεν νῦν βεβαιοῦντες τὴν ἀλήθειαν ταύτην, μέλλοντες κατόπιν νὰ ὁμιλήσωμεν ἐλευθερώτερον περὶ τοῦ ὁρμεμψύτου καὶ νὰ ἀντρέψωμεν τοὺς συλλογισμοὺς τῶν ἀντιδοξούντων ἰσχυριζομένων ὅτι ὁρμεμψυτον δὲν ὑπάρχει.

Ἐπάρχει βεβαιῶς μεγίστη διαφορὰ μεταξύ τῶν πράξεων τοῦ ὁρμεμψύτου καὶ τῶν διὰ τοῦ λόγου. Οὐχὶ διότι εἰ δύο χαρακτηῆρες οὗτοι τῶν ζωικῶν δυνάμεων εἶνε μεμονωμένοι (οὐδὲν ὑπάρχει μεμονωμένον ἐν τῇ φύσει) ἀλλὰ δὲν κείνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς βαθμίδος, οὐδὲ δύνανται νὰ συγκωνευθῶσι. Δὲν ὀρείλομεν νὰ διατρέψωμεν ἐπὶ πλέον ἐνταῦθα εἰς τὰ γεγονότα τῆς νοητικῆς

¹ Contributions to the natural History of the United of North America, vol. 4, 1ère partie.

τάξεως. Ἀλλὰ σκοποῦμεν νὰ παραβάλωμεν χάριν αὐτῶν γεγονότα ἀνήκοντα εἰς τὴν χώραν τοῦ ὀρμεμφύτου. ἅτινα ἀνακκλύπτουσι τὴν ὑπαρξίν παγκοσμίου προνοίας, ἐφορώσης ἐπὶ τὴν δικτήρησιν τῆς καθολικῆς ζωῆς μὴ ἐρμηνευόμενα κατ' οὐδένα λόγον διὰ τῆς διδασκαλίας, τῆς σκέψεως, ἢ τῆς κρίσεως τῶν ζώων ἐν οἷς ταῦτα παρατηροῦνται.

Σημαίνουσι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὀρμεμφύτου τὸ σύνολον τῶν διευθύνσεων, αἵτινες κινοῦσι τὰ ζῶα κατὰ σταθεράν τινα ἀνάγκην. Τὸ ὀρμέμφυτον εἶνε ἐγγενές, ἐνεργεῖ ἄνευ διδασκαλίας, ἄνευ πείρας, μένει ἀναλλοίωτον, οὐδεμιᾶς προόδου ἐπιδεκτικόν. Εἶνε καθ' ὅλα ἐναντίον τῆς νοημοσύνης. Τὰ φαινόμενα τοῦ ὀρμεμφύτου εἶνε τοσοῦτω μᾶλλον ἀξιοθύμαστα ὅσα φαίνονται ἀνεξάρτητα ὅλως τῆς θελήσεως. «Δὲν δύναται τις νὰ σχηματίσῃ σαφῆ ἔννοιαν τοῦ ὀρμεμφύτου, ἔλεγεν ὁ Γεώργιος Κυβιέρος, ἢ παραδεχόμενος ὅτι τὰ ζῶα ὑπακούουσιν εἰς εἰκόνας ἢ ἔμφυτα αἰσθήματα σταθερά, ἅτινα κινοῦσιν αὐτὰ εἰς τὸ νὰ ἐνεργῶσι, ὅπως ἤθελον κάμει τοῦτο αἰσθήματα ἐκ τύχης προερχόμενα. Εἶνε εἰδός τι ὀνείρου ἢ ὀπτασίας, ἣτις κατὰ διώκει αὐτὰ διηνεκῶς, καὶ εἰς πάντα τὰ ἀναιρεόμενα εἰς τὸ ὀρμέμφυτον δύναται τις νὰ θεωρήσῃ τὰ ζῶα ὡς εἰδη ὑποβητικὰ.»

Ὁ Φριδερίκος Κυβιέρος ἀφιέρωσε μέρος τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ ἀνακκλύψῃ τὰ ὄρια τὰ διαχωρίζοντα τὸ ὀρμέμφυτον ἀπὸ τῆς νοημοσύνης. Δύναται τις νὰ εἴπῃ. γὰρ νὰ ὑπάρχῃ τι τὸ παράδοξον, ὅτι δὲν ὑπάρ-

χουσιν ὄρια ἐν τῇ φύσει. Ἄλλὰ δὲν πρόκειται ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ μετκρυσικῆς. Ἄς ἐξακολουθήσωμεν λοιπὸν νὰ ἀκούωμεν ὅ,τι ὁ Κ. Φλουράνης λέγει ἐπὶ τῆς περατηρήσεως τοῦ φιλοπονωτάτου φυσιοδίφου.¹

Ὁ κάστωρ εἶνε θηλαστικὸν, τῆς τάξεως τῶν τρωκτικῶν, δηλαδὴ τῆς τάξεως τῆς ἥττον νοήμονος, ἀλλ' ἔχει οὕτω θαυμάσιον ὀρμέμφυτον, ὥστε κατσκευάζει κλύβην, κνίζει αὐτὴν ἐν τῷ ὕδατι, ἐγείρει προχώματα, περιβάλλει φραγμοὺς, πάντα δὲ ταῦτα μετὰ τοσαύτης τεχνικῆς δεξιότητος, ἥτις θὰ προϋποθέτη ἀληθῶς μεγάλην νοημοσύνην ἐν τῷ ζῳῷ τούτῳ, ἢ ἡ τέχνη αὕτη ἔκειτο ἐν τῇ νοημοσύνῃ.

Τὸ οὐσιῶδες λοιπὸν ἦτο νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν ἐξαρτᾶται οὐδαμῶς ἀπ' αὐτῆς· τοῦτο ἔπραξεν ὁ Φ. Κυβιέρου. Ἐλαθε κάστορας νεωπάτους, καὶ οἱ κάστορες οὗτοι ἀνατραφέντες μακρὰν τῶν γονέων αὐτῶν καὶ ἐπομένως οὐδὲν διδασθέντες, οἱ ἀπομεμκρυσμένοι οὗτοι κάστορες, οἱ κάστορες οὗτοι, οὓς ἐνέκλεισεν ἐντὸς κλωβοῦ, ὅπως μὴ λάβωσι τὴν ἀνάγκην νὰ κτίσωσιν, οἱ κάστορες οὗτοι ἔκτισαν, ἐλαυνόμενοι ὑπὸ μηχανικῆς καὶ τυφλῆς τινος δυνάμεως, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὑπὸ τοῦ ὀρμεμφύτου.

Τελειοτάτη ἀπόστασις διαχωρίζει τὸ ὀρμέμφυτον ἀπὸ τῆς νοημοσύνης. Τὸ πᾶν ἐν τῷ ὀρμεμφύτῳ εἶνε τυφλόν, ἀναγκαῖον, ἀνκλλοίωτον. Ἐν δὲ τῇ νοημοσύνῃ τὸ πᾶν ὑψηλόν, τυχεῖον, μεταβλητόν. Ὁ κάστωρ ὁ κατσκευάζων κλύβην, τὸ πτηνὸν τὸ κτίζων

¹ De l'instinct et de l'intelligence des animaux.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is

Restrictions apply.

φωλεῖν ἐνεργουῖσιν ὑπὸ τοῦ ὀρμεμφύτου κινουμένω. Ὁ κύων, ὁ ἵππος, οἱ μανθάνοντες καὶ αὐτὴν τὴν σημασίαν τῶν ἡμετέρων λέξεων, καὶ οἱ ὑπακούοντες εἰς ἡμᾶς ἐνεργουῖσιν ὑπὸ νοημοσύνης.

Πᾶν ἐν τῷ ὀρμεμφύτῳ εἶνε ἐγγενές, ὁ κᾶστωρ κτίζει ἄνευ διδασκαλίας. Πᾶν εἶνε ἀναγκασίον· ὁ κᾶστωρ κτίζων τὸ σκῆνωμά του ἄγεται ὑπὸ σκληροῦ καὶ ἀκκατασχέτου δυνάμεως.

Πᾶν ἐν τῇ νοημοσύνῃ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πείρας καὶ τῆς μαθήσεως· ὁ κύων ὑπακούει διότι ἔμαθε τοῦτο. Πᾶν εἶνε ἐλευθέρων, ὁ κύων ὑπακούει, διότι θέλει.

Τέλος, πᾶν ἐν τῷ ὀρμεμφύτῳ εἶνε μερικόν· ἢ οὕτως ἀξιοθαύμαστος αὐτὴ τέχνη, ἣν ὁ κᾶστωρ μεταχειρίζεται ὅπως κτίσῃ τὴν κλύβην του, δὲν δύναται νὰ τὴν μεταχειρισθῇ εἰμὴ μόνον ὅπως κτίσῃ αὐτήν· καὶ πᾶν ἐν τῇ νοημοσύνῃ εἶνε καθολικόν· διότι τὴν αὐτὴν εὐστροφίαν τῆς προσοχῆς καὶ τῆς ἀντιλήψεως, ἣν ὁ κύων μεταχειρίζεται ὅπως ὑπακούῃ, δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ὅπως ποιήσῃ καὶ πᾶν ἄλλο ἔργον.

Ἡ διασάφησις αὐτῆ ἤτο ἀναγκαία, διαφέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φύσεως νὰ ἀποδίδῃ τις ἐκᾶστω τὸ προσῆκον αὐτῇ, καὶ ἀκριβῶς πᾶν τὸ ἀνήκον αὐτῇ, ἄνευ συστηματικοῦ κολασμοῦ, μετὰ ἐλευθέρως ἐξετάσεως. Ὁ Καρτέσιος καὶ ὁ Βυρβῶν (οὗτος ἀντιφάσκει ἐνίοτε) ἀρνοῦνται τοῖς ζώοις πᾶσαν νοημοσύνην, Ὁ Condillac καὶ ὁ G. Leroy, τούναντίον ἀποδίδουσιν αὐτοῖς καὶ τὰς ὑψηλοτάτας διανοητικὰς ἐργασίας. Διπλῆ πλάνη. Τὰ ζῶα δὲν εἶνε οὔτε οὐτὰ οὐτε ἄνθρωποι.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Restrictions apply.

Υπάρχει καὶ τὸ ὀρμέφυτον καὶ ἡ νοημοσύνη· ὁ Weinland ἔχει λοιπὸν ἄδικον ἰσχυριζόμενος ὅτι ὕπερ νοοῦσι διὰ τῆς λέξεως ταύτης δὲν εἶνε «ἡ ὀνηρία τις τοῦ πνεύματος, ὅπως ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς τῶν κόπων, οὓς ἀπαιτεῖ πολύμοχος μελέτη τῆς ψυχῆς τῶν ζώων.» καὶ ὁ Sachs προσθέτων «ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἄμεσος προερχομένη ἐκ τοῦ νοητικοῦ ὀργανισμοῦ, οὔτε τυφλὴ καὶ ἀυθίριτος κλίσις κινούσα τὰ ζῶα.» Δὲν διστάζομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ὅπως καὶ πάντα τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς φύσεως, εἶνε δύσκολον νὰ λυθῇ, καὶ νομίζομεν ὅτι πολλάκις, ὅπως καὶ ἀλλοχοῦ οὔτω καὶ ἐνταῦθα, ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει ἀντὶ ἐννοιωῶν λέξεις. Ὅταν δὲν ἐννοήσῃ τις γεγονὸς νοημοσύνης παρατηρούμενον ἐν ζῳῳ τινί, εἶνε εὐκολον νὰ ἐξέλθῃ τῆς στενοχωρίας, ρίπτων εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο, τὴν λέξιν ὀρμέφυτον ὡς κάλυμμα ἐπὶ πρᾶγμα ὕπερ δὲν θέλει νὰ ἐξετάσῃ. Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ ἀπατηλοῦ τούτου τρόπου, μένουσιν ἀναμφιβόλως γεγονότα, ἅτινα δὲν εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σκέψεως οὔτε τῆς κρίσεως. Μάτην ὁ K. Darwin βεβαίως μετὰ τοῦ Lamarck ὅτι τὸ ὀρμέφυτον εἶνε διαδοχικὴ συνήθεια, ἡ ἐξήγησις αὕτη δὲν μεταφέρει τὸ ὀρμέφυτον εἰς τὴν χώραν τῆς νοημοσύνης, καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον εἰς τὴν χώραν τοῦ καθαρῶ ὕλισμοῦ. Ἄλλ' ἐπίσης, δὲν ἀπεδείχθη πῶς τὸ ὀρμέφυτον εἶνε συνήθεια κληρονομικὴ. Ἴδου χρυσόκλιδες ζῶσαι ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ ἀέρος. Φθίσασασι ἐν τῇ τρίτῃ φάσει τῆς ἀξιοθαυμάστου αὐτῶν ὑπάρξεως ἀνοίγονται εἰς τὸν ἀσπασμὸν τοῦ φωτός, καὶ

τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἔρωτος. Παρευθὺς καταθέτουσι εἰς ὀμοκέντρους κύκλους μικρὰ λευκὰ ὡς ἐπὶ τοῦ κάρ-
 φους τοῦ χόρτου ἢ ἐπὶ τῶν φύλλων. Τὰ ὡς ταῦτα δὲν
 θὰ ἐπωασθῶσιν ἢ κατὰ τὴν ἐπερχομένην ἀνοιξιν, καὶ
 θὰ δώσωσι γένεσιν εἰς μικρὰς κάμπας, ὅτε, ἀπὸ πολ-
 λῶν πρωῶν αἱ χρυσαλλίδες θὰ κοιμῶνται ἐν τῇ κόνει
 τοῦ θανάτου. Ποία φωνὴ ἐδίδαξεν τὰς χρυσαλλίδας
 ταύτας ὅτι αἱ μέλλουσαι κάμπαι θὰ εὐρωτιν ἐξερχό-
 μεναι τοῦ ὡοῦ αὐτῶν τοιαύτην ἢ τοιαύτην τροφήν;
 Τίς δεικνύει αὐταῖς τὰ χόρτα ἢ τὰ φύλλα ἐφ' ἃ ὀφεί-
 λουσι νὰ ἀποθέσωσι τὰ ὡά των; Οἱ γονεῖς αὐτῶν;
 Ἄλλὰ δὲν ἐγνώρισαν τοιούτους. Ἡ μνήμη των; Ἄλλὰ
 τίς μνήμη; ἔζησαν τρεῖς ὑπάρξεις ἀπὸ τῆς ἀπωτάτω
 ἐκείνης ἐποχῆς, καὶ ἀντικατέστησαν τὰς κατωτέρας
 τροφὰς δι' ἐκλεκτοτέρων ἐκ τῶν εὐωδῶν καλύκων.
 Ἄλλ' ἰδοὺ ἄλλα εἶδη ἐντονώτερον διακυμαζόμενα
 κατὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἐξηγήσεων. Οἱ νεκροφόροι (ὄ-
 νομα πένθιμον!) ἀποθνήσκουσιν εὐθὺς μετὰ τὴν ὡο-
 τοκίαν, καὶ αἱ γενεαὶ δὲν γινώσκουσιν οὐδέποτε ἀλλή-
 λας. Οὐδὲν ὃν τοῦ εἶδους τούτου εἶδε τὴν ἐκυτοῦ μη-
 τέρα, οὐδὲ θὰ ἴδῃ τὰ τέκνα του. Ἄλλ' ἐν τούτοις
 αἱ μητέρες, λαμβάνουσι πολλὴν πρόνοιαν ὅπως θέσωσι
 πτώματα πλησίον τῶν ὡῶν αὐτῶν, ἵνα τὰ νεογνὰ εὐ-
 ρωσι τροφήν εὐθὺς ἅμα γεννηθέντα. Ἐκ τίνος βιβλίου
 οἱ νεκροφόροι ἔμαθον ὅτι τὰ ὡά αὐτῶν περιέκλειον
 σπόρον ἐντόμων ὁμοίων ἐκυτοῖς; Ὑπάρχουσι ἄλλα εἶδη,
 ὧν ἡ τροφή εἶνε οὐσιωδῶς ὅλως ἀντίθετος μετὰ τῶν
 τῶν σγαδῶνων καὶ τῶν ἀναζώντων. Ἐν ταῖς πομπί-

λοις, αἱ μητέρες εἶνε χορτοφάγοι, τὰ δὲ τέκνα κρω-
 βόρα. Τίττουςκι τὰ ὡς αὐτῶν ἐπὶ τῶν πτωμάτων εἶνε
 εἰς ἄμεσον ἀντίθεσις πρὸς τὰς συνηθείας αὐτῶν. Ἐν-
 ταῦθα δὲν δύνατ' ἴ τις νὰ ἀποδεχθῆ, οὔτε τὸ τυχαῖον,
 οὔτε τὴν βραδέως κτηθεῖσαν συνήθειαν. Εἶδος, ὅπερ
 δὲν θὰ ἐφέρετο ἀκριβῶς κατὰ τοῦτον τὸν νόμον, δὲν
 θὰ ἠδύνατο νὰ δικτηρηθῆ, διότι οἱ γόνιοι αὐτῶν θὰ
 ἀπέθνησκον τῆς πείνης ἐρχόμενοι εἰς τὸν κόσμον. Δυ-
 νάμεθα νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ ἔντομα ταῦτα καὶ τοὺς
 σφήκας ὧν αἱ σχιδόνες εἶνε σκαρβόροι, ἢ δὲ φωλεὰ
 αὐτῶν πρέπει νὰ εἶνε ἐφοδιασμένη μετὰ νοποῦ κρέα-
 τος. Ὅπως πληρώσῃ τὸν ὅρον τοῦτον τὸ θῆλυ, ὅπερ
 μέλλει νὰ γείνη μήτηρ, ἰγνηλατεῖ κατ' ἄλληλον τρο-
 φὴν, ἀλλὰ δὲν φρονεῖ τὸ θῆμα αὐτῆς, ἀρκεῖται μό-
 νον νὰ κατὰστήσῃ αὐτὸ παράλυτον ἀνιάτως· ἔπειτα
 ἐπισωρεῖ ἐπερὶ τὴν ἐκείνου τῶν ὠῶν ἀριθμὸν τινὰ
 τῶν ἀσθενῶν τούτων, τῶν ἀνικάνων πρὸς ἄμυναν κατὰ
 τῶν προσβολῶν τῆς σχιδόνας, ἥτις μέλλει νὰ τροφῆ ἐξ
 αὐτῶν, ἀλλ' ἰκανῶς ζώντων ὥστε τὸ σῶμα αὐτῶν νὰ
 μὴ ὑπείχῃ εἰς φθορὰν, καὶ ἔν τισιν οἰκογενεαῖς, φρον-
 τίζει ἀκόμη νὰ προσθήσῃ τροφὴν χρησιμεύουσαν εἰς
 τὴν λείαν τῆς βορᾶς αὐτῆς, μέχρι τῆς γεννήσεως τῆς
 σχιδόνας.

Τὰ σοιχεῖα τοῦ ἡμετέρου λόγου εἶνε τοσαῦτα, ὥστε
 εἶνε ἀδύνατον νὰ συνγκύχη τις πάντα. Δὲν δύναμεθα
 ἢ παραδειγματῆσαι τινὰ μόνον νὰ ἀναφέρωμεν τοῦ ἑρ-
 μεμύτου καὶ νὰ κλέσωμεν τοὺς ἀναγνώσττας ἡμῶν
 νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ γράμματος εἰς τὸ πνεῦμα. Με-

ταῦ τῶν παραδειγμάτων τούτων, ἀεὶ ὁμιλήσωμεν ἐπι-
περὶ τῆς μελίτσης τῆς καλουμένης σπητός ἢ ξυλοκό-
πης, περὶ ἧς ὁ Milne Edwards ἔκαμιν ἐσχάτως λό-
γον¹ εἰς τοὺς ἀκροκτάς τῶν ἐπιστημονικῶν ἐσπερίδων
τῆς Σαρβόννης. Ἡ μέλισσα αὕτη, ἣν βλέπει τις ἰπτα-
μένην κατὰ τὴν ἀνοιξιν, ἥτις ζῆ μόνη καὶ ἀποθνήσκει
σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴν ὠστοκίαν, οὐδέποτε εἶδε
τοὺς γονεῖς αὐτῆς, καὶ δὲν θὰ ζήσῃ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε
νὰ ἰδῆ τὰς μικρὰς αὐτῆς σκοληκομόρφους σχαδῶνας ἐπε-
ρημένας ποδῶν, ἀνιχνύουσιν οὐ μόνον εἰς τὸ νὰ ὑπερ-
σπίσωσιν ἐκυτὰς, ἀλλὰ μάλιστα καὶ εἰς τὸ νὰ ζη-
τήσωσι τὴν τροφήν. Ἄλλ' ὅμως ὀφείλουσι νὰ ζή-
σωσιν ἐν σιγῇ σχεδὸν ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ ἐντὸς καλῶς κε-
κλεισμένης κατοιίκης, οὐ ἄνευ τοῦ εἶδος θὰ ἐξέλπιε.

Πῶς νὰ φαντασθῆ τις ὅτι ἡ νέκ μήτηρ, πρὶν γεν-
νήσῃ τὸ πρῶτον αὐτῆς ὄν, ἠδυνήθη νὰ μαντεύσῃ
ποῖα θὰ ἦσαν αἱ ἀνάγκαι τῆς μελλούσης οικογενείας,
καὶ τί ὄφειλε νὰ πράξῃ ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐη-
μερίαν αὐτῆς; Καὶ ἂν ἀκόμη μετεῖχεν ἀνθρωπίνης
νοημοσύνης οὐδὲ τότε θὰ ἠδύνητο νὰ γινώσκῃ τι ἐξ
ὄλων τούτων, διότι πᾶν συμπέρασμα προϋποθέτει πρό-
τασιν. Τὸ ἔντρονον τοῦτο οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ μάθῃ, καὶ
ὅμως προετοιμάζει τὰ πάντα, ἐνεργεῖ ἀνευδισταχυμοῦ,
ὡς εἰ τὸ μέλλον εἶχεν ἀνοιχθῆ εἰς τὰ βλέμματά του,
ὡς εἰ πραγματικὴ φρόνησις ἐγρησήμευσεν αὐτῷ ὡς
ὁδηγός. Μόλις αἱ πτέρυγες αὐτοῦ ἐκταθῶσιν, εὐθύς ἡ
ξυλοκόπος μέλισσα ἀρχεται τοῦ ἔργου ὅπως κατὰ

¹ 9. Décembre 1864,

σκευάσῃ τὴν κατοικίαν τῶν τέκνων αὐτῆς. Διὰ τοῦ
 ῥύγγου ὀρύσσει κομμάτιον ξύλου ἐκτεθειμένον εἰς τὸν
 ἥλιον, κοιλκίνει μεγάλην τινὰ στοᾶν, ἔπειτα ἀπέρ-
 χεται μικρὸν, ζητοῦσα ἐπὶ τῶν ἀνθέων κόνιν καὶ
 σκηχαριώδεις χυμούς, ἵνα ἐναποθέτῃ ἐπὶ τοῦ βάλθου
 τῆς στοᾶς. Ταῦτα εἶνε ἡ τροφή τοῦ πρωτοτόκου αὐ-
 τῆς, ἡ μέλλουσα νὰ ἀρκέσῃ αὐτῷ ἀκριβῶς ὥστε κα-
 λῶς νὰ ζήσῃ μέχρι τῆς ἐλευτομένης ἀνοίξεως.

Εὐθύς ἀφοῦ ἡ ἀποθήκη προσημασθῇ, ἐναποθέτῃ
 ἐκεῖ ὦον, καὶ συνάγουσα τὰ κατὰ γῆς προϊόνσματα
 τοῦ ξύλου τὰ φρονίμως ὑπ' αὐτῆς κατὰ μέρος τεθει-
 μένα, σχηματίζει εἶδος τι κονιάματος ὅπως τειχίσῃ
 τὸ λίκνον, οὕτως ὥστε ἡ στέγη τοῦ πρώτου τούτου
 κελλίου, ἀποβάλλει τὸ ἔδαφος τῆς δευτέρας ἀποθήκης
 τῶν τροφίμων, λίκνου τῆς σχαθόνος τῆς γεννηθησο-
 μένης ἐξ ἄλλου ὠοῦ. Οἰκοδομεῖ οὕτω κατοικίαν ἐκ
 πολλῶν ὀροφῶν, ἐν ἐκάστῳ θελῶν τῆς ὁποίας κα-
 τοικεῖ ὦον ὅστις θὰ χρησιμεύσῃ βραχύτερον εἰς τὴν
 σχαθόναν, ἢ τις θὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ ὠοῦ τούτου.

Πρέπει τις νὰ ἀπορήσῃ, πρὸς τὴν εἰρήνην Ἰ. Milne Edwards,
 ὅτι ἀπέναντι γεγονότων οὕτως ἀξιοσημειώτων καὶ πό-
 λυκρίθμων, δύνανται νὰ εὐρεθῶσιν ἀάνθρωποι, οἵτινες
 ἔρχονται νὰ εἰπῶσιν ὅτι πάντα τὰ θύματα τῆς φύ-
 σεως, δὲν εἶνε ἀλλ' ἡ προῖον τῆς τύχης, ἡ μάλιστα
 ἀποτέλεσμα τῶν καθολικῶν ιδιοτήτων τῆς ὕλης τῆς
 φύσεως ἐκείνης, ἢ τις σχηματίζει τὴν ὑπόστασιν τῶν
 ξύλων ἢ τὴν ὑπόστασιν τοῦ λίθου· ὅτι τὸ ὁρμηφυτον
 τῆς μελίσης, ὅπως καὶ τὰ ὑψηλότερα διανοήματα τῆς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
 Restrictions apply.

μεγκλοφυίαις τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶνε ἀλλ' ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κινήσεως τῶν φυσικῶν τούτων, ἢ χημικῶν δυνάμεων, τῶν ὀρίζουσῶν τὴν χρυστάλλωσιν τοῦ ὕδατος, τὴν κκῦσιν τοῦ ἀνθρακος, ἢ τὴν πτωσιν τῶν σωματίων. Αἱ μάτκια αὐταὶ ὑποθέσεις ἢ μᾶλλον αἱ ἐκτροπαὶ αὐταὶ τοῦ πνεύματος αἷς ἀποδίδουσιν ἐνίοτε τὸ ὄνομα τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, ἀποκρούονται ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης. Ὁ φυσιοδίφης δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ πιστεύσῃ. Ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν εἰσδύῃ τις εἰς τι τῶν σκοτεινῶν τούτων ἀνχλωρητηρίων ἐνθα κρύπτεται τὸ ἀσθενὲς ἔντομον, ὅμως ἀκούει καθαρῶς τὴν φωνὴν τῆς Θείας Προνοίας, ὑπαγορευούσης εἰς τὰ ἐκυτῆς τέκνα τοὺς κανόνες τῆς καθημερινῆς αὐτῶν ζωῆς. »

Ἴβν πάτη τῇ δημοκρατίᾳ τοῦ βίου, θὰ προσθέσωμεν, ἢ χεῖρ τοῦ Δημιουργοῦ σοφοῦ καὶ προνοοῦντος ἀποκαλύπτεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, οἵτινες βλέπουσιν καθαρῶς, καὶ ὅταν ἡ ἀμφιβολία ἔρχεται νὰ ταράξῃ τὸ πνεῦμα ἡμῶν, οὐδὲν κκλιότερον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν ἢ νὰ μελετῶμεν προσεκτικῶς τὴν φύσιν· διότι, εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες ἐν ἑαυτοῖς φέρουσι τὸ αἰσθημα τοῦ κκλοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς, τὸ λαμπρὸν τῆς δημιουργίας θέημα θὰ ἐξκαφανίσῃ ἀμέσως τὰ νέρη καὶ θὰ ἐκναφέρῃ τὸ φῶς.

Ἐνῶ γράφω τοὺς στίχους τούτους (ἐν μικρῷ τινι δάσει, οὔτινος τὰ πτηνὰ μὲ γνωρίζουσιν), ἔχω ἐνώπιόν μου φωλεὰν ἀηδόνων. Τέσσαρες νεοσσοὶ, γυμνοὶ καὶ βιγῶντες, εὐρίσκονται ἐν αὐτῇ συνωλοῦμενοι πρὸς ἀλλήλους τοσοῦτον ὥστε μόλις διακρίνει τις τὰς μεγάλας

αὐτῶν κεφαλᾶς καὶ τοὺς ἔτι μείζονας μέλανας ὀφθαλμούς. Ἐπαύθησαν προχθές καὶ χθές, οὐδὲν βλέπουσιν, καὶ ἀγνοοῦσιν ἀκόμη ἂν ὑπάρχωσι δένδρα καὶ φῶς. Θὰ ἀπώλλυντο παραχρῆμα, ἐγκατακλιμπανόμενοι. Ἄλλ' ἡ καρδία τῶν νέων αὐτῶν γονέων πάλλει ὑπὲρ αὐτῶν, μετ' ἀληθοῦς μητρικῆς στοργῆς. Εἶνε αὐτοῦ ἀμφοτέροι ὅτε ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ ὄρθιοι ἐπὶ τὴν ἄκραν τῆς κλιᾶς, ἐγγύτατα ἀλλήλων, φέροντες τὸ ῥάμφος πρὸς τὰ τέσσαρα ἀνοιχτὰ ῥάμφη τῶν αὐτῶν νεοσσῶν. Πρέπει νὰ ἴδῃ τις μετὰ τίνος ἐντάσεως οὗτοι ἐκτείνουσι τὸν τράχηλον. Καὶ ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ, ἔχοντες προμήθειαν τροφῆς ἐν τῷ φάρυγγι αὐτῶν ἐγχεοῦσιν αὐτοῖς ἀπὸ πολλῶν ἤδη στιγμῶν τὴν πρώτην τροφήν, τὸ μέλι καὶ τὸ γάλα τῆς μελλούσης αὐτῶν διαθρέψεως. Ὅποια θελκτικὴ οἰκογένεια, καὶ πόσον ἀγαπῶσι τὴν ζωὴν καὶ οἱ ἔξ! Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου ἐπιχέονται διὰ μέσου τῶν κλάδων καὶ τὰ ἀρώματα ὑψοῦνται ἀπὸ τῆς κοιλάδος. Ἡ ζωὴ παίζει μετὰ τοῦ φωτός ἐν τῇ γλυκεῖᾳ θερμάτητι τοῦ μαΐου. Ἐνίοτε ὁ μικρὸς πατήρ καὶ ἡ μικρὰ μήτηρ κρατοῦσι μετέωρον τὴν διζνεμηθησομένην τροφήν καὶ θεωροῦσι τοὺς νεοσσοὺς αὐτῶν, μετὰ τῆς ἠδονῆς ἐκείνης καὶ τῶν χρισσῶν ἐκείνων κινήσεων τῆς κεφαλῆς τῶν ἰδιαζουσῶν εἰς τὰ πτηνά. Θεωροῦσιν ἐπίσης ἀλλήλους ἐν σιγῇ καὶ αἱ θελκτικαὶ αὐτῶν κεφαλαὶ συμπλησιάζουσι, συνάπτουσαι τὰ ῥάμφη ὡς εἰς φίλημα ἔρωτος. Ἐπειτα φάνονται συσχεπτόμενοι. Νέφος δροσίζει τὴν ἀτμόσφαιραν, καὶ ὁ μὲν πατήρ ἵπταται, ἡ δὲ νέα μήτηρ κατέρχεται ἡσυχῶς, κάμ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

πτωσιν τοὺς πόδας, ἐπὶ τῶν τρεμόντων νεοσσῶν κη-
 λυπτει αὐτοὺς διὰ τῶν πτερύγων τῆς καὶ πληροὶ τὴν
 καλίαν μόνη αὐτῆ, ὡς μικρὰ κόρη, ἣτις ἐξκπλώνει
 τὴν ὠσίκην αὐτῆς ἐσθῆτα. Πάντοτε ὁμοίως κρατεῖ τὴν
 κεφαλήν ἀρκούντως ὑψηλὰ ὅπως δύναται νὰ βλέπῃ
 ὑπεράνω τῶν χειλέων τῆς φωλεᾶς καὶ νὰ παρατηρῇ
 τὰ πέριξ. Ἀλλὰ βλέπω τὸν πατέρα ἐπικνερχόμενον.
 Ἴσταται ὡς καὶ ὀλίγω πρότερον ἐπὶ τῶν χειλέων τῆς
 φωλεᾶς. Κλίνει τὸ ῥάμφος πρὸς τὸ τῆς ἐκυτοῦ συντρό-
 φου. Εἶνε ἤδη τὸ γεῦμα τῆς ἐπωζούσης. Φέρει αὐτῇ
 τὸ ἀγαπητόν αὐτῆς ἔδεσμα, χωρὶς ἐκείνη νὰ διατα-
 ραχθῇ. Φαίνεται δὲ μὴ ἀποστρεφόμενη τὸν τρόπον τοῦ-
 τον τοῦ ζῆν, διότι ἀποβλέπει μετὰ μέθης τινὸς εἰς τὸν
 θησαυρὸν τὸν προωρισμένον δι' αὐτήν· αἱ πτέρυγες αὐτῆς
 τρέμουσιν, ἄπην αὐτῆς τὸ σῶμα πάλ्लεται. Ὁ σύζυγος
 ἀφίπταται καὶ ἐπανερχετι ταχέως φέρων αὐτῇ οὕτως
 ἐν τῷ ῥάμφει τέλειον δεῖπνον. Ἐχουσι πολὺ νὰ ἐργασθῶ-
 σιν ἀμφότεροι, ὅπως ἐπιμεληθῶσι τῆς νέας αὐτῶν οἰκογε-
 νείας, διὰ τοῦτο εἶνε ἤδη σοβαροί. Πρὸ δέκα καὶ πέντε
 ἡμερῶν, διήρχοντο ἔτι τὴν ἡμέραν ὀλόκληρον παίζον-
 τες, πηδῶντες ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον, διώκοντες ἀλ-
 λήλους, ἄδοντες, καὶ ἀγαπῶντες. Ἡδὴ δὲν παίζουσι
 πλέον, δὲν χορεύουσι, δὲν ἄδουσι, δὲν ἀγαπῶντι πλέον
 διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου, εἶνε ἀρχηγοὶ οἰκογενείας, ἔ-
 χουσι τὰ βάρη νέας γενεᾶς. Ἐφ' ὅσον τὰ μικρὰ εἶνε
 ἐστερημένα πτερῶν, ἀνάγκη νὰ ἐμβάλλωσιν εἰς τὸ ῥάμ-
 φος αὐτῶν τὸ ἀρμόζον εἰς τὴν ἡλικίαν των. Εἶνε πε-
 ριδεαῖς περὶ τῆ ἀναμενούση αὐτὰ τύχη. Τὰ ἀγαπῶσι,

Authorized-licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias I
 Restrictions apply.

ἀλλὰ ἐκείνα δὲν θὰ ἐννοήσωσιν ἴσως τὴν πολλὴν ταύτην στοργὴν τῆς μητρὸς τῶν. Ἴσως θὰ πετάξωσιν εὐθύς ὅταν ἡ ἰδέα αὐτῶν μήτηρ τὰ διδάξῃ νὰ μετὰ χειρίζωνται τὰ πτερὰ τῶν, καὶ θὰ τὴν ἐγκαταλίπωσιν αἰφνιδίως ἔρημον χωρὶς νὰ ἐνθυμῶνται τὴν παιδικὴν αὐτῶν ἡλικίαν. «Ἢ ἀγάπη ὅπως οἱ ποταμοὶ κατέρχεται καὶ δὲν ἀνέρχεται.» Τί διανοοῦνται σήμερον ἡ ἀηδὼν αὐτῆ καὶ ὁ σύντροφός της; Βεβαίως, δὲν μεριμνῶσι περὶ τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεως τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων αὐτῶν, περὶ τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῶν ἐπαγγέλματος, περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς τιμῆς, αἵτινες ὀφείλουσι νὰ διευθύνωσιν πᾶσαν ὑπάρξιν. Βεβαίως δὲν ταράσσονται ὑπὸ τῶν συλλογισμῶν τοῦ συμφέροντος, οἵτινες πολλὰκις ἀπασχολοῦσιν ἀσκόπως τὰς ἀνθρωπίνους διανοίας. Ὁ ἀλλ' εἰς τοὺς ἀρνούμενους τὸ ὀρμέφυτον ἐρωτῶμεν εἰς ποῖον σχολαστικὸν ἢ σύζυγον, ἤτις ἀκόμη δὲν ἐγένετο μήτηρ, ἔμαθε τὴν κομψὴν κατασκευὴν τῆς κελιάς ἐν ἣ θὰ ἐναποθέσῃ τὰ ὠὰ αὐτῆς; Εἶνε ἡλικίαις ἐνὸς ἔτους καὶ ἀκόμη δὲν ἐπώασε. Τίς ἐδίδαξεν αὐτὴν ὅτι ὄφειλε νὰ κατασκευάσῃ τὴν κελίαν ταύτην ὅποιαι εἶνε καὶ οὐχὶ ἄλλως; Τίς ὠμίλησεν αὐτῇ περὶ τῆς θερμότητος τῆς ἀναγκαιῆς εἰς τὴν ἐπώασιν τοῦ ὠοῦ, καὶ τίς εἶπεν αὐτῇ ὅτι δέκα καὶ πέντε ἡμέρας καθημένη ἐπὶ τῶν ὠῶν, ἤθελε τὰ ἐπώασει, ἔχουσα θέσιν ἐπιπονωτάτην καὶ παρὰ πᾶσαν τὴν ἀνακούρυσιν, ἣν αἰσθάνεται ἐκ τούτου, καὶ ἀνυπόφορον ἕνεκα τῆς ζωηρότητος αὐτῆς; Ἄν ὀρμέφυτός τις προσταγὴ δὲν τὴν ὑπεστήριξε; Καὶ ἀφοῦ τὰ ὠὰ ἐπώασθησαν τίς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetrio Dimosias Is
Restrictions apply.

εἶπεν αὐτῇ, ὅτι ὤφειλε νὰ ἀπομακρυνθῆ τῆς φωλεᾶς, καὶ ὅτι ἐπειδὴ οἱ νεοσσοὶ ἦσαν ἤδη ἐν τῇ ζωῇ καὶ ὤφειλον νὰ ζήσωσιν, ἔπρεπε χάριν αὐτῶν νὰ ζητήσῃ τροφὴν ἀνάλογον; Τίς τὴν ἠνάγκασε νὰ διέλθῃ δέκα καὶ πέντε ἔτι ἡμέρας ἔχουσα τὰς πτέρυγας ἠπλωμένας ἐπὶ τῆς φωλεᾶς, ἐν τῇ μέλιστα ἐπιπόνῳ θέσει, ἣν δύναται τις νὰ φαντασθῆ εἰς πτηνὸν ὀφείλον νὰ ὑπνώτῃ ἐπὶ τῶν ποδῶν του; Ἦδυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν μυρρίξ ἐρωτήσεις εἰς ταῦτα. Θὰ ἀποκριθῶσιν ὅτι τὸ πρῶτον εἶδος ἔμχθη ταῦτα ἐκ τῆς συνθηείας, καὶ ὅτι αἱ τέλει μετεδόθησαν κληρονομικῶς; Ἄλλ' ἐμπίπτει τις εἰς τὸ μυστήριον τῶν γενεῶν, καὶ φέρει ὀπίσω τὸ ζήτημα εἰς τὸ πρῶτον εἶδος, ἢ ἔτι μακρότερον, ἂν ἐπιθυμῇ τις, εἰς τοὺς πρώτους τύπους ἐξ ὧν ὑποθέτουσιν ὅτι κατὰγονται πᾶσαι αἱ ποικιλίαι. Καὶ ἂν παραδεχθῶμεν λοιπὸν ἐναντίον πάσης πιθανότητος, ὅτι ἡ κατασκευὴ τῆς καλιᾶς τῶν πτηνῶν, ἢ ἐπώσις, αἱ πρῶται φροντίδες τῶν νεοσσῶν, εἶνε ἔργον τῆς νοσημοσύνης καὶ οὐχὶ τοῦ ὁρμεμφύτου καὶ ὅτι διαδοχικῶς ἔμχθη νὰ φέρωνται οὕτως (ὅπερ ἐπαναλαμβάνομεν φαίνεται ἡμῖν ἀπαραδέκτον) πῶς θέλουσι λύσει τὰ ζητήματα, ἅτινα προέρχονται ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ νέου ἐν τῷ ὧν ὄντος; Τίς ἔπλaxε τὸ ὦν, λίκνον μετλούσης γενεᾶς; Ὑπὸ μυστηριώδους τινὸς δυνάμεως, ὃν ὁμοίως φύσεως τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς θὰ κινηθῆ ἐν τῷ ὑγρῷ τούτῳ τὸ νέον ὦν θὰ λάβῃ τὴν μέλιστα ἀξιοθύμωστον μετχμόρφωσιν. Θὰ γείνη ζῶν! Ὅτε ἡ μετχμόρφωσις θὰ ἀποβῆ τελεία, μικρὸν πτηνὸν θὰ εὐ-

ρεθῆ ἐν αὐτῷ. Εἶνε ἀκόμῃ πολὺ ἀσθενὲς ἢ ὥστε νὰ ἐκ-
 τεθῆ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, καὶ οὕτως δὲν ἐξέρχε-
 ται ἀκόμῃ. Ἐν τῷ μεταξῦ, ἰδοὺ τὸ λεύκωμα τοῦ ὠοῦ
 ὅπερ περιβάλλει αὐτὸ, καὶ τὸ λεύκωμα τοῦτο εἶνε
 ἀκριβῶς ἡ ἀρμόζουσα αὐτῷ τροφή, μέχρι τῆς γεννή-
 σεώς του· τρέφεται ἐκ τοῦ λευκοῦ τοῦ ὠοῦ. Κατὰ μι-
 κρὸν σχηματίζεται ὀλόκληρον. Ἡ κεφαλή στρογγυλοῦ-
 ται, ὑποτυπῶνται οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἀναπτύσσονται τὰ
 μέλη· δὲν ζητεῖ πλέον, ἢ νὰ ἐξέλθῃ τῆς φυλακῆς του.
 Τὸ ῥάμφος του λοιπὸν, περιβάλλεται ὑπὸ μίλτου ὅπερ
 θὰ πέσῃ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπάωσιν· διὰ τοῦ ῥάμφους
 τούτου διαρρηγνύει τὸ ὄστρακον, καὶ ἰδοὺ ὅτι τὸ κ-
 τωρθοῦ καὶ ἐκβάλλει τὴν κεφαλὴν· βοηθούμενον δὲ
 ὑπὸ τῶν πτερυγῶν, ἐλευθεροῦται ὀλοσχερῶς. Αἱ λοι-
 πόν! Ἄς εἰσέλθωσιν οἱ ἀντιφρονοῦντες περὶ τούτου,
 εἰς τὰς εὐρυτάτας καὶ τὰς μέγιστα ἀτελευτήτους θεω-
 ρίας· ἃς ἐπισωρεύσωσιν ὑποθέσεις ἐπὶ ὑποθέσεων, ἃς
 ἀρνηθῶσιν νὰ δώσωσι τὸ ὄνομα τοῦ ὀρμεμψύτου εἰς τὰς
 πράξεις τοῦ μικροῦ, ὅπως καὶ εἰς τὰς τῆς μητρὸς του,
 ἃς περιβάλλωσι τὸ πρᾶγμα δι' ἐξηγήσεων συνεστραμ-
 μένων καὶ περιπλόκων. Ἰδοὺ ἀπλοῦν καὶ εὐγλωττον
 τὸ γεγονός τῆς φύσεως· δὲν θὰ ἀνατρέψωσιν αὐτό.
 Ὁ δημιουργήσας τὴν ἀηδῶνα, ἠθέλησεν ὥστε τὸ μέ-
 λος αὐτῆς νὰ ἀκούεται μεταξὺ τῶν ἁσμάτων τῆς
 ἐσπέρας. Ὁ δημιουργήσας τὸν κόσμον, ἔδωκεν αὐτῷ
 τοὺς νόμους τῆς διατηρήσεώς του. Οὐδεμίαν ἔνοιαν εἶνε
 ἀπλουτέρην καὶ μεγαλοπρεπετέραν αὐτῆς. Οὐδεμίαν ἀνα-
 πύσει μᾶλλον τὴν ἁετὴν ἢ τὴν τοῦ εἰδέναι. Ἄρνούμενός

τις τοὺς νόμους τῆς συντηρήσεως τῆς ζωῆς, ἀρνείται ὀλόκληρον τὴν φύσιν. Φαίνεται ἡμῖν ὅτι ἵνα φθάσῃ τις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, πρέπει νὰ γείνη θύμη διαστροφῆς τοῦ πνεύματος. Πόσον ἡ ἀληθῆς ἐπιστήμη εἶνε μακρὰν τῶν ἀρνήσεων τούτων! Ὄντως, θὰ ἦτο μέγα δυστύχημα καὶ πολὺ ἀλλόκοτον πρᾶγμα, ἂν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς γνώσεως ἦτο ἡ καταστροφή τῶν σοφῶν νόμων, οἵτινες κυβερνῶσι τὸ σύμπαν καὶ συγκροτοῦσι τὴν ζωσαν αὐτοῦ ἐνότητά. Δικτὶ λοιπὸν ἐνώπιον τοιούτων ἀκαταμυχῆτων γεγονότων τοῦ ὁρμηφύτου τῶν ζώων, νὰ μὴ ὁμολογήσῃ τις ἀλήθειαν οὕτως ὠραίαν καὶ θελκτικὴν; Μήπως διότι εἶνε ὠραία καὶ θελκτικὴ, ἀρνοῦνται νὰ τὴν παραδεχθῶσι; Καταντῶμεν σχεδὸν νὰ πιστεῦσωμεν τοῦτο, διότι ἐν ταῖς ὑλικαῖς ταύταις θεωρίαις, ἀρκεῖ πρᾶγματι νὰ εἶνε εὐάρεστον εἰς τὸν ὕψιχ νοῦν ὅπως ἀμέσως ἀπορρίψωσι τοῦτο παραχρῆμα. Ἄλλ' ἀληθῶς, δὲν ὑπάρχει ἐνταῦθα λόγος ἱκανὸς πρὸς ἀπόρριψιν. Τὸ καθ' ἡμᾶς, τούναντίον, θχυμᾶζομεν τὴν φύσιν ὑπὸ ὅλης τᾶς ὄψεως τούτης. Ἡ ἀλήθεια δὲν δύναται νὰ πύση οὔσα ὠραία καὶ δὲν εἶνε μόνος ὁ Πλάτων ὅστις πιστεύει ὅτι «τὸ ὠραῖον εἶνε ἡ λάμψις τῆς ἀληθείας». Ἡ φύσις εἶνε ἀληθῶς ὠραία, ἀντὶ τοῦ νὰ ἀποστρέφωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁσάκις ἀπαντῶμεν αἰσθητικὴν εἰκόνα τοῦ αἰδίου κάλλους, ὡς θχυμᾶζομεν καὶ ὡς ἀναγνωρίζωμεν αὐτὴν ἐπίσης εἰλικρινῶς ὡς τὴν μνηματικὴν ἀλήθειαν. Ἡ φύσις δὲν εἶνε ἡ μήτηρ ἡμῶν; Διήλομεν ἄλλας θελκτικωτέρας ὤρας καὶ διδακτικωτέρας ἢ ὅσας διήλο-

μεν κατὰ τὰς συνδικλέξεις ἡμῶν μετ' αὐτῆς ἐν τῷ μέσῳ σιωπηλῶν καὶ ἐρήμων δισπῶν;

Θεωρήσατε ἐν τῇ ἀξιοθαυμάστῳ αὐτοῦ ἀρμονίᾳ τὸν νόμον τῆς συνεχείας τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους· ζήτησατε νὰ κατχορήσετε τὴν μυστηριώδη τάξιν, ἣτις ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν γένεσιν καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Τίνος δεξιότητος ἡ φύσις δὲν ἔδωκεν ἀποδείξιν ἐμβάλλουςιν εἰς ἕκαστον γένος τὴν ἀνερμήνευτον ἐκείνην ἔλξιν, ἣτις καθιστᾷ εἰς ταῦτα ἠδεῖαν τὴν εἰς τοὺς ὑψηλοὺς αὐτῆς σκοποὺς δουλείαν; Τίνος ἐπιστήμης δὲν ἔδωκε μαρτυρίαν ὄργανοῦσιν ἐπὶ τῶν αὐστηρῶν αὐτῆς βάσεων τὴν κεκρυμμένην ζωὴν τοῦ ὄντος κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς μορφώσεως αὐτοῦ, ἣτις μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐξυπνήσεώς του εἰς τὸ ἐξωτερικὸν φῶς ἔχει ὑπκρῆξιν ὅλως ξένην πρὸς τὴν ἐν ἄπκσι τοῖς ἄλλοις τῶν ζωϊκῶν ὄντων; Ποίαν πρόνοιαν δὲν δεικνύει δημιουργοῦσιν πρὸς τὴν διατροφήν τοῦ κεκρυμμένου θησαυροῦ, ὄργανα διάφορα τῶν χρησιμεύοντων αὐτῷ ἐν τῇ ἀποσφαιρικῇ ζωῇ, καὶ παρασκευάζουσα διὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ὑπάρξεώς του τὴν καθαρωτάτην ἀμφοσίαν; Ἐρωτήσατε τὰς νέας μητέρας διὰ τίνος προστασίας, διὰ τίνος ἐπαγρυπνήσεως ἀνάγκη νὰ περιθάλπωνται τὰ νεογνὰ ταῦτα τὰ λεπτὰ καὶ τρέμοντα. Ἀλλ' ἡ φύσις δὲν εἶνε ἢ μᾶλλον ἀγρυπνος τῶν μητέρων; Ποία τρυφερωτάτη στοργή, ποία θωπευτικωτάτη ἀγάπη, ἐμπαθεστάτη ἀφοσίωσις μητρὸς, ποία ὀξυδερκεστάτη διάνοια, ποία ἀποτελεσματικωτάτη ἐπιστήμη πατρὸς, ἠδύνατο νὰ ἀνταγωνισθῇ πρὸς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist

Restrictions apply.

τὰς ἀδικαίεπτους καὶ καθολικὰς φροντίδας, ἃς ἡ φύσις, ἄπειρος ἀγάπη! θαψιλῶς καὶ ἀκκαταπονήτως διαχέει ἐν τῇ προσωπικῇ καὶ ἐνεργῷ αὐτῆς προστασίᾳ εἰς ἕκαστον τῶν ἐκυτῆς τέκνων;

Ἰδυνάμεθα νὰ γράψωμεν μεγάλᾳ βιβλίᾳ ἐπὶ τῶν ἀποδείξεων τούτων τῆς προνοίας τῆς φύσεως. Ἰδυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν ἂν εἰκῆ καὶ κατὰ τύχην τὰ ἀσθενέστερα ζῶικὰ εἶδη καὶ τὰ μάλιστα ἐκτεθειμένα εἰς τὸν θάνατον εἶνε ἀκριβῶς τὰ γονιμώτατα, ἂν τὰ ἀλεκτοροειδῆ, αἱ πέρδικες, αἱ ὄρνεις, τίκτουσι κατὰ δεκάδας τὰ ὡς αὐτῶν καὶ καταλείπουσι μετὰ τὸ ἔτος ἕκαστος ἑξ ἑκαστῶν γόνων, ἐνῶ τὰ σαρκοσῶρα ὄρνεις, οἱ κόνδοροι, οἱ ἀετοί, εἶνε συγκριτικῶς στείρα. Ἰδυνάμεθα ὡσπύτως νὰ ἐρωτήσωμεν ἂν τυφλῶς ἡ φύσις κοσμεῖ δι' ἰδιαιτέρου θεληγήτρου τὰ μικρὰ ὄντα τὰ ἄνευ στηρίγματος καὶ ἄνευ δυνάμεως καὶ κινεῖ τὸ διακρέον καὶ τὴν τρογῆν ἡμῶν πρὸς τὰς ξηθὰς κερκὰς τῶν παιδίων, ἅτινα στερούμενα προστασίας, θὰ ἐκοιμῶντο ἐν τῇ κοιτίδι αὐτῶν ἀνεξέγερτον ὕπνον. Ἰδυνάμεθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν ἐνταῦθα τὸ θέαμα ὀλοκλήρου τῆς ζώσης φύσεως, ἀλλ' εἶμεθα ἐνδομύχως πεπεισμένοι περὶ τῆς τελείας ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν ἀποδοχῆς τοῦ πράγματος τούτου, καὶ δὲν ἐπιμένομεν μίτην.

Φκίνεσται ἡμῖν ὅτι οἱ σέχαστοι οὔτοι ἐργάζετι διήνυσαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὸ μέγιστον μέρος τῆς ὁδοῦ καὶ ὅτι, μὴ ἔχοντες τηλεσκοπικὴν ὄρασιν, ἐκνήν νὰ διακρίνη τὸν σκοπὸν, λησιμονοῦσιν ὅτι ἡ βεβαιότητις προσεῖ τῶν ἐπιστημῶν ἔχει ἀληθῶς σκοπὸν τι-

να, καὶ ἴστανται ἐν τῇ ἀδρανείᾳ αὐτοῦ ἔδωσαν δείγμα-
ματτα ἀδικριλονεικῆτου δυνάμεως. Ἐπειδὴ ἐγνώρισαν
ὅτι τὰ τελειὰ αἴτια ἐπινοηθέντα ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης
ματχιότητος τῷ χρησιμεύουσιν ἀπὸ πλείστου ἤδη χρό-
νου ὡς αἰῶρα ὅπως λικνίζη φιλικρέσκως τὴν ῥασιῶνην
αὐτοῦ, — ἐπειδὴ ἐγνώρισαν ὅτι οἱ δοῦλοι θεοὶ τῆς ὑπερη-
φανείας, τὰ δημιουργήματα τῆς φαντασίας καὶ αἱ ἀπα-
τηλαὶ θεωρεῖαι ἀτελοῦς διανοίας οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ εἰδω-
λα ἄνευ πραγματικότητος, σκιαί, φαντάσματα, ἄτινα
μὴ μόνη ἀκτίς τοῦ ἡλίου τῶν ἐπισημῶν ἀρκεῖ ὥστε νὰ
ἀφάνισῃ· ἐκ τούτων πάντων συνήγαγον τὸ συμπέρασμα
ὅτι ἐν τῇ δημιουργίᾳ οὐδὲν ὑπάρχει, οὔτε ἰθύνων νόμος,
οὔτε σκοπὸς τελικός. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἠπατήθη εἰς
τὴν λύσιν προβλήματός τινος, ἀπεφάνησαν ὅτι οὔτε ἡ
λύσις οὔτε τὸ πρόβλημα ὑφίσταται. Συγγέοντες δι' ἀ-
νεξηγήτου τρόπου τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὴν ἔννοιαν, ἣν δυ-
νάμεθα νὰ ἔχωμεν αὐτῆς, συγγέοντες ὁμοίως τὸ ἀλη-
θὲς μεγαλειῶν ἔργου τινὸς πρὸς τὴν ἔννοιαν, ἣν ἐκ τούτου
σχηματίζομεν, ὅπως οἱ θεολόγοι τοῦ μεσαιῶνος συγ-
χέουσι τὴν κυρίως θρησκευτικὴν ἔννοιαν πρὸς τὴν ἐν
τῷ καθολικισμῷ ἰδικιτέραν αὐτῆς μορφήν, κηρύττου-
σιν ὅτι ἡ ἀπόδειξις τοῦ ψευδοῦς τῶν ἀτομικῶν ἡμῶν
ἐννοιῶν συνεπάγεται καὶ τὴν κατκαστροφὴν αὐτοῦ τοῦ
ὑποκειμένου τῶν ἐννοιῶν τούτων. Ἀληθῶς διὰ πνεύ-
ματτα εἰθισμένα εἰς τὴν αὐστηρίαν τῆς λογικῆς, δι' ἀν-
θρώπους σοφοὺς, οἵτινες φαίνονται ζητοῦντες μετὰ τῆς
μεγαλειτέρας ἀριλοκερδείας τὴν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον
παρρηποιηθεῖσαν ἀλήθειαν, δὲν παρέχουσιν ἐνταυθα

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is

Restrictions apply.

ἀποδείξεις οὔτε ἐξόχου κρίσεως οὔτε ἐξοχότητός τινος ἐν τῷ συνόλω τῶν θεωριῶν αὐτῶν. Τοῦναντίον καθι-
στῶσιν ἐναργέστατον ἀπ' εὐθείας τὸν σκοπὸν, τῆς σφαι-
ρας ἐν ἣ κατοικοῦσιν, φκίνονται ἔχοντες ἀπόφασιν νὰ
ἀρνηθῶσι πᾶσαν αὐξήσιν τῆς σφαίρας ταύτης καὶ ἰσχυ-
ρογνωμότως ἐπιμένουσιν εἰς τὸ νὰ ἀρνηθῶσι τὴν εἴσο-
δον εἰς πᾶν φῶς, ὡς εἰ ἐφοβοῦντο μήπως τὸ φῶς ἤρ-
χετο νὰ ἐπιρρίψῃ ἀποκαλυπτικὴν λάμπιν ἐν τῷ αὐτῶν
ὀρίζοντι, καὶ ἐπεκτείνῃ πέραν τῆς δυνάμεώς των τὰ
ὄρια τοῦ ἐαυτῶν σύμπαντος.

Οἱ ἀντίδοξοι ἡμῶν ἰσχυρίζονται ὅτι ἐπαγγέλλονται
ἐπιστήμην ἀποφαινόμενοι ὅτι ὁ ὄργανισμὸς τῶν ὄντων
δὲν διδάσκει ἡμᾶς σκοπὸν τινα ἐν τῇ φύσει. Ἀντὶ ἐπι-
στήμης ποιῶσιν ἐνταῦθα καθαρὸν σύστημα αὐθιχρε-
σίας τελειοτάτης, καὶ ἡ κατηγορία ἡμῶν δὲν εἶνε ὀλι-
γώτερον ἀθεμελίωτος ἐνταῦθα ἢ ἀλλαχοῦ. Καὶ ὄν-
τως εἰς τί συνίσταται ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος; Ἐν
τῇ ἀστρονομίᾳ, τῇ φυσικῇ, τῇ χημείᾳ, τί εἶνε θεω-
ρία τις;—Παρατηροῦμεν τὰ γεγονότα καὶ ὅταν ἔχωμεν
ἰκανὸν σύνολον παρατηρήσεων, ζητοῦμεν νὰ συναρμο-
λογήσωμεν ταῦτα πρὸς ἀλληλα διὰ νόμου. Βλέπομεν
τὸν νόμον; Οὐδέποτε. Εἰκάζομεν αὐτὸν διὰ τῆς ἐξε-
τάσεως τῶν γεγονότων καὶ ἴσως τὸ ἀποδιδόμενον αὐ-
τῷ ὄνομα δὲν εἶνε πάντοτε τὸ μᾶλλον ἀρμόζον. Ἡ θεω-
ρία αὕτη, δι' ἧς τὸ ἀκόρεστον ἡμῶν πνεῦμα κλισθάνε-
ται τὴν ἀνάγκην τοῦ ἐρμηνεῦσαι τὰ πράγματα, δὲν
εἶνε κατ' ἀρχὰς ἡ ὑπόθεσις, ἧς ἡ ἀξία συνίσταται κυ-
ρίως ἐν τῇ εὐχαριστήσει, ἣν παρέχει ἡμῖν κατὰ τὴν

φυσικὴν ἐξήγησιν τῶν ὑποκειμένων τῆς ἡμετέρας μελέτης. Ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν εἶνε ἀλλ' ἢ ὑπόθεσις κούφη καὶ εὐθραυστος, ἦν ἄνεμος δύναται νὰ παρὰσῆ, καὶ δὲν ἀνέρχεται εἰς τὴν τάξιν τῆς θεωρίας ἢ καθ' ἣν ἡμέραν ἐπαρκῶς βεβαιωθῆ διὰ τῆς μελέτης, ἀλλῶς ἐκπίπτει εἰς τὴν χώραν τῆς πλανωμένης φαντασίας. Εἰς τὰς κινήσεις, φέρ' εἰπωμεν, τῶν οὐρανίων σωμάτων, παρατηροῦμεν ὅτι αὐταὶ διαγράφουσιν ἐλλείψεις ὧν ὁ ἥλιος κατέχει μίαν τῶν ἐστιῶν· ὅτι τὰ διαγραφόμενα τρίγωνα εἶνε ἀνάλογα τῶν χρόνων· ὅτι οἱ χρόνοι τῶν περιστροφῶν, πολλαπλασιαζόμενοι ἐφ' ἑαυτοὺς, ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους ὡς οἱ μεγάλοι ἄξονες πρὸς ἐφ' ἑαυτοὺς πολλαπλασιαζόμενοι. Ὅπως ἐξηγήσωμεν τὰς κινήσεις τοῦ οὐρανοῦ μηχανισμοῦ, κάμνομεν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὰ σώματα ἔλκονται κατ' εὐθὺν μὲν λόγον τῶν ὀγκῶν αὐτῶν, κατ' ἀντίστροφον δὲ τοῦ τετραγώνου τῶν ἀποστάσεων. Ἀπαγγέλλοντες τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἀπλῶς λέγομεν ὅτι τὰ πράγματα εἶνε ὡς εἰ τὰ ἄστρα ἀμοιβαίως εἴλκοντο. Ἐπειτα ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐξηγοῦσα τελειῶς πάντα τὰ παρατηρηθέντα γεγονότα δίδουσα λόγον πασῶν τῶν περιστάσεων τοῦ προβλήματος, ἀποθαίνει θεωρίαν. Τέλος ὁ νόμος οὗτος εὐρεθεὶς καθολικῶς ἀποδεδειγμένος, ὡσαύτως ἐν τῇ λικνίσει τῶν διδύμων ἀστέρων ἐν τῷ βῆθει τῶν οὐρανῶν, ὅπως καὶ ἐν τῇ πτώσει μήλου ἐπὶ γῆινου μηλωνος βεβαιουμένον ὅτι ὁ νόμος, ὁ τῆς βεβαιότητος καλούμενος, παριστᾷ ἀληθῶς τὴν διαπρακτικὴν δύναμιν τῶν κόσμων.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiriako Apothetirio Dimosias Is

Restrictions apply.

Τὴν αὐτὴν λοιπὸν ἀπκρχλλάκτως μέθοδον μεταχειρίζομεθα, ὅτε ἀποφανιόμεθα ὅτι τὰ ὄργανα τῶν ζωϊκῶν ὄντων εἶνε κατεσκευασμένα ὡς εἰ τὸ αἷτιον οἰονδῆποτε καὶ ἂν εἶνε τὸ σχηματίσαν ταῦτα, εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸν προορισμὸν τῶν ὀργάνων τούτων τὸν ἀρμόδιον πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπαρξιν ἐκάστου εἴδους, ὅπως εἰς τὴν καθολικὴν ὑπαρξιν συμπάντων τῶν ὄντων. Τὰ ἀληθῆ τελικὰ αἷτια εἶνε λοιπὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιστημονικῆς πκρχτηρήσεως. Ἡ μέθοδος εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ὅπως εἶπεν ὁ Φλουράνης, δὲν πρέπει νὰ ὁρματάι τις ἀπὸ τῶν τελικῶν αἰτίων εἰς τὰ γεγονότα, ἀλλ' ἐκ τῶν γεγονότων εἰς τὰ τελικὰ αἷτια. Τὸ προχωρεῖν ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἄγνωστον εἶνε ἡ μόνη θετικὴ μέθοδος. Τὸ ἀποτέλεσμα λοιπὸν τῆς μεθόδου ταύτης οἰονδῆποτε καὶ ἂν εἶνε, δικαιοῦται νὰ κηρύσσεται ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης. Δυνατὸν ἢ ἀποκάλυψις σχεδίου καὶ σκοποῦ τινος ἐν τῇ φύσει νὰ μὴ εἶνε εὐχάριστος εἰς τοὺς Κυρίους δεῖν ἢ δεῖν, ἀλλ' ἢ δυσσάρεσκει αὕτη ὀλίγον δικφέρει ἡμῖν. Οἱ Κύριοι δεῖν ἢ δεῖν δικτελοῦσιν ἐν τῇ μεγίστῃ πλάνῃ κκτηγοροῦντες ἡμῶν ὅτι δὲν πρῶττομεν κατὰ τὴν πειραματικὴν ἐπιστήμην καὶ ἐν οἰκτροτάτῃ ἀπάτῃ δικτελοῦντες φαντάζοντα ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πρῶττουςι συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιστήμην ταύτην. Ἀνταλλάσσουσι τὰ πρόσωπα ὑπὲρ ἐαυτῶν ὅπερ δὲν εἶνε σπάνιον. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια πκρχγνωρίζει τὰς τάσεις αὐτῶν καὶ μένει ἀνκλλοίωτος ἢ αὐτῇ, ἀφροντιστοῦσα τοῦ πρίσματος δι' οὗ πκρχτηροῦσιν αὐτὴν πκρχτειλημμένοι ὀρθολογικά

ὅπως τὴν ἰδῶσι κατωτέρω τῆς ἀληθοῦς αὐτῆς θέσεως.

Ἰδιοτροπία ἀνεξήγητος τοῖς εὖ φρονοῦσιν εἶνε καὶ τὸ ἰσχυρίζεσθαι ὅτι ἀποδεκτῆς γενομένης τῆς ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ, ἀνάγκη νὰ παραδεχθῆ τις τὸ αὐθαίρετον ἐν τῇ φύσει! Ὡς ἂν ἡ ὑπερτάτη θέλησις δὲν ἦτο κατ' ἀνάγκην ἀπείρως σοφὴ καὶ τὰ πάντα ἀρμονικῶς διχοσμοῦσα. «Ὅστις δὲν βλέπει εἰς πάσας τὰς κινήσεις τῆς φύσεως, ἢ τρόπους ὅπως φιάσῃ εἰς σκοπὸν τινα, λέγει ὁ Moleschott, καταντᾷ διὰ τρόπου ὄλως λογικοῦ, εἰς τὴν ἐννοικὴν προσωπικότητα, ἣτις ἐν τῷ σκοπῷ τούτῳ, παρέχει εἰς τὴν ὕλην τὰς ιδιότητας αὐτῆς. Ἡ προσωπικότης αὕτη θὰ ὀρίσῃ ὡσαύτως τὸν σκοπὸν. Ἄν ἔχει οὕτως, ἂν ἡ προσωπικότης ὀρίζει τὸν σκοπὸν, καὶ ἐκλέγει τὰ μέσα, ὁ νόμος τῆς ἀνάγκης ἀφανίζεται ἐκ τῆς φύσεως. Ἐκαστον φαινόμενον ἀποβαίνει μέρος τοῦ παιχνιδίου τῆς τύχης καὶ ἀπείρου αὐθαίρεσίνης.»

Ὁ J. B. Biot ἐνεπνέετο κάλλιον ὅτε συνεπέρικεν τὰ ἐξῆς ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς φύσεως. «Τὸ κατ' ἐμὲ, λέγει¹, ὅσῳ μᾶλλον θεωρῶ τὴν τάξιν τοῦ σύμπαντος, τὸ ἄπειρον, καὶ πάντα τὰ θαυμασικὰ τῆς δημιουργίας, τοσοῦτῳ μᾶλλον θαυμάζω τὴν σοφωτάτην ταύτην διάταξιν, ἀλλ' ὀλιγώτερον εὐρίσκω ἐμχυτὸν ἱκανὸν νὰ τὴν ἐξηγήσω· καὶ ἤθελον τολμήσει μάλιστα νὰ εἶπω, διότι πολλάκις ἐπειράθην τούτου, ὅτι αἱ ἀτελεῖς αὐταὶ ἐξηγήσεις, αἱ ψευδεῖς καὶ ἀόριστοι ἀπολογίαι, ἅς συγγραφεῖς τινες τῶν κατ' ἡμᾶς χρόνων θέλουσι νὰ ἀποδώ-

¹ J. B. Biot, *Mélanges scientifiques et littéraires* t. 44.

σωσιν ὡς ὑπερτάτην ἁρμονίαν, οὐδέποτε φαίνονται τολμηρότεροι καὶ ματαιότεροι ἢ ἐνώπιον τῆς φύσεως. Ὅτε ἔσχε τις τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρίσῃ καὶ αἰσθανθῇ τὰς ἀληθεῖς καλλονάς, ἃς αὕτη προσφέρει, κλίνει νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἀπίστους ἐκείνους, οἵτινες περκαμορφοῦσι ταύτην δι' ἀναξίων διστροφῶν. Πάντα τὰ ἐνόργανα ὄντα ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τοὺς ἰδίους τρόπους τοῦ ζῆν, οὕτω πολυπληθεῖς, οὕτω πολλαπλοῦς ἐν ταῖς ποικιλίαις τοῦ ἑαυτῶν μηχανισμοῦ ὡς εἶνε τὰ ἄσπρα τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ μάλιστα δὲν βλέπομεν ἢ μόνον τὸ ἐξωτερικὸν φαίνόμενον. Τὸ δὲ θυμασιώτερον εἶνε ἀποκεκρυμμένον ἡμῖν. Τίς ποτε ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ τὰς χημικὰς ἐνεργείας τῆς ζωϊκῆς μεμβράνης, τὴν αἰτίαν τῶν ἀκουσίων καὶ ἐκουσίων κινήσεων, τί λέγω; τὴν πτῆσιν μυίας τινός, ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς χρυσασκλίδος; Ὅταν ὁ νοῦς ἡμῶν δυνηθῇ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς γνώσεως τῶν ἐξωτερικῶν διατάξεων τοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ κατηνόησῃ τὰς σκοπίμους ἀναλογίας, ἃς ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τινὰ τῶν μερῶν τῶν συγκροτούτων αὐτόν, θὰ γεννηθῇ, νομίζω, λογικὴ ἀντίφρασις, εἰὰν δὲν ἴδῃ ἐν τῷ βῆθει τοῦ συνόλου τούτου, αὐτὴν τὴν νοητικὴν ἀρχὴν, ἣτις τὰ πάντα διέταξε καὶ ἐκάνονισε. Τὸ κατ' ἐμὲ, τοῦλάχιστον προτιμῶ νὰ ἔχω τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀμαθείας μου.»

Ἡ τάξις, ἣν ἀναγνωρίζομεν ἐν τοῖς πράγμασι τοῖς μὴ περκαχθεῖσιν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, περκατηροῦμεν ἔτι μετὰ τινος διαπρεποῦς συγγραφέως,¹ ὅτι δεικνύει ἡμῖν,

¹ J. M. de la Codre, les Desseins de Dieu. Τὸ δοκίμιον ταῦτο

ὅτι αἱ ἀναλογίαι ὧν ὁ ὕλικός κόσμος ἐμφανίζει τὸ θέχημα, προκύπτουσι ἐκ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἀντενερ-

τῆς θρησκευτικῆς καὶ πρακτικῆς φιλοσοφίας, χαοκκηρίζει μίαν τῶν εὐτυχῶν τάσεων τῶν ἡμετέρων χρόνων κατὰ τῆς εἰσβολῆς τῆς ἀθείας. Τὰ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἀναπτυσσόμενα ἐπιχειρήματα συγκεφαλαιοῦνται εἰς τὰ ἑξῆς.

Τὸ ἀδύνατον δὲν ὑπάρχει, ὑπάρχει τάξις ἐν τῷ σύμπαντι, ἡ δὲ τάξις δὲν ἀπορρέει ἢ ἀπὸ νοῦ· τὸ σύμπαν λοιπὸν εἶνε ἔργον νοῦ. Ἡ τάξις αὕτη πηγάζει ἐκ τῆς ἐκτελέσεως νόμου, ἢ πολλῶν τοιούτων συμφωνηθέντων· οἱ νόμοι εἶνε πάντοτε καὶ ἀναγκαστικῶς τὸ ἔργον θελήσεως νοούσης.

Ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός, ὁ Θεὸς ὦν νοῦς εἶχε βεβαίως σκοπὸν τινα ποιῶν τοῦτο τὸ πᾶν. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἦτο νὰ δημιουργήσῃ ὄντα εὐτυχῆ· αἱ ἐμπνεύσεις ἡμῶν αἱ δυνάμεις τὸ βεβαίως διὰ παντός ἔτι, εἰχουσιν ὑψηλότερον. Πάντα λοιπὸν τὰ ὄντα τὰ αἰσθητέως εὐμοιρήσαντα προκαλοῦνται εἰς τὴν εὐδαιμονίαν. Βλέπομεν ἐνεργῶς ὅτι πάντες εἶνε εὐτυχεῖς ἐν ὠρισμένῳ τινὶ μέτρῳ, ἐπειδὴ πάντες ἀγαπῶσι τὴν ζωὴν, προνοοῦσιν ὑπὲρ τῆς διαρκείας αὐτῆς, καὶ προφυλάττουσιν αὐτὴν μέχρι τοῦ ἐσχάτου τέλους. Ἀλλ' ἡ εὐδαιμονία δὲν εἶνε ὁμοία εἰς ἅπαντα τὰ ἀπολαύοντα τῆς ζωῆς· ὑπάρχει οὐσιαστικὴ μεγίστη διαφορὰ μεταξὺ τῆς εὐδαιμονίας τῆς δοθείσης εἰς τὰ ζῶα καὶ τῆς ἀπανεμπείσης εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ μὲν εἶνε εὐτυχία περισκελισμένη ἐντὸς στενῶν ὁρίων, ἀπλῆ τις εὐδαιμονία ὁρωρηθεῖσα, ἡ δὲ λαμβάνει τὰς εὐρυτάτας ἀναλογίας καὶ περιβάλλεται ἕτερον χαρακτηῖρα, εἶνε εὐδαιμονία κατ' ἀξίαν ἀποδιδομένην.

Ἐκόλως δυνατόι τις νὰ κατανοήσῃ τὴν διαίρεσιν ταύτην, λέγει ὁ συγγραφεὺς παρατηρῶν τὰ γεγονότα, ἀντιπαρεβάλλον τὰς σπανίας ἡδονὰς καὶ τὰς ἀτελεῖς τὰς ἀνηκούσας εἰς ὄντα καθαρῶς αἰσθητικὰ, πρὸς τοὺς γαληνίους καὶ τὰς ἀπίρους, ὧν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀπολαύει ἐκ τῆς πληρώσεως τοῦ καθήκοντος, τοῦ ἐλέους, τῶν ἡδέων αἰσθημάτων τῆς οἰκογενείας.

Τὸ πλεῖστον τῶν θλίψεων ἡμῶν προέρχεται, διότι ἔνεκα ἀπειθείας ἢ ἀμαθείας, παρέθικμεν τοὺς νόμους τοῦ δημιουργοῦ.

Ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος σπεύθει πρὸς τελείαν καὶ ἀπειρόν τινα

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias

Restrictions apply.

γείας, αΐτινες συνδυαζόμεναι πρὸς ἀλλήλας κανονίζονται ὑπὸ νόμων. Ἐκ συνεχοῦς πείρας τοῦ ἡμετέρου βίου

εὐδαιμονίαν, εἶνε ἱκανὸς νὰ τελειοποιῇ τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, καὶ νὰ αὐξάνῃ τὰς γνώσεις του, ἡ δὲ ποθουμένη αὕτη εὐδαιμονία μένει ἀνέφικτος ἐπὶ τῆς γῆς, συμπαράινεται ὅτι δὲν θὰ συναπολεσθεῖ ἐπὶ τῆς σφαίρας ταύτης, μετὰ τοῦ σωματικοῦ περιβλήματος.

Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐπιχειρημάτων δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ἐξῆς ὅπερ ὁ συγγραφεὺς πρόσθενεγεν ἡμῶν ἐν ἰδιαιτέρᾳ τινὶ ἐπιστολῇ.

Ἡ φύσις εἶνε τὸ ἐργαστήριον τοῦ Θεοῦ καὶ συγχρόνως ἡ ἐργασις αὐτοῦ ὅπως τὸ χημεῖον μετὰ προπαρασκευαστοῦ εἶνε τὸ ἐργαστήριον τοῦ χημικοῦ καὶ φυσιοδίφου· ὅσον τὰ προϊόντα τῆς φύσεως εἶνε ἀνώτερα τῶν ἐν ταῖς χημικοῖς ἐργαστηρίοις προϊόντων τοσοῦτῃ ἡ δυνάμις καὶ ἡ διάνοια τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀνώτερα τῶν τοῦ σοφοῦ· οὗτος διὰ τοῦ ὕλικου, ὅπερ εὐρίσκει ἐν τῇ φύσει, δὲν κατορθώνει νὰ ἀπεργασθῇ ὅ,τι ἡ ἐργασις τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ.

Θ : Α :: Φ : Ε

«Ὁ Θεὸς ἔχει πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὡς τὰ προϊόντα τῆς φύσεως πρὸς τὰ προϊόντα τοῦ ἐργαστηρίου.

Θ : Φ :: Α : Θ .

«Ὁ Θεὸς ἐν ἐργεῖ ἐπὶ τὴν φύσιν ὡς ἡ θήκη τοῦ ἀνθρώπου, ἰθυνομένη ὑπὸ τῆς διανοίας του, ἐν ἐργεῖ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ τὰς χεῖρας.»

Ἐν κεφαλαίῳ τινὶ τοῦ *Desseins de Dieu* ἀνατεθειμένου εἰς τὸ *Pluralité des Mondes habités*, ὁ συγγραφεὺς ἀντιτάσσει εἰς τὴν ἡμετέραν δοξασίαν περὶ τῆς ποικιλίας τῶν ὀργανισμῶν ἐν τῷ σμπαντι, τὴν ἔννοιαν ἀναγκαίως ἁμοιότητος μεταξὺ πασῶν τῶν ἀνθρωποτήτων. Στήριζεται δὲ ἐπὶ ταύτης τῆς ἐνστάσεως, ὅτι ἂν οἱ κάτοικοι τῶν ἄλλων κόσμων δὲν ἔχουσι τὴν γνήνην ἀνθρωπίνην μορφήν, καὶ ἂν εἴμεθα ὀρισμένοι νὰ ἀναζητήσωμεν ἐπὶ τῶν ἄλλων τούτων γαιῶν, δὲν θὰ δυναθῶμεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν τοὺς προσφιλεστάτους ἡμῶν φίλους. Ἡ ἀντίρρησης αὕτη εἶναι μᾶλλον αἰσθηματικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ. Δὲν εἶνε δὲ ἐνταῦθα ὁ τόπος νὰ τὴν συ-

γινώσκουμεν ὅτι πάντοτε αἱ σχέσεις, αἱ ἁρμονίαι, οἱ νόμοι, εἶνε τὸ ἔργον τῆς διανοίας, ἧς ἡ ἰσχύς εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν τελειότητα τῶν γεγονότων καὶ τῶν διετεταγμένων ἁρμονιῶν. Θεωροῦμεν λοιπὸν ὡς ἐναργεῖς ὅτι τὸ σύμπαν κυβερνᾶται ὑπὸ διανοίας.

Αἱ ἀναλογίαι αὐταί, αἱ ἁρμονίαι, διατελοῦσιν ἐν σχέσει μετὰ τῶν οὐσιωδῶν ιδιοτήτων τῆς ὕλης καὶ προσκολλῶνται αὐτῇ οὕτως ὥστε δὲν θὰ ὑπῆρχον ἂν αἱ οὐσιώδεις αὐταὶ ιδιότητες ἦσαν διάφοροι τῶν ὑπαρχουσῶν.

Ἐκ τούτων συμπεραίνουμεν ὅτι ἡ ὕλη καὶ αἱ οὐσιώδεις αὐτῆς ιδιότητες εἶνε ὡσκότως τὸ ἔργον τοῦ νοῦ τοῦ ἰδρύσαντος τοὺς νόμους. Ὁ ὀρθὸς νοῦς ἀποφαίνεται ἀξιωματικῶς, κατὰ τῶν ἐναντίων ἀποφάνσεων, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἀποδώσῃ εἰς τυχαίαν περίστασιν τῶν μορίων, τὴν ἔλξιν, τὸν ἠλεκτρισμὸν, τὸ θερμικὸν, τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀέρος, γεγονότα κοσμικὰ ἐπιτηδειότατα εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, εἰς τὴν ζωὴν τῶν ζώων, ὅπως θὰ ἦτο ἀπίθανον νὰ πιστεῦσῃ τις ὅτι αἱ μυριάδες τῶν χαρακτηρηστικῶν τῆς τυπογραφίας ῥιφθέντες κατὰ τύχην, πκρήγαγον τὴν Ἰλιάδα ἢ τὴν ἀπηλευθερωμένην Ἱερουσαλήμ. Ἄν ὅπως ἐκφύγωσι τὸ συμπέρασμα ἔλεγον ὅτι αἱ ιδιότητες αὐταὶ

ζητήσωμεν. Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅτι περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐνεργείας τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐν τοῖς ἄλλοις πλανήταις, εἶναι σχεδὸν βέβαιον ὅτι ἡ ζωολογικὴ σειρά ὄφειλε νὰ κατασκευασθῇ ἐκτὸ κατὰ τύπον ἕλω; διάφορον τῆς γίνης; σειράς.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifitako Apothetirio Dimosias I
 Restrictions apply.

εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συμφυῶν δικτάξεων, ἡ λογικὴ ἀνάγκη ὑπερτάτης τινὸς μεσολαβήσεως καὶ νοητικῆς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκρουσθῆ.

Ἄς προσθίσωμεν εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην ἀφορισμὸν ὀλίγον ἀμφισβητήσιμον. Πᾶν τέλος ὑπονοεῖ σκοπὸν! πᾶς σκοπὸς συνείδησιν, πᾶσα συνείδησις πρόσωπον.

Τὸ ζήτημα τῶν τελικῶν αἰτίων, ἃς ἐπικυβόσωμεν τοῦτο, εἶνε πολυπλοκώτατον καὶ δυσκαλύπττον νὰ λυθῆ ἢ ὅσον φαίνεται εἰς τὴν κούφην δίκνοϊαν. Φανεροῦται, ὡς ἤθελον εἰπεῖ οἱ ἀρχαῖοι, μᾶλλον ἐν δυνάμει ἢ ἐν ἐνεργείᾳ. Τὸ καθολικὸν γεγονός βεβαιοῦται αὐτό. Τὰ μερικὰ γεγονότα ἰγνογραφοῦνται ὑπὸ τούτου. Πρὸς τελείαν γνώσιν κατανόησιν πρέπει τὸ πνεῦμα νὰ ἐγκύψῃ εἰς αὐστηρὰν ἐξέτασιν καὶ δι' ἐνὸς βλέμματος νὰ περιλάβῃ τὸ σύνολον ἢ τοῦλάχιστον τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐγνωσμένων πραγμάτων κατὰ τε τὴν διπλὴν ἔποψιν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου. Τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς δυσχεροῦς ταύτης μελέτης καὶ κριτικῆς εἶνε κυρίως νὰ ἀπομακρύνῃ τις αὐτὴν πάσης πίστεως καὶ νὰ τὴν προφυλάξῃ κατὰ τῆς εὐτελοῦς ἐρμηνείας τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις τὰ πάντα ὑπάγει εἰς ἐκῦτόν ὡς εἰς κέντρον τοῦ ἔργου. Χλευάζει τις τότε τὰς χιμαίρας τῆς ματαιότητος καὶ τῶν ἀφρόνων προσπαθειῶν τῆς ἀλαζονείας. Καὶ τοῦτο εἶνε τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς καθολικῆς μελέτης τῶν ὄντων. Ἄλλ' ὅταν τις ἐξακολουθήσῃ τὰς ἐρεῦνας του μέχρι τῆς νοήσεως τῶν ἐσωτάτω δυνάμεων, αἵτινες συνέχουσι πᾶν πλάσμα, καὶ μέχρι τῆς ἀποκαλύψεως τῶν πνευματικῶν

νόμων, οἵτινες διευθύνουσι συγχρόνως ὀλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῆς ζωῆς, καὶ ἕκαστον μέρος τοῦ ἀπείρου τούτου οἰκοδομήματος, τότε διακρίνει τὰ ἴχνη καθολικοῦ σχεδίου, βλέπει ἔνθεν καθεῖθεν γραμμὰς συνεκτικὰς, αἵτινες συνάπτουσι εἰς τὸ αὐτὸ σχέδιον τὰ ἀπωτάτω τῶν σωμάτων, ἀναγνωρίζει τὴν ἐνότητα τῆς δικνοίας, ἣτις ἐπεστήτησεν (ἢ μᾶλλον ἐπιστατεῖ αἰωνίως καὶ ἀχρόνως) τῆς καθολικῆς διατάξεως, καὶ ἣτις κυβερνᾷ ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἀπείρου τὸ κολοσσικὸν ἔργον τῆς δημιουργίας. Τέλος συνειθίζων εἰς τὰς οὐσιώδεις ταύτας θεωρίας, εὐρίσκει ὅτι ἡ ἔννοια αὕτη τῆς θεότητος εἶνε πολὺ ἀνθρωπίνη ἢ ὥστε νὰ εἶνε ἀληθής, ὅτι ἡ διηγετικὴ αὕτη δύναμις, ἣτις συγκρατεῖ τὸν κόσμον, ἡ ἰσχὺς αὕτη, ἣτις ζωογονεῖ αὐτὸν, ἡ σοφία αὕτη, ἣτις τὸν ὁδηγεῖ, ἡ θέλησις, ἣτις αἰωνίως προβάλλει αὐτῷ ἀπρόσιτον τελειότητα, ἡ ἐνότης αὕτη τῆς δικνοίας, ἣτις ἀποκαλύπτεται ὑπὸ τὰς μεσολαβούσας μορφαὶς τῆς ὕλης δὲν εἶνε δύναμις, ἰσχὺς, σοφία, θέλησις ἀνθρωπίνη. Ἄλλ' ὅτι ἀνήκουσιν εἰς ἀκατανόμησον τι ὄν ἀκατανόητον, ἀγνωστον, περὶ τῆς φύσεως τοῦ ὁποίου δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ σιγῶμεν, οὐτινος ἡ γνῶσις εἶνε ἡμῖν ἐπιστημονικῶς ἀπροσπέλαστος.

Τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῆς διευθύνσεως τῶν θετικῶν ἐρευνῶν, ἐξηγεῖ πῶς ἐν τῇ συζητήσει ταύτῃ, φαινόμεθα τείνοντες τὴν ἀριστερὰν χεῖρα εἰς τὸ Βερολίνον, τὴν δὲ δεξιὰν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐν τῇ ἰδιαιτέρῃ ταύτῃ περὶ τῆς ἀκατανοήτου δυνάμεως νὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι δὲν εἶνε ἐν τούτῳ ἡ γεωγραφικὸν γεγονός, προερχό-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifitako Apothetirio Dimosias I
 Restrictions apply.

μενον ἐκ τῆς τάσεως ἡμῶν τοῦ νὰ βλέπωμεν πάντοτε πρὸς Ἀνακτολάς, Ἀναμριβόλω, ἢ θέσις αὕτη ἀποδίδει ἡμῖν τὴν ιδιότητά τοῦ χίρετικοῦ ὑπὸ τῶν διδακτῶν, οἵτινες σεμνοπρεπῶς κἀθήνται ἐν τῇ προκλιονίᾳ αὐτῶν ἔδρᾳ, διότι οἱ βεβηρημένοι αὐτῶν ὀφθαλμοὶ προτιμῶσιν ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου τὴν γλυκεῖαν λάμψιν τῆς ἀμφιλύκης τῶν φλογερῶν βελῶν τῆς ἡοῦς. Ἄλλ' ἢ εὐλακρίνειαι ὑποχρεοῦ ἡμεῖς εἰς τὸ νὰ ἀποφανθῶμεν ὅτι ἡ τῶν δογματῶν ὑπερβολή, εἶνε ὡσαύτως ψευδὴς ὅσον καὶ ὁ συστηματικὸς πυρρωνισμὸς καὶ ὅτι ἡ ἀτραπὸς τοῦ ὀρθῶς σκεπτομένου ὁμοίως ἀφίσταται τῶν δύο ἄκρων. Ναι, ἀφίσταται. Οἱ νομίζοντες ἐκυτοῦς στερεώτερον ἰδρυμένους ἐπὶ τοῦ γηίνου ἐδάφους, εἶνε ἐκεῖνοι τῶν ἢ πτωσίαι εἶνε ἐγγύς. Διὰ τὸ μελετῶν πνεῦμα, οὐδὲν ὀριστικὸν ὑπάρχει ἐνταῦθα. Ὅσα πλέον προχωρεῖ τις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, τοσοῦτω μάλλον βλέπει ὅτι τὴν ἀγνωεῖ τὸ ἴστασθαι, εἶνε ἀποθνήσκειν τὸ βελδίζειν, ἔστω καὶ ἐπανακῆμπτειν ἐνίοτε ἐπὶ τὸ αὐτὸ, τοῦτο εἶνε ἡ πλήρωσις τοῦ σκοποῦ τῆς ὑπάρξεώς μας. Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ὅπως καὶ ἐν τῇ μηχανικῇ ἢ ἰσοροπίᾳ τῆς φύσεως, εἶνε πάντοτε ἰσοροπίαι ἀσταθῆς.

Ἐν τῇ τάσει, ἣν ἔχει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀνάγη τὰ πάντα εἰς ἐκυτὸν, σμικρύνει τὰς ἐννοίας καὶ τὰ γεγονότα. Ἰδομεν ὅτι ἡ θεωρία αὐτοῦ περὶ τῆς σκοπιμότητος εἶνε ἐν τῶν περιφημοτέρων παραδειγματῶν. Ὅταν λέγῃ ὅτι αἱ ὄρνιθες ἐπλάσθησαν πρὸς βρωσιν, ἰσχυρίζεται πρᾶγμα ἰδιοτελές· δύναται τις νὰ εἴπῃ, εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶνε κρεωφάγος,

καὶ ἡ ὀργανικὴ κατασκευὴ αὐτοῦ ὀφείλει νὰ διατηρηθῆται ὑπὸ τροφῆς ζωϊκῆς καὶ φυτικῆς, ὅτι τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ τὰ διατρέφοντα αὐτὸν εἶνε ἀκριβῶς προωρισμένα εἰς τὸ νὰ ὑπηρετῶσι τὴν ὑπερξίν του, καὶ ὅτι ἄνευ τούτων τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ ἐσθένυτο παρὰ χροῆμα. Ἄλλ' ἐάν τις εἰσέρχεται εἰς τὰ μερικώτερα γεγονότα, καὶ λέγῃ ὅτι αἱ πέρδικες ἐπλάσθησαν, καὶ ἐτέθησαν εἰς τὸν κόσμον ὅπως συζευθῶσιν μετὰ τῶν λαχάνων εἰς τὸ μαγειρεῖον τοῦ Βατέλ, ὅτι οἱ βόες κυρίως προωρίσθησαν διὰ τὸν λιπαρὸν ζωμὸν, ἢ διὰ τὸ ροσπίφ εἰς ὄβελόν μὲ γεωμήλα, ἢ διὰ τὸ λεγόμενον βόειον κρέας κατὰ τύπον· ὅτι οἱ ψητοὶ μηροὶ τοῦ προβάτου καὶ τοῦ μόσχου ὑπῆρξαν ὁ σκοπὸς τοῦ σχηματισμοῦ τῆς βοείου καὶ μοσχικῆς φυλῆς· ὅτι τὰ ὄσπριζ εἰς οὐδὲν θὰ ἐχρησίμευον, ἂν δὲν ἤρτύοντο διὰ βουτύρου ἢ ἐλαίου καὶ ὅτι τὰ μισθῆλλεα ἐχρυσώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ὅπως ἐσθίωνται νωπὰ ἢ ὅπως μεταμορφῶνται εἰς γλυκύσματα κτλ. Ἐάν τις καταδείκνῃ εἰς τὰς χυδσίας ταύτας λεπτομερείας, λησμονεῖ τὸ καθολικὸν σύστημα τῆς φύσεως καὶ πιστεύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος μόνος ζῆ ἐν τῷ σύμπαντι.

Οὕτως, ἄς περᾶνωμεν, ὑπομιμνήσκοντες τὴν πρότασιν ἡμῶν· τὸ ἀντικαθιστᾶν ἀντὶ τῆς ἐννοίας τῶν μερικῶν αἰτίων, τὴν ἐννοίαν καθολικοῦ σχεδίου.

Δὲν λαμβάνομεν τὴν θεωρίαν τῆς μεταμορφώσεως τῶν εἰδῶν, οὔτε ὑπὲρ, οὔτε κατὰ, ἀλλὰ συμπεραίνομεν ὅτι ἄνευ τῆς ἀρχῆς τοῦ τέλους τῶν ὄντων καὶ τῶν ἀστέρων, οὐδὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἀπὸ

τῆς ἀνατομικῆς μέχρι τῆς οὐρανίου μηχανικῆς· οὐδεμία ἐξωτερικὴ αἰτία, οὐδεμία ἐπίδρασις διὰ μέσου δὲν ἀποκλείει τὸν μέγαν τοῦτον νόμον. Ἡ θεωρικὴ τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς ἀντικαθιστᾷ ἀπλῶς τὴν θυμασίαν μεσολάβησιν τῆς δημιουργοῦ ἀρχῆς εἰς ἕκαστον εἶδος, διὰ νόμου παγκοσμίου καὶ νοήμονος. Ἀφίνει ἐν τῇ φύσει τὸν διχασμητικὸν νοῦν τοῦ κόσμου, αἰσθητὸν ἔν τε τῇ ἀρχῇ, τῷ μέσῳ καὶ τῷ τέλει τῶν πραγμάτων. Ἡ θετικωτέρα, ἢ ἐπιστημονικωτέρα αὐτῆ ἀντίληψις, τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου, δὲν θύει οὔτε τῇ τύχῃ οὔτε τῷ ἀυθιρέτῳ. Ἐμφανίζει ἡμῖν τὸ σύμπαν ὡς ζῶσαν ἐνότητα, οὔτινος ἢ ὑπαρκῆς ἀναπτύσσεται συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχικὴν ἔννοιαν καὶ ὑφῶνταν αἰωνίως πρὸς τὸ ἀνέφικτον αὐτῆ ἰδεῶδες. Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ὑπάρχουσι ταυτοχρόνως ἐν τῷ παρόντι. Ἀπὸ τῶν ὀρυκτῶν εἰς τὸν ὀργανισμόν, ἀπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ εἰς τὴν ζωὴν, ἀπὸ τῆς ζωῆς εἰς τὸν νοῦν, εἶνε κύκλος τῆς ὕλης καὶ ἀναβίβασις τῆς διανοίας, κατὰ διευθύνοντά τινα λόγον. Ὁ κόσμος δὲν εἶνε γελοῖον ἄθυρμα μωρίας· εἶνε ποίημα ἐν ᾧ δὲν εἴμεθα ἢ ταπεινὰ καὶ ἄφωνα πρόσωπα, καὶ δι' οὗ ὁ ἀόρατος ποιητὴς περιβάλλει ἡμᾶς διὰ τοῦ ἀπειροῦ αὐτοῦ φωτός, ὡς τοὺς κόκκους ἐκείνους τῆς κόνεως, οὓς βλέπομεν κυματιζομένους ἐντὸς τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων.

Ἄς τολμήσωμεν νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν! εἶνε πρόβλημα ἐν τῷ παρόντι ἄλυτον, τὸ τοῦ ἀπολύτου τέλους τῶν ὄντων ἐν τῇ φύσει, πρόβλημα, ὅπερ ἀνοίγεται

ἀνεπισκιστήτως ὡς βάρκθρον ἐφ' ὅσον ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἐρευνητοῦ, ζητεῖ νὰ διακρίνη τὰ βάρθη... Ἐσπέραν τινὰ ἐν Πηλοίοις ἐθεώρουν τὸν Σηκουάνην ἐκ τοῦ λιθοστρώτου τῆς γεφύρας τῆς Ἀκκδημίας, ὅθεν ἡ ἄποψις εἶνε ἐνίοτε ἐξικισία. Ἡ δύσις πορφυρόχρους διέχεσε ροδόχρουν φῶς ἐπὶ τῶν ὡς τολύπαι πυκναὶ λευκῶν νεφῶν, ἅτινα ἦταν διεσπικρμένα κατὰ τὸ κυκνοῦν τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο πλημμυροῦν τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς μεγάλης πόλεως, ἐχρωμάτιζε διὰ μαγικῆς θέας τὰ σιωπηλὰ μνημεῖα. Ὁ ποταμὸς ὡς εὐρεῖα ταινία κατήρχετο ἡρέμα πρὸς τὴν δύσιν ἀφκνιζόμενος εἰς ἀόριστον ἀπόστασιν, ὅπου συνεκεράννυτο τὸ φῶς μετὰ τῆς σκιάς. Ἀριστερόθεν, ὁ σκιερὸς θόλος ὑπερἔειχε τῶν οἰκοδομημάτων, καὶ μικρότερον δὺο γοθτικὰ κωδωνοστάσια διέσχίζον τὸν Οὐρανό. Δεξιόθεν, τὰ παρὰ θύρα τοῦ Λούβρου, κατὰ κλημύμενα ὑπὸ μαγικοῦ τινος φωτισμοῦ, πκρεῖχον εἰς τὸ ἀρχαῖον οἰκοδόμημα ἔκτασιν ἄμετρον· τὸ σιγηλὸν δάσος τοῦ Κερκιτικοῦ καὶ αἱ ἀτμώδεις κορυφαὶ πορωτέρου τινὸς λόφου ἐξέτεινον τὴν θέαν μέχρι τῆς ἀγλύος τοῦ ὀρίζοντος. Τὸ πανόραμα τοῦτο προσέφερε διπλοῦν αἴσθημα. Ἦτον ἡ μεγάλη τῆς φύσεως ἐννοια πληνωμένη ἐπὶ τοῦ μεγάλου γεγονότος ἀνθρωπίνης πόλεως. Κατ' ὀλίγον συνεταίρισθην πρὸς τὴν σύγχρονον τεύτην ὑπαρξίν τῆς φύσεως καὶ τῆς πόλεως, ὑπαρξίν διηνηκῆ καὶ ἤδη γεγηρακκυῆν, ἀλλ' ἦς ἡ ἀντίθεσις δὲν μὲ εἶχεν οὕτω ζωηρῶς προσβάλλει μέχρι τοῦδε. Καὶ ἐνῶ ἐθεώρουν τὸ διπλοῦν τοῦτο θέμα, ἠκολούθουν τὰς φκνινομένους καὶ πραγμα-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifitako Apothetirio Dimosias I
Restrictions apply.

τικὰς κινήσεις τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος κατήρχετο βραδέως ὀπισθεν τῶν λόφων, τὰ νέφη ἐχρωμαζοῦντο διὰ χρώματος ῥοδιωτέρου, ὁ ποταμὸς ἔρρεεν ἡσύχως πρὸς τὴν ἀποκεχωρηκυῖαν θάλασσαν, ὁ ζωογόνος ἀῆρ ἐψυχραίνετο ὑπὸ αὔρας ὁμοίας πνεύσης. Ἡ καθολικὴ λοιπὸν αὕτη κινήσεις μοι ἐνέπνεεν ἐντύπωσιν, διότι ἐξετείνετο ἐν τῇ διανοίᾳ μου ἐν ὀλοκλήρῳ τῇ φύσει καὶ μὲ περιέβαλλεν ἡ καθολικὴ κυκλοφορία τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς Γῆς. Ἀλλ' ἡ κυρία αἰτία τῆς προσοχῆς μου, ἦτον ἡ σκέψις ὅτι ἡ μεγάλη αὕτη κινήσεις ἐγένετο ὡς εἰ ὁ ἀρθρωπος δὲν παρίστατο ἐκεῖ. Ἐν μέσῳ τῶν Παρισίων, ὁ ἄνθρωπος μοι ἐφάνη ὡς μηδὲν ἐν τῇ φύσει. Οἱ διαβάτκι οἱ περιπατοῦντες ὀπισθεν ἐμοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γεφύρας, δὲν ἐθαύμαζον βεβαίως τὴν λαμπρὰν ταύτην τοῦ ἡλίου δύσιν. Οἱ εἰς τὰ τοῦ βίου ἀσχολούμενοι περιεσπῶντο περὶ τὰ ἔργα τοῦ εἶδους τῆς ἑαυτῶν ζωῆς. Ἐὰ δύο ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπων, ἅτινα ὡς μυρμηκία ἀναστρέφονται ἐν τῷ περιβάλλῳ τῶν χαρακωμάτων δὲν μοι παρίστων οὐδὲν ἄλλο, ἢ διαβατικὸν στροβίλον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μέρους τούτου τῆς σφαιρας. Καὶ ἔλεγον κατ' ἐμυτὸν ἡ Γῆ στρέφεται περὶ τὸν ἑαυτῆς ἄξονα, ἐμφανίζουσα διαδοχικῶς ἕκαστον τόπον τοῦ κόσμου εἰς τὴν ἡλιακὴν γονιμότητα· τὰ νέφη διατρέχουσι τὴν ἀτμόσφαιραν· τὰ φυτὰ ἀκολουθοῦσι τὸν κύκλον τῶν ὥρων· οἱ ποταμοὶ κατέρχονται εἰς τὴν θάλασσαν· αἱ ἡμέραι καὶ αἱ νύκτες διαδέχονται ἀλλήλας· ἡ γῆνη ἁρμονία ἀκολουθεῖ τὴν κανονικὴν καὶ τακτικὴν αὐτῆς πορείαν·—ἀλλὰ πρὸς τί

ὑπάρχουσι πάντα ταῦτα; Τὰ ἔντομα δισχιζοῦσι διὰ τοῦ ῥύγχους αὐτῶν τὰ πέτραια τῶν ἀνθέων, τὰ μικρὰ πτηνὰ πλήττουσι διὰ τοῦ ῥάμφους των τὰ ἔντομα, ὁ ἰέραξ διανοίγει τὴν κοιλίαν τῶν πτηνῶν, οἱ λέοντες βρυχῶντι ἐν ταῖς ἐρήμοις, καὶ αἱ φάλιλαι θηρεύουσιν ἐν τῇ ἀπειρίᾳ τῶν θλασσῶν.—ἀλλὰ πρὸς τί ὑπάρχουσι ταῦτα; Αἱ δικυγεῖς πηγαὶ ἐξεκποῦσιν ἐν τῇ ἐρημίᾳ τῶν ὄσων θελατικὰ κάτοπτρα περιβαλλόμενα ὑπὸ δαφνοειδῶν κλημηκτίδων, οἱ ῥύακες κελαρύζοντες κατέρχονται ἀπὸ τοῦ λόφου, οἱ ἀργυροειδεῖς ποταμοὶ καταλείπουν τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς τοὺς μεγάλους ποταμοὺς, ἔνθα μετ' αὐτῶν ἐμπέσωσιν εἰς τὰ βόθη τῶν ὠκεανῶν καὶ κακεὶ ἀπολέσωσιν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὑπαρξίν των πλούσιαι καὶ λαμπραὶ ἀνθοδέσμη γεννῶνται καὶ ἀποθνήσκουσιν εἰς τὰ σκοτεινὰ βόθη τῶν θλασσῶν, τυγχάνουσαι μόνον τῆς ἐπισκέψεως τῶν ζωοφύτων καὶ τῶν κοραλίων, καὶ ὑπὸ τῆς Οὐρανίης ἔλξεως, ἡ ἀμπωτις καὶ ἡ πλήμμυρα τῶν θλασσῶν λικνίζουσιν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡπείρου εἰς τὴν ἑτέραν τὸν βαρὺν καὶ ἀκαταμέτρητον αὐτῶν ὄγκον.—ἀλλὰ πρὸς τί ὠφελοῦσι πάντα ταῦτα; Ἡ εὐρεῖα αὕτη φύσις βραδίξει ἀπαθῶς ὡς κολοσσαϊὸς τις μηχανισμὸς, τὰ πράγματα ἀναγεοῦνται ἀδιαλείπτως, καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε ἢ ἐφήμερος ἄτομος, ἥτις φαίνεται καὶ ἀφκνίζεται ταχέως. Τοῦ ἀπείρου τούτου σύμπαντος ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν σχεδὸν γινώσκει καὶ περ νομίζων ὅτι τὰ πάντα γινώσκει, καταναλίσκει δὲ ἄλλως τὸν βίον αὐτοῦ εἰς ἄλλας ἀσχολίας. Πρὸ τῆς δημιουργίης τοῦ ἀνθρώπου,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias
 Restrictions apply.

πάσκι αἱ ἀρμονίαι αὐταὶ ἠκούοντο καὶ σήμερον. Ἄλλ' ὑπὸ τίνων ὤτων; Πάντα ταῦτα ὑπῆρχον πρὸ αὐτοῦ! Πάντα ταῦτα θὰ ὑπάρχωσιν ἴσως μετ' αὐτόν! Πάντα ταῦτα θὰ ὑπάρξωσι καὶ ἄνευ αὐτοῦ! Πρὸς τί αὐτὴ ἡ δημιουργία; Διὰ τί ἡ διάνοιά μου ἐρευνῶσα τὸ βῆθος τοῦτο δὲν λαμβάνει οὐδεμίαν ἀπόκρισιν; Πρὸς τί ὁ Θεὸς ἐποίησε τὴν γῆν ταύτην, καὶ τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἄλλων κόσμων; Καὶ διὰ τί, βλέπων τὴν ἀνησυχίαν τῆς ψυχῆς μου, ἀφίνει αὐτὴν νὰ ἀπόλλυται ἐν τῇ ἀβύσσῳ τῆς ἀμαθείας, ὡς εἰ ὁ Δημιουργὸς δὲν ἐγίνωσκε πλειότερον τὴν σκέψιν ταύτην, ἢ ὅσον τὸν κόκκον τῆς κόνεως τῆς φερομένης ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἢ ὅσον τὴν σταγόνα τοῦ ὕδατος τὴν ἀπολλυμένην ἐν τῷ ποταμῷ πρὸ τῶν ποδῶν μου; Πρὸς τί ταῦτα ὑπάρχουσι; Πρὸς τί χρησιμεύουσιν ταῦτα; Τί μέλει τῷ Θεῷ ἂν ὑπάρχη εἰς κόσμος, ἑκατόν, μύριοι, ἢ μηδέν; Τίς εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου τούτου; Ἄπκξ ἔτι, εἰς τί καὶ πρὸς τί χρησιμεύει, καὶ διὰ τί, ὦ Θεέ! διὰ τί ἡ δημιουργία ὑπάρχει; . . . Τὸ φοβερὸν αὐτὸ σύνολον ἔχει σκοπὸν τινὰ ὅμως. . . Τὸ κάλυμμα τοῦτο κρύπτει πρόβλημα ἄπειρον, ὅπερ περιβάλλει καὶ ἐκμηδενίζει πάντας ἡμᾶς.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπεχώρησα σιωπηλὸς, τυφλώτων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀδυνατῶν νὰ ἴδω. Ὁ Ἥλιος ἔδυσε, ὁ Σηκουάνας ἐξηκολούθει σιωπηλῶς τὴν πορείαν του, ὁ μανδύας τῆς ἐσπέρας ἠπλώθη ἐπὶ τὴν μεγάλην πόλιν, καὶ ἀπωλέσθη πικρευθὺς ἐν τῷ θαρῦσι, ὅστις πρὸς στιγμὴν εἶχε πύσει ἀκουόμενος ὑπ' ἐμοῦ. Ἐκτοτε, πολλάκις αἱ αὐταὶ σκέψεις μὲ προσέβλασαν

πολλάκις ἠσθάνθη ἐκυτὸν ἰσχύμενον κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπὸ τῆς ἀλύτου ταχύτης ἐρωτήσεως. Πρὸς τί ὁ κόσμος ὑπάρχει; Καὶ πάντοτε τὸ κενὸν καὶ ἡ σιωπὴ ἔπεσαν εἰς τὴν ψυχὴν μου. Οἴμοι! Ἄν τὸ ὠμολόγουν, θὰ ἠδυνάμην ἔτι νὰ προσθέσω, ὅτι ἐρώτησις τρομερωτέρη καὶ μᾶλλον τυχάσσουσα ἠκολούθησε πολλάκις τὴν πρώτην. Ἀκολουθοῦσα τὴν ἀπλοῦς ταχύτην κίνησιν τῆς φύσεως, ἡ ψυχὴ μου πολλάκις ὑπερέβη τὸν χρόνον καὶ ἠρώτησεν ἐκυτὴν ποῦ θὰ εἶνε μετὰ ἑκκτὸν ἔτη ὕστερον. Καὶ ἀκολουθοῦσα νὰ ρίπτῃ τὸ βλέμμα αὐτῆς πρὸς τὰ ἔμπροσθ, ἠρώτησεν ἐκυτὴν μετ' ἀπεριγράπτου αἰσθήματος φρίκης, ποῦ θὰ εἶνε μετὰ χίλια ἔτη. Καὶ συνεχίζουσα τὴν πτησίντης, εἶδεν ὅτι μετὰ ἑκκτὸν χιλιάδας ἐτῶν θὰ ὑπάρχῃ ἀκόμη, καὶ ἠρώτησεν ἐκυτὴν τί θὰ εἶνε κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον. Καὶ εἰσδυομένη ἔτι καὶ ἔτι προρρωτέρω εἰς τὴν ἄβυσσον, ἔφερεν ἑαυτὴν ἀκόπως εἰς ἑκκατομμύριον ἐτῶν. Καὶ πέραν τῆς γραμμῆς ἐκείνης, πέραν τοῦ σημείου ἐκείνου ἀνεφίκτου τῆ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ, ἐφαντάσθη νέαν γραμμὴν τοῦ αὐτοῦ μήκους· ἔπειτα τὸ δεύτερον ἑκατομμύριον τῶν ἐτῶν, εἶδε διαδεχόμενον τρίτον, τέταρτον, ἑκκατον, ἑκατοστόν. Καὶ ἤδη ἐν τῇ αἰωνιότητι εἶδεν ὅτι χρόνος δὲν ὑπάρχει, καὶ ὅτι ἡ αἰωνιότης εἶνε ἀκίνητος... Ὅφείλω νὰ τὸ εἶπω, ἐνίοτε ἡ τελευταία αὕτη σκέψις ἐγένετο οὕτω φοβερὰ πρὸ τοῦ ἀδυσωπήτου τέλους, ὅπερ ἀνχμῆνει ἡμᾶς, ὥστε ἠφάνιζεν ἐξ ἐμυτοῦ τὸ αἶσθημα τῆς ἰδίης προσωπικότητος, ὡς ἂν ἀλθθῶς ἡ ἀστήρικτος αὕτη εἰκὼν, ἐκάλει ἡμᾶς νὰ ἐλπίσωμεν τὴν γα-

λήνην ἐν τῷ θανάτῳ, ἢ ὡς ἀνὴ θέα αὕτη, ἄγαν εὐρεῖα δι' ἀνθρωπίνην κεφαλὴν, εἶχε διερρήξει τὴν κεφαλὴν ταύτην, καὶ μὲ ἐκβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σωφρόνων.

Ἴσως ἔχω ἄδικον διακοινωνῶν ὑμῖν οὕτω τὰς προσωπικὰς ἐντυπώσεις μου. Ἀλλὰ κατὰ βάθος, δὲν ὑπάρχει ἐνταῦθα ζήτημα προσωπικότητος, εἶνε μελέτη ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ ἀνατόμου, ὅστις ἐρευνᾷ βαθέως ἄγνωστον πληγὴν. Καὶ ἂν ὁ ἀστρονόμος στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδίας παρατηρήσεως ὅπως ὀρίση τὸ ἑαυτοῦ σύστημα, ἂν ὁ χημικὸς ὁμιλῇ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ χωνευτηρίου του καὶ κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ἀναλύσεις, ἂν ὁ φυσικὸς ἐξετάξῃ τὴν φύσιν διὰ τῆς πείρας τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν, δὲν εἶνε λογικὸν ὁ φιλοσοφῶν νὰ ἀνακοινοῖ, ὅπως οὗτοι, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ σκέψεων, καὶ ἐνίοτε νὰ ἐμπιστευέται τῷ ἀκρωμένῳ αὐτοῦ τὰς ἀνησυχίας, καὶ τοὺς πόνους τῆς ψυχῆς του; Τοῦλάχιστον ἐν τούτῳ ὑπάρχει ἔργον βαθείας ἐιλικρινείας, καὶ τεκμήριον λόγου ἀνεξαρτήτου, ὅστις δὲν εἶνε ἡγῶ οὐδεμιᾶς μερίδος, οὐδενὸς συστήματος.

Ναὶ, τὸ ἄπειρον τοῦτο πρόβλημα τοῦ καθολικοῦ τέλους τοῦ κόσμου, περιβάλλει ἡμᾶς ἐν τοῖς βάθεσιν αὐτοῦ, καὶ δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ κρίνωμεν οὔτε νὰ λύσωμεν αὐτό. Φερόμεθα ὑπ' αὐτοῦ, ὡς τὸ μικροσκοπικὸν ζωῦφιον ἀφανιζόμενον εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς θαλάσσης, καὶ ἀποπειρώμενον νὰ εὕρῃ τὸν λόγον τῆς πλημμύρας καὶ τῆς ἀμπώτιδος τῶν ὑδάτων.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifirako Apothetirio Dimosias
Restrictions apply.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ο ΘΕΟΣ

Ἡ θεολογία διὰ τῆς Ἐπιστήμης.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifirako Apothetirio Dimosias
Restrictions apply.

Ο ΘΕΟΣ

Ὁ Θεὸς ἐν τῇ φύσει, ζῶσα δύναμις καὶ προσωπικῆ, αἴτιον τῶν ἀτομικῶν κινήσεων, νόμος τῶν φαινομένων, διακοσμητὴς τῆς ἁρμονίας, ἀρετὴ καὶ στήριγμα τοῦ κόσμου.—Ὁ ἄνθρωπος πλάττει τὸν Θεὸν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα.—Πλάνη τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ. Ὁ Ἕλληνας φιλόσοφος Ξενοφάνης πρὸ 2,400 ἐτῶν.—Ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀγνωστος.—Οὐδὲν ἀνθρώπινον σύστημα δύναται νὰ ἔβρισκῃ αὐτόν.—Διάφοροι μορφαὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους.—Ὁ Θεὸς τῆς ἐπιστήμης.—Τελευταῖαι ἔψεις τῆς διδασκαλίας.—Καθολικὸν συμπέρασμα.—Ἐπίλογος.

Ὁ τρόπος δι' οὗ σκοποῦμεν νὰ περάνωμεν τὴν γενικὴν ἀπόδειξιν εἶνε μᾶλλον σύνοψις ἢ ἐπίλογος, καὶ ἂν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ποίησις καὶ ἡ ἐπιστήμη ἔχουσι ἐσωτάτην συνάφειαν ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς φύσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ παρεμποδίσωμεν τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ποιητικοῦ αἰσθημάτος ἐν ταῖς τελευταῖαις ἐντυπώσεις τοῦ θεήματος τοῦ κόσμου εἰς τὴν ἡμετέραν διάνοιαν.

Μόλις θὰ ἦτο ἡμῖν ἀναγκαῖον νὰ ἀφιερῶσωμεν εἰδικὴν μελέτην εἰς τὸ περὶ Θεοῦ ζήτημα, διότι ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐπολεμήσαμεν ἀπὸ τῶν πρώ-

των σελίδων τῆς παρούσης πραγματείας καὶ πάντα

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiriako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

ἡμῶν τὰ ἰδιαιτέρα συμπεράσματα ἔληξαν εἰς τὸ ὑπέρ-
 ταιον τοῦτο τέλος. Ἀλλὰ καλὸν εἶνε νὰ ἐπιστέψωμεν
 ταῦτα διὰ καθολικοῦ τινος συμπεράσματος. Ὅπως ὁ
 φυσιοδίφης, ὁ βοτανικὸς, ὁ γεωμέτρης, ὁ χωρομέτρης
 ὁ καλλιτέχνης ἢ ὁ ποιητής, ἀφοῦ ἐξετάσωσι τὰ κα-
 θέκαστα τοπίου τινός, καὶ ὑπερβῶσι τὸν λόγον οὐ τι-
 νος ἢ κλιτύς ὑπέγκειται τῶν ἐπισκοπούμενων θέσεων,
 στρέφει ὅπως θεωρήσῃ δι' ἑνὸς βλέμματος, τὸ σύνολον
 τοῦ τοπίου ἐκείνου, καὶ περιλάβῃ ἐν τῷ μεγάλῳ αὐ-
 τοῦ τὸ καθολικὸν σχέδιον καὶ τὸ κάλλος τοῦ πικροά-
 ματος, οὕτω μετὰ τὰς μερικὰς μελέτας περὶ τῶν νόμων
 τῆς ὕλης καὶ τῶν τῆς ζωῆς καλὸν εἶνε νὰ ἐπανέρχε-
 ται τις καὶ μετὰ ἡσυχίας νὰ θαυμάζῃ. Τὸ βλέμμα
 τῆς ψυχῆς ἀγαπᾷ νὰ φωτίζηται ἐκ τῆς οὐρανίας λάμ-
 ψεως, ἣς πληροῦται ἡ φύσις. Ἐνταῦθα δὲν εἶνε πλεόν
 ἢ συζήτησις ἀλλ' ἡ θέα τοῦ φωτός καὶ τῆς ζωῆς, ἄ-
 τινα ἀκτινοβολοῦσιν ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ, στίλλουσιν ἐν
 τῇ λάμπει τῶν ἀνθέων, καὶ μαρμαρῶσουσιν ἐν ταῖς
 χρώμασιν αὐτῶν, κυκλοφοροῦσιν ὑπὸ τὰ φυλλώματα
 τῶν δασῶν, καὶ περιβάλλουσι τὰ ἀναριθμήτα ὄντα
 τὰ κινούμενα ἐν τῷ κόλπῳ τῆς φύσεως. Μετὰ τὴν
 δύνανμιν, μετὰ τὴν σοφίαν, μετὰ τὸ πνεῦμα, διακρί-
 νεται ἡ ἄσκητος ἀγαθότης, ἡ παγκόσμιος στοργή. Ὀν-
 τος πάντοτε μυστηριώδους, ἐπιχέοντος ἐν διαδοχῇ
 ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κόσμου τὰ ἀναριθμήτους μορ-
 φὰς ζωῆς, ἧτις δικιωνίζονται διὰ τῆς ἀγάπης καὶ οὐ-
 δέποτε ἀποσβέννυται.

Ἡ σχέσις τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἔδειξεν ἡμῖν τὴν

ἐνότητά τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ ὅλης τῆς ἐφημέρου μορφῆς τῆς κινήσεως· διὰ τῆς συνθέσεως, τὸ πνεῦμα ὑψοῦται εἰς τὴν ἔννοιαν ἐνιαίου τινὸς νόμου, νόμου καὶ δυνάμεως παγκοσμίου, αἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ ἐνέργεια τῆς θείας διανοίας. Φῶς, θερμότης, ἠλεκτρισμός, μαγνητισμός, ἑλξίς, συγγένεια, φυτική ζωὴ, ὁρμήφυτον, νοῦς, ἔχουσι τὴν πηγὴν αὐτῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τὸ συνάισθημα τοῦ ὄρατου, ἡ αἰσθητικὴ τῶν ἐπιστημῶν, ἡ μαθηματικὴ ἁρμονία, ἡ γεωμετρία, περιεχόμενοι διὰ λάμψεως τῆς πολλαπλῆς ταύτης δυνάμεις καὶ περιβάλλουσι ταύτας διὰ τοῦ ἀρώματος τοῦ ιδεώδους. Ὑπὸ οἰανδήποτε ὄψιν τὸ μελετῶν πνεῦμα καὶ ἂν ἐρευνᾷ τὴν φύσιν, εὐρίσκει ὁδὸν ἄγουσαν εἰς τὸν Θεόν, δύνανται ζῶσαν, ἧς νομίζει τις ὅτι αἰσθάνεται τοὺς παλμούς ὑπὸ πάσης τῆς μορφῆς τοῦ παγκοσμίου ἔργου, ἀπὸ τῆς συστολῆς τῆς εὐαισθητοῦ ὀνοκλείας, μέχρι τοῦ ἐρρυθμοῦ ἄσματος τοῦ πρωϊνοῦ κορυδαλοῦ. Τὸ πᾶν εἶνε ἀριθμός, σχέσις, ἁρμονία, ἀποκάλυψις νοητικῆς ἀρχῆς ἐνεργούσης παγκοσμίως καὶ αἰωνίως. Ὁ Θεὸς δὲν εἶνε λοιπὸν, ὅπως ἔλεγεν ὁ Λουθηρος «κενὴ εἰκὼν, ἐφ' ἧς ἄλλη ἐπιγραφὴ δὲν ὑπάρχει ἢ ἐκεῖνη, ἣν ἡμεῖς ἐπιγράφομεν.» Εἶνε, τοῦ παντίου, ἡ νοήμων δύναμις, παγκόσμιος καὶ ἀόρατος, κατὰσκευάζουσα αἰωνίως τὸ ἔργον τῆς φύσεως. Καὶ μόνον αἰσθάνομενοι τὴν αἰωνίαν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ τούτου, κατὰνοοῦμεν τοὺς λόγους τοῦ Λεβηθητίου· «ὑπάρχει μετὰφυτικὴ, γεωμετρικὴ, ἠθικὴ, πανταχοῦ.»

Καὶ τὸν ἀρχαῖον ἀφορισμὸν τοῦ Πλάτωνος « Ἄει ὁ Θεὸς γεωμετερεῖ. »

Μακρὰν τῆς τύβης τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἐν τῷ ἀνχωρητηρίῳ τῆς ἡσύχου ἐρημίας ἐπιτρέπεται τῇ ψυχῇ νὰ θεωρήσῃ κατὰ πρόσωπον τὴν δόξαν τοῦ ἀοράτου ἀποκλυπτομένην διὰ τοῦ ὄρατου. Οὕτω δὲ διορώσα τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς Γῆς, ἡ ψυχὴ ἀνῆψούτκι εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀληθοῦς.¹ Ὁ μεμακρυσμένος θόρυβος τοῦ ὠκεανοῦ, τὰ ἔρημα τοπία, τὰ ἐν σιγῇ μειδιῶντα ὕδατα, τὰ ἐν ὑπνῷ στεναζόντα δάση, τὰ ὑπερήφανα καὶ ἐγρηγοροῦντα ὄρη τὰ πάντα ὑπόθεν ἐπισκοποῦντα, εἶνε αἰσθηταὶ ἐκδηλώσεις τῆς δυνάμεως τῆς ἀγρυπνούσης ἐν τῷ βῆθει τῶν πραγμάτων. Πολλάκις παρεδόθην εἰς τὴν γλυκεῖάν σου θέαν, ὠζῶσα τῆς φύσεως λαμπρότης, καὶ πάντοτε ἠσθάνθη, ὅτι ἄφατος ποίησις σὲ περιέβαλε διὰ τῶν θωπειῶν τῆς. Ὅτε ἡ ψυχὴ μου ἀφίνετο νὰ κορροθῇ ὑπὸ τῆς μαγεῖας τῆς καλλονῆς σου, ἤκουεν ἀγνώστους ἤχους ἐξερχομένους ἐκ τῶν συμφωνιῶν σου. Σικαὶ τῆς ἐσπέρας, αἵτινες κυμαίνεσθε ἐπὶ τῆς κλιτύος τῶν ὀρέων, ἀρώματα κατερχόμενα ἀπὸ τῶν δασῶν, ἐπικλίνοντα ἄνθη, ἅτινα περιστέλλετε τὰ χεῖλη σας, ὑπόκωφοι τοῦ ὠκεανοῦ θόρυβοι, οὐ τινος ἡ φωνὴ οὐδέποτε σθέννυται, βαθεῖα γαλήνη καταστέρων νυκτῶν! σεῖς μοὶ ἐλάλησατε περὶ τοῦ Θεοῦ μετ' εὐγλωττίας κατανυκτικωτέρας καὶ ἰσχυροτέρας τῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἐν ἡμῖν ἡ

¹ Ascensio mentis in Deum per Stalias rerum creatarum Bel-larmin.

ψυχὴ μου εὔρε τὴν τρυφερὰν σποργὴν μητρὸς, τὴν ἄ-
 δολον ἀγχιθότητα τῆς ἀθωότητος, καὶ ὅτε ἀπεκοι-
 μήθη ἐν τοῖς κόλποις σου ἠγέρθη ἐν τῇ χαρᾷ καὶ τῇ
 εὐτυχίᾳ. Λαμπροὶ χρωματισμοὶ τοῦ λυκαυγῆος! μα-
 γευτικαὶ ἀκτίνες τοῦ οἰχομένου φωτός! μελέται τῶν
 ἐρήμων δενδρστοιχιῶν! φυλάττετε εἰς τοὺς ἀγαπῶν-
 τας ὑμᾶς θελκτικὰς στιγμὰς μέθης! Τὰ κρίνα ἀνοί-
 γουσι καὶ πίνουσι μετ' ἐκστάσεως τὸ ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ
 κατερχόμενον φῶς! Κατὰ τὰς ὥρας ταύτας ἡ ψυχὴ
 γίνεται ἄνθος, ἀναπνέουσα μετ' ἀπληστίας τὴν Οὐ-
 ράνιον λαμπρότητα! Ἡ ἀτμόσφαιρα δὲν εἶνε πλέον
 μίγμα ἀερίου, τὰ φυτὰ δὲν εἶνε μόνον ἔνωσις ἀτόμων
 ἀνθρακος ἢ ὑδρογόνου, τὰ ἀρώματα δὲν εἶνε μόνον μόρια
 ἀνκίσθητα διχχεόμενα τὴν ἐσπέραν ὅπως διαφυλάξωσι
 τὰ ἄνθη ἀπὸ τοῦ ψύχους, ἡ ἀρωματώδης αἴθρα δὲν εἶνε
 μόνον ρεῦμα ἀέρος, τὰ νέφη δὲν εἶνε πλέον πομφόλυ-
 γες ὑδατωδῶν ἀτμῶν, ἡ φύσις δὲν εἶνε μόνον χημικὸν
 ἢ φυσικὸν ἐργαστήριον· ἀλλ' αἰσθάνεται τις ὑπέρτα-
 τόν τινα νόμον ἀρμονίας, τάξεως, κάλλους, διευθύ-
 νοντα τὴν σύγχρονον πορείαν παντὸς πράγματος, πε-
 ριβάλλοντα καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν ὄντων δι' ἐπαγρυ-
 πνήσεως ἐμφύτου, φυλάττοντα ἀκριβῶς τὸν θησαυρὸν
 τῆς ζωῆς ἐν ὄλῳ αὐτῆς τῷ πλούτῳ, ἥτις διὰ αἰω-
 νίου ἀναγεννήσεως ἀνελίσσει ἐν ἀμεταβλήτῳ δυνάμει
 τὴν δημιουργηθεῖσαν γονιμότητα. Ἐν πάσῃ ταύτῃ τῇ
 φύσει ὑπάρχει εἶδος παγκοσμίου κάλλους, πρὸς ὃ ἐξο-
 μοῦται ἡ ψυχὴ αὐτὸ ἀναπνέουσα, ὥσκει τὸ ὅλως
 ἰδεῶδες τοῦτο κάλλος ἀνῆκε μόνον εἰς τὴν χώραν τοῦ

πνεύματος. Ἄστρον πρόδρομον τῆς νυκτός! ἄρκυ τῆς ἄρκτου! μεγαλοπρέπεια τῶν ἀστέρων! μυστηριώδεις ἀπόψεις τῶν ἀχανῶν ἀβύσσων! Τίς ὀφθαλμὸς γινώσκων τὰ πλοῦτή σας δύναται νὰ σὰς βλέπη μετ' ἀδιαφορίας; Πόσα βλέμματτα ἐν συννοίᾳ δὲν ἐπληκνήθησαν μετὰξὺ τῶν ἐρήμων σας, ὧ ἐρημίαι τοῦ ἀπείρου κενοῦ! Πόσαι διάνοιαι ἀνήσυχοι περιηγήθησαν ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην νῆσον τοῦ ἀκτινοβόλου ἀρχιπελάγους σας! Καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀπουσίας καὶ τῶν μελγχολικῶν διχθέσεων, πόσα βλέφαρα δὲν κατέπεσον ὑγρά ἐπὶ ὀφθαλμῶν προσηλωμένων εἰς ἀστέρων τινὰ προσφιλῆ!

Ταῦτα, διότι ἡ φύσις ἔχει γλυκεῖς λόγους ἐπὶ τῶν χειλέων της, θησαυροὺς ἀγάπης ἐπὶ τῶν βλεμμάτων της, κισθήματα ἐξαίρετου στοργῆς ἐν τῇ καρδίᾳ της· διότι δὲν ὑπάρχει μόνον ἐν σωματικῷ τινι ὀργανισμῷ, ἀλλὰ μετέχει ζωῆς καὶ ψυχῆς. Ὅστις δὲν διεῖδε ἢ τὴν ὑλικὴν αὐτῆς ὄψιν, γινώσκει αὐτὴν μόνον κατὰ τὸ ἦμισυ. Τὸ ἐσωτερικὸν κάλλος τῶν πραγμάτων εἶνε ἐπίσης ἀληθὲς καὶ βέβαιον, ὡς καὶ ἡ χημικὴ αὐτῆς σύνθεσις. Ἡ ἀρμονία τοῦ κόσμου, δὲν εἶνε ὀλιγώτερον ἀξίον προσοχῆς, ἢ ἡ μηχανικὴ αὐτῆς κίνησις. Ἡ νουνεχὴς διεύθυνσις τοῦ σύμπαντος πρέπει νὰ βεβαιουῖται διὰ τοῦ αὐτοῦ δικαίου, δι' οὗ καὶ ἡ μαθηματικὴ διατύπωσις τῶν νόμων. Ἐπιμένων τις νὰ βλέπη τὴν δημιουργίαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ σώματος οὐδέποτε δὲ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πνεύματος, ἐκουσίως μένει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Ἐξείσομεν καλῶς ὅτι εἰ ἡμέτεροι ἀντί-

πάλι θά ἀντείπωσιν ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει ὀφθαλμοὺς
 καὶ ὅτι εἶνε ἐκ γενετῆς τυφλόν, καὶ ὅτι πᾶσα δικθε-
 εαίωσις, ἧς δὲν ἐγένετο διὰ τοῦ σωματικοῦ ὀφθαλμοῦ
 οὐδὲν κῦρος ἔχει. Ἀλλ' αὕτη εἶνε ἀυθαίρετος ὑπόθεσις,
 λίαν κᾶκῶς αὕτη καθ' ἑκυτὴν τεθεμελιωμένη. Εἶδομεν
 ὅτι δὲν δύναται ἐν συνειδήσει νὰ διαμφοισθητήση τις τὰς
 ἀληθείας τῆς νοητικῆς τάξεως, καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ κρίσει
 ἡμῶν καίται ἡ βεδοιότης πάσης ἀληθείας. Θὰ παρέλ-
 θωμεν λοιπὸν ἀτακχῶς τὰς θλιβεράς ταύτας ἀντιρρή-
 σεις. Τὸ καθ' ἡμᾶς ἡ φύσις εἶνε ὃν ἔμψυχον καὶ ζῶν
 πρὸς δὲ εἶνε φίλη, πάντοτε παροῦσα, ὀμιλοῦσα ἡμῶν
 διὰ τῶν χρωμάτων, τῶν σχημάτων, τῶν ἡχῶν, τῶν
 κινήσεων αὐτῆς· ἔχει μειδιάματα πρὸς πάσας ἡμῶν
 τὰς χαρὰς, στεναγμοὺς πρὸς πάσας ἡμῶν τὰς λύπας,
 συμπαιθεῖας, πρὸς πάσας ἡμῶν τὰς ἐμπνεύσεις. Τέκνον
 τῆς Γῆς, ὁ ὀργκνισμὸς ἡμῶν μετέχει πασῶν τῶν δονή-
 σεων τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ζωὴν τῆς φύσεως. Ἐννοεῖ
 ταύτας, κοινωνεῖ αὐτῶν, καὶ καταλείπει ἐν τῷ ἡμετέρῳ
 ὄντι βαθεῖαν ἀντήχησιν, ἂν δὲν διέφθειρεν ἡμᾶς ἡ τέ-
 χνη. Θυγάτηρ τῆς ἀρχῆς τῆς δημιουργίας, ἡ ψυχὴ ἡμῶν
 εὐρίσκει τὸ ἄπειρον ἐν τῇ φύσει. Εἰς τὴν πνευματικὴν
 ἐπιστήμην δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἀπέναντι ἀλλήλων
 αὐτόματος μηχανισμοὶ καὶ Θεὸς ἀνακεχωρητῶς ἐν τῇ
 ἀπολύτῳ αὐτοῦ ἀκινήσει. Ὁ Θεὸς εἶνε ἡ δύναμις καὶ
 ἡ ἐνέργεια τῆς φύσεως· ζῆ ἐν αὐτῇ, καὶ αὕτη ἐν αὐτῷ·
 τὸ πνεῦμα γίνεται αἰσθητὸν διὰ μέσου τῶν μεταβαλ-
 λομένων μορφῶν τῆς ὕλης. Ναι, ἡ φύσις ἔχει ἀρμονίας
 εἰς τὴν ψυχὴν. Ναι, ἔχει εἰκόνας εἰς τὴν φαντασίαν.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Ist
 Restrictions apply.

Ναί, ἔχει ἀγαθὰ εἰς τὴν φιλοδοξίαν τοῦ πνεύματος. Ναί, ἔχει φοργὴν εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῆς καρδίας. Διότι δὲν εἶνε ζένη πρὸς ἡμᾶς, δὲν ἀποχωρίζεται ἡμῶν, ἀλλ' ἀποτελοῦμεν ἐν μετ' αὐτῆς.

Ἡ ζῶσα λοιπὸν δύναμις τῆς φύσεως, ἡ ἠθικὴ αὕτη ζωὴ ἡ ἐδρεύουσα ἐν αὐτῇ, ὁ ὄργανισμὸς οὗτος τοῦ τέλους τῶν πραγμάτων, ἡ φρόνησις καὶ ἡ παντοδυναμία αὕτη ἐν τῇ συντηρήσει τῆς δημιουργίας; ἡ ἐσωτάτη αὕτη κοινωνία πνεύματος παγκοσμίου καὶ πάντων τῶν ἄλλων ὄντων· τί ἄλλο εἶνε ἢ ἡ ἀποκάλυψις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ; Τί ἄλλο εἶνε ἢ ἡ ἐκδήλωσις διανοίας δημιουργοῦ, ἀπείρου, αἰωνίου; Τί εἶνε ἡ ἐκλεκτικὴ δύναμις τῶν φυτῶν, τὸ ἀνεξήγητον ὀρμέμφυτον τῶν ζώων, ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ ἀνθρώπου; Τί εἶνε ἡ κυβέρνησις τῆς γήινης ζωῆς, ἡ περιφορὰ αὐτῆς περὶ τὴν ἐστίαν τοῦ φωτός καὶ τῆς θερμότητός της, αἱ οὐράνιοι περιστροφὰι τῶν ἡλίων ἐν τῷ κενῷ, ἡ παγκόσμιος κίνησις τῶν ἀνκριθιμῆτων κόσμων, οἵτινες φέρονται ὀμοῦ ἐν τῷ ἀπείρῳ, ἢ ἡ ζῶσα φανέρωσις καὶ ὑπερτάτη πῆς ἀπροσπελάστου θελήσεως, ἥτις κρατεῖ ἅπαντα τὸν κόσμον ἐν τῇ ἑαυτῆς παντοδυναμίᾳ, καὶ πάντα τὰ σκότῃ ἡμῶν ἐν τῷ ἑαυτῆς φωτί; Τί εἶνε ἡ πνευματικὴ ὄψις τῆς φύσεως; ἢ ἡ ὠχρὰ ἀκτινοβολία τοῦ αἰωνίου κάλλους; ἄγνωστος λαμπρότης, ἣν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἐφθαρμένοι ὑπὸ τῶν ψευδῶν λάμπσεων τῆς γῆς, μόλις δύνανται νὰ δίδωσι κατὰ τὰς ἀγίας καὶ εὐλογημένας ῥακας, καθ' ἃς τὸ θεῖον "Ὁν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν παρουσίαν του.

Οἱ νόμοι τῆς φύσεως ἀπέδειξαν ἡμῖν τὴν ὑπαρξίν διακοσμοῦντος Νοῦ. Εἶνε οὐ μόνον σταθεροί, λέγει ὁ sir John Herschel,¹ ἀλλὰ σύμφωνοι, εὐνόητοι. Εἶνε εὐκόλον νὰ καταλάβῃ τις αὐτοὺς βοηθείᾳ ἐρευνῶν τι-
νων ἐπιτηδειοτέρων νὰ κινήσωσι τὴν περιεργίαν ἢ νὰ
σβύσωσιν αὐτήν· ἂν ἀνήκομεν εἰς ἄλλον τινὰ πλανή-
την καὶ ἐφερόμεθα αἴφνης εἰς τινὰ τῶν ἡμετέρων κοι-
νωνιῶν, καὶ παρετηροῦμεν τὸ αὐτόθι συμβαῖνον, θὰ
εἴμεθα κατ' ἀρχὰς ἐν στενοχωρίᾳ νὰ εἴπωμεν ἂν ἡ
κοινωνία αὕτη ὑπακούει εἰς νόμους. Ἄν, δυνηθέντες
νὰ ἀνακαλύψωμεν ὅτι ἰσχυρίζεται ἔχουσα τοιοῦτους,
ἐπειρώμεθα νὰ ἀναζητήσωμεν, συμφώνως πρὸς τὰ ἦθη
καὶ τὰ συμπρακτοῦντα αὐτοῖς ἀποτελέσματα,
τίνες εἶνε οἱ νόμοι οὗτοι, ἐν τίνι πνεύματι συνελή-
φθησαν, δὲν ἠθέλομεν εὖρει ἴσως μεγάλας δυσχερείας
εἰς τὸ νὰ ἀποκαλύψωμεν κανόνας ἐφαρμοστέους εἰς
ἰδιαιτέρας περιπτώσεις· ἀλλ' ἂν ἠθέλομεν νὰ γενι-
κεύσωμεν, ἂν ἐδοκιμάζομεν νὰ ἐννοήσωμεν πρωτεύου-
σας τινὰς ἀρχὰς, τὸ σύνολον τῶν πρακτοῦντων, τῶν
ἀντιφάσεων, αἵτινες θὰ ἀνεφαίνοντο πανταχόθεν θὰ
μας ἀπέτρεπον παραχρῆμα ἀπὸ ἀκριβεστέρας ἐξετά-
σεως, ἢ ἠθέλον μάς πείσει ὅτι τὸ ζητούμενον δὲν
ὑπάρχει. Ἐν τῇ φύσει συμβαίνει τὸ ἄντικτιον. Δὲν εὐ-
ρίσκει τις ἐν ταύτῃ διαφωνίας, ἀντιφάσεις, δὲν ἀπαντᾷ
ἀλλ' ἡ ἀρμονίαν. Οὐδέποτε τις ἀναγκάζεται νὰ λη-
σμονήσῃ ὅτι ἔμαθεν ἄπαξ. Ὅταν οἱ κανόνες καθολι-
κεύωνται, αἱ φαινόμενα ἐξαιρέσεις ἀποβαίνουσι κανο-

¹ On the study of the natural philosophy.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

νικαί. Ἀμφιβολίαι τις ἐν τῇ ὑψηλῇ αὐτῆς νομοθεσίᾳ εἶνε ὁμοίως ἀνήκουστος ὡς καὶ προῆξίς παρανοηθεῖσα.

Τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης μετεμόρφωσαν λοιπὸν τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ λοιποῦ παριστώσιν αὐτὴν ὑπὸ ὅλως διάφορον ὄψιν ἢ μέχρι σήμερον. Ἡ νέα αὕτη ὄψις εἶνε συγχρόνως καὶ ἀπειροτέρη καὶ δυσκολωτέρη πρὸς κατὰληψιν. Δυνάμεθα ὅμως τοῦλάχιστον νὰ ἐννοήσωμεν, ἂν οὐχὶ νὰ ἱχνογραφήσωμεν, τὸ σύνολον τῆς βαθμιαίας ταύτης ἐπὶ τὰ κρείττω, μεταμορφώσεως.

Ἡ ἄγνοια ὑπέλαβεν ἄνθρωπον τὸν Θεόν· ἡ ἐπιστήμη ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν προσήκουσαν θέσιν. Ἄλλοτε, ὁ Θεὸς ὑπῆρξεν ἄνθρωπος. Ἡδὴ εἶνε Θεός. Ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ ὡς ὄντος ἀνθρωπομόρφου ἐξελίσσεται κατὰ μικρόν. Διότι ἡ μορφή, ὁ ὅρισμός, ὁ χρόνος, ἡ διάρκειαι, τὸ μέτρον, ὁ βαθμὸς δυνάμεως ἢ ἐνεργείας, ἡ κτησίς γνώσεων δὲν ἀρμόζουσιν εἰς τὸν Θεόν. Καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα κρύπτει ἔννοιαν ἀτελεῆ καὶ ἔπρεπε νὰ ὁμιλῇ τις περὶ Θεοῦ χωρὶς νὰ ὀνομάζῃ αὐτόν. Ἄλλοτε ὁ Ζεὺς ἐκράτει κερκυνὸν ἐν ταῖς χερσίν, ὁ Φαέθων ἤλαυνε τὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου, ὁ Ποσειδῶν ἤρχε τῆς θαλάσσης. Ἡ ἱστορία τῆς ιδέας τοῦ Θεοῦ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις δεικνύει ἡμῖν ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη ὑπῆρξεν ἀνάλογος πρὸς τὴν διανοητικὴν κατὰστασιν τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν νομοθετῶν αὐτῶν, πρὸς τὰς κινήσεις τοῦ πολιτισμοῦ, πρὸς τὴν φύσιν τοῦ κλίματος, πρὸς τὴν φυλὴν τῶν κατοίκων, πρὸς τοὺς αἰῶνας, καθ' οὓς ἤνθησαν τὰ διάφορα ἔθνη, πρὸς τὰς προόδους τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύμα-

τος· καὶ κατερχόμενοι τὸν ῥοῦν τῶν αἰώνων παριστάμεθα διαδοχικῶς εἰς τὰς καταπτώσεις τῆς ἀθανάτου ταύτης ἔννοιας, ἥτις ποτὲ μὲν λάμπουσα, ποτὲ δὲ ἐκλείπουσα, διόρθεται ὅμως πάντοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ παρκτηροῦμεν ὅτι ἡ σχετικὴ αὕτη ἔννοια διαφέρει τῆς τοῦ ἀπολύτου, ἧς ἄνευ δὲν δύναται τις τοῦ λοιποῦ νὰ νοήσῃ τὸ θεῖον πρόσωπον.

Τὸ ἀπόλυτον τοῦτο, — ἀνάγκη νὰ τὸ ὀρίσωμεν κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας σελίδας, — τὸ ἀπόλυτον τοῦτο δὲν γινώσκουμεν. Δὲν εἶνε οὔτε ὁ Βαρούνης τῶν Ἀρίων, οὔτε ὁ Ἐλίμ τῶν Αἰγυπτίων, οὔτε ὁ Τιέν τῶν Σινῶν, οὔτε ὁ Ὀρομάζης τῶν Περσῶν, οὔτε ὁ Βράμης ἢ ὁ Βουδδὰς τῶν Ἰνδῶν, οὔτε ὁ Ζεὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων, οὔτε ἐκεῖνος, ὃν οἱ ζωγράφοι τοῦ μεσαιῶνος παριστῶσιν ἐπὶ θρόνου καθήμενον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν οὐρανῶν. Ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶνε ἄγνωστος ἔτι, ὅπως ἦτο καὶ εἰς τοὺς Βέδδας. Μόνον ἡ ἔννοια ἐξόχων τινῶν πατέρων τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, καὶ συγχρόνων τινῶν πεφωτισμένων θεολόγων πλησιάζει μᾶλλον πάσης ἄλλης πρὸς τὸν ἄγνωστον τοῦτον Θεόν. Καὶ πῶς θὰ ἠδύνατό τις νὰ τὸν ἐνοήσῃ ἀφοῦ εἰς τὰ βῆθη τῆς θείας οὐσίας οὐδὲν δημιουργηθὲν πνεῦμα, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι αὐτοὶ δύνανται νὰ ἐγκύψωσι;

Δὲν ἔχομεν νὰ προγματευθῶμεν ἐνταῦθα περὶ φαντασιώδους ἔδρας τοῦ Θεοῦ· δὲν θὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τοῦ ποιητικοῦ οὐρανοῦ τῶν Ἑλλήνων, γέμοντος ἰδεωδῶν προσώπων, ἐνθα οἱ θεοὶ πάντοτε νέοι καὶ πάν-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

τοτε ὠραῖοι παίζουσι, γελῶσι, μάχονται ὅπως οἱ ἄνθρωποι καὶ εὐρίσκουσι τὴν μεγίστην αὐτῶν εὐτυχίαν κοινωνοῦντες τῶν ἀνθρωπίνων τυχῶν. Ὁμοίως οὐδὲν θὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ οὐρανοῦ τῶν Ἀνατολικῶν, τοῦ ὑπισχνουμένου τοῖς πιστοῖς τὰς πολυπληθεῖς *Oürri*, ὠραίας καὶ πάντοτε ἀνθούσας, καὶ τὰς αἰωνίους ἀπολάσεις τῶν αἰσθήσεων· οὐδὲ περὶ τοῦ οὐρανοῦ τῶν Γροιλανδῶν, ἔνθα ἡ μεγίστη εὐτυχία συνίσταται εἰς μεγάλην τινὰ κτῆσιν ἰχθύων καὶ ἐλαίου φαλαίνης· οὐδὲ περὶ τοῦ θηρευτικοῦ Ἰνδοῦ, ἀμειβομένου ὑπὸ θήρας αἰωνίως ἀφθόνου· οὐδὲ περὶ τοῦ Γερμανοῦ τοῦ πίνοντος ἐν Βαλχάλλα ὑδρόμελι ἐν τῷ κρηνίῳ ἐχθροῦ κτλ.

Ἄν ὁ κοινὸς νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἠδυνήθη νὰ σχηματίσῃ ἔννοιαν καθαρὰν τοῦ ἀπολύτου, αἱ ἀπόπειραι τῆς φιλοσοφίας δὲν ὑπῆρξαν εὐτυχέστεραι. Ὅστις ἤθελε λάβει τὸν κόπον νὰ συναθροίσῃ πάσας τὰς ιδέας, ἃς ἐσχημάτισαν περὶ τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ ἀπολύτου, ἢ περὶ ἐκείνου, ὃν οἱ φιλόσοφοι καλοῦσι ψυχὴν τοῦ κόσμου, θὰ ἠπόρει ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν διαφορῶν συστημάτων, ἅτινα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐφάνησαν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, μάλιστα ὅταν ἐνθυμηθῇ ὅτι πολλὰ τούτων καὶ ἐναντίον τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν προσφέρουσιν ὀλίγα νέα νοήματα καὶ ταῦτα ὀλίγον νενοημένα.

Οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται τὸν Θεὸν, ἔλεγεν ὁ **Qæthe**¹ ὡς ἂν τὸ ὑπέρτατον Ὄν, τὸ ἀκατανόητον, τὸ ἀπεριόριστον, δὲν ἦτο παντάπασιν ἄλλο τι ἢ ὁ

¹ Entretiens de Qæthe et d' Eckermann I, 8.

μοιον ἑαυτοῖς· ἄλλως δὲν θὰ ἔλεγον· «Ὁ Κύριος καὶ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ καλὸς Θεός.» Ἀποβάνει δι' αὐτοὺς, πρὸ πάντων διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐκκλησίας, οἵτινες φέρουσι πάντοτε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὰ χεῖλη, ἀπλοῦν ὄνομα, λέξις συνηθείας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἐννοοῦσιν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔννοιαν. Ἄλλ' ἂν ἦσαν πεπληρωμένοι τοῦ μεγαλείου τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐκράτουν σιωπὴν, καὶ ἐκ σεβασμοῦ θὰ ἀπέφευγον νὰ τὸν ὀνομάσωσιν.

Ὁ Βιρχόβιος δὲν εἶνε ἐγγὺς τῆς ἀληθείας ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ἐκ τῶν πέραν αὐτοῦ, καὶ ὅτι πᾶν ἕξω αὐτοῦ εἶνε ὑπερβατικόν.

Ὁ ἄνθρωπος ζωγραφεῖται ἐν τοῖς ἑαυτοῦ θεοῖς, λέγει ἔτι ὁ Schiller.

Ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ ὅπως καὶ ἡ ὑπαρξίς αὐτοῦ διαμφοσβήτεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι, μετὰ τῆς αὐτῆς σφοδρότητος, μεθ' ἧς κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς φιλοσοφίας· θὰ παρατηρήθῃ ἤδη ἐν τῇ καθολικῇ πορείᾳ τοῦ συγγράμματος τούτου, ὅτι ὁ σκοπὸς ὄν προτιθέμεθα εἶνε ἀκριβῶς ὁ αὐτὸς σήμερον, ὅστις καὶ ἐπὶ τοῦ Ξενοφάνους, ζῶντος ἐξακόσια ἔτη πρὸ τῆς καθ' ἡμᾶς χρονολογίας· τὸ ἀντιτάσσειν πεποιθήσιν καθαρὰν καὶ λογικὴν εἰς τὰς δύο ἀντιθέτους πλάνας τοῦ ἀπολύτου ἀθεϊσμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ. Εἶνε πολὺς χρόνος¹ ἀφοῦ ὁ φιλόσοφος οὗτος, ἰδρυτὴς τῆς ἐλευθερικῆς σχολῆς, διεμαρτυρήθῃ ἐλλόγως κατὰ τῶν ἀπαι-

¹ ἰδ. Κλήμ. Ἀλεξ., Στρωμ. Ε'. Εὐσείβιος Εὐαγ. Προπαρασκ. ιγ'.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

σίαν τούτων δύο πλανῶν. «Φαίνεται, λέγει¹, ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶνε οἱ πλάσαντες τοὺς θεοὺς δόντες αὐτοῖς τὰ ἴδια αἰσθηήματα, τὴν φωνήν, τὸν χαρακτήρα. Ἄν οἱ βόες ἢ οἱ λέοντες εἶχον χεῖρας, ἂν ἐγίνωσκον τὰ ζωγραφῶσι διὰ τῶν χειρῶν καὶ τὰ κάμνωσιν ἐργασίας ὡς οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἵπποι θὰ μετεχειρίζοντο ἵππους καὶ οἱ βόες βόας, ὅπως παραστήσωσι τοὺς θεοὺς τῶν καὶ θὰ ἔδιδον αὐτοῖς σῶμα ὅμοιον πρὸς τὸ ἑαυτῶν.» Ἄνεσκεύασε τὰς δεισιδαιμονίας τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ἀποδίδειν τοῖς θεοῖς τὰ ἴδια αὐτῶν χρώματα· οἷον τὴν τῶν Αἰθιοπῶν, οἵτινες παρίστων τοὺς θεοὺς μέλανας καὶ σιμῶς ὡς ἑαυτοῦς·—τὴν τῶν Θρακῶν, οἵτινες ὄντες γλαυκοὶ καὶ πυρρότριχες ἀπεικόνιζον ὁμοίους καὶ τοὺς ἑαυτῶν θεοὺς· τὴν τῶν Μήδων καὶ Περσῶν, οἵτινες ἐπλαττον τοὺς θεοὺς κατὰ τὸν ἴδιον ἑαυτῶν τύπον, καὶ τὴν τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες ἀπέδιδον εἰς τὰς θεότητάς τῶν τὴν ἰδίαν αὐτῶν μορφήν.

¹ Γάργρι εἰ, Θεὸς ἀνώτερος καὶ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, μὴ ὁμοιάζων τοῖς βροτοῖς οὔτε κατὰ τὸ σχῆμα οὔτε κατὰ τὸ πνεῦμα.

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς διασώσας ἡμῖν τοὺς στίχους τούτους, χαρακτηρίζει αὐτοὺς λίαν καλῶς λέγων ὅτι ὁ Ξενοφάνης διδάσκει ἐν τούτοις τὴν ἐνότητα καὶ τὴν πνευματικότητα τοῦ Θεοῦ. Ποῦ θὰ εὔρη τις παρ' Ἰωνι φιλοσόφῳ, πρὸ τοῦ Ἀναξάγρου, στοχασμὸν ἐνάλογον τούτου· «χωρὶς τὰ γνωρίζη τὸν κόπον, διευθύνει τὰ πάντα διὰ τῆς δυνάμεως τῆς νοήσεως.»

¹ Ο Ἄριστοτέλης, ὁ Σιμπλίκιος καὶ ὁ Θεόφραστος

¹ Θεόδωρος, περὶ θεῶν, παθ. Γ'.

διετήρησαν ἡμῖν τὸ σῶμα τοῦ συλλογισμοῦ, δι' οὗ ὁ Ξενοφάνης ἀπεδείκνυσεν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀρχὴν οὐδὲ ἡδύνατο νὰ ἔχη γένεσιν. Εἶνε ἀδύνατον, λέγει ὁ V. Cousin,¹ νὰ μὴ αἰσθανθῆ τις ἐντύπωσιν βιβθεῖαν καὶ σχεδὸν ἱερὰν πρὸ τοῦ συλλογισμοῦ τούτου, ὅταν ἐνθυμηθῆ ὅτι ἐν αὐτῷ πρώτῃν φορὰν, τοῦλάχιστον ἐν Ἑλλάδι, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐζήτησε νὰ δώσῃ λόγον τῆς ἐκείνου πίστεως καὶ μετατρέψῃ τὰς ἐκείνου πεποιθήσεις εἰς θεωρίας. Εἶνε φυσικόν, προσθέτει ὁ ἐκλεκτικὸς φιλόσοφος, ὅταν ἔχη τις τὸ αἰσθηματὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς οὕτω ποικίλης καὶ οὕτω μεγάλης ὑπάρξεως, ἧς μέρος ἀποτελοῦμεν, ὅταν θεωρῆ τὴν ἔκτασιν τοῦ ὄρατου τούτου κόσμου καὶ συγχρόνως τὴν ὑπάρχουσαν ἐν αὐτῷ ἁρμονίαν, καὶ τὸ κάλλος τὸ πανταχοῦ διαλάμπον, νὰ ἴστανται ὅπου ἴστανται αἱ αἰσθήσεις καὶ ἡ φαντασία, νὰ ὑποθέτῃ ὅτι τὰ ὄντα ἐξ ὧν ὁ κόσμος οὗτος συνίσταται εἶνε τὰ μόνα ὑπάρχοντα, ὅτι τὸ ἄπειρον τοῦτο σύμπαν τὸ οὕτως ἁρμονικὸν καὶ ἐνικτὸν εἶνε τὸ ἀληθὲς ὑποκείμενον καὶ ἡ τελευταία ἐφαρμογὴ τῆς ἐνοίας τῆς ἐνότητος, ὅτι ἐν ἐνὶ λόγῳ εἶνε αὐτὸς ὁ Θεός. Ἐκφράσσετε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἰδοὺ ὁ πικνθεϊσμός. Ὁ Πικνθεϊσμός εἶνε ἡ ἀντίληψις τοῦ παντός ὡς μόνου Θεοῦ. Ἀφ' ἐτέρου ὁμοίως, ὅταν ἀνκαλύπτῃ τις ὅτι ἡ φανερομένη ἐνότης τοῦ παντός δὲν εἶνε, ἀλλ' ἡ ἁρμονία, ἣτις παραδέχεται ἄπειρον ποικίλιαν, ἣτις πολλὰ ὁμοιάζει πρὸς πόλεμον καὶ διαμάχην διαρκῆ, δὲν εἶνε

¹ Fragments de philosophie ancienne.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiaiko Apothetirio Dimosias Is
 Restrictions apply.

ὀλιγώτερον φυσικὸν νὰ ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ κόσμου τὴν ἐνότητα, ἥτις εἶνε δι' ἡμᾶς ἀφθαρτος, καὶ, οὕτως ἀφαιρεθεῖσάν ἐκ τοῦ ἀτελοῦς τύπου τοῦ ὄρατου τούτου κόσμου, νὰ ἀναγκάσῃ αὐτὴν εἰς ἀόρατόν τι "Ὀν, τύπον ἰσὺν τῆς ἀπολύτου ἐνότητας, ἧς πέραν οὐδὲν ὑπάρχει νὰ ἐννοήσῃ τις ἢ νὰ ζητήσῃ.

Αἱ δύο αὗται λύσεις, αἱ ἀποκλείουσαι ἀλλήλας, τοῦ θεμελιώδους προβλήματος ἐπανῆλθον πάντοτε καθ' ὅλας τὰς μεγάλας ἐποχὰς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, μετὰ τῶν τροποποιήσεων, ἅς ἡ πρόοδος τοῦ χρόνου ἐπήνεγκεν, ἀλλὰ κατὰ βᾶθος πάντοτε αἱ αὗται, καὶ δύνανται τις νὰ εἴπῃ μετ' ἀληθείας ὅτι ἡ ἱστορία τῆς διηγερούς αὐτῶν πάλης καὶ τῆς διαδοχικῆς ἐπικρατήσεως ποτὲ μὲν τῆς μιᾶς, ποτὲ δὲ τῆς ἐτέρας, ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας. Διότι αἱ δύο αὗται λύσεις ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ βᾶθους τῆς δικνοίας, ἥτις ἀναπαράγει αὐτὰς ἀκαταπαύστως, ἐξίσου ἀδύνατουσιν νὰ ἀποχωρισθῇ ταύτης ἢ ἐκείνης καὶ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς αὐτό.

Βλέπομεν ἐκ τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ἡ μεγίστη ἀπασχόλησις τοῦ Ξενοφάνους ὑπῆρξε νὰ μὴ ταυτίσῃ τὸν Θεὸν μετὰ τοῦ κόσμου, ἀλλ' οὐδὲ νὰ τὸν ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ ἐννοια ὄντος ἀπείρου, ἔξω τῆς κινήσεως εὐρισκομένου, ἐφάνητο αὐτῷ ἐννοια καθαρῶς ἀρνητικῆ, ἣν ἐφοβεῖτο νὰ ἐφαρμόσῃ τῷ Θεῷ, ἐν ᾧ συγχρόνως ἀπῆρσεν αὐτῷ, ὡς πυθαγορείω, νὰ ποιήσῃ "Ὀν πεπερασμένον, κινήτὸν, καὶ ἔχον μόνον τὰς ιδιότητας τοῦ κόσμου τούτου. Ὁ Συμπλίκιος ἀναφέ-

ρει τοῦ φιλοσόφου τούτου δύο στίχους, οἵτινες φκίνονται· πκρχδεχόμενοι τὸ ἀκίνητον τῆς πρώτης ἀρχῆς. «Μένει πάντοτε ἐν ἑαυτῷ ἄνευ οὐδεμιᾶς μεταβολῆς, δὲν μεταφέρεται ἀπὸ ἐνὸς τόπου εἰς ἕτερον διότι εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν.» Ὁ Ξενοφάνης κυρίως ἠσκολήθη περὶ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἀλλὰ μὴ μείνας ξένος τῶν πυθαγορείων θεωριῶν, ἐδιδάχθη νὰ ἐνορᾷ ἐν τῷ πνδευματικῷ τούτῳ κόσμῳ ἀρμονίαν καὶ ἐνότητα καὶ ὠνόμασε Θεὸν τὴν ἐνότητα ταύτην, ὅπως ἔβλεπε καὶ ἠσθάνετο αὐτήν, δηλαδὴ εὐρισκομένην ἐν ἐσωτάτῃ σχέσει μετὰ τοῦ κόσμου, μὴ ἀρνούμενος ὁμως ὅτι οὐσιωδῶς θὰ διέφερε, ἀλλ' οὐδὲ βεβαιῶν ἐπίσης αὐτήν.

Πάντες οἱ ἱστορικοὶ, συμφωνοῦσιν εἰς τὸ νὰ ἀποδώσωσι τῷ Ξενοφάνει τὴν ἀρχὴν τοῦ καθολικοῦ πυρρωνισμοῦ, ἐνῶ συγχρόνως κατηγοροῦσιν αὐτοῦ πκνθεϊσμόν. Εἶνε ἴσως ἰδιαίτερα ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι εἶνε ἀλλόκοτος κατηγορίαι, ἀρχόμενος μὲν νὰ ἀποδίδῃ τις εἰς ἄνθρωπον δογματισμὸν ὑπερβάλλοντα, τελευτῶν δὲ νὰ μέμφεται αὐτὸν ὡς εἰσαγαγόντα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀκατανοήτου παντὸς πράγματος. Ὁ Σέξτος ἀναφέρει πρὸς στηριγμὸν τῆς γνώμης ταύτης, ῤῥῆσιν τινα τοῦ Ξενοφάνους. «Οὐδεὶς ἄνθρωπος ἐγνώρισεν, οὐδὲ θὰ γνωρίση τι βέβαιον περὶ θεῶν καὶ περὶ πάντων ὧν ὀμιλῶ. Καὶ ἐκεῖνος ὅστις ὀμιλεῖ καλλίτερον περὶ τούτων, οὐδὲν γνωρίζει περισσότερο καὶ ἢ γνώμη βασιλεύει ἐπὶ πᾶσι. (δόκος τ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται.)»

Ὁ φιλόσοφος δὲν ἐξηγεῖται καθαρῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος, καὶ δὲν λέγει ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ Θεῶν, περὶ τῶν Θεῶν ἐκείνων, πρὸς οὓς ἐπολέμει μηχανώδη πόλεμον; Ὁ δευτὸς ὁ συνδέων αὐτὸν πρὸς τὰς δύο σχολὰς, ὧν ἐκοινωνεῖ. Ἦτο ὁ πυρρωνισμὸς, ἐν δὲ ταῖς σχολαῖς ταύταις ἐδιδάσκετο ὡς ἦρος ὁμολογίας, ὅτι ἢ πρὸς τοὺς θεοὺς πίπτει ἦτο ἔξω τῆς ἐπιστήμης. Ἀκριβῶς ἐν τῇ αὐτῇ περιστάσει διατελοῦμεν καὶ σήμερον. Ὑπάρχουσιν ἀνθρώπινοι θεοί, ἀφ' ὧν πρέπει νὰ ἀφαιρέσωμεν τὸ προσωπεῖον, καὶ εἰς ἀληθῆς Θεός, ὃν πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν.

Καὶ σήμερον ἔτι ὅπως καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ξενοφάνους, ἀνάγκη νὰ πολεμήσωμεν πρὸς τὴν βροπὴν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀνάγη τὰ πάντα εἰς ἑαυτὸν, καὶ μεταφέρῃ τὰς ἀτελεῖς αὐτοῦ ἰδέας εἰς τὸ θεῖον. Ἡ ἐπιστήμη, εἶνε ἀληθὲς, δὲν ἀσχολεῖται περὶ τὴν αἴρεσιν τῶν εἰκονοπλαστῶν· οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι ἔχει ἕτερα ὑποκείμενα μελέτης, ἦτον ἀκατάληπτα καὶ θετικώτερα τούτων. Ἀλλὰ διὰ τῶν ἐκυτῆς κατὰκτῆσεων ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ, καὶ τοῦ ἐκτιστικοῦ αὐτῆς πνεύματος, μεταβάλλει ἀναγκαιῶς τὸν ἡμέτερον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι. Ἐν τούτῳ κυρίως συνίσταται ἡ καθολικὴ τάσις αὐτῆς. Καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν τελικῶν αἰτίων, λυπούμεθα περὶκρηρῶντες ὅτι πολλοὶ τῶν ἐπιστημόνων ἀναγνωρίζοντες τὰς ἀνθρωπίνους πλάνας, ὧν ἐσημειώσαμεν ἤδη τύπους τινὰς, ἐγκατέλιπον συγχρόνως καὶ τὰς πλάνας τούτας καὶ πᾶσαν πίστιν. Ὡσάνει ἡ

πλάνη και ἡ ἀνικανότης τῆς ἡμετέρας ἀθλιότητος συνεπήγετο και τὴν πτώσιν τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἣν περμεόρφωσαν. Ἔτι δὲ, ἐπειδὴ παρίσταται ἡ εὐκαιρία, ὡς προσθέσωμεν ὅτι ἡ ὑπερβολὴ αὐτῆ τοῦ πυρρωνισμού δὲν πρέπει αὐστηρῶς νὰ ἀποδοθῆ εἰς μόνην τὴν βούλησιν ἐκείνων, οἵτινες κατέπεσαν τοιαύτην κατὰπτωσιν, διότι ἔπαθον τοῦτο ἐνίοτε ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὴν ἀγχιθέτον ὑπερβολήν. Ἡ κυρίκ δύναμις τῆς ἀθείας προέρχεται βεβκίως ἐξ αὐτῶν τῶν ὑπερβολῶν τοῦ πνευματισμοῦ, ὑπερβολῶν, αἵτινες ζητοῦσιν ἀναπόφρευκτον και δικαίην διόρθωσιν. Πῶς οἱ ἄφρονες πνευματισταὶ μετεχειρίσθησαν τὴν ἄπειρον Φύσιν; Πηρεδέχθησαν αἰωνιότητα ἀπραξίας, αὐτόμακτον δημιουργίην τοῦ σύμπαντος· ἐν τῷ ἀπέιρῳ κενῷ αὐθάιρετος θέλησις τίθησι τὴν διαδοχὴν τῆς διαρκείας και τῆς ἐκτάσεως. Ὁ κόσμος εἶνε ἄνευ ριζῶν ἐν τῷ παρελθόντι, και φαίνεται ἡμῖν ὡς καθαρὸν τυχαῖον. Ἄλλ' ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἀποκλειστικῷ πνευματισμῷ φαντασίαι ἔτι τολμηρότεραι· ἡ ἄρνησις τῆς ὕλης, περὶ ἧς εἴπομεν ἐν τῷ α' βιβλίῳ (σελ. 92). Ὁ Berkeley (Princ. conn. hum.) δὲν ἰσχυρίσθη τοῦτο; «Ἐπάρχουσιν ἀλήθειαι οὕτως ἐγγὺς ἡμῶν και οὕτως εὐνόητοι· ὥστε ἀρκεῖ τις νὰ ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅπως τὰς ἰδεῖ· και ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν φαίνεται μοι νὰ εἶνε ἡ ἐξῆς· ὅτι ὁ λάμπων θόλος τοῦ Οὐρανοῦ, ἡ γῆ και πᾶν ὅ,τι διακοσμεῖ τὰ σπλάγγνα αὐτῆς, ἐν ἐνὶ λόγῳ πᾶντα τὰ σώματα, ὧν τὸ σύνολον συγκροτεῖ τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτὸ σύμπαν, οὐδαμῶς ὑπάρχουσιν ἐξω

τοῦ πνεύματος ἡμῶν.» Ἄς τὸ ὁμολογήσωμεν, φέρων τις τὸ πρᾶξιον μέχρι τοῦ σημείου τούτου, προκαλεῖται ἀντίθετον ὑπερβολὴν, ἣτις δὲν βραδύνει νὰ ἀπαντήσῃ, καὶ ἐμφανίζεται βιασίως ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἀθείας. Ὑπάρχουσιν ἄλλοι φανατικοί, οἵτινες οὐ μόνον πιστεύουσι σταθερῶς εἰς τοὺς δεινοτέρους παρκλογισμοὺς, ἀλλὰ ἔτι εἶνε πεπεισμένοι ὅτι εὐρίσκονται εἰς ἄμεσον σχέσιν μετ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀξιοῦνται δυναμίαι τῆς ἰδικιτέρας κλυτῆς χριτοῦ τοῦ διπλώματος τοῦ ἀνικητοῦ. Τὰ σκοτεινὰ κλυτὰ πνεύματα φαντάζονται ἀφελῶς ὅτι τὸ φάντασμα, ὅπερ ἐχάλκευσαν εἶνε ὁ ἀληθὴς Θεός, ὁ δημιουργὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ ἐν τῇ ἐλαχίστῃ προφάσει μεταχειρίζονται δικτατορικῶς ὡς ἀπίστους καὶ ἀθέους πάντας ὅσοι δὲν δικνοῦνται ὡς αὐτοί.¹ Ἀκούων τις αὐτῶν ἢ πρέπει

¹ Ἄν ὁ πνευματισμὸς δὲν ἰσχύει σήμερον ἐν τῷ κόσμῳ· καὶ ἂν ἔτι ὑπάρχουσι καὶ μεταξὺ τῶν σοφῶν, ἴσως κατ' ἐξοχὴν μεταξὺ αὐτῶν, ἄθεοι καὶ ἀληθεῖς ὕλισται, τὸ κακὸν κεῖται ἐν αὐτοῖς τοῖς πνευματισταῖς, οἵτινες ἀντὶ νὰ μεταχειρίζονται τὴν ἐμπειρικὴν μέθοδον, ἔχοντα ἀπρὸς τῆς διαλεκτικῆς. Συζητοῦσιν ἔτι περὶ τῆς λέξεως ἀντὶ νὰ συζητῶσι περὶ τῶν πραγμάτων. Εἶνε δὲ σκοτεινοὶ εἴτε Γερμανοὶ εἶνε, εἴτε Ἄγγλοι εἴτε καὶ Γάλλοι. Ἐπειτα δὲν ἐγένετο καλὴ χρῆσις τοῦ πνευματισμοῦ, ὅπως τοῦ ὕλισμοῦ· καὶ σήμερον ἔτι οἱ μαχόμενοι ἐν ταῖς πρώταις τάξεσι λαλοῦσιν ὅπως ἐπὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν περιπατητικῶν. Καὶ σήμερον ἐξακολουθοῦσι τὰ λογοπαίγνια, αἱ συζητήσεις τῶν λέξεων, οἱ φαῦλοι κύκλοι, τὰ χρίζοντα ἀποδείξεως, οἱ ἡμαρτημένοι συλλογισμοὶ, αἱ ἀνεπαρκεῖς ἀποδείξεις. Οἱ πνευματισταὶ ἔχουσιν ἔτι τὰ παλαιὰ ἐλαττώματα, ἐνῶ οἱ ἀντίπαλοι διορθώθησαν. Διὰ τί τάχα οἱ πνευματισταὶ νὰ μὴ εἶνε μηχανικοὶ, μαθηματικοὶ, γεωμέτραι, ἀστρονόμοι, χημικοὶ, γεωλόγοι, φυσιοδίφαι;

νά πιστεύσῃ τὰ ληρήματα των ἢ εἰς οὐδὲν νά πιστεύσῃ. Μέσος ὅρος δὲν ὑπάρχει. Πᾶν θρησκευτικὸν πνεῦμα μὴ ἐνδυόμενον τὸ ἐνδυμα αὐτῶν, στέλλεται εἰς τὸ

Διατί διατελοῦσι παίζοντες πρὸς τὰς λέξεις καὶ ἀπόλλυνται οὔτω συχνάκις εἰς τὰ ἀπρόσιτα βάθη σκοτεινῆς μεταφυσικῆς; Ὑπάρχει σύγγραμμα, ἄλλως γεγραμμένον μετ' ἐξαιρέτου σκοποῦ, ζητοῦν νά ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ εἶνε οὔτω κοπώδης, ὥστε οἱ ἀναγνώσται ἴστανται εἰς τὰς πρώτας προτάσεις. Δὲν εἶνε ἡμέτερον ἔργον νά ἀναφέρωμεν τοὺς συγγραφείς (οἵτινες ἄλλως εἶνε φίλοι ἡμῶν καὶ μάχονται ἐν τῇ δεξιᾷ πτέρυγι τῶν ἡμετέρων τάξεων), ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νά μὴ ὁμολογήσωμεν ὅτι δυστυχῶς ἡ προσφερομένη ὑπ' αὐτῶν ὑπηρεσία γίνεται δι' ὄπλων τῶν Ἑλληνικῶν ἢ Καρχηδονικῶν χρόνων.

"Ἄν ἡ παρατήρησις αὕτη «ἢ φιλική» ἤθελε χρησιμεύσει εἰς τὸ νά μεταπίσῃ τοὺς Κ.Κ. καθηγητάς καὶ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀπομακρύνῃ αὐτοὺς τῆς ὀπισθοδρομικῆς ταύτης τάσεως, θά εἴμεθα εὐτυχεῖς ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τῶν ἡμετέρων ἀρχῶν. Οἱ ζῶντες μεμονωμένοι ἐν τῷ ἐρημητηρίῳ τῆς μεταφυσικῆς καὶ περικυκλούμενοι ὑπὸ περιθόλου ἀνυπερῶτου εἶνε ἀποκεκλεισμένοι πάσης κοινωνίας πρὸς τὸν ἔξω κόσμον, στεροῦνται (ἢ δὲν προσκινῶνται τὸ πλεονέκτημα,) τῆς ἀκριθείας τοῦ συλλογιστικοῦ τρόπου τοῦ ἀναγκασιότατου εἰς τοὺς χρόνους τῆς τε θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς ἐπιστήμης. Κατὰ μικρὸν ἐθισθέντες εἰς ὅρους, οὗς αὐτοὶ ἐξελέξαντο ἀλλὰ ληθότως διέστρεψαν ἐνίοτε ἀποκλίναντες τῆς ἀρχικῆς καὶ καθολικῆς αὐτῶν ἐννοίας, τελευτῶσι διαλεγόμενοι πρὸς ἑαυτοὺς διὰ τρόπον ἀκατανοήτου. "Α x ο ν τ ε ς ἐνίοτε παριβάλαμεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς κραυγάζοντας ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἵτινες ἀρχίσαντες νά προφέρωσι καλῶς τὰς ὀλίγας λέξεις τοῦ ὀνοματολογίου των, τελευτῶσι συνακροῦντες φθόγγου ἀκατανοήτου, οὗς δὲν θά ἠδύνατό τις νά μαντεύσῃ, ἂν δὲν ἔσλεπε τὰ ἐν τῷ κοφίνῳ ἢ τοὺς ἐν τῷ ἀμάξιῳ καρπούς. "Α ς μὴ ἐμμένωμεν ἐν τῇ γυδαίᾳ ταύτῃ συγκρίσει. "Α παντες οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος μεταφυσικῶ ὁμοιάζουσι πῶς ἀλλήλους κατὰ τοῦτο. Καὶ ὅμως δὲν δυνάμεθα νά μὴ ὁμολογήσωμεν ὅτι πολλὰ τῶν πονημάτων, ἅπερ ἔχομεν πρὸ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5. 26

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias I
Restrictions apply.

ἀνάθεμα. Κηρύττουσι μάλιστα ὅτι προτιμῶσι καὶ τὴν παραλογωτάτην εὐπιστίαν, τοῦ θρησκευτικοῦ ἀνδρὸς τοῦ μὴ κοινωνοῦντος τῆς γνώμης αὐτῶν. Ἄγνοοῦσι νῦν

ὀφθαλμῶν καὶ μεταξὺ ἄλλων, τὸ ἐπιγραφόμενον Δύναμις καὶ ὕλη ἢ Ἀνασκευὴ τῆς διδασκαλίας τοῦ συγγραμματος τούτου, δὲν ὑπηρετοῦσι κατὰ θαυμαστόν τινα τρόπον, ἕνεκεν τοῦ ὕφους αὐτῶν, εἰς τὰς ἀξιολόγους προθέσεις τῶν συγγραφέων των. Οἱ ἀντίπαλοι ἀληθῶς θὰ γελάσωσιν ἐνίοτε ἐπὶ ταῖς ἡμέτερας ἀνασκευαῖς. Ἴσως θὰ σὺνεχίσωσι τὸν γέλωτά των, ὅταν ἀναγνώσωσι τὸ ἡμέτερον βιβλίον, λέγοντες εἰς τοὺς γειτόνάς των ὅτι οὐδὲν σημαίνουσιν οἱ ἡμέτεροι συλλογισμοί. Καὶ θὰ ἔχωσι δίκαιον ὡς ἀνταποδίδοντες ἡμῖν τὰ ἴσα.

Τίτιν τρόπον ὁ Ἐγγελοῦ ἐξηγεῖ τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ; Τοῦτο παρκαλεῖσθε νὰ ἐννοήσατε διὰ τοῦ ἐξῆς χωρίου. «Ἡ ἰδέα χωρήσασα εἰς τὸ τελευταῖον αὐτῆς ὄριον τελειοῦται. Ἡ θεωρία, ἥτοι ἡ ἀπόλυτος ἰδέα ἐλθοῦσα εἰς τὸ ὄριον τοῦτο βλέπει μακρὰν καὶ ἔξω ἑαυτῆς, τὸ δὲ βλέμμα τοῦτο ἄγει καὶ συνιστᾷ τὸ πρῶτον ὄπερ εἶνε τὸ μάλιστα νοθεωρήτον τῆς ἐξωτερικότητος ἢ τὸν χωρὸν. Ὁ χωρὸς, κατὰ τὸν Κάντιον εἶνε ὁ ὄρος καὶ ἡ βᾶσις πάσης ἀντιλήψεως, ὅπερ εἶνε ἀληθές. Ἄλλ' ὁ Κάντιος ἔλαθε μόνον τὸ ὑποκειμενικὸν καὶ ψυχολογικὸν μέρος τοῦ χώρου. Ὅτι πρέπει νὰ εἴπῃ τις περὶ τοῦ χώρου, εἶνε ὅτι ἐπειδὴ αὐτὸς εἶνε ὁ ὄρος πάσης ἀντιλήψεως, εἶνε διὰ τοῦτο ἡ ἀντιλήψις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, ἡ δυναμίς ἀντιλήψεως, ἢ μᾶλλον τὸ δυνατὸν πάσης ἀντιλήψεως, — τὸ ἀντιλήψιμον ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἐκφρασιν ταύτην, — ὡς οὐσα τὸ δυνατὸν τῶν μάλιστα νοθεωρητῶν μορφῶν, τῶν γεωμετρικῶν οὕτως εἰπεῖν μορφῶν. Ὁ χωρὸς λοιπὸν εἶνε τὸ μάλιστα ἀφηρημένον καὶ τὸ μάλιστα ἀόριστον τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς ἐξωτερικότητος, καὶ ὡς τοιοῦτον ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον τῆς φύσεως καὶ τὴν μετάδοσιν τῆς λογικῆς εἰς τὴν φύσιν.» (Φιλοσοφία τῆς φύσεως, Εἰσηγ.)

Ἰδοὺ εὐνοητοτάτου πράγμα, ἀναφωνεῖ μνημονεύσας τὸ χωρίον τοῦτο ὁ Κ. Magy, οὗτινος τὸ βιβλίον τὸ περὶ Ἐπιστήμης καὶ Φύσεως εἶνε ἀπλὴ μόνον παράγραφος. Τόσῳ καλλίτερον διὰ τοὺς ἐννοοῦντας. Ἄν τις ὁμῶν δὲν ἀντιλήφθησαν σαφῶς

διαστέλλωσι τὴν μορφήν ἀπὸ τῆς οὐσίας. "Αν, π. χ. γράψωμεν τὴν ἐξῆς δοξασίαν. « Ἀπὸ βάρους καρδίας

τῆς σειράς τῆς εἰρημένης ἀποδείξεως, ἰδοὺ ἡ ἑρμηνεία τοῦ K. Vega, θερμοτάτου μαθητοῦ τοῦ Ἐγγέλου, ὅστις ὑπὸ τῶν μεταφυσικῶν θεωρεῖται ὡς κεικτημένος « τὴν τέχνην τοῦ ἐρμηνεύειν τὸν νοῦν τοῦ διδασκάλου μετὰ ὅλως γαλλικῆς ἐναργείας ». "Ας ἀκούσωμεν τὴν οὕτω σαφῆ ταύτην ἑρμηνείαν.

Ἐν τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ τῇ καθ' ἑαυτὴν, ἥτις θεωρεῖται ὡς ἀποτελοῦσα ἓφ' αὐτῇ πρὸς ἑαυτὴν, εἶνε ἡ ἄμεσος θεωρία, καὶ ἡ ἰδέα, ἥτις κείκεται τὴν ἄμεσον θεωρίαν, εἶνε ἡ φύσις. Ἄλλ' ἐν τούτοις ἡ ἰδέα λαμβανομένη ὡς ἄμεσος θεωρία, δὲν δύναται νὰ τεθῇ ἢ διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ἀνακλάσεως μετὰ τοῦ ἀποκλειστικοῦ ὀρισμοῦ καταστάσεως ἁμέσου ἢ μιᾶς ἀρνήσεως. Ἄλλ' ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία τῆς ἰδέας κείκεται ἐν τούτῳ, ὅτι οὐ μόνον τίθεται ὡς ζωὴ καὶ ὅτι ἀφίνει νὰ φαίνεται ἐν ἑαυτῇ ἡ ὀρισμένη γνῶσις, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ὅτι ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἀληθείᾳ, ἣν κατέχει ἐξ ἑαυτῆς, διαγιγνώσκει νὰ ἔλκη ἐλευθέρως ἐξ ἑαυτῆς τὰ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῆς ὑπάρξεως, ἢ τοῦ πρώτου αὐτῆς ὀρισμοῦ, νὰ ἀντιδικαστέλλῃ ἑαυτὴν καὶ νὰ φαίνεται ἐκ νέου ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἁμέσου ἰδέας, ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ βέτη ἑαυτὴν ὡς φύσιν »

"Ας φαντασθῇ τις ἑαυτὸν καταδεδικασμένον εἰς ἀνάγκησιν πεντακοσίων σελίδων οὕτω γεγραμμένων. . . Ὡς δὲ οἱ συλλογισμοὶ οὔτοι οὐδαμῶς καταπλήττουσι διὰ τῆς δυνάμεως τῆς εὐγλωττίας των, οὕτω καὶ αἱ καθαρῶς μεταφυσικαὶ ὑποθέσεις δὲν ἰσχύουσιν, ὅσον οἱ ποιοῦμενοι αὐτάς φαντάζονται. Ἐξετάζων τις π. χ. τὸν πολυβρύλλητον συλλογισμὸν δι' οὗ συμπεραίνεται ἐκ τοῦ συμβεβηκότος τοῦ κόσμου ἡ ὑπαρξίς ἀναγκαιῶν αἰτίου.

Ἢ ἂν συμβεβηκὸς προϋποθέτει ἀναγκαῖον αἶτιον·

Ἄλλὰ μὴν, ὁ κόσμος εἶνε συμβεβηκός·

Ὁ κόσμος ἄρα προϋποθέτει ἀναγκαῖον αἶτιον.

Τί εἶνε μετὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ συλλογισμοῦ τούτου; Ἀπολύτως οὐδέν. Διότι ὁ λέγων ὅτι ὁ κόσμος εἶνε συμβεβηκὸς πρέπει πρῶτον νὰ ἀποδείξῃ τούτο. Ὅθεν πάταγος λέξεων πάντα ταῦτα.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ περὶ τοῦ συλλογισμοῦ, δι' οὗ συμπεραίνεται ἐκ τῆς τάξεως τοῦ κόσμου τὸ διακοσμοῦν αἶτιον.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifitiko Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

πιστευόμεν εἰς τὴν ὑπαρξίν Θεοῦ· ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν τὸ μυστηριώδες Ἔον, τὸ οὕτω δὴ καλούμενον, καὶ νομίζομεν ὅτι εἶνε ἀδύνατος τῷ ἀνθρώπῳ ἢ κατάνοησις αὐ-

Πᾶσα τάξις κατὰ συμβεβηκός, τάξις δηλαδή, ἥτις δὲν παρέχει ἐκ φύσεως στοιχεῖα διατεταγμένα, προϋποθέτει διακοσμοῦν αἷτιον.

Ἄλλὰ μὴν, ἡ αἰσθητὴ τάξις τῆς φύσεως εἶνε τάξις κατὰ συμβεβηκός, ἥτις δὲν περιέχει ἐκ φύσεως τὰς ιδιότητες τῶν διατεταγμένων στοιχείων.

Ἡ τάξις ἄρα αὕτη προϋποθέτει διακοσμοῦν αἷτιον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ αὐτὸς ὁ Θεός.

Τί ἀποδεικνύει ὁ συλλογισμὸς οὗτος; οὐδὲν πλέον τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος, διότι ἂν ἡ μείζων εἶνε ἀξίωμα, ἢ ἐλάσσων χρήσει ἀποδείξεως. Διότι πρέπει πρῶτον νὰ ἀποδείξη τις ὅτι ἡ τάξις τοῦ κόσμου δὲν κέκτηται τὰς ιδιότητας τὰς δεδομένας εἰς τὰ στοιχεῖα. Καὶ βεβαίως ἡ δικανικὴ ῥητορεία δὲν εἶνε ἱκανὴ νὰ εὐάσῃ εἰς τὴν ἀπόδειξιν ταύτην.

Ἡ δυναμικὴ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν τὸν θρίαμβον ὁ K. Magy ἔγραψε τὸ βιβλίον, περὶ οὗ ἄρτι ἐλέγομεν φαίνεται ἡμῖν ὅτι δὲν ἀπύλαυσε πολὺ κέρδος ἐμφανισθεῖσα ἐν σχήματι ῥητορικῷ. Ἴδοὺ τὸ δεῖγμα.

«Ἐποστάσεις ἀριθμητικῶς διακεκριμέναί καὶ ὅμως κεκτημέναί προσόντα ἁρμονίας προϋποθέτουσι κοινὸν αἷτιον δημιουργήσαν αὐτάς.

«Ἄλλὰ μὴν αἱ στοιχειώδεις δυνάμεις, αἱ συνιστῶσαι τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων εἶνε ὑποστάσεις ἀριθμητικῶς διακεκριμέναί καὶ ὅμως κεκτημέναί προσόντα ἁρμονίας.

«Αἱ δυνάμεις ἄρα αὗται προϋποθέτουσι κοινὸν αἷτιον δημιουργήσαν αὐτάς, καὶ ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ αὐτὸς ὁ Θεός.»

Ὁ τύπος οὗτος εἶνε ἀναντιρρήτως πολὺ μεθοδικός, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ μέθοδος δὲν πρέπει νὰ εἶνε σήμερον ὅποια ἐπὶ Καρτεσιῦ.

Ὁ Αἰὼν τοῦ Μολιέρου παρῆλθεν· ἀντὶ τῆς τριάδος ταύτης τῶν φράσεων μετὰ πόνου κατεσκευασμένης, προτιμῶμεν μᾶλλον τὴν ἅπλῃν σχμείωσιν τὴν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐπιφερομένην. «Διότι εἰάν τὰ στοιχεῖα τῆς ὕλης εἶνε δυνάμεις οὐσιωδῶς διακεκριμέναί ὅπως προκύπτει ἐκ τῆς ἡμετέρας θεωρίας, καὶ εἰάν ἐτέρωθεν, ὅπως

του,» εἶμεθα βέβηχοι ὅτι οἱ νομιζόμενοι φύλακες τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς, περὶ ὧν ὁμιλοῦμεν, θὰ ἀναφωνήσωσι παραχρῆμα ἐδρασφῆμησε, παρηνόμησε καὶ διδάσκει ἡμᾶς ἢ πείρα, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐται ἐπιδρῶσιν ἐπ' ἀλλήλας κατὰ λογικούς νόμους, πῶς ἄλλως νὰ ἐξηγήσῃ τις τὴν συμφωνίαν αὐτῶν καὶ ἁρμονίαν ἢ διὰ τῆς ἐνεργείας κοινοῦ καὶ δημιουργοῦ αἰτίου, πλὴν ἂν ἀνατρέξῃ εἰς τὸ τυχαῖον τοῦ Ἐπικούρου καὶ τῶν ἀθέων, ὅπερ εἶνε λέξις κενὴ ἐννοίας, ἢ εἰς τὴν προϋπόθεσιν ἐνικίας δυνάμεως, ἢ; πάντα τὰ ὄντα ἐν τῷ σύμπαντι θὰ ἦσαν τοσοῦτοι κόσμοι ἢ ἀπόρροιαὶ ἀναγκαῖαι; Νηπιῶδες πλάσμα, εἰ καὶ εἰς τινὰς φαίνεται ὡς ἡ τελευταία ἀπόφανσις τοῦ λογικοῦ, πρὸς δὲ καὶ ἀντιφάσκον πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς δυνάμεως, ἥτις εἶνε ἀδικίετος.»

Οἱ Ἐγελιοῖνοί, οὔτινες ταυτοποιοῦσι τὴν ἰδέαν πρὸς τὸ ὄν καὶ οὐκ ἰδεῖσται, καθ' οὓς αἱ σχέσεις καὶ ἀναφοραὶ τῶν πραγμάτων εἶνε μόνον σχέσεις ἰδεῶν πρὸς ἀλλήλας, δὲν νοοῦσιν ὅτι ἡ λογικὴ καὶ ἡ φυσικὴ δύναμις εἶνε στοιχεῖα διάφορα. Ἡ ἀντίστασις, ἣν αἰσθανόμεθα ὑποδαστάζοντες λίθον τινὰ δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ὅταν προσκρούωμεν πρὸς γεωμετρικὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐνταῦθα εἶνε μόνον πάταγος λέξεων φέρων εἰς τὸ μηδέν. Κατὰ τί διακωφίζει τὰ προβλήματα ἡ ἐξῆς ἀπόφανσις. «Ὅταν λέγωμεν ὅτι ἐν τῇ γῆ ὑπάρχει δύναμις ἔλκουσα τὸν λίθον, σημαίνομεν ὅτι ὅταν λίθος ριπτόμενος φέρεται πρὸς τὴν γῆν πίπτει ὑπ' αὐτῆς.» Ἄλλὰ διὰ τοιούτων φράσεων πλήττει τις μόνον ἀέρα.

Ναί, οἱ μεταφυσικοὶ ἔμειναν στείροι πρὸς τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς δυνάμεως, τῆς ζωῆς, τῆς ψυχῆς τοῦ Θεοῦ. Ἀνυψωθέντες πρὸς τὸ αἰώνιον, κατηρειπώθησαν ἐν διαδοχῇ ὑπὸ τὸ βῆρος ὀλίγων ἐτῶν. Παρῆλθεν ὁ καιρὸς νὰ ἐντείνωμεν τὸ οὖς εἰς πάντα τὰ συστήματα, ἅτινα ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν τίθενται ἐξω τῆς θετικῆς ἐπιστήμης. Ἄλλ' ἄς τὸ ὁμολογήσωμεν δὲν εἶναι πάντα ἀξιοκατάφροντα ἐν τοῖς μεταφυσικοῖς. Παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει τοῦναντίον στοιχεῖον ἀναγκαιότατον νὰ διασωθῇ· τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶνε ἡ μεταφυσική. Οἱ πλείστοι τῶν ἐκπροσωποῦντων τὴν νεωτέραν ἐπιστήμην δὲν αἰσθάνονται ὅτι ἐλλείπουσιν τοῦ στοιχείου τούτου, καὶ ὅτι οὐδὲν δύνανται χωρὶς αὐτοῦ νὰ κατασκευάσωσι. Καὶ ὅμως εἰς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

δὲν θὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὰ ἑαυτῶν ποιμνία τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ τοιούτου βιβλίου. Ἄν μάλιστα δὲν ἀπεφύγομεν πᾶσιν προσωπικότητα, ἡδυνάμεθα νὰ χωράζωμεν ἐνταῦθα ἐκ τῶν προτέρων τὸν τίτλον τῶν ἐφητοῦτο ὀφείλουσιν οἱ Νεῦτωνες, οἱ Καρτέσιοι, οἱ Λεϊβνίτιοι τὸ μεγαλεῖόν των. Ὁ αἰὼν αὐτῶν δὲν εἶχεν ἀκόμη διδαχθῆ νὰ ἀρκῆται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν φαινομένων.

Ἡ μεταφορικὴ ἐδρεύει βλόκληρος ἐν τῇ ἐσωτάτῃ μεθόδῳ τοῦ πνεύματος δὲν ἐμφαίνεται, δὲν ἐκφράζεται ἐν δικανικῇ ῥητορίᾳ. Ἄς σπουδάσωμεν νὰ ἐπιθεώσωμεν ἐν τῇ βάθει τῆς ἡμετέρας διανοίας, τὴν ἀσφαλῆ ταύτην μέθοδον. Οὐδὲν δὲ φροντίζομεν τῶν μεταφυσικῶν καὶ τῶν διαφόρων συστημάτων. Αἱ μεταφυσικαὶ ἔννοιαι δὲν διευτυπώθησαν πάντοτε ἐν τῇ χάριτι τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἀκούσιος αὕτη δουλεία, λέγει ὁ K. Laugel, γίνεται αἰσθητὴ ἐν πάσῃ φιλοσοφίᾳ, καὶ οὐδὲν σύστημα ἀπέφυγε ταύτην. Τὸ μάταιον, τὸ κενὸν καὶ τὸ ἄγονον διαφαίνονται πανταχοῦ, ὑπὸ τὸν πλοῦτον τῶν εἰκόνων καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν ὀνομάτων ἐν τοῖς συλλογισμοῖς, εὐθὺς ὅταν ἐξετάσῃ τις αὐτὰ ἐν τῷ φωτὶ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Ὅπως ὑπομονῆς χρῆζει τις ὅπως ἀκολουθήσῃ καὶ αὐτὰ τὰ ἄριστά τερα πνεύματα ἐν τῷ λαθουρίνῳ τοσοῦτων πλανῶν οἰκτροτάτων. Ἄλλοι βλέπων αὐτοὺς ἀποκλίνοντας ἐν τῇ πάλῃ πρὸς ἄγνωστον τι, ὅπερ καταβάλλει καὶ κατασυντοίβει αὐτοὺς. Ἡ ἀλάζονεῖα τῶν διανοημάτων αὐτῶν εὐρίσκει τὴν τιμωρίαν, ἐν τῇ ἀσφαρίᾳ τῆς γλώσσης. Ἐν μέθῃ καὶ κόρῳ λήξεον, αἰωρούμενοι μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ μὴ εὐρίσκοντες ἀνάπαυσιν οὐδαμοῦ, οἱ μεταφυσικοὶ δὲν ἐπιτυγχάνουσιν οὐδὲ τῆς ἀμοιβαίας καταστροφῆς, ὑπὸ νέα ὀνόματα ὁ εἰς αἰὼν φέρει αὐτοὺς εἰς τὸν ἕτερον, πάντοτε ἁμοίως ἀκαταλήπτους ὁμοίως πεφυσικημένους ὑπὸ χιμαίρων καὶ αντιφάσεων. Ἡ θετικὴ ἐπιστήμη ὀλίγον θὰ ἐφρόντιζε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐναντίον τοσοῦτων λησμονηθέντων συστημάτων, ἢ ὧν ἡ μνήμη διεσώθη μόνον παρά τισι σοφοῖς, τακτικὸν πόλεμον μάταιον καὶ ἄδοξον. Ἡ ἐπιστήμη διακρίνει, τὰ δὲ συστήματα παρεχόμενα, ὡς τὰ ἄστρα ἅμα τῇ ἀνατολῇ τῆς ῥοδοδακτύλου ἡοῦς. Δὲν εἶνε βλόκληρος ἡ ἀλήθεια, ἀλλ' εἶναι ἀλήθεια ἢ πλάνη δύναται νὰ ἐκκλίνη αὐτὴν, ἀλλὰ αὕτη δὲν ἔχει γρίαν νὰ ἀποκλίνη τῆς πλάτης. *

μερίδων καὶ τὸ ὄνομα τῶν συγγραφέων, οἵτινες θὰ μᾶς μετεχειρίζοντο ὡς βλασφήμους. Εὐρίσκει τις τοιαῦτα περιορισμένα πνεύματα εἰς πάσας τὰς πεποιοθήσεις καὶ εἰς πάντα τὰ δόγματα. Καθολικοὶ ἢ διαμαρτυρούμενοι τῆς Ἰρλανδίας ἢ τῆς Γερμανίας, Ἰουδαῖοι ἢ ὀθωμανοὶ τοῦ Καίρου ἢ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· πᾶσα σημαία ἔχει τοὺς ἑαυτῆς ἄφρονας.

Ἄλλ' ἡ ἔλευθέρα συζήτησις τῆς ἀληθείας ἀποβάλλει ἐκ τῆς ἑαυτῆς χώρας, τὴν φανατικὴν ὡς καὶ τὴν σκεπτικὴν ὑπερβολὴν, ἀκολουθεῖ ἐπιπόνως τὴν γόνιμον αὐτῆς μελέτην καὶ εἰλικρινῶς ἐκθέτει, ἠνέπορίσθη διδασκαλίαν διὰ τῶν δικδοχικῶν ἀνακκλύψεων τῆς.

Ἐκ τῆς γενικῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν προκύπτει, λέγομεν, ὅτι ἡ παρὰ τοῖς πολλοῖς περὶ Θεοῦ ἔννοια ἔμεινεν ὀπίσω, καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπείρου ταύτης προόδου, ἐγένετο εὐτελής καὶ ἀπαράδεκτος. Καθ' ὅσον ἡ γνῶσις τῆς φύσεως τελειοῦται, οὕτω πρέπει νὰ τελειοῦται καὶ ἡ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ αὐτῆς. Εἶνε δύο παράλληλοι ἔννοιαι, αἵτινες μετέχουσιν ἀναγκαστικῶς τῶν αὐτῶν κινήσεων. Ὅπως οὐδὲν ἀπόλυτον ὑπάρχει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ περὶ τῆς δημιουργίας γνῶσει, οὕτως οὐδὲν ἀπόλυτον ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ ἔννοια. Καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀντὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἀρχαίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἰδέαν, ἀναπτύσει τὸ ἄντικτιον, καὶ καθιτηξάσθαι αὐτὴν κατὰ μικρὸν ἥττον ἀναξίαν τῆς ὑπ' αὐτῆς δηλουμένης μεγαλειότητος.

Οὕτω δὲν εἶνε πλέον ἀνθρώπινον ὄν, δὲν εἶνε βασιλικόν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

πρόσωπον, ὃπερ γεγυμνασμένος ὀφθαλμὸς ἀνακαλύπτει
 ἐν τῇ κορυφῇ τῆς δημιουργίας. Αἱ ὑψίσται ἡμῶν ἔννοιαι,
 περὶ ἱεραρχίας, περὶ μεγλειότητος, περὶ σκήπτρων καὶ
 θρόνων ἀπώλεσαν πᾶσιν δύναμιν συγκρίσεως, τὰ ὑψίστα
 ἡμῶν αἰσθήματα, περὶ ἀγιότητος, περὶ μεγαλείου,
 περὶ δυνάμεως, περὶ ἀγαθότητος, περὶ δικαιοσύνης πί-
 πτουςιν ἄγονα πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἀγνώστου ὄντος.
 Ὅταν προσφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ ἀπείρου, ὁμιλοῦμεν
 περὶ προσόντος, οὐτινος ὅπως ἀγνοοῦμεν τὸν χαρακτηῖρα.
 Ἄπην τὸ σύνολον τῶν σκέψεων ἡμῶν δὲν βρῦνει οὐδ'
 ὡς εἰς ὄβολος πρὸ τοῦ ἀπολύτου. Συγκρινόμεναι πρὸς
 τὴν πραγματικότητά τοῦ ἀπολύτου τούτου, ἀπέχουσι
 πολλῶ μᾶλλον ἀπείρως ἢ ὅσον αἱ ἔννοιαι σκοτεινοῦ
 ἰχθύος ἐν τῷ βῆθει τῶν θαλασσῶν, ἀφίστανται τῶν
 ἡμετέρων. Εἰς τὴν πίστιν ταύτην φέρουσι ἡμεῖς αἱ
 ἀνακαλύψεις τῆς ἐπιστήμης. Εὐρύνουσαι τὸν κύκλον
 τῶν θεωριῶν ἡμῶν, ἐπιχέουσαι διδασκτικὸν φῶς ὡς πρὸς
 τὴν καθολικὴν διὰ τῆς τοῦ σύμπαντος, διαφωτίζουσι
 καὶ τελειοῦσι τὴν ἐσωτάτην ἡμῶν περὶ τῆς θεότητος
 ἔννοιαν. Ἡ ἐπιστήμη λοιπὸν δὲν παρέχει ἡμῖν ἄλλην
 ὑπηρεσίαν ἢ ταύτην, καὶ ἂν ἀκόμη ἢ ἐνέργειαι αὐτῆς
 ἦτο ἀπειρος· διότι ἀνατρέπουσα τὰ ἀρχαῖα οἰκοδο-
 μήματα ὅπως ἐγείρη ἀντ' αὐτῶν τὸ ἰδεῶδες οἰκοδόμημα
 τῆς θεωρηθείσης ἀληθείας, ἀλλάσσει τὸν ἄξονα, περὶ ὃν
 στρέφεται ὁ κόσμος, καὶ ἀνανεοῖ τὴν ὄψιν τῆς πνευμα-
 τικῆς γῆς. Εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα ἀπο γίνεσθαι
 τοῦ λοιποῦ τὸ *Ἀνακαινισθήσεται τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.*

Μεταβιβάζουσα ἐκ τῆς γῶρας τῶν δημιουργηθέντων

όντων εἰς τὴν τοῦ καθαρῶ πνεύματος, ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ, πᾶσχει μεταμόρφωσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως. Αἱ δυνάμεις αὗται δὲν εἶνε πλέον ὑλικοὶ δεσμοὶ οὐδὲ μάλιστα ρευστοί. Ὁ Θεὸς παρίσταται ἡμῖν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν πνεύματος διαρκoῦς διαμένοντας ἐν τῷ βάθει τῶν πραγμάτων. Δὲν εἶνε πλέον ὁ κυρίαρχος ὁ κυβερνῶν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν Οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ἀόρατος νόμος τῶν φαινομένων. Δὲν κατοικεῖ παρὰ δεῖσον ἀγγέλων καὶ ἐκλεκτῶν, ἀλλὰ τὸ ἄπειρον κενὸν πληροῦται ὑπὸ τῆς παρουσίας του, πανταχοῦ παρὼν καὶ ἀκίνητος ὑπάρχων ἐν ἐκάστῳ σημείῳ τοῦ χώρου, ὁλόκληρος ἐν ἐκάστῃ στιγμῇ τοῦ χρόνου, ἢ μάλλον εἰπεῖν κλιώνως ἄπειρος, δι' ὃν δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε χρόνος οὔτε χωρoς, οὔτε οὐδεμία τάξις διαδοχῆς. Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον ὑπάρχουσι μόνον δι' ἡμᾶς, ὄντα ὧν μετρεῖται ἡ διάρκεια, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουσι διὰ τὸν Αἰώνιον. Τὸ κενὸν προσφέρει ἡμῖν ποικίλα μεγαλεῖα, ἀλλὰ τοιαῦτα δὲν προσφέρει εἰς τὸν Ἄπειρον. Καὶ δὲν εἶνε ἐνταῦθα μεταφυσικαὶ βεβαιώσεις, ὧν τὴν στερεότητα δύναται τις νὰ διαμφισβητήσῃ· εἶνε ἀνεγκλιτὰ πορίσματα προκύπτοντα ἐξ αὐτῶν τῶν δεδομένων τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τῶν σχέσεων τῶν κινήσεων καὶ τῆς καθολικότητος τῶν νόμων.

Ἡ πανχόσμιοις τάξις, ἡ βασιλεύουσα ἐν τῇ φύσει, ἡ ἀποκλυπτομένη ἐν τῇ κατασκευῇ ἐκάστου ὄντος, ἡ σοφία ἡ διακεχυμένη ἐπὶ σύμπαντος τοῦ συνόλου ὡς τὸ φῶς τῆς ἡοῦς, καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἐνότης τοῦ καθολικοῦ σχεδίου ἰθυνομένη ὑπὸ τοῦ ἀρμονικοῦ νόμου

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

τῆς διηνεκοῦς τελειώσεως παριστᾶ ἡμῖν τοῦ λοιποῦ τὴν *θειαν παντοδυναμiam*, ὡς τὸ ἀδράστον ὑποστήριγμα τῆς φύσεως, ὡς τὸν ὀργανικὸν αὐτῆς νόμον, ὡς τὴν οὐσιώδη δύναμιν, ἐξ ἧς ἅπασαι αἱ φυσικαὶ δυνάμεις ἀπορρέουσι, καὶ ἧς εἶνε ἰδιαίτεροι ἀποκλύψεις. Δύναται τις λοιπὸν νὰ θεωρήσῃ τὸν Θεὸν ὡς διάνοιχν ἐμμένουσαν καὶ ἐδρεύουσαν ἀναλλοιώτως ἐν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τῶν πραγμάτων, ὑποστηρίζουσαν καὶ ὀργανοῦσαν ἀφ' ἐκυτῆς τά τε ταπεινότατα τῶν δημιουργημάτων, καὶ τὰ εὐρύτατα συστήματα τῶν ἡλίων, διότι οἱ νόμοι τῆς φύσεως δὲν θὰ εἶνε πλέον ἐκτὸς τῆς διανοίας ταύτης, ἀλλὰ θὰ ἦνε ἡ αἰώνιος αὐτῶν ἔκφρασις.

Τὴν πεποιθήσιν ταύτην προσκτώμεθα διὰ τῆς ἐξετάσεως τῆς ἀναλύσεως τῶν φαινομένων τῆς φύσεως. Τὸ καθ' ἡμᾶς, ὁ Θεὸς δὲν εἶνε ἔξω τοῦ κόσμου οὐδὲ συγγέεται ἢ προσωπικότης αὐτοῦ ἐν τῇ φυσικῇ τάξει τῶν πραγμάτων. Εἶνε ἡ ἀδύνατον νὰ γνωσθῇ διάνοια, ἧς οἱ νόμοι οἱ κυβερνῶντες τὸν κόσμον εἶνε μορφή ἐνεργείας. Πειρώμενος νὰ ὀρίσῃ τις τὴν διάνοιαν ταύτην καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, ἀξιῶν νὰ συζητῇ περὶ τῶν ιδιοτήτων ἢ νὰ ζητῇ τοὺς χαρακτῆρας αὐτῆς, ἀρύτων τὴν ἄβυσσον τοῦ ἀπείρου ἐν τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ ἀναγκύσῃ τὴν ὀρεξίν τοῦ εἰδέναι, θὰ ἐπεχειρεῖ οὐ μόνον ἐπιχείρησιν ἄφρονα ἀλλὰ καὶ γελοίαν. Τοιαύτη τις ἀπόπειρα ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν αὐτὴν, δὲν ἐνόησε τὴν οὐσιώδη διαφορὰν, ἣτις διαχωρίζει τὸ ἄπειρον ἀπὸ τοῦ πεπερασμένου. Ὑπάρχει μετὰ τῶν δύο τούτων ὀρίων ἀπόστασις, ἐφ' ἧς

οὐδεμίαν γέφυρα δύναται νὰ ριφθῆ. Ὁ Θεὸς εἶνε ἐξ αὐ-
τῆς τῆς φύσεως αὐτοῦ ἀγνωστος καὶ ἀκατανόητος εἰς
ἡμᾶς.

Δὲν εἶνε ἀνγκηκίον νὰ εἰσδύσῃ τις εἰς τὸν λαβύριν-
θον τοῦ ἀγνώστου, ὅπως φθάσῃ εἰς τὴν βεβηκίότητα
τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Ἴσως μάλιστα πνεύματά τινε
φερόμενα πρὸς τὸν μυστικισμόν, θὰ ἐκινδύνεον ὀλέ-
θριον κίνδυνόν, ἂν ἐπέμενον ζῶντα ἐν τῷ σκοτει ἀδύ-
του μυστηρίου. Ἀναμφιβόλως εἶνε ἤδη δύσκολον νὰ
σχηματίσῃ τις περὶ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος τὴν ἐπι-
στημονικὴν ἔννοιαν, ἣν πρὸ ὀλίγου ἀπεπειράθημεν νὰ
ὑποδείξωμεν. Καὶ αὐτὰ τὰ μάλιστα ἐμβροθῆ πνεύ-
ματα ἀπαντῶσι μεγάλῃ προσκόμματα εἰς τὸ νὰ περ-
εἰσδύσωσιν οὕτω διαδοχικῶς ἐκ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἄ-
γνωστον, ἐκ τοῦ ὄρατου εἰς τὸ ἀόρατον, ἐκ τοῦ ἀπο-
καλυφθέντος νόμου εἰς τὸν ἐν τῇ δικαιοῖα νόμον, ἐκ
τῆς αἰσθητῆς δυνάμεως εἰς τὴν ἀρχικὴν δύναμιν. Καὶ
εἴμεθα ἐνδομύχως οὕτω πεπεισμένοι περὶ τῆς ἀνγκη-
κίας ἐργασίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὅπως φθάσῃ
εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ταύτην ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ τῆς φύ-
σεως, ὥστε δὲν θέλωμεν νὰ ἐπιβαρύνωμεν πλείοτερον
τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἐκ φόβου μήπως ἐκ τῆς ἔχγαν
βαθείας ἐντάσεως τοῦ πνεύματος σκοτισθῆ καὶ αὐτὴ
αὕτη ἡ ἰδέα. Αἱ ψυχὰι, αἵτινες ἐννοοῦσι τὴν ἀξίαν καὶ
τὸ συμφέρον τῶν προβλημάτων τούτων, πρέπει νὰ σκέ-
πτωνται ἐνίοτε κατὰ τὰς ὥρας τῆς μονώσεως περὶ
τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐπιστήμης τῆς
φύσεως, καὶ νὰ κατὰκρίνωσι (ἢ νὰ ὑψοῦνται: ἐν τῇ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

ἀστρονομία εἶνε τὸ αὐτὸ) διὰ μέσου τῶν κλυμμάτων τῆς σωματικῆς ἐπιφανείας μέχρι τῆς ἀρχῆς, ἥτις τὰ τὰ πάντα κινεῖ κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀρμονίαν καὶ δικτάσσει πᾶν πρᾶγμα κατὰ τὸ βᾶρος καὶ τὸ μέτρον αὐτοῦ.

Ἡ ἰδέα αὕτη περὶ τῆς αἰωνίου δικαιοῦς δύναται νὰ φανῆ νοουθεώρητος (τὸ ἐλπίζομεν τοῦλάχιστον) τοῖς εἰθισμένοις εἰς τὴν μέθοδον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῶν ὁμοίων αἰ ἐπιστημῶν αὐταὶ δὲν ἐξήλειψαν τὴν ἔννοιαν πρώτου αἰτίου· Ἐὰν φανῆ αἰρετικὴ εἰς τοὺς ἀπογόνους ἐκείνων, οἵτινες ἀμοιβαίως ἐκάρησαν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἰωάννου Οὐσσοῦ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Σερβέτου. Ἐὰν μᾶς κατηγορήσωσιν ὡς πανθειστὰς, χωρὶς νὰ θέλωσι νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι δὲν ταυτίζομεν τὸ θεῖον πρόσωπον πρὸς τὰς μεταμορφώσεις τῆς ὕλης, καὶ ἢ διακηρύξωσιν ὅτι ἰσχυρίζομεθα ὅτι τὸ πᾶν εἶνε Θεὸς καὶ ὅτι ἅπας ὁ κόσμος κυβερνᾶται ἀφ' ἐαυτοῦ. Ἐτέρω τάξιν ὑπερβύλλουσα τὸ μέτρον ἢ μεταχειρισθῆ ὡς κακοποιὸς τοὺς πολμήσαντας νὰ σχηματίσωσι περὶ τῆς θεότητος τὴν ἀνωτέρω δικτυωθεῖσαν ἔννοιαν. Ἀλλὰ ποῦ ἤθελε καταντήσῃ τις, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀπαντήσῃ εἰς πάντας τοὺς ψιθυρισμοὺς, οὓς ἀκούει ὀπισθὲν του; Οἱ ψιθυρισμοὶ οὗτοι ἐν μόνον δύναται, νὰ φέρωσιν εἰς τὰ πρόσω.

Ἐὰν παρετηρήθῃ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ἢ ἀπὸ γνώμης ἀπουσίᾳ ὀνόματος σχολῆς. Οἱ μὲν εἶπον ἢ δύναται νὰ εἴπωσιν· εἶσθε δυναμικοὶ· οἱ γείτονες αὐτῶν

ἐπικρατοῦσιν, εἴθε ὁπαδοὶ τοῦ θρασυμοῦ. Οἱ μὲν ἀναγκωρίζουσι εἰς τὰς τάξεις ἡμῶν σφραγιστάτην ψυχοκρατίαν· οὗτοι πάλιν ἀποδίδουσι ἡμῖν ὀργανισμοδοξίαν. Ἄλλ' ἰδοὺ ἤδη ὁ ζωϊσμός προσκλιεῖ ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ κηρύξωμεν εἰλικρινῶς ἂν ἀνήκομεν αὐτῷ. Οἱ πλείονες μᾶς κατηγοροῦσιν ὡς ἐκλεκτικούς. Δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν γενικῶν μορφῶν ἐπὶ παρθείσμῳ, θεΐσμῳ καὶ τῶν ἐναντίων, ἐπὶ ἕλισμῳ καὶ ἀθεΐα, ἃς ἐξετόξευσαν καθ' ἡμῶν ἐκ διχόρων στρατοπέδων. Εὐρίσκεται ἐν μεγάλῃ ἐρημίᾳ τὸ πνεῦμα τὸ ζητοῦν μόνην τὴν ἀλήθειαν. Κινδυνεύει νὰ θεωρηθῆ ὡς διαμαρτυρούμενος ὑπὸ τῶν καθολικῶν, καὶ ὡς ῥωμαῖος ὑπὸ τῶν ἀναμορφωτῶν. Κατ' αὐτοὺς πρέπει νὰ ἀνήκη τις εἰς αἵρεσίν τινα, εἰς σύστημα, εἰς σχολήν.

Διὰ τί νὰ μᾶς ἐμποδίζωσι νὰ λαμβάνωμεν τὸ καλὸν ὅπου ὑπάρχει; καὶ νὰ πολεμῶμεν τὸ κακὸν ὅπου εὐρίσκωμεν αὐτό; Διὰ τί νὰ μᾶς προσκαλῶσι νὰ σεβώμεθα τὴν πλάνην διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶνε ἀρχαία; Διὰ τί νὰ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἐγκλεισθῶμεν ἐν κύκλῳ πρότερον περιγραφέντι; Τί σημαίνουν οἱ φραγμοὶ οὗτοι, τὰ δόγματ' αὐτὰ, αἱ σημαῖαι, αἱ ἐθνικότητες αὐταί; Χίμικρα πάντα ταῦτα. Δὲν ὑπάρχουσι συστήματ' αὐτά! Ἄλλ' ἀπόλυτος ἐλευθερία ἐν τῇ ζητῆσει, ὅπως καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς ἀληθείας. Τὸ ἀπολέσαν μὲγαν ἀριθμὸν πνευματῶν εἶνε ἡ ῥοπή αὕτη ἢ ἡ καταδίκη τοῦ βαδίζειν τὴν καθημερήμενὴν ὁδόν. Ἄναμφιβόλως πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ τις ἰδίαν μέθοδον· ἀναμφιβόλως πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀνομολογουμένων ἀρχαίων ἀλη-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias I
Restrictions apply.

θειῶν. Ἀναμφιβόλως πρέπει νὰ γινώσκῃ τὸ θετικὸν ὑποκειμένον τῶν ἐαυτοῦ μελετῶν καὶ νὰ ἐργάζεται ἐνδελεχῶς πρὸς κτῆσιν τοῦ εἰδέναι, ἀλλ' ἄς μὴ ταρασσώμεθα ὑπὸ τῆς ψευδοῦς λάμπσεως, καὶ ἄς μὴ κρύπτωμεν τὸν αὐρχανὸν ἡμῶν διὰ στεγάζματος. Ἄς μελετῶμεν κατ' ὀλίγον τὴν φύσιν ὀλόκληρον ὑπὸ πάσας τὰς μορφὰς αὐτῆς, ὑπὸ πάσας αὐτῆς τὰς ὄψεις. Ἄς ἐκφράζωμεν εἰλικρινῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἡμετέρων μελετῶν, χωρὶς νὰ φροντίζωμεν περὶ τῶν λέξεων, χωρὶς νὰ συζητῶμεν περὶ τοῦ τόνου ἢ τῶν ὑποστιγμῶν. Ἡ χελιδὼν, ἥτις ἔπταται πρὸς τὴν πατρίδα κατὰ τὴν νέαν ὥραν διατρέχει ἐλευθέρως τὸ εὐρὺ κενόν· τί θὰ ἐγίνετο, ἂν τὴν ἠνάγκαζον νὰ κάμνῃ σημεῖά τινα ἐπὶ τῆς πτέρυγος, νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ κάτω, νὰ κρατῇ μικρὰν σημάξαν εἰς τὸν πόδα ἢ νὰ σύρῃ σειρὰν μικρῶν ἀεροστάτων ὀπισθὲν τῆς ;

Τὸ δόγμα, ὅπερ ἐπαγγελλόμεθα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὄντολογικὸς θεῖσμός· ἢ ἀπόπειρα τοῦ ἀνθρώπου ὅπως γνωρίσῃ τὸ ἀπόλυτον Ὄν. Εἶνε μορφή ἀναγκαίᾳ ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ τοῦ νοθεωρήτου θεῖσμου. Ἡ σχηματισθεῖσα ὑπόθεσις ἐκ τῆς θεολογίας ἀποδεικνύει Θεὸν παγκόσμιον δημιουργὸν τῶν ὄντων. Ἡ ὑπόθεσις ἢ σχηματισθεῖσα ἐκ τῆς ὄντολογίας ἀποδεικνύει Θεὸν ἄπειρον. Δὲν δυνάμεθα νὰ πρᾶδεχθῶμεν τὸ ἐν ἄνευ τοῦ ἐτέρου, οἰκιδήποτε καὶ ἂν εἶνε αἱ δυσκολίαι, ἄς ἔχομεν, ὅπως διαλλάξωμεν τὰ ἐξ αὐτῶν ποριζόμενα συμπεράσματα. Αἱ δυσκολίαι αὗται προέρχονται ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ ὑποκειμένου· εἰ καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἴδω-

μεν ἢ ὅσον ἐφικνεῖται ἢ ἡμετέρα ὄρασις, δὲν εἶνε τοῦτο λόγος νὰ κλείσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς πᾶν ὅτι εἶνε ἐνκωργές. Μεταβάλλοντες τὴν λέξιν τοῦ πανθεϊσμοῦ εἰς θεϊσμόν, ὁμολογοῦμεν μετὰ τινος λειτουργοῦ ἀγγλικανοῦ¹ ὅτι «ὁ θεϊσμός» πανταχόθεν ὁμολογεῖται ὡς ἡ θεολογία τοῦ λόγου, λόγου, ὅστις δύναται νὰ εἶνε ἀσθενής ἀλλ' εἶνε ὁ μόνος, ὃν ἔχομεν. Ὁ θεϊσμός εἶνε ἡ φιλοσοφία τῆς θρησκείας πασῶν τῶν θρησκειῶν καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀληθείας. Ἀνάγκη, ἢ νὰ πκύσωμεν διανοοῦμενοι, ἢ νὰ σκεπτόμεθα περὶ τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς δημιουργίας. Τὰ άτομα δύνανται νὰ μένωσι ἐπὶ τοῦ συμβόλου· αἱ Ἐκκλησίαι καὶ αἱ αἰρέσεις δύνανται νὰ πολεμῶσι καὶ νὰ κρατῶσι τὰς συνειδήσεις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, παραπέμποντες εἰς τὴν Γραφήν, ἢ νὰ ἀγωνίζωνται ὅπως ὀρίσωσι τὰ ὅρια τῆς θρησκευτικῆς διανοίας, ἐνῶ αὐτὸς ὁ Θεὸς δὲν ὥρισε ταῦτα. Ἀλλ' ὁ ἀνθρώπινος λόγος, ἐν τῇ ἀναγκαίᾳ αὐτοῦ ἀναπτύξει καὶ ἐν τῷ θείῳ ἔρωτι τῆς ἐλευθερίας, ἀνατρέπει πάντας τοὺς φραγμοὺς τούτους καὶ ἀπαλλάσσεται πάσης πέδης.

Ἄν, ἔντι νὰ λάβωμεν ὡς ὑποκαίμενον μελέτης «τὸν Θεὸν ἐν τῇ φύσει,» ἠθέλομεν προτιμήσει νὰ παραστήσωμεν ἐνταῦθα «τὸν Θεὸν κατὰ τοὺς ἀνθρώπους,» θὰ ὑπελείπετο ἤδη νὰ συζητήσωμεν τὴν ιδέαν, ἣν οἱ καθ' ἡμᾶς φιλόσοφοι διετύπωσαν περὶ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος. Θὰ ἦτο αὕτη ἀληθῶς ἐξέτασις ἀξία μεγίστου διαφέροντος. Ἀλλὰ τὰ αἰετοτε ἐκτεινόμενα ὅρια

¹ Rev. John. Hunt, An Essai on Pantheism, 1866.

τοῦ σχεδίου τοῦ παρόντος ἔργου μᾶς ἠγάπησαν νὰ περιστείλωμεν τὰς συζητήσεις εἰς τὸν κύριον αὐτοῦ σκοπὸν. Ἡμέτερον καθήκον εἶνε λοιπὸν νὰ προσθέσωμεν ἀπλῶς ἐνταῦθα τὸ ἰχνογράφημα τῶν σχημάτων, ἐν οἷς οἱ ἡμέτεροι σοφοὶ ἔστησαν, ὅπως παρκαστήσωσι τὴν προσωπικότητα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ δοξασία ἡ κηρύσσουσα τὴν οὐσιώδη ταυτότητα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἣτις κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους ἔτυχε πάλιν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, οὐδὲν ἄλλο εἶνε, ἢ ὁ ἀπόλυτος πανθεϊσμός ἐν τῇ ἀπλή καὶ ἀκεραΐᾳ αὐτοῦ μορφῇ. Οἰαιδῆποτε καὶ ἂν εἶνε αἱ λέξεις, δι' ὧν ἡ δοξασία αὕτη περιβάλλει τὰς ἀποφάνσεις τῆς, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παρκαπλανήσῃ τὴν κρίνουσαν διάνοιαν. Ἄν ὁ Θεὸς καὶ ὁ κόσμος δὲν εἶνε ἢ ἐν καὶ μόνον ὄν, Θεὸς δὲν ὑπάρχει.

Ἄλλη τις ἔννοια οἰκοδομηθεῖσα ἐπὶ τῆς προσηγηθείσης ληθηθείσης ὡς βάσεως, ἀλλ' ὑψωθείσα εἰς ὑψηλοτέραν βαθμίδα λεπτότητος, εἶνε ἡ «τοῦ ἐξιδεωμένου Θεοῦ», ἡ κηρύσσουσα ὅτι οὐσιωδῶς μὲν ὁ Θεὸς καὶ ὁ κόσμος συνταυτίζονται, οὐχὶ δὲ καὶ λογικῶς. Ὁ Θεὸς θὰ ἦτο ἡ ἰδέα τοῦ κόσμου, καὶ ὁ κόσμος ἡ πραγμάτωσις τοῦ Θεοῦ. «Ὁ Θεὸς ἐκεῖνος, ὄν φιλόσοφος τις παριστᾷ ἐπὶ τοῦ ἐρήμου θρόνου τῆς αἰωνιότητος αὐτοῦ τῆς σιωπηλῆς καὶ κενῆς, δὲν ἔχει ἄλλην πραγματικότητα ἢ τὴν ἰδέαν, δὲν ἔχει ἄλλον θρόνον ἢ τὸ πνεῦμα.» Ὁ Θεὸς ἀποχωρίζεται ἐνταῦθα τοῦ κόσμου δι' ἔργασίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Εἶνε ἰδεῶδες πλασθὲν ὑπὸ τῆς λογικῆς. Διανοούμενοι τὸν Θεόν, δημιουργοῦ-

μεν αὐτόν. Ἄν ὁ ἄνθρωπος δὲν ὑπῆρχε, δὲν θὰ ὑπῆρχεν οὐδὲ ὁ Θεός. Οὕτως ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ, ὁ πραγματικὸς Θεὸς τρυτιζόμενος πρὸς τὸν κόσμον δὲν εἶνε Θεός· καὶ ὁ ἐξιδιωμένος Θεός διχλευριμένος τοῦ κόσμου πράγματι δὲν ὑπάρχει.

Ἡ θεωρία αὕτη εἶνε εἰς ἄκρον σοφιστική. Ἄλλ' ἡ ἔχουσα σήμερον τὴν μείζονα ἀξίαν ἐν τάξει τινὶ ὑψηλῶν πνευμάτων, ἐχόντων συνείδησιν τῆς ἐκυτῶν ὑπεροχῆς (καὶ πιστευόντων μάλιστα ἐκυτοῦς σοφωτέρους ἢ ὅσον εἶνε), εἶνε ἡ χαιρετίζουσα μετὰ τῆς μεγίστης εὐγενείας τὸν Θεὸν τῶν πολλῶν, προσωπικὸν καὶ ἀνθρώπινον, ἡ σεβομένη τὰς μεγάλας ἀρχὰς τῆς ἀρετῆς, τῆς φιλοσοφίας, τῆς αἰσθητικῆς, ἡ δικηκρύπτουσα ὁμῶς ὅτι ὁ Θεός, ὅπως τὸ Ἄγαθόν, τὸ Ἄληθές, τὸ Ὄραϊον, δὲν ὑπάρχουσι ἀκόμη, ἀλλ' «εἶνε ἤδη ἐν τῷ γίνεσθαι.» Ὁ Κάντιος ἐν τῇ Κριτικῇ τοῦ καθαροῦ λόγου ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἀμετατρέπτως δικαθεμιμένος εἰς τὸ νὰ ὑποθέτῃ πραγματικὰ τὰ ἀντικείμενα τῆς ἐκυτοῦ πίστεως, ἐνῶ τὰ ἀντικείμενα ταῦτα εἶνε καθαρῶς ὑποκειμενικά. Ὁ Ἐγγελοῦ ἐπανελάθε τὸ μέγα τὸ ἐν τῇ ἀρχιζήτητι λατρευόμενον ἀξίωμα τοῦ Ἑλληνος φιλοσόφου Πρωταγόρου, δηλαδὴ «Πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος»· ἐδίδαξεν ὅτι τὸ ὑποκείμενον τείνει εἰς τὸ νὰ ἀνυψῶι ἐκυτὸ εἰς ἀπόλυτον ἀρχὴν καὶ νὰ ἀνάγῃ τὰ πάντα εἰς ἐκυτὸ, καὶ ἀπέδειξεν εἰς τοὺς ὀξυδερκεῖς Γερμανούς, ὧν οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν προκατειλημμένοι ὑπὸ τῆς ἐννοίας ταύτης, ὅτι «Ἡ ἰδέα ἀνελίσσεται ἐν τῷ

Σύμπαντι.» Ἡ σχολή, περὶ ἧς ὁμιλοῦμεν¹, διδάσκει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ιδέας ἐν τῇ φύσει, τὸ καθολικὸν γίγνεσθαι. Τὸ σύμπαν χωρεῖ πρὸς τὴν τελειότητά χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ ὑπακούῃ εἰς νουεχθῆ τινὰ διεύθυνσιν. Ὁ Θεὸς εἶνε φιλόσοφος χωρὶς νὰ γινώσκῃ τοῦτο. Εἶνε μάλιστα κατώτερος τοῦ ἥρωος τοῦ Sédaine, ὡς μὴ γινώσκων ἑαυτὸν καὶ προσωπιῶς μὴ ὑπάρχων. Θεὸς δὲν εἶνε ἢ τὸ Θεῖον, ἰδεῶδες τι, οὐχὶ ὄν. Δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος ἀλήθεια ἀλλ' ἀποχρώσεις καὶ μεταμορφώσεις αὐτῆς. Ὁ περὶ τούτων σκεπτόμενος καὶ θεώμενος τὴν ἀόριστον ταύτην πρῶτον εἶνε ὁ εὐτυχέστερος καὶ ὁ ἀγνότερος τῶν ἀνθρώπων. Ὁ K. Caro καλῶς ὥρισε τὴν θρησκείαν ταύτην, ὀνομάσας αὐτὴν παράκρουσιν τοῦ θείου ἢ ἐπιστημονικὴν ἀπραγμοσύνην. Ἄλλ' ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀποδέχεται τοιοῦτόν τινὰ ἡσυχασμὸν οὐδὲ τοικύτην παράκρουσιν. Ἡ μερίστη αὕτη ὑπόθεσις καταστρέφεται μάλιστα ἐνώπιον τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς. Ἐπεδείξαμεν ἐναργῶς ὅτι ἡ καθολικὴ αὕτη τάσις πρὸς τὴν πρῶτον, τῆς ἀτόμου πρὸς τὴν ἔμφυχον μονάδα, καὶ ταύτης πρὸς τὸν ἀνθρώπον, εἶνε ἀνεξήγητος ἄνευ τῆς ὑπάρξεως διευθυνούσης δικνοίας, καὶ ἐν πᾶσι περιπτώσει πολλῶ μᾶλλον δυσπαραδέκτος ἢ αὐτὸς ὁ Θεός.

Τετάρτη τις σχολή, ἣτις προσαγορεύει ἑαυτὴν θετικὴν, καὶ πρώτη ἔλυσε τὸ πρόβλημα ἰδρύουσα σχολὴν ἀθέων, ἐσπούδασε νὰ δημιουργήσῃ νέαν ταξινομίαν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, θεμελιουμένην ἐπὶ τῆς

¹ Ἐν τῷ παρόντι ἐκπροσωπούμενη ὑπὸ τῶν KK. Vacherot, Renan, Taine, Schérer, καὶ ἴσως ὑπὸ τοῦ K. Saint-Beuve.

καθαρᾶς παρκατηρήσεως, ἀπηλλαγμένην πάσης ἐρεύνης τῶν αἰτίων. Ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τοῦ ἑαυτῆς συγγήματος, κοινότητος τινος μετέχοντος, δὲν κατώρθωσε νὰ μὴ λατρεύῃ Θεόν τινα. Ὁ Θεὸς οὗτος εἶνε ἡ ἀνθρωπότης. Ὁ Aug. Comte εἶνε ὁ προφήτης αὐτῆς. Ὁ Θεὸς οὗτος ἔχει τὰ θυσιαστήριά του, τὴν λατρείαν του, τοὺς ἱερεῖς του (τόσον εἶνε βέβαιον ὅτι τὰ ἄλλα συναντῶσιν ἀλλήλοις!), τὸ ἡμερολόγιόν του, τὰς ἐορτάς του. Ὁ προϋπολογισμὸς κανονίζεται ἐκ τῶν προτέρων· οἱ τοποτηρηταὶ θὰ λαμβάνουσι 6,000 φρ. οἱ ἐφημέριοι 12,000 φρ. ὁ μέγας ἱερεὺς (ὁ Comte) 60,000 φρ. κτλ. Ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει ἕτερος Θεὸς ἢ ἡ ἀνθρωπότης.

Αἱ θεωρίαι αὗται φυλάττουσιν ἔτι εὐνόητον ὄψιν εἰς τὰ πνεύματῃ τὰ εἰθισμένα εἰς τὰς μεταφυσικὰς θεωρίας. Ὑπάρχουσιν ἄλλαι, αἰτίνας μετεωριζόμεναι καὶ διυλιζόμεναι, διακλύουσιν τὸν πνευθεῖσμὸν εἰς εἶδος τι δεσφρανοῦς ἀτμοῦ, καὶ οὕτω μεταφορικῶς καὶ ὑψηλῶς διαλέγονται περὶ Θεοῦ, ὥστε ὁ Θεὸς πκύει ὄλως ὑπάρχων, ὅπως ἀφήσῃ τελείαν κυριαρχίαν εἰς τὴν ἐξοχον αὐτοῦ μεταφοράν. Ἄς ἀκούσωμεν τὸν ἐξκρίστον τοῦτον ὀρισμὸν. «Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν πραγμάτων ἐν τῷ ὕψιστῷ τοῦ φωτεινοῦ αἰθέρος καὶ ἀπροσίτῳ προσαγορεύεται τὸ αἰῶνιον ἀξίωμα· καὶ ἡ πόρρω δονοῦσα ἀντήχησις τῆς δημιουργοῦ ταύτης διατυπώσεως συνθέτει διὰ τῶν ἀνεξάντλητων αὐτῆς κυμάνσεων τὸ ἄπειρον τοῦ Σύμπαντος. Πᾶσαι αἱ τάξεις τῶν πραγμάτων κατέρχονται ἐξ αὐτῆς συνθεόμεναι ὑπὸ τῶν θείων κρίων τῆς χουστῆς ἀλύσεως.» Ἄ-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias Istorikis Restrictions apply.

ναμφισβόλως θὰ ἦτο δύσκολον νὰ φαντασθῆ τις πῶς τὰ μυστηριώδες τοῦτο ἀξιώμα δύναται νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως αὐτοῦ τὸν τῆς πραγματικότητος κόσμον, καὶ πῶς κυματινόμενον ἐν τῷ αἰωνίῳ αὐτοῦ κενῷ, δημιουργεῖ καὶ θέτει εἰς ἐνέργειαν τοὺς καθολικοὺς νόμους τοῦ κόσμου. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ αἰωνίου ἀξιώματος εἶνε πλέον ἢ πανθειστική· δικαιοῦται νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ ἀθέου, καὶ δυνάμεθα νὰ τὴν κοσμάσωμεν διὰ τῆς ἐπωνυμίας τῆς φιλοσοφικῆς ἀθείας. Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προσάψωμεν αὐτῇ καὶ δύο ἐτέρας μορφάς, τὴν τῆς κοσμολογικῆς καὶ τὴν τῆς φυσιολογικῆς ἀθείας. Ἡ πρώτη συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀντικαταστήσωμεν ἀντὶ τῶν λόγων τοῦ ἀποστόλου τὰ ἐξῆς· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ ἄτομος, καὶ ἡ ἄτομος ἦν πρὸς ἑαυτὴν, ἡ δὲ ἄτομος ἦν ἡ πρώτη γεννήτωρ τοῦ κόσμου. » Ἡ δευτέρα συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀντικαταστήσωμεν ἀντὶ τῆς διευθύνσεως νοούσης ἀρχῆς τὴν τῶν ἀσυνειδήτων δυνάμεων τῆς φύσεως. Τὰ δύο ταῦτα εἶδη τῆς ἀθείας ἐξεδηλώθησαν διαδοχικῶς ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ ἔργου τούτου· ἀπέδομεν δικαιοσύνην εἰς τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν καὶ δὲν ἐπανερχόμεθα πλέον.

Ἐπάρχει τέλος ἡ παντελής ἀθεία, ἥτις ὑποστηρίζει ἑαυτὴν τετραγωνικῶς καὶ χωρὶς νὰ συνοφρυωθῆ πλανᾶται μέχρι τῆς βλασφημίας.¹ Ἄλλ' ὁ θυμὸς μεθ' οὗ μάχονται πρὸς τὸ Θεῖον οὐδὲν ἔχει ἐπιστημονικόν· πλὴν ἂν θεωρηθῆ ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν ἄξιος τῶν πε-

¹ Broudhon, *Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère.*

ριθάλψεων, ἃς ἀπαιτεῖ ἡ τῶν φρενῶν ἐξαλλοίωσις. Ἐλπίζομεν ὅτι οἱ συλλογισμοὶ τῆς ἡμετέρας ἀνεσκευῆς ἀπέδωκαν τὸ προσήκον εἰς τὴν ἀπόλυτον ταύτην ἄρνησιν νοῦ ἐν τῇ φύσει.

Εἰς τί καταλήγει ἄλλως ἢ ἄρνησις αὕτη τοῦ ὕλισμοῦ; Προχωροῦντες εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων περκατηροῦμεν ὅτι αἱ ἀρνήσεις αὗται δὲν δύνανται νὰ εἶνε οὕτως ἀπολύτως ἀρνητικαὶ, ὡς ἰσχυρίζονται. Δὲν εἶνε τις ἀτιμωρήτως ἄφρων, οὐδὲ εἶνε τόσον εὐκολον, ὡς φαίνεται νὰ εἶνέ τις πενητελῶς ἄθεος. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταθέτουσι τὸ ζήτημα. Ἴδου τὸ πᾶν. Ἄντι νὰ ὀνομάζωσι Θεὸν τὴν διεύθυνσιν τῶν δυνάμεων, αἵτινες διέπουν τὸν κόσμον, οἱ φανταζόμενοι ἑαυτοὺς ἄθεοι δὲν ὀνομάζουσι αὐτήν· καὶ ἀντὶ νὰ ἀποδίδωσι εἰς νοητικὸν ὄν τὸν νοῦν τῶν δυνάμεων τούτων, ἀποδίδουσι αὐτὸν εἰς αὐτὴν τὴν ὕλην. Μεταθέτουσι τὸ πρόβλημα ἀλλὰ δὲν τὸ λύουσι· διότι τὰ γεγονότα ἴστανται ἐκεῖ ἀμετακίνητα. Ἄρνοῦνται τὸν Θεόν, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ ἀρνηθῶσι τὴν δύναμιν. Μόνον, ἀντὶ νὰ κηρύττωσι τὴν κυριαρχίαν τῆς δυνάμεως ταύτης, καθιστῶσιν αὐτὴν δούλην τῆς ἀδρανοῦς ὕλης. Ὁλόκληρος ὁ δεσμὸς τοῦ αἰνίγματος εὐρίσκεται ἐν ταύτῃ. Ὁ δεσμὸς οὗτος δὲν λύεται μᾶλλον ὑπὸ τῶν ὕλιστῶν ἢ ὑπὸ τῶν πνευματιστῶν· καθ' ὅσον ἡ ἄμεσος περκατήρησις τοῦ ἀνθρωπίνου ὅμματος δὲν ἐφικνεῖται ἕως ἐκεῖ. Ἡ κυρίαι διαφορά, ἥτις διαχωρίζει αὐτοὺς ἐν τῷ κερκλικῷδεῖ τούτῳ σημείῳ τοῦ ζητήματος, εἶνε ὅτι οἱ πρῶτοι δὲν ἐξηγοῦσιν οὔτε τὴν δημιουργίαν, οὔτε

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis
Restrictions apply.

τὸ σχέδιον, οὔτε τὴν διατήρησιν τῆς φύσεως· ἐνῶ οἱ δεῦτεροι δίδουσι πιθκνὴν ἐξήγησιν. Θεωρούμενοι ὡς δύο ὑποθέσεις τὰ δύο ταῦτα ἐνκντὶ δόγματα δὲν ἀντισηκοῦσαν ἄλληλα, καὶ πᾶς εἰλικρινὴς ἄνθρωπος θὰ κλῖνῃ πάντοτε πρὸς τὸ δόγμα τὸ παρδεχόμενον Δημιουργόν. Διότι εἶνε οὐ μόνον τελειότερον, ἀλλὰ καὶ λογικώτερον. Πάντα τὰ τοῦ ὁρμεμφύτου ἢ τὰ τοῦ νοῦ προσόντα, ἄτινα οἱ ἀντιφρονούντες εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ ἀπονέμωσι τῇ ὕλῃ, ὅπως ἐξηγήσωσι τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν, τὴν τάσιν πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐκλεκτικὴν μέθοδον, ἀπὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ταπεινοτέρων φυτικῶν εἰδῶν μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης κεφαλῆς, εἶνε προσόντα, ἄτινα λαμβάνουσιν ἐκ τοῦ Ἄγνωστου, ὅπερ ὀνομάζομεν Θεόν, ὅπως ἀποδώσωσιν εἰς ἄγνωστον ὄν, ὅπερ ὀνομάζουσιν ὕλην. Ἄλλ' ἀφαιροῦντες ἐκ τοῦ κόσμου τὴν ἔνοικαν τῆς τάξεως, τῆς ἀληθείας, τοῦ κάλλους, τῆς τελειότητος, τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἁρμονίας, ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τοῦ κόσμου τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Παρλείπομεν ὅτι οὐδεμίαν ὠφέλειαν προσγίνεταί ἐν τῇ ἀντικταστάσει σώματος ζῶντος ἀντὶ νεκροῦ πτώματος. Ὁ κόσμος αὐτῶν ὀμοιάζει πρὸς τοὺς ἀπηγγονισμένους ἐκείνους, ἐφ' ὧν ἐγίνοντο ἠλεκτρικὰ πειράματα. Οἱ νεκροὶ οὗτοι ἀνίσταντο κατὰ τὸ φαινόμενον διερχομένου τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος διὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τιθεμένου εἰς κίνησιν ὀλοκλήρου τοῦ σώματος αὐτῶν. Ἐχειρονόμου, ἐκίνου τοὺς βραχίονας καὶ τὰς κνήμας, ὡς ἄνθρωποι ἐγειρόμενοι ἐκ τοῦ ὕπνου. Ἦνοι-

γον τούς ὀφθαλμούς καὶ τὸ στόμα. Ἦτο τὸ εἶδωλον τῆς ζωῆς. Ποιοῦντες λοιπὸν νὰ κυκλοφορήσωσιν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ σύμπαντος αἱ δυνάμεις, δι' ὧν ἀντικαθιστῶσι τὴν ἀληθῆ ζωὴν, οἱ ἄθεοι τῆς σήμερον προσφέρουσι ἡμῖν εἶδωλον, ἐν ᾧ ζητοῦσι νὰ μιμηθῶσι τὴν ζωὴν, ἣν ἐξορίζουσιν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, εἶνε ζήτημα λέξεων. Ἡμεῖς, καλοῦμεν πτώμα τὸ πτώμα, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶνε ἠλεκτρισμένον. Ἀποδίδοντες εἰς τὴν ὕλην τὰ προσόντα, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὑπερτάτην δυνάμειν φέρουσι τὸ σύμπαν εἰς τὴν οἰκτρὰν ταύτην κατάστασιν. "Ἄν ὁ Θεὸς ἔπνευε πρὸς σιγμὴν ὑπάρχων, ἡ ζωὴ τοῦ σύμπαντος τούτου θὰ διεκόπτετο" θὰ ἦτο περίεργον νὰ ἰδῆ τις πῶς θὰ ἀνίστων αὐτὴν οἱ γενναῖοι οὔτοι ἄνδρες, καὶ πῶς θὰ ἔκκμον νὰ κυκλοφορῇ ζωὴ πλυστὴ ἐν τούτῳ τῷ ἀπείρῳ σώματι, οὐ τις εἶνε ὅπως καὶ πάντες ἡμεῖς ἐλάχιστοι παρῆσιν.

Ἀφοῦ ἐθεωρήσαμεν τὴν τάξιν τοῦ σύμπαντος, ἐρχόμεθα δι' ἀκταμαχίτου ἐναργείας νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐκ μέρους λογικοῦ ὄντος τὸ ἔσχατον τῆς ἀλογίας εἶνε τὸ ὑποθέτειν ὅτι ὁ λόγος δὲν ὑπάρχει. Φαίνεται ἡμῖν ὅπως ἄτοπον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τὸ πνεῦμα ἠδυνήθη νὰ φανερωθῇ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ἐγκεφάλῳ καὶ νὰ ἐκδηλωθῇ ἐν τοῖς νόμοις τοῦ σύμπαντος, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ζωὴν. Οἱ θεολόγοι δὲν πρέπει πάντοτε νὰ περιφρονῶνται· καὶ ἐνταῦθα ὁ ἱεροκῆρυξ τῆς Παναχίης τῶν Χριστιῶν φαίνεται ἡμῖν ὅτι μεταχειρίζεται τὴν ἐαυτοῦ ρητορικὴν δεινότητα πρὸς ὑπερᾶσπισιν τῆς ἀληθείας. Ἡ τυσλὴ δύγκις, λέγει ὁ P.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis
Restrictions apply.

Félix, περὶ γούσα τὴν καθολικὴν ἁρμονίαν τοῦ κόσμου, τελειοῦται ἐν τῷ τελευταίῳ ὀρίῳ τῶν ἀνεπτυξέων αὐτῆς διὰ τῆς ἐμπανίσεως λογικοῦ ὄντος· ἀλλὰ μέγιστε Θεέ! πρὸς τί χρῆζομεν τοῦ λογικοῦ ἂν πρέπει τοῦ λοιποῦ νὰ περὶ δεχθῶμεν τοιαύτην ἀνετροπὴν ἰδεῶν καὶ τοιαύτην διστροφὴν γλώσσης; Πῶς δύναμις ἐσπερημένη νοῦ κατωρθοῖ νὰ δίδῃ, ὅπερ δὲν ἔχει, ὅ,τι δὲν δύναται νὰ ἔχη, τὸν νοῦν; Πῶς αἱ δυνάμεις αὐταὶ τυφλῆ, ἀνόητοι, ἀπωθοῦσαι ἀλλήλους ἐν τῇ ἀκατανόητῳ αὐτῶν ἀλληλουχίᾳ καταντῶσι νὰ περὶ γούσα τὴν δίκνοιν ἐν τῷ τέλει τῶν αὐτομάτων αὐτῶν ἐργασιῶν, ὅπως ἡ φυτικὴ δύναμις γεννᾷ καὶ ἀνοίγει τὸ ἄνθος ἐν τῇ ἀκρῇ τοῦ κλάδου; Τί! σπουδαίως τὸ φιλοσοφικὸν ὑμῶν πνεῦμα ἀνεπτυξέται ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης τῆς μεταφορικῶς γελοίας· τάξις ἐν τῷ σύμπαντι, πρὶν μάλιστα ὑπάρξῃ δίκνοιν ἵνα τὴν συλλάβῃ, νοῦς ἵνα νὰ τὴν ἐννοήσῃ, βλέμμα ἵνα τὴν ἴδῃ, ψυχὴ ἵνα τὴν θυμάσῃ; Τί! ἡ τυφλὴ αὐτὴ φύσις, ἡ ἀτυνεύδηςτος, ἄνευ νοῦ καὶ ἄνευ ἐλευθερίας, ἄνευ βλέμματος καὶ ἀγάπης, αὐτὴ ὑφάνει διὰ τῶν χειρῶν τῆς ἐν αἰωνίᾳ σιγῇ τὸ θεῖον ὕψοςμα πάντων τῶν πραγμάτων; αὐτὴ γεννᾷ ἀκουσίως τὴν ἁρμονίαν καὶ μάλιστα ἀσυνεπιδῆτως, μέχρις οὗτος τέλος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κόσμου τούτου, τέκνον τυχαῖον τῆς τυφλῆς δυνάμεως, τὸ πνεῦμα, ἔρχεται, ὅπως ἀκούσῃ τὴν ἁρμονίαν ταύτην, ἣν δὲν ἐγέννησε, καὶ λάβῃ συνεπιδῆσιν τῆς τάξεως ταύτης, ἣτις δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ, ἀπ' οὗ εἶνε αὐτοῦ ἀρχαιοτέρη;

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiatiko Apothetirio Dimosias Is
Restrictions apply.

Τοὐλάχιστον ὑπάρχει ἐν τῷ συμπάντι ὁ λόγος, ὅτις ὑπάρχει ἐν τῷ πνεύματι ἐκείνων, οἵτινες ὑψώθησαν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν διχρυσυμιζόντων αὐτὸ νόμον, καὶ οἱ νόμοι οὗτοι ὑπάρχουσιν ἀληθῶς, ἢ ἄλλως πᾶν οἰκονομικῶς τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου σφάλλεται ἐκ τῆς βίας αὐτοῦ. Αἱ ἐπαγωγικαὶ αὗται μέθοδοι, δι' ὧν ἀναβαίνομεν ἀπὸ τῆς ἀναλύσεως εἰς τὴν σύνθεσιν, ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι ἀληθῶς ὑποκείμενα ἐφαρμογῆς πραγματικῶς· ἄνευ δὲ τούτων οἱ συλλογισμοὶ ἡμῶν ἀποβαίνουσιν εἰς κενόν. Τὸ καθολικεῦσιν νόμον μερικῶς παρατηρηθέντα, τὸ ἀπλῶς πιστεῦσιν ὅτι ὁ ἥλιος θὰ ἀνατείλῃ αὔριον, διότι ἀνέτειλε χθές, ἢ ὅτι ὁ σίτος ὁ σπικρεῖς ἐν τῷ σθινοπύρῳ θὰ βλαστήσῃ πρὸ τοῦ χειμῶνος καὶ θὰ δώσῃ θερισμὸν κατὰ τὸ ἐπιὸν θέρος, τὸ ἐξηγεῖν τὰ φυσικὰ γεγονότα κατὰ μαθηματικούς τύπους, ταῦτα σημαίνουσιν ὅτι ἡ φύσις ὑπόκειται εἰς νόμον λογικόν, καὶ ὅτι τὸ ὠρολόγιον θὰ δείξῃ τὴν ὥραν, ὅπως κατεσκευάσεν αὐτὸ ὁ ὠρολογοποιός. Καὶ αὕτη ἡ μέθοδος τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπαγωγῆς εἶνε συλλογισμὸς μετενεχθεὶς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν φύσιν. Περιλαμβάναται ἐν τῷ θεμελιώδει τούτῳ τύπῳ. Τάξις λογικῆ, κανονίζει τὸν κόσμον· ἡ διαδοχὴ λοιπῶν ἢ ἡ εἰς τὸ καθόλου ἀναγωγὴ γεγονότων τινῶν παρατηρηθέντων εἰσέρχεται εἰς τὴν λογικὴν τάξιν. Ἡ διαδοχὴ ἄρα ἢ ἡ καθολικεῦσις αὕτη ὑπάρχουσι.

Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἀπατᾶται ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς μεθόδου ταύτης, τοῦτο συμβαίνει, ἂν δὲν περιορίζεται εἰς ἀμέσους ἐφαρμογὰς, ἢ ἂν ἡ βία τῆς ἀμέσου

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis
 Restrictions apply.

πρακτηρήσεως εἶνε ἀνεπαρκής. Πᾶσαι αἱ ἐπιστήμηαι καὶ πᾶσαι αἱ ἐπικωστικαὶ συνθέσεις τοῦ ἀνθρώπου στηρίζονται ἐπὶ τῆς βεβχιότητος ὅτι ἡ φύσις ὑποκείται εἰς λογικὴν τινα τάξιν.

Ὁ θυμᾶσιος ὀργανισμὸς τοῦ κόσμου δὲν σᾶς ἀναγκάζει λοιπὸν νὰ ὁμολογήσητε τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος; Καὶ ἄλλως δὲ πολλαῖς ἠρωτήσαμεν ἐκυτοὺς διὰ τί οὕτως ἰσχυρογνωμόνως ἀρνοῦνται νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ὑπαρξίν ταύτην. Τίνα λοιπὸν εἶνε τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀθείας; κατὰ τί δύναται νὰ προτιμηθῆ τῶν τοῦ θεϊσμοῦ; Τί δύναται νὰ ἐλπίζῃ ἡ ἀνθρωπότης τοῦ λοιποῦ στερηθεῖσα τῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως; Τίς τῶν ἀνθρώπων εἶνε κρείττων, ὁ πιστεύων ἢ ὁ μὴ πιστεύων; Εἶνε λοιπὸν ἔργον οὕτω μεγάλης ἀσθενείας τὸ πιστεῦειν λογικῶς κατὰ συνείδησιν; Εἶνε λοιπὸν τηλικούτον ἀμάρτημα τὸ ἔχειν τὸν κοινὸν νοῦν; Ἴσως τὰ ἰσχυρὰ πνεύματα, ἅτινα ἀναβάνουσι εἰς τὸν Οὐρανὸν διὰ κλίμακος παραδόξων, πιστεύουσιν ὅτι θὰ ἀναβῶσι ὑψηλότερον! Ἄλλ' ἠθελον οἰκτρῶς ἀπατηθῆ, διότι ἡ ἀνάβασις αὐτῶν ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἀρχαίαν μασσωνικὴν ἀπόπειραν, καθ' ἣν ὁ μουόμενος ἀνάβασιν κλίμακα ἐκατὸν πεντήκοντα βηθμίδων, ἐν ᾧ συγχρόνως αὕτη κατέβασινεν εἰς τρόπον, ὥστε ἐν τῇ κορυφῇ τῆς ἀνάβασεώς του, ἐν ἣ σιγαμῇ ἐμελλεν νὰ ὀρμήσῃ εἰς τὸ κενὸν μὸλις εἶχεν ἀφήσει τὸ ἔδαφος. Ὅχι, κύριοι, ἡ ἀνάβασις ἡμῶν δὲν εἶνε φοβερωτέρη ταύτης, δύναται δὲ μόνον νὰ φέρῃ καρποὺς πονηρῶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας περιωρισμένην

τὴν ὄρασιν, οἵτινες δὲν ἠπαρκατηροῦσι τὴν πλάνην ὑμῶν καὶ ὑπολαμβάνουσι ὑμᾶς ὡς τοὺς φοίνικας τῆς ἐπιστήμης. Ἄν ἡ ἀπάτη ὑμῶν ἦτο εὐχάριστος, ἂν αἱ διδασκαλίαι ὑμῶν ἦσαν πκρήγοροι, ἂν αἱ ἰδέαι ὑμῶν ἦσαν ἱκαναὶ νὰ παροξύνωσι τὴν ἀμιλλαν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ἀναβιάσωσιν αὐτὴν πρὸς τὸ ὕψιστον ἰδεῶδες, θὰ συνεχωρεῖτο ὑμῖν ἴσως τὸ φάρμακον τοῦτο. Ἄλλὰ ποῦ βλέπετε ὅτι πίστις ἀγία πρὸς τὸν Θεὸν ὑπῆρξεν ὀλεθρὴ εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα; ποῦ βλέπετε ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ ἀληθοῦς κατέστητε τὸν ἐγκέφαλον ἀσθενῆ; Ἀφαιροῦντες ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος τὸν πολυτιμότερον αὐτῆς θησαυρὸν, ὀσπρακίζοντες τὴν ζωὴν ἀπὸ τοῦ σύμπαντος, ἐκβάλλοντες τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῆς φύσεως, μὴ παραδεχόμενοι ἢ ἀσυνείδητον ὕλην καὶ τυφλὰς δυνάμεις, στερεῖτε τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας τὸν πκτέρα, ἀφαιρεῖτε τοῦ κόσμου τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ τὸ τέλος. Ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ἡ ἀρετὴ, ἀνταύγειαι λάμψεως λαμπροτέρας ἐκλείπουσι μετὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ φωτός, καὶ ὁ ἡθικὸς κόσμος, ὅπως καὶ ὁ φυσικὸς, δὲν εἶνε ἢ ἀπειρον χάος ἄξιον τῆς πρώτης νυκτός τοῦ Ἐπικούρου.

Ἄλλ' ἡ ἀπόλυτος ἀθεία δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ περιπτυστος μανία καὶ τὸ ἀπιστότατον πνεῦμα δὲν δύναται πράγματι ἢ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν ὕλην τὸ ἀνηκὸν εἰς τὸ πνεῦμα, καὶ νὰ πλάσῃ Θεὸν ὕλης κατ' εἰκόνα αὐτοῦ. Οὕτως, ἀρτίως εἶδομεν, ἀπὸ τοῦ κυμαινομένου καὶ μυστικοῦ πκνθεισμοῦ μέχρι τῆς αὐστηροτέρας ἀθείας, αἱ ἀνθρώπιναι πλάναι ἐπὶ τῆς ἐννοίας

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 09/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias Istorikis Restrictions apply.

τῆς θείας προσωπικότητος δὲν ἠδυνήθησαν ἢ νὰ δια-
σρέψωσι τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ σύμπαντος, ἀλλ' οὐχὶ νὰ
ἐκμηδενίσωσιν αὐτήν. Ὁ ἡμέτερος Θεὸς ἐν τῇ φύσει
μένει ἀπρόσβλητος ἐν τοῖς σπλάγγχοις αὐτῆς ταύτης,
δύναμις ἐσωτάτη καὶ παγκόσμιος κυβερνώσα ἐκάστην
ἄτομον τῆς ὕλης, σχηματίζουσα τοὺς ὀργανισμούς καὶ
τοὺς κόσμους, ἀρχὴ καὶ τέλος τῶν δημιουργημάτων,
ἕτινα παρέρχονται, φῶς ἀδημιούργητον, ἀκτινοῦσθαι
ἐν τῷ κοράτῳ κόσμῳ, πρὸς θ' αἱ ψυχὰς διευθύνονται
ταλαντευόμεναι ὡς ἡ μηχανητικὴ βελόνη, ἥτις δὲν εὐ-
ρίσκει ἀνάγκυσιν ἢ ὅταν ταυτισθῇ μετὰ τῆς γραμμῆς
τοῦ μηχανητικοῦ πόλου.

Ἐλθόντες εἰς τὸ τέλος τῆς ἐργασίας ἡμῶν, δε σκα-
ματήσωμεν πρὸς στιγμὴν, ἵνα μᾶλλον πληρωθῶμεν
τῶν ἀληθειῶν τῶν προσκληθεισῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων
συζητήσεων, καὶ συλλάξωμεν τὴν ἀληθῆ ἐντύπωσιν,
ἣν ὀφείλει νὰ κατὰλίπη ἡμῖν ὁ ἐπιστημονικὸς οὗτος
λόγος. Ὑπάρχουσι καὶ σήμερον ἐν τῷ κόσμῳ δύο με-
γάλα πλάνα ἐπίσης μεγάλαι καὶ βαθεῖαι, ὡς καὶ
κατὰ τὰς σκοτεινοτέρας ἡμέρας τῆς εἰδωλοκρατίας,
τῆς ἀπωτάτω ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπίνη διάνοις
δὲν εἶχεν ἀκόμη φθάσει εἰς ἀκριβῆ τινα· ἐννοίαν τῆς
φύσεως. Τὰς δύο ταύτας πλάνας ἐπολεμήσαμεν ἐκ
παρχαλλήλου, εἶνε δὲ ἐνθεν μὲν ἡ ἀθεία ἢ ἀνουμένη
τὴν ὑπαρξίν πνεύματος ἐν τῇ δημιουργίᾳ, ἐνθεν δὲ ἡ
θρησκευτικὴ δεισιδαιμονία ἢ πλάττουσα μικρόν τινα

Θεὸν κατ' ἴδιον ὁμοίωμα καὶ μεταβάλλουσα τὸ σύμπαν εἰς μυχικὸν λύχνον πρὸς χρῆσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ αἱ δύο αὐταὶ πλάναι, ἐξ ἴσου ὀλέθριοι ἀν καὶ ἡ πρώτη περιβάλλεται σχῆμα ἀδικησικῆς, ἡ δὲ δευτέρα εἶνε κατ' οὐσίαν ἀλαζονικῆ, ζητοῦσιν ἤδη νὰ στηριχθῶσιν ἐπὶ τῶν στερεῶν ἀρχῶν τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, ἐνομίσκαμεν καθήκον νὰ δεῖξωμεν ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἀντιποιηθῶσι τῶν ἀρχῶν τούτων πρὸς τὸ συμφέρον των, ἀλλὰ μένουσιν ἀναγκάτως ἀπηλλοτριωμέναι τῆς θετικῆς ἐπιστήμης καὶ ὅτι κλονοῦνται κατὰ τὴν πνοὴν τῆς ἐλαχίστης συζητήσεως, ὡς τὰ παιδικριώδη οἰκοδομήματα, ἐνῶ ἐν τῷ μέσῳ διακρίνεται καὶ ἐξκολλουθεῖ ἡ εὐθεῖα γραμμὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνευματισμοῦ.

Ἄς συγκεραλαιώσωμεν τοὺς συλλογισμοὺς ἡμῶν. —Καὶ πρῶτον μὲν ἀπεδείξαμεν, θεμελιοῦντες τὸ πρόβλημα, ὅτι τὸ καθολικὸν ζήτημα συγκεραλαιοῦται εἰς τὴν διάκρισιν τῆς δυνάμεως ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ τὴν ἐξέτασιν, ἀν ἐν τῇ φύσει ἡ ὕλη κυριαρχεῖ τῆς δυνάμεως, ἢ ἀν ἡ δύναμις εἶνε ἡ διέπουσα τὴν ὕλην. Οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ ὕλισμοῦ ἐφάνησαν ἡμῖν ἐκ πρώτης ὄψεως ὅλως ἀθηλάτοι καὶ ἀποδείξεως χρῆζόντες, ἀφ' ὧν εὐκόλως δύναται νὰ ἀφαιρηθῇ τὸ προσωπεῖον.

Ἡ ἡμετέρα ἐξέτασις τοῦ ἔργου τῆς δυνάμεως ἐν τῇ φύσει ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ πικνορᾶματος τοῦ μεγαλείου τῶν οὐρανῶν. Εἶδομεν ὅτι ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ οἱ κόσμοι διευθύνονται ὑπὸ νόμου, ὑπὸ τοῦ μαθηματικοῦ νόμου,

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 09/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias Istorikis Restrictions apply.

καὶ ὅτι εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ νόμου τούτου ὀφείλομεν τὴν ἁρμονίαν τῶν οὐρανίων κινήσεων, τὴν γονιμότητα τῶν ἀστέρων, τὴν δικτῆρησιν τῶν γήινων ὄντων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, τὴν ζωὴν καὶ τὸ κάλλος τοῦ σύμπαντος. Ἐπειδὴ δὲ ἀδρανῆς ὕλη δὲν ἐφάνη ἡμῖν ἰκκνή νὰ ἐννοήσῃ καὶ ἐφαρμοσῇ ὑπολογισμοὺς ἀπειραχρίθμους, συνεπεράναμεν ὅτι ἡ ἀριθμητικὴ τάξις τοῦ ἀστρονομικοῦ ὀργανισμοῦ ὀφείλεται εἰς πνεῦμα ἀνώτερον ἀναμφιβόλως τῶν ἀστρονόμων τῶν ἀνακκαλυφάντων τοὺς νόμους τούτους. Αὐτὰ δὲ αἰ ἀντιτασσόμενα ἡμῖν ἀντιρρήσεις ἐξήλεγξαν τὸ ἑαυτῶν παιδαριῶδες.

Ἡ ἐξέτασις τῶν νόμων τῶν ἐπικρατούντων κατὰ τὰς χημικὰς συνθέσεις τοῦ ἔργου τῆς γεωμετρίας καὶ ἀλγέβρας ἐν τῷ ἀπείρῳ μικρῷ, τῶν δυνάμεων τῶν διεπουσῶν τὰ φαινόμενα τοῦ ἀνοργάνου κόσμου καὶ ἰθουουσῶν τὰς κυκλοφορίας τῶν ἀτόμων, τῆς ἀποκαλυπτομένης ἁρμονίας ἐν τε τοῖς παλμοῖς τοῦ φωτός καὶ τοῖς τοῦ ἤχου, καὶ τῆς πρώτης ἐξυπνήσεως τῆς ὀργανικῆς δυνάμεως ἐν τῷ κόσμῳ τῶν φυτῶν, ἔδειξεν ἡμῖν ὅτι ἐπὶ τῆς Γῆς ὅπως καὶ ἐν τῷ Οὐρανῷ, νοῦς ἀγνωστος κανονίζει τὴν τάξιν τοῦ κόσμου, καὶ ἀποτελεῖ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ.

Ἡ θεμελίωσις αὕτη τῆς ἀληθοῦς θεωρίας τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης ἔχει ὡς ἐπιγραφὴν τὸ ἀρχαῖον ἀπόφθεγμα τῶν Πυθαγορείων· οἱ Ἄριθμοι ρυθμίζουσι τὸν κόσμον.

Ἄφ' οὗ δὲ εἰσήλθομεν ἔπειτα εἰς τὴν χώραν τῆς

ζωῆς τὸ πρῶτον, ὅπερ κυρίως προσείλκυσε τὴν προσοχὴν ἡμῶν ὑπῆρξεν ἢ τὰ πάντα περιβάλλουσα ἐνόητος. Ἡ οὐχία τῶν ὄντων ἐφάνη ἡμῖν παρκαχρῆμα ὅτι κυρίως δὲν ἀνήκει αὐτοῖς ἀλλὰ διέρχεται ἀδιαλείπτως ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο, ἔχοντας τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ ὡς διάμεσον τὸν ἀέρα. Οἱ τρόποι τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς τροφῆς ἐδείξαν ἡμῖν τὴν κοινωνίαν τὴν συνάπτουσαν τὰ ζῶα μετὰ τῶν φυτῶν. Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα πρέσθη ἡμῖν μεταμορφούμενον ἀδιαλείπτως. Τὸ μέγιστον φαινόμενον τῆς κυκλοφορίας τῆς ὕλης ἀπέδειξε σαφῶς, ὅτι ἡ ὑπαρξίς κεντρικῆς δυνάμεως συνιστάσῃ τὴν ζωὴν ἐν ἐκάστῳ ὄντι εἶνε ἀναγκαιότητα, ὅπως ἐξηγήσῃ τὸ μόνιμον τοῦ ὀργανισμοῦ, τὴν ἰσορροπίαν τῶν ζωϊκῶν λειτουργιῶν, αὐτὴν τὴν ὑπαρξίαν. Ἡ ὀργανικὴ αὕτη δύναμις δὲν δύναται νὰ διαβιβασθῇ ἀλλ' ἢ διὰ τῆς γεννήσεως. Ἡ ἀφήγησις τῶν τελευταίων κατακτήσεων τῆς ἐνοργάνου χημείας προσεπεκύρωσε τὸ ἀνεξάρτητον τῆς δυνάμεως τὸ ὑπὸ τῆς φυσιολογικῆς ἤδη ἀποδειχθέν.

Ἄρῳ δὲ κατόπιν ἀνήλθομεν πέραν τῆς παρούσης ζωῆς, εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἐπὶ Γῆς ὄντων, ὁ πνευματισμὸς κατέστησε βαθμηδὸν πρόδηλον τὴν ἐκταυτὸ ἀναγκαιότητα καὶ ἀλήθειαν. Παρεβόλομεν τὴν ἀρχαίαν ὑλιστικὴν ὑπόθεσιν τῆς δημιουργίας πρὸς τὴν νέαν, καὶ εὗρομεν ὅτι ἀποτελοῦσι μίαν καὶ ὅτι εἶνε ἀνεπικρατεῖς ἀμφοτέρω. Ἡ αὐτὴ ἔρευνα ἔφερεν ἡμῖν πρὸς τὸ ἄλυτον πρόβλημα τῶν αὐτομάτων γενέσεων. Τὸ κύριον τοῦ ζητήματος ὑπῆρξεν εἰς τὸ νὰ βεβαιώσωμεν

ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὑποθέσει τῆς ἀφ' ἐκυτῆς ὀργανομένης ὕλης, ἡ φυσικὴ θεολογία δὲν περὶ ἀλάπτειται, διότι ἡ διευθύνουσα δύναμις φυλάττει τὴν ἀπόλυτον αὐτῆς ἀναγκαιότητα. Εἶδόμεν προστούτοις ὅτι οὐχὶ οἱ διδάσκαλοι εἶνε οἱ ἀντιτάσσοντες τὰς ἐαυτῶν θεωρίας εἰς τὴν περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μόνον οἱ ἄπειροι μαθηταί. Ὁ νόμος βραχυλεύει ἐν τῇ μεταμορφώσει τῶν εἰδῶν, ἐν τῇ προόδῳ αὐτῶν, ὅπως καὶ ἐν τῇ κενωρισμένη αὐτῶν δημιουργίᾳ. Καὶ περὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, εἶδόμεν ὅτι τὸ ὄριζον αὐτῶ τὴν ἐξέχουσαν ἐν τῇ δημιουργίᾳ θέσιν δὲν εἶνε ὁ ἀνατομικὸς χαρακτηρ ἀλλ' ἡ δικαιοδικαὶ ὑπεροχὴ, ἣτις συνίσταται εἰς τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἐπ' ἄπειρον αὐτοῦ προοδευτικότητα.

Ἡ καθολικὴ αὕτη μελέτη ἐπὶ τῆς γήινης ζωῆς φέρει ὡς ἐπιγραφὴν τὴν θεμελιώδη πρότασιν τοῦ ἔργου τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἡ ψυχὴ εἶνε τὸ κινεῖν αἴτιον καὶ ἡ ὀργανωτικὴ ἀρχὴ τοῦ ζῶντος σώματος.

Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ ἀνεγνωρίσαμεν μετ' ἐνέργειας τὴν ἀπρόσβλητον κυριαρχίαν τῆς δυνάμεως. Ἡ ἡμετέρα ἐξέτασις τοῦ ἐγκεφάλου ἠτιολόγησε πρῶτον τὴν ἀπάτην τῶν μεταφυσικῶν, οἵτινες κατὰ πρόνοιαν τοῦ ἐργαστηρίου καὶ τῆς ἀνατομικῆς νομίζουσιν ὅτι κατέχουσι τὴν φύσιν ἐντὸς ὁρισμοῦ τινός· ὠρίσε τὰς σχέσεις τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὴν διάνοικον καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ σύνθεσις τοῦ ἐγκεφάλου, ὁ σχηματισμὸς, τὸ βᾶρος καὶ ὁ ὄγκος αὐτοῦ πόρρω ἀπέχουσι τοῦ νὰ εἶνε ξένα πρὸς τὴν ψυχὴν.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ πνεύματος ἐπὶ τὸν ἐγκεφάλου ἐξήλθε τότε ἀκεραία ἐκ τῆς φυσιολογίας καὶ ἐβεβαιώθη ἐν τῇπραγματικῇ αὐτῆς ἀξίᾳ. Αἱ ὑποθέσεις τοῦ ἐξομοιοῦν τὴν διάνοιαν πρὸς ἔκκρισιν οὐσίας ἐγκεφαλικῆς ἢ πρὸς κίνησιν τινὰ τῶν νεύρων ἐξήλεγξαν τὴν ἐκυτῶν ἀσθένειαν. Ἡ παρουσία τῆς ψυχῆς ἐφάνη ἡμῖν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ φαινομένῳ τῆς μνήμης. Ἡ μεγαλοφυΐα ὑπῆρξεν ἡμῖν ἡ μεγίστη ἐκδήλωσις τῆς δυνάμεως τῆς διανοίας.

Ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης ἦλθε κατόπιν νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν τῇ ἐκυτῆς ἀξίᾳ. Εἶδομεν ὅτι ὑπάρχουμεν πραγματικῶς καὶ ὅτι δὲν εἴμεθα μόνον ἡ μεταβλλομένη ιδιότης τῆς οὐσίας τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ ψυχὴ ἐβεβαίωσε τὴν ἐκυτῆς ἐνότητα καὶ προσωπικότητα. Ἡ ἀντίθεσις μεταξύ τῆς ἐνότητος ταύτης καὶ τῆς πολλαπλότητος τῶν ἐγκεφαλικῶν κινήσεων, ἡ ἀντίθεσις πρὸ πάντων μεταξύ τῆς διηνεκοῦς τρυφότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀδιαλείπτου μεταβολῆς τῶν συστατικῶν μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἔφερε τὴν ὑλιστικὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον. Μάτην ἠγωνίσθη ὑπὲρ ἐκυτῆς ἀπεδείξαμεν τὸ μνηδαμινὸν τῶν ἐξηγήσεων τῆς πρὸ τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως.

Τέλος, ὅπως ἀνατρέψωμεν ἐκ βάρων τὴν οἰκτρὰν καὶ ιδιότροπον ἀξίωσιν τοῦ ἰσχυρίζεσθαι, ὅτι ἡ ὕλη κυβερνᾷ τὸν ἄνθρωπον συνῆζητήσαμεν βοηθεῖα γεγονότων καὶ παραδειγμάτων, ἀν εἶνε ἀληθές ὅτι ἡ βούλησις καὶ ἡ προσωπικότης δὲν εἶνε ἡ χίμαιρα, ἀν

εἶνε ἀληθές ὅτι ἡ συνείδησις καὶ ἡ κρίσις ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς τροφῆς. Τὰ ἱστορικὰ παραδείγματα τῶν ἰσχυρῶν ἀνθρωπίνων βουλήσεων καὶ τῶν μεγάλων χαρακτῆρων, τοῦ θάρρους, τῆς ἐπιμονῆς, τῆς ἀρετῆς, ἀπέδωσαν τὸ προσῆκον εἰς τὰς τελευταίας ἀντιρρήσεις τοῦ συγχρόνου ὕλισμοῦ, καὶ ἀπέδειξαν ὅτι αἱ διανοητικαὶ καὶ ἠθικαὶ δυνάμεις οὐδαμῶς ἀνήκουσιν εἰς τὴν χημείαν, καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα ἔχει τὴν ἔδραν αὐτοῦ ἐν κόσμῳ διακεκριμένῳ τοῦ τῆς ὕλης, ἀνωτέρῳ τῶν μεταβολῶν καὶ τῶν ἐφημέρων κινήσεων τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ἡ ἡμετέρα ψυχὴ δὲν ἐπέτρεψεν ὥστε ἡ ἀνθρωπίνη ἀξιοπρέπεια, ἡ ἐλευθερία, αἱ ἱερὰ ἀρχαὶ τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ὠραιοῦ νὰ ταφῶσιν εἰς τὸ χάος τῆς ὕλιστικῆς ὑποθέσεως.

Ἡ ἀνακλήρυξις αὕτη τῶν δικαιοματίων τῆς ψυχῆς ἔχει ὡς ἐπιγροφὴν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἀγγελικοῦ διδάκτορος· ἡ ψυχὴ εἶνε ἡ μορφή τοῦ σώματος, δικτηροῦσα αὐτὸ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ δυνάμει.

Αἱ τρεῖς μεγάλαὶ δικιρέσεις, αἱ συνεκεφλαϊώσαμεν ἤδη, ἔσχον ὡς φυσικὸν συμπέρασμα καὶ ὑποστήριξιν τὰς ἡμετέρας περὶ τοῦ τέλους τῶν ὄντων, καὶ τῶν πραγμάτων θεωρίας. Ἐξητάσαμεν τὴν πλάνην καὶ τὸ γελοῖον τῶν ἀναγόντων τὰ πάντα εἰς τὸν ἀνθρώπον, καὶ τὴν ἐκνείαν πλάνην τῶν ἀρνούμενων τὴν ὑπερξίν σχεδίου ἐν τῇ φύσει. Οἱ ὀργανοποιοὶ νόμοι τῆς ζωῆς, ἡ ἀξιοθύμωστος κατασκευὴ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν αἰσθήσεων, ἀπεκάλυψαν ἀρχὴν νουνεχῆ ἐν τῇ ἰδρύσει τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς σφαίρας. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ

σχηματισμοῦ τῶν ζωϊκῶν ὄντων ὑπὸ τὴν ἰσχὺν δυνάμεως ἐμφύτου πηχκοσμίου, ἢ ὑπόθεσις τῆς μεταμορφώσεως τῶν εἰδῶν, ἀντὶ τὴν καταστρέψωσι τὴν ἔννοιαν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τοῦ Δημιουργοῦ ἀφῆκιν ἄθικτον τὴν σοφίαν καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Καὶ οὕτω τὸ σχέδιον τῆς φύσεως προηγγέλθη ὑπὸ τῆς κατασκευῆς τῶν ζωϊκῶν ὄντων.

Τὸ σχέδιον τῆς φύσεως ἐθεβαιώθη ἔτι εὐγλωττότερον διὰ τῶν γεγονότων τοῦ ὀρυμφοῦ ἐν τοῖς ζώοις, καὶ ἡ δημιουργία ἐφάνη ἡμῖν μεγαλοπρεπῶς τελειομένη διὰ τῶν νόμων τῶν ἀσφελίζόντων τὴν διάρκειαν καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς. Ἄλλ' ἐν τῷ ἡ παρρουσίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐφανεροῦτο μετὰ μεγαλειότητος δυνάμεως εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, τὸ καθολικὸν πρόβλημα τοῦ προορισμοῦ τοῦ κόσμου ἐφάνη ἡμῖν εὐρύτερον καὶ ἀνγκυκλιότερον ἢ ἐν συγκρίσει μηδαμινότητος ἡμῶν ἐξηλέγχθη, καὶ οὕτω ἡ σειρά τοῦ ἡμετέρου λόγου ἔφερεν ἡμᾶς φυσικῶς εἰς τὴν διαθεοαίωσιν τῆς ἐπικρατούσης ἐννοίας, ἀφ' ἧς ὠρμήθημεν· τοῦ νὰ δεῖξωμεν δηλαδὴ ἐξ ἴσου τὴν πλάνην τῆς ἀθείας καὶ τῆς θρησκευτικῆς δεισιδαιμονίας.

Ἡ ἐξέτασις αὕτη τοῦ τελικοῦ αἰτίου ἔχει ἐπιγραφὴν τὸν τίτλον τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου φυσικοῦ καὶ φιλοσόφου Oersted. «Τὸ πνεῦμα ἐν τῇ φύσει.»

Ἡ πνευματικὴ δύναμις, ἡ ζωσα ἐν τῇ οὐσίᾳ τῶν πηχημάτων καὶ κυβερνώσα τὸ σύμπαν ἐν τοῖς ἀπειρηκρίθμοις αὐτοῦ μέρεσιν, οὕτω κατὰ μικρὸν ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ ἀσερόντι κόσμῳ, τῷ ἀνοργάνῳ, τῷ φυτικῷ, τῷ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istoriok
Restrictions apply.

τῶν ἐμψύχων ὄντων καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τῆς διανοίας. Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ εἰλικρινῆς παρκατηρητῆς, οὐτινος τὸ πνεῦμα δὲν ταράσσεται ὑπ' οὐδενὸς συστήματος, θὰ ἔχη οὕτως ἐν τῇ ἀφηγήσει ταύτῃ τῶν τελευταίων ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιστήμης τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τὴν συνεχῆ βεβαιότητα τῆς κυριαρχίας τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὑπερηχοῦτος τῆς ὕλης· ἔχομεν μεγίστην πεποίθησιν ὅτι ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ ἔννοια παρέστη εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, μείζων καὶ καθαρωτέρη πάσης δογματικῆς καὶ συμβολικῆς εἰκόνας, καὶ ὅτι ἡ παγκόσμιος δημιουργία, μυστηριώδης θυγάτηρ τῆς αὐτῆς διανοίας, ἐνεφανίσθη αὐτῷ ἀπειροτέρη καὶ ὠραιοτέρη. Τὸ σύμπαν ἀνελίχθη ἐν τῇ παγκοσμιοκρίσει αὐτοῦ, ὡς ἡ ἐκδήλωσις μιᾶς μόνης ἐννοίας, ἐνὸς σχεδίου, μιᾶς θελήσεως. Εἴθε ἡ εἰκὼν αὕτη τῆς αἰωνίου ζωῆς, τῆς ἐν Θεῷ φύσεως, νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῶν ψυχῶν τὰς χυδαίους πλάνους, ἃς ὁ ὕλισμος πνευματικῶν σπεῖρει, καὶ στερεώσῃ τὰς διανοίας ἡμῶν, ἐν τῇ καθαρᾷ λατρείᾳ τῆς Ἀληθείας· εἴθε τὰ πνεύματα ἡμῶν νὰ πληρωθῶσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τοῦ Ὁραίου τοῦ ἐκδηλουμένου ἐν τῇ φύσει καὶ ἐξαγνισθῶσιν ἐν τῷ Ἀγαθῷ, ἐκτιμῶντα τελειότερον τὴν ἐνότητα τοῦ θείου ἔργου, σχηματίζοντα ἀκριβοστέραν ἔννοιαν τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν προορισμοῦ, γνωρίζοντα τὴν θέσιν ἡμῶν ἐν τῇ Γῆ ἀναφορικῶς πρὸς τὸ σύνολον τῶν Κόσμων, γινώσκοντα τέλος, ὅτι τὸ μεγάλειον ἡμῶν εἶνε νὰ ἀνυψώμεθα ἀδικλείπτως πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἅτινα εἶνε ὁ κληρὸς τοῦ διανοητικοῦ κόσμου!

Ἐσπέρην τινὰ τοῦ θέρους, εἶχον κατκλίπει τὰς πλήρεις ἀνθέων κλιτύας τοῦ Sainte-Adresse, θελακτικῆς παρκαλίας ἐπ' αὐλῆως αἰωρουμένης ἐπὶ τῆς σκοπιᾶς τῶν λόφων, ὅπως ἀναβῶ πρὸς δυσμὰς τὰ ὕψη τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Heve. Θεωρῶν τις τὰ ὕψη ταῦτα ἐκ τοῦ κάτωθεν μέρους τῶν ἀποκρήμων ἀκτῶν, νομίζει ὅτι βλέπει κολοσσούς λίθων ἐρυθροῦς ὑπὸ τοῦ ἡλίου, γίγαντας ἀκινήτους, οἵτινες παρίστανται ὡς ἀπολελιθωμένοι μάρτυρες τῶν φοβερῶν κινήσεων τῆς θαλάσσης, καὶ αἰσθάνονται τὰς ἐκπνεούσας πρὸ τῶν ποδῶν των. Μόνο οἱ ὑπερμεγέθεις καὶ ἀπρόσιτοι οὗτοι ὄγκοι τῆς παρκαλίας φαίνονται ἄξιοι νὰ δεσπόζωσι τοῦ μεγάλου θεάματος. Πλησίον αὐτῶν καὶ ἀπέπνυντι τῆς θαλάσσης ἰστάμενος ὁ ἄνθρωπος βλέπει ἐκυτὸν οὕτω μικρὸν, ὥστε καταντᾷ νὰ νομίζῃ ὅτι ἀπώλεσε τὴν ὑπαρξίν του καὶ νὰ αἰσθάνεται ἐκυτὸν ἐνούμενον μετὰ τῆς συγκεχυμένης ζωῆς, ἣτις πλανᾶται ἐπὶ τοῦ θορύβου τῶν κυμάτων.

Εἶχον κατὰ μικρὸν ἀνέλθει μέχρι τοῦ ὑψηλοτάτου ὄροπεδίου, ἔνθα ὑψοῦνται αἱ σημεῖαι, αἱ ἀγγέλλουσαι εἰς τὰ μακρόθεν ἐρχόμενα πλοῖα τὰς κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας κινήσεις τῶν κυμάτων ἐπὶ τῆς παρκαλίας, ἔνθα οἱ φάροι ἀνάπτονται κατὰ τὴν ἀφίξιν τῆς νυκτός, ὡς διηνεκές ἄστρον ἀνὰ τὸ ἄπειρον σκότος. Ὁ μεγαλοπρεπὴς ἀστὴρ τῆς ἡμέρας μετεωρίζετο εἰς ἐρυθρόχρους ἐντὸς τῶν πορφυρῶν νεφῶν, εἰ καὶ εἶχε δύσει ἀπὸ τῆς Ἄβρης, ὅπισθεν ἐμοῦ κειμένης, καὶ ἀπὸ τῶν ὀμβλῶν παρκαλιῶν, αἵτινες περιστρέφουσι τὰς εἰς τὴν θά-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istor
Restrictions apply.

λασσαν ἐκβολὰς τοῦ Σηκουάνη. Ἄνωθεν ὁ γλυκύς οὐρανὸς μὲ περιέβαλλε διὰ τῆς δικυγείας αὐτοῦ. Κάτωθεν ἡ ἐρείκη γέμουσα ἐντόμων περιπτύχμενων ἀναπετάννυε τὸ ἀρωματῶδες αὐτῆς στῶμα. Προεχώρησα μέχρι τοῦ ἀποκρήμνου χείλους τῆς κάτωθεν βαθείας χαινώσσης ἀθύσσου. Κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ἀποτόμου ἀκρωτηρίου τὸ ὄμμα ἐπισκοπεῖ τὴν ἀπειρίαν τῶν θαλασσῶν, ἧτις ἐξοπλοῦται ἀριστερόθεν ἀπὸ τοῦ νοτιοανατολικοῦ πρὸς τὸ βορειοδυτικόν, ἂν δὲ τὸ βλέμμα ἀτενίσῃ πρὸς τὰ κάτω, ἀφανίζεται εἰς τὰ βῆθη τῶν πρασίνων κρημνῶν, λόφων καὶ θάμνων, τραχέος τάπητος, ἐξῆπλωμένου τριχόσια βήματα κάτωθεν τοῦ ὀχυρώματος τούτου. Ὁ μυκηθμὸς τῶν κυμάτων μόλις ἀνέρχεται ἕως ἐκεῖ, καὶ τὸ οὐδὲν ἀντιλαμβάνεται ἢ ἀμυδροῦ τινος καὶ ψιθυρίζοντος θορύβου, ἀποφερομένου ὑπὸ τοῦ ἀέμου.

Ἐἶνε σιγὴ τὸ μακρόθεν ἐρχόμενον τοῦτο τῆς θαλάσσης ἄσμα. — Ἡ φύσις ἦτο προσεκτικὴ εἰς τὸ τελευταῖον χᾶρε, ὅπερ ὁ ἠγεμὼν τοῦ φωτὸς ἀπηύθυνε πρὸς τὸν κόσμον, πρὶν κατέλθῃ ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ ἀφανισθῆ ὑπὸ τὸν ὑγρὸν ὀρίζοντα. Γαληνιαία καὶ σύννοια παρίστατο τῇ πεγκοσμίῳ προσευχῇ τῶν ὄντων· διότι ταῦτα προσήρχοντα τὴν ἀγίαν αὐτῶν προσευχὴν τῆς εὐγνωμοσύνης, δεχόμενα τὸ τελευταῖον βλέμμα τοῦ ἀγαθοῦ Ἡλίου. Ἄπαντα, ἀπὸ τῆς γλυκείας καὶ ἐρημικῆς μεδούσης, ἀπὸ τοῦ πορφυροκεντήτου ἄστρου τῆς θαλάσσης μέχρι τῶν θορυβῶδων ἀκρίδων, μέχρι τῆς γιανώδους ἀλκυόνος, ἄπαντα θρησκευτικῶς ἠύχα-

ρίστουν αὐτῶ. Καί ἦτο θυμίαμα ὑψούμενον ἐκ τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ βουνοῦ· καὶ ἐφαίνετο ὅτι οἱ συγκεκραμένοι μυκήθμοι τῆς παραλίης, ἡ αὐρὰ ἡ πνέουσα ἀπὸ τῆς ἠπείρου, ἡ ἀρωματώδης ἀτμόσφαιρα, τὸ φῶς τὸ ὠχρῶν ἐν τῇ γαλήνῃ τοῦ κυκνοῦ οὐρανοῦ, ἡ ἀνάψυξις τῶν φλογῶν τῆς ἡμέρας, ὅτι τὰ πάντα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶχον συνείδησιν τῆς αὐτῶν ὑπάρξεως, καὶ συμμετέειχον μετ' ἀγάπης τῆς πγκοσμίου ταύτης λατρείας. . . .

Μετὰ τοῦ ὀλοκαυτώματος τούτου τῆς Γῆς ἠνοῦντο ἐν τῇ διανοίᾳ μου αἱ ἀμοιβαῖαι ἑλξεις τῶν κόσμων, οὐ μόνον ἐκεῖναι, αἰτινὲς πλησιάζουσι καὶ ἀπομακρύνουσιν ἐναλλάξ τὴν σφαῖραν ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἠλιακῆς ἐστίας, ἀλλ' ἔτι αἱ συμπάθειαι πάντων τῶν ἀστέρων τῶν φερομένων διὰ τῆς ἀπειρίας τῶν οὐρανῶν. Ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μου διεχέοντο αἱ ὑπέρταται ἀρμονίαι καὶ αἱ γιγνντώδεις μετακινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων. Ἡ Γῆ ἀποβᾶσα ἄτομος ἐκυμαίνετο ἐν τῷ ἀπείρω. Ἄλλ' ἐκ τῆς ἀτόμου ταύτης πρὸς πάντας τοὺς ἠλίους τοῦ χώρου, πρὸς ἐκείνους, ὧν τὸ φῶς διανύει μυριάδας ἑτῶν, ὅπως ἔλθη μέχρις ἡμῶν, πρὸς ἐκείνους, οἵτινες ἀγνωστοὶ κείνται πέραν τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης ὄψεως, ἠσθητόμην ἀόρατον δεσμὸν συνδέοντα ἐν τῇ ἐνότητι μιᾶς μόνης δημιουργίας σύμπαντος τοὺς κόσμους καὶ συμπάσης τῆς ψυχᾶς. Καὶ ἡ ἀπειρος προσευχὴ τοῦ ἀμέτρου οὐρανοῦ εἶχε τὴν ἠχὴν, τὴν στροφὴν, τὴν ὀρατὴν παρᾶσθαι αὐτῆς ἐν τῇ τῆς γήινης ζωῆς, ἥτις ἔπαλλε περὶ ἐμοῦ ἐν τῷ θορόβῳ τῆς θαλάσσης, ἐν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istoriki
Restrictions apply.

τοῖς ἀρώμασι τῆς παρκλίκης, ἐν τῷ τελευταίῳ φθέγματι τοῦ πτηνοῦ τῶν δασῶν, ἐν τῇ συγκεχυμένη μελωδίᾳ τῶν ἐντόμων, ἐν τῷ κινουμένῳ σύνολῳ τῆς σκηνηῆς τρύτης καὶ μάλιστα ἐν τῷ θχυμικσίῳ φωτισμῷ τοῦ λυκαυγοῦς ἐκείνου.

Ἔβλεπον. . . ἀλλ' ἤμην τόσον μικρὸς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἔργου τῆς χάριτος ταύτης, ὥστε τὸ μεγάλειον τοῦ θεύματος μὲ κατέβλεπεν ἠσθάνθη ἐμυτὸν λειποθυμοῦντα πρὸ τῆς ἀπειρίας τῆς φύσεως. Αἶφνης μοὶ ἐφάνη ὅτι δὲν ἠδυνάμην οὔτε νὰ ὀμιλήσω, οὔτε νὰ δικνοηθῶ.—Ἡ εὐρεῖα θάλασσα ἔφρουγεν ἐν τῷ ἀπείρῳ κενῷ—δὲν ὑπῆρχον πλέον, καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου ἐκκλύθησαν ὑπὸ πέπλου. Καὶ ἐπειδὴ αἱ παρειάί μου ἦσαν κατὰβρεχτοὶ ὑπὸ δακρύων, χωρὶς νὰ εἰδεύρω διὰ τί ἐκλαίον, ἠσθάνθη ἐμυτὸν πίπτοντα εἰς τὰ γόνατα πρὸ τοῦ οὐρανοῦ, εἰς τὰ γόνατα καὶ κεκλιμένον, τὴν κερκλήν ἔχοντα ἐντὸς τῶν γόρτων.—Ἡ θάλασσα ἔφρουγεν ἐν τῷ ἀπείρῳ κενῷ καὶ τὰ ὄντα ἐξηκολούθουν τὴν προσευχὴν αὐτῶν.

Καὶ ὁ Ἥλιος, πηγὴ τοῦ φωτὸς τούτου καὶ τῆς ζωῆς ταύτης, ἐπέβλεψε τὸ τελευταῖον ἀπὸ τοῦ ὀρίζοντος τῶν θαλασσῶν. Καὶ ἀφοῦ ἐδέχθη τὴν λατρείαν ταύτην πάντων τῶν ὄντων, ἦν οὐδὲν διανοήθη νὰ τῷ ἀρνηθῆ, ἐφάνη εὐχαριστούμενος ἐκ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ κατήλθεν μετὰ δόξης πρὸς τὸ ἡμισφαίριον ἄλλων λαῶν.

Τότε σιγὴ βραθεῖα ἐγένετο ἐν τῇ φύσει. Νέφη πορφυρᾶ καὶ χρυσαῖ ἐτρέπησαν πρὸς τὴν βασιλικὴν δύ-

σιν καὶ ἔκρουσαν τὰς τελευταίας ἐρυθρὰς ἀκτῖνας. Τὸ λυκόφως κατήλθεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ. Τὰ κύματα κατεπρὸνθησαν, διότι ὁ ἀῆρ, ὅστις τὰ ἔφερεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, εἶχε κοπάσει. Τὰ μικρὰ πτερύοντα ὄντα ἀπεκοιμήθησαν. Καὶ τὸ ἄστρον, τὸ πρόδρομον τῆς νυκτός, ἀνήθη ἐν τῷ αἰθέρι.

«ὦ μυστηριῶδες! Ἄγνωστον! ἐφώνησα, Μέγιστον! Ἄπειρον! Ὀν! τί εἴμεθα λοιπόν; Ὑπέρτατε Δημιουργέ τῆς ἁρμονίας! τί λοιπόν εἶσαι ἂν τὸ ἔργον σου εἶνε οὕτω μέγα; Δείλαιοι, ἀνθρώπινοι σκώληκες, οἵτινες θαρροῦμεν ὅτι σὲ γνωρίζομεν! ὦ Θεέ! ὦ Θεέ! ἄτομοι, μηδέν! πόσον εἴμεθα μικροί! πόσον εἴμεθα μικροί! πόσον εἴμεθα μικροί!

«Πόσον εἶσαι μέγας! Τίς λοιπόν ἐτόλμησε τὸ πρῶτον νὰ σὲ ὀνομάσῃ; Τίς εἶνε ὁ ἄφρων οἰηματούχος, ὅστις τὸ πρῶτον ἐπεχείρησε νὰ σὲ ὀρίσῃ! ὦ Θεέ! ὦ Θεέ μου! πικροδύναμι καὶ ἄπειρος ἀγάπη! ὕψιστος καὶ ἀκατανόμαστος ὑπεροχή!

«Καὶ ποῖον ὄνομα νὰ δώσωμεν εἰς ἐκείνους, οἵτινες σὲ ἀρνοῦνται, εἰς ἐκείνους, οἵτινες δὲν πιστεύουσιν εἰς Σέ! Εἰς ἐκείνους, οἵτινες ζῶσιν μακρὰν τῆς δικαιοσύνης Σου, εἰς ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἠσθάνθησάν ποτε τὴν παρουσίαν Σου, ὦ Πάτερ τῆς φύσεως!

«ὦ σὲ ἀγαπῶ! σὲ ἀγαπῶ! ὑπερτάτη καὶ ἄγνωστος Αἰτία. Ὀν, ὑπερ οὐδεμία λέξις ἀνθρωπίνη δύναται νὰ ὀνομάσῃ, σὲ ἀγαπῶ ὦ θεὸς Ἀρχή! ἀλλ' εἴμι οὕτω μικρὸς ὥστε ἀγνωῶ ἂν μου ἀκούεις. . . .»

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istoriki
Restrictions apply.

Ἐν ᾧ αἱ σκέψεις αὐταὶ ἐξήρχοντο τῆς ψυχῆς μου, ὅπως ἐνωθῶσι μετὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς διαβεβαιώσεως πάσης τῆς φύσεως, νέφη τινὰ ἀπεχώρησαν τῆς δύσεως καὶ ἡ χρυσῆ ἀκτινοβολία τῶν φωτισθέντων αἰθέρων ἐπλημμύρησε τὸ βουνόν.

«Ναί! ἀκούεις μου, ὦ Δημιουργέ! σὺ ὁ δίδων εἰς τὸ μικρὸν τοῦ ἀγροῦ ἄνθος τὸ κάλλος καὶ τὸ ἄρωμά του! Ἡ φωνὴ τοῦ Ὀκεανοῦ δὲν καλύπτει τὴν ἰδικήν μου, καὶ ἡ διάνοιά μου ἀνέρχεται εἰς Σέ! ὦ Θεέ μου! μετὰ τῆς προσευχῆς τῶν ὄλων.»

Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀκρωτηρίου, ἡ ὄρασίς μου ἐφικνεῖτο πρὸς δυσμὰς ὅπως καὶ πρὸς ἀνατολάς, ἐπὶ τε τὴν κοιλάδα καὶ τὴν θάλασσαν· στρέψας τὸ βλέμμα εἶδον τὰς πόλεις τῶν ἀνθρώπων ἡμικοιμωμένους ἐν τῷ οἰκητηρίῳ αὐτῶν.

Ἐν τῇ Ἀβρῆ αἱ ἐμπορικαὶ ὁδοὶ ἐφωτίζοντο, καὶ πορρωτέρω, ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς, ἐν Τρουβίλλῃ, τὸ ἄρωμα τῆς τρυφῆς ἀνῆπτε τοὺς φανούς του.

Καὶ ἐν ᾧ ἡ φύσις παρίσκατο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅπως χαιρετίσῃ τὴν ἀποστολήν ἑνὸς τῶν πιστῶν αὐτοῦ ἀστέρων, ἐν ᾧ πάντα τὰ ὄντα συνήνουν τὰς προσευχὰς αὐτῶν, καὶ τὸ τρέμον τῆς θαλάσσης κύμα ἤνωνε μετὰ τῆς αὔρας τῆς ἐσπέρας τὴν εὐγνωμοσύνην κατὰ τὸ τέρας τῆς ὠραίας ταύτης ἡμέρας· ἐν ᾧ τὸ δημιουργηθὲν ἔργον ἀψυχον καὶ σύννου προσεφέρετο πρὸς τὸν Δημιουργόν· τὸ πλάσμα τὸ ἔχον ἀθάνατον καὶ ὑπεύθυνον ψυχὴν, — τὸ προνομιούχον Ὀν τῆς δημιουργίας, — ὁ ἐκπρόσωπος τῆς διανοίας, — ὁ Ἀνθρώπος ἕξ ἢ ἐκεῖ

πλησίον, ἀνάλγητος πρὸ τῆς λαμπρότητος ταύτης
καὶ ἐτοιμαζόμενος πρὸς τὰς τέψεις τῆς προσεγγιζού-
σης ἐσπέρως.

ΤΕΛΟΣ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetrio Dimosias Istorias, Restrictions apply.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Ἐν σελίδι 25, στίχῳ 44, ἀνάγνωθι Molleschott—σ. 32, 6. *raisonnable*—σ. 43, 6. ἀντίστροφον—σ. 48, 16 ἡμῶν—σ. 49, 49 συνδυαζομένων—σ. 44, 24 ἄξονες—σ. 54, 4 σταθεράς—σ. 54, 7 συνδυασμοῦ—σ. 54, 20 Θεοῦ; «—σ. 52, 7 ἐπενήργησεν—σ. 52, 12 σύμφυτον—σ. 53, 26 Si—σ. 59, 16 κυβερνᾷ—σ. 60, 5 πορειῶν—σ. 64, 4 λόγου—σ. 63, 4 συνδυασμῶν—σ. 74, 25 αἰσθητοῦς—σ. 72, 22 κλιμαξ—σ. 73, 24 Despretz—σ. 78, 3 ἀπορροφᾷ—σ. 102, 4 ἡμῶν)—σ. 104, 16 εἶδομεν—σ. 104, 26 εἶδομεν—σ. 111, 24 πνεύματος)—σ. 127, 17 εἶμεθα—σ. 128, 1 ἄμυικι—σ. 133, 26 αὐτῶ—σ. 144, 6 κρίνεται—σ. 145, 27 μεσαιῶνος—σ. 148, 22 πρὸς—σ. 149, 29 des—σ. 154, 9 ἡ σφίγγ—σ. 172, 25 κατασκευαστῆς—σ. 184, 26 τὰς αὐλακας—σ. 182, 29 Pensée, et—σ. 185, 44 Δότε μοι—σ. 188, 22 Παρατήρει—σ. 196, 5 γενῶν—σ. 194, 15 Ἀρισταίου—σ. 194, 18 Ἀρισταῖος—σ. 194, 22 Aspiciunt Hiqueducta . . . per—σ. 192, 23 Stridere—σ. 193, 24 φυσιοδίφει—σ. 198, 15 Mantegazza—σ. 200, 18 ἐγγυματικῶν—σ. 204, 4 καταδροχθισθῆ—σ. 204, 25 ἐμφανίζεται—σ. 209, 17 διαδιδράσκει—σ. 200, 6 πλεονάζει τὸ ἡδύνη θ π—σ. 228, 25 Lyell—σ. 229, 17 γενεῶν τινων—σ. 232, 20 τὶς—σ. 235, 24 ἄλυσις—σ. 237, 14 ἀλύσεις—σ. 238, 15 Gray—σ. 240, 3 ἀρχὴν ἀντὶ ὕπαρξιν—σ. 240, 7 ἀκτινωτῶν ἀντὶ ἀσπονδύλων—σ. 243, 7 κιμπάζης—9 κιμπάζην—10 κιμπάζῃ—σ. 245, 1 ἀπὸ τῆς ἀρχῆς—σ. 247, 26 Πλινίου—σ. 260, 26 βεβαιούντας—σ. 264, 8 ἐπιγραφόμενον—σ. 262, 9 ἐν οἰοδήποτε—σ. 268, 8 τινὲς—σ. 268, 49 2 μέτρων—σ. 268, 24 14μ—σ. 274, 7 ἐπειδὴ καταλείπουσι—σ. 274, 29 Gehirn—σ. 272, 3 Huarte—σ. 284, 6 προοδοποιήσωσι—σ. 287, 4 ἐπὶ Ναπολέοντος—σ. 292, 13 ὑπὸ ἀντὶ ἀπὸ—σ. 292, 29 Gelbidete—

σ. 294, 40 Nicole—σ. 294, 47 Scheffler—σ. 297, 25 ἐν τῇ
βαθύτητι—σ. 301, 16 εἶμεθα—σ. 316, 43 εἶμεθα—σ. 324, 4
εἶπτε—σ. 324, 48 κικρυμμένας,—σ. 326, 48 εἶμεθα—σ. 327,
2 εἶμεθα 41, εἶμεθα—σ. 329, 6 εἶμεθα—σ. 330, 41 τῷ ὄντι—
σ. 335, 46 Cabanis—σ. 356, 23 χαιριτίσωμεν—σ. 358, 46
Auge—σ. 358, 24 Пауу—σ. 358, 28 πολεμῆ—σ. 360, 8 μι-
γάλους ἀθλητάς—σ. 364, 45 οὐδαμοῦ—σ. 367, 49 ἀντίφθι-
σ. 368, 45 ἀνψιν—σ. 373, 22 ὀφείλομεν—27 ὀφείλομεν—σ.
375, 6 ζοφωδιστάτη—σ. 376, 46 ἐννοοῦσιν—σ. 382, 24 ἐνιργε-
στέρας—σ. 397, 47 κατασκευάζη—σ. 400, 22 ἐκστάσεων—σ.
404, 4 ἐνόησας—σ. 403, 5 ἂν ἔχουσι—σ. 406, 28 σπουδαίω-
σ. 409, 6 ἂν ὑπάρχει—σ. 415, 2 πνευματισμοῦ ἄς—σ. 424, 4
Geist—σ. 429, 4 ἀκτίνων του—σ. 430, 24 πλεονάζει τὸ τ ὦ ν—
σ. 434, 12 φύσεως—σ. 432, 20 μέρος—σ. 432, 25 οὐδὲ τὸ ἐ-
λάχιστον—σ. 437, 28 ἀναστρεφόμενων—σ. 439, 16 διεγείρουσι—
σ. 441, 7 27, 720 000—σ. 446, 24 ἀνθρωπίνης—σ. 447, 41
ἐννοῦν—σ. 447, 47 ὡς ὁ κόσμος—σ. 452, 43 ἀπορροφῶσαν—σ.
462, 47 γινώσκωμεν—σ. 466, 24 Lamarck—σ. 474, 49 ἀρκού-
μινοι—σ. 475, 6 Forster—σ. 483, 45 παρ' ἡμῶν διάφορα—σ.
486, 47 φυσιοδίφαι—σ. 486, 20 χονδρόδης—σ. 494, 8 περιε-
γίας—σ. 495, 26 ἔθιν ἐδόθη—σ. 501, 40 προυπέθετεν—σ. 503,
49 οὐδὲ ἀντί ὅτε—σ. 503, 20 Lamarck—σ. 507, 2 ρύγχους—
σ. 509, 7 ὅ τε—σ. 515, 44 ἐξυπνίσσεως του—σ. 524, 6 συνα-
πολεσθῆ—σ. 528, 24 εἶδομεν—σ. 529, 23 ἀντικαθιστῶν—σ.
533, 42 ὠκεανῶν, κάκει—σ. 543, 4 ἄτινα—σ. 558, 47 εἰκονο-
κλαστῶν—σ. 560 44 διδακτορικῶς σ. 590, 49 ἐξυπνίσσεως—σ.
594, 26 ἡμᾶς.

Σ. 420, 49 ζωῆς ἀνιυ ὑποστιγμῆς—σ. 424, 47 ὄρων—σ.
447, 22 ἐτοιμασθῶ—σ. 267, 42 αὐτῶν—σ. 267, 47 λοῦσθ—σ.
269, 40 ἐχειφάλου—19 διανοίας—20 σχέσεις—22 ζῶα—σ. 312,
42 προσωπικῶς ἐγώ—σ. 352, 28 ἐθνῶν.

Ὅμοιαι στίξεις, καθ' ἃς ἡ ὑποστιγμὴ πλεονάζει ἢ ἔλλειπει, δὲν
σημειοῦμεν, ὡς δυναμείας εὐκόλως νὰ παρατηρηθῶσιν ὑπὸ τοῦ
ἀναγνώστου.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifakó Apothetrio Dimosias Is

Δημόσια Φαρμακείο Βιλλυθίου Ζαγοράς

Restrictions apply.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from [https://www.cambridge.org/core](#). In the Public Domain. See [https://www.cambridge.org/core/terms](#). [https://doi.org/10.1017/CBO9780511525381.001](#)

Restrictions apply.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiko Apothemio Dimosia Istoria
Επιμέλεια: Εθνική Βιβλιοθήκη Επιστήμης, Τεχνολογίας, Γεωργίας και Περιβάλλοντος

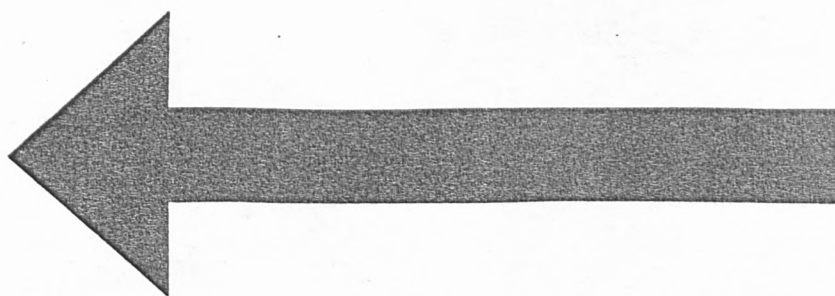
Restrictions apply.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psihiko Apoinon Tavrosodot

Restrictions apply.

ΤΕΛΟΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγοράς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 29/04/2024 12:48:12 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothikis Zagoras.

Restrictions apply.